ŘECKÁ A ŘÍMSKÁ
RHYTHMIKA A METRIKA.

NAPSAL

Dr. JOSEF KRÁL,
Ř. PROFESSOR KLASSICKÉ FILOLOGIE
NA ČESKÉ UNIVERSITĚ V PRAZE.

II.

ŘECKÁ A ŘÍMSKÁ METRIKA.

SVAZEK PRVNÍ.

V PRAZE.
NÁKLADEM JEDNOTY ČESKÝCH FILOLOGŮ.
1906.

ŘECKÁ A ŘÍMSKÁ
METRIKA.

NAPSAL

Dr. JOSEF KRÁL,

Ř. PROFESSOR KLASSICKÉ FILOLOGIE
NA ČESKÉ UNIVERSITĚ V PRAZE.

SVAZEK PRVNÍ.

V PRAZE.
NÁKLADEM JEDNOTY ČESKÝCH FILOLOGŮ.
1906.

Knihtiskárna B. Stýbla v Praze.

Předmluva.

Tento svazek Metriky jest větší, než asi leckdo očekával, ba než jsem očekával sám. Nestalo se tak mou vinou. Příčinou toho jest neobyčejná hojnost literatury odborné, týkající se otázek starověké metriky, která hlavně v posledních několika desítiletích vzrostla měrou až povážlivou. Mohl jsem ovšem probírati látku mnohem stručněji, naznačiti jenom svoje mínění, uváděti z literatury odborné jen to, co podle mého soudu má cenu trvalou, a nezdržovati se řešením hojných sporných otázek metrických. Kniha toho způsobu byla by jistě přehlednější a stručnější, ale neseznamovala by čtenáře se skutečným stavem studií metrických a upadala by tedy do chyby hojných jiných metrik souborných. U nás zvláště jsou studia metrická v zárodku, a proto tím více je nám potřebí knihy, která by podávala kritický přehled dosavadních prací, vykonaných v tomto oboru, a položila tak bezpečný základ, na kterém by bylo možno pracovati dále.

Sebrání této hojné látky nebylo snadné; vadila tu nedostatečnost našich bibliografií, v nichž se pro starší dobu ani metriky nehledí, jakož i neobyčejná roztříštěnost metrické literatury v monografiích, časopisech, programech, dissertacích a vydáních jednotlivých klassiků. Sebral jsem z této literatury, co jsem sebrati mohl. Leckterých pojednání nemohl jsem však užiti přímo, a to proto, že jich v knihovnách mně přístupných nebylo a že uveřejněna jsou většinou v knihách, kterých by bylo lze dostati půjčkou nebo koupí teprve po dlouhém hledání. Přestal jsem v těch případech na zprávách a výtazích, které z těchto knih a článků podali jiní, ale označoval jsem tituly jejich důsledně hvězdičkou (*) mimo seznam literatury na str. 166 n., obsahující také pojednání o prosodii, k níž v tomto svazku nebylo hleděno. Jsou to vesměs články a díla menší váhy, o nichž jsem podle zpráv mohl souditi, že neobsahují nic, co by výklad, podaný v této knize, mohlo podstatně změniti. Všude jinde, kde hvězdičky není, uvádím spisy a místa spisovatelů, které znám z vlastního čtení.

Přes to však bojím se, že snad neuvedeno leccos, co mělo býti uvedeno. Poznámky metrického obsahu bývají často i v takových knihách, kde by jich podle titulu nikdo nehledal, velmi často i ve výkladech a vydáních klassiků. Bylo by tedy třeba prohlédnouti celou ohromnou literaturu, týkající se klassiků starověkých, kdyby mělo býti dosaženo v té věci naprosté úplnosti. To však síly jednotlivcovy přesahuje, a sotva by působilo značnější měrou na výklad věcí, o něž jde. Nevím také, uvedeny-li všecky metrické práce z literatur slovanských; pro nedostatky slovanské bibliografie není ani tu možná úplnost.

Knihy, jako jest tato, bývají poctívány pohrdlivým názvem kompilace. Náleží-li tento titul také této knize, nechť posoudí čtenář sám. Připomínám toliko, že není pracována podle dvou nebo tří souborných knih o metrice, nýbrž podle jednotlivých metrických prací, souborných a hlavně monografických. Není věru často snadné rozřaditi hojná mínění odchylná a přece podobná v určité skupiny a pojednati o nich přehledně i jasně, zvláště když leckteří metrikové nejsou přehlednosti a jasnosti svých výkladů příliš dbalí. Přál bych si vřele, aby kniha tato byla srovnána s jinými metrikami, aby se poznalo, v čem a jak často se od nich liší, ačkoli arci opakuje leckde věci, již dávno dobře vyložené.

Proti jiným dílům tohoto oboru jest tato kniha do jisté míry dílem kacířským. Jednotliví metrikové vynalezli a sestavili pro některá přístupnější metra (zvláště pro hexametr a trimetr iambický) tolik pravidel a zákonů, že by starověkým básníkům bylo bývalo třeba při básnění zvláštního zákoníku, obsahujícího seznam těchto pravidel, jestliže se neměli proti nim prohřešovati. Ale verš nemůže se říditi spoustou malicherných pravidel, pro něž nelze často ani uvésti důvodů: třeba, aby se řídil pravidly rozumnými, přesnými, jasnými a nečetnými. Hleděl jsem v této knize četná neodůvodněná pravidla vyvrátiti a odstraniti anebo, jestliže se zakládala na správném pozorování, převésti je na jednotné, snadno srozumitelné zásady. Zbývá tu ovšem ještě mnoho další práce, jak z leckterého místa mé knihy vyplývá. Kdo knihu přečte, pozná snad, že v ní není ani subjektivního eklekticismu ani duchaprázdného kompilování, nýbrž že zakládá se na určitých zásadách, rozhoduje se podle určitých stanovisk, jakož i že hledí metriku vybaviti ze subjektivních libůstek a postaviti na pevnou půdu rozumových důvodů. Najde se v ní tedy leccos, čeho v jiných metrikách není. Vyčítati toho nebudu; soudný čtenář pozná to snadno.

Rozbor strof podán jest často v jakési formě zkrácené; nebylo to jinak možno, neměla-li kniha vzrůsti přes míru. Z oprav textu rozebraných strof zaznamenány jen ty, které jsou nutné z metrických příčin. Opravy tyto, uvedené v poznámkách, nejsou ovšem leckde definitivní, nýbrž mají jen naznačiti, jakým směrem má se bráti opravování textu, hledíme-li k metrické stránce strof. Jiných chyb textových nehleděno, což zřejmě vytýkám.

Kniha sázela se přes rok; mezi tiskem přibývalo literatury, jež uvedena v dodatcích. Celkem bylo užito metrické literatury, vyšlé až do konce r. 1905; jsem však jist, že mi ještě leccos ušlo, co bylo vydáno mezi tiskem knihy a o čem jsem dosud nezvěděl. Přes šesterou korrekturu (nepočítám v to korrektury tiskárny) zbyl také jistý počet tiskových chyb, z nichž některé dostaly se do knihy prapodivným způsobem; opravuji je v dodatcích a přičiňuji k nim několik oprav svého textu na místech, jež by stilisací svou mohla sváděti k omylu. Prosím snažně čtenáře, by si tyto opravy před čtením knihy v textu provedl.

Píše tuto knihu tázal jsem se leckdy sám sebe, nepodnikám-li tuto práci nadarmo. Cizina si českých knih vědeckých skoro ani nevšímá, naše širší veřejnost, řídící se hesly těch, jimž vše, co připomíná starověk, je málo vítáno, děl z oboru klassické filologie si necení; ba ani u všech odborníků není dosti smyslu pro českou práci vědeckou, dokonce ne pro starověkou metriku, o níž leckdo u nás soudí, že je to jakýsi způsob sportu, zakládajícího se na dělání čárek a polovičních koleček. Jsou u nás také lidé, kteří na české spisy vědecké pohlížejí s útrpností myslíce, že jsou napsány česky, poněvadž za nic nestojí. Jiní zase vědeckých spisů českých vůbec, jak se zdá, nečtou, a to ani tehdy, kdy by je čísti měli. Přesvědčil jsem se o tom několikrát. U nás, jak se zdá, čte vědecké spisy zvláště ten, kdo je napsal sám, a vedle něho korrektor. Přes to však chceme je míti a rádi je vypočítáváme, když nám někdo vytkne nedostatky naší literatury vědecké.

Kdo tedy píše vědecké spisy po česku, koná práci velmi nevděčnou. Činil jsem tak sám po plných třicet let úmyslně, moha psáti také jiným jazykem, z důvodů a podle zásad, které jsem pronesl r. 1884 v přednášce své o sjezdu professorů českých v Kolíně n. L. Nepodával jsem české literatuře odpadků, nýbrž co jsem měl nejlepšího. Jaké však toto moje snažení mělo úspěchy (nemám na mysli nějakých úspěchů osobních), netřeba vykládati; svědčí o tom nejlépe tato kniha sama, jejíž druhý díl mohla Jednota českých

filologů vydati až po šestnácti letech z příčin, které jsou patrny z jejich ročních zpráv pokladních. I nejlepší běhoun se unaví, běhá-li vytrvale třicet let, a umdlí i ten, kdo pozná, že práce, třeba sebe svědomitější, nikterak sama nedostačuje k tomu, aby měla nějaký úspěch. K úspěchu je třeba jistých vlastností, které nejsou každému dány, a které často váží více, než sebe větší namahání. Po takových zkušenostech odhodlal jsem se následovati příkladu jiných a mysliti aspoň v poslední části svého života také poněkud na sebe a ne stále jen na potřeby naší vědecké literatury, o niž, jak se zdá, leckdo ani nestojí. Proto bude také druhý, poslední svazek této knihy, jejž Jednota českých filologů vydá, jakmile jí to prostředky finanční dovolí, vedle školního vydání Sofokleova Krále Oidipa, jež jsem dávno nakladateli slíbil, mou poslední českou prací vědeckou.

S vděčností vzpomínám prof. Kotyky, zatím zemřelého, a prof. Zubatého, kteří mi opatřili některé vzácné knihy z knihoven, jež mně jsou nepřístupny, jakož i prof. Groha a prof. A. Krejčího, kteří četli po korrektuře tohoto díla a opravili leckterou chybu, která mně ušla. Děkuji také Jednotě českých filologů, jedinému nakladateli svých českých spisů vědeckých, za to, že nešetřila nákladu při vydání tohoto díla, jež jí asi zisku nepřinese.

Na Vinohradech dne 6. června 1906.

J. Král.

Zkratky spisů častěji uváděných.

ABA. — Abhandlungen der philosophisch-philologischen Klasse der königl. bayerischen Akademie der Wissenschaften.

ABerlA. — Abhandlungen der königl. Akademie der Wissenschaften in Berlin.

AJPh. — The American Journal of Philology.

Alexanderson A. M. GM. — Grekisk Metrik. Stockholm 1877.

Apel A. M.² — Metrik. I. II. Neue Ausgabe. Leipzig 1834.

Bekker I. HB. — Homerische Blätter. I. Bonn 1863.

BJ. — *C. Bursian*, Jahresbericht über die Fortschritte der klassischen Altertumswissenschaft.

BPA. — Bericht über die Verhandlungen der königl. preussischen Akademie der Wissenschaften.

BPW. — Berliner philologische Wochenschrift.

BSGW. — Berichte über die Verhandlungen der königl. sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften. Philologisch-historische Klasse.

Boeckh A. MP. — De metris Pindari libri tres (Pindari opera quae supersunt. Tomus primus. Lipsiae 1811).

Brugmann K. Gr. — Grundriss der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Strassburg 1886 n.

Brugmann K. Gr. Gr.³ — Griechische Grammatik ... Dritte Auflage. München 1900 (Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft ... von *Iwan von Müller*, II. 1).

CIL. — Corpus inscriptionum Latinarum.

ClR. — The Classical Review.

DLitterz. — Deutsche Litteraturzeitung.

Engelbrecht A. C. — Die Caesuren des homerischen Hexameters (Serta Harteliana, Wien 1896).

Fil. Ob. — Филологическое Обозрѣніе.

Gleditsch M.³ — Metrik ... Dritte Auflage (Handbuch der klassischen Altertumswissenschaft ... von *Iwan von Müller*, II. 3).

Gleditsch H. C. — Die Cantica der Sophokleischen Tragoedien ... Zweite Bearbeitung. Wien 1883.

GL. — Grammatici Latini ex recensione *H. Keilii.*

Hartel W. HS. — Homerische Studien. Beiträge zur Homerischen Prosodie und Metrik. Zweite Auflage. Berlin 1873. (Poprvé otištěno v Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften, Wien, sv. 68, 1871).

HSt. — Harvard Studies.

Havet L.-Duvau L. M.² — Cours élémentaire de métrique grecque et latine ... Deuxième édition. Paris 1888.

H. — Hermes.

Hermann G. H. = Handbuch der Metrik. Leipzig 1799.

Hermann G. El. = Elementa doctrinae metricae. Lipsiae 1816.

Hermann G. Ep. = Epitome doctrinae metricae. Ed. sec. Lipsiae 1844.

Chaignet A. E. = Essais de métrique grecque. Le vers iambique précédé d'une introduction sur les principes généraux de la métrique grecque. Paris 1887.

Christ W. M.[2] = Metrik der Griechen und Römer. Zweite Aufl. Leipzig 1879.

JPh. = Journal of Philology.

JPhP. = Neue Jahrbücher für Philologie und Paedagogik.

KZ. = Kuhns Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung.

LSCP. = Leipziger Studien zur classischen Philologie.

Leutsch E. Gr. = Grundriss zu Vorlesungen über die griechische Metrik. Entworfen und mit einer Sammlung von Beispielen und Belegstellen versehen. Göttingen 1841.

Listy fil. = Listy filologické.

Ludwich A. AHT. = Aristarchs Homerische Textkritik nach den Fragmenten des Didymos. II. Leipzig 1885.

Masqueray P. TMG. = Traité de métrique grecque. Paris 1899.

MB. = Le Musée Belge.

Mn. = Mnemosyne.

Müller L. RM.[2] = De re metrica poetarum Latinorum praeter Plautum et Terentium libri septem. Ed. sec. Petropoli et Lipsiae 1894.

NJklA. = Neue Jahrbücher für das klassische Altertum.

NPR. = Neue philologische Rundschau.

Phil. = Philologus.

Phil. Anz. = Philologischer Anzeiger.

Plessis F. TM. = Traité de métrique grecque et latine. Paris 1889.

PLM. = Poetae latini minores rec. et em. *Aem. Baehrens.* Lipsiae 1879 n.

Porson Hec. = Euripidis tragoediae, ed. *R. Porson.* Tomus I. Lipsiae 1807 (Supplementum praefationis ad Hecubam).

R. = Řecká a římská rhythmika a metrika. Napsal *Josef Král.* I. Řecká rhythmika. V Praze 1890.

REG. = Revue des études grecques.

RF. = Rivista di filologia e d'istruzione classica.

RhM. = Rheinisches Museum für Philologie.

RPh. = Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes.

Riemann O.-Dufour M. TRM. = Traité de rythmique et de métrique grecque. Paris 1893.

Rossbach M.[3] = Griechische Metrik mit besonderer Rücksicht auf die Strophengattungen und die übrigen melischen Metra von *A. Rossbach* und *R. Westphal.* Dritte Auflage, bearbeitet von *August Rossbach.* Leipzig 1889 (Theorie der musischen Künste der Hellenen von *A. Rossbach* und *R. Westphal.* Dritte Auflage. III. 2).

RStA. = Rivista di storia antica.

SAWW. = Sitzungsberichte der kais. Akademie der Wissenschaften. Wien.

SBA. = Sitzungsberichte der philosophisch-philologischen und der historischen Klasse der königl. bayerischen Akademie der Wissenschaften.

Semitelos D. EM. = *Ἑλληνικὴ μετρική. Ἀθήνησιν* 1894.

Schmidt J. H. H. GM. = Griechische Metrik. Leipzig 1872 (Die Kunstformen der griechischen Poesie und ihre Bedeutung. Vierter Band.).

SPAW. — Sitzungsberichte der königl. preussischen Akademie der Wissenschaften.

Straehler G. — De caesuris versus Homerici cap. I. (Diss. Vratislaviae 1889).

Studemund G. Anecd. — Anecdota varia Graeca musica metrica grammatica I. Berolini 1886.

Taccone A. TG. — Il trimetro giambico nella poesia greca (Accademia reale delle scienze di Torino). Torino 1904.

Taccone A. TGF. — Il trimetro giambico dei frammenti tragici, satireschi e comici e dell' »Alessandra« di Licofrone (Accademia reale delle scienze di Torino). Torino 1904.

TAPA. — Transactions of the American philological Association.

Ussing J. L. RM. — Graesk og Romersk Metrik. Kjöbenhaun 1893.

VVDPS. — Verhandlungen der Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner.

Westphal R. FL. — Die Fragmente und die Lehrsätze der griechischen Rhythmiker. Supplement zur griechischen Rhythmik von *A. Rossbach.* Leipzig 1861.

Westphal R. M.[2] — Metrik der Griechen im Vereine mit den übrigen musischen Künsten von *A. Rossbach* und *R. Westphal.* Zweite Auflage. Zweiter Band. Leipzig 1868.

WklPh. — Wochenschrift für klassische Philologie.

WSt. — Wiener Studien.

Zambaldi F. M. — Metrica greca e latina. Torino 1882.

ZGW. — Zeitschrift für das Gymnasialwesen.

ZÖG. — Zeitschrift für die österreichischen Gymnasien.

Aristeides Quintilianus citován jest podle pagin *Meibomových.* Hefaistion a scholia k němu podle stránek a řádků vydání *Westphalova* (Scriptores metrici Graeci I, Lipsiae 1866), ostatní metrikové řečtí podle *Studemundových* Anecdota varia Graeca musica metrica grammatica I (Berolini 1886), metrikové a grammatikové latinští podle stránek a řádků *Keilových* Grammatici Latini.

Zlomky lyriku řeckých i písní prostonárodních citovány podle *Bergkovy* Anthologia lyrica, vydané od *E. Hillera* a *O. Crusiusa* (Lipsiae 1901), zlomky tragiku podle *Naucka,* attických básníku komických podle *Kocka,* dorských podle *Kaibela* (Poetarum Graecorum fragmenta. Auctore *U. de Wilamowitz-Moellendorff* collecta et edita. Vol. VI fasc. 1. Comicorum Graecorum fragmenta ed. *G. Kaibel.* Vol. I. 1. Doriensium comoedia mimi phlyaces. Berolini 1899). Aischylos podle veršů *Dindorfových.* Herondas podle čtvrtého vydání *Crusiusova* (Lipsiae 1905), Pindaros podle vydání *Schroederova.*

Zlomky Enniovy citovány podle vydání *Vahlenova,* Luciliovy podle vydání *Marxova,* Laeviovy podle vydání *L. Müllera* (Catulli Tibulli Propertii carmina. Accedunt Laevii Calvi Cinnae aliorum reliquiae et Priapea. Lipsiae 1870). Varronovy Satury a Petronius podle *F. Büchelera* (Petronii satirae et liber Priapeorum. Adiectae sunt Varronis et Senecae satirae similesque reliquiae. Berolini 1895), Senekovy tragoedie podle vydání *Richterova* a *Peiperova.* Ausonius podle vydání *Peiperova,* Claudianus podle vydání *Hirtova* (Monumenta Germaniae historica. Auctores antiquissimi. Tomus X.), menší latinští básníci podle *Baehrensových* Poetae Latini minores.

Dodatky a opravy.

Str. 9 ř. 15 n. shora: Četné kretiky (– ⏑ –) na konci daktylských řad aiolských nejsou asi daktyly s poslední slabikou volnou, nýbrž daktyly nesměrné (srv. R., str. 71).

» 10 » 2 zdola: Čti »podstatných« m. »podstaných«.

» 12 » 14 zdola: Čti »pausy« m. »pausu«.

» 18 » 1 n. shora: Čti »aby byla po thesi čtvrtého a pátého taktu nebo po thesi pátého taktu caesura« m. »aby byla po thesi čtvrtého nebo pátého taktu caesura«.

» 25 » 7 shora: Čti »druhé thesi« m. »třetí thesi«.

» 36 » 5 zdola: O caesuře *κατὰ τέταρτον τροχαῖον* jedná také *J. J. Hartman*. De Ovidio poeta commentatio. Lugduni Batavorum 1905 (cap. II. De caesura *κατὰ τέταρτον τροχαῖον* apud poetas Latinos).

» 50 » 6 shora: Čti »verši« m. »verše«.

» 51 » 9 shora: O elisi a dosavadních theoriích o ní jedná také *H. W. Magoun* v TAPA. 35 (1905).

» 53 » 6 zdola: Verš z Hor. ep. 2. 3. 87 nemá caesury bukolské, nýbrž jest bez caesury, ač nechceme-li v něm uznati vadnou caesuru po čtvrtém trocheji.

» 66 pozn. 1.: O diaeresi po druhém taktu hexametru Lucretiova jedná *H. I. Edmiston* v TAPA. 35 (1905).

» 69 pozn. 1.: O tvaru hexametru daktylského, herojského a *κατ' ἐνόπλιον* jedná také *H. W. Magoun* v TAPA. 35 (1903).

» 86 ř. 24 shora: Čti »Silentiarius« m. »Silentarius«.

» 90 » 1 zdola: Čti »*δαμάσσασθαι*« m. »*δαμάσασθαι*«.

» 104 » 12 zdola: Čti »dvě« m. »dva«.

» 104 posl. ř.: Čti »nesmějí« m. »nesmí«.

» 118 ř. 21 zdola: Vynech první »však«.

» 119 » 3 shora: Čti *Hilberg* m. *Hilbez*.

» 136 » 12 shora: Čti »nevyhýbali« m. »nevystříhali«.

» 137 » 5 shora: O shodě přízvuku slovního s rhythmickým v posledních dvou taktech latinského hexametru jednal *H. I. Edmiston* také v TAPA. 35 (1903).

» 147 pozn. 1.: O téže věci jednal *P. Thouvenin*, Metrische Rücksichten in der Auswahl der Verbalformen bei Homer (Phil. 64, 1905, str. 321 n.).

» 147 pozn. 2.: O téže věci jednal *F. Bednara*, De sermone dactylicorum Latinorum quaestiones (Archiv für lat. Lexikographie und Grammatik 14, 1905, str. 317 n.). Článek ten probírá látku velmi podrobně

Str. 150 pozn. 3.: O zvukomalbě hexametru jedná také *W. Weinberger*, Zu Vergils Tonmalerei (BPW. 1905, sl. 1167). Týká se více Kallimacha.

» 160 ř. 16 zdola: Čti »ze dvou kol« m. »dvou kol«.

» 166 n. K literatuře, tam uvedené, třeba dodati: *F. Solmsen*, Die metrischen Wirkungen anlautender Consonantengruppen bei Homer und Hesiod (RhM. 60, 1905, str. 492 n.). — *J. J. Hartman*, De Ovidio poeta commentatio. Lugduni Batavorum 1905. — *M. Jasinski*, De re metrica in Vergilianis Bucolicis. Duaci 1904. — *C. Giarratano* ve vydání C. Valeri Flacci Balbi Setini Argonauticon libri octo. Milano 1904.

» 191 pozn. 5.: O daktylských metrech Archilochových a zvláště o jeho distichu jedná také *A. Hauvette*, Archiloque, sa vie et ses poésies. Paris 1905, str. 133 n.

» 210 pozn. 2.: O prosodiaku jedná také *A. Hauvette* na u. m., str. 155.

» 219 posl. ř.: Čti »bez diaerese« m. »bez caesury«.

» 225 ř. 4 zdola třeba poslední takt katalektických řad anapaestických označovati ovšem – ⊼ m. – ∧. Chyba ta opakuje se několikrát i na str. 226, 227, 245 ř. 19 shora, str. 248 ř. 19 shora.

» 272 » 15 zdola: Vynech slova »(t. j. tragoedie střední doby)«.

» 287 » 5 zdola: V katalektických řadách iambických třeba poslední katalektický takt, není-li označen ∟, spíše snad naznačovati ⏓ ⊼ a pokládati tedy poslední slabiku dlouhou za volnou, než – ∧, jak je v textu několikrát tištěno.

» 289 » 16 shora: Čti »uvnitř dvě nesměrné arse« m. »uvniř dva nesměrné takty«.

» 314 » 2 zdola: Čti »na u. m.« m. »na u. v.«.

» 319 » pozn. 10.: Této věci týká se patrně spis, jejž právě vydal *Th. D. Goodell*, Bisected trimeters in Attic tragedy. Chicago 1906.

» 334 » 15 shora: Čti »*G. Dindorf*« m. »*J. Dindorf*«.

» 337 » 16 zdola: Přidej po slovech »bez caesury« slova »v třetím taktu«.

» 347 » 10 zdola: Čti »čtvrtém« m. »třetím«.

» 374 » 13 shora: Přidej po slovech »rozvedené takty« slova »nebo anapaest a rozvedený tvar taktu«.

» 375 » 3 shora: Čti »iambu« m. »spondeje«.

» 392 » 13 shora: Čti »komu (κῶμος)« m. »kommu«.

» 393 » 25 shora: Čti 907 m. 917.

Některé čárky a znaménka přízvuková, odpadlá při tisku, jakož i některé nedůslednosti (na str. 7 n. psáno Boethius, později Boetius, na str. 91 a 96 spjat m. spiat, několikrát scena, scenický m. scéna, scénický) opraví si snadno čtenář sám.

OBSAH.

Oddíl první

Řady daktylské.

Oddíl druhý.

Řady anapaestické.

Oddíl třetí.

Řady trochejské.

Oddíl čtvrtý.

Řady iambické.

Oddíl pátý.

Řady ionské a choriambické.

Oddíl šestý.

Řady paionské.

Úvod.

Podrobná metrika řecká a římská vykládá o jednotlivých útvarech metrických, kteréž básníci řečtí a římští vytvořili a jichž užívali, jakož i o pravidlech, jimiž se řídili při užívání jich. Vykládá tedy, kterak tito básníci povšechné zásady rhythmické, o nichž bylo jednáno v prvním díle této knihy, prováděli v jednotlivých případech.

Z úkolu podrobné metriky, takto vytčeného, vyplývá, že tato metrika má dvojí stránku: jednak popisuje jednotlivé útvary metrické a stanoví pravidla, jichž se drželi básníci při užívání jich, jednak vykládá, proč to neb ono pravidlo metrické vzniklo, a který jest jeho rozumový důvod. Tyto výklady musí se arci shodovati s povšechnými zásadami rhythmickými, o nichž již bylo vyloženo v prvním díle této knihy.

Řekové i Římané šli původně v prosodii i metrice různými cestami. Avšak Římané hned na počátku své literatury umělé začali napodobovati i prosodii a metriku řeckých plodů básnických, které původně volně vzdělávali jazykem latinským. S počátku činili tak s jistou volností, odchylujíce se v lecčems (hlavně v prosodii, ale také v metrice) od svých vzorů řeckých. Teprve Ennius zavedl u Římanů přísnější napodobení řecké techniky veršové, jež po něm zavládlo téměř obecně: jen básníci sceničtí a satirikové skládali ještě dosti dlouho po něm své básně starší, volnější technikou.

Pro tuto dvojitost římské prosodie a metriky třeba rozeznávati latinskou prosodii a metriku volnější, obvyklou u starších básníků scenických a satirických, od prosodie a metriky přísnější, zavedené Enniem v daktylském hexametru a přejaté od většiny pozdějších básníků i v básních, psaných metry jinými. O římských metrických útvarech této přísnější techniky lze jednati již při výkladu o metrických útvarech řeckých: avšak výkladu o starší prosodii a metrice římské a výkladu o domácí, původní prosodii a metrice římské třeba věnovati zvláštní oddíl této knihy.

Při výkladu tomto zachováno bude obvyklé rozdělení metriky, kteréž není radno měniti, dokud leckteré otázky, dosud sporné (na př. o výkladu řad logaoedických, daktylo-epitritických, dochmiích) nebudou určitě rozřešeny. Bude tedy výklad o podrobné metrice obsahovati tyto části.

Svazek první (řady prosté): I. Řady daktylské. II. Řady anapaestické. III. Řady trochejské. IV. Řady iambické. V. Řady ionské a choriambické. VI. Řady paionské.

Svazek druhý: VII. Řady složené. VIII. Řady smíšené (logaoedy). IX. Dochmie. X. Strofy smíšené (polymetrické). XI. Přehled vzniku a vývoje metrických útvarů řeckých a římských; způsob jejich přednášení. XII. Původní verš římský. Prosodie a metrika starších římských básníků scénických a satirických. XIII. Přízvučná prosodie řecká a římská. XIV. Příkrasy starověkých metrických útvarů (alliterace, rým atd.). **Dodatek** o hudbě antické napíše prof. Dr. O. Hostinský.

V této metrice podrobné přihlíženo bude pouze k básním starověkým, tedy k těm básním, jež tkví ještě v půdě vzdělanosti starověké. Básní z vlastní doby byzantské a latinských básní středověkých arci dbáno nebude. Hranicí tedy, až k níž sahati budou podané výklady, jest asi osmé stol. po Kr., kdy ve východní polovici říše římské starověký duch docela již ustupuje novému; v západní polovici říše nastává tato změna ovšem již o něco dříve.

ODDÍL PRVNÍ.

Řady daktylské.

§ 1. O daktylu a kolech daktylských vůbec.

Daktyl (*δάκτυλος*) jest takt čtyřdobý, obsahující čtyři doby (*χρόνοι πρῶτοι*), z nichž dvě činí thesi (–), dvě arsi (◡ ◡). Poměr these k arsi, poměr taktový (*λόγος ποδικός*) jest tedy 2 : 2 (1 : 1). Proto náleží daktyl mezi takty *γένους ἴσου* (R., str. 47, 50); ježto pak v něm těžká doba (these) jest na prvním, lehká (arse) na druhém místě, jest taktem sestupným (R., str. 68 n.).

Pozn. 1. O daktylu a o řadách z něho složených jednají arci všichni rhythmikové a metrikové řečtí a římští, o nichž vyloženo bylo obšírněji již v úvodě prvního dílu této knihy. Místa, kde o nich jednají, lze si snadno shledati podle nadpisu, které mají odstavce jejich děl, i podle rejstříků, přidaných k novějším vydáním. Proto budou v tomto oddíle i později uváděna jen ta místa jejich spisu, která pro výklad té neb oné věci jsou důležitá nebo zajímavá.

Jméno tohoto taktu *δάκτυλος* značí 'prst'. O původě tohoto jména, jakož i jmen jiných tvarů tohoto taktu dočítáme se u starověkých spisovatelů rozmanitých výkladů; také novější spisovatelé se při výkladu jich leckdy neshodují.

Pozn. 2. Klemens Alex. Strom. 1. 15. 73 praví, že známí daimonové, idští Daktylové, byli podle některých spisovatelů nálezci rhythmů hudebních; shoduje se v té zprávě s Plutarchem de mus. k. 5, jenž podle spisu *περὶ Φρυγίας* pergamského grammatika Alexandra Polyhistora (v I. stol. př. Kr.) přičítá Daktylům nález hry na nástroje strunové. Klemens sám přidává k té zprávě: *δι' ἣν αἰτίαν οἱ παρὰ τοῖς μουσικοῖς δάκτυλοι τὴν προσηγορίαν εἰλήφασι.* Odvádí tedy — zajisté nesprávně — jméno daktylu od jména těchto daimonů. Tento nesprávný výklad opakují s mnohými mythologickými přídavky Anecd. Chis. u *Studemunda*, Anecd. p. 206. 6, Anon. Ambros. ib. p. 224. 20 n., schol. Hef. 133. 13 n., Diom. 478. 16 n.

Jiný výklad podává Diomedes 478, 15, řka, že daktyl nazván »a tactu digitorum .... quem ad exprimendam organi modulationem faberrime adfectabant«, tedy podle dávání taktu prstem při hře na nástroje hudební (v. R., str. 25 n.). Výkladu toho drží se *Christ* M.[2], str. 147, tvrdě, že daktyl byl nejstarším a po dlouhou dobu jediným taktem řeckým. Ale o tom třeba pochybovati. Nebyl-li však v starých dobách taktem jediným, jest podivno, proč se nazýval jen tento takt »taktem« vůbec (*δάκτυλος*, digitus), proč tak nesluly i takty ostatní právě tak, jako všecky takty podle dávání taktu nohou nazývaly se *πόδες*, pedes.

Arist. p. 36 vykládá jméno to opět jinak: *δάκτυλος ... ἐκλήθη διὰ τὴν τῶν συλλαβῶν τάξιν ἀναλογοῦσαν τοῖς μέρεσι τοῦ δακτύλου* (týž výklad má schol. Hef. 133, 11 n., Anecd. Chis. u *Studemunda*, Anecd. p. 208, 5). *Christ* výklad ten zavrhuje jako nejapný. Nicméně jest, tuším, tento výklad ze všech výkladů starověkých přece nejlepší: nevím, proč by nebyl přípustný. Schvaluje jej také *E. Leutsch*, Metrische Fragmente I. Die Namen der metrischen Füsse (Phil. 11. 1856, str. 246 nn.), uváděje ještě jiná místa starověkých spisovatelů, týkající se výkladu toho slova. *Leutsch* soudí správně (str. 349), že toto názorné jméno pochází zajisté z dob starých a že jest starší epického hexametru. Rovněž souhlasí s tímto výkladem *R. Hildebrand*, Zum Daktylus, dem deutschen und lateinischen, auch vom Hexameter (Zeitschrift für den deutschen Unterricht 8. 1894, str. 5 n.).

Σπονδεῖος, jenž jest jen jiným tvarem daktylu, nazván podle Anecd. Chis. (*Studemund*, Anecd., p. 207) proto tak, *ἐπειδὴ ἐν ταῖς σπονδαῖς τῶν θεῶν εἰώθασι μετὰ τούτου τοῦ μέτρου λέγειν τὰς ᾠδάς*. Podobný výklad jest u Anonyma Ambros. (ib. p. 224) a u Dionysia *περὶ ποδῶν* (ib. p. 161). Srv. Mar. Vict. 44, 21 n., Ter. Maur. v. 1375 n., Plot. Sac. 498, 7 n. Výkladů starověkých drží se *E. Leutsch* v uv. čl., str. 336 n. Soudí, že nomos Terpandrův měl části, které sluly *σπονδεῖον μέλος, σπονδεῖα*, a podle nich že nazván tento takt, nejspíše ne od lidu, nýbrž teprv od umělců. O tvoření toho jména srv. *K. Brugmann*, Gr. Gr.[3], str. 181.

Jméno jiného tvaru daktylského taktu *προκελευσματικός* vykládá Anon. Ambros. (u *Studemunda*, Anecd. p. 227) takto: *ὠνόμασται οἱονεὶ παρακελευσματικὸς ὤν· συντρέχουσι γὰρ αἱ βραχεῖαι τῇ κελεύσει*. Podobný výklad je u Plot. Sac. 499, 11 n. Výklad ten jest asi správný, ale hodí se asi hlavně jen pro vzestupný prokeleusmatik, zastupující anapaest.

Ježto takty, které začínají se těžkou dobou, a takty *γένους ἴσου* vůbec jsou klidnější než takty ostatní (Arist. p. 97, R., str. 92), jest i daktyl taktem klidným a vážným, a týž ráz mají arci také zpravidla řady z něho složené (srv. Arist. p. 51, Dion. de comp. verb. k. 17, Aristot. rhet. 3. 8. 4, Anon. Ambr. u STUDEMUNDA Anecd. p. 225, 14 n.). Vážnost taktu toho může býti stupňována stažením obou krátkých arsí v jedinou dlouhou (— —) a zmírněna rozvedením dlouhé these ve dvě slabiky krátké (◡ ◡ ◡ ◡); neboť takty, jejichž these a arse jsou rozvedeny, jsou čilejší a živější než takty, v nichž these a arse jsou staženy, kdežto takty tvaru základního (tedy také daktyli) stojí uprostřed obojích (R., str. 93; Arist. p. 97 n.). Starověká svědectví o rázu rhythmu daktylského sebral G. AMSEL, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (Breslauer philologische Abhandlungen. I. Band, 3. Heft. Vratislaviae 1887), str. 78 n.

Základní tvar daktylu ⏑ ⏑ bývá tedy stahováním a rozváděním slabik, ale také tonou a katalexí měněn. Vedle tvaru základního (⏑ ⏑) připouští daktyl i tyto tvary: *a)* – –; *b)* ⏑ ⏑ ⏑ ⏑; *c)* ⌴; *d)* – ⩘.

Prokeleusmatik (⏑ ⏑ ⏑ ⏑) jest podle Arist. p. 51 pro množství svých slabik krátkých jako zástupce daktylu nepřípustný (τὸ . . . δακτυλικὸν ἐπιδέχεται . . . . προκελευσματικὸν . . οὐδαμῶς· ἀπρεπὲς γὰρ διὰ τὸ τῶν βραχειῶν πλῆθος). Ale připouštěl se, jak se zdá, přece, ač velice řídka, v některých řadách daktylských.

Pozn. 3. Doklady, které pro to uvádí *Christ* M.², str. 145 (srv. také *Hermann* El., str. 319), z nichž některé sám pokládá za pochybné, skoro všecky nic neváží. Příklady, vzaté z řad tak zv. logaoedických a choriambických, nedokazují proto nic, že choriamb jest takt zcela jiný než daktyl a rozvádění slabik dlouhých ve dvě krátké připouští často, a v tak zv. logaoedech – nehledíme-li ani k tomu, že někteří novější metrikové měří je jinak, než bylo dosud zvykem – mohli básníci připouštěti leccos, čemu se v řadách daktylských vyhýbali. Doklady, uváděné ze Sofoklea a Euripida, jsou vesměs skoro nespolehlivé. V Sof. Ant. 797 a Eur. Andr. 490 jsou místa porušená, v Sof. OC. 186, Ai. 403, Eur. Bakch. 107 a El. 126 jsou asi řady iambické. Zbývá tedy jediné místo z míst, uvedených *Christem*, Ar. Orn. 1753. Tuto v. 1748—1754 jsou vesměs řady daktylské: v. 1753 (διὰ σὲ τὰ πάντα κρατήσας), nalézaje se mezi samými řadami daktylskými, jest zajisté také daktylský a má v prvním taktu (διὰ σὲ τὰ) prokeleusmatik výjimkou místo pravidelného daktylu. *Rossbach* M.³, str. 3, p. 2 tvrdí, že je prokeleusmatik místo daktylu dovolen v daktylských monodiích a hyporchematech, ale i tu je to pouze výjimkou (srv. Eur. Foin. 1501 ἀνακαλέσωμαι v monodii).

Daktylská kola mohou býti nejvýš pentapodická: jsou tedy rhythmicky přípustné dipodie (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑), tripodie (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑), tetrapodie (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑) a pentapodie (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑). Řady, které obsahují více než pět taktů daktylských, třeba rozložiti ve dvě, po případě i více kol (v. R., str. 49 n., 55 n.).

Kola daktylská mohou býti:

a) akatalektická, jejichž poslední takt jest plný, tvaru daktylu nebo spondeje (na př. – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑ nebo – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – –).

b) katalektická, jejichž poslední takt jest zdánlivě necelý. Tu jest arse tohoto taktu vyplněna dvoudobou pausou (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⩘) nebo these jeho prodloužena tonou na čtyři doby (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⌴).

c) brachykatalektická, je-li poslední takt celý vyplněn pausou (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⩘), nebo jsou-li arse posledních dvou taktů potlačeny a nahrazeny buď tonou nebo pausami (na př. – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⌴, ⌴ nebo – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⌴, – ⩘). Brachykatalektická kola druhého způsobu vybíhají tedy v spondej (srv. R., str. 111 n.).

Mohli bychom si představiti i jiné způsoby katalexe než jsou ty, které byly tuto uvedeny (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ ⏑ ∧ nebo – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ ⩘ nebo – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⏑ ⩘ a j. v.); ale řady s takovými katalexemi sotva kde se vyskytovaly. Ve výkladu výše podaném hleděno k obvyklému konci daktylských řad.

Je-li řada daktylská akatalektická či brachykatalektická, o tom rozhoduje často sklad celé básně, v níž se vyskytuje: na př. tripodii daktylskou – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – – třeba měřiti jako skutečnou tripodii akatalektickou, vyskytuje-li se v sousedství jiných tripodií. Kdyby však se vyskytovala mezi samými dipodiemi nebo tetrapodiemi, jest zajisté také tetrapodií, ovšem brachykatalektickou (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⊔, ⊔ nebo – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, ⊔, – ⋀).

V řadách daktylských, jejichž poslední takt má tvar spondeje, může místo spondeje, je-li řada ta samostatnou řadou rhythmickou, t. periodou nebo metrem (R., str. 120 n., 122 n.), státi také trochej, jak se na př. často stává v hexametru. Ježto na konci periody nebo metra připouští se slabika volná, t. j. místo dlouhé i krátká, jest trochej – ⏑ v takových případech v řadách daktylských rovnocenný se spondejem (– –), a poslední takt řad těch jest plný, řady ty jsou akatalektické. Avšak starověcí metrikové přece a neprávem pokládali je za katalektické, a proto rozeznávali daktylská metra katalektická εἰς συλλαβήν (na př. – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⋀) a εἰς δισύλλαβον (na př. hexametr s trochejským koncem: – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑). Srv. Hef. 22, 18 n., schol. Hef. 141, 24 n., Plot. Sac. 501, 13 n. Lepší výklad o tom úkaze má Mar. Vict. 71, 15 n. Vict. 208, 27 n. vedle správných tvrzení má také tvrzení nesprávná. Dobře o tom vykládá Diom. 494, 16. Není správné, co tvrdí na př. RIEMANN-DUFOUR TRM., str. 33, že po koncovém trocheji v takových řadách třeba doplňovati jednodobou pausu (– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⌃).

Potlačováním arsí a nahrazováním potlačených dob tonou, povstávají arci rozmanité tvary kol daktylských, které často podobají se kolům, složeným z jiných taktů, a mohou býti určitě rozpoznány jen podle skladu celého rhythmického útvaru, jehož jsou částmi: na př. řada – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – mohla by býti měřena daktylsky ⊔, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⋀, ale také ionsky – – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑ – a anapaesticky – –, ⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ –; řada – ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – může býti dipodií choriambickou, ale také tetrapodií daktylskou tvaru – ⏑ ⏑, ⊔, – ⏑ ⏑, – ⋀ nebo tripodií anapaestickou – ⏑ ⏑, – –, ⏑ ⏑ –.

Podle toho, co vyloženo bylo v R., str. 61 n., mohou řady daktylské měřeny býti monopodicky, dipodicky, tripodicky i tetrapodicky. Metrikové připouštějí však pouze míru monopodickou nebo dipodickou, a tyto míry byly asi u řad daktylských nejobyčejnější.

Pozn. 4. Praví-li schol. Hef. 174, 24, že řady daktylské měří se, jsou-li delší hexametru, po dipodii (totéž tvrdí i Mar. Vict. 76, 25 n.), není to tvrzení potud správné, že i takovéto řady delší, jako řady kratší, vedle míry dipodické zajisté připouštěly i míru monopodickou, po případě tripodickou nebo tetrapodickou. Bylo věcí básníkovou a skladatelovou, jakou míru volil. My ovšem nyní, majíce pouhé texty básní bez nápěvu, můžeme sice říci, jakou míru voliti mohl, ale často nelze stanoviti, jakou vskutku volil.

§ 2. Jednotlivá kola daktylská.

Jednotlivých kol daktylských uvádějí staří metrikové hojný počet a označují je také podle svého způsobu zvláštními jmény. Většinou však tato kola vyskytují se v básních řeckých a římských jen jako součástky systémů a strof, o nichž pojednáno bude ve zvláštním odstavci.

Jest však docela zbytečno vypočítávati je jmenovitě, jak činí zpravidla metriky starší i některé novější, přičiňujíce k nim i heptapodie, oktapodie, enneapodie, ba i dekapodie, které ani nejsou jednotlivými koly, nýbrž vždy skupinami aspoň dvou kol (srv. na př. E. Leutsch Gr., str. 88 n., Christ M.², str. 150 n., 203 n., Masqueray TMG., str. 17 n. a j.). Zmíníme se proto jen o těch kolech, která aspoň někdy vyskytují se stichicky (*κατὰ στίχον*) anebo jsou z jistých příčin zvláště zajímavá.

1. Akatalektická dipodie tvaru

– ⏑ ⏑, – ⏓

nazývá se veršem adonským (adonius, adonidius).

Pozn. 1. Srv. o ní Mar. Vict. 73, 8 n., Ter. Maur. v. 2157 n., Plot. Sac. 516, 22 n., jenž za příklady m. j. uvádí řecké zvolání *ὦ τὸν Ἄδωνιν*, z něhož vzniklo asi také jméno tohoto kola. Mall. Theod. 592, 10 n., fragm. Bob. 629, 21 n. a j.

Některá pořekadla, jako *γνῶθι σεαυτόν, βοῦς ἐπὶ φάτνῃ, πάντα νομιστί*, mívají — snad náhodou — tvar adonia (Christ M.², str. 151, Masqueray TMG., str. 20). Stichicky užívá tohoto kola Mar. Vict. 116, 6 n. a Ter. Maur. v. 2163 n., ale patrně v příkladech schválně složených. V literatuře skutečné metrikové patrně takového užívání neshledali. Metrikové latinští ovšem tvrdí, že ho tak užívala již Sapfo. Užívá ho však stichicky Boethius, phil. cons. I. 7. p. 22 ed. R. Peiper a málokteří jiní básníci pozdější (Müller RM.², str. 103 n.).

2. Katalektická tripodie tvaru

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⊼,

hojná jako část pentametru i daktylských strof, vyskytuje se stichicky teprve u Ausonia 5, 10 (str. 58 ed. Peiper). Metrikové nazývají ji (metrum) Archilochium (Plot. Sac. 517, 12 n., Diom. 515, 26 n.).

Pozn. 2. O akatalektické tripodii daktylské tvaru – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – –, kteráž slula *ἐνόπλιος*, bude podán obšírnější výklad v oddíle, jednajícím o řadách anapaestických.

3. Katalektická tetrapodie tvaru

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⊼

byla prý vynalezena podle zprávy Varronovy u Diomeda 515, 14 n. od Archilocha, ale nazývá se podle jiného básníka *μέτρον Ἀλκμάνιον*, metrum Alcmanicum (schol. Hef. 164, 21; schol. k Arist. Nef. 456, Servius 460, 25 n.). Stichicky užíval jí Septimius Serenus (Mar. Vict. 121, 26 n.) a Terentianus Maurus v. 1975 n., podobně Prudentius (Peristeph. 3 a Cathem. 3). Srv. Müller RM.², str. 103.

4. Akatalektická tetrapodie tvaru

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏓

s takty obyčejně čistě daktylskými vyskytovala se stichicky u Anakreonta, ač se jí užívalo jako části strof již u Archilocha (Hef. 23, 6 n.).

Proto se nazývala také **metrum Archilochium** (Mar. Vict. 73, 13 n.; 115, 9 n.; 170, 24 n.). Srv. Anakr. frg. 60, 61

ἡδυμελὴς χαρίεσσα χελιδοῖ.

μνᾶται δηὖτε φαλακρὸς Ἄλεξις.

jež oba uvádí Hefaistion na u. m. Hefaistion a metrikové vůbec (i novější) nazývají toto kolon katalektickým *εἰς δισύλλαβον* (srv. o tom výše, str. 6). Skutečné katalexe tu není. Srv. MÜLLER RM.², str. 103.

Pozn. 3. Akatalektických tetrapodií tvaru – ⏖ – ⏖ – ⏖ – ⏑⏑ užívá mnohokráte za sebou Seneca Oed. 455—472 a Herc. Oet. 1949—1971. Na prvním místě zakončeny jsou adoniem. Vyskytují se v Oedipu ve zpěvu sborovém, v Herculu skládají monodii Alkmeninu. Básník patrně z nich skládal systémy, arci velmi jednotvárné. Stichicky v pravém slova smyslu jich tedy neužíval.

5. **Akatalektická pentapodie** tvaru

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑

nazývá se u metriku *Σιμμίειον* (schol. Hef. 164, 28 n.; srv. Plot. Sac. 511, 7 n.). Schol. Hef. na u. m. uvádí verš Simmiův:

χαῖρε ἄναξ ἕταιρε Ζαθέας μάκαρ ἥβας.

Ze jména toho kola soudí se, že alexandrijský básník Simmias užíval ho stichicky; jisté to však není. Plotius Sacerdos na u. m. zná jen příklad, uvedený ve scholiích Hefaistionových, a čtyři příklady latinské, z nichž jeden má v posledním taktu spondej, druhý trochej, třetí iamb, čtvrtý pyrrhichius.

Mar. Vict. 122, 9 n. tvrdí, že užívali **tetrapodie** s takovým volným koncem řečtí pastýři v Kalabrii (proto nazývá ji **calabrion**). Psal prý tím metrem Annianus a Septimius Serenus:

quando flagella ligas, ita liga
vitis et ulmus uti simul eant.

Užil ho také Terentianus v. 1996 n. a Boethius 3, 1 ed. Peiper. Srv. MÜLLER RM.², str. 103.

Tato volnost posledního taktu, rhythmicky těžko vysvětlitelná a obdobná volnosti hexametru, zvaného *μείουρος*, o němž pojednáno bude při výkladu o hexametru, zakládá se buď na nějakém omylu metriků, jak soudil již HERMANN, El., str. 326 n., nebo vznikla neporozuměním básníků samých, jako podobné konce hexametrů Lukianových a básníků jiných. Že tyto verše vznikly podle hexametrů zvaných *μείουροι*, soudí MÜLLER RM.², str. 103.

Řady, přesahující pentapodii, nejsou již koly, nýbrž periodami nebo metry, složenými aspoň ze dvou kol. K nim náleží daktylský **hexametr** a **pentametr**, o nichž pojednáno bude zvláště.

§ 3. Daktylské řady aiolské.

Aiolskými řadami daktylskými (*τὰ αἰολικὰ καλούμενα*, sc. *δακτυλικά*) nazývá Hefaistion 21, 8 n. ony řady daktylské, v jejichž prvním taktu místo daktylu může státi nejen spondej, nýbrž i iamb, trochej nebo

pyrrhichius (- ⏑ ⏑ - ⏑ ⏑ -). Aristeides p. 52 nazývá je λογαοιδικά (R., str. 131).

Pozn. Srv. i schol. Hef. 165, 11 n., Georg. Choir. u *Studemunda* Anecd. p. 72, 3 n., Mar. Viet. 110, 34 n., Servius 465, 22 n., Ter. Maur. v. 2149 n., Plot. Sac. 511, 25 n. (jenž uvádí i latinské příklady, asi složené od metriku), Mall. Theod. 590, 17 n., fragm. Bob. 623, 20 n. (uvádějí rovněž příklady latinské).

Kterak se první takt, jenž může obsahovati méně dob, než následující takty daktylské (t. dvě nebo tři místo čtyř), vyrovnává s následujícími takty, jest vyloženo v R., str. 108 n.

Řad takových užívali rádi básníci lesbičtí (Alkaios a Sapfo) v lehkých a svižných básních erotických a sympotických. Užívalo se jich stichicky. Někteří metrikové dělili je ovšem v systémy o dvou řadách a počítali je mezi **ποιήματα κοινά** (Hef. 60, 8 n. a 65, 3 n.: jeho výklad týká se jistě básní Sapfiných, psaných v těchto řadách). Srv. o té věci R., str. 141.

Řady ty bývají a k a t a l e k t i c k é, t. j. končí se plným daktylem, po případě spondejem. Ježto však jsou samostatným metrem, jest poslední slabika jejich volná: proto může státi na konci i trochej, jako v hexametru, ba místo daktylu – ⏑ ⏑ může v posledním taktu státi z téže příčiny kretik (- ⏑ –) podle svědectví Hef. 24, 11 n. Hef. 24, 14 připomíná ostatně také k a t a l e k t i c k é řady aiolské.

V těchto řadách neklade se nikdy mimo první a poslední takt spondej místo daktylu (Hef. 24, 8 n.: mají prý *τοὺς ἐν μέσῳ δακτύλους* *π ά ν τ α ς*; schol. Hef. 165, 11 n., Georg. Choir. u STUDEMUNDA, Anecd. varia p. 72, 3 n.).

U básníků vyskytují se tyto řady aiolské.

1. T e t r a p o d i e:

a) s koncem daktylským, po případě kretickým:

Sapfo frg. 98

ἦ δ' ἔτι παρθενίας ἐπιβάλλομαι

⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ –:

ib. frg. 38

ἔρος δαὖτέ μ' ὁ λυσιμελὴς δόνει,
γλυκύπικρον ἀμάχανον ὄρπετον

⏑ –, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ –
⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑:

frg. 39

Ἄτθι, σοὶ δ' ἔμεθεν μὲν ἀπήχθετο
φροντίσθην, ἐπὶ δ' Ἀνδρομέδαν πότῃ

– ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ –
– –, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ –:

srv. Alk. frg. 77.

b) s koncem spondejským:

Sapfo frg. 95

Θυρώρῳ πόδες ἐπτορόγυιοι,
τὰ δὲ σάμβαλα πεντεβόηα,
πίσυγγοι δὲ δέκ' ἐξεπόνασαν

⏑ –, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – –
⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – –
– –, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑.

2. Pentapodie:

a) s koncem daktylským, po případě kretickým.

Podle Hef. 25, 3 n. nazývá se tento verš *Σαπφικὸν τεσσερεσκαιδεκασύλλαβον*, a psány jím byly básně druhé knihy Sapfiny: Sapfo frg. 27

μνάσεσθαί τινά φαμι καὶ ὕστερον ἀμμέων
–, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ –

frg. 28

ἠράμαν μὲν ἐγὼ σέθεν, Ἄτθι, πάλαι ποτα
– ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡.

frg. 29, 30, 31, 32.

b) s koncem spondejským:

Sapfo frg. 37

ἦρος ἄγγελος ἱμερόφωνος ἀήδων –
– ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – –.

Srv. frg. 36, 100.

3. Hexapodie s koncem spondejským, rovná úplně daktylskému hexametru až na volnost prvního taktu, skládá se ovšem ze dvou kol. Hef. 24, 15 n. nazývá verš ten aiolským hexametrem (*αἰολικὸν ἔπος*). Alk. frg. 72

κέλομαί τινα τὸν χαρίεντα Μένωνα κάλεσσαι,
αἰ χρὴ συμποσίας ἐπ' ὄνασιν ἔμοι γε γένεσθαι.
◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – –
– –, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – –

Srv. i frg. 71.

Z básníků pozdějších užil aiolské pentapodie pouze Theokritos v 29. básni (*παιδικά*), která jest jazykem i tvarem metrickým složena podle podobné básně Alkaiovy. Z básně Theokritovy můžeme si učiniti jasný pojem, jak podobné básně lesbické vypadaly. Psána jest stichicky; není dostatečné příčiny rozvrhovati ji v distichické strofy, jak činí na př. Rossbach M.[3], str. 89.

§ 4. Daktylský hexametr.

Ježto největší kolon daktylské jest pentapodie, jest hexametr daktylský

– ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡ ◡, – ◡

složen ze dvou kol, a to buď ze dvou tripodií, nebo z tetrapodie a dipodie. **Již od dob Homerových jeví se však hexametr jako řada jednotná, při níž se ani nepomýšlí na to, že v ní sloučena jsou dvě kola v jediný samostatný celek rhythmický (periodu, metron; v. R., str. 122 n.).** Jaká byla ona původní dvě kola, ze kterých hexametr jest složen, mohlo by býti stanoveno jen rozřešením otázky o vzniku hexametru, o které pojednáme z podstatných příčin až na konci výkladu o tomto verši.

A. Přerývky (caesury) hexametru.

a) Starověké a novověké názory o caesuře. Pojem caesury.

Hexametry rozdělují se při přednášení přerývkami (caesurami), po případě rozlukami (diaeresemi). Hexametr jest dosti dlouhou řadou rhythmickou: proto již povaha jeho s sebou nese, že na některém místě jeho přednášejícímu musí býti poskytnuta příležitost k oddechu. Místy takových oddechů mohou býti jen caesury a diaerese (R., str. 136 n.).

Ježto caesura jest oddechem, nepatrnou a neměřitelnou přestávkou v přednášení verše, může se arci vyskytovati jen po konci slova a má se vyskytovati, má-li býti verš bezvadný, jen na takovém místě verše, kde smysl oddech připouští.

Pozn. 1. To dobře věděli již staří metrikové; srv. Anon. Ambros. u ***Studemunda***, Anecd. p. 215, 24 n.: *τομὴ δὲ τῶν στίχων ἐστὶν ὁ τόπος ὁ δεικνὺς ἐν μέσῳ τοῦ ἔπους διάνοιαν, στιγμὴν ἐπιτηδείως λαμβάνουσαν.* Ne tak jasně vyjadřuje se Aristeides p. 52: *τομὴ δέ ἐστι μόριον μέτρου τὸ πρῶτον ἐν αὐτῷ μέρος λόγου ἀπαρτίζον ὑπὲρ δύο πόδας.* Totéž tvrdí o diaeresi bukolské Mar. Vict. 114, 21 n. Ioannes Siceliota (Rhet. Graeci ed. Ch. Walz VI, p. 488): *αἱ μὲν οὖν ὀνομασταὶ τομαὶ καὶ γνώριμοι τοσαῦται καὶ αὗται, αἱ δ' ἀφανεῖς καὶ λανθάνουσαι καὶ ποιοῦσαι δοκεῖν τὰ μέτρα πεζὰ καὶ διάφορα τῷ εἴδει πάμπολλαι, ἐν αἷς γὰρ ἀπαρτίζεταί τις ἔννοια καθ' ἑαυτήν, τομαὶ αὗται λέγοιντο ἂν εἰκότως* ... Výše praví o caesuře: *τομή ἐστι λέξεων εὐπρεπὴς ἀπαρτισμός* a tvrdí, že musí končiti se *ἐς τέλεον μέρος λόγου.* Julius Severus GL. VI, 645, 30 n. aspoň o caesuře bukolské tvrdí, že při ní končí »pars orationis cum fine sensus«.

Staří metrikové — všecky jich zprávy sestavil G. Straehler — uznávají v hexametru zpravidla čtyři možné caesury: *πενθημιμερής, κατὰ τρίτον τροχαῖον, ἑφθημιμερής* a *βουκολική.*

Pozn. 2. Čtyři caesury uznává Mar. Vict. 240, 1, Audax GL. VII, 333, 3 n., Beda ib. 246, 3 n. a traktáty u ***Studemunda*** Anecd. p. 158, Anon. Ambros. ib. p. 215, 23 n., Helias Mon. ib. p. 172, Ioannes Siceliota (Rhet. Graeci ed. Ch. Walz VI, p. 487). Fragm. Bob. 623, 14 neuvádějí caesury *κατὰ τρίτον τροχαῖον,* zajisté neúmyslně, ježto k výkladu, o nějž jim jde, jí nepotřebují. Z podobné příčiny neuvádí jí také Mar. Vict. 114, 17 n., jako zase jinde 70, 21 n. zmiňuje se jen o *πενθημιμερής* a *ἑφθημιμερής* (srv. i 120, 12 n.). Terent. Maur. v. 1669 n. nezmiňuje se o caesuře bukolské. Atil. Fort. 284, 25 n. pokládá za nejlepší ten hexametr, který má caesuru v třetím taktu (*πενθημιμερής* nebo *κατὰ τρίτον τροχαῖον*). S tím shoduje se celkem i nejstarší svědek starověký, jednající o caesurách, M. Terentius Varro (Gellius 18, 15); z jeho slov lze souditi, že uznával (podle jiných metriků) caesury jen v třetím a čtvrtém taktu. Tvrzení Julia Severa GL. VI, 645, 34: »ex his quattuor caesuris duae primae (t. *πενθημιμερής* a *ἑφθημιμερής*) ad legem scandendorum versuum sunt dicatae, ceterae vero duae (t. trochejská v třetím taktu a bukolská) posterorum technicorum iudicio sunt omissae« rovněž potvrzuje starověké učení o čtyřech caesurách hexametru.

Vedle této obyčejné nauky starověké o čtyřech caesurách hexametru vyskytuje se však i nauka jiná, která caesuru (vlastně ovšem diaeresi) bukolskou zamítá a nahrazuje caesurou *κατὰ τέταρτον τροχαῖον*. Ale nebyla to nauka obecně uznávaná, nýbrž odchylná.

Pozn. 3. Původcem té nauky jest snad Aristeides; praví p. 52 *τετάρτη* (t. *τομή*) *κατ' ἐνίους τέσσαρες δάκτυλοι ἤ, ὅπερ ἄμεινον, τέταρτος τροχαῖος*. Výraz *τομή* značí totiž u Aristeida vlastně části, ve které se hexametr caesurou nebo diaeresí rozděluje (v. R., str. 137). Jak se zdá, Aristeides proto, že caesura bukolská nebyla vlastně caesurou, nýbrž diaeresí, chtěl ji nahrazovati skutečnou caesurou po čtvrtém trocheji, a projevuje tu svou osobní nauku, od nauky ostatních metriků odchylnou. Neboť p. 52 činí přesný rozdíl mezi caesurou a diaeresí, ač pro oba ty pojmy užívá téhož slova *τομή*. Diaeresí dělí se podle něho hexametr na části podobné (t. obě sestupné), caesurou na části nepodobné (t. na část sestupnou a vzestupnou). Aby tedy vyhověl pojmu skutečné caesury, a aby každý hexametr rozděloval se caesurou na části nestejné, jednu sestupnou, druhou vzestupnou, chtěl asi nahrazovati diaeresi bukolskou skutečnou caesurou trochejskou ve čtvrtém taktu.

Také Terentianus Maurus v. 1695 n. zmiňuje se o tom, že někteří metrikové uznávají vedle obvyklých čtyř caesur (v. 1669 n. a v. 2123 n.) caesuru *κατὰ τέταρτον τροχαῖον*. Příkladu však pro ni u latinských básníků nenašel, a proto si hexametr s touto caesurou utvořil sám; po něm opakují totéž i s příkladem, sestrojeným od Terentiana, Diomedes 498, 4 n. a Mar. Vict. 65, 23 n., jenž však praví, že caesura tato jest velmi řídká. Priscianus 460, 13 n. nazývá tuto Aristeidovu caesuru quarta trochaica, ač vlastně uznává jen tři caesury jako zákonné (*πενθημιμερής, ἑφθημιμερής* a *κατὰ τρίτον τροχαῖον*).

Jak z míst těchto vyplývá, nebyla caesura *κατὰ τέταρτον τροχαῖον* uznávána všeobecně, nýbrž jen od některých metriků, a jest tedy pravděpodobno, že vznikla pouze z theoretických úvah některého metrika, snad Aristeida.

Nedosti spolehlivě jest dosvědčena caesura po thesi druhého taktu, nyní zvaná *τριθημιμερής*.

Pozn. 4. Hermogenes (Rhetores Graeci ex recogn. L. Spengel, Lipsiae 1854, II, str. 409) jí ještě nezná tvrdě, že v homerském verši *ἡρώων, αὐτοὺς δὲ ἑλώρια τεῦχε κύνεσσιν* pausu po *ἡρώων* vyžaduje smysl proti rhythmu. Metrický oddech, caesuru, jak soudí právem *A. Engelbrecht* C., str. 294, tato slova Hermogenova nenaznačují. Teprve Ausonius (ve IV. stol. po Kr.) v úvodě k cento nuptialis (str. 207, 36 n. ed. R. Peiper) uvádí (na místě porušeném) mezi caesurami, jichž chce užívati (jest to penthemimeres, trochejská, hefthemimeres), také caesuru »post dactylum atque semipedem«, tedy trithemimeres (»aut « ponatur post dactylum atque semipedem quidquid restat hexametros«, t. po caesuře trithemimeres stůj ostatek hexametru). O tom místě srv. též *R. Hildebrandt*, Studien auf dem Gebiete der römischen Poesie und Metrik. I. Vergils Culex (Leipzig 1887), str. 155. Hildebrandt myslí rovněž, že se tu děje zmínka o trithemimeres. Také Priscianus 460, 13 n. (v VI. stol. po Kr.) zmiňuje se vedle obvyklých čtyř caesur o caesuře po thesi druhého taktu ve slovech: commata autem sunt tria: tertia trochaica, semiquinaria et semiseptenaria, quarta enim bucolica magis passio (vadu) est, sicut et — III — hemipes et quarta tro-

chaica et quae inveniuntur per singulos pedes. Ovšem čtení »et « III » hemipes« jest nejisté; čte tak *A. Engelbrecht* C., str. 293; srv. i *G. Straehler*, str. 17 pozn. Ale ani Priscianus, jak ze slov jeho patrno, neuznává caesuru tu za zákonitou, nýbrž zrovna za tak vadnou, jako caesuru po čtvrtém trocheji a bukolskou, a jako všecky »caesury«, které náhodou vznikají v jednotlivých taktech, končí-li se v nich slovo.

Byzantští metrikové (Straehler, str. 26 n.) uvádějí také caesuru po páté thesi, nazývajíce ji bukolskou, kdežto o caesuře bukolské buď mlčí, buď ji nazývají ἑτέρα βουκολική. Patrně chtěli opraviti — jako to učinil již Aristeides — spor, který vznikal tím, že diaerese bukolská nazývala se caesurou: proto přiřkli název τομὴ βουκολική caesuře po páté thesi, kterou si sami smyslili (srv. o tom A. Engelbrecht C., str. 294 n.).

Že caesura v hexametru je nutná, zřejmě tvrdí Mar. Vict. 64, 31 n. (sex enim pedum percussio versum quidem hexametrum, non tamen heroum, si legem incisionis non tenuerit, faciet). Ale nikde se nedočítáme zřejmě a určitě, zdali z přípustných čtyř zákonných caesur postačí hexametru jediná, či má-li jich býti v témž hexametru více. Metrikové zpravidla mluví tak, jako by v témž hexametru přípustno bylo i několik caesur.

Pozn. 5. Mar. Vict. 65, 29 n. tvrdí, že bývá v témž verši i několik caesur. V prvním verši Aeneidy (Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris) jsou prý tři caesury: po třetí a čtvrté thesi a bukolská. Terent. Maur. v. 1685 n. ve verši: »infandum regina iubes renovare dolorem« shledává nejprve caesuru po slově regina (trochejskou v třetím taktu), pak po slově iubes (caesuru po čtvrté thesi). Priscianus 460, 17 n. praví: necesse est vel unam vel duas caesuras in versu inveniri: nam tres rarissime possunt in eodem versu esse, nam si semiquinariam habet, tertiam trochaicam habere non potest, nisi quando monosyllaba intersit dictio . . . per pedes in quinque dividitur hic versus caesuras, quia sex pedes quinque habent interruptiones.

Leckdy mluví tak metrikové patrně ze snahy, označiti na témž verši z příčin didaktických několik caesur, aniž k tomu hledí, zdali všecky tyto přípustné nebo možné caesury jsou také v určitém případě platné. Ale někdy dočítáme se i výroků, z nichž vyplývá, že vskutku pokládali za přípustné, uznávati v témž hexametru i několik caesur zároveň.

Jak z předchozího přehledu patrno, známe nauku o caesurách hexametru vlastně z doby císařské. Caesura jest podle některých oddechem, který jest vázán smyslem, jiní naznačují ji také tam, kde oddech ani možný není. Zpravidla uznávají metrikové čtyři caesury, ale vedle těchto připomínají se i caesury jiné. I o otázce, kolik caesur má nebo může býti v hexametru, se ve starověku mínění rozcházejí. Starověká nauka o caesurách, která patrně nebyla ustálena a v průběhu dob dále se vyvíjela, sama o sobě není tedy dosti určitá. Proto také pravidla, jimiž se řídili básníci starověcí při užívání caesur, nelze sestaviti pouze na základech těchto theorií starověkých, nýbrž třeba přihlédnouti i k zachovaným básním samým. Neshodnost starověkých zpráv o caesuře způsobila také mnoho

neshod v moderních naukách o ní, jež jsou nejen hojné, nýbrž i dosti spletité. Jest nezbytně nutno i tyto theorie přehlédnouti a posouditi.

1. Zakladatel novější metriky G. HERMANN pojímal caesuru i diaeresi ve smyslu grammatika Prisciana, připouštěje ji všude tam, kde uprostřed taktu nebo na konci taktu slovo se končí. Tak H., str. 124 n. uznává v hexametru 16 možných caesur a diaeresí: v každém taktu – ◡ ◡ možná prý jest caesura po thesi (– | ◡ ◡), po první arsi (– ◡ | ◡) a diaerese na konci taktu, v posledním taktu ovšem jen caesura po thesi (– | ◡); jsou tedy v každém z pěti prvních taktů možné dvě caesury a jedna diaerese, v posledním taktu jen jedna caesura, celkem (3 × 5) + 1, t. j. 16 caesur a diaeresí (srv. i HARTEL HS., str. 97 a ROSSBACH M.[3], str. 32).

Pozn. 6. Nejvíce přispívají podle *Hermanna* ke kráse a síle hexametru: caesura po první thesi, diaerese po prvním taktu, caesura po druhé thesi, diaerese po druhém taktu, caesura po třetí thesi a po třetím trocheji, caesura po čtvrté thesi a bukolská diaerese po třetím taktu, caesura po čtvrtém trocheji a po páté thesi, diaerese po pátém taktu a také caesura po thesi šestého taktu — tedy vlastně v š e c k y až na tři (na caesuru po první arsi prvního, druhého a pátého taktu).

V témž verši může býti podle něho i několik caesur: na obratném jich spojování zakládá se krása hexametru (str. 129). Jedna z nich je h l a v n í, a ta ř í d í se s m y s l e m (str. 130). Podobně se vyslovuje HERMANN o té věci v El., str. 334 n. a v Ep., str. 116 n. Srv. i jeho monografii »De aetate scriptoris Argonauticorum dissertatio« (Orphica .. rec. G. HERMANNUS, Lipsiae 1805, str. 673 n.) na str. 692 n.

Hermannovo učení nehledí dostatečně k dobré starověké tradici, uznává i několik caesur ve verši, dělí caesury n a h l a v n í a v e d l e j š í, ale má tu dobrou stránku, že aspoň hlavní caesuru uznává jenom tam, kde smysl připouští o d d e c h.

Od Hermanna jen málo se uchyluje v pojímání caesury jiný současný znamenitý metrik A. BOECKH MP., str. 95 n. Caesura vzniká podle něho tam, kde ve verši nějaké závažnější slovo nebo myšlenka se končí a rhythmickou řadu přetíná. Caesury, které jsou jen tam, kde jest možný oddech, jsou dílem h l a v n í (principales), dílem v e d l e j š í (subprincipales). Ale vedle těchto v l a s t n í c h caesur jsou ještě m e n š í nebo t a k t o v é caesury (minores, podicae), které vznikají všude tam, kde uprostřed taktu končí se slovo, t. j. patrně i tam, kde oddech možný není.

Pozn. 7. Docela na tomto stanovisku stojí ***A. Apel*** M.[2] I, str. 336 n. (první vydání vyšlo r. 1814—16). Definuje sice pojem diaerese a caesury zdánlivě jinak a vytýká ostřeji souvislost caesury (i diaerese) se smyslem verše (I, str. 343 n. a 245 n.), ale nespokojuje se počtem starověkých caesur a vedle vlastních caesur uznává přerývky (Einschnitte), rovné menším taktovým caesurám *Boeckhovým* (II, str. 111 n.; srv. I, str. 343 n.). Podobné stanovisko má i *F. Spitzner*, De versu Graecorum heroico, maxime Homerico (Lipsiae 1816), str. 3 n. a *I. Ch. F. Stadelmann*, De heroici versus caesura I. (Progr. Dessaviae, Lipsiae 1819), II (Dessaviae 1821), III (ib. 1823), IV (ib. 1826); srv. i jeho

spis »Mantissa de nonnullis iisque controversis hexametri partibus« (Progr. Dessaviae 1824). Take *C. A. J. Hoffmann*, Quaestiones Homericae I. (Clausthaliae 1842), str. 3 n. rozeznává caesury hlavní (maiores) a vedlejší (minores), ze kterýchžto posledních některé verš činí výraznějším (na př. caesura po druhé thesi), jiné měkčím nebo jej dokonce oslabují (na př. »caesura« po třetím taktu). Zajímavější jest, že *Hoffmann* hleděl stanoviti (str. 4 n., 7, 8, 10), která slova caesuře brání (jsou to příklonná a slova jim podobná, j. μέν, δέ a j.), která nebrání (jsou prý to slova předklonná a předložky; také elise caesuře nebrání). Caesury, se kterými spojena jest interpunkce, jsou prý silnější, než caesury, které způsobeny jsou pouze koncem slova. Proto někdy caesura vedlejší, spadá-li v jedno s interpunkcí, oslabuje caesuru hlavní; na př. Il., 15, 46 τῇ ἴμεν, ᾗ κεν δὴ || σύ, κελαινεφές, ἡγεμονεύῃς. Nejen hlavní, nýbrž i vedlejší caesury bývají prý takto zesilovány interpunkcí (str. 27 n.). Hoffmannovi blízký jest *A. F. Naeke*, De poesi Catoniana (Carmina Valerii Catonis cum *A. F. Naekii* annotationibus. Cura *L. Schopeni*. Bonnae 1847), str. 277 n., jenž rovněž uznává, že některá slova, úzce s jinými souvislá, caesuře brání (str. 318).

Poněkud odchylnou a spletitou theorii sestrojil si H. KÖCHLY (Quinti Smyrnaei Posthomericorum libri XIV. Lipsiae 1850. Prolegomena, str. XXXII n.), rozeznávaje dvojí caesury: 1. Řádné (ordinariae), t. ty, kterými verš sám o sobě rozděluje se na dvě nestejné části. Jsou to vždy caesury třetího taktu (caesura po třetí thesi a po třetím trocheji), řidčeji a jen za jistých podmínek caesura po čtvrté thesi. 2. Hlavní (primariae). Hlavní jest v každém verši caesura na tom místě verše, na kterém smysl tam, kde nějaká část věty se končí, vyžaduje delšího oddechu. Často bývá prý caesura hlavní zároveň caesurou řádnou, ale stává-li se to častěji, bývá prý to pro přílišnou stejnoměrnost únavné. Na př. ve verši Quintově Posthom. 6, 10

ὡς ἐρέω· — μέγα γάρ μοι ἐνὶ φρεσὶ τείρεται ἦτορ

jest po μοι caesura řádná, po ἐρέω caesura hlavní.

Köchly tedy za hlavní caesury pokládá ty, které se řídí smyslem a často podporovány jsou také interpunkcí, ale vedle nich uznává (zvláště tam, kde hlavní caesura není v třetím taktu) caesury řádné, čistě rhythmické povahy, smyslu nehledící. Nelze se proto diviti, že vedle těchto caesur uznává i caesury jiné, které, jak z uvedených příkladů viděno, souhlasí s interpunkcí (str. XXXIV).

Mínění Hermannovo a Boeckhovo schvaluje dále i B. GISEKE, Homerische Forschungen. Leipzig 1864, str. 57 (srv. i dřívější jeho pojednání »Über Unterschiede des Versbaus in einzelnen Büchern der Ilias«, Phil. 8, 1853, str. 193 n.); i on znamenal, že některá slova úzce souvislá caesuře brání, ale přes to připouštěl caesuru i před slovem příklonným, arci ne hlavní, ale aspoň vedlejší, ježto prý i před slovem příklonným je v řeči pausa, ovšem kratší.

Na stanovisku Hoffmannově stojí celkem R. VOLKMANN, Commentationes epicae (Lipsiae 1854), str. 7. Uvažuje však podrobněji o tom, kterak se caesury, jichž může býti ve verši několik, navzájem oslabují, což nebývá prý někdy nevhodné. Caesury mužské prý rhythmus verše ruší, ježto jej mění částečně v anapaestický; oslabují-li se tedy navzájem,

nebývá prý tuto porušování daktylského rhythmu caesurami tak znatelné. Tato theorie, která připouští v hexametru i několik caesur zároveň a rozeznává caesury **hlavní** a **vedlejší**, jest rozšířena v hojném počtu monografií a metrik, i nejnovějších, a jest až dosud theorií **takřka obecnou**.

Pozn. 8. Theorii *Hermannovu* a *Boeckhovu* schvalují buď výslovně neb přijímají ji mlčky tito metrikové: ***F. Froehde***, De hexametro latino (Phil. 11, 1856, str. 533 n.), *A. Langen*, De disticho Graecorum elegiaco pars prior (Diss. Vratislaviae 1868), *W. Hartel*, Homerische Studien. Beiträge zur Homerischen Prosodie und Metrik. Berlin 1873 (poprvé uveřejněno v SAWW., svaz. 68, 1871), str. 62, 74, 77, 83 n., ***H. Tiedke***, Quaestionum Nonnianarum specimen (Diss. Berolini 1873), str. 2, 15 n., 39. Srv. i jeho pojednání „De lege quadam, quam in versibus faciendis observavit Nonnus“ (H. 14, 1879, str. 219 n.).

K nauce té zná se i ***Th. Birt***, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 6, 8, 14, 28 a j. Vykládaje o elegickém disticho Martialově ve *Friedländerově* vydání Martiala (I, Leipzig 1886, str. 30 n.), uznává na str. 41 n. u Ovidia, jehož metrické umění jest prý nejvyspělejší, **šest** kombinací caesur v hexametru, z nichž některé jsou prý ovšem u římských básníků řídké. Totéž stanovisko zaujímá také ve svém vydání Claudii Claudiani carmina (Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomus X, Berolini 1892), str. CCXI n. (observationes metricae): srv. zvláště str. CCXII n. Jeho theorie drží se docela ***G. Eskuche***, Juvenals Versbau (D. Iunii Iuvenalis Saturarum libri V. Mit erklärenden Anmerkungen von *L. Friedländer*, I., Leipzig 1895, str. 57 n.; srv. zvláště str. 73 n.) a ***V. Lekusch***, Zur Verstechnik des Elegikers Maximianus (Serta Harteliana, Wien 1896, str. 259 n.).

Dále psali o témž předmětě v podstatě v témž smyslu: *G. Gossrau*, De hexametro Vergilii (Publi Vergilii Maronis Aeneis. Ed. sec. Quendlinburgi 1876, str. 637 n.), *H. Usener*, Grammatische Bemerkungen. VIII. Metrisches (JPhP. 171, 1878, str. 68 n.), ***A. Scheindler***, Quaestionum Nonnianarum pars I. (Siebenter Jahresbericht des k. k. Staats-Real- und Obergymnasiums zu Brünn 1878), str. 25 n., ***C. Prahl***, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 6 n., srv. zvláště str. 10, 11, 15, *J. Stowasser*, Der Hexameter des Lucilius (Jahresb. des k. k. Staatsgymnasiums im IX. Bezirke in Wien f. d. Schuljahr 1879–80), str. 6 n., *J. Walser*, Zur Caesura κατὰ τρίτον τροχαῖον im Lateinischen (ZÖG. 33, 1882, str. 1 n.), *P. Kleinecke*, De penthemimere et hephthemimere caesuris a Vergilio usurpatis (Diss. Halis Saxonum 1882), str. 11 n., ***G. Heep***, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonn, 1884), str. 6 n., *E. Eberhard*, Metrische Beobachtungen zu den homerischen Hymnen (Bericht über das königl. Dom-Gymnasium zu Magdeburg 1886), str. 15 n., *J. Paulson*, Studia Hesiodea I. De re metrica (Commentatio academica . . .), Lundae 1887, str. 13 n., *J. Leeuwen*, Homerica. IV. De caesura quae est post quartum trochaeum. (Mn. 18, 1890, str. 265 n., 273 n.), *K. Schenkl* v indexech vydání D. Magni Ausonii opuscula, rec. *C. Schenkl* (Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomi V pars posterior, Berolini 1883 I, str. 288 n. s. v. caesura), dovolávaje se pojednání, jež napsal **Th. Rachse*, De re metrica Ausonii (Diss. Rostoch., Berolini 1868), *W. Weinberger*, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1897, str. 161 n.), přes to, že zná *Engelbrechtovo* pojednání,

o němž níže bude řeč (str. 165, p. 94), uznává caesuru a diaeresi všude tam, kde v taktu nebo na jeho konci slovo se končí, ač připouští, že některé z těch diaeresí a caesur jsou n e z n a t e l n é. Několik caesur uznává v hexametru také *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Bion von Smyrna Adonis, deutsch und griechisch, Berlin 1900, str. 37 n., ač v příležitostné poznámce nemohl se vysloviti dosti jasně a určitě. Také *A. W. Verrall*, The metrical division of compound words in Virgil (ClR. 18, 1904, str. 288 n.), žádá v témž hexametru několik caesur (na př. Verg. Aen. 2, 3: infandum, | regina, iubēs | renovare dolorem), ač není jasno, kolik přípustných caesur vůbec v hexametru uznává.

Na stanovisku HERMANNOVU a BOECKHOVU stojí také skoro všecky novější souborné metriky: E. v. LEUTSCH (Gr., str. 104), WESTPHAL M.², str. 334 n. a ROSSBACH M.³, str. 26 n., jehož výklad s výkladem druhého vydání této knihy, obstaraného Westphalem, docela se shoduje, rovněž SEMITELOS EM., str. 340 n. ROSSBACH míní, že v normálním hexametru jsou zároveň dvě caesury, v třetím a čtvrtém taktu (str. 29). Nehrubě se liší od výkladů Westphalových a Christových výklad ALEXANDERSONŮV GM., str. 64 n., ZAMBALDIHO M., str. 215 n., PLESSISŮV TM., str. 18 n. a str. 60 n.

CHRIST M.², str. 167 n., soudí, rozeznávaje ovšem caesury hlavní a vedlejší, že caesura označena jest nejen koncem slova a malou pausou, která členy verše (t. j. slova) od sebe dělí, nýbrž i j i s t o u m o d u l a c í h l a s u, ježto po ní hlas se sesiluje a nejbližšímu přízvuku rhythmickému (iktu) dodává většího důrazu. Výhodou je, je-li s koncem slova spojen i oddech smyslový (str. 170). Čtyři h l a v n í caesury (patrně připouštějí i caesury vedlejší) uznávají HAVET-DUVAU M.², str. 30 n., a RIEMANN-DUFOUR TRM., str. 34 n. Že s caesurou spojena jest modulace hlasu, tvrdil již K. LEHRS, Einige Bemerkungen zur Caesur des Hexameters (JPhP. 6, 1860, str. 526).

Velmi uměle a podrobně rozvedl základy nauky Hermannovy a Boeckhovy W. MEYER, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 979 n.; srv. zvlášť str. 980, 983, 987, 1002 a 1047 n.).

Hexametr má podle něho dvě caesury h l a v n í (caesuru po třetí thesi a trochejskou v třetím taktu) a dvě v e d l e j š í (po čtvrté thesi a bukolskou), jež se vyskytují v e d l e caesur hlavních. Ale z článku jeho je zřejmo, že uznává mimo tyto caesury i na jiných místech hexametru caesury vedlejší, které se vyskytují, ba někdy i vyskytovati mají v e d l e oněch caesur hlavních, jak o tom svědčí jeho velmi podrobná pravidla o užívání caesur.

Pozn. 9. *Meyer* stanoví o caesuře tato velmi jemná pravidla, platící pro básníky a l e x a n d r i j s k é (str. 990):

a) Po ženské caesuře v t ř e t í m taktu smí následovati mužská caesura v p á t é m taktu jen tehdy, když nepředchází ve č t v r t é m taktu caesura mužská, způsobená slovem, zakončeným slabikou důraznou (schwerbetont); avšak mohou za sebou následovati d v ě mužské caesury ve č t v r t é m a p á t é m taktu, když je konec slova v thesi čtvrtého taktu nebo v thesi pátého taktu »poněkud skryt« (einigermassen versteckt), t. j. hledíme-li k výkladu na str. 988 n., náleží-li slovu nedost závažnému, j. ὅτι, ἀπό, ὅσον, ἐμός a pod.

b) Ještě méně je prý připustno, aby byla po thesi čtvrtého nebo pátého taktu caesura, má-li hexametr mužskou caesuru v třetím taktu (str. 991 n.).

Alexandrijští básníci se tedy vystříhali toho, aby ve čtvrté a páté a ještě více v třetí, čtvrté a páté thesi následovaly za sebou konce slov, silně rhythmicky přízvučné (str. 992).

c) Hexametr, který má caesuru po thesi třetího taktu, musí míti ještě vedlejší caesuru buď po thesi čtvrtého taktu nebo caesuru bukolskou (str. 993 n.).

Hesiodos a Homeros, Aratos, Apollonios a j. pravidla toho neznají; ale dbali prý ho staří elegikové, zvláště pak dbal prý ho Kallimachos. Příčina toho pravidla jest prý ta, že by po caesuře v třetím taktu následovala jinak dlouhá část verše (14 slabik) bez caesury; a tak dlouhá část verše prý by nemohla pronesena býti jedním dechem. Ale obě ty caesury činí prý přece spolu jedinou caesuru hlavní, která stojí takřka »na dvou nohách« (str. 997)!

Pravidlo *b*) jest na př. porušeno v prvním verši Homerovy Iliady

Μῆνιν ἄειδε, θεά, | Πηληϊάδεω | Ἀχιλῆος,

kde po mužské caesuře v třetím taktu vyskytá se i caesura po thesi pátého taktu.

Meyer praví (str. 979), že tato pravidla jsou pravidly libozvuku, módy a tradice, věcí vkusu (str. 983, 1025), a že jejich porušení neporušuje verše, ba sám připouští od nich dosti výjimek: básníkům brzo prý vadila jména vlastní, brzo rhetorické ohledy a j., že jich nemohli zachovávati. Bez výjimek tedy pravidla Meyerova nejsou: toho po celém jeho pojednání je hojně dokladů. Římané prý — odchylně od Řeků — od dob Augustových po mužské caesuře třetího taktu caesur vedlejších nekladli (str. 1049).

Tato svá mínění rozvádí *Meyer* také v pojednání »Über die weibliche Caesur des klassischen lateinischen Hexameters und über lateinische Caesuren überhaupt« (SBA., 1889, 2, str. 228 n.). Uvažuje tu o tom, zdali konec slova po thesi druhého taktu takového hexametru, jenž má trochejskou caesuru v třetím taktu, je skutečnou caesurou, a dochází k tomuto výsledku: V klassickém hexametru latinském s caesurou po třetí thesi dovolena byla caesura po druhé thesi často; ale byla-li v třetím taktu caesura trochejská, podléhala caesura po druhé thesi jistým obmezením (str. 231). Caesura trochejská v třetím taktu musí býti spojena s caesurou po druhé a čtvrté thesi (str. 233).

Stanovisko W. Meyerovo schvaluje E. Norden, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI. Leipzig 1903, str. 415 n., uznávaje hexametry s caesurou po třetí thesi a vedlejší caesurou po čtvrté thesi, po případě s caesurou bukolskou nebo po čtvrtém trocheji, dále hexametry s hlavní caesurou po čtvrté thesi, spojenou s caesurou po druhé thesi a diaeresí před třetí thesí, a hexametry s caesurou po třetím trocheji a vedlejšími caesurami po druhé a čtvrté thesi. Odchylky od těchto pravidel jsou ovšem i u Vergilia; Norden je všelijak omlouvá (na př. užíváním řeckých slov, výrazů archaického básnictví, malbou rhythmickou a j. v.).

Od metriků, dosud jmenovaných, těžko lze odloučiti ty metriky, kteří uznávají jen pět caesur (po třetí a čtvrté thesi, po třetím trocheji, po druhé thesi a bukolskou), o jiných caesurách nemluvíce. Čím však

také rozdíl mezi caesurami hlavními a vedlejšími, soudíce na př., že caesura po druhé thesi vyskytuje se ve spojení s caesurou po čtvrté thesi, že caesura bukolská vyžaduje vedlejší caesury jiné atd.

Pozn. 10. Náleží sem tito metrikové: *R. Bouterwek*, Lucretianae quaestiones grammaticae et criticae (Diss. Halis Saxonum 1861), str. 42 n.: srv. i jeho článek »Das erste Buch des Lucilius, nebst zwei Fragmenten aus Sergius« (RhM. 21, 1866, str. 339 n.), kde však na str. 355 shledáváme i tvrzení, že Lucilius, jako Lucretius, připouští i verše s jedinou caesurou po čtvrté thesi. *I. Bekker* HB. I, str. 138 n., *A. Deppe*, De re metrica poetarum Latinorum (Diss. Gottingae 1866), str. 37. *A. Weidner*, Commentar zu Vergil's Aeneis Buch I und II (Leipzig 1869), str. 468 (»Die Caesur des heroischen Hexameters«). *M. Krafft*, De artibus, quas Tibullus et Lygdamus in versibus concinnandis adhibuerunt (Diss. Halis 1874), jak vyplývá z různých míst jeho pojednání. *F. Baumgarten*, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881), str. 22. *R. Hildebrandt*, Studien auf dem Gebiete der römischen Poesie und Metrik I. Vergils Culex (Leipzig 1887), str. 93, zvláště str. 133. *P. Verres*, De Silii Italici Punicis et Italici Iliade Latina quaestiones grammaticae et metricae (Diss. Monasterii Guestfalorum 1888), str. 53, *Ussing* GRM., str. 86 (srv. i str. 73), jenž však nezmiňuje o caesuře po druhé thesi. *L. Sternbach*, De Georgio Pisida, Nonni sectatore (Analecta Graeco-latina philologis Vindobonae congregatis obtulerunt collegae Cracovienses et Leopolitani, Cracoviae 1893, str. 38 n.; srv. zvláště str. 44 n.), *H. Draheim*, Die Entstehung des homerischen Hexameters (JPhP. 155, 1897, str. 660 n.), *Gleditsch* M.[3], str. 116 n. (jenž však zřejmě tvrdí, že caesura musí se říditi smyslem a vedle caesury po druhé thesi uznává také caesuru po druhém trocheji), u nás *J. Zahradník* ve spise, jenž se caesur přímo ani netýká, »O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei« (Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa . . . , v Praze 1897), *S. Sudhaus*, Aetna erklärt (Sammlung wissenschaftlicher Commentare zu griech. und röm. Schriftstellern, Leipzig 1898), str. 84, *A. Málek*, »O poměru caesury k slovům úzce souvislým a o souvislosti její s oddechem v řeči« (Listy fil. 26, 1899, str. 184 n.; srv. zvláště str. 199 n.), také, jak se zdá, *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 254), a *E. de Jonge*, La fin de l'hexamètre latin (MB. 7, 1903, str. 267). *Masqueray* TMG., str. 43, jenž zřejmě vytýká, že se caesura smyslem neřídí (str. 49).

Vytýkám tu zvláště mínění dvou novějších metriků. G. Straehler, De caesuris versus Homerici cap. I (Diss. Vratislaviae 1889), uznává čtyři obvyklé caesury, ale stěžuje si, že (již v starověku) čtly se verše jen očima (str. 2, 32). Tím povstávala chybná učení o caesurách, ač byla prý již v starověku dobrá theorie o čtyřech caesurách hexametru, řídících se smyslem (str. 32 n.; srv. i str. 39). Přece však vedle jedné caesury hlavní uznává i caesuru vedlejší (str. 40; srv. str. 44).

Také Müller RM.[2], str. 194 n., ač zavrhuje mínění Hermannovo, že caesury jsou všude, kde uprostřed taktu končí se slovo (str. 196), přece rozeznává caesury hlavní (mužské v třetím a čtvrtém taktu) a vedlejší (bukolskou a caesuru mužskou v druhém taktu; str. 200) a míní, že caesura mužská čtvrtého taktu spojena bývá s caesurou mužskou třetího anebo druhého taktu (str. 204). Soudí dokonce, že hexametr ani není dost pěkný, jestliže má caesuru mužskou ve čtvrtém taktu, která není

podporovaná caesurou po druhé nebo po třetí thesi (str. 204). Rovněž uznává i caesuru po čtvrtém trocheji (str. 215 n.)

Pozn. 11. *B. H. Engbers*, De metricis inter Tibulli Propertiique libros differentiis quaestionum pars prima (Diss. Monasterii 1873), str. 78 n., drže se při výkladu o caesurách celkem *L. Müllera* (srv. str. 45, 47, 61 n.), stanoví pro určování caesur několik pravidel, zakládajících se většinou na pořádku slov v hexametru nebo spíše na souvislosti jistých částek věty, obsažené v hexametru; na př. první jeho pravidlo zní: mužskou caesuru v třetím taktu třeba uznávati tam, kde poslední slovo první části (ordo) hexametru souvisí jako přístavek nebo přívlastek s posledním slovem hexametru (na př. v hexametru: omniaque i n g r a t o || largibar munera s o m n o). Pravidla ta jsou nesprávná již proto, že onen »ordo« poznává se teprve podle caesury! Z pouhého slovosledu nelze odvoditi pravidel pro stanovení caesury. Také nejsou tato pravidla nijak odůvodněna.

Všichni tito metrikové, od HERMANNA a BOECKHA počínajíc, shodují se v tom, že hexametr může míti i n ě k o l i k caesur zároveň, vedle caesury h l a v n í i caesuru nebo caesury v e d l e j š í, jež navzájem se buď podporují, buď oslabují. Liší se ovšem od sebe v podrobnostech: jedni uznávají caesur více, druzí méně, jedni soudí, že caesura řídí se smyslem, druzí to popírají. V novější době nejčastěji se mluví o p ě t i caesurách hexametru, dílem hlavních, dílem vedlejších: toto číslo caesur vyskytuje se obyčejně i v rozličných středoškolských knihách příručních.

II. Proti metrikům, kteří uznávali v témž hexametru n ě k o l i k caesur, stojí v příkrém odporu K. LEHRS v článku »Einige Bemerkungen zur Caesur des Hexameters« (JPhP. 81, 1860, str. 513 n.). Týž článek otištěn jest také v K. LEHRSOVĚ knize »De Aristarchi studiis Homericis«, Ed. tertia, Lipsiae 1882, str. 387 n. LEHRS uznává jen tři caesury: po třetí thesi, po třetím trocheji, po čtvrté thesi. Bukolské caesury prý není (str. 513). Caesura po čtvrté thesi, u Homera daleko řidší než caesury v taktu třetím (srv. jeho výčet na str. 514 n.), není však podle něho v l a s t n í caesurou. I tam, kde se ve verši vyskytuje, třeba prý uznávati caesuru v třetím taktu, i když není podporována koncem slova, t. j., vyjádříme-li se jasněji, i když padá do prostřed slova anebo slova úzce souvislá od sebe trhá (str. 526 n.). Na př. v Il. 1, 275

μήτε σὺ τόνδ᾽ ἀγαθός περ || ἐών. ἀποαίρεο κούρην

je prý caesura po třetím trocheji. Smyslu věty ovšem caesura nehledí.

V l a s t n í caesura vyskytuje se tedy podle Lehrse vždycky j e n v třetím taktu, dělíc hexametr pravě uprostřed na dvě skoro stejné poloviny.

Učení LEHRSOVA drží se, pokud vím, J. H. H. SCHMIDT, GM. str., 386 n. (srv. zvláště str. 396 a 412 n.). Jen mužská nebo ženská caesura v třetím taktu hexametru má prý rhythmickou platnost (str. 412 n.); »vedlejších« caesur (t. j. ani caesury po čtvrté thesi nebo bukolské) není (str. 432). Tu bývají pouhé konce slov uprostřed taktu (»blosse Wortschlüsse«), vznikající metrickým tvarem slov, v hexametru užitých (str. 414 n. a 416 n.). Na témž stanovisku stojí také *E. URBAN, Vorbemerkungen zu einer Horazmetrik (Programm d. Gymn. in Insterburg 1885).

Pozn. 12. Stanovisku *Lehrsovu* přibližuje se *F. Allen*, Ueber den Ursprung des homerischen Versmasses (KZ. 24. 1879. str. 567 n.). Uznává sice obvyklých pět caesur, řídí se při jejich stanovení smyslem, ale tvrdí, že i verše, které mají caesuru jinde než v třetím taktu, mívají také obvyklou caesuru v taktu třetím, která patrně smyslem se říditi nemusí.

III. Jedinou caesuru uznává v hexametru také E. GERHARD, Lectiones Apollonianae. Lipsiae 1816. str. 128 n., ale liší se od LEHRSE tím, že ji neshledává vždy v třetím taktu. Ze tří caesur, v hexametru přípustných (po třetí a čtvrté thesi a po třetím trocheji), musí míti jednu každý hexametr. Je-li v hexametru některém několik caesur možných, přece jen jedna z nich jest caesurou skutečnou a pravou. Avšak od tohoto pravidla, že v hexametru bývá jen caesura jediná, připouští Gerhard přece výjimku: vedle caesury po čtvrté thesi může se vyskytovati také caesura po druhé thesi.

Podobně J. v. LEEUWEN a M. B. MENDES DA COSTA, Der Dialekt der Homerischen Gedichte, übers. v. E. MEHLER (Leipzig 1886). str. 10 n. uznávají v každém hexametru po jediné caesuře (po třetí nebo čtvrté thesi, po třetím trocheji a bukolskou).

Stanovisko GERHARDOVO v nejnovější době obhajoval A. ENGELBRECHT ve velmi poučném článku »Die Caesuren des homerischen Hexameters. Randglossen zu den Lehren der antiken und modernen Metriker« (Serta Harteliana. Wien 1896. str. 293 n.).

Podle ENGELBRECHTA (srv. str. 311 n.) jsou jen tři rhythmické caesury (po třetí thesi, po třetím trocheji a náhradní caesura po čtvrté thesi), a každý hexametr má jen jednu caesuru. Jiných caesur není. Kde jinde končí se slovo uprostřed taktu, vzniká caesura větná (Satzcaesur, Vers*ein*schnitt), kdežto caesura rhythmická jest Vers*ab*schnitt). Tento rozdíl mezi caesurami stanovil již A. LUDWICH u ROSSBACHA M.[3] str. 62, jenž nazývá, užívaje výrazu arsis o těžké, thesis o lehké době taktu, caesuru po thesi diaeresí po arsi (Arsisdiaerese), caesuru po první arsi daktylu diaeresí trochejskou (trochäische Diaerese), diaeresi po celém taktu diaeresí podickou (podische Diaerese). K těmto caesurám anebo diaeresím, pouze náhodným, jak je nazývá Ludwich, nebo větným, jak je nazývá Engelbrecht, patří tedy podle Engelbrechta také caesura po druhé thesi (*τριθημιμερής*) a caesura bukolská (str. 312).

Nauky o vedlejších caesurách řečtí metrikové podle Engelbrechta neznají (str. 297). Ze starověkých svědectví vyplývá, že caesury mohou býti jen v prostředních dvou taktech hexametru a že se caesurou dělí verš na dva díly. Může býti tedy v hexametru jen jedna caesura, a ta se řídí smyslem; po ní musí býti možný oddech (str. 298). Verš homerský vskutku má caesuru zpravidla v třetím taktu (jen v 335 případech je prý u Homera caesura po čtvrté thesi: str. 299).

Nejvhodnější jest podle Engelbrechta trochejská caesura v třetím taktu, ježto verš dělí v polovice skoro stejné, a ta jest také u Homéra nejčastější (str. 300). Caesura ve čtvrtém taktu vznikla později. Avšak přípustnost caesury jen v jediném taktu, třetím, básníka příliš obmezovala. Proto, leckdy zajisté i z metrické potřeby, sahάno také k caesuře v taktu

čtvrtém; často vadila tu zvláště jména vlastní (str. 301). Caesuru po čtvrtém trocheji uznával prý teprv Aristeides Quintilianus (str. 294 n.). Rovněž tak není ani caesury po druhé thesi (str. 302) ani bukolské (str. 309). Učení o této caesuře vzniklo prý tím, že ve stu homerských veršů má podle výpočtů HARTELOVÝCH a LA ROCHOVÝCH, jež připomeneme podrobněji o něco níže, 60·12 veršů konec slova po čtvrtém taktu. Stanovisko to vede Engelbrechta, jak níže uvidíme, k tvrzení, že caesura může býti přes to, že se má říditi smyslem, i uprostřed slova složeného.

Pozn. 13. Stanovisko *Engelbrechtovo* schvaluje v podstatě i *Fr. Jaeckel*, De poetarum Siculorum hexametro (Diss. Lipsiae 1902), str. 49 n. Připouští na př. rovněž caesuru uprostřed slova složeného. Obrací se však proti tvrzení, že caesura řídí se smyslem, ježto ne všecky »incisiones« (Engelbrechtovy »Verseinschnitte«), v nichž končí se část myšlenky, jsou caesurami, nýbrž jen »incisiones« v taktu třetím a čtvrtém. Důkazem je mu i to, že oddech smyslový (interpunkce) bývá mimo caesury. Skoro každý hexametr řecký má podle něho caesuru v třetím taktu až na velmi řídké výjimky, kde jest caesura po thesi čtvrtého taktu.

Jak z uvedeného přehledu jest patrno, liší se moderní theorie o caesuře nejen od theorií starověkých, ale také značně mezi sebou. Podle jedněch má hexametr caesuru jedinou, podle jiných jsou v něm přípustny caesury hlavní a vedlejší, caesury řídící se smyslem věty vedle caesur čistě rhythmické povahy, smyslu nehledících atd. Veliká tato různost mínění zaviněna jednak tím, že metrikové moderní osnovali své theorie, nehledíce k theoriím starověkým, jednak tím, že jim pojem caesury a diaerese nebyl vždy jasný, anebo že si o nich učinili představy nesprávné.

Staří metrikové soudili, že caesura (co platí o caesuře, platí také o diaeresi) jest oddech, pomlčka v řeči, že se tedy řídí smyslem věty (v. str. 11). Za oddech pokládají caesuru i mnozí metrikové moderní (HERMANN, BOECKH, KÖCHLY a j.) anebo soudí, že jest aspoň výhodou, je-li s caesurou spojen oddech smyslový (na př. CHRIST, HEEP), ale vedle takových caesur uznávají často i caesury, které smyslem se neřídí, caesury prvního způsobu někdy oslabují a jsou prý pouze rhythmické povahy, neboli, vyjádříme-li myšlenku tu jasněji, jsou tam, kde se vůbec slovo uprostřed taktu končí.

Poněvadž caesura (τομή) přerývá řadu rhythmickou (a to se může díti jen jakousi zastávkou v proudu řeči), zakládá se mínění o čistě »rhythmických« caesurách na domněnce, že po každém slově v řeči je jakási, třeba i nepatrná, pausa.

Ale jsou také metrikové, kteří tvrdí proti theoriím starověkým, že se caesura vůbec smyslem neřídí, mohouc děliti i slova úzce souvislá, ba padati i do prostřed slova (tak něř ROSSBACH, LEHRS a j.). Tito metrikové byli arci nuceni pátrati po nějakých pravidlech, jimiž by se caesura řídila a podle nichž by bylo možno ji poznati. LEHRS uznával proto vlastní caesuru jen v třetím taktu. W. MEYER na u. m. (SBA 1884, str. 1000 a 1011) pronesl mínění, že správné stanovení caesur, jež někdy nebývají patrné, usnadňují jeho »zákony«, podle nichž před

caesurami smějí státi pouze slova určité míry (str. 1007). Ba šel tak daleko, že uznával i jakousi caesuru dvojitou, která však vskutku přece byla caesurou jedinou (v. výše, str. 18).

Podle MÜLLERA RM.², str. 194 n., nejsou sice caesury všude, kde se uprostřed taktu slovo končí, ale také ne všude tam, kde jest možný oddech (str. 196). V delších verších třeba prý uprostřed verše pausy, patrné uchu i oku, která by se řídila pravidly lahody (voluerunt medio numero adesse distinctionem per finem verbi auribus pariter oculisque percipiendam et elegantiae regula temperandam, quo legitima fieret pausa rhythmi: str. 198). Caesura neřídí se tedy podle něho smyslem nebo vůbec nějakým měřítkem objektivním, nýbrž zcela subjektivním pojmem lahody. Na př. ve verši

ut superent aliae || gentes, aliae minuantur

není podle něho caesura po gentes, jak by toho vyžadoval smysl, nýbrž po aliae, poněvadž se touto druhou caesurou verš rozděluje na dva (stejné) díly (str. 199). Lahodě verše se vyhovuje, jestliže části verše, vzniklé caesurou, jsou zpěvné (canorae), a jestliže samy se rovnají veršům. Proto je v hexametru bukolská caesura lepší než caesura po druhé thesi, ježto caesurou bukolskou vzniká na konci hexametru verš adonský (– ⏑ ⏑ – –), caesurou pak po druhé thesi odděluje se na počátku hexametru choriamb, který sám o sobě verše nečiní. Caesura vzniká tedy z příčin čistě metrických (str. 200). Proto MÜLLER ve verších, kde je možná caesura po čtvrté thesi i po třetím trocheji, raději uznává caesuru po čtvrté thesi, třeba by při caesuře po třetím trocheji vznikala pausa smyslová: na př. ve verši:

litora deseruere, latet || sub classibus aequor.

Mínění jeho potvrzují prý i starověká mínění o caesuře (str. 209 n.).

Podobné mínění pronesl také A. WEIDNER, Commentar zu Vergil's Aeneis Buch I und II (Leipzig 1869), str. 469 n. Podle něho jest hlavním úkolem caesury, aby bránila stejnosti rhythmu: jí rozděluje se hexametr v část sestupnou a vzestupnou.

Pozn. 14. Jenom zdánlivě odchyluje se od běžných definic caesury definice ***J. H. H. Schmidta***, GM., str. 388 n. Caesura i diaerese vzniká podle Schmidta tam, kde hudební věta — my bychom řekli rhythmický oddíl — se končí. *J. Oertner*, Über die Definition der Caesur (JPhP. 142, 1890, str. 121), hledí jen k vyučování školskému. Pravé definice caesury nepodává. Některý verš prý pausy nevyžaduje, některý zase vyžaduje paus několik. Někde jest možna prý ta neb ona caesura. O caesuře jest prý nejisto, »ob sie mehr den sprachlich-logischen oder rhythmischen Teil des Verses berührt«.

Ale nejen jest dosud spor o pojem a podstatu caesury a o její úkol, nýbrž také o otázku čistě theoretickou, zdali caesura části verše dělí či spojuje.

Pokud vím, vyslovil druhé mínění nejprve BOECKH MP., str. 177, tvrdě, že caesura jest jaksi čepem, na kterém zavěšeny jsou řady slov, skládajících hexametr: slova jsou na místě, kde jest caesura, jako kloubem

nějakým spojena (quasi cardo, in quo versentur ordines compositi velut geniculo coniuncti). Boeckh měl patrně na mysli asi toto. Kdyby v hexametru nebylo caesur a slova končila se zároveň s taktem, rozpadl by se verš (patrně pro pausy, po každém slově se vyskytující) na menší oddíly: caesura působí, že slova přecházejí z taktu do taktu, brání takovému rozpadávání, a proto není živlem dělícím, nýbrž spojujícím. Zřejmě vyložil tak mínění Boeckhovo R. HILDEBRANDT, Studien auf dem Gebiete der römischen Poesie und Metrik. I. Vergils Culex (Leipzig 1887), str. 93 n.

Pozn. 15. O otázce té jednal také *M. W. Humphreys*, On the nature of caesura (Extract from TAPA., 1879). Dotkl se jí rovněž *A. Weidner*, Commentar zu Vergil's Aeneis Buch I und II (Leipzig 1869), str. 479, jenž caesuře přiřkl obojí úkol, spojovati i děliti sestupnou část verše s částí vzestupnou. Připomenul také soukromý výrok *Lehrsův*, podle něhož caesura jest podobna kloubu, který dělí i spojuje dva údy, nebo prstenci, který dělí i spojuje dva díly řetězu. *A. Engelbrecht* C., str. 299, praví o věci té toto: »Sie (d. die Caesur) hat also rein rhythmische Bedeutung, trennt die beiden Kurzverse durch das Wortende und verbindet sie durch die Modulation, etwa wie im Deutschen Vordersatz und Nachsatz durch den Beistrich getrennt und durch die Modulation, die sich bei Aussprache des letzten tonfähigen Wortes des Vordersatzes geltend macht, verbunden werden«. Srv. i str. 303 a 311.

Při takovém množství a takové různosti mínění třeba přes to, co vyloženo bylo stručně o caesuře a diaeresi již v R., str. 136 n., jasně si představiti, co caesurou třeba rozuměti a kde ji možno v hexametru uznávati.

Dobrá tradice starověká pokládá caesuru za oddech. Oddech jest pomlčka v řeči, a již z toho vyplývá, že caesura (i diaerese) nemůže býti všude tam, kde slovo uprostřed taktu (po případě na konci taktu) se končí, nýbrž pouze tam, kde pomlčku připouští smysl. Oddechy v řeči řídí se, mluvíme-li správně, vždycky smyslem a jsou ve větě poměrně nečetné. Že by vedle oddechů (paus), vyžadovaných smyslem, po případě vedle oddechů (paus), připouštěných nesprávně z jakýchkoli příčin (na př. tím, že mluvícímu dojde dech, ježto neumí při mluvení s ním zacházeti, nebo proto, že mluvící nemůže si hned na vhodné slovo vzpomenouti), byly také pausy po jednotlivých slovech, zakládá se na starém omylu, v novějších grammatikách dávno vyvráceném, jenž se však z neznalosti grammatiky a z nedostatečného pozorování mluvené řeči i u novějších metriků houževnatě udržuje.

Pozn. 16. Docela nesprávné je na př. to, co o té věci vykládá *R. Hildebrandt* na u. m., str. 93 n., rozeznávaje pausy slovné (Wortpausen), pojmové (Begriffspausen, které dělí od sebe jednotlivé pojmy ve větě) a smyslové (Denkpausen, které oddělují řady pojmů). Dle něho na př. ve verši

propulit | e | stabulis ||| ad | pabula | laeta | capellas

jest pausa smyslová, označená ( ), po stabulis, pojmová (||) po laeta, po ostatních pak všech jednotlivých slovech jsou pausy slovné (|). Na základě tohoto nesprávného mínění dochází pak Hildebrandt k nesprávnostem dalším. Poněvadž prý hexametr srovnává se svým rozsahem s delší větou, potřebuje

jednak rozdělen logického smyslovou pausou, jednak, jsa rhythmickým celkem, caesury, která, jsouc živlem slučujícím, nikoli rozlučujícím, brání rozpadnutí verše (str. 125). Každý hexametr je prý tedy vázán caesurou v metrický celek, pausou pak smyslovou dělen v logické části (str. 143). Na př. hexametr

infandum, || regina, ||| iubes | renovare dolorem

je rhythmicky vázán caesurou po čtvrté a třetí thesi a má smyslovou pausu po třetím trocheji (str. 152). Také *Müller* RM.², str. 238, uznává ještě pausu po každém slově, a tak soudí většina metriků mlčky.

Že v řeči mluvené není zvláštních paus po slovech nebo jednotlivých skupinách slov, nýbrž že jsou v ní jen pausy smyslové, o tom neklamně svědčí ten úkaz, že začátek a konec slov po sobě následujících podroben jest týmž změnám hláskoslovným, jako prostředek slov. Pravidla tak zv. větové fonetiky (sandhi), jevící se v každé řeči, podávají toho neklamné doklady. Upozorňoval jsem na tuto věc, jíž i nejnovější metrikové si nevšímají, již dávno nejen ve svých přednáškách, nýbrž i při příležitosti v některých svých tištěných výkladech prosodických a metrických. Vzhledem k hexametru totéž mínění pronesl A. MÁLEK, O poměru caesury k slovům úzce souvislým a o souvislosti její s oddechem v řeči (Listy fil. 26, 1899, str. 200). TH. D. SEYMOUR, On the Homeric caesura and the close of the verse as related to the expression of thought (HSt. 3, 1892, str. 91 n., zvlášť str. 113 n.), aspoň důrazně tvrdil, že caesura je skutečná pausa, jež je ve spojení se smyslem podobně, jako pausa na konci verše. Seymour uvádí doklady toho, kde caesura spojena jest s pausou v řeči, ač leckdy přes to přese všechno určuje caesuru chybně (na př. Il. 1, 20 *παῖδα δ' ἐμοὶ λύσαιτε φίλην τά τ' ἄποινα δέχεσθαι* je prý caesura po *λύσαιτε* a j. v.).

V hexametru

infandum, regina, iubes renovare dolorem

lze učiniti pomlčku buď po slově r e g i n a, buď po slově i u b e s, nikde jinde. Všude jinde při přirozeném pronášení toho verše slova plynou n e p ř e t r ž i t ě.

Nelze tedy děliti caesuru (nebo diaeresi) od oddechu, pausy smyslové. Nějaké caesury čistě rhythmické povahy není; neboť caesura (i diaerese) není vlastně rhythmickou pausou, nýbrž odděluje části taktu (po případě takty) i p r o t i jejich rhythmické souvislosti, jsouc oddechem tak nepatrného trvání, že se jí souvislost rhythmické řady p a t r n ě j i ani neruší (R., str. 136 n.). Nemůže tedy znatelna býti nějakou r h y t h m i c k o u zvláštností řady, i nelze ji poznati podle rhythmu samého, nýbrž jedině podle s m y s l u přednášených slov; c a e s u r a (i d i a e r e s e) m ů ž e b ý t i p o u z e t a m, k d e t o p ř i p o u š t í s m y s l.

To jest také jediná zcela objektivní známka, podle které lze vyšetřiti, kam básník caesuru nebo diaeresi kladl, známka pro každého, kdo verše čte správně, zpravidla snadno znatelná.

Vše jiné, co bylo označováno jako znak caesury, jest subjektivní a nesprávné. Nesprávné jest, míní-li L. MÜLLER, že caesura řídí se

zpěvností a lahodností verše, že se jí verš má rozdělovati na části zpěvné, jež by samy o sobě mohly také býti verši; neboť, nehledíc k tomu, že toto učení neopírá se o svědectví starověká, zpěvnost částí hexametru jest dělidlem velmi subjektivním a k tomu nepraktickým. Kdo verše přednáší, nemá tolik času, aby uvažoval o tom, která caesura by dělila hexametr v části co nejzpěvnější, jako filolog, jenž může určitý verš studovati tak dlouho, až najde caesuru, která podle jeho zdání dělí verš nejpěkněji a nejzpěvněji.

Nesprávné jest také, míní-li W. Meyer, že lze poznati místo caesury podle slovné podoby některých taktů. Ani toto učení nezakládá se na theoriích starověkých, a také podle něho lze najíti místo, kde je caesura, jen podle určitých pravidel, předpokládajících delší zkoumání verše, jež přednášející prováděti nemůže. Naproti tomu podle pausy smyslové pozná se zpravidla snadno, kam básník sám zamýšlel klásti caesuru.

Z pojmu caesury jakožto oddechu smyslového vyplývá zároveň, že caesura (i diaerese), jak to již naznačuje její jméno, vskutku části verše dělí, nikoli spojuje. Říká-li kdo, že caesura části verše spojuje a že brání tomu, aby nerozpadl se v jednotlivá slova, mluví tak převráceně, jako kdyby tvrdil, že otvory v nějaké stěně udržují zdivo, aby se nerozpadlo, ačkoli je udržuje vlastně stavivo, mezi těmi otvory se nalézající. I toto převrácené mínění zakládá se na starém omylu, že po jednotlivých slovech v řeči jest nějaká pausa. Ale v proudu řeči slova k sobě lnou, pokud je úmyslně neroztrhujeme oddechem, tak těsně, že se pro sluch nerozpadne ani ten verš, který pro oko má po každém taktu diaerese a nemá caesur vůbec, jako na př. známý verš Enniův:

sparsis hastis longis campus splendet et horret.

I v tom verši lze učiniti jedinou pausu po slově longis. Všecka ostatní slova spolu souvisí velmi těsně.

Pozn. 17. Proti mínění *Boeckhovu*, že caesura spíše rhythmus spojuje než dělí, vyslovuje se *Müller* RM.[2], str. 195, ale z důvodu nesprávného: bylo by prý pak nutno ostře lišiti caesuru a diaeresi. Správnější jest, co tvrdí *Lehrs*, *Christ* a *Engelbrecht*, že části verše, vznikající caesurou, udržují se v jednotě modulací hlasu, jako jednotlivé věty celé periody. Tato modulace řídí a mění se jen smyslem; jest jen následkem caesury, a její účinky nelze přenášeti na caesuru samu a tvrditi na základě této modulace hlasu, způsobené caesurou, že caesura sama části verše spojuje.

Oddechů v řadě poměrně tak krátké, jako jest hexametr, nemůže býti mnoho. Smysl by jich nepřipouštěl. Zpravidla jest v ní možný oddech jen na jediném místě. V hexametru bývá často možná jediná caesura, a jediná caesura mu také úplně postačí. Ve verších kratších, tetrapodických a zvláště dipodických, nebývá často vůbec oddech ani možný, a proto verše kratší ani caesury nebo diaerese nemívají.

Z toho všeho také vyplývá, jak bludné jest učení těch, kteří uznávají v hexametru několik caesur, z nichž prý jedna druhou oslabuje nebo zase podporuje. Na př. v Od. 5, 234

δῶκεν οἱ πέλεκυν | μέγαν, ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν

není vedle caesury po třetí thesi také diaerese po třetím taktu, oslabená předchozí caesurou, jak soudil Rossbach M.³, str. 26, nýbrž pouze caesura po třetí thesi, v Il. 1. 25

ἀλλὰ κακῶς ἀφίει, || κρατερὸν δ' ἐπὶ μῦθον ἔτελλε

jest rovněž pouze caesura po třetí thesi, nikoli také vedlejší caesury po κακῶς a κρατερὸν δ', jak soudil Christ M.², str. 183. V Od. 5. 56

ἔνθ' ἐκ πόντου βὰς ἰοειδέος ἤπειρόνδε

není diaerese po slově πόντου, nýbrž pouze caesura po βάς, a verš ten nikterak není vadný, jak tomu chce Christ M.², str. 184.

Pravdu mají tedy zajisté ti, kteří počínajíc Gerhardem, uznávají v každém hexametru pouze jedinou caesuru. Je zbytečno vedle této caesury »rhythmické« (Vers*ab*schnitt) uznávati caesury a diaerese »větné« (Vers*ein*schnitt, Arsisdiaeresen, trochäische, podische Diaeresen; v. výše str. 21), jak činí nejnověji také Engelbrecht. Tyto caesury a diaerese větné označovaly by jen konec slova uprostřed taktu nebo na jeho konci: poněvadž slova v řeči splývají, pokud mezi nimi nečiníme úmyslně přestávky, byly by tyto caesury větné pouze caesurami pro oko. Pro sluch je platna pouze caesura »rhythmická«.

Tato jediná caesura, v hexametru nutná, musí arci verš, má-li vskutku usnadňovati jeho přednášení, děliti uprostřed, tedy v třetím, po případě ve čtvrtém taktu. Caesury, uznávané starověkými metriky, jsou vskutku buď v taktu třetím (πενθημιμερής, κατὰ τρίτον τροχαῖον), buď ve čtvrtém (ἑφθημιμερής, βουκολική). Již caesura čtvrtého taktu nedělí hexametr dosti souměrně: caesura v taktech počátečních nebo koncových dělila by verš zcela nesouměrně.

Je-li správné naše mínění, že caesura jest přestávkou, souvisící se smyslem verše, jest nesprávné také mínění mnohých metriků, že caesura může býti i uprostřed slova složeného, po první jeho složce. Uznává se taková caesura hlavně ve verších, které by bez této volnosti náležité caesury neměly.

Pozn. 18. Mínění to pronesl, pokud vím, *Boeckh* MP., str. 98, dále *F. Spitzner*, De versu Graecorum heroico maxime Homerico (Lipsiae 1816), str. 10, *C. A. J. Hoffmann*, Quaestiones Homericae I (Clausthaliae 1842), str. 12, *G. Gossrau*, De hexametro Virgilii (Publii Virgilii Maronis Aeneis. Ed. sec. Quendlinburgi 1876), str. 640 n., *Christ* M.², str. 181, *P. Kleinecke*, De penthemimere et hephthemimere caesuris a Vergilio usurpatis (Diss. Halis Saxonum 1882), str. 12, *J. Walser*, Zur Caesura κατὰ τρίτον τροχαῖον im Lateinischen (ZÖG. 33, 1882, str. 22 n.), srv. i čl. »Über die Tragweite der caesura post quartum trochaeum im antiken und im deutschen Hexameter (ib. 35, 1884, str. 886), *J. Paulson*, Studia Hesiodea I. De re metrica (Commentatio academica ...), Lundae 1887, str. 45, *R. Hildebrandt*, Studien auf dem Gebiete der römischen Poesie und Metrik I. Vergils Culex (Leipzig 1887), str. 153 n., *P. Verres*, De Silii Italici Punicis et Italici Iliade Latina quaestiones grammaticae et metricae (Diss. Monasterii Guestfalorum 1888), str. 56, *Rossbach* M.³, str. 30 n., a podle něho *Semitelos* EM., str. 343 n., *G. Straehler*, De caesuris versus Homerici cap. I. (Diss. Vratislaviae 1889), str. 7 pozn., *Müller* RM.², str. 199, 220 n., *A. Engelbrecht* C., str. 201 n. a str. 308.

Rovněž připoušti caesuru uprostřed slova **P. Sandford*, The quasi-caesura in Vergil. Hermathena 26, 1900, str. 110 n. Proti němu vyslovuje se *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI. Leipzig 1903, str. 417 p. 1, ač jest ochoten připustiti aspoň caesuru v složeninách po dvouslabičných předložkách (na př. v inter - fusa, praeter - labere). *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 119 n.), rozděloval caesurou a t q u e; na př. v Aen. 1. 475 infelix puer at | que impar congressus Achilli a j. Ale ve všech těch verších je asi caesura po čtvrté thesi, a dělení to je zbytečné. *A. V. Verrall*, The metrical division of compound words in Virgil (ClR. 18, 1904, str. 288 n.), vycházeje z mylné zásady, že třetí takt hexametru musí míti caesuru, neobsahuje-li slovo řecké nebo vlastní, uznává caesury s tmesí (ex - animus, in - genti, inter - ea), ba u Verg. Aen. 6. 327 (nec ripas datur horrendas et rauca fluenta) dokonce tmesi v hor - rendas. Takové tmese užíval (a cítil ji) Vergilius a také Catullus; zdali také básníci jim, Verrall ještě nevyzkoumal. *F. Baumgarten*, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881), str. 24 n. uznává sice také caesury po první složce slova složeného, ale praví aspoň, že takové caesury nebyly slyšitelné. Proti tomuto mínění vůbec se vyslovil *C. Prahl*, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 10, pozn. 2.

Ovšem jsou si metrikové ti zpravidla vědomi, že taková caesura pravou caesurou ani není, tvrdí, že v takovém případě jest caesura pouze naznačena (tak ROSSBACH M.³, str. 30, podobně ENGELBRECHT na u. m., str. 301 a 308); zavádějí tak do metriky nějaký nový pojem velmi nejasný a mlhavý: caesuru, která caesurou býti sice má, ale vskutku přece jí není.

»Caesury« po první složce slova složeného uznávány byly hlavně ve verších, které vůbec pravidelné caesury nemají, anebo ve verších, kde by jinak byla možná jen caesura bukolská, již někteří metrikové novější uznávají jen neradi anebo vůbec odmítají; na př. ve verši Il. 23. 159

ὅπλεσθαι· τάδε δ' ἀμφι | πονησόμεθ', οἷσι μάλιστα

nebo u Horatia Ep. 2. 3. 263

non quivis videt im || modulata poemata iudex.

Ale verš prvý (a podobně i jiné verše toho způsobu) mají jisté caesuru bukolskou; jiné (na př. uvedený verš Horatiův) jsou bez zákonné caesury, a tedy ovšem vadné. I staří básníci tvořívali někdy verše vadné: a takové vady nesmíme odstraňovati volnostmi, které ani v řeči ani v rhythmu nemají základu.

Pozn. 19. *K. Lehrs*, Einige Bemerkungen zur Caesur des Hexameters (JPhP. 81, 1860, str. 513), hledí v uvedeném verši homerském zjednati caesuru v třetím taktu opravou *ἀμφὶ πονησόμεθ'*, asi neprávem: srv. *A. Engelbrecht* u. m., str. 308. Jinde u Homera *ἀμφεπονεῦντο* čím, aspoň v tvarech augmentovaných, jisté jediné slovo. Engelbrecht soudí sice, že verš ten caesury nemá — vskutku má caesuru bukolskou —, ale přece nesprávně přidává, že snad stačilo rhythmickému citu básníkovu, když rozhraní obou složek slova *ἀμφιπονησόμεθα* bylo na místě caesury *κατὰ τρίτον τροχαῖον*.

ROSSBACH M.[3], str. 30 n. uznává zcela zbytečné takovouto caesuru uprostřed slova v třetím taktu vedle caesury po čtvrté thesi: na př. v Il. 1. 466

ὤπτησάν τε περι || φραδέως, ἐρύσαντό τε πάντα.

Také ENGELBRECHT C., str. 301 n., tvrdí, že v tomto a podobných verších caesura po třetí thesi jest aspoň naznačena tím, že její místo je právě na rozhraní obou složek slova složeného. Ale tento a podobné verše mají jen jednu caesuru skutečnou po čtvrté thesi.

Caesura může tedy býti jen za koncem toho slova, po němž podle smyslu verše jest možný oddech. Jest zajisté tím znatelnější a silnější, čím zřejměji se tato přestávka v řeči sama nabízí. Nejzřetelnější jest tedy caesura tehdy, je-li na takovém místě verše, na němž končí se buď věta celá nebo taková část věty, po níž při mluvení činíme přestávku a v písmě klademe interpunkci. Nesmí se při tom ovšem pouštěti z paměti, že moderní interpunkce, zvláště v češtině poměrně hojná, klade se leckdy i tam, kde v řeči ani oddechu není. V písmě hledíme klásti interpunkci podle logického rozčlenění řeči: v mluvě však nečiníme přestávky všude tam, kde by toho logické rozčlenění řeči žádalo. Mluvíme-li tedy o interpunkci ve verši, nemíníme tím interpunkci v písmě, nýbrž skutečný oddech, skutečnou pausu v řeči mluvené.

Ale není básníku možno, aby všude kladl caesuru tam, kde je interpunkce. Požadavek takový by nesmírně stěžoval veršování a zužoval volnost básníkovi potřebnou. Proto básníci kladou často caesury i tam, kde přestávka v řeči mluvené není nutná, ale aspoň možná, kde v řeči přestávku činiti můžeme, ale nemusíme. Caesury (i diaerese) tohoto druhého způsobu jsou arci slabší než caesury prvnější.

b) Jednotlivé zákonité caesury hexametru.

Podle toho, co bylo vyloženo, musí býti v každém hexametru, má-li býti správný, jedna z následujících čtyř caesur:

1. *Τομὴ πενθημιμερής* (caesura semiquinaria), přerývka po pátém půltaktu, neboli po thesi třetího taktu:

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – || ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏓.

Caesura ta bývá silnější, je-li spojena s interpunkcí:

Il. 1. 80

κρείσσων γὰρ βασιλεὺς ||· ὅτε χώσεται ἀνδρὶ χέρηι.

Hes. Erga 352

μὴ κακὰ κερδαίνειν ||· κακὰ κέρδεα ἶσ' ἄτῃσι.

Slabší bývá bez interpunkce:

Il. 1. 84

τὸν δ' ἀπαμειβόμενος || προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς.

Podobně jest tomu v hexametrech latinských.
Verg. Ecl. 10. 69

omnia vincit amor ‖ et nos cedamus amori.

Verg. Aen. 1. 561

tum breviter Dido ‖ voltum demissa profatur.

Caesura tato bývá pokládána za n e j o b y č e j n ě j š í a n e j p ě k n ě j š í caesuru hexametru (CHRIST M.[2], str. 173. MÜLLER RM.[2], str. 202 a j. j.). Jest vskutku snad n e j v h o d n ě j š í caesurou: ne proto, že se jí dělí hexametr na řadu, objevující se v pentametru (‒ ◡ ◡ ‒ ◡ ◡ ‒), a na paroimiakos (◡ ‒ ◡ ◡ ‒ ◡ ◡ ‒ ⏑), jak tvrdí MÜLLER, nýbrž proto, že dělí hexametr téměř uprostřed, v polovici třetího taktu, a že obě části hexametru, které jí vznikají, jsou různé povahy: první sestupná a zakončená thesí, druhá vzestupná a zakončená arsí (CHRIST M.[2], str. 174, GLEDITSCH M.[3], str. 116).

Pozn. 20. To poznal již M. Terentius Varro, když podle Gellia 18, 15, 2 tvrdil, že prvních pět půltaktů hexametru (až do této caesury) má touž sílu, jako posledních sedm půltaktů. Caesura ta dělí sice hexametr na dvě nestejné části (o pěti a sedmi půltaktech), které však (patrně pro stejný počet iktů v obou půlích verše) podle mínění Varronova jsou rovnocenné (srv. *A. Engelbrecht* C., str. 297 n.).

Sporno však jest, je-li tato caesura také vskutku nejobyčejnější a nejčastější. Shledali jsme svrchu, že metrikové pojímají caesuru různě a caesury určují podle různých známek. Proto třeba dosavadní výpočty posuzovati s jistou opatrností. Kdybychom určovali caesury přesně podle smyslu verše, došli bychom snad k výsledkům jiným (srv. GLEDITSCH M.[3], str. 118 n.). Vskutku byla v té věci pronesena tvrzení naprosto opačná.

Pozn. 21. O počtu caesur v t ř e t í m taktu vůbec jednal *I. Bekker* HB. I, str. 143, a *Hartel* HS., str. 94. Podle *Hartela* jest prý v 298 verších prvního zpěvu Iliady (celkem 611 v.), které mají caesuru po třetí thesi, spojena s tou caesurou 14krát silnější, 75krát slabší interpunkce. Mínění staršímu, které měl již *G. Hermann* ve vydání Orfik (Lipsiae 1805), str. 690 n., a opakoval ještě *Christ*, že totiž tato caesura je nejobvyklejší, opřel se částečně již *R. Volkmann*, Commentationes epicae (Lipsiae 1854), str. 9, soudě, že verše pouze s toutc caesurou jsou u Homera a Hesioda řídké, a *A. Ludwich* AHT. II, str. 326, p. 274, tvrdě, že u Homera převládá caesura po třetím trocheji. Ovšem uznával caesuru po třetím trocheji i tam, kde smysl připouští jen caesuru bukolskou (na př. v Il. 1. 4) nebo caesuru po čtvrté thesi. Proto se asi jeho počty nesrovnávají s *Bekkerovými* a *Hartelovými*. Totéž mínění pronesl * *Th. Seymour*, Feminine caesura in Homer (TAPA. 16, 1885, str. 30 n.). Častější jest prý caesura po třetím trocheji jednak pro povahu jazyka, jednak pro oblibu básníkovu.

J. La Roche, Metrische Exkurse zu Homer (WSt. 17, 1895, str. 165 n.) vypočetl, že mezi 27.803 verši Homerovými 15.460 veršů má caesuru po třetím trocheji a jen 11.361 veršů caesuru po třetí thesi; srv. i jeho článek »Ein falscher Grundsatz homerischer Metrik« (ZÖG. 46, 1895, str. 577 n., zvláště

str. 587). *A. Engelbrecht* C., str. 300, počítaje podle zásad *Ludwichových*, napočetl zase v Iliadě a Odyssei 15.771 caesur po třetím trocheji a 11.697 caesur po třetí thesi. I *G. Hoerenz*, De vetustiore versus heroici forma in Homeri carminibus inventa (Wissensch. Beilage zum Jahresb. d. XII. städt. Realschule zu Berlin, Ostern 1901), dokazuje, že caesura po třetím trocheji je u Homera hojnější (srv. recensi *H. Draheimovu* ve WklPh. 1901, str. 1108 n.).

Vskutku hojnější byla snad tato caesura u básníků latinských — ač byla velmi hojná i u Řeků —, můžeme-li spoléhati na dosavadní výpočty, které zakládají se leckdy na špatném pojímání a určování caesur (srv. MÜLLER RM.[2], str. 202, GLEDITSCH M.[3], str. 284 a j.).

Pozn. 22. Podle počtu *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 119 n.), má z 9839 plných hexametrů Vergiliovy Aeneidy 8449 caesuru po třetí thesi. Srv. však o Vergiliových caesurách i výklad *E. Nordenův*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 415 n., jehož stanovisko jest arci nesprávné (v. výše str. 18). Jak soudí *F. Jaeckel*, De poetarum Siculorum hexametro (Diss. Lipsiae 1903), str. 6 n., podle pokynu *F. Marxova*, vzniklo hojné užívání této caesury u Římanů tím, že Ennius a jiní básníci starší napodobili v tom básníky sicilské, kteří si prý tuto caesuru oblíbili. Ennius zvláště napodobil prý verš Archestrata z Gely. Ale Jaeckel neurčuje leckde caesury dobře.

Holou hračkou jest, co o této caesuře vykládá *R. Löhbach*, Der goldene Schnitt im Hexameter (JPhP. 119, 1879, str. 692). Hexametr má 24 doby, ale pausa, způsobená caesurou po třetí thesi, trvá prý dvě doby, tak že hexametr, dělený touto caesurou, má 26 dob, před caesurou 10, po ní 16 dob. Obě části nejsou tedy stejné, ale jsou přece k sobě i k celému hexametru v poměru aesthetickém. Celý hexametr má se co do rhythmického trvání k větší své části skoro zrovna tak, jako větší část k menší. Poměr 26 : 16 = 16 : 10 jest téměř správný: neboť 26 × 10 = skoro 16 × 16 (260 = skoro 256). Caesura po třetí thesi dělí tedy hexametr podle tak zv. zlatého řezu; na tom zakládá se prý příjemné působení této caesury, nikoli na souměru obou částí hexametru.

2. *Τομὴ κατὰ τρίτον τροχαῖον* (caesura post tertium trochaeum) jest přerývka po třetím trocheji, lépe řečeno po první arsi třetího taktu:

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ || ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏓.

I tato caesura spojena bývá často s interpunkcí:
Il. 12. 243

εἷς οἰωνὸς ἄριστος ||· ἀμύνεσθαι περὶ πάτρης.

Verg. Aen. 1, 199

o passi graviora ||· dabit deus his quoque finem.

Slabší jsou caesury bez interpunkce:
Il. 1. 22

ἔνθ' ἄλλοι μὲν πάντες || ἐπευφήμησαν Ἀχαιοί.

Verg. Aen. 3. 707

hinc Drepani me portus || et inlaetabilis ora.

Také tato caesura dělí hexametr na dvě skoro stejné části, ba dělí jej rovnoměrněji než caesura po třetí thesi. Ale obě části hexametru mají při ní stejný spád, končíce se arsí, a proto činí tato caesura hexametr jednotvárnějším než caesura po thesi téhož taktu.

O tom, je-li v řeckém hexametru, zvláště homerském, tato caesura hojnější než caesura po třetí thesi, jest spor (v. str. 30). Podle HARTELA HS., str. 94, v 308 verších prvního zpěvu Iliady (celkem má 611 veršů), které mají tuto caesuru, jest prý s ní spojena 10krát silnější, 47krát slabší interpunkce.

U básníků **alexandrijských** byla prý tato caesura oblíbenější než caesura po třetí thesi, jak se tvrdí obecně; ještě oblíbenější byla prý u **Nonna** a jeho školy (A. LUDWICH u ROSSBACHA M.[3] str. 61 n.).

Pozn. 23. *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 198 n., tvrdil, že Bion a Moschos (ale ne Theokritos), později pak zvláště Quintus Smyrnský a Nonnos oblíbili si tuto caesuru; zvláště Nonnos prý nikdy nekladl caesuru po čtvrté, zřídka po třetí thesi. Že u Nonna jest tato caesura pravidelná, poznal ostatně již *G. Hermann*, Orphica (Lipsiae 1805), str. 696. *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 8 n., vyhlásil ji za hlavní; básníci alexandrijští a zvláště Nonnos a jeho následovníci oblíbili si ji nad míru. Ne tak přísní jako Nonnos byli v příčině té caesury někteří následovníci Nonnovi (*H. Tiedke*, Quaestionum Nonnianarum specimen, Diss. Berolini 1873), str. 3.

V první knize Nonnových Dionysiak jest prý mužských caesur třetího taktu 102, ženských 432, v druhé knize 126 mužských, 586 ženských, u Musaia 67 mužských, 276 ženských atd. **Vůbec se v té škole požadovalo, aby třetí takt měl vždycky caesuru** (*A. Ludwich* na u. m., str. 62). Totéž tvrdí i *J. La Roche*, Zur Prosodie und Metrik der späteren Epiker (WSt. 22, 1900, str. 36), a také v článku »Zur Verstechnik des Nonnos« (WSt. 22, 1900, str. 219 n.). Proto ve verších Nonnových, jako

Dion. 34, 16

οὐ μὲν ἐγὼ κτείνω | ποτὲ παρθένον· ἦν δὲ δαμάσσω

a Dion. 25, 170

ἀσπίδος, οὐ μελίης | ποτὲ δεύεται· ἀμφότερον γάρ

uznává *La Roche* caesury před slovem příklonným, ač ty verše mají jistě caesuru **bukolskou**. Patrně se i v básních Nonnových a jeho následovníků určují caesury mechanicky a nesprávně; vedle obou caesur třetího taktu vyskytují se u těchto básníků jistě i obě caesury druhé. Myslím, že by podrobnější zkoumání, které by caesury určovalo podle smyslu, tuto domněnku potvrdilo.

U Římanů jest tato caesura vskutku dosti řídká, zvláště, jak se zdá, od doby Augustovy. U Lucilia, Catulla, Lucretia a v Horatiových satirách vyskytuje se ještě dosti často (MÜLLER RM.[2], str. 205, GLEDITSCH M.[3], str. 285).

Pozn. 24. *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 125 n.), tvrdí, že ve Vergiliově Aeneide jest tato caesura na 1020 místech, ale vedle ní

až na 32 případy prý bývá i caesura po čtvrté thesi, jež bývá někdy podporována i smyslem, a proto je caesurou hlavní. Ale dvou caesur hexametr nemá. Proto tyto počty *La Rochovy* nemají ceny. Patrně ve verších, od něho uvedených, v hojných případech třeba uznati pouze caesuru po čtvrté thesi.

Docela jest nesprávné, co při příležitosti tvrdil *E. Baehrens*, Zu lateinischen Dichtern (JPhP. 123, 1881, str. 409). Caesura po třetím trocheji jest podle něho vynález pozdějších grammatiků, učiněný podle veršů básníků řeckých. Latinský hexametr, který má jen tuto caesuru, aniž má vedle ní jinou, jest prý od doby Catullovy nestvůrou. Baehrens takové hexametry, kde se přece vyskytují, opravuje. Právem vyvrací jeho mínění *J. Walser*, Zur Caesura κατὰ τρίτον τροχαῖον im Lateinischen (ZÖG. 33, 1882, str. 1 n.). *Walser* dokazuje, že i po Catullovi takové hexametry se vskutku vyskytují a že nejsou poměrně řídké (str. 3), uváděje jen takové doklady, kde tato caesura je nepochybná, kde i v tom případě, že vedle ní jsou caesury jiné, musí býti uznávána proto, že svědčí pro ni přestávka, nutná podle smyslu věty, anebo důvody jiné (str. 5). Skutečně podařilo se mu najíti velmi mnoho hexametrů, kde nelze uznávati jiné caesury »hlavní« než tuto (srv. str. 6 n.). Ba jest i dosti hexametrů (u Lucretia, Horatia, ba i u Catulla a Vergilia), kde je tato caesura jedinou caesurou a kde mimo ni jiná caesura ani není možná. Proti 200 veršů, které mají caesuru po třetí nebo čtvrté thesi, bývá u básníků latinských podle počtu *Walserova* teprve jeden verš s caesurou po třetím trocheji (str. 29).

3. *Τομὴ ἑφθημιμερής* (caesura semiseptenaria) jest přerývka po sedmém půltaktu, po thesi čtvrtého taktu.

Vyskytuje se s interpunkcí:

Il. 2. 204

οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη ||· εἷς κοίρανος ἔστω.

Verg. Aen. 2. 21

est in conspectu Tenedos ||· notissima fama.

i bez interpunkce:

Il. 1. 329:

τὸν δ᾽ εὗρον παρά τε κλισίῃ || καὶ νηὶ μελαίνῃ.

Verg. Aen. 2, 28:

desertosque videre locos || litusque relictum.

Caesura tato má touž přednost, jako caesura po třetí thesi. I při ní totiž první část hexametru je sestupná, druhá vzestupná: ale dělí hexametr daleko nerovnoměrněji, než obě caesury předešlé. Jest hojná u Řeků i u Římanů.

Pozn. 25. O této caesuře jedná *I. Bekker* HB. I, str. 141 n. a 144, o interpunkci, spojené s touto caesurou u Homera, *Hartel* HS., str. 93 n.

K. Lehrs, Einige Bemerkungen zur Caesur des Hexameters (JPhP. 81, 1860, str. 514 n.), podává výčet těchto caesur u Homera. V Odyssei jest prý těchto caesur méně (str. 521: srv. str. 523). Podle *J. La Roche*, Zahlenverhältnisse im homerischen Vers (WSt. 20. 1898, str. 6), má prý v Iliadě a Odyssei jenom 330 veršů tuto caesuru, ostatních skoro 27.500 veršů má prý některou

z obou caesur třetího taktu. *G. Hoerenz* v pojednání, uvedeném na str. 31, tvrdí rovněž, že tato caesura jest u Homera velmi řídká (srv. recensi *H. Draheimovu* ve WklPh. 1901, str. 1108 n.). Číslo uvedené jest asi nízké. Kdybychom dělili verše podle smyslu, dostali bychom těchto caesur zajisté více.

Tvrdí-li *H. Tiedke*, Quaestionum Nonnianarum specimen (Diss. Berolini 1873), str. 3, že hexametry Nonnovy mají vždy některou z caesur třetího taktu, neznamená to, že se u něho nevyskytuje caesura po čtvrté thesi; neboť Tiedke uznává také caesury vedlejší.

O počtu těchto caesur ve Vergiliově Aeneide srv. článek, napsaný od *J. La Roche* a výše připomenutý (str. 31 a n.). O těchto výpočtech jeho platí totéž, co bylo řečeno o jeho výpočtech, týkajících se trochejské caesury třetího taktu.

Caesury té týká se i článek, který napsal *W. E. Heitland*, The strong hephthemimeral pause in Latin hexameter poetry (JPh. 26, 1898, str. 1 n.). Silnou nebo těžkou caesurou míní *Heitland* takovou caesuru, při které smysl vyžaduje, aby učiněna byla zastávka v řeči, tedy pausa velmi znatelná (str. 6 n.). Takové caesury po čtvrté thesi spočítal Heitland u řady latinských básníků (str. 11) a rozdělil je na dvě skupiny podle toho, předchází-li je slovo míry iambické (na př. ve verši »posthabita coluisse Samo«) či míry jiné. Caesura tato, stojí-li po slově, jež není míry iambické, zvláště prý je vhodná pro pronášení myšlenek důrazných, emfatických, vhodnější než caesura po slově iambickém (str. 12 n.; srv. i str. 16 n.). Tato těžká caesura po čtvrté thesi přišla prý do obliby po vydání Vergiliovy Aeneidy, zvláště po slovech neiambických, jak poprvé jest znáti na hexametru Ovidiově. Z rhetorických příčin — nikoli napodobováním Řeků — vzmáhala se v době Neronově a později. Ale že by se této »těžké« caesury po čtvrté thesi užívalo z rhetorických důvodů, ježto při ní myšlenka nabývá zvláštního důrazu, je podle mého mínění zdání docela subjektivní.

4. *Τομὴ βουκολική* (caesura bucolica) nazývá se diaerese po čtvrtém taktu hexametru. Jí dělí se hexametr na dvě části ještě nesouměrnější, než při caesuře po čtvrté thesi, na tetrametr a dimetr:

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, || – ⏑ ⏑, – ⏑.

Kdežto při jiných caesurách druhá část hexametru proti první sestupné jest vzestupná, touto caesurou rozděluje se hexametr na dvě části stejného spádu, t. j. obě sestupné.

Caesura tato vyskytuje se s interpunkcí, na př.:

Od. 4, 544

κλαῖ', ἐπεὶ οὐκ ἄνυσίν τινα δήομεν· || ἀλλὰ τάχιστα.

Verg. Ecl. 1, 74

ite meae, felix quondam pecus ||, ite capellae.

Hor. Ep. 2, 3, 42

ordinis haec virtus erit et venus ||, aut ego fallor,

nebo bez interpunkce:

Il. 3, 205

ἤδη γὰρ καὶ δεῦρό ποτ' ἤλυθε || δῖος Ὀδυσσεύς.

Hor. Ep. 2, 3, 346

et longum noto scriptori || prorogat aevum.

Není oprávněno mínění těch, kteří bukolské caesury připustiti nechtí (v. str. 20 n.); naopak, hledíme-li k rozdělení hexametru podle smyslu, často ani jiné caesury uznati nemůžeme. Některé hexametry, které musí ti, kteří této caesury neuznávají, pokládati za hexametry bez caesury, vyhovují požadavku caesury, uznáváme-li v nich caesuru bukolskou (CHRIST M.², str. 178 n., A. MÁLEK, O poměru caesury k slovům úzce souvislým a o souvislosti její s oddechem v řeči, Listy fil. 26, 1899, str. 328).

Pozn. 26. *A. Engelbrecht* C., str. 303 n. uznává ve výše uvedeném verši z Il. 3, 205 caesuru trochejskou v třetím taktu před příklonným *ποτὲ* a podobně v několika málo případech jiných. Ale ve všech verších, od *Engelbrechta* uvedených (mimo tři první, v nichž jest caesura po čtvrté thesi), jest možná caesura bukolská. Jest zajisté lépe uznávati v nich tuto caesuru, než děliti caesurou slova úzce souvislá, ve výslovnosti splývající.

Podobně jest caesura bukolská ve verších

Il. 15, 18

ἦ οὐ μέμνῃ, ὅτε τ' ἐκρέμω ὑψόθεν || ἐκ δὲ ποδοῖιν

a Od. 9, 87; 10, 58

αὐτὰρ ἐπεὶ σίτοιό τε πάσσαμεθ' || ἠδὲ ποτῆτος,

v nichž *Engelbrecht* píše *τε κρέμω* a *τ' ἐπάσσαμεθ'*, aby mohl v nich uznávati caesury v třetím taktu, ač se vyslovuje o verši Il. 15, 18 s pochybnostmi. Ale těmito caesurami dělila by se slova úzce souvislá.

Podle tvrzení jiných vyskytuje se tato caesura zase velmi často.

Pozn. 27. Tvrdí to na př. *J. La Roche*, Homerische Untersuchungen, Leipzig 1869, str. 86 n., a také v článku »Ein falscher Grundsatz homerischer Metrik« (ZÖG. 46, 1895, str. 577 n.). Vyskýtá prý se u Homera na více než 15.200 místech (str. 587). Při ní nekrátí prý se dlouhé samohlásky před jinými dlouhými a připustný jest i průzev; zkrátka jest při ní táž volnost, jako na konci verše (str. 588). Ovšem nepokládá ji *La Roche* za caesuru hlavní; podobně soudí i *Gleditsch* M.³, str. 119. *La Roche* rozvádí své mínění i v článku »Metrische Excurse zu Homer II« (WSt. 18, 1896, str. 1 n., zvláště str. 25 n.). Caesura bukolská nemůže prý býti pokládána za hlavní caesuru proto, že se před ní vyskýtají slova, která nemohou státi na konci verše (zájmena vztažná, zřídka také ukazovací, předložky, *εἰ, καί, μή, πῇ, ποῦ, τῇ, τίς, τῷ, ὦ*), jakož i proto, že za ní nemohou státi slova, která nemohou státi na začátku verše (příklonná, *ἄν, αὖ, γάρ, μέν*). Ale to vše ukazuje pouze k tomu, že také *La Roche* caesuru a diaeresi pojímá chybně. Před takovými slovy a po nich není přípustná přestávka v řeči, a proto tam, kde taková slova stojí na konci čtvrtého nebo na začátku pátého taktu, arci skutečné diaerese není. Že by diaerese tato nemohla proto býti hlavní caesurou hexametru, z toho nevyplývá. O počtu bukolských caesur u Homera jedná i *Hartel* HS., str. 95 a 97. Podle *G. Heepa*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 6, je prý tato cae-

sura v epigrammech Kallimachových nejhojnější a nutná, kde jest ve versi caesura po třetí thesi.

Hojná byla tato caesura u básníků bukolských, kde často označována byla anaforou: srv. Theokr. 3, 1

κωμάσδω ποτὶ τὰν Ἀμαρυλλίδα ‖ ταὶ δέ μοι αἶγες.

Theokr. 9, 7 n.

ἁδὺ μὲν ἁ μόσχος γαρύεται ‖ ἁδὺ δὲ χἀ βῶς.
ἁδὺ δὲ χἀ σῦριγξ χὠ βουκόλος ‖ ἁδὺ δὲ κἠγών.

Podobně tomu bývá někdy u Vergilia (srv. výše uvedený příklad z Verg. Ecl. 1, 74). V případech, jako ve Verg. Ecl. 8, 68

d u c i t e ab urbe domum, mea carmina ‖ d u c i t e Daphnim

ukazuje, tuším, anafora zřejmě, že básník sám v hexametru tom uznával caesuru bukolskou (nikoli rovněž možnou caesuru po třetí thesi).

Pozn. 28. K tomu, že caesura bukolská bývá u básníků bukolských spojena s anaforou, ukázal *R. Steig*, De Theocriti idylliorum compositione (Diss. Berlin 1882), str. 4. Srv. *C. Kunst*, Der Hexameter des Theokrit v *Rossbachově* M.[3], str. 853 a *Gleditsch* M.[3], str. 121. Dobře připomenul *C. Kunst*, že se nesmí u Theokrita této caesuře přikládati zvláštní důležitost; 25% jeho veršů v básních bukolských jí nemá. Kdybychom hleděli při stanovení caesury přesně smyslu, snad by počet ten ještě stoupl. Že u Nonna (a jistě i u jeho školy) vyskytuje se t a k é skutečná caesura bukolská, o tom v. výše str. 32.

Římané užívali podle MÜLLERA RM.[2], str. 215 caesury bukolské jen ve spojení s caesurou jinou. Ale dělíme-li hexametr podle smyslu, najdeme snadno i u Římanů hexametry, v nichž oprávněna jest pouze caesura bukolská (v. příklady výše uvedené). Správnější jest výrok MÜLLERŮV, že ani v eklogách Vergiliových není tato caesura hojná (str. 216); srv. i GLEDITSCH M.[3], str. 285.

Vůbec všecky dosavadní výpočty, kolikrát se kde tato caesura vyskytá, jsou ceny velmi pochybné, poněvadž se berou v počet i takové hexametry, v nichž sice po čtvrtém taktu slovo se končí, ale v nichž s m y s l této caesury nepřipouští. Kdybychom při takových výpočtech stanovili caesury podle smyslu, shledali bychom, tuším, že tato caesura u básníků řeckých i římských (mimo řecké básníky bukolské) jest daleko řidší, než kterákoli z caesur předešlých.

O interpunkci, spojené často s touto caesurou u Homera, jedná HARTEL HS., str. 93 n. Římané kladli prý na místě caesury bukolské, zvláště byla-li po spondeji, interpunkci zřídka (MÜLLER RM.[2], str. 216).

Vedle těchto čtyř caesur uznávají někteří metrikové ještě tyto caesury:

1. C a e s u r u *κ α τ ὰ τ έ τ α ρ τ ο ν τ ρ ο χ α ῖ ο ν*, kterou, jak jsme již výše vyložili (str. 12), v starověku uznávati počal, jak se zdá, z důvodů čistě theoretických teprv Aristides Quintilianus. V novější době jsou mínění o oprávněnosti té caesury rozdělena; jsou metrikové, kteří ji připouštějí buď vůbec nebo s jistým omezením, a jiní, kteří ji docela zavrhují.

Pozn. 29. *G. Hermann*, jenž ovšem v hexametru uznával caesury všude tam, kde se končilo slovo (v. výše str. 14), uznával arci i tuto caesuru, ač tvrdil, že jí dobří básníci užívali zřídka. Ve spise »De aetate scriptoris Argonauticorum dissertatio« (Orphica . . . rec. *G. Hermannus*, Lipsiae 1805, str. 673 n. a 692 n.) tvrdil, že básníci, když ji připouštěli, činili ji snesitelnější tím, že kladli po ní caesuru mužskou v pátem taktu; na př.
Il. 6, 2

πολλὰ δ' ἄρ' ἔνθα καὶ ἔνθ' ἴθυσε || μάχη || πεδίοιο,

nebo tím, že před ní nepřipouštěli slov míry antibrachické a j. (str. 693). Jak se tím tato caesura stávala snesitelnější, jest arci těžko pochopiti. Uvedený verš má ovšem jen caesuru po třetí thesi. Srv. i jeho El., str. 338 n., Ep., str. 119 n., kde zaujímá stanovisko totéž.

V podstatě podobně soudil *F. Spitzner*, De versu Graecorum heroico maxime Homerico (Lipsiae 1816), str. 13 a *A. F. Naeke*, De poesi Catoniana (Carmina Valerii Catonis cum *A. F. Naekii* annotationibus. Cura *L. Schopeni*. Bonnae 1847), str. 319 n. *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1049), tvrdí, že Římané, odchylujíce se tím od Řeků, této caesury užívali často. Volnost ta vznikla prý za Augusta (str. 1070 n.). Podobně ji připouští u Římanů *Müller* RM.², str. 215 n., ač myslí, že sama o sobě nebyla kladena. **A. Cavallin*, De caesuris quarti et quinti trochaeorum hexametri apud Latinos poetas coniunctis (Norrcopiae 1896), zkoumá, zdali básníci římští doby republikánské a první doby císařské vystříhali se spojení caesury po pátém trocheji s caesurou po čtvrtém trocheji, a dochází na str. 52 k úsudku, že se spojení tomu obyčejně nevyhýbali ve verších, kde je caesura po čtvrté thesi. Důvod uvádí na str. 44: »fieri non potuit, quin caesura quarti trochaei forti illa et mascula caesura obscuraretur et obtereretur«. Ale kde je caesura po čtvrté thesi, tam caesury trochejské ve čtvrtém anebo v pátém taktu zajisté nejsou pravými caesurami.

V novější době někteří metrikové o této caesuře mlčí, patrně ji zavrhujíce mlčky, jiní zavrhují ji zřejmě. Tak *J. Stowasser*, Der Hexameter des Lucilius (Jahresb. des k. k. Staatsgymnasiums im IX. Bezirke in Wien für das Schuljahr 1879/80), str. 7. *J. Walser*, Über die Tragweite der caesura post quartum trochaeum im antiken und im deutschen Hexameter (ZÖG. 35, 1884, str. 885 n.). On soudí, že se jí staří vyhýbali úzkostlivě (str. 886), a uvádí také některé důvody, proč tato caesura nemůže býti caesurou »hlavní«, z nichž nejzávažnější je ten, že by se jí hexametr rozděloval příliš nesouměrně (v poměru 15:8), ještě nesouměrněji, než při caesuře po čtvrté thesi. Svědčí proti ní též pozorování *Hartelovo* HS., str. 93 n., že se Homeros interpunkci po čtvrtém trocheji vyhýbá. Zajímavé jest *Walserovo* tvrzení, že někteří básníci němečtí (počínajíc Klopstockem) užívali té caesury jako caesury hlavní (str. 891). *H. Diels*, Sibyllinische Blätter, Berlin 1890, str. 59, pokládá všecky verše, v nichž jest ve čtvrtém taktu trochej, v nichž tedy vyskytuje se tato »caesura« ve smyslu *G. Hermannově*, za chybné, ač uznává, že se i u starších i u novějších básníků dosti často vyskytují.

J. Hilberg, Betrachtungen über die prosodischen Functionen inlautender muta cum liquida bei Ovid (Serta Harteliana, Wien 1896, str. 176), soudí, že také Ovidius měl snahu caesuře po čtvrtém trocheji se vyhýbati. Vůbec je

prý nesprávně míněm, že tuto caesuru římští básníci připouštěli, o čemž slibuje podati širší výklad.

Všecky četné verše homerské, v nichž je tato caesura, nehledíme-li ke smyslu, možna, sebral *J. v. Leeuwen*, Homerica IV. De caesura quae est post quartum trochaeum (Mn. 18, 1890, str. 265 n.). Z jeho sbírky vyplývá, že skoro všude stojí před druhou arsí čtvrtého taktu slovo, po němž není možný oddech (j. *καί*, předložky, člen, zájmeno vztažné, spojky a j.). Ale ani v ostatních verších, v nichž na tom místě nestojí slovo, s následujícím úzce souvislé, zpravidla není ani tato caesura ani interpunkce možná. Homeros se caesuře na tom místě patrně vyhýbal. Jestliže ovšem *Leeuwen* (str. 273 n.) soudí, že na několika místech, kde v místě této caesury nestojí slovo, s následujícím těsně souvislé, třeba verše Homerovy opravovati, jest na velikém omylu; na př. v Il. 9, 394

Πηλεύς θήν μοι ἔπειτα γυναῖκα γαμέσσεται αὐτός

chce m. *γαμέσσεται* čísti s Aristarchem *γε μάσσεται* nebo pokládati verš ten za těžce porušený, ba snad i nepravý. Ale po *γυναῖκα* není tu vůbec caesury; caesura jest tu po *ἔπειτα*. Kdybychom i četli *γυναῖκά γε μάσσεται*, opravovali bychom místo to zcela zbytečně; neboť i slova *γυναῖκα γαμέσσεται* vysloví se zrovna tak jedním proudem, jako slova *γυναῖκά γε μάσσεται*.

A. Engelbrecht C., str. 293 n., ukazuje k tomu, že caesura tato u Řeků se vůbec nevyskytuje, u Římanů pak zřídka. Pozdní řečtí metrikové uvádějí pro ni zvláště upravený příklad, latinští příklad, vymyšlený od Terentiana Maura. Audax GL. VII, 333, 17 vedle tohoto příkladu vymyšleného dva příklady jiné. Jeden z nich jest z Vergilia Ecl. 7, 33 sinum lactis et haec te liba, Priape, quotannis, kde však jest asi caesura po třetí thesi.

A. Málek v uv. čl. (Listy fil. 26, 1899, str. 330) statisticky dokázal, že úzce souvislá slova zamezují tuto caesuru u Homera v 95% případů. Také interpunkci na tom místě básníci se vyhýbají (v. str. 198 tohoto článku).

I ti metrikové, kteří hleděli osvětliti metrické zásady jednotlivých básníků, shledávali, že se této caesuře básníci vyhýbají; tvrdí to *M. Haupt* (Opuscula II, str. 78) o básnících alexandrijských, Catullovi a Lygdamovi, *C. Prahl*, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 13, o Kallimachovi atd.

Nemůže býti nyní pochyby, že tato caesura oprávněnosti nemá. Verše, kde byla od metriků uznávána, mají caesuru jinde anebo jsou bez caesury. Tak uváděl se na př. na doklad této caesury verš Hesiodův Erga 263

ταῦτα φυλασσόμενοι, βασιλῆς, ‖ ἰθύνετε μύθους.

kde jest sice po čtvrtém trocheji dokonce interpunkce, ale caesura patrně po třetí thesi.

Srv. Verg. Aen. 2, 33

duci intra muros hortatur ‖ et arce locari.

I tu je však táž caesura, ne právě, hledíme-li ke smyslu věty, bezvadná.

I u Val. Cat., Dirae 86

hinc ego de tumulo mea rura || novissima visam

tuque resiste, pater, en prima || novissima nobis

jsou vskutku caesury po třetí thesi.
Verš Enniův Ann. 1. 43

corde capessere: semita nulla || pedem stabilibat

je vadný, bez caesury.
Nejspíše by ještě svědčil pro tuto caesuru verš Ovidiův Fast. 4. 721

nox abiit, oriturque Aurora || Parilia posco,

v němž některou ze čtyř zákonných caesur umístiti nelze, nechceme-li proti smyslu uznávati caesuru po slově oriturque. Hexametr ten jest vadný. Zdali tu Ovidius připustil výjimkou nezákonnou caesuru po čtvrtém trocheji, či zákonnou caesuru po třetí thesi, smyslu nehledě, těžko rozhodnouti. Druhá možnost zdá se mi pravdě podobnější.

Podobné hexametry, které zdánlivě mají tuto caesuru, vskutku jsou však bez caesury, jsou tyto:
Sil. Pun. 14. 631

in morem pecudum effundere cubilibus atris.

Stat. Theb. 3. 283

progeniem caram infaustisque dabas hymenaeis.

Zdali theorie Aristeidova nesvedla básníky pozdější k uznávání této caesury, třeba ještě vyšetřiti. Ale podle dosavadních nesprávných dokladů, které se uvádějí, je to málo pravdě podobno.

2. O caesuře po druhé thesi (τριθημιμερής) zmiňuje se teprv Ausonius ve 4. stol. po Kristu; před ním nikdo o ní nemluví (v. výše str. 12). Starověk tedy až do 4. stol. po Kr. této caesury neznal. Za to v nové době uznává se platnost této caesury téměř obecně, třeba se nepokládala zpravidla za caesuru hlavní a vyžadovalo se, aby byla spojena ještě s caesurou jinou (na př. s caesurou po čtvrté thesi nebo bukolskou).

Pozn. 30. Ti, kdo tuto caesuru uznávají, buď mlčí o tom, že starověcí theoretikové až do 4. stol. po Kr. této caesury neznají, buď vykládají tuto nápadnou věc způsobem nepřípustným. Tak podle ***R. Hildebrandta***, Studien auf dem Gebiete der römischen Poesie und Metrik I. Vergils Culex (Leipzig 1887), str. 135 n., mlčí o ní grammatikové proto, že jim šlo jen o to, aby caesura zabránila rozpadnutí verše v třetím a čtvrtém taktu. Což však ostatní části verše nebylo rovněž třeba chrániti před oním domnělým »rozpadnutím«?

Za hlavní pokládá caesuru po druhé thesi ***J. La Roche***, Die Trithemimeres im Homerischen Hexameter (Homerische Untersuchungen, Zweiter Theil, Leipzig 1893), str. 104 n. Vyplývá prý to z toho, že na místě, kde stává, dlouhé koncové samohlásky před slovy s násloviím samohláskovým se nekrátí (doklady

na str. 105 n.), a krátké koncové slabiky kladou se za dlouhé buď před náslovím samohláskovým (doklady na str. 110) nebo před plynnými (str. 115 n.). Tak prý tomu bývá i při caesuře po třetí a čtvrté thesi, řidčeji v thesi prvního a pátého taktu. Tedy jest caesura po druhé thesi hojná a hlavní, stojíc často vedle caesury po čtvrté thesi: na př. ve verších:

Il. 2. 173

διογενὲς | Λαερτιάδη, | πολυμήχαν' Ὀδυσσεῦ

nebo Od. 8. 191

Φαίηκες | δολιχήρετμοι, | ναυσίκλυτοι ἄνδρες a j. v.

Někdy prý stává vedle caesury po čtvrté thesi i caesura *κατὰ δεύτερον τροχαῖον*; na př. Il. 2. 290:

ἀλλήλοισιν | ὀδύρονται || οἶκόνδε νέεσθαι

a j. v. (str. 104).

Netřeba připomínati, že se tu *La Roche* od obvyklého mínění odchyluje jen jménem hlavní caesury, kterým tuto caesuru označuje. Jinak mínění jeho souhlasí s míněním obvyklým, podle něhož tato caesura po druhé thesi nikdy nestává sama o sobě, nýbrž bývá podporou caesury jiné, obyčejně caesury po čtvrté thesi (srv. o tom na př. *I. Bekker* HB. I, str. 141 n., *Müller* RM.², str. 205). Podobně soudí, jak se zdá, *J. Marx*, C. Lucilii carminum reliquiae, I. Lipsiae 1904 (srv. index, s. v. hexametri). Ve Vergiliově Aeneidě podle *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 125), jsou prý dva hexametry (Aen. 11, 758 a 12, 144), které mají jen vedlejší caesuru trithemimeres a nemají caesury hlavní. Ale verše ty jsou vskutku bez caesury (v. níže str. 42).

Hledíme-li k starověké tradici, která až do 4. stol. po Kr. caesury té vůbec neznala, nemůžeme tuto caesuru, jejíž řecké jméno *τριθημιμερής* rovněž je původu nového, pokládati za skutečnou caesuru. Leckdy se uznává tato caesura docela zbytečně i tam, kde jí ani smysl nepřipouští: na př. ve verších homerských, výše uvedených (Il. 2. 173 a Od. 8, 191), v nichž jest sice po druhé thesi konec slova, ale není možnosti oddechu. Verše ty mají jen caesuru po třetí thesi. Takových hexametrů, kde se caesura po druhé thesi uznává neprávem, lze uvésti veliký počet.

Jsou však hojné verše, kde na tomto místě smysl vskutku připouští oddech, a tedy také caesuru, ba kde jest na tomto místě dokonce i interpunkce, někdy dosti silná.

Srv. Il. 6. 181

πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, || μέσση δὲ χίμαιρα.

Il. 19. 155

μὴ δ' οὕτως, ἀγαθός περ ἐών, | θεοείκελ' Ἀχιλλεῦ.

Lucr. 3. 612

dissolui quod si immortalis || nostra foret mens.

Lucr. 6. 197

complerunt magno indignantur | murmure clausi.

Catull. 64. 156

quae Syrtis · quae Scylla rapax, || quae vasta Charybdis?

Prop. 5. 5. 27

sperne fidem · provolve deos, || mendacia vincant.

Mart. 7. 30. 1

das Parthis · das Germanis, || das, Caelia, Dacis.

Mart. 7. 64. 7

non rhetor · non grammaticus || ludive magister.

Mart. 12. 38. 3

crine nitens · niger unguento, || perlucidus ostro a j. v.

Všecky tyto verše mají zákonitou caesuru na jiném místě, jak jest v nich značkou || naznačeno. Po druhé thesi sice jest v nich také oddech, označený interpunkcí, ale není to caesura, která vždy bývá v třetím anebo čtvrtém taktu. O interpunkci v hexametru, která hexametr rovněž člení vedle caesur, bude vyloženo níže.

Pozn. 31. V středověku se caesura po druhé thesi uznávala, jak vidíme z rýmovaných hexametrů trojdílných, v nichž caesury po druhé a čtvrté thesi a konec verše označeny jsou rýmem: srv. na př. hexametry:

vos e s t i s, deus est t e s t i s, teterrima p e s t i s,

plus q u a e r i s nec plenus e r i s, donec m o r i e r i s a j. v.

Jedná o těchto hexametrech *W. Meyer*, Radewins Gedicht über Theophilus (SBA. 1873, str. 49 n.) v oddíle »Die Arten der gereimten Hexameter« na str. 70 n.

R. Löhbach, Nochmals der goldene Schnitt (JPhP. 123, 1881, str. 309 n.), tvrdí, že lze dělení podle zlatého řezu stopovati také tehdy, jestliže k caesuře po třetí thesi přistupují caesury po druhé a čtvrté thesi. Nesprávného jeho výkladu tuto pomiňme.

Jsou však také hexametry, které žádné ze čtyř zákonitých caesur nemají: jsou b e z c a e s u r y, a tedy vadné. U Řeků jsou takové hexametry v starší době, jak se zdá, velikou výjimkou.
Srv. na př. Il. 5. 580

Ἀντίλοχος δὲ Μύδωνα βάλ', ἡνίοχον θεράποντα.

Il. 9. 134

ἣ θέμις ἀνθρώπων πέλει, ἀνδρῶν ἠδὲ γυναικῶν.

ač není vyloučena možnost, že básník sám, arci proti smyslu, uznával v prvním verši vadnou caesuru po třetím trocheji, v druhém po třetí thesi.

Některé hexametry bez caesury byly také opravovány nebo vyhlašovány za nepravé: na př.
Batrachom. 227

Ὑδρόχαρις δὲ τ' ἔπεφνεν Πτερνοφάγον βασιλῆα.

ib. 287

αὐτὰρ ἔπειτα κεραυνόν, δειμαλέον Διὸς ὅπλον.

Nevím, dalo-li se to vždy právem.

Hojně veršů bez caesury shledati lze v básních pozdější doby řecké a také doby byzantské (srv. I. HILBERG. Das Princip der Silbenwägung und die daraus entspringenden Gesetze der Endsilben in der griechischen Poesie. Wien 1879. str. 3 n.).

Pozn. 32. O verších bez caesury u Homera jedná ***A. Engelbrecht*** C., str. 308 n. Ježto neuznává diaerese bukolské, je mu na př. i vers
Il. 23, 159

ὁπλίσσθαι· τάδε δ' ἀμφιπονησόμεθ', οἷσι μάλιστα

nepravým hexametrem bez caesury.

Poměrně dosti hexametrů bez caesury jest však u básníků latinských.
Srv. Enn. Varia 14

sparsis hastis longis campus splendet et horret

a verš, uvedený výše na str. 39.
Verg. Aen. 11. 758

portat ovans, ducis exemplum eventumque secuti.

Verg. Aen. 12. 144

magnanimi Iovis ingratum ascendere cubile.

Hor. sat. 2. 3. 134

an tu reris eum occisa insanisse parente.

Hor. ep. 2. 3. 377

sic animis natum inventumque poema iuvandis.

Horatiův vadný verš ep. 2. 3. 263

non quivis videt immodulata poemata iudex

jest asi úmyslný.
Prop. 3. 9 (17). 11

quem modo felicem invidia admirante ferebant.

Iuv. 14. 108

invita quoque avaritiam exercere iubentur.

Pozn. 33. Verše Enniovy, jež dříve byly uvadeny jako vadne,

disperge hostes, distrahe, diduc, divide, differ,
Poeni pervertentes omnia circumcursant

jsou neprave (srv. Ennianae poesis reliquiae. Iteratis curis rec. *I. Vahlen*, Lipsiae 1903, str. 240 n.). O Enniových versích bez caesur jedna *A. Reichardt*, De Q. Ennii annalibus II (JPhP. 139, 1889, str. 777 n. a 784). Podle *C. Lachmanna*, In T. Lucretii Cari de rerum natura libros commentarius (Berolini 1850), str. 414 n., jsou až do doby Juvenalovy bez caesury mimo několik veršů Enniových dva hexametry Horatiovy a jeden u Silia Italica 8. 528:

Vulturnum, quasque evertere silentia, Amyclae.

Ale veršu takových jest víc. Proč jich shledává Lachmann tak málo, vyplyne z dalšího výkladu. *Drobisch*, Ein statistischer Versuch über die Formen des lateinischen Hexameters (BSGW. 18, 1866, str. 137 n.), stanoví u řady latinských básníků — ale jen na základě vybraných částí jich básní —, kolik jest v jejich básních procent caesur mužských, kolik procent caesur ženských v třetím taktu hexametru, kolik procent hexametru bez caesury.

Ale ne všecky verše, které se uvádějí leckde jako verše bez caesury, jimi vskutku jsou: na př.
Theokr. 12. 14

τὸν δ' ἕτερον πάλιν ὥς κεν ὁ Θεσσαλὸς || εἴποι ἀΐτην.

nebo verš Hor. sat. 2. 3. 181

vestrum praetor, is intestabilis || et sacer esto

může míti caesuru bukolskou, třeba ne právě nejlepší: podobně lze uznávati jakž takž snesitelnou caesuru i v jiných některých hexametrech.

Caesura jest, jak vyloženo, v každém hexametru pouze j e d n a, buď v třetím nebo ve čtvrtém taktu, a ř í d í s e s m y s l e m. Jsou však hexametry, kde je docela dobře možná caesura d v o j í, ježto na dvou místech, i v třetím i ve čtvrtém taktu, jest možný oddech, ba v nichž na obou místech bývá i interpunkce. Srv.
Hom. Il. 1. 68

ἤτοι ὅ γ' ὣς εἰπὼν || κατ' ἄρ' ἕζετο, | τοῖσι δ' ἀνέστη.

Od. 1. 1

ἄνδρα μοι ἔννεπε, μοῦσα, || πολύτροπον, | ὃς μάλα πολλά.

Verg. Aen. 11. 389

imus in adversos? || quid cessas? | an tibi Mavors.

V takových případech platí zajisté pravidlo, že uznávati třeba raději caesuru v třetím než ve čtvrtém taktu, tedy v uvedených verších na místech, která označena jsou dvěma čárkami (||).

Pozn. 34. *P. Kleinecke*. De penthemimere et hephthemimere caesuris a Vergilio usurpatis (Diss. Halis Saxonum 1882), zkoumá, přestávaje na Bukolikách a Georgikách, verse, které mají obě tyto caesury zároveň, a hledí stanoviti, která z nich je hlavní. Vymyslil si proto čtrnáct »zákonů«, podle nichž prý možno poznati, která z obou možných caesur je caesurou skutečnou. Krátký obsah těch zákonů je ten, že caesura se řídí smyslem, a proto prý je v takových případech hlavní (vlastně ovšem skutečná) caesura ta, po níž je možný oddech. Leckdy prý ovšem zbudou jisté pochybnosti.

Zvláště často možná jest dvojitá caesura v básních bukolských. V nich, zvláště u Řeků, často se klade caesura bukolská, ale vedle ní velmi často možná jest i caesura v taktu třetím: srv. na př.
Theokr. 1, 1 n.

ἁδύ τι τὸ ψιθύρισμα | καὶ ἁ πίτυς, | αἰπόλε, τήνα
ἁ ποτὶ ταῖς παγαῖσι | μελίσδεται, ‖ ἁδὺ δὲ καὶ τύ.

Theokr. 1, 64

ἄρχετε βουκολικᾶς, | Μοῖσαι φίλαι, ‖ ἄρχετ' ἀοιδᾶς.

Theokr. 4, 1

εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων, | τίνος αἱ βόες; ‖ ἦ ῥα Φιλώνδα;

Theokr. 9, 7 n.

ἁδὺ μὲν ἁ μόσχος | γαρύεται, ‖ ἁδὺ δὲ χἁ βῶς.
ἁδὺ μὲν χἁ σῦριγξ | χὠ βουκόλος, ‖ ἁδὺ δὲ κἠγών.

Podobně u Verg. Ecl. 1, 11

non equidem invideo; | miror magis; ‖ undique totis.

ib. 3, 1

dic mihi, Damoeta, | cuium pecus? ‖ an Meliboei

ib. 8, 61

desine Maenalios, | iam desine, | tibia, versus.

ib. 8, 68

ducite ab urbe domum, | mea carmina, ‖ ducite Daphnim.

V takových případech — nebo i v těch hexametrech jest jistě caesura jediná — zajisté třeba uznávati caesuru bukolskou, je-li označena anaforou (jako ve výše uvedených verších z Theokr. 1, 2; 1, 64; 9, 7 n., z Vergilia Ecl. 8, 68). Jinak třeba přihlížeti k tomu, na kterém místě jest přestávka značnější (silnější interpunkce svědčí na př. u Theokr. 4, 1, u Verg. Ecl. 1, 11 a 3, 1 pro caesuru bukolskou, u Verg. Ecl. 8, 61 pro caesuru po třetí thesi), nebo k tomu, kde podle rozčlenění věty jest rhythmický oddech vhodnější; na př. v Theokritově verši 1, 1 třeba uznávati jistě caesuru po třetím trocheji, nikoli caesuru bukolskou, třeba

voc. *αἰπόλε* byl nyní oddělován od okolního textu čárkami. V uvedených verších místa, kde se vyskytá vskutku caesura, označena jsou značkou ||.

Obyčejné mínění, podle něhož v takových hexametrech třeba uznávati dvě caesury, není správné: uznává je také na př. C. KUNST, Der Hexameter des Theokrit, u ROSSBACHA M.³, str. 853 n. Vůbec třeba připomenouti, že zbude vždy jistý počet veršů, v nichž není na první pohled jasno, kam básník caesuru kladl: neboť i dělí-li se verš podle smyslu, může býti někdy dělen několikerým způsobem právě tak, jako řeč nevázaná.

c) Poměr caesury k slovům úzce souvislým a k elisi.

Z pojmu caesury, jak byl vyložen, vyplývá také, že caesura nemůže děliti slova úzce souvislá, poněvadž mezi nimi vůbec oddechu, pausy býti nemůže.

Pozn. 35. V theorii požadavek tento vysloven byl již dávno, na př. *E. Gerhardem*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 128 n., v novější době *H. Tiedkem*, Quaestionum Nonnianarum specimen (Diss. Berolini 1873), str. 39, ač v témž pojednání na str. 15 n. Tiedke uznával přece caesuru i po předložkách. *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 8, zkoumá, která slova těsně souvislá brání caesuře. O věci té jednal také *A. Engelbrecht* C., str. 303 n. a 307 n., *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 119 n.), u nás *A. Málek*, v uv. čl. (Listy fil. 26, 1899, str. 184 n.)

Shledali jsme však již výše při výkladu o pojmu caesury, že mnozí, a to i nejnovější metrikové uznávají přece caesury a diaerese mezi slovy úzce souvislými, a tedy tomuto požadavku, třeba jej TIEDKE na u. m., str. 39, nazval dávno známým, vlastně nevyhovují. Požadavku tomu se nevyhoví ani tehdy, jestliže (srv. R. GISEKE, Homerische Forschungen, Leipzig 1864, str. 57) caesura mezi slovy úzce souvislými pokládá se za slabší.

Rozdíly mezi jednotlivými metriky vznikaly nejen špatným pojímáním caesury vůbec, nýbrž také tím, že si všichni nevykládali stejně, která slova třeba pokládati za slova úzce souvislá. Jestliže na př. *M. W. HUMPHREYS, On the nature of caesura (Extract from TAPA. 1879), pokládá i podmět a výrok, výrok a předmět za slova úzce souvislá, může arci tvrditi, že caesura dělí taková slova často. Proto třeba si pojem tohoto slova náležitě vyložiti.

V proudu řeči souvisí všecka slova, pokud mezi nimi úmyslně nečiníme přestávky; úzce souvislými slovy možno nazvati jen ta, mezi nimiž ten, kdo mluví správně a nečiní v řeči přestávek z jakékoli příčiny na místech nevhodných, přestávku učiniti nesmí. Mezi slova ta náleží ovšem všecka slova příklonná, k nimž třeba čítati i některé částice a spojky (j. *μέν, μήν, δέ, ἄν, κέν, γάρ, οὖν, ἄρα*), slova předklonná (*καί, ἠμέν, ἠδέ, ἰδέ, οὔτε, οὐδέ, μήτε, μηδέ, ἀλλά, αὐτάρ, τοιγάρ*), zájmena, příslovce, slovce tázací a vztažná, spojky podřadné, předložky, záporky, člen, částice *ἤ, ἠέ, ὥς, ὡς, ἠύτε, φή*, příslovce **πολύ, πολλόν**, *ὄχα, μέγα, ὅττι*, **ὦ** u vokativu a j. v.

Pozn. 36. Výčet těchto slov podal v novější době *A. Engelbrecht* C., str. 303 n. a *A. Málek* v uv. čl. (Listy fil. 26, 1899, str. 189 n., zvláště str. 322 n.). Dotkl se té věci již *C. A. J. Hoffmann*, Quaestiones Homericae I (Clausthaliae 1842), str. 4 n., ač vykládal o ní částečně nesprávně, a *J. v. Leeuwen*, Homerica IV (Mn. 18, 1890, str. 265 n.).

Slova příklonná nemohou ovšem státi na počátku, slova předklonná na konci hexametru. Lze tedy mezi úzce souvislá slova, bránící caesuře, počítati úhrnem všecka ta slova, která od slov předcházejících nebo následujících nemohou oddělena býti koncem verše.

Proto na př. ve verších
Il. 1, 53

ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο || κῆλα θεοῖο

není caesura po *ἀνὰ* (jak soudí i ROSSBACH M.[3], str. 27), nýbrž po *ᾤχετο*,
Il. 1, 132

κλέπτε νόῳ, ἐπεὶ οὐ παρελεύσεαι | οὐδέ με πείσεις

není po *οὐ*, nýbrž po *παρελεύσεαι*.

Pozn. 37. Jiné příklady uvádí *A. Engelbrecht* C., str. 305. Ve verších, jím uvedených, stojí před místem caesury po třetí thesi slova caesuře bránící; proto třeba v nich uznati buď caesuru po čtvrté thesi nebo bukolskou, kterouž *Engelbrecht* arci nesprávně uznati nechce. Tak ve verších, jako
Il. 5, 532

φευγόντων δ᾽ οὔτ᾽ ἂρ κλέος ὄρνυται || οὔτε τις ἀλκή,

uznává *Engelbrecht* caesuru po třetí thesi, ačkoli leckde, jako v tomto verši, může býti i caesura bukolská.

Jsou však vskutku hexametry, v nichž caesura bývá po skupině dvou slov tohoto rázu; na př.
Il. 17, 489

σφῷ ἐθέλεις, ἐπεὶ οὐκ ἂν | ἐφορμηθέντε γε νῶϊ
τλαῖεν,

kdež užití této caesury ulehčeno jest i postavením slovesa *τλαῖεν*, náležícího k *οὐκ ἄν*.
Podobně Il. 15, 228

χεῖρας ἐμάς, ἐπεὶ οὔ κεν || ἀνιδρωτί γ᾽ ἐτελέσθη

a Il. 15, 390

Πάτροκλος, ἧος μὲν | Ἀχαιοί τε Τρῶές τε.

Engelbrecht míní, že jednoslabičné slovo, které v těch případech následuje po slově předklonném, činí tu caesuru nezávadnou; **οὔτι** stojí prý i na konci verše, na př. Il. 2, 833. Věc má se však přece poněkud jinak; **οὔτι** má platnost příslovce dosti silného významu, *οὔ κεν*, *ἧος μὲν* a jiné podobné skupiny dvou neb i tří slůvek příklonných a předklonných jsou způsobu více formálního a neměly by býti od následujících slov oddělovány. Děje-li se tak přece, jest to znakem volnosti básníkovy. Básník v podobných případech pro obtíže, které mu činil výraz slovný, spokojil se caesurou méně výraznou.

Ostatně ve verších, uvedených na str. 305, neurčuje *Engelbrecht* všude caesury správně, tak že by se počet veršů, v nichž caesura stojí po spojenině dvou nebo tří slov předklonných a příklonných, při lepším ohledání poněkud

zmenšil. V některých těch hexametrech lze zcela dobře uznávati caesuru jinde; na př. v Il. 10. 7

ἠὲ νιφετόν, ὅτε πέρ τε χιὼν ἐπάλυνεν ἀρούρας.

nemusí býti caesura po slově *τε*, nýbrž může býti docela dobře po slově *χιών*.

Častěji bývají caesurou roztrženy výrazy, složené z předložky a podstatného jména, **určeného nějakým přívlastkem** (přídavným jménem, genitivem): na př.
Od. 5. 106

τῶν ἀνδρῶν, οἳ ἄστυ πέρι || Πριάμοιο μάχοντο.

Od. 10. 97

ἔστην δὲ σκοπιὴν || ἐς παιπαλόεσσαν ἀνελθών.

Il. 4. 61

κέκλημαι, σὺ δὲ πᾶσι || μετ' ἀθανάτοισιν ἀνάσσεις a j. v.

Ve všech těch případech předložka stojí mezi podstatným jménem a jeho přívlastkem, přikloňuje se brzo úžeji k tomu, brzo k onomu. I tu trhá se caesurou výraz, který by jí rozpojován býti neměl, kdyby básníkovi umístění caesury na jiném místě bylo bývalo možné.

Ne všude však jest rozdělení takové nutné: z hexametrů, uvedených Engelbrechtem C., str. 307, mohou některé dobře míti i caesuru bukolskou: na př.
Il. 5. 66

βεβλήκει γλουτὸν κατὰ δεξιόν || ἡ δὲ διὰ πρὸ.

Pozn. 38. *A. Málek* na uv. m., str. 325, pokládá hexametry, jako
Il. 2. 351

ἤματι τῷ, ὅτε νηυσὶν || ἐν ὠκυπόροισιν ἔβαινον.

Il. 3. 209

ἀλλ' ὅτε δὴ Τρώεσσιν || ἐν ἀγρομένοισιν ἔμιχθεν.

Il. 6. 34

ναῖε δὲ Σατνιόεντος || ἐϋρρείταο παρ' ὄχθας

za rhythmicky nesprávné, ježto v nich nutno caesurou odtrhovati od podstatného jména přívlastek, nebo oddělovati od jména podstatného předložku. To je stanovisko příliš přísné. Odtrhl-li básník v Il. 3, 283 caesurou od sebe slova *ἐν νήεσσι* a *ποντοπόροισι*, zbýval jen malý krok k tomu, aby odtrhl od sebe i slova *νηυσὶν* a *ἐν ὠκυπόροισιν*. Postavení předložky a přívlastku tu málo rozhoduje. Výrazy takové, ať je v nich postavení předložky a přívlastku jakékoli, by vůbec neměly býti trhány: ale pravidla tak přísná by básnění velice znesnadňovala. Výrazy takové, vskutku zpravidla souvislé, bez veliké závady caesurou rozděliti **lze**, a proto básníci volnosti té také užívali. Vždyť dovolovali si volnosti ještě drsnější ve verších, v nichž předložka jest od svého jména oddělena způsobem dosti nápadným; na př.
Il. 8, 115

τὼ δ' εἰς ἀμφοτέρω || Διομήδεος ἅρματα βήτην,

Il. 11, 831

ἐσθλά, τά σε προτί φασιν | Ἀχιλλῆος δεδιδάχθαι.

Il. 16. 673

θήσουσ' ἐν Λυκίης εὐρείης || πίονι δήμῳ.

Srv. *Engelbrecht* C., str. 307 n., jenž však caesury v některých verších neurčuje správně. Zajímavé jest, že takové nedocela správné caesury spojeny bývají zpravidla i se strojeným slovosledem. K obojímu svaděn byl básník dílem obtížemi, které mu vers činil, dílem asi také někdy menší pečlivostí, se kterou verše skládal.

Engelbrecht uznává caesuru i mezi pouhým podstatným jménem a předložkou, k němu patřící; na př.

Od. 10. 349

τέσσαρες, αἵ οἱ δῶμα || κάτα δρήστειραι ἔασιν.

Il. 19. 10

τύνη δ' Ἡφαίστοιο || πάρα κλυτὰ τεύχεα δέξο.

Il. 18. 191

στεῦτο γὰρ Ἡφαίστοιο || πάρ' οἰσέμεν ἔντεα καλά.

To je zbytečné: v prvém verši je caesura po slově *κάτα*, v druhém po slově *πάρα*, v třetím bukolská.

Je-li sloveso *φημί* příklonné, nesmí ovšem také státi za caesurou. Engelbrecht, str. 303, caesuru před příklonnými tvary tohoto slovesa připouští, poněvadž prý *φημί* není vlastním slovem příklonným a stává i na počátku verše: na př.

Il. 2. 350

φημὶ γὰρ οὖν κατανεῦσαι ὑπερμενέα Κρονίωνα.

Ale v takových případech slovo *φημί* není právě slovem příklonným: kde jím vskutku jest, nemůže státi po caesuře. Také ve všech šesti případech, které Engelbrecht uvádí, je zcela dobře možná caesura bukolská, jež ve čtyřech případech podporována jest i interpunkcí; srv.

Il. 19. 96

ἀνδρῶν ἠδὲ θεῶν φασ' ἔμμεναι || ἀλλ' ἄρα καὶ τὸν.

Od. 17. 352

αἰδὼ δ' οὐκ ἀγαθὴν φησ' ἔμμεναι || ἀνδρὶ προΐκτῃ.

Také mezi tak zv. nevlastními předložkami (j. *ἀπάνευθε, προπάροιθε, ἐντοσθεν, πρόσθεν, μετόπισθε, ἐναντίον, ἄτερ, τῆλε, ἄφαρ, ἅμα* a j.) a podstatným jménem, k nim náležícím, připouští Engelbrecht, str. 307, caesuru, poukazuje k tomu, že bývají takové předložky od svého jména oddělovány i koncem verše (na př. v Il. 2. 346 n. *Ἀχαιῶν* | *νόσφι*; Il. 10. 94 n. *ἔξω* | *στηθέων* a j.). Někdy tomu tak bývá: srv.

Il. 6. 443

αἴ κε κακὸς ὣς νόσφιν || ἀλυσκάζω πολέμοιο.

ale v ostatních případech, uvedených od Engelbrechta, lze uznati také caesuru jinou (po čtvrté thesi nebo bukolskou), při níž slov těch od sebe děliti netřeba: srv.

Il. 1. 534

ἐξ ἑδέων, σφοῦ πατρὸς ἐναντίον || οὐδέ τις ἔτλη.

Il. 1. 48

ἕζετ' ἔπειτ' ἀπάνευθε νεῶν || μετὰ δ' ἰὸν ἕηκε.

Engelbrecht C., str. 308 uznává caesuru i mezi členem a k němu náležícím jménem podstatným:
Od. 16. 50

ὀπταλέων, ἅ ῥα τῇ || προτέρῃ ὑπέλειπον ἔδοντες

a Od. 21. 425

ἥμενος· οὐδέ τι τοῦ || σκοποῦ ἤμβροτον, οὐδέ τι τόξον.

Ale první verš má caesuru po čtvrté thesi, druhý bukolskou. Engelbrechta zavádí i tu snaha, u býti v hexametrech, pokud možno, caesur po třetí thesi, jakož i jeho omyl, že neuznává caesury bukolské.

Celkem z rozboru toho viděti, že Homeros — a podobně jiní básníci řečtí — i při slovech úzce souvislých dovolovali si jisté, zpravidla omluvitelné volnosti, celkem však že slov úzce souvislých od sebe caesurou netrhali.

Básníci římští nepočínali si při slovech úzce souvislých s touž opatrností, jako řečtí; ovšem básně jejich nejsou ještě co do této věci dostatečně probádány.

Pozn. 39. *A. Weidner*, Commentar zu Vergil's Aeneis Buch I und II (Leipzig 1869), str. 479 uznával u Vergilia caesury po *et*, po předložkách, po částicích *an*, *aut*, *atque* a j. Weidner vykládal si úkaz ten tím, že prý následující arsis patří ještě jaksi k caesuře, jsouc oním členem, který jednotlivé části hexametru zároveň spojuje i odděluje. Vysvětlení to zakládá se na mylném domnění, že caesura jest jakousi spojkou jednotlivých částí verše, jež jsme zavrhli již na str. 27 n.

O téže věci jednal *P. Kleinecke*, De penthemimere et hephthemimere caesuris a Vergilio usurpatis (Diss. Halis Saxonum 1882), str. 14 n., *Müller* RM.², str. 271 n. a zvláště *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 119 n.). *La Roche* tvrdí, že u Vergilia bývá caesura po *ac*, *et*, *aut*, *si*, *non*, *nec*, *cum*, *ut*, *o*, ba i po předložkách *in*, *ad*, *ante*, *e*, *ā*. Ale mnohé z dokladů La Rochových nemají průkaznosti, poněvadž lze v nich zcela dobře dosíci caesury jiné.
V Aen. 1. 144

Cymothoe simul et Triton || adnixus acuto,

nemusí býti caesura po *et*, nýbrž může býti caesura po čtvrté thesi, která daleko méně od sebe trhá slova souvislá.
V Aen. 1. 542

si genus humanum et mortalia || temnitis arma

může býti caesura bukolská. Obojí připouští sám *La Roche* na str. 122.

Po předložkách uznává *La Roche* caesuru na př. v Aen. 1, 148

ac veluti magno in | populo || cum saepe coorta est,
v Aen. 2, 203
ecce autem gemini a | Tenedo || tranquilla per alta.

ale sám sebe vlastně vyvrací tvrdě, že v těch verších hlavní (my musíme arci říci jedinou) caesurou jest caesura po čtvrté thesi. Podobně jest v Aen. 5. 192

nunc animos, quibus in Gaetulis || Syrtibus usi

a v Aen. 8. 212

quaerenti nulla ad speluncam || signa ferebant

jistě jest caesura bukolská (v prvém verse ne zrovna nejlepší), nikoli caesura po předložkách *in* a *ad*.

Když vyloučíme verše pochybné, zbude jistý počet hexametrů, v nichž třeba vskutku asi uznávati caesuru po slůvcích výše jmenovaných; srv. Verg. Aen. 2. 86

illi me comitem et || consanguinitate propinquum

(jinak bylo by tu třeba uznati caesuru po pátém trocheji, jíž starověk neznal), ib. Georg. 2. 256

et quis cui color, at || sceleratum exquirere frigus.

ib. Aen. 2. 583

non ita, namque etsi || nullum memorabile nomen.

ib. Aen. 1. 96

contigit oppetere! o || Danaum fortissime gentis.

ib. Aen. 11. 248

postquam introgressi et || coram data copia fandi a j. v.

Pozn. 40. V příkladech, uvedených z Vergilia *La Rochem*, skoro ve všech jest však možná i caesura jiná (na př. v posledních čtyřech verších, právě uvedených, caesura po čtvrté thesi), ačkoli caesura naznačená zdá se mi v nich pravdě podobnější.

I jinde jest věru těžko rozhodnouti, která z možných caesur je vhodnější: klademe-li na př. ve verši Verg. Aen. 1. 361

conveniunt, quibus aut | odium | crudele tyranni

caesuru po aut nebo po odium, dělíme vždy od sebe slova, která by měla zůstati raději spojena. Případy tedy skutečné, kde Vergilius i jiní básníci uvedená slůvka od slov následujících caesurou dělili, třeba ještě s náležitou opatrností vyšetřiti. Myslím, že takových případů u básníkův epických i lyrických bude poměrně málo; více jich jest u satiriků, jejichž hexametry jsou vůbec skládány daleko nedbaleji. Srv.

Hor. ep. 2. 3. 103

primum ipsi tibi: tunc || tua me infortunia laedent.

ib. ep. 1. 20. 26

forte meum si quis || te percontabitur aevum.

ib. ep. 1. 19. 35

scire velis, mea cur || ingratus opuscula lector.

ib. ep. 1. 18. 54

aut cistam effractam et || subducta viatica plorat.

Juv. sat. 11. 5

de Rutilo. nam dum || valida ac iuvenalia membra a j. v.

Je-li caesura oddech, pausa, nemělo by na místě caesury býti přípustno vymítání samohlásek, tak zv. elise. Elise (συναλοιφή, ἔκθλιψις, také tak zv. elisio inversa, ἀφαίρεσις) pokládá se zrovna tak, jako synizese, často za splývavé vyslovování dvou samohlásek (srv. R., str. 40 n.). Při splývání dvou samohlásek není vlastně možno klásti mezi ně oddech, tedy přestávku v proudu řeči, a to ani přestávku sebe kratší; neboť oddech podmiňuje oddělené vyslovování obou samohlásek. Tak soudil již W. CORSSEN, Über Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache II. 2. Aufl., Leipzig 1870, str. 783.

Ovšem jest otázka, zdali učení starých metriků, že elise jest vlastně splývání samohlásek, je správné. Novější grammatika uznává v řečtině již pro dobu prařeckou skutečné vymítání samohlásek, a to z dobrých důvodů; v složeninách na př. vyskytují se nepopíratelné elise (srv. ἱππαγωγός m. ἱππο-αγωγός, αἰν-αρέτης a j. v.: BRUGMANN, Gr. Gr.³, str. 140 n.).

Ale i když připustíme, že elise jest skutečné vymítání samohlásek, neměla by po slabice elidované státi caesura; neboť vymítnutí samohlásky jest vlastně možno jen při těsném spojení obou slov. Než hojným užíváním elisí tvary elidované nabývaly samostatnosti, začaly se klásti na roveň tvarům plným, a proto se již v nejstarších dobách připouštěla caesura i po slovech elidovaných.

Jisto jest, že caesuru po elisi lze mnohem snáze vyložiti, pokládáme-li elisi za skutečné vymítnutí samohlásky, a ne za splývání dvou samohlásek, při němž by pro caesuru bylo třeba děliti tu část taktu, ve které by stála, vlastně na doby nestejného trvání; na př. v Il. 1, 37

κλῦθί μευ, ἀργυρότοξ', || ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας

jest jistě caesura po slově ἀργυρότοξ'. Je-li elise splýváním samohlásek, musila by se samohláska ε v ἀργυρότοξε a následující samohláska ο v ὅς vysloviti kratčeji, tak že by v taktu τοξε ὅς arse rozdělila se jaksi na dvě slabiky krátké, nestejné délky; jednotlivé slabiky celého toho taktu měly by asi trvání $2 : \frac{1}{2} + 1\frac{1}{2}$.

Pozn. 41. K otázce této, pokud caesura snáší se s elisí, měli se rozliční metrikové různě. *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 18, soudil, že elisí se vedlejší caesury ruší, ač není dobře pochopitelno, proč elise nepůsobí stejně i při caesurách hlavních. Že ostatně caesur vedlejších

není, bylo vyloženo již výše. *J. La Roche*, Homerische Untersuchungen, Leipzig 1869, str. 99 n., tvrdil, že po hlavní caesuře v třetím taktu elise se připouští nerada; v článku »Über den Hiatus und die Elision in der Caesur des dritten Fusses und der bukolischen Diaerese bei Homer« (ZÖG. 11. 1860, str. 768 n.) zase soudil, že elise nemá sice býti ani na konci verše ani při caesurách, ale že se vyskytuje při nich přece, a to velmi často. La Roche hledí opravami dotyčných míst caesury takové odstraňovati. V článku »Zahlenverhältnisse im homerischen Vers« (WSt. 20. 1898, str. 6) soudí, že elise sice caesuře nevadí, ale že se jí básník přece vystříhal; stojí prý třikrát i na konci verše. ***H. Tiedke***, Nonniana (H. 15. 1880, str. 433), tvrdí, že Quintus Smyrnský připouštěl elisi i při caesuře po třetí thesi, avšak Nonnos že při té caesuře elise netrpěl. Z následovníků Nonnových nedržel se prý dosti jeho pravidla Tryfiodoros. Srv. také výklad *A. Ludwichův* o hexametru Nonnově u *Rossbacha* M.[3], str. 72 n. a *W. Weinbergerův*, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18. 1897, str. 161 n.), jenž na str. 165 soudí, že caesura po druhé thesi ruší se nejen úzce souvislými slovy, nýbrž také elisí. Že Nonnos elise v caesuře vůbec netrpěl, tvrdí *J. La Roche*, Zur Verstechnik des Nonnos (WSt. 22. 1900, str. 220). ***A. Engelbrecht*** C., str. 303 soudí, že elise, na konci verše nepřipustná, jest u Homera při caesuře vůbec dovolena. Není prý to nápadno, ježto caesura části verše nejen dělí, nýbrž i spojuje. Tomuto spojování obou částí verše, které se v rhythmu jeví modulací, právě prý elise dobře vyhovuje. Mínění toto, že by caesura obě části verše s p o j o v a l a, zamítli jsme již výše na str. 26.

Podobně uznává se možnost elise po caesuře u básníků latinských: činí tak ***G. Gossrau***, De hexametro Virgilii (Publii Virgilii Maronis Aeneis. Ed. sec. Quendlinburgi 1876, str. 640 n.), ***A. Weidner***, Commentar zu Vergil's Aeneis Buch I und II, Leipzig 1869, str. 480, jenž však vykládá si elisi ne jako splývání, nýbrž jako úplné vymítání samohlásky, soudě na př., že v *que* v řeči lidu *e* dávno se nevyslovovalo. Za splývání pokládá elisi, připouštěje ji i při caesuře, ***J. La Roche***, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23. 1901, str. 119 n.). Podobně soudil již i ***C. Lachmann***, In T. Lucretii Cari de rerum natura libros commentarius (Berolini 1850), str. 413, a ***W. Meyer***, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1044 n.), ale o jejich mínění, odchylném od mínění obyčejného, zmíníme se později.

Skladatelé metrik souborných si této věci, důležité a dosud částečně sporné, dostatečně nevšímají. ***G. Hermann*** El., str. 35 stručně tvrdí, že ani u Řeků ani u Římanů elise caesuře nebrání. Z novějších dotýká se této věci ***Zambaldi*** M., str. 176 a ***Plessis*** TM., str. 23 n. (srv. i str. 77 n.). Jinak však metriky souborné tak, jako hojné monografie, o elisi sice vykládají obšírně, naznačují, na kterých místech verše a kolikrát se ve verši u toho neb onoho básníka vyskytuje, ale její souvislosti s caesurou nevěnují dosti pozornosti. Elise je také v latině, ne jak se obyčejně (i v souborných metrikách) soudí, splývání, nýbrž skutečné v y m i t á n í samohlásky, které u básníků připouštěno bylo asi častěji než v prose.

Ale ať jest elise splýváním, ať vymítáním samohlásek, jisto jest, že v hexametrech řeckých i latinských vyskytá se dosti často ve spojení s caesurou; srv. ještě tyto verše:

Il. 5. 252

μή τι φόβονδ' ἀγόρευ᾽, ἐπεὶ οὐδέ σε πεισέμεν οἴω.

Od. 9. 87

αὐτὰρ ἐπεὶ σίτοιό τ᾽ ἐπασσάμεθ᾽ | ἠδὲ ποτῆτος.

Od. 3. 106

πλαζόμενοι κατὰ ληίδ᾽, | ὅπῃ ἄρξειεν Ἀχιλλεύς a j. v.

Jak se jednotliví básníci k této volnosti měli, není dosud přesně vyloženo. Nonnos si vůbec při elisích, a také při elisi v caesurách, ukládal jistá omezení (srv. výše uvedené pojednání TIEDKOVO a A. LUDWICHŮV výklad u ROSSBACHA M.³, str. 73), ač poměr elisí k caesurám u Nonna není ještě náležitě osvětlen.

Podobně tomu bylo u básníků latinských: srv.

Verg. Aen. 6. 264

di, quibus imperium est animar*um*, | umbraeque silentes.

ib. Aen. 1. 447

condebat, donis opulent*um* || et numine divae.

Hor. ep. 1. 11. 9

oblitusque meor*um*, || obliviscendus et illis a j. v.

Pozn. 42. *K. Lachmann* na uv. m., str. 413 uznával při elisi caesuru, kterou lze si težko představiti: na př.

u Lucr. 6. 1067

quae memorare que*am* | inter se || simul uniter apta,

ib. 3. 258

nunc ea quo pac*to* | inter sese || immixta quibusque,

u Hor. ep. 2. 3. 87

cur ego si nequeo | ignoroque, || poeta salutor?,

ib. sat. 2. 3. 134

an tu reris eum ocis*a* | insanisse parente

uznával caesuru všude na místech, označených jedinou kolmou čarou. Zdá se, že si představoval věc asi takto: slova *queam, pacto, nequeo, occisa* v uvedených verších nevymítají posledních samohlásek, nýbrž je jen zkracují, tak že koncové jejich slabiky spolu se slabikou následující mohou činiti thesi taktu; neboť kdyby nesoudil, že jsou slabiky ty v thesi, nevznikala by ve verších těch caesura, nýbrž diaerese. Jinak by bylo třeba souditi, že uznává vymítání následující samohlásky. Ale verše od něho uvedené mají vesměs caesuru jinde anebo jsou bez caesury. Verše z Lucretia 6, 1067 a 3, 258 mají caesuru po čtvrté thesi (druhý s elisí), verš z Horatia ep. 2, 3, 87 bukolskou, Horatiův verš v sat. 2, 3, 134 nemá caesury vůbec. Takové caesury, elisí zastřené, uznává na u. m., str. 1047 také *W. Meyer*, podle něho *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 415, pozn. 2 a **P. Sandford*, The quasi-caesura in Vergil, Hermathena 26, 1900, str. 110 n. Právem zavrhuje toto mínění *Müller* RM.², str. 220.

V caesuře nemělo by býti dovoleno ani krácení zasловné samohlásky dlouhé nebo zasловné dvojhlásky před náslovím samohláskovým (srv. R., str. 42). Ale i takové krácení se připouští; srv.
Il. 9. 249

αὐτῷ τοι μετόπισθ' ἄχος ἔσσεται, ‖ οὐδέ τι μῆχος.

Il. 11. 668

αὐτοί τε κτεινώμεθ' ἐπισχερώ· ‖ οὐ γὰρ ἐμὴ ἲς a j. v.

Naproti tomu caesura, jsouc oddechem, připouští arci průzev (srv. R., str. 43); srv.
Il. 1. 24

ἀλλ' οὐκ Ἀτρεΐδῃ ‖ Ἀγαμέμνονι ἥνδανε θυμῷ.

Il. 1. 565

ἀλλ' ἀκέουσα κάθησο, ‖ ἐμῷ δ' ἐπιπείθεο μύθῳ.

Verg. Georg. 1. 281

ter sunt conati ‖ imponere Pelio Ossam.

ib. Aen. 1. 16

posthabita coluisse Samo: ‖ hic illius arma a j. v.

Dostatečně jest známo, že před caesurou může státi slabika krátká místo dlouhé: na př.
Il. 1. 153

δεῦρο μαχησόμενος, ‖ ἐπεὶ οὔ τί μοι αἴτιοί εἰσιν.

Il. 3. 24

εὑρὼν ἢ ἔλαφον κεραὸν ‖ ἢ ἄγριον αἶγα.

Verg. Ecl. 10. 69

omnia vincit amor: ‖ et nos cedamus amori a j. v.

O úkazu tom jednají téměř všecky prosodie a metriky. Již G. Hermann, De aetate scriptoris Argonauticorum dissertatio (Orphica, Lipsiae 1805, str. 697 n.), ukázal, že takové prodlužování krátkých slabik před caesurou jest u Homera a Hesioda velmi časté, kdežto básníci pozdější kladou této volnosti jisté meze. Srv. i F. Spitzner, De productione brevium syllabarum caesurae vi effecta in versu Graeco heroico maxime Homerico (Diss. Vitebergae 1812). Pojednání toto týká se i pozdějších epiků.

Takové prosodické volnosti vyskytují se ovšem někdy i mimo caesuru. Proto nesmí se z nich souditi o místě caesury: tak míní na př. Müller RM.², str. 209, že u Hor. sat. 2. 3. 260

exclusus qui distat, ‖ agit ubi secum, eat an non

prodloužená druhá slabika v *agit* spojena je s caesurou po čtvrté thesi. Ale v tom verši je caesura po třetím trocheji.

Pozn. 13. O elisi a průzevu v caesuře u Homera jedná *H. L. Ahrens*, De hiatus Homerici legitimis quibusdam generibus. (Programm des Lyceums zu Hannover 1851; pojednání to týká se průzevu v trochejské caesuře třetího taktu a v caesuře bukolské; srv. i jeho »Homerische Excurse«, Phil. 6. 1851, str. 11). *O. Grulich*, Quaestiones de quodam hiatus genere in Homeri carminibus (Halis Saxonum 1876). *J. La Roche*, Über den Hiatus und die Elision in der Caesur des dritten Fusses und der bukolischen Diaerese (ZÖG. 11. 1860, str. 749 n.). Při caesuře třetího taktu jest podle něho u Homera průzev v 634 případech, při caesuře bukolské v 136 případech (str. 752). Řidší jest prý tu průzev u Hesioda a v hymnech homerských (str. 749). O caesurách u Hesioda a v hymnech homerských jedná *La Roche* v článku »Untersuchungen über den Vers bei Hesiod und in den homerischen Hymnen« (WSt. 20. 1898, str. 71 n.). Srv. i jeho Homerische Untersuchungen, Leipzig 1869, str. 99 n.

O caesuře a úkazech s ní spojených jednají vedle příručních knih souborných také hojné monografie, které vykládají o hexametrech rozličných básníků vůbec; budou uvedeny na konci výkladu o hexametru.

B. Interpunkce hexametru.

Přirozenými místy oddechu jsou pro přednášející mimo konec verše místa caesur. Caesury řídí se smyslem, a proto s nimi často spojena bývá, jak jsme shledali, silnější nebo slabší interpunkce. Ale volnost básníkova by byla velmi omezena, kdyby interpunkci směl klásti j e n na místa caesur, po případě na konec verše. Takové omezení by veršování nejen značně stěžovalo, nýbrž vedlo by také k veliké jednotvárnosti veršů (srv. A. Engelbrecht C., str. 309 n.).

Proto připouštějí básníci již od nejstarších dob v hexametru vedle oddechů rhythmických (caesur) také oddechy pouze smyslové, které v řeči mluvené znatelny jsou rovněž malou přestávkou, v řeči pak psané označují se rozličnými znaménky interpunkčními (čárkou, bodem atd.). Ovšem interpunkce v písmě neshoduje se často se skutečnými přestávkami v řeči, nýbrž hledí si leckdy rozčlenění věty ne podle skutečné výslovnosti, nýbrž podle požadavků logiky. Kdykoli tedy užíváme slova i n t e r p u n k c e, nemíníme tím interpunkci určenou pro oko, nýbrž skutečnou přestávku v řeči mluvené, jež se s interpunkcí v písmě, která podléhává jiným pravidlům, leckdy ani neshoduje. Označujeme ji v uváděných příkladech bodem nad řádkou (řeckým středníkem).

Pozn. 1. Některé dobré příležitostné poznámky o interpunkci má *W. E. Heitland*, The strong hephthemimeral pause in Latin hexameter poetry (JPh. 26 1898, str. 6 n.).

Jde o to, vyšetřiti, pokud jest vedle caesury přípustna v hexametru také interpunkce, nemá-li se obojími přestávkami hexametr v pravém slova smyslu roztříštiti v drobty.

Starší i novější metriky nevěnují interpunkci hexametru dosti pozornosti a velmi často mísí pouhou interpunkci s caesurami. To činí vlastně všichni ti metrikové, kteří v hexametru uznávají více než jednu

caesuru: neboť ostatní »caesury«, mimo jedinou caesuru zákonnou, nemohou býti, nejsou-li pouhým koncem slov uprostřed taktu, nic jiného než interpunkcí.

Pozn. 2. O všem tom promluveno bylo již ve výkladu o caesuře. Zbývá tu uvésti jen ty metriky, kteří interpunkci od caesury přesně liší. První, pokud vím, jednal podrobněji o interpunkci hexametru *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 207. Tvrdil, že interpunkce může býti vhodně spojena s caesurou, kde bývá největší přestávka, ale pro rozmanitost klade prý se i na místa jiná. Nemá však státi blízko caesury. Podle *C. A. J. Hoffmanna*, Quaestiones epicae, I, Clausthaliae 1842, str. 31, jest v hexametru homerském méně interpunkce než v hexametrech básníků latinských. Zvláště v pátém a šestém taktu (v nejklidnější to části hexametru) prý interpunkce u Homera nebývá, hojna však jest na tom místě u Horatia. *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 39 n., soudil, že jest interpunkce připustna na místě mužských caesur v druhém, třetím a čtvrtém taktu, po třetím trocheji, po čtvrtém taktu a na konci hexametru. Chybná je prý po první arsi druhého a čtvrtého taktu, po taktu druhém, třetím a pátém. Po první arsi prvního taktu jest aspoň nepěkná. *W. Hartel* HS., str. 93 n. jednal o interpunkci velmi důkladně. Interpunkce prý bývá u Homera, pokud jej v té příčině prozkoumal, po prvním daktylu, po prvním trocheji i po první thesi; dále po druhé thesi (spojena s domnělou caesurou po této thesi), zřídka po druhém trocheji, velmi zřídka po třetím daktylu, nikdy po čtvrtém trocheji; zřídka po páté thesi a po pátém trocheji, velmi zřídka po šesté thesi (srv. Od. 1, 62). Hartel dokládá to vše přesnými číslicemi. V první části hexametru může býti vůbec interpunkce všude, jen ne po druhém daktylu; v druhé části se protínání dvoudobé arse interpunkcí nepřipouští (str. 97).

Interpunkce mimo caesury všímal si také, pokud se týče básní Lukanových, **E. Trampe*, De Lucani arte metrica (Diss. Berlin 1884), interpunkce hymnů homerských *E. Eberhard*, Metrische Beobachtungen zu den homerischen Hymnen (Bericht über das königl. Dom-Gymnasium zu Magdeburg 1886), str. 25 n. Dobře připomíná Eberhard, že uznávání interpunkce bývá někdy subjektivní. Zvláště před vokativy (srv. Od. 1, 1) bývá prý interpunkce slabá (lépe snad bylo říci žádná). O interpunkci při vokativu srv. i *W. Hartel* HS., str. 96 a *I. Bekker* HB. I, str. 269. *J. Paulson*, Studia Hesiodea. I. De re metrica (Commentatio academica ...). Lundae 1887, str. 52, vyšetřuje interpunkci (při caesurách i mimo caesury) u Hesioda. Nikdy prý se nevyskýtá interpunkce u Hesioda po třetím taktu, po čtvrtém a pátém trocheji, po pátém taktu a po šesté thesi. Paulson se svého stanoviska mluví arci nesprávně o caesurách a diaeresích na těchto místech. Některé poznámky o interpunkci na konci hexametru Claudianova má *Th. Birt*, Claudii Claudiani carmina (Monumenta Germaniae historica auctorum antiquissimorum, tom. X, Berolini 1892), str. CCXVI.

Interpunkci vedle rhythmické pausy neboli caesury uznává *A. Engelbrecht* C., str. 309 n. Básníci doby hellenistické přestávali prý na interpunkci na konci verše a při caesuře (*U. Wilamowitz-Moellendorff*, Bion von Smyrna Adonis, Berlin 1901, str. 38 n.; srv. i uv. dílo *Nordenovo*, str. 380). O interpunkci hexametru Archilochova jedná *H. Dettmer*, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimi 1900), str. 66 a 87.

Podrobněji psal o interpunkci *A. Málek* v uv. čl. (Listy fil. 26, 1899, str. 330 n.). Podle jeho šetření, učiněného na základě prvních šesti zpěvů Iliady, nebývá po čtyřech caesurách hexametru a před nimi (tedy po druhém a třetím taktu, po čtvrtém trocheji a po páté thesi) až na řídké výjimky interpunkce vůbec. Mnoho je interpunkcí po prvním taktu a po druhé thesi (v. v jeho článku tabulku na str. 329). Bez interpunkce vůbec bývá 14 % veršů, veršů s interpunkcí na konci 40 % veršů s interpunkcí shodnou s caesurou, 29 %. Veršů, v nichž je více interpunkcí, ale jen jedna shoduje se s caesurou, jen 4 %; úplná neshoda interpunkce a caesury je v 13 % veršů. O interpunkci latinského hexametru, hlavně Vergiliova, jedná podrobněji *E. Norden* v uv. díle na str. 377 n. U starořeckých básníků epických nebyla prý interpunkce vázána koncem verše, a zásad jejich držel se také Ennius a Lucretius; naproti tomu Catullus a básníci mladší rádi prý hexametr skládali tak, aby v něm myšlenka docházela jakéhosi ukončení, a aby na jeho konci byl jakýsi odstavec v řeči. Vergilius prý kolísá mezi směrem starším a novějším, ale je prý bližší směru staršímu (str. 379). Ještě více se klonil k směru staršímu Ovidius (**O. Lüdke*, Über rhythmische Malerei in Ovid's Metamorphosen, Realschul-Progr. Stralsund 1878, str. 12). Claudianus následuje Vergilia, básníci III. stol. po Kr. Catulla (str. 380).

V souborných metrikách nevěnuje se interpunkci, pokud nesouvisí s caesurami, dosti pozornosti. Některé poznámky o ní má *Rossbach* M³, str. 32, tvrdě, že v posledních dvou taktech pro jejich postavení na konci verše, interpunkce zřídka se vyskytuje; leckdy se vyskytuje po thesi pátého taktu i po první arsi pátého taktu a po pátém taktu (ale tato jen u pozdějších básníků). Srv. i *A. Ludwich*, Der Hexameter des Nonnos, u *Rossbacha* M.³, str. 64 a *C. Kunst*, Der Hexameter des Theokrit, ib., str. 855. Interpunkce stává u Theokrita na konci prvního taktu; jinde interpunguje Theokritos zřídka, ale častěji v první polovině verše než v druhé. Několik dobrých poznámek o interpunkci hexametru má *Semitelos* EM., str. 345 n.; srv. i *Alexanderson* GM., str. 67, *Schmidt* GM., str. 433 n., a zvláště *Müller* RM.², str. 268 n.

Ježto interpunkce jest, jako caesura, oddechem, malou přestávkou v řeči, jest samozřejmo, že nemůže státi v bezprostřední blízkosti caesur: vadila by caesuře, zvláště caesuře bez interpunkce, ježto dva oddechy bezprostředně za sebou v řeči mluvené (nehledíc k některým případům mimořádným) nebývají. Ježto pak caesura jest pouze ve třetím nebo čtvrtém taktu hexametru, osvědčuje se správným pozorování některých badatelů, že interpunkce bývá na začátku a také na konci verše, a že v první polovici verše v prvních dvou taktech jest hojnější než v polovici druhé. Pro interpunkci platí tedy toto pravidlo: má-li býti hexametr bezvadný, musí v něm interpunkce, je-li v něm vůbec jaká, býti co možná daleka caesury.

Hojnější jest tedy interpunkce:

a) uprostřed a na konci prvního taktu: srv.
Il. 1. 52

βάλλ'· αἰεὶ δὲ πυραὶ νεκύων | καίοντο θαμειαί.

Il. 13. 398

ἕλχ'· ἡ δ' ἕσπετο πᾶσα διαμπερές. ‖ αὐτὰρ ὄπισθε

(srv. Il. 24. 622; Od. 9. 196 a 290; 12. 439 a j. v.):
Il. 10. 152

εὗδον· ὑπὸ κρασὶν δ' ἔχον ἀσπίδας· ‖ ἔγχεα δέ σφιν.

Od. 10. 122

βάλλον· ἄφαρ δὲ κακὸς κόναβος ‖ κατὰ νῆας ὀρώρει.

Od. 10. 162

πλῆξα· τὸ δ' ἀντικρὺς δόρυ χάλκεον ‖ ἐξεπέρησεν:

Il. 1. 143

θείομεν· ἂν δ' αὐτὴν Χρυσηίδα ‖ καλλιπάρῃον.

Il. 24. 501

Ἕκτορα· τοῦ νῦν εἵνεχ' ἱκάνω ‖ νῆας Ἀχαιῶν.

Podobně tomu bývá u básníků římských: srv.
Hor. sat. 1. 6. 47

nunc· quia sum tibi, Maecenas, ‖ convictor, at olim,

ib. sat. 2. 3. 274

quid?· cum balba feris ‖ annoso verba palato.

Verg. Ecl. 3. 2

non· verum Aegonis: ‖ nuper mihi tradidit Aegon.

Básníci latinští se interpunkci po thesi a první arsi prvního taktu, jak se zdá, ve vážných básních vyhýbali. Jisto jest, že jest u nich leckde tato interpunkce jen zdánlivá; srv.
Verg. Aen. 5. 235

di, quibus imperium est pelagi, ‖ quorum aequora curro,

nebo ib. Aen. 6. 688 n.

datur ora tueri,
nate, tua et notas ‖ audire et reddere voces,

kde mezi *di* a *quibus*, *nate* a *tua* vskutku přestávky není.

Pozn. 3. Interpunkci po první thesi nepravém nazývá *Müller* RM.², str. 270 nepěknou. *Norden* v uv. díle, str. 380 nazývá interpunkci po první arsi velmi neoblíbenou.

Velmi hojná jest u Římanů interpunkce po prvním taktu: srv.
Verg. Georg. 1. 109

elicit?· illa cadens ‖ raucum per levia murmur,

ib. Aen. 5, 551

dic, ait • ipse omnem || longo decedere circo

a jinde často.

Dle NORDENA v uv. díle, str. 380 Ennius připouštěl interpunkci v prvním taktu po thesi, po první arsi i po konci taktu. Lucretius prý tuto volnost obmezil, interpungoval prý teprve po druhé thesi, podobně Vergilius. Výjimky arci jsou od toho pravidla. Ale také Nordén přihlíží u jednotlivých básníků jen k obmezenému počtu veršů.

b) V druhém taktu bývá interpunkce

1. velmi často po thesi. Je to interpunkce, která neprávem bývá dosud pokládána za caesuru (*τριθημιμερής*). Dokladů hojně uvedeno výše na str. 40.

2. Řídká je po první arsi druhého taktu; srv.

Il. 1, 356

ἠτίμησεν• ἑλὼν γὰρ ἔχει γέρας, || αὐτὸς ἀπούρας.

Il. 4, 53

τὰς διαπέρσαι• ὅτ' ἄν τοι || ἀπέχθωνται περὶ κῆρι,

Od. 19, 377

καὶ σέθεν εἵνεκ'• ἐπεί μοι ὀρώρεται || ἔνδοθι θυμός.

Verg. Georg. 2, 144

implevere • tenent oleae || armentaque laeta,

ib. Aen. 1, 404

spiravere • pedes vestis || defluxit ad imos.

Pozn. 4. Podle scholií k Il. 1, 356 jest interpunkce po první arsi druhého taktu řídká (*τῶν σπανίων ἡ τομὴ κατὰ τὸν ἕβδομον χρόνον*).

3. Poměrně hojná jest u Římanů interpunkce na konci druhého taktu; srv.

Verg. Aen. 1, 17

hic currus fuit • hoc regnum || dea gentibus esse.

ib. Aen. 1, 82

impulit in latus • ac venti || velut agmine facto

(srv. ještě Aen. 1, 52, 116, 171, 229 a j. často).

Hor. ep. 1, 12, 5

si ventri bene • si lateri est || pedibusque tuis, nil.

Uznávám v těchto verších caesuru po čtvrté thesi, ne jako někteří po třetí thesi, právě z té příčiny, aby caesura nebyla oslabována blízkou interpunkcí.

Pozn. 5. O interpunkci na konci druhého taktu jedná *I. Hilberg*, Vorläufige Mittheilungen über die Tektonik des lateinischen Hexameters (VVDPS, 39, Leipzig 1888, str. 232 n.). U Vergilia, Horatia, Silia, Statia, Valeria Flacca a j. končí prý se tu často vɛta; nikdy prý u Ovidia, Lucana, Claudiana. Některé odchylky Hilberg odstraňuje pravdě podobně změnou interpunkce (str. 232 n.).

c) V p o s l e d n í c h d v o u t a k t e c h jest interpunkce daleko řidší. Vyskytuje

1. po thesi pátého taktu dosti zřídka: na př.

Il. 6, 523

ἀλλὰ ἑκὼν μεθιεῖς τε ‖ καὶ οὐκ ἐθέλεις· τὸ δ' ἐμὸν κῆρ.

Il. 15, 449

Ἕκτορι καὶ Τρώεσσι ‖ χαριζόμενος· τάχα δ' αὐτῷ

(srv. ještě Il. 1, 125; 4, 112; 15, 360).

Ještě řidší jest u básníků latinských: na př.

Enn. Ann. 40

et ripas raptare ‖ locosque novos· ita sola.

Pozn. 6. Nikanor k Il. 15, 360 tvrdí, že u Homera je na tom místě interpunkce řídká (Nicanoris *περὶ Ἰλιακῆς στιγμῆς* reliquiae emendatiores. *Ed. L. Friedländer.* Regimontii Prussorum 1850, str. 237). Podle *I. Hilberga* v čl. právě uvedeném, str. 239 končívá se u latinských básníků věta po páté thesi zřídka.

2. Ještě řidší jest interpunkce po první arsi pátého taktu: srv.

Od. 2, 111

σοὶ δ' ὧδε μνηστῆρες ‖ ὑποκρίνονται· ἵν' εἰδῇς.

ač je tu interpunkce velmi slabá:

Od. 6, 189

ἐσθλοῖς ἠδὲ κακοῖσιν, ‖ ὅπως ἐθέλῃσιν· ἑκάστῳ.

Theognis 747 n.

τίς δή κεν βροτὸς ἄλλος, ‖ ὁρῶν πρὸς τοῦτον· ἔπειτα
ἅζοιτ' ἀθανάτους.

Verg. Ecl. 9, 25

occursare capro ‖ cornu ferit ille · caveto.

Ov. Ars am. 1, 79

et fora conveniunt ‖ quis credere possit? · amori.

Sil. Pun. 1, 377

insignis Rutulo ‖ Murrus de sanguine· at idem

(srv. 2, 276 a j. v.).

Není nutná interpunkce po první arsi pátého taktu na př. v Il. 10, 167 a 280 a v Il. 5, 117, kde nyní pro oko od ostatní věty odděluje se vokativ. Rovněž u Ovid. Ars am. 1, 117

ut fugiunt aquilas, || timidissima turba, columbae,

jest interpunkce na tom místě pouze zdánlivá.

Pozn. 7. O té věci jedná ***E. Gerhard***, Lectiones Apollonianae, Leipzig 1816, str. 219 n.; ***Bentley*** v pozn. k Lucanovi 1, 231 (Marci Annaei Lucani Pharsalia, ed. ***C. F. Weber***, I, Lipsiae 1821, str. 59), ***I. Bekker***, HB. I, str. 269, pozn., ***Rossbach*** M.³, str. 32, ***Semitelos*** EM., str. 246; srv. i tabulku v uv. článku ***Málkově*** na str. 330 n. Podle ***Nordena*** na uv. místě, str. 381 nejvíce z básníků latinských vyhýbá se této interpunkci Catullus, také Cicero, častěji ji připouští Lucretius a zvláště Horatius v satirách. Vergilius v té příčině stojí asi uprostřed mezi oběma směry. Řídká je ta interpunkce u Tibulla a Propertia (srv. ***F. Leo***, Über einige Elegien Tibulls, Philol. Untersuchungen II, Berlin 1881, str. 26). O Ovidiovi jednal **O. Lüdke*, Über rhythmische Malerei in Ovid's Metamorphosen, Realschul-Progr. Stralsund 1878, str. 15, o skladateli Aetny ***S. Sudhaus***, Aetna (Sammlung wissenschaftlicher Commentare zu griech. u. röm. Schriftstellern, Leipzig 1898), str. 85, o Siliovi ***I. Bekker***, HB. I, str. 269, pozn. Oba tito básníci tohoto pravidla nedbají. Ostatně již Nikanor (na uv. m. str. 218) nepokládá interpunkci na tomto místě (po 19. době) za vhodnou.

3. Interpunkci po pátém taktu pokládali v starověku za vadnou: srv. schol. k Od. 2, 77 (*οὐδέποτε ὁ εἰκοστὸς χρόνος τοῦ ἡρωικοῦ στιγμὴν ἐπιδέχεται*). Ale, ač zřídka, vyskytuje se přece: srv. Il. 11, 102 n.

υἷε δύω Πριάμοιο, || νόθον καὶ γνήσιον· ἄμφω
εἰν ἑνὶ δίφρῳ ἐόντας,

Arist. Hipp. 1052 n.

ἀλλ' ἱέρακα φίλει, || μεμνημένος ἐν φρεσὶν· ὥς σοι
ἤγαγε . . .

Poměrně častá jest však v hexametru latinském: srv. Verg. Ecl. 7, 35

nunc te marmoreum || pro tempore fecimus· at tu,

ib. Aen. 10, 195

ingentem remis || Centaurum promovet· ille,

ib. Aen. 5, 633

nullane iam Troiae || dicentur moenia?· nusquam.

Srv. ještě Ov. Ars am. 2, 163; Prop. 1, 9, 15; Sil. Pun. 1, 71; 9, 633; 15, 389 a j. v.

Pozn. 8. O této interpunkci jedná *G. Hermann* Ep., str. 121, *I. Bekker*, HB. I. str. 268 n., *Christ* M.[2], str. 188 n., *Müller* RM.[2], str. 269 n. *Norden* na uv. m., str. 380 n. soudí, že v latinském hexametru není tato interpunkce oblíbena právě tak, jako interpunkce po pátém trocheji. Výjimek jest arci dosti.

4. Na konci verše vůbec, tedy i na konci hexametru, jest malá, sotva měřitelná přestávka, jak ukazuje slabika volná a průzev, na tom místě přípustný; tato přestávka stávala by se neznatelnou, kdyby bezprostředně před ní, tedy po thesi šestého taktu byla interpunkce. Proto se tu také Homeros, Hesiodos (viz výše na str. 56 uvedené pojednání C. A. J. HOFFMANNOVO, J. PAULSONOVO, W. HARTLOVO a A. LUDWICHOVO v ROSSBACHOVÉ M.[3], str. 64 n.) a jiní básníci přesnější interpunkci vyhýbají.

Z Homera uvádívá se verš

Od. 1, 62

Τροίῃ ἐν εὐρείῃ; || τί νύ οἱ τόσον ὠδύσαο, Ζεῦ.

ale moderní interpunkce před vokativem jest jen pro oko: vskutku tuto i jinde vokativ s předchozími slovy ve výslovnosti splývá, jak soudil již I. BEKKER HB. I. str. 268 n., HARTEL (v. str. 56), A. LUDWICH na uv. m., str. 65 a SEMITELOS EM., str. 346.

Vyskytuje se však na tom místě často interpunkce u básníků, kteří hexametr skládají volněji, na př. u Horatia, jak poznal již C. A. J. HOFFMANN (v. výše str. 56; CHRIST M.[2], str. 187); srv.

Hor. sat. 1, 3, 5 n.

si peteret per amicitiam || patris atque suam · non
quicquam proficeret,

ib. 1, 3, 128

nec soleas fecit, || sutor tamen est sapiens · Qui? a j. v.

Ale i u Horatia bývá na tom místě častěji jen interpunkce zdánlivá; srv. ep. 2, 2, 203

viribus, ingenio, || specie, virtute, loco, re a j. v.

V třetím a čtvrtém taktu bývají zákonité caesury. S nimi se ovšem interpunkce spojuje často a vhodně; ale interpunkce mimo caesuru, která by byla jí na blízku, jest tu vadná. Zajisté by byla oslabována na př. caesura po třetí thesi nebo po třetím trocheji, kdyby vedle ní ve čtvrtém taktu byla interpunkce. Proto se básníci vyhýbají také interpunkci po první arsi čtvrtého taktu (srv. článek A. MÁLKŮV, str. 330 n., a MÜLLER RM.[2], str. 216). Za doklad interpunkce na tom místě mohl by se ovšem uvésti verš z Hes. Erga 263

ταῦτα φυλασσόμενοι, || βασιλῆες · ἰθύνετε μύθους.

Vokativ *βασιλῆες* měl by býti ve výslovnosti spojen s předchozími slovy; ale tak vznikla by nepřípustná caesura po čtvrtém trocheji. Proto nepochybuji, že tu básník sám uznával caesuru po třetí thesi a spojoval vokativ vadně se slovy následujícími.

Pozn. 9. *I. Hilberg* v čl., uv. v pozn. 5., str. 236 n. zkoumal podrobně, kde u básníků latinských končí se věta po čtvrtém trocheji: v době republikánské připustil prý tu konec věty dvakrát Lucilius, v době císařské připouštěli tu totéž Horatius, Martialis, Ovidius a Statius, jiný nikdo. Arci interpunkce může býti i mimo konec věty.

Caesury v třetím a čtvrtém taktu jsou také toho příčinou, že, jak se obecně uznává, básníci přísně se vyhýbají interpunkci po třetím taktu. Některé vzácné výjimky se ovšem přece uvádějí: srv.
Il. 5. 580

Ἀντίλοχος δὲ Μύδωνα || βάλ', ἡνίοχον θεράποντα.

Il. 9. 134

ἣ θέμις ἀνθρώπων || πέλει, ἀνδρῶν ἠδὲ γυναικῶν.

Il. 11. 154

αἰὲν ἀποκτείνων || ἕπετ', Ἀργείοισι κελεύων.

Od. 5. 234

δῶκεν οἱ πέλεκυν || μέγαν, ἄρμενον ἐν παλάμῃσιν;

srv. dále i Od. 3. 34; 11. 260 a j. v.
Enn. Ann. 52

te sale nata precor, Venus, et genetrix patris nostri.

ib. 186

balantum pecudes quatit, omnes arma requirunt.

Hor. ep. 1. 18. 17

sit mihi prima fides || et, vere quod placet, ut non.

ib. ep. 1. 14. 43

optat ephippia bos piger, optat arare caballus.

Verg. Georg. 1, 358 n.

montibus audiri || fragor, aut resonantia longe
litora misceri.

Verg. Ecl. 10. 39

et nigrae violae || sunt et vaccinia nigra a j. v.

Pozn. 10. O místě Hor. 1, 14, 43 jednal *E. S. Obbarius*, Welchen Einfluss hat die Caesur auf den Sinn oder Hor. Ep. 1, 14, 43 (ZGW. 7, 1, 1853, str. 506 n.); dokazuje, že třeba interpungovati po piger, jak vyžaduje smysl i anafora slova optat, a tvrdí, že u Horatia caesura často neřídí se smyslem. Ale pak je v tom hexametru vskutku jen vadná diaerese po třetím taktu. Správně o těchto interpunkcích soudí *Norden* v uv. díle, str. 378 p. 1.

Ale ve většině těchto příkladů básníci uznávali patrně caesuru po třetí thesi a slovo po ní následující spojovali s ostatkem verše, jak v příkladech naznačeno. V příkladech uvedených takové dělení je všude možno až na málo případů.

Někde odstraněna vadná interpunkce lepším upravením verše: na př. u Theokr. 14. 44 čtlo se dříve:

εἴκατι ταίδ᾽. ὀκτὼ ταίδ᾽. ‖ ἐννέα ταίδε. δέκ᾽ ἄλλαι

(srv. E. Leutsch Gr., str. 106), avšak třeba čísti:

εἴκατι. ταίδ᾽ ὀκτώ. ‖ ταίδ᾽ ἐννέα. ταίδε δέκ᾽ ἄλλαι.

Skutečných tedy interpunkcí po třetím taktu shledalo by se asi při systematickém hledání velmi málo.

Pozn. 11. *Müller* RM.[2], str. 273, uváděje výjimky od tohoto pravidla, podle něhož po třetím taktu nemá býti interpunkce, tvrdí, že prý se na tom místě »slabší« interpunkce snáší. Ale termín »slabší« interpunkce jest velmi neurčitý.

Často však spojena bývá caesura v třetím taktu s interpunkcí na místě caesury bukolské, na konci čtvrtého taktu, a to zvláště u básníků bukolských: srv.
Il. 2. 412

Ζεῦ κύδιστε μέγιστε, ‖ κελαινεφές· αἰθέρι ναίων.

Od. 1. 1

ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, ‖ πολύτροπον· ὃς μάλα πολλά.

Theokr. 1. 12

λῇς ποτὶ τᾶν Νυμφᾶν, ‖ λῇς, αἰπόλε· τεῖδε καθίξας.

kde anafora slovesa λῇς ukazuje, kam básník kladl caesuru.

Někde arci není snadno říci, který z obou oddechů je caesurou, který pouhou interpunkcí; srv.
Theokr. 4. 1

εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων· τίνος αἱ βόες; ‖ ἦ ῥα Φιλώνδα.

ib. 9. 28

βουκολικαὶ Μοῖσαι, ‖ μάλα χαίρετε· φαίνετε δ᾽ ᾠδάς.

Verg. Ecl. 3, 1

Dic mihi Damoeta, | cuium pecus? ‖ an Meliboei?

ib. 9. 23

Tityre, dum redeo — · brevis est via —, ‖ pasce capellas:

srv. ib. 7. 21 a j. v. O tom třeba srovnati výklad na str. 44 n.

Interpunkcemi a caesurami dělívá se hexametr někdy na **t ř i**, někdy, ač zridka, i na více částí. Hexametry, které mají pouze caesuru, jsou **d v o u d í l n é**, hexametry, které vedle caesury mají také jednu interpunkci, **t r o j d í l n é**. Trojdílné hexametry jsou velmi časté; jsou to hlavně ty hexametry, ve kterých se obyčejně uznávají **d v ě** caesury (na př. po druhé a po čtvrté thesi atd.).

Hexametr má tedy jednak rozdělení **r h y t h m i c k é**, jednak **v ě t n é**; skladba rhythmická a větná se v něm často prostupují, dílem stýkají, dílem rozcházejí, jak dobře tvrdí A. ENGELBRECHT v často uvedeném svém pojednání (srv. zvláště str. 312) a po něm A. MÁLEK na uv. m., str. 332 n. Toto dvojí rozdělování hexametru caesurou a interpunkcí jest také jednou z příčin oné rozmanitosti, kterou hexametr nad jiné verše vyniká.

Příliš mnoho interpunkcí vedle caesury arci by hexametr drobilo. Básníci řečtí (a zvláště Homeros) užívali proto interpunkce střízlivě; u básníků římských, zvláště u satiriků, najdeme však verše, které nemírnou interpunkcí jsou v pravdě rozkouskovány; srv. Pers. 5. 132

mane piger stertis. 'surge' inquit Avaritia 'heia,
surge!' negas; instat 'surge' inquit. 'non queo'. 'surge'.
'et quid agam?' rogas? en saperdas advehe Ponto.

Srv. i Hor. sat. 2. 1. 5 n.; sat. 2. 3. 152 n., 160, zvláště v. 156

quanti emptae? — Parvo. — Quanti ergo? — Octussibus. — Eheu a j. v.

Pozn. 12. Někteří starší metrikové (na př. *R. Volkmann*, ale také *Müller* RM.², str. 270) soudili, že interpunkce na některých místech jsou nepěkné. Ale při uznávání interpunkce nelze se říditi subjektivním zdáním, nýbrž třeba se spokojiti s pravidly o jejím užívání, které z rozboru hexametrů starověkých samy vyplývají. Rozbor ten není ovšem ještě ukončen proto, že se interpunkce nelišila často přesně od caesury, a že se k její důležitosti v hexametru dosud ani náležitě nepřihlíželo. Otázky o interpunkci dotýká se také *I. Hilberg* v čl., uvedeném v pozn. 5., na str. 231 n., ač jedná vlastně o otázce jiné, o tom, jak básníci jednotlivá slova i věty řadili v schema hexametru. Jemu jde o to, stanoviti, kde básníci latinští rádi končí větu; poněvadž však interpunkce může býti i mimo konec věty, lze z tohoto pojednání získati pro otázku o interpunkci hexametru jen některé příspěvky.

C. Rozluky (diaerese) hexametru.

Jest ustálené mínění, které se téměř ve všech metrikách s důrazem vytýká, že **č a s t é** diaerese mezi jednotlivými takty hexametru jsou nelibé, ježto se jimi hexametr rozdrobuje; zvláště pokládají se za nelahodné ty hexametry, které mají diaeresi po taktu třetím nebo dokonce po všech taktech. Za nejlepší pokládány bývají naopak ty hexametry, v nichž konec slova a taktu **n i k d e** se neshodují.

Proto obracena byla již od počátků přesnějších studií metrických pozornost také k diaeresím hexametru.

Pozn. 1. Všímal si diaeresí a na svou dobu dosti střízlivě o nich soudil *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 139 n. Diaeresi mezi takty připouštěli prý básníci tam, kde chtěli míti rhythmus lehčí. Proto jsou prý hojné diaerese v řadách daktylských a trochejských. V čistě daktylském hexametru, zvláště pak na jeho konci, snesou se tyto diaerese vůbec snadno. Avšak v řadách spondejů, taktů to těžkých, diaerese mezi takty je nelibá a snáší se snadněji pouze v první části hexametru, jež má rhythmus pomalejší. *G. Gossrau*, De hexametro Virgilii (Publii Virgilii Maronis Aeneis, Quendlinburgi 1876, str. 640), připouštěl diaerese po každém taktu hexametru; zvláště častá prý bývá po druhém taktu, ba vyskýtá se někdy i po taktu třetím (na př. také ve Verg. Aen. 4, 206 a 215, kde však sice v třetím taktu končí se slovo, ale skutečné diaerese přece není). Nejslabší je prý po taktu pátém. *K. Brandt*, De re metrica, qua usus est Vergilius in eclogis (Salzwedel 1882, Festschrift des Gymnasiums), vyzpytoval, že Vergilius vyhýbá se v eklogách diaeresi po daktylu, nikdy prý ji neklade po spondeji.

O diaeresích u básníků alexandrijských a zvláště u Nonna jednal *R. Volkmann*, Commentationes epicae (Lipsiae 1854), str. 11 n. Nonnos vyhýbal prý se diaeresi po prvním, čtvrtém a pátém taktu, zřídka ji připouštěl po druhém taktu, po třetím pak taktu jen při slovech, která souvisí úzce s následujícími slovy. Pravidlo to, pokud se týká diaerese po třetím taktu, opakuje po něm *H. Tiedke*, Quaestionum Nonnianarum specimen (Diss. Berolini 1873), str. 28. Střízlivěji soudil *A. Ludwich*, Beiträge zur Kritik des Nonnos von Panopolis, Regimonti 1873, str. 36, že Nonnos a jeho následníci vystříhali se toho, aby hexametr zbytečnými diaeresemi nerušili (srv. podrobnější poznámky jeho u *Rossbacha* M.[3], str. 64 n.). O diaeresích u Christodora jednal *F. Baumgarten*, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881), str. 22.

W. Weinberger, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1896, str. 169 n.), soudil, že u těchto básníků vyskýtá se diaerese nejčastěji po prvním a čtvrtém taktu, řidčeji po druhém taktu. Po třetím taktu nebývá prý diaerese, jež se i na tom místě za jistých podmínek vyskytuje, znatelná, ježto slova před ní stojící úzce souvisívají se slovy následujícími. Ze skladatelů metrik souborných dotýká se té věci ***Hermann*** El., str. 343 n., ***Christ*** M.², str. 184, ***Zambaldi*** M., str. 226 n., ***Plessis*** TM., str. 17 n. Nejjasněji pronesl se snad o té věci ***Müller*** RM.², str. 198, řka, že ve verši nesmějí býti jednotlivé takty často skládány z jednotlivých slov, ježto se v tom případě verše pausami, které jsou po jednotlivých slovech (interstitio vocis, quod fit inter partes orationis), rozpadávají ve své součástky.

Diaeresí všímali si částečně již starověcí metrikové. Tak schol. k Hef. p. 167, 16 n. (a Helias Mon. u ***Studemunda***, Anecd. p. 173) nazývá hexametr, v němž v každém taktu končí se slovo, *ὑπόρρυθμος*; shledával v něm tedy také, jak z výrazu toho vyplývá, nějakou rhythmickou nedokonalost (srv. ib., p. 190). Za nedost dobré pokládá takové hexametry i Eustathios p. 740 in. (Commentarii ad Homeri Iliadem II, Lipsiae 1828, str. 244). Beda GL. VI, 245, 17 n. rozeznává čtyři species hexametru: coniuncta, která jest nejlepší, když nikde nekončí se slovo s taktem, districta, když slovo končí se v každém taktu (což prý je velmi řídké), mixta, když obojí úkaz se střídá, divisa, když v prvních třech taktech slovo přechází z taktu do taktu, a první tři takty jsou diaeresí od ostatku hexametru odděleny. Totéž vykládá Audax ib. VI, 340, 6 n. Srv. i Diomeda p. 496, 8 n.

Že se diaeresi po **třetím** taktu básníci vyhýbali, připomíná se v metrikách obecně.

Pozn. 2. Jedná o tom pravidle také *I. Hilberg*, Das Princip der Silbenwägung, Wien 1879, str. 3 n., uváděje výjimky od něho, ale stilisuje je nepřípadně. Někdy se obecné toto pravidlo obmezuje jistými výjimkami; na př. *J. La Roche*, Metrische Excurse zu Homer (WSt. 17, 1895, str. 174), tvrdí správně, že je diaerese po třetím taktu bez významu, je-li v třetím taktu caesura; jen v tom případě je prý připustna. *C. Prahl*, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 16, tvrdí opět, že Kallimachos připouštěl někdy diaeresi po třetím taktu, byla-li spojena s caesurou bukolskou, na př. 1, 16, kde však **skutečně** diaerese po třetím taktu vůbec není.

Všecky tyto názory o nepřípustnosti hojných diaeresí a pravidla s nimi spojená zakládají se na mylných předpokladech, že na konci každého slova ve větě jest jakási pausa, **kdežto slova věty**, jak již bylo ukázáno na str. 24 n., **plynou nepřetržitým proudem**, pokud je neoddělujeme oddechy, pausami. **Není tedy diaerese všude tam, kde se končí slovo na konci taktu** (někteří metrikové to tušili, mluvíce o diaeresích, které nejsou znatelny, nebo se oslabují úzce souvislými slovy, caesurami atd.), **nýbrž jen tam, kde básník na konci taktu činí skutečný oddech v řeči.** Diaerese, kde takového oddechu není, jsou pouze pro oko, nikoli pro sluch.

Dokud tento nepopíratelný zjev, že totiž slova v řeči plynou až na oddechy nepřetržitým proudem, nebyl obecně znám a uznán, mohl na př. J. La Roche, Homerische Untersuchungen, Leipzig 1850, str. 94, souditi, že třeba psáti ve verších Homerových *ἐν ναιεταόντων* místo *ἐνναιεταόντων*, aby prý dosaženo bylo diaerese bukolské (vskutku, ať píšeme slova ta jakkoli, každé zvlášť, neb obě od sebe, zní ve výslovnosti stejně, a nemůže býti mezi nimi diaerese), mohl K. Lehrs, Einige Bemerkungen zur Caesur des Hexameters (JPhP 81, 1860, str. 513; týž článek otištěn jest i v Lehrsově knize De Aristarchi studiis Homericis, Ed. tertia, Lipsiae 1882, str. 387 n.), tvrditi o verši Il. 1, 106

μάντι κακῶν, οὔ πώποτέ μοι || τὸ κρήγυον εἶπας,

že jest nesprávný, ježto prý po *πώποτε* jest v něm nepřípustná diaerese po třetím taktu, a navrhovati psaní *οὔ πώ ποτέ μοι*, ač slova *οὔ πώποτέ μοι* činí ve výslovnosti jednotu, ať je píšeme jakkoli: ale jest to nedbání novějších výzkumů grammatických, jestliže se podobné názory pronášejí **i v novějších** pojednáních metrických.

Skutečná diaerese může býti v hexametru jen tam, kde jest v něm oddech, ať rhythmický (caesura), ať větný (interpunkce). Hledíme-li pouze ke **skutečným** diaeresím, obmezí se značně počet hexametrů, ve kterých je vskutku vadná diaerese po třetím taktu (v. výše str. 63); také pravidla o připouštění diaerese v hexametru vůbec, obsažená v článcích výše připomenutých, došla by všelijakých změn, a některá z nich (na př. ta, která mluví o diaeresích při slovech úzce souvislých) pozbyla by naprosto platnosti.

Zároveň z toho vyplývá, že hexametry s hojnými zdánlivými diaeresemi, ba třeba hexametry, v nichž po každém taktu končí se slovo, nikterak nejsou vadné, mají-li jen zákonitou caesuru. Již I. H. H. Schmidt, GM., str. 430, dobře poznal, že známý verš Enniův

sparsis hastis longis campus splendet et horret

není vlastně nepěkný, nýbrž jen poněkud drsný (steif). Kdybychom prý učinili po slabice lon (v longis) přestávku (caesuru), neměl by verš ten závady. Vskutku tento verš jest vadný ne pro své hojné zdánlivé diaerese, nýbrž pouze proto, že nemá caesury; oddech je tu možný jen po třetím taktu, a ten jest ovšem proti pravidlu.

V metrikách bývají však hexametry, v nichž v každém taktu končí se slovo, uváděny jako vadné. Ovšem již A. Ludwich (u Rossbacha M.³, str. 66 n.) pozoroval, že i u samého Nonna, jenž skládal hexametry s velikou umělostí, vyskýtají se dosti často hexametry, v nichž (zpravidla mimo konec třetího taktu) všude se končí slovo s taktem. Od těchto hexametrů jest jen krok k hexametrům, v nichž podobné zdánlivé diaerese jsou na konci každého taktu. Že se vyskytují pořídku, nestalo se tím, že se jim Řekové a Římané vyhýbali, nýbrž proto, že jest dosti nesnadno složiti větší počet takových hexametrů; jsouť z nich vyloučena všecka slova více než trojslabičná, a těm nelze se naprosto vyhýbati při větším počtu veršů. Jest to tedy náhoda, jestliže kterému básníku taký verš vyplynul.

Kolik se takových veršů vyskytuje u jednotlivých básníků řeckých, není dosud přesně spočteno, a také na určitém počtu jich nesejde. Srv. Il. 1. 214

ὕβριος εἵνεκα τῆσδε· σὺ δ' ἴσχεο, πείθεο δ' ἡμῖν.

Il. 4. 455

τῶν δέ τε τηλόσε δοῦπον ἐν οὔρεσιν ἔκλυε ποιμήν.

(srv. Il. 4. 525; 5. 52; 5. 361 a j. v.);
Ovid. Her. 15. 309

ut te nec mea vox nec te meus incitet ardor

(srv. Rem. am. 283. 481; Trist. 2. 195; 4. 4. 75; 5. 5. 21).
Mart. 3. 76. 3

hic, rogo, non furor est, non haec est mentula demens

(srv. 5. 82. 3; 12. 6. 11 a j. v.).

Hexametrů se čtyřmi zdánlivými diaeresemi jest poměrně mnoho (srv. Il. 4. 292; 4. 448; 4. 525; 4. 531 a j. často; Lucr. 1. 487; 5. 190; 6. 695; Hor. ep. 2. 2. 185 a j. v.). Kdo by chtěl, mohl by jich nasbírati značný počet. A nevadily-li básníkům řeckým čtyři zdánlivé diaerese v hexametru, proč by jim vadilo jich pět, t. j. po každém taktu? Mají-li takové hexametry řádnou caesuru, nikdo při přednášení jich této domnělé vady nepozná. Ta jest jenom oku znatelna.

Hojnější doklady hexametru latinských se zdánlivou diaeresí po každém taktu sebral nedávno E. B. Lease. Diaeresis at every foot in Latin hexameter, phalaecian and choliambic verse (ClR. 11. 1897, str. 148 n.). Ovšem i on nesprávně tvrdí, že takové verše jsou drsné, že prý činí dojem prosy a že se jim dobří spisovatelé vyhýbali. Tak jsou zakořeněny pevně staré předsudky! A přece sebral dost dokladů takových hexametrů i z dobrých veršovníků, Martiala a Ovidia!

Pozn. 3. Proti přízvučnému hexametru českému uvádějí mimo jiné naši časoměrníci, že prý proti starověkému zvyku musí pro jednotvárnost českého přízvuku míti po každém taktu vadnou diaeresi. Také oni posuzují verše očima a ne sluchem.

D. Tvar hexametru.

(*Σχήματα, species, figurae hexametri.*)

V každém taktu hexametru mimo takt poslední, jenž je vždy spondejský, po případě trochejský, může státi buď daktyl (= *d*) nebo spondej (= *s*). Různost tvaru jednotlivých taktů způsobuje i různost tvaru celého hexametru. Podle toho, jak se daktyly a spondeje v hexametru střídají, rozeznávali již staří metrikové 32 tvarů (*σχήματα*, species) hexametru.

Pozn. 1. Schol. k Heř. p. 167 rozeznává sedm různých způsobů (*διαφοραί*) hexametru: ale tvaru hexametru týkají se z nich pouze některé. Schol. rozeznává tyto tvary hexametru: *κατενόπλιον* (*ddsdds*), *περιοδικόν* (*dsdsds*), *Σαπφικόν*, hexametr, počínající a končící se spondejem. Ostatní způsoby hexametru, připomenuté tuto i p. 167 n. a 171, týkají se jiných zjevův hexametru, dílem již vyložených. O téže věci vykládá Helias Monachos (*Studemund*, Anecd. p. 173 n.), Pseudo-Herodianos (ib., p. 186 n.), traktát metrický ib., p. 190 n., a Anonym. Ambros. ib., p. 213 n.

Správný výklad o tvaru (*σχήματα*) hexametru má tento Anonymus p. 216 n. Rozeznává hexametry *μονόσχημοι*, jež mají pět daktylů nebo pět spondejů a obsahují tedy jediný tvar taktu, *πεντάσχημοι*, jež mají čtyři spondeje a jeden daktyl nebo naopak a připouštějí podle postavení odchylného taktu pět různých tvarů (*dddds — dddsd — ddsdd — dsddd — sdddd*, po případě *ssssd — sssds* atd.), *δεκάσχημοι*, složené ze tří daktylů a dvou spondejů nebo naopak (možných tvarů je deset). Celkem, jak praví Anonymus (p. 217, 32 n.), jest podle učení starých metriků 32 tvarů hexametru: jsou dva hexametry *μονόσχημοι* (*ddddd* a *sssss*), 10 *πεντάσχημοι* (pět s jedním daktylem, pět s jedním spondejem) a 20 *δεκάσχημοι* (deset se dvěma daktyly, deset se dvěma spondeji), celkem tedy 32 různých tvarů.

O tvaru hexametru zmiňuje se stručně i Mar. Vict. 72, 12: rozeznává rovněž 32 species, přidávaje, že hexametr podle toho, kolik má daktylů nebo spondejů, může míti 12—17 slabik. Širší jest výklad u Vict. 211, 18 n., jenž 213, 10 tvrdí, že z 32 možných tvarů Vergilius užíval pouze 17. Srv. Plot. Sac. 499, 23 n., 500, 14 n. a 502, 23 n. (výklad velmi podrobný) a fragm. Berol. 634, 11 n. (obšírný výklad de speciebus hexametri heroici), Audax 338, 25 n., Diomedes 496, 11 n. a některé poznámky Bedovy 242, 10 n. (zvláště 250, 24 n.).

O tvaru hexametru jednají ovšem i všecky metriky novější. Zvláště obšírný nebo příklady zajímavý výklad mají *Leutsch* Gr., str. 108 n., *Christ* M.[2], str. 161 n., *Rossbach* M.[3], str. 33 n. a 56 n., *Semitelos* EM., str. 346 n., *Zambaldi* M., str. 233 n., *Plessis* TM., str. 47 n., *Masqueray* TMG., str. 32 n.; srv. i *Gleditsch* M.[3], str. 117 n.

Rozmanitost tvaru jednotlivých taktů s rozmanitostí caesur a interpunkcí působí, že hexametr, ač zůstává stále týmž celkem metrickým, jest veršem velmi měnivým a nevzbuzuje únavy ani tehdy, kdy se ho užívá pro básně velmi rozsáhlé; žádný jiný verš není snad tak dalek jednotvárnosti, jako tento. Básníci této jeho mnohotvárnosti také plně využili. Arci záleželo často na zálibě básníkově, které tvary hexametru se mu nejvíce zamlouvaly a které tedy nejraději volil.

Nejvolnější jest v této věci verš Homerův; básníci pozdější, a také básníci římští, tuto volnost všelijak z rozličných důvodů obmezovali.

Pozn. 2. O tvaru hexametru Homerova jedná *I. Bekker* HB. I. str. 138 n. a *A. Hagemann*, De versibus spondiacis Homeri (Gymn.-Progr. Friedland). Neubrandeburg 1861.

Hexametr homerský srovnával s hexametry básníků pozdějších zvláště A. Ludwich, AHT., str. 301 n.

Podle něho v hexametru řeckém spondejů čím dále, tím více ubývá. Kdežto staří básníci kladou spondej s jakousi zálibou, novější užívání jeho obmezují, jak dokazuje Ludwich statistickými výpočty (str. 301 n.). Kdežto v Homerově Iliadě a Odyssei bývá v prvních pěti taktech hexametru 24–28%, u Hesioda 26–29% spondejů, jest jich v homerském hymnu na Herma již jen 21%, u Theokrita 23–30%, u Kallimacha 20 až 23%, u Apollonia Rhodského 23%, u Quinta Smyrnského 14–18%, u Nonna 15–16%. V hexametru začínají tedy již poměrně záhy nabývati značné převahy daktyly. Tato převaha nejpatrnější jest u Nonna a některých jeho stoupenců. Hexametr Homerův jest proto hojnějšími spondeji daleko vážnější než hexametr pozdější (str. 306).

Ludwich také vypočítává, kolik spondejů připouštějí jednotliví básníci v jednom hexametru (str. 306 n.).

V Iliadě je hexametrů s jedním spondejem . . .	. 6624
V Odyssei je „ „ „	. 4877
Hexametrů se dvěma spondeji je v Iliadě . . .	4716
„ „ „ „ v Odyssei	3892
„ se třemi „ „ v Iliadě . . .	1284
„ „ „ „ v Odyssei . . .	1035
„ se čtyřmi „ „ v Iliadě . . .	101
„ „ „ „ v Odyssei . . .	65
„ s pěti „ „ v Iliadě . . .	2
„ „ „ „ v Odyssei . . .	4
„ bez spondejů „ v Iliadě . .	2966
„ „ „ v Odyssei . . .	2237

Tedy u Homera jest nejvíce veršů s jedním nebo dvěma spondeji, pak následují verše bez spondeje. Nejřidší jest ovšem (str. 316 n.) tvar *sssss*, pak tvary *sdsss* (7krát), *dssss* (10krát), *ddsss* (13krát), *sssds* (17krát).

U většiny básníků pozdějších přibývá daktylů, až u Nonna hexametry s pěti, čtyřmi a třemi spondeji úplně mizejí, tak že vyskytují se u něho jen tvary s jedním nebo dvěma spondeji nebo bez spondeju. Přísnější jeho stoupenci drží se i v tom jeho pravidel (str. 312).

Hexametrů čistě spondejských (str. 314) je v Iliadě a Odyssei jen sedm (Il. 11, 130; 23, 221; Od. 15, 334; 21, 15; 22, 175 a 192 a také asi Il. 2, 544, který Ludwich, str. 314, p. 268 měří jinak). V celé ostatní poesii jest jediný verš čistě spondejský, v homerském hymnu na Apollona Delského v. 31 (str. 309 a 316).

K poněkud jiným výsledkům dospěl J. LA ROCHE, Zahlenverhältnisse im homerischen Vers (WSt. 20, 1898, str. 1 n.). Hexametrů bez spondeju jest na př. podle jeho počtu (str. 2) v Iliadě a Odyssei 5266 (dle Ludwicha 2966 + 2237, t. j. 5203). Daktylů je prý vůbec v Iliadě poměrně více než v Odyssei, ježto některá slova, tvořící spondeje, vyskýtají se buď výhradně buď častěji v Odyssei (str. 5). Jaké tvary hexametrů vyskytují se v jednotlivých zpěvích Iliady a Odysseie, znázorňuje LA ROCHE přehlednými tabulkami (str. 3 n.).

Příčina této neshody mezi LUDWICHEM a LA ROCHEM zakládá se na tom, že každý si jinak upravuje text homerský. Ludwich jest svrchovaně konservativní a ponechává text obecný — asi právem; avšak La Roche, ač se vyslovuje ostře proti kritikům, kteří tvary spondejské nahrazují daktylskými, píšíce na př. *εἰπέμεν* m. *εἰπεῖν*, *προτὶ τεῖχος* m. *πρὸς τεῖχος* a j. (str. 6), přece rozvádí důsledně dvojhlásky *αι, οι, ει, ει* v třetím a pátém taktu (vyjmouc některá slova j. *Ἀργεῖος, θεῖος, κοῖλος*; srv. str. 1), a proto dosahuje u Homera o něco více daktylů než Ludwich. Kdo by po způsobu PAYNE-KNIGTHOVĚ, NAUCKOVĚ a jiných měnil homerský text ještě rozhodněji, a zvláště z něho vymítal tvary stažené (píše na př. *ἠόα δῖαν* m. *ἠῶ δῖαν*, *Λητόος υἱός* m. *Λητοῦς υἱός* a j.), dosáhl by verše homerského, který by měl ještě více daktylů. Otázka o tvaru homerského hexametru souvisí tedy také s těžkou otázkou o způsobu, v jakém zachován původní text homerský. Dokud tato otázka nebude určitě rozhodnuta, budou se jednotliví metrikové stále lišiti ve svých počtech jednotlivých tvarů homerského hexametru. Mně zdá se konservativní stanovisko LUDWICHOVO oprávněnější (srv. můj článek »Homerský text« v Listech fil. 26, 1899, str. 406 n.).

LA ROCHE (str. 2) upozorňuje také, že hexametry bez spondejů zřídka stávají u Homera bezprostředně za sebou (vyskýtají se na př. v Od. 4, 67—69; 94—96; 112—114; 161—163; 287—289); avšak jiné, i méně obvyklé tvary hexametru nerozpakuje se Homeros opakovati častěji, třeba bezprostředně za sebou. Příčina toho úkazu je na snadě. Řada hexametrů čistě daktylských působila by únavu; avšak hexametry třeba stejného tvaru, obsahují-li spondeje, i při častějším bezprostředním opakování činí spíše dojem rozmanitosti, ježto stejného jich tvaru čtenář nebo posluchač tak snadno nepostřehne. Na př. v Od. 4, 124 až 126 vyskytuje se třikrát, 4, 380 n. dvakrát za sebou tvar *sdddd*.

Pozn. 3. O tvaru hexametru Homerova jedná také *W. Christ*, Die Interpolationen bei Homer vom metrischen und sprachlichen Gesichtspunkt betrachtet (SBA. 1879, str. 141 n.), str. 170 n. Na str. 180 n. pokládá následující verše za vadné co do tvaru:

1. Verše, které končí dvěma spondeji, je-li konec slova po pátém taktu; na př. Il. 10, 299

οὐδὲ μὲν οὐδὲ Τρῶας ἀγήνορας εἴασ᾽ Ἕκτωρ.

Ale mezi *εἴασ᾽* a *Ἕκτωρ* není pausy, a proto verš je docela nezávadný.

2. Verše, počínající se dvěma spondeji, není-li v nich smyslové pausy po prvním taktu; na př. Od. 10, 435

ὥσπερ Κύκλωψ ἕρξ᾽, ὅτε οἱ μέσσαυλον ἵκοντο.

3. Verše, počínající se dvěma spondeji, které tvořeny jsou čtyřmi jednoslabičnými slovy nebo dvěma jednoslabičnými a jedním dvouslabičným nebo jedním dvouslabičným a jedním trojslabičným nebo jedním slovem čtyrslabičným; na př. Od. 11, 484

πρὶν μὲν γάρ σε ζωὸν ἐτίομεν ἶσα θεοῖσιν.

4. Verše se čtyřmi spondeji na konci.

5. Verše se třemi spondeji na konci bez caesury v pátém taktu; na př. Il. 2, 167

βῆ δὲ κατ᾽ Οὐλύμποιο καρήνων ἀΐξασα.

6. Verše bez konce slova v druhém a třetím taktu nebo s interpunkcí po třetím taktu (na př. Od. 18, 83).

7. Verše s neobyčejnými volnostmi prosodickými v prvním taktu (na př. Il. 5, 358 nebo Il. 11, 435).

Vady, uvedené pod č. 6. a 7., netýkají se arci tvaru verše; jest o nich pojednáno jinde. Na str. 182 podává Christ přehled všech »vadných« veršů homerských. Všecka ta pravidla nemají základu; opírají se dílem o subjektivní zdání, dílem o mylné domnění, že na konci každého slova je pausa.

O tvaru hexametru Hesiodova jedná J. PAULSON, Studia Hesiodea. I. De re metrica (Commentatio academica . . .). Lundae 1887, str. 1 n. Ani Hesiodos neopakuje téhož tvaru hexametru častěji za sebou, až na málo výjimek. Z 32 tvarů hexametru nevyskytuje se u něho tvar *dssss* a hexametry ze samých spondejů (str. 2 n.; srv. i tabulky na str. 4 n.). Hesiodos (a také větší část hymnů homerských) připouští prý více spondejů než Homeros (str. 11).

Homeros podle PAULSONA, str. 11, užívá hojnějších spondejů ne z té příčiny, aby učinil verš vážnějším, jak soudil A. LUDWICH, nýbrž podle skutečné, živé řeči — lépe bychom řekli podle umělé řeči epické, jíž užíval, v níž spondeje a daktyly takovým způsobem se střídaly. Pozdější básníci, nedbajíce živé řeči, vyhýbali prý se hojnějším spondejům schválně, uměle. Srv. i pozdější článek J. LA ROCHE, Untersuchungen über den Vers bei Hesiod und in den homerischen Hymnen (WSt. 20, 1898, str. 70 n.).

O tvaru hexametru Archilochova jedná H. DETTMER, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii, 1900), str. 86 n.

Archilochos nerad prý po sobě kladl spondeje a vůbec má spondejů méně než Homeros i básníci mladší. Vyskytuje se u něho jen devět schemat hexametru. Na přiložené tabulce znázorněn tvar hexametru u ostatních starších elegiků.

U básníků pozdějších, hlavně u básníků alexandrijských, vyskýtá se poměrně méně spondejů než u Homera; zvláště je to patrno u Kallimacha (Rossbach M.[3], str. 49). Věc však není ještě dosti podrobně probrána. Básníkům těm se patrně zdálo, že hexametr s hojnějšími spondeji je málo živý.

Pozn. 4. O tvaru hexametru Theokritova jedná — články, které pojednávají o hexametru jednotlivých básníků vůbec (nejen o jeho tvaru), uvedeny budou níže — *Drobisch*, Über die Unterschiede in der Grundlage des lateinischen und griechischen Hexameters (BSGW. 25, 1873, str. 27 n.). Bion (*U. Wilamowitz-Moellendorff*, Bion von Smyrna Adonis, Berlin 1900, str. 28) nekladl v hexametru více než dva spondeje; jen jednou stojí oba spondeje v též půli hexametru.

O tvaru hexametru básníků sicilských, k nimž počítá arci také básníky, kteří na Sicilii třeba jen dočasně působili, jedná obšírně *F. Jaeckel*, De poetarum Siculorum hexametro (Diss. Lipsiae 1903), str. 30 n. Rozdíly mezi těmi básníky jsou značné; jedni drželi se, hledíme-li k tvaru hexametru, Homera, jiní básníků alexandrijských, jak je přirozeno u básníků, sdružených podle náhodné zásady a působících v různých dobách.

Nonnos hleděl toho, aby v hexametru jeho převládal daktyl: u něho není hexametrů převahou spondejských, nýbrž jen hexametry převahou daktylské nebo takové, v nichž se užívá daktylů a spondejů rovnoměrně. Mimo to vystříhal se Nonnos toho, aby v prvním a druhém, v třetím a čtvrtém taktu nenásledovaly za sebou spondeje a nepřipouštěl vůbec spondeje v pátém taktu. Dva spondeje za sebou mohou u něho státi pouze v druhém a třetím taktu, z nichž spondej v třetím taktu caesurou, která v tomto taktu bývá, stává se nezřetelným. Tím se stalo, že z 32 možných tvarů hexametru, jež se u Homera ještě vesměs vyskytují, zbylo u něho pouze tvarů devět (*dsds* — *dssd* — *dsdd* — *ddds* — *ddsd* — *dddd* — *sdds* — *sdsd* — *sddd*: pátý takt má vždy *d*), tak že hexametr jeho jest dosti jednotvárný. Týmiž pravidly, někdy ještě přísnějšími, řídili se i jeho následovníci. Srv. o tom výklad Drobischův v čl. uv. BSGW. 25, 1873, str. 30 n. a A. Ludwichův v Rossbachově M.[3], str. 56 n.; dále podrobné výčty J. La Roche, Zur Verstechnik des Nonnos (WSt. 22, 1900, str. 194 n.).

Pozn. 5. O tvaru hexametru Tryfiodorova a Kolluthova a zvláště o otázce, pokud tito básníci připouštějí spondej, hlavně ve dvou taktech za sebou, jedná *W. Weinberger*, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1897, str. 161 n., zvláště str. 178 n.). Srv. i *J. La Roche*, Zur Prosodie und Metrik der späteren Epiker (WSt. 22, 1900, str. 35 n. I. Quintus Smyrnaeus, Kolluthos, Tryphiodor, Musaios, Nikander, Oppian und Manethon), kde na str. 39 n. jedná podrobně také o tvaru jejich hexametru.

Velmi neshodné úsudky proneseny byly o tvaru latinského hexametru. Zdá se, že latinský hexametr, asi pro povahu latiny, měl

poměrně více spondejů než řecký: od doby Augustovy snaží se básníci dostihnouti Řeků, skládají hexametry uměleji a hledí v nich dosíci co možná hojných daktylů.

Pozn. 6. O tvaru latinského hexametru a jeho poměru k tvaru řeckého hexametru jednal podrobně *Drobisch.* Ein statistischer Versuch über die Formen des lateinischen Hexameters (BSGW. 18, 1866, str. 75 n.). Zkoumá však tvar hexametru latinského jen vzhledem k prvním čtyřem taktům a volí ke zkoumání svému jen vybrané části básní. Ale brzo poznal, že výsledek takového zkoumání může býti jen tehdy jistý, přihlíží-li se ke všem veršům toho neb onoho básníka, poněvadž i týž básník v různých dobách své činnosti (a tedy třeba i v téže básni) může básniti rozmanitým způsobem. Proto podrobil Drobisch tuto otázku novému zkoumání v článku »Weitere Untersuchungen über die Formen des Hexameters des Vergil, Horaz und Homer« (ib. 20, 1868, str. 16 n.).

V článku tom se přiznává, že jisté jsou jen výsledky, ke kterým v prvním článku došel o tvaru hexametru Enniova (u něho prý jest nejčastější tvar *ssss*, nejřidší *ssdd*: str. 93 prvního článku), Ciceronova, Catullova a Propertiova, poněvadž u těchto básníků zkoumal všecky jejich verše. Ale i v článku druhém nezakládá své zkoumání všude na všech hexametrech uvedených básníků, nýbrž jen na vyšetření vybraných částí jejich básní. Ani výsledky tohoto druhého článku nelze tedy pokládati za konečné.

Správně připomíná ovšem Drobisch, že tvar hexametru zakládá se i na oblibě a vkusu doby, v níž ten neb onen básník veršuje, i na osobní jeho zálibě. Co vykládá o tvaru prvních čtyř taktů hexametru Homerova a Vergiliova, předstiženo bylo novějšími pracemi podrobnějšími. V statistickém svém zápalu dochází Drobisch na str. 65 k závěru, že básník, třeba tvar jeho hexametru zakládal se na zálibě jeho i jeho doby, jak správně tvrdí v úvodě svého pojednání, a třeba někdy volil určitý tvar úmyslně, přece při volbě tvaru hexametru podléhá instinktivně, nejsa si ani toho vědom, jistému zákonu.

O téže věci jednal znovu *Drobisch* v článku »Über die Unterschiede in der Grundlage des lateinischen und griechischen Hexameters« (BSGW. 25, 1873, str. 7 n.). Přihlíží tu k sedmi římským a šesti řeckým básníkům, částečně podle dřívějších prací svých, *Hultgrenových* a *Ludwichových.*

Tvarem hexametru liší se podle Drobische, jak z přiložených jeho tabulek vyplývá, básníci latinští a řečtí značně. Ennius jediný užívá všech 16 tvarů hexametru (možných v prvních čtyřech taktech, k nimž Drobisch přihlíží) ještě dosti stejnoměrně, ale ne podle způsobu Řeků; neboť u nich již Homeros jeví v té příčině velikou nestejnost (str. 9). Vůbec prý latinský hexametr liší se co do tvaru značně od řeckého. Římští básníci kladli na př. v třetím i čtvrtém taktu zároveň rádi spondej, Řekové naopak kladli v obou těch taktech zároveň raději daktyl (str. 11 n.).

I u básníků římských (mimo Ennia a Cicerona) i u řeckých klade se v prvním taktu nejraději daktyl (nejvíc u Ovidia a elegiků po Theognidovi). V druhém taktu u Římanů stává rád spondej, u Řeků daktyl. V latinském hexametru tedy převládá v prvním taktu daktyl, v následujících třech spondej, u Řeků ve všech čtyřech taktech daktyl (str. 15).

Hexametrů převahou daktylských jest u Řeků mnohem více než hexametrů převahou spondejských, jež jsou naopak častější u Římanů (mimo Ovidia). U hexa-

metrů stejnoměrně složených (v jejichž prvních čtyřech taktech je po dvou daktylech a po dvou spondejích) je neshoda mezi Řeky a Římany menší. Největší počet stejnoměrných hexametrů má Ovidius (str. 17 n.). Jen Ovidius má u Římanů asi o desetinu více daktylů než spondejů, ostatní básníci průměrně asi $1^1/_2$krát více spondejů než daktylů, Catullus dokonce dvakrát tolik. U Řeků je počet daktylů průměrně dvakrát větší než počet spondejů, někdy i o něco větší (str. 18).

Drobisch vykládá také podrobně, jak básníci řečtí a římští daktyly a spondeje ve verši střídali. U římských básníků je toto střídání daleko větší (str. 21 n.). Hexametr Ovidiův blíží se řeckému nejvíce, což Drobisch dokládá podrobnějším rozborem (str. 22 n.).

Vedle *Drobische* konali podobné statistické výpočty o tvaru hexametru i jiní, zvláště ***F. C. Hultgren***, Die Technik der römischen Dichter im epischen und elegischen Versmass (JPhP. 107, 1873, str. 745 n.). Nehledí k poměrně řídkým latinským hexametrům spondejským a jedná tedy také jen o tvaru prvních čtyř taktů hexametru. Ale také on soudí jen na základě vybraných částí básní.

U Ennia převládá spondej (i podle Drobische: spondejů u něho je as $^3/_5$, daktylů $^2/_5$). Tvaru *ssss* jest 15·5%, spondejských prvních taktů 55·6%. Hexametr Enniův má tedy ráz vážný a těžký; básníku bylo zápasiti s obtížemi nového metra (str. 747).

Hexametry Ciceronovy a Lucretiovy blíží se Enniovým. U Cicerona jest spondejů as 63%, daktylů as 37%, ale v prvním taktu jest již 50·5% daktylů (str. 747 n.).

U Lucretia jest spondejů 57·4%, daktylů 42·6%, v prvním taktu jest daktylů 60·7%, spondejů 39·3%. Tedy proti Enniovi i Ciceronovi jest tu zříti pokrok (str. 748 n.).

U Catulla jest spondejů as 66%, daktylů as 34%, spondejů v prvním taktu as 37%, daktylů asi 63% (str. 749).

U Vergilia je v Aeneidě (podle Drobische) spondejů 56·4%, daktylů 43·6%, daktylů v prvním taktu 60·8%; v Georgikách je daktylů o něco více (str. 749 n.).

U Horatia je (podle Drobische) spondejů 55%, daktylů 45%, daktylů v prvním taktu 54·3% (str. 750 n.).

U Ovidia je v epických básních spondejů 45·2%, daktylů 54·8%, v elegických básních, heroidách a v Ars amatoria daktylů o něco více; v epických básních je v prvním taktu daktylů 83·2%, ve Fastech 89·1% (str. 750).

Od Ennia k Ovidiovi daktylů v prvním taktu přibývá, od Ovidia ke Claudianovi zase počet daktylů v prvním taktu klesá; jen hexametr Valeria Flacca je v technice blízký hexametru Ovidiovu (str. 751). Ovidius co do tvaru hexametru měl tedy techniku nejdokonalejší.

Hultgren také zkoumá, kolik je u jednotlivých básníků procent hexametrů, v nichž převládají spondeje nebo daktyly, nebo v nichž obě tyto stopy drží si rovnováhu (str. 752).

Müller RM.², str. 151 popírá, že by u Ennia a Lucilia bylo více spondejů než později. I u Vergilia je prý leckde mnoho spondejů, ba ani Ovidius nemohl se co do plynnosti verše vyrovnati Řekům. U nejlepších básníků latinských bývají prý v hexametrech ze sedmi až osmi taktů tři daktylské; u horších

ze šesti dva, kdežto u Řeků je prý poměr opačný. Čistě spondejské verse nebyly prý nikdy u Římanů v oblibě (str. 151). Výčet jich podává Müller na str. 152.

O čistě spondejských hexametrech Enniových jedná také *A. Reichhardt*, De Q. Ennii annalibus II (JPhP. 139. 1889, str. 784). *J. Paulson*, Lukrezstudien I. Die äussere Form des Lukretianischen Hexameters. Göteborg 1897 (Göteborgs Högskolas årsskrift 1897), jedná o tvaru hexametru Lucretiova. Hexametru ze samých spondejů Lucretius nemá (str. 6 pozn.; srv. str. 11). Celkem má jen 22 schémat (str. 8 n. vyskytuje se jich přehled); před spondejem v pátém taktu (verse ty vyčítá Paulson na str. 11) nikdy se nevyskytuje spondej v taktu čtvrtém (mimo 3, 198 ... conlectum spicarumque, což prý porušeno; str. 16). Kolikrát které schema se vyskytuje u Lucretia, vyčítá Paulson podrobně na str. 20. Procento spondejů u Lucretia jest 55·7, u Vergilia 56·2 (str. 26). Drobischovy výpočty nejsou prý spolehlivé (str. 31). Hexametr řecký má prý více daktylů než latinský. U Lucretia prý jest tolik spondejů nejen proto, že k nim jazyk vedl, nýbrž že jich básník užíval úmyslně (str. 34 n.). Paulson zkoumal části spisů prosaických, řeckých i latinských, a přesvědčil se, že řečtina tihne více k daktylům, latina k spondejům. Kde je v latinském hexametru mnoho daktylů, tam užíváno jich úmyslně (str. 37).

Hexametr (i pentametr) Tibullův je převahou daktylský, jak ukazuje *F. Hennig*, Untersuchungen zu Tibull. Ein Beitrag zur Echtheitsfrage. Wittenberg 1895, str. 18 n. V pátém taktu nevyskytuje se u něho spondej nikdy; má tedy jeho hexametr jen 16 tvarů. Zvláště rád má v hexametru (i pentametru) začátek daktylský.

O tvaru hexametru Vergiliova jedná *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23. 1901, str. 126 n.). Pět daktylů má u Vergilia 269, čtyři 1680, tři 4011, dva 3238, jeden 701 hexametrů. Spondejských taktů je více než u Homera. Veršů se čtyřmi spondeji se spondejem v pátém taktu jest jen osm (str. 141); jen jeden verš Aen. 3, 74 má samé spondeje mimo první takt:

Nereidum matri et Neptuno Aegaeo.

La Roche jedná také obšírně o tom, jak jsou daktyly a spondeje ve verši rozděleny.

O tvaru hexametru Horatiových satir psal *C. C. Bushnell*, The first four feet of the hexameter of Horace's Satires (TAPA. 33. 1902, str. LVI n.). Tvar hexametru v obou knihách satir jest stejný. Probírají se tu statisticky jednotlivé tvary hexametru. Po způsobu *Drobischově* hledí se jen k prvním čtyřem taktům. O Ciceronových hexametrech jednal v té příčině **T. Peck*, Cicero's hexameters (ib. 28. 1897).

Ze skladatelů metrik souborných jedná obšírněji (podle starších prací tuto uvedených) o tvaru latinského hexametru *Plessis* TM., str. 17 n. a str. 281 n. Srv. i *Masqueray* TMG., str. 40 n.

Mezi badateli jsou o tvaru hexametru některých básníků neshody. Vznikají tím, že se nesoudí na základě celých básní, ačkoli neprobrané části básně mohou statistické výsledky změniti, jakož i tím, že někteří přihlížejí správně k pěti prvním taktům hexametru (poslední o tvaru nerozhoduje), jiní pouze ke čtyřem. Správná statistika mohla by býti podána pouze na základě podrobného prohlédnutí všech veršů. Práce by to byla ohromná, s níž by výsledek nebyl v náležitém poměru. Shle-

dalo by se v podstatě asi totéž, co dosud vime, že totiž poměr daktylu ke spondejům v hexametru závisí z veliké části na zálibě doby i básníka samého, a zajisté také na jeho péči a dovednosti, s jakou verš skládá. Homeros hoví tu rozumné volnosti, básníci pozdější dbají větší rozmanitosti v střídání obou tvarů taktu. Nonnos volnost básnickou svírá až příliš pravidelným střídáním. Básníci latinští mají v hexametru poměrně více spondejů než Řekové pro spondejský ráz latiny: čím kdo z nich je dovednější a dbalejší náležité rozmanitosti verše, tím více užívá daktylu. Jak se zdá, byl největším v té příčině umělcem Ovidius. Proto přibývá daktylů od začátku doby císařské, v níž se k zevnějšímu tvaru básně obracela zpravidla větší pozornost než dříve, dokud časoměrný verš latinský nebyl náležitě vypěstěn.

Při posuzování tvaru hexametru postupuje se zpravidla docela mechanicky; počítají se v hexametru daktyly a spondeje, ale zapomíná se při tom, že ráz taktu se docela mění, je-li v něm caesura. Daktyl nebo spondej, rozdělený caesurou, činí zcela jiný dojem, než daktyl nebo spondej bez caesury. Upozornil na to právem G. Straehler, str. 33.

Vůbec takt, který jest dělen caesurou, pozbývá pro tvar hexametru do jisté míry platnosti. Tak na př. v známém verši Od. 15, 334

σῖτον καὶ κρειῶν || ἠδ' οἴνου βεβρίθασιν

nebo ve verši Enniových Ann. 33

Olli respondit | rex Albai longai

spondej, rozdělený caesurou, k vleklosti těchto hexametrů zajisté nepřispívá. Při stanovení tvaru taktu nemělo by se tedy k taktům takovým hleděti, ale vedle toho mělo by se přihlížeti i k místům caesur, diaeresí a interpunkcí, ježto i rozčleněním hexametru mění se znatelně jeho tvar; na př. v Od. 4, 124—126 vyskytují se verše:

Ἀλκίππη δὲ τάπητα φέρεν | μαλακοῦ ἐρίοιο.
Φυλὼ δ' ἀργύρεον τάλαρον φέρε, | τόν οἱ ἔδωκεν
Ἀλκάνδρη, Πολύβοιο δάμαρ, | ὃς ἔναι' ἐνὶ Θήβῃς.

jež všecky mají, hledíme-li pouze k taktům, stejný tvar *sdddd*. A přece caesury, diaerese a interpunkce činí verše ty tak rozmanitými, že na posluchače nebo čtenáře každý z těch hexametrů činí jiný dojem.

To dobře pochopili Nonnos a jeho přívrženci, kladouce zpravidla nejvýše dva spondeje vedle sebe, a to jen v druhém a třetím taktu: patrně dobře cítili, že spondej, rozdělený caesurou třetího taktu, nečiní dojmu plného spondeje.

Pozn. 7. O tomto zvyku Nonnově jednal *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 200, ***F. A. Wernicke***, ***Τρυφιοδώρου ἅλωσις Ἰλίου***, Lipsiae 1819, str. 39 a 405, ***Struve***, De exitu versuum in Nonni Panopolitani carminibus (Geschichte des altstädtischen Gymnasiums, Königsberg 1834), str. 18, *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 24, *A. Ludwich*, Beiträge zur Kritik des Nonnos von Panopolis, Regimonti 1873, str. 43, *týž*, Zum Epiker Musaios (JPhP. 117, 1878, str. 238), *týž* u *Rossbacha* M.³, str. 57.

Ke střídání různých tvarů hexametru vedeni byli básníci nejen snahou po rozmanitosti, nýbrž často také povahou slov, kterých podle obsahu básně užíti musili, tedy často i z příčin, které byly mimo jejich vůli. Avšak soudí se také, že často užívali hojných spondejů nebo daktylů úmyslně, aby docílili rhythmem určitého dojmu. Jisto jest, že řada daktylů pro hojnost slabik krátkých činí dojem jakési pohyblivosti, rychlosti, řada spondejů svými slabikami vesměs dlouhými dojem vleklosti, těžkosti a vážnosti. Proto se soudívá o hexametrech, složených ze samých daktylů (ὁλοδάκτυλοι, dactylici) nebo ze samých spondejů (ὁλοσπόνδειοι nebo také σπονδειάζοντες, spondeadei, spondiazontes), že jich básník užil úmyslně.

Pozn. 8. Tak soudili již staří (Dionys. H. de comp. verb. 20). O hexametrech ze samých daktylů nebo spondejů vykládá Mar. Vict. 71, 33 n.: heroi versus vitiosi habentur qui ex solis dactylis vel qui ex solis spondeis constant, quia in talibus aut **g r a v i s t a r d i t a s** aut **v e l o c i t a s n i m i a** vitiosa est. Srv. Vict. 209, 18 n., 211, 18 n., 215, 19; Atil. Fort. 284, 20; Plot. Sac. 500, 14 n., 503, 1; Eust. k Hom. Il. 11, p. 836, 17 n., kde liší se hexametry ὁλοδάκτυλοι (nebo πονδάκτυλοι) a ὁλοσπόνδειοι a j. Všecka místa homerských scholií, týkající se této věci, snesl *G. Rauscher*, De scholiis Homericis ad rem metricam pertinentibus (Diss. Argentorati 1886), str. 47 n.; srv. i *G. Amsel*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (Breslauer phil. Abhandl. I Bd., 3 Heft, Vratislaviae 1887), str. 62 n. a 70. O starověkých theoriích o té věci vůbec pojednal *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI. Leipzig 1903, str. 409 n.

O této malbě rhythmem v hexametru, pokud se týká Ennia, jednal *L. Müller*, Q. Ennius. Eine Einleitung in das Studium der römischen Poesie (St. Petersburg 1884), str. 250 n., po mém soudu nedost střízlivě. Srv. i jeho RM.², str. 150 n., kde — stoje na témž stanovisku — mimo jiné praví, že se satirikové římští spondejům úmyslně nevyhýbali, aby se přiblížili mluvě řeči. Spíše však neskládali asi, tuším, hexametr s touž bedlivostí, jako básníci jiní. *R. Maxa*, Lautmalerei und Rhythmus in Vergils Aeneis (WSt. 19, 1897, str. 78 n.) pokusil se mimo jiné stanoviti, pokud Vergilius dovedl využíti tvarů hexametru k líčení rozličných duševních nálad a dojmů. Ale překračuje pravou míru.

Nejnověji *E. Norden* v uv. díle, str. 410 soudí, že básníci řečtí (i jiní než epičtí) užívali této malby rhythmem s mírou, zvláště v době hellenistické. U Římanů užíval prý jí rád Ennius, méně — podle povahy básní didaktických — Cicero a Lucretius; Vergilius vrátil se v té příčině ke vzoru Enniovu. Ale Norden jde jistě v té příčině daleko, sestavuje-li na str. 414 i jistá pravidla, málo přesvědčivá, podle nichž prý možno poznati, zdali Vergilius takovouto malbu vskutku zamýšlel.

Leckde vskutku básník asi podobný úmysl měl; na př. v Od. 11, 598

αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής

(srv. Od. 1, 119; Il. 13, 158; Il. 18, 421; Il. 23, 116 a j.).
Verg. Aen. 8, 596

quadrupedante putrem sonitu quatit ungula campum,

ib. Georg. 3, 284

sed fugit interea, fugit inreparabile tempus,

nebo podobně v Od. 15, 334

σῖτον καὶ κρειῶν ἠδ' οἴνου βεβρίθασιν.

Enn. Ann. 624

olli crateris ex auratis hauserunt.

Verg. Aen. 8, 452

illi inter sese multa vi bracchia tollunt a j. v.

Ale rovněž tak jest jisto, že na četných místech skládají básníci podobné verše, na malbu rhythmem ani nepomýšlejíce. Srv. na př. Il. 1, 364

τὴν δὲ βαρὺ στενάχων προσέφη πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς,

kde by leckdo k naznačení těžkých vzdechů Achilleových spíše čekal spondeje, nebo Il. 2, 544

θώρηκας ῥήξειν δηίων ἀμφὶ στήθεσσιν,

Od. 21, 15

τὼ δ' ἐν Μεσσήνῃ ξυμβλήτην ἀλλήλοιιν.

Enn. Ann. 169

cives Romani tunc facti sunt Campani,

Cat. 116, 3

qui te lenirem nobis, neu conarere a j. v.

Pozn. 9. *A. Viertel*, De versibus poetarum Latinorum spondiacis (JPhP. 85, 1862, str. 807 n.), tvrdí ostatně, že básníci římští čistě spondejských veršů po Enniovi neužívali: jedinou výjimku tvoří výše uvedený verš Catullův 116, 3.

Co by byli chtěli básníci v takových verších rychlejším nebo pomalejším rhythmem znázorňovati?

Poněvadž tedy básníci takových veršů užívali jistě často n e ú m y s l n ě, jsouce leckdy k nim nuceni povahou slov, jichž užíti musili, třeba úmyslnou malbu rhythmem uznávati jen tam, kde jest patrna nebo aspoň pravděpodobna. Ale takových míst se shledá poměrně málo, a ani ta nebývají leckdy prosta pochybností. Třeba tu — podobně jako při uznávání alliterace — veliké opatrnosti (srv. Rossbach M.³, str. 26 a Gleditsch M.³, str. 120, ačkoli i on zachází podle mého mínění poněkud daleko).

Co platí o hexametrech ze samých daktylů nebo spondejů, platí i o hexametrech s převahou toho nebo onoho tvaru taktů.

Zbývá ještě pojednati o tom, které takty si spondej zvláště oblibuje.

1. P o s l e d n í, š e s t ý takt jest vždy vlastně s p o n d e j s k ý. Ježto však na konci metra může státi slabika volná, tedy za dlouhou i krátká, stává tu často místo spondeje trochej (srv. výše str. 6).

Daktylsky může se končiti hexametr pouze zdánlivě. V Il. 3. 237 končí se hexametr slovem *Πολυδεύκεα*, v Od. 9. 347 slovy *ἀνδρόμεα κρέα*. Koncové slabiky třeba ovšem v takových případech čísti synizesí, čímž vzniká náležitý spondej.

Homeros i jiní básníci užívají spondejského nebo zdánlivě trochejského konce hexametru zpravidla zcela libovolně. Teprve pozdní básníci (Quintus Smyrnský, Nonnos) končí hexametr raději plným spondejem.

Pozn. 10. O užívání obojího tohoto konce hexametru u různých básníků stanovil dosti hojná, ale zbytečná a také nesprávná pravidla *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 26 n. Jisto jest, že pozdní básníci raději kladli na konci hexametru spondej, patrně proto, že konec trochejský pokládali mylně za neúplný. Velmi častý je spondejský konec u Quinta Smyrnského (*H. Köchly*, Quinti Smyrnaei Posthomericorum libri XIV, Lipsiae 1850, Prolegomena, str. XLVI n.). Se zvláštní zálibou kladl na konci hexametru spondej Nonnos (*Struve*, De exitu versuum in Nonni Panopolitani carminibus, Geschichte des altstädtischen Gymnasiums, Königsberg 1834, str. 15 n.). Struve dokazoval, že se Nonnos na konci hexametru vyhýbal určitým tvarům, na př. tvarům slovesným, končícím se trochejsky (j. *ἐθέλησε* a j.). Pozorování Struvovo jest asi správné, ale výklad toho zjevu jest nesprávný. Pro trochejskou míru konce těchto slov jistě se Nonnos takovým slovům nevyhýbal, jak níže vysvitne. O téže věci jednal *F. A. Wernicke*, *Τρυφιοδώρου ἅλωσις Ἰλίου*, Lipsiae 1819, str. 164, *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 27, a *A. Ludwich* u *Rossbacha* M.[3], str. 76.

Poněvadž hexametr je metrum a každé metrum má se končiti plným slovem, není vlastně na konci hexametru přípustna ani elise ani přecházení slova v hexametr následující.

Řekové toho pravidla vskutku dbali. Místo *Ζῆν'* na konci některých hexametrů homerských (na př. Il. 8, 206, 14, 265 a 24, 331), jak čtou některé rukopisy i některá vydání (háji toho čtení ještě J. La Roche, Zahlenverhältnisse im homerischen Verse, WSt. 20, 1898, str. 6), třeba bez rozpaku čísti správný tvar tohoto pádu *Ζῆν*.

Jednou užil elise na konci hexametru Kallimachos 41, 1

ἥμισύ μευ ψυχῆς ἔτι τὸ πνέον, ἥμισυ δ' οὐκ οἶδ',

sveden jsa patrně analogií iambického trimetru, kde podobná elise pokládala se za přípustnou (R., str. 44).

Ne tak přísní byli básníci latinští; ti připouštěli elisi na konci hexametru častěji. Poněvadž se v latině vymítnutá samohláska píše, mají takové hexametry zdánlivě o slabiku více a jsou zdánlivě hypermetrické.

Pozn. 11. Srv. o nich mimo souborné metriky i tato pojednání: *A. Weichert*, De versu poetarum epicorum hypermetro (Progr. Grimma, bez roku; je však z r. 1829), *E. Leutsch*, Metrische Fragmente, IV. Die Wortbrechung (Phil. 11, 1856, str. 730 n.), a *L. Quicherat*, Les vers hypermètres de Virgile (RPh. 14, 1890, str. 51), jenž na základě starověkých svědectví stanoví dva nové hypermetrické hexametry v Georgikách Vergiliových. Podobně rozmnožuje takové verše Horatovy o dva, částečně konjekturou, *W. Christ*, Horatiana (SBA. 1893, I. str. 117).

Elisí na konci posledního taktu spojuje se vlastně, jak se zdá, nesprávně jeden hexametr s druhým. Ale toto těsné spojení bylo spíše jen theoretické. Byla-li elise, jak výše vyloženo (str. 51 n.), skutečným vymítáním samohlásky a nebránila-li ani caesuře, mohli básníci latinští — snad podle básníků alexandrijských — připouštěti ji také na konci verše. Že hexametr s elisí na konci pokládali přes tuto elisi za samostatný celek, patrno jest nejlépe z toho, že na konci takového hexametru Vergilius připouštěl i silnou interpunkci. Poslední takt bývá v tom případě zpravidla spondej.

Nejčastěji eliduje se na konci hexametru *que* a *re*: na př.
Verg. Aen. 7, 470

se satis ambobus Teucrisque venire Latinisque.
Haec ubi dicta dedit . . . ,

Hor. sat. 1, 6, 102

et comes alter, uti ne solus rusve peregreve
exirem . . .

Srv. ještě Cat. 64, 298; 115, 5; Verg. Georg. 2, 344; Aen. 1, 332; 6, 602; Hor. sat. 1, 4, 96; Ov. Met. 4, 11; 6, 507 a j. v.

Někdy eliduje se tu i slabika jiná; srv.
Lucr. 5, 849

multa videmus enim rebus concurrere debere,
ut propagando . . .

Verg. Aen. 7, 160

iamque iter emensi turris ac tecta Latinorum
ardua cernebant . . . ,

ib. Georg. 1, 295

aut dulcis musti Volcano decoquit humorem
et foliis . . . .

Vergilius jediný, jak se zdá, kladl na konci hexametrů hypermetrických silnou interpunkci; mimo příklad výše uvedený také v Aen. 4, 629 a 7, 470. Podle příkladů dosud uváděných hexametry hypermetrické čím dále, tím více mizely (srv. Plessis TM., str. 38 n.).

Hexametr jakožto metrum měl by se končiti také jen takovými slovy, po nichž jest možný oddech, ne tedy slovy, která s počátečními slovy následujícího hexametru těsně souvisí: dokonce ovšem nemá slovo přecházeti z hexametru do hexametru.

Výjimek od toho pravidla je málo: na př. u Simonida fragm. 120

ἦ μέγ' Ἀθηναίοισι φόως γένεθ', ἡνίκ' Ἀριστο-
γείτων Ἵππαρχον κτεῖνε καὶ Ἁρμόδιος.

Hef. p. 16, 28 n. uvádí vedle tohoto příkladu jiný podobný epigram Nikomachův:

οὗτος δή σοι ὁ κλεινὸς ἀν' Ἑλλάδα πᾶσαν Ἀπολλό-
δωρος· γινώσκεις τοὔνομα τοῦτο κλύων.

Příčina této nesprávnosti jest míra vlastních jmen *Ἀριστογείτων* a *Ἀπολλόδωρος* (⏑ – ⏑ – –, ⏑ – ⏑ – ⏑), jimž básník nemohl se vyhnouti, ač se daktylskému metru naprosto vzpírala.

Ale básníci latinští, zvláště ti, kteří méně dbali přesnosti, vykládali si pravidlo to patrně volněji a nerozpakovali se hexametr končiti slovem, jež od následujícího těžko lze rozloučiti, ba jež často i v písmě s ním splývá, tak že se někdy zdá, jako by slovo na konci hexametru vskutku dělili. Srv. Hor. sat. 1, 9, 51 n.

est locus uni
cuique suus;

ib. sat. 1, 10, 69; ep. 2, 2, 93 a 188; ep. 2, 3, 290 a 291. I u samého Vergilia vyskytuje se příklad toho v Aen. 1, 667

frater ut Aeneas pelago tuus omnia circum
litora iactetur.

Horatius jde v této volnosti někdy tak daleko, že slovo, vlastně jednotné, vskutku ve dvě slova dělí; srv. ep. 2, 3, 424

si sciet inter
noscere mendacem verumque beatus amicum.

sat. 1, 2, 62 a 2, 3, 117

age, si et stramentis incubet unde
octoginta annos natus.

Pozn. 12. Místo posléze uvedené pokládá neprávem za porušené *Müller* RM.^{2}, str. 201. Srv. o té věci *E. Leutsch*, Metrische Fragmente, 4. Die Wortbrechung (Phil. 11, 1856, str. 750 n.), kde uvedeny jsou i zmínky starých spisovatelů, té věci se týkající.

2. V pátém taktu řeckého i latinského hexametru stává zpravidla daktyl; spondej je tu poměrně řídký, ježto spolu se spondejem šestého taktu činí konec hexametru příliš těžkým a vleklým. Hexametry, které přece proti obyčeji mají v pátém taktu spondej, nazývají se *σπονδειακοί* nebo *σπονδειάζοντες* (spondiaci).

Pozn. 13. Srv. Mar. Vict. 72, 4; 112, 6 a j. O hexametrech spondejských jedná *L. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 142 n. a **A. Ludwich*, De hexametris poetarum Graecorum spondiacis (Diss. Halle 1866).

Homeros kladl v pátém taktu nejraději daktyl. Spondej jest u něho v tomto taktu proti taktům jiným nejřidší (A. Ludwich AHT., str. 326 n., J. La Roche, Metrische Excurse zu Homer, WSt. 17, 1895, str. 165 n. a 18, 1896, str. 25 n.). Podle J. La Roche, Zahlenverhältnisse im homerischen Vers (WSt. 20, 1898, str. 1 n.), stojí u Homera v pátém taktu skoro výhradně daktyl, ač ne tak často, jako u básníků pozdějších, hlavně latinských. V době alexandrijské a pozdější jest však spondej v pátém taktu dosti oblíben, zvláště u Quinta Smyrnského a Tryfiodora (A. Ludwich na m. uv., str. 330).

Pozn. 14. Podle *A. Meineke*, Analecta Alexandrina, Berolini 1843, str. 62, vyskytají se u básníků alexandrijských i tři spondejské hexametry bezprostředně za sebou, čehož prý u starých básníků není. O spondejských verších v Oppianových Halieutikách a Kynegetikách jedná *K. Lehrs*, Quaestiones epicae, Regimonti 1837, str. 309.

Nonnos a jeho škola (Musaios, Christodoros, Joannes z Gazy, Paulus Silentiarius a j.) spondej z pátého taktu úplně vyloučili, tak že u nich hexametrů, zvaných *σπονδειάζοντες*, spondiaci, vůbec není (A. LUDWICH v ROSSBACHOVĚ M.[3], str. 56).

Pozn. 15. Mimo *A. Ludwicha* a *E. Gerharda*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 200 n., jednal o tom také *C. G. Müller*, De cyclo Graecorum epico et poetis cyclicis, Lipsiae 1829, str. 139 n.

Básníky alexandrijské napodobili v té příčině někteří básníci římští, na př. Catullus (M. HAUPT, Opuscula II, str. 78).

Pozn. 16. Totéž později vyzkoumal o Catullovi **H. de la Ville de Mirmont*, De l'hexamètre spondaïque dans Catulle (Annales de la faculté des lettres de Bordeaux, VI, N. S. I, 1884, str. 118 n.).

Básníci pozdější ani dřívější neměli té záliby; srv. W. MEYER, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA., 1884, str. 1031 n.). Jen někteří básníci pozdější užívali spondeje v pátém taktu pro okrasu verše (pro ornamento), jak soudí MÜLLER RM.[2], str. 153, básníci starší (Ennius a j.) připouštěli jej pouze z nutnosti. Že se mu na př. vyhýbal Lucilius, ukázal H. BUCHHOLTZ, Zu Lucilius (RhM. 32, 1877, str. 114 n.), jenž jeden příklad takového hexametru jiným rozdělením Luciliových slov (ve dva verše) odstraňuje.

Pozn. 17. Podrobnější výklad o zvyku rozličných básníků římských při užívání tohoto spondeje jest u *Müllera* RM.[2], str. 153; zvláště však jednal o té věci *A. Viertel*, De versibus poetarum Latinorum spondiacis (JPhP. 85, 1862, str. 801 n.). Ennius a Lucretius užívali spondejských konců hexametru proto, že nebyli ještě dosti zruční ve skládání tohoto verše. První podle vzoru alexandrijských básníků užíval takých veršů Catullus. Cicero, Propertius, Horatius užívají jich zřídka, Tibullus nikdy. Vergilius v 12.805 verších má 31 spondejských hexametrů. Ovidius má jich více než Vergilius, méně než Catullus. Manilius, Lucanus, Silius, Valerius Flaccus, Statius užívají jich zřídka. Persius se jim vyhýbá. Více jich má Juvenalis, asi náhodou. I u Martiala jsou řídké, podobně u Claudiana atd. Avianus, Calpurnius a Nemesianus jich nemají. Vůbec Římané užívali jich proti Řekům zřídka a nikdy dvou za sebou. Jediný Catullus jednou položil za sebou tři hexametry spondejské.

Spondejského konce užívali básníci podle rozboru Viertelova málokdy úmyslně. Příklady úmyslného konce spondejského jsou u Catulla 64, 24 a 44, u Vergilia pouze tři: Ecl. 4, 49, Aen. 2, 68; 7, 634; více je jich u Ovidia (Met. 6, 247; 1, 732; 13, 684; 7, 114 a j.; str. 802 n.).

Většina spondejských hexametrů latinských složena jest tak, že obsahuje dva nebo tři daktyly, zřídka jediný, jenž bývá pak ve čtvrtém taktu. Řídké

jsou spondejské hexametry, v nichž první čtyři takty jsou daktylské (str. 808 n.). Hexametr takový pokládán byl patrně za nesouměrný.

Staří básníci, zvláště Ennius a Lucretius, kladli na spondejském konci hexametru slova latinská, Catullus a Cicero často řecká jména vlastní; Vergilius, Horatius, Ovidius, Lucanus, Juvenalis vlastní jména řecká i latinská; Martialis raději tu kladl vlastní jména latinská než řecká (str. 804 n.). Básníci často kladou na konec **totéž** slovo, a pozdější takové zakončení hexametru často napodobují. Patrně neužívali spondejských konců z nutnosti metrické, nýbrž proto, že je pokládali za pěkné (str. 806 n.). Srv. i jiný spis téhož spisovatele *De versibus poetarum Romanorum spondiacis (Diss. Regimonti, Lipsiae 1863).

Podle počtu *J. La Roche*, Der Hexameter bei Vergil (WSt. 23, 1901, str. 126 n.), jest takových hexametrů ve Vergiliově Aeneidě pouze 25 (u Horatia podle str. 127, p. 1 jen 4). O spondejských hexametrech jedná také *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 431 n., celkem shodně s *Vietelem*. Vergilius má podle Nordena ve všech svých básních jen 33 takových hexametrů, z nichž **šesti** užito schválně (Ecl. 4, 49; Georg. 3, 276; Aen. 2, 68; 3, 549; 12, 863; 8, 167). V tom je mnoho subjektivního; srv. výše str. 78 n.

3. Je-li pátý takt spondejský, bývá **čtvrtý** takt hexametru zpravidla daktylský. Příčina jest na jevě: tři spondeje, zabírající celou druhou část hexametru, činí hexametr ještě vleklejším, než dva spondeje koncové.

Pozn. 18. O spondeji ve čtvrtém taktu jedná *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 142 n., a **A. Platt*, Spondeus in the 4th foot in Homer (JPh. 18, 1892, str. 150 n.).

U Homera jest spondej ve čtvrtém taktu dosti oblíben (*A. Ludwich*, AHT., str. 334 n.). Podle *J. La Roche*, Zahlenverhältnisse im homerischen Vers (WSt. 20, 1898, str. 1 n.), stává u Homera spondej ve čtvrtém taktu zvláště tehdy, je-li **třetí** a **pátý** takt daktylský; je-li pátý takt spondejský, klade se ve čtvrtém taktu s oblibou daktyl. Hleděl tedy i tuto Homeros rozumného střídání tvaru taktu. Ale vyskýtají se ovšem i verše se spondejem ve čtvrtém i v pátém taktu; srv. na př. Il. 9, 500:

λοιβῇ τε κνίσῃ τε παρατρωπῶσ' ἄνθρωποι.

Někteří básníci přísnější se takovému konci vyhýbali: na př. Kallimachos, Nikandros, Oppianos.

Jinde *J. La Roche*, Metrische Excurse zu Homer (WSt. 17, 1895, str. 165 n.), tvrdí, že Homeros, může-li voliti mezi dvěma slovy stejně možnými, raději klade ve čtvrtém taktu spondej (ovšem byl-li pátý takt daktylský).

Týmž pravidlem řídili se celkem i pozdější básníci řečtí, i sám Nonnos a jeho škola. Tito básníci nekladli po sobě zpravidla, jak již vyloženo, více spondejů než dva, a to jen v druhém a třetím taktu. Kladli-li tedy v taktu čtvrtém spondej, následoval po něm v taktu pátém daktyl, u nich ostatně v tomto taktu obvyklý (*A. Ludwich* u *Rossbacha* M.[3], str. 57 a výše str. 73; srv. i pojednání *Drobischovo*, Über die Unterschiede in der Grundlage des lateinischen und griechischen Hexameters, BSGW. 25, 1873, str. 30 n.).

Podobně tomu bylo u básníků latinských, jak ukázal *A. Viertel*, De versibus poetarum Latinorum spondiacis (JPhP. 85, 1862, str. 807 n.). Většina jich

hledela toho, aby při spondejském konci hexametru čtvrtý takt byl daktylem. Verše se spondejským koncem, v nichž by byl spondej i ve čtvrtém taktu, vůbec nepřipouštěli Lucretius, Cicero, Horatius, Propertius, Ovidius (mimo Metamorfosy), Persius, Petronius, Manilius, Lucanus, Silius, skladatel básně Ciris, Statius, Valerius Flaccus, Martialis, Claudianus, Valerius Cato, Rutilius, původce Aetny. U Catulla je podobný verš třikrát (64, 3 a 44; 68, 87), u Vergilia rovněž třikrát (Georg. 3, 276, Aen. 3, 74 a 7, 634), u Ovidia jednou (Met. 1, 117) atd. (str. 808).

Uvádí se také pravidlo, že před caesurou bukolskou stává zpravidla daktyl.

Pozn. 19. Pravidlo to vyslovil již *Hermann*, Orphica, str. 729 a *I. Bekker*, HB. I, str. 144. Srv. také **J. Schümann*, Über den Spondeus vor der bukolischen Caesur bei Theokrit (Germaniae philologos Misniae conventum celebrantes salutat *H. Fritzsche* huiusque societas Graeca, Lipsiae 1863). V novější době znova je pronesl *H. Usener*, Grammatische Bemerkungen, VIII. Metrisches (JPhP. 171, 1878, str. 68 n.), vzhledem k Theognidovi. Mezi 693 hexametry Theognidovými v 443 končí se čtvrtým taktem slovo, a z těchto 443 hexametrů 404 mají ve čtvrtém taktu daktyl. Že básník hleděl na tom místě klásti daktyl, vyplývá prý z toho, že kladl tu rád tvary daktylské, jimž se jindy vyhýbal. Odchylky od toho pravidla Usener buď omlouvá (na př. tím, že předchozí caesura po čtvrté thesi oslabuje caesuru bukolskou), buď zcela zbytečně opravuje. Také schvaluje pravidlo to **R. Y. Tyrrell*, The bucolic caesura (Hermathena 13, 1882, str. 340 n.). Pravidlo toto opakuje se (třeba ve zmírněné podobě, že se totiž v takovém případě kladl ve čtvrtém taktu raději daktyl než spondej) nejen ve všelijakých knihách příručních (srv. na př. *J. Leeuwen* a *M. B. Mendes da Costa*, Der Dialekt der homerischen Gedichte, übersetzt von *E. Mehler*, Leipzig 1886, str. 11), nýbrž i v metrikách (srv. *Christ*, M.^{2}, str. 164 n., *Gleditsch* M.^{3}, str. 117 a 120 a j.).

Z příčin tohoto zjevu, které se uvádějí, jest uvážení hodna pouze jedna. Hexametr tvaru

– ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑, – – ‖ – ⏑ ⏑, – –

rozděloval by se na dvě části, jež obě jsou zakončeny spondejem a jež by právě pro své stejné konce činily dojem dvou samostatných kol.

Za nesprávné vyhlásil toto pravidlo J. La Roche, Metrische Excurse zu Homer (WSt. 17, 1895, str. 179). ‚Spondej před caesurou bukolskou stojí prý u Homera na více než 2800 místech (str. 166). Obšírněji jednal o této věci v jiném článku »Ein falscher Grundsatz homerischer Metrik« (ZÖG. 46, 1895, str. 577 n.), kde znova dokazoval, že sice daktyl před bukolskou caesurou stává často (v Iliadě na 7700, v Odyssei na 5743 místech), ale že jest tu zcela nezávadný i spondej. Dosti prý je míst, kde ve čtvrtém taktu básník snadno mohl užiti daktylu a přece užil spondeje. V dalším článku »Metrische Excurse zu Homer II« (WSt. 18, 1896, str. 1 n.) dokonce tvrdí, že básník v tom případě, že mohl složiti takt buď daktylský, buď spondejský užitím delšího nebo kratšího tvaru téhož slova, kladl ve čtvrtém taktu raději spondej.

Rozřešení této otázky závisí na správném pojímání caesury, jehož arci u La Roche není (viz výše, str. 30 n.). Kde skutečné caesury bukolské není, kde tedy slabiky čtvrtého taktu se slabikami následujících slov splývají, spondej ve čtvrtém taktu nevadí, ježto bez skutečné caesury bukolské hexametr se ani nečlení na dvě části, jež by se obě spondejsky končily.

Správnost pravidla toho zkoušeti by se musila na hexametrech se skutečnou caesurou bukolskou: ale jejich počet není dosud u žádného básníka přesně stanoven. V těch snad vskutku ve čtvrtém taktu z uvedené příčiny raději se kladl daktyl; že však i spondej tu byl možný, o tom svědčí hexametry se zcela jasnou caesurou bukolskou: srv. Il. 1. 2

οὐλομένην, ἣ μυρί᾽ Ἀχαιοῖς || *ἄλγ᾽ ἔθηκε* a j. v.

4. U Homera jest spondej v třetím taktu řidší než v taktu prvním, druhém nebo čtvrtém. Příčinou toho jest patrně trochejská caesura, v tomto taktu velmi hojná, která předpokládá daktylský tvar taktu. Ježto u básníků pozdějších tato caesura trochejská docházela čím dále, tím větší obliby, stával se spondej v třetím taktu stále řidším (srv. A. LUDWICH, AHT., str. 326 n.; J. LA ROCHE, Metrische Excurse zu Homer, WSt. 17, 1895, str. 165 n. a 18, 1896, str. 1 n., Zahlenverhältnisse im homerischen Vers, ib. 20, 1898, str. 1 n.).

U Nonna a jeho školy je spondej — patrně pro trochejskou caesuru, oblíbenou v tomto taktu — daleko řidší než daktyl (DROBISCH, Über die Unterschiede in der Grundlage des lateinischen und griechischen Hexameters, BSGW. 25, 1873, str. 30 n.). Paulus Silentarius jej z třetího taktu úplně vyloučil (A. LUDWICH u ROSSBACHA M.³, str. 56 n. s pozn.). Řídký je i u Tryfiodora a Kollutha rovněž pro hojné užívání trochejské caesury, nikoli pro domnělou malou závažnost poslední slabiky spondeje (srv. W. WEINBERGER, Studien zu Tryphiodor und Kolluth, WSt. 18, 1896, str. 163).

O spondeji v třetím taktu básní latinských není, pokud vím, zvláštních pojednání.

Nesprávné je, co tvrdí GLEDITSCH M.³, str. 117, že prý básníci neradi kladli spondej v třetím taktu pro spondejský konec druhé polovice verše. Pro sluch dělil se hexametr caesurou: ta nesměla býti na konci třetího taktu, tak že spondej třetího taktu, i nebyl-li rozdělen caesurou, nemohl býti sluchem pojímán jako konec první polovice verše. Tak jej může pojímati pouze oko.

5. V prvním a druhém taktu byl spondej u Homera oblíben, ba vyskytoval se často i v obou těchto taktech za sebou (na př. Il. 1. 3 n.); nejoblíbenější byl v taktu druhém (A. LUDWICH AHT., str. 334 n.).

Měl-li básník volnost voliti mezi dvěma tvary taktu stejně možnými, kladl v druhém taktu raději spondej, kdežto v prvním taktu kladen byl daktyl i spondej rovnoměrně (J. LA ROCHE, Metrische Excurse zu Homer, WSt. 17, 1895, str. 165 n. a 18, 1896, str. 1 n.; poněkud odchylně vyjadřuje se LA ROCHE v článku »Zahlenverhältnisse im homerischen Vers«, WSt. 20, 1898, str. 1 n.).

U Nonna stojí v prvním taktu častěji daktyl než v druhém (DROBISCH na u. m., str. 32 n.), u Tryfiodora a Kollutha je spondej v druhém taktu řídký (WEINBERGER na u. m., str. 166).

Básníci římští prý v prvním taktu raději kladli daktyl; zvláště tak činil Ovidius, nejvíce v básních z pozdějšího věku (CHRIST M.[2], str. 165; v. pojednání HULTGRENOVO, uvedené na str. 75). Činil tak také Tibullus (i v pentametru): srv. F. HENNIG, Untersuchungen zu Tibull. Ein Beitrag zur Echtheitsfrage. Wittenberg 1895, str. 18 n.

Pozn. 20. Spondej v prvním taktu s následující diaeresí (tedy zabraný jediným slovem) zdržuje podle domnění některých metriků rhythmus. Proto prý jest v umělejším hexametru neoblíben. Jednal o tom *Ph. Wagner*, Quaestiones Vergilianae (Publius Vergilius Maro, illustratus a *Chr G. Heyne*. Ed. quarta. cur. *G. Ph. E. Wagner*, vol. IV, Lipsiae 1832), str. 383. Wagner soudí na str. 430, že Vergilius připouštěl diaeresi po spondeji prvního taktu, ježto prý je nepěkná, jen za jistými podmínkami: bylo-li v prvním taktu slovo trojslabičné elidováno (na př. coeper') nebo stála-li po spondeji prvního taktu spojka nebo částice (na př. ducunt et) nebo mělo-li spondejské slovo prvního taktu zvláštní důraz (na př. v Aen. 3, 636 ingens, quod torva solum sub fronte latebat). Psal o té věci též *M. Rothstein*, Ad Statii Silvas observationes criticae (Festschrift Johannes Vahlen ... gewidmet, Berlin 1900, str. 521) a *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 425 n. Také Norden stanovil pro užívání tohoto spondeje jisté podmínky, podobné Wagnerovým.

Netřeba ani připomínati, že je to pravidlo zbytečné, zakládající se opět na mylném domnění, že po každém slově je pausa. Diaerese po spondeji prvního taktu nebývá skutečnou diaeresí, a spondej v prvním taktu je nezávadný.

Že by se these daktylu mohla v hexametru rozvésti ve dvě krátké, jak soudil ještě HERMANN El., str. 347, není asi správno. Jednal o tom také O. RIBBECK, Bemerkungen zu Ennius (Rh. Mus. 10, 1856, str. 276 n.) a A. REICHARDT, De Q. Ennii annalibus II (JPhP. 139, 1889, str. 785 n.). Některé verše u Ennia, svědčící pro to domnění, jsou podezřelé. Srv. Enn. Ann. 490

capitibus nutantis pinos rectosque cupressos,

Varia 36 (Mitylenae et ⏑ ⏑ – | –) a 42 (melanurum ⏑ ⏑ – | –) a J. VAHLENOVA poznamenání k těm místům v jeho knize Ennianae poesis reliquiae (2. vyd. Lipsiae 1903).

VAHLEN zajímá tu stanovisko konservativní; L. MÜLLER, Quintus Ennius. Eine Einleitung in das Studium der römischen Poesie (St. Petersburg 1884), str. 224 n. a RM.[3], str. 146 pokládá ta místa za porušená, zrovna jako opravuje některé hexametry Enniovy a Luciliovy, v nichž místo daktylu nebo spondeje stojí trochej nebo kretik (str. 148). Pochybuji, že se který, třeba starší básník latinský těchto volností dopustil, ač to není naprosto vyloučeno.

Pozn. 21. S tvarem některých taktů souvisí podle *Christa* M.[2], str. 166 také tyto úkazy:

1. Že Homeros v arsi prvního taktu častěji než v arsi jiných taktů krátkou slabiku dlouží před skupinou explosivy s plynnou (srv. Il. 1, 439 ἐκ

δὲ Χρύσης), na témž místě častěji dlouhé samohlásky nevymítá (srv. Il. 2, 209 *ἠχῇ, ὡς ὅτε*), někdy i krátkou samohlásku před plynnou dlouží (Il. 5, 358 *πολλὰ λισσομένη*).

2. Že Homeros, nejvíce v první arsi druhého a pátého taktu, koncovou slabiku před touž skupinou nedlouží.

Pozorování ta učinil již *Hartel* HS., str. 81 a 85; srv. i *Gleditsch* M.³, str. 119. To vše — jak dobře připomíná *W. Christ* — souvisí se zálibou, s jakou Homeros kladl spondej, po případě daktyl na určitých místech verše. Ježto v prvním taktu kladl spondej rád, tedy dopouštěl tu i slabé délky polohové i nevymítám samohlásky, aby spondeje dosáhl; opačně si počínal v druhém a pátém taktu, kde raději kladl daktyl, a aby ho docílil, polohového dloužení před skupinou explosivy s plynnou nedbal.

E. O druzích, přednostech a vadách hexametru.

(*Εἴδη, διαφοραί, πάθη, species, virtutes et vitia hexametri.*)

S naukou o tvaru hexametru souvisí do jisté míry také starověké nauky o rozličných druzích, přednostech a vadách hexametru: nauky ty sice největším dílem jsou malicherné a zbytečné, ale musí přece býti stručně připomenuty.

Pozn. 1. Místa homerských scholií, která se týkají *εἴδη* a *πάθη* hexametru, sebral *G. Rauscher*, De scholiis Homericis ad rem metricam pertinentibus (Diss. Argentorati 1886), str. 50 n. Částečně jedná o této nauce starověké (a to o *εἴδη* hexametru) také *G. Straehler*, str. 33 n. (kde uvedeny jsou i některé spisy starší, té věci se týkající) a *L. Voltz*, Die Tractate *περὶ παθῶν τοῦ ἡρωικοῦ μέτρου* (Commentationes in honorem Gu. Studemundi..., Argentorati 1889, str. 77 n.). Podle Voltze nauka o *πάθη* hexametru není starší I. století po Kr. (str. 79). Rozeznávají se v ní buď tři nebo šest *πάθη* hexametru (str. 80); nauka o třech *πάθη* je starší (str. 83). Srv. o tom také uvedený spis *Rauscherův*, str. 52.

Nauka o rozdílech mezi hexametry (*διαφοραί*) a o zvláštních jeho druzích (*εἴδη*) nedělí hexametry podle nějakých určitých zásad, nýbrž dílem podle tvaru hexametru, dílem podle jeho některých zdánlivých vad nebo předností vzhledem k formě i obsahu, a uděluje některým zvláště uzpůsobeným hexametrům zvláštní jména. Systému nějakého v této nauce není. Vyložena jest ve schol. k Hef. p. 167 n., u Helia Mon. v *Studemundových* Anecd. p. 173 n., u Pseudo-Herodiana ib., p. 186 n., v jiném traktátu metrickém ib., p. 190. Srv. i Vict. 214, 23 n., Plot. Sac. 505, 15 n.

Hexametry vadné jsou ovšem také zvláštní způsoby (*εἴδη*) hexametru: někteří z uvedených metriků vskutku také o *πάθη* hexametru pojednávají v nauce o jeho *εἴδη*. My pojednáme o nich zvláště.

Z těchto zvláštních způsobů hexametru (*διαφοραὶ τοῦ ἡρωικοῦ*) tři zakládají se na tvaru jeho taktů. Rozeznává se *ἑξάμετρον κατενόπλιον* (tvaru *ddddds*), *προσοδιακόν* (tvaru *dsdsds*), *Σαπφικόν* (tvaru *sdddds*).

Βουκολικόν jest hexametr, v němž po třetím taktu končí se slovo, jako na př. v Il. 10, 475

ἐξ ἐπιδιφριάδος πυμάτης | ἱμᾶσι δέδεντο:

označení to souvisí vlastně s caesurou ve čtvrtém taktu (název toho způsobu hexametru u metriku není ani případný): *ὑπόρρυθμον* jest hexametr, v němž každý takt končí se slovem a který má tedy samé zdánlivé diaerese. Z výrazu *ὑπόρρυθμον* poznáváme, že i někteří staří metrikové neprávem takové hexametry pokládali za nedost dokonalé (v. výše str. 66). Tyto dva způsoby hexametru souvisí tedy s povahou jeho caesur a domnělých diaeresí.

Na základě zcela jiného dělidla uznávají se ještě tyto způsoby hexametru:

1. *τέλειον* (dokonalý), který obsahuje všecky částky řeči, jako Il. 22, 59

πρὸς δ' ἐμὲ τὸν δύστηνον ἔτι φρονέοντ' ἐλέησον:

2. *πολιτικόν* (všední), který má všední obsah a ráz (*τὸ ἄνευ πάθους ἢ τρόπου πεποιημένον*), jako na př. Il. 11, 680

ἵππους δὲ ξανθὰς ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα.

Plot. Sac. 505, 15 n. uvádí mimo to tři přednosti hexametru. Je předností hexametru, je-li

1. *ἀσύνδετος*, t. j. beze spojky, jako první verš Iliady *μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος.*

2. je-li *τετράκωλος*, t. j. skládá-li se pouze ze čtyř slov,

3. je-li *ῥοπάλιος*, t. j. počíná-li se slovem jednoslabičným, za nímž následují slova vždy o slabiku delší, tak že podoben jest kyji (*ῥόπαλον*), ježto malým slovem se začíná a velkým končí; na př. Il. 3, 182

ὦ μάκαρ Ἀτρεΐδη, μοιρηγενές, ὀλβιόδαιμον.

Anonym. Ambros. u STUDEMUNDA Anecd. p. 215 mluví také o *ὀλιγομερία* a *πολυμερία* hexametru, kterou určuje podle toho, z kolika *μέρη* řeči se hexametr skládá.

Schol. k Hef. p. 171, 5 n., Helias Mon. u STUDEMUNDA Anecd. p. 174 a Pseudo-Herodianos ib. p. 186 uvádějí ještě tato *εἴδη* hexametru. Hexametr může býti:

1. *ἰσόχρονος*, skládá-li se od začátku do konce ze slabik stejně dlouhých, t. j. ze samých slabik spondejských. Značí tedy tento název totéž, co *ὁλοσπόνδειος*.

2. *ἀπηρτισμένος*, zavírá-li v sobě celou myšlenku;

3. *τραχύς*, činí-li dojem drsný, jako na př. Il. 3, 363

τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διατρυφὲν ἔκπεσε χειρός;

4. *μαλακοειδής*, činí-li dojem měkký, jako na př. Il. 17, 51

αἵματί οἱ δεύοντο κόμαι Χαρίτεσσιν ὁμοῖαι:

5. *κακόφωνος*, v němž je mnoho samohlásek: na př. Od. 11, 128

φήῃ ἀθηρηλοιγὸν ἔχειν ἀνὰ φαιδίμῳ ὤμῳ:

6. *λογοειδής* (prosaický), kterýmž názvem označuje se týž hexametr, který jinde jest označen slovem *πολιτικός* (všední). Ve fragm. Berol. 637, 13 n. nazývá se taký hexametr, který »quasi prosa oratione decurrit«, colurus nebo colobus, kteréž názvy pocházejí patrně také od metriků řeckých. Diom. 498, 24 n. zná ještě jiné přednosti hexametru a jiné názvy pro hexametry, které je mají.

Některé z uvedených názvů označují jen zvláštní způsoby tvaru hexametru nebo jeho caesur a domnělých diaeresí a rozmnožují bez podstatné příčiny beztoho bohatou a titěrnou terminologii starých metriků. Jiné neoznačují vůbec metrických stránek hexametru a svědčí jen o tom, že si i starověcí grammatikové libovali v duchaprázdných hračkách. Celá tato nauka o *διαφοραί* a *εἴδη* hexametru jest v metrice úplně zbytečná.

Více podstaty má v sobě nauka o vadách (*πάθη*) hexametru. Vedle hexametrů přesných shledávali metrikové i hexametry nepřesné, kulhavé (*χωλὰ ἔπη*: na př. ve schol. Heť. p. 167, 26 n.).

Pozn. 2. O vadách hexametru jednají vedle schol. Heť. p. 167, 26 n. také Athen. p. 632 D, Hel. Mon. u *Studemunda*, Anecd. p. 174, 184 (jenž některé z nich zahrnuje mezi *εἴδη* hexametru), traktát u *Studemunda* Anecd. p. 190 n., Mar. Vict. 61, 12; 67, 12 n. (de vitiis versuum), fragm. Berol. 636, 28 n., Terent. Maur. v. 1920 n., Plot. Sac. 452, 17 n., Diom. 498, 28 n.

Za hexametry vadné pokládají se tyto:

1. *προκέφαλος*, který má na počátku o slabiku více; na př. Od. 4, 682

ἢ εἰπέμεναι δμωῇσιν Ὀδυσσῆος θείοιο.

Il. 5, 349

ἢ οὐχ ἅλις ὅττι γυναῖκας ἀνάλκιδας ἠπεροπεύεις.

Verše ty jsou ovšem bezvadné; počáteční samohlásky třeba čísti synizesí. U básníků latinských takových příkladů není: fragm. Ber. 637, 2 n. si příklad, naprosto nepřípustný, tvoří samo:

ad moenia respiciens quae iam infelicis Elissae.

2. *ἀκέφαλος*, jestliže prvnímu taktu jedna doba schází. Srv. Il. 1, 70

ὃς ᾔδη τά τ' ἐόντα τά τ' ἐσσόμενα πρό τ' ἐόντα.

Il. 22, 379

ἐπεὶ δὴ τόνδ' ἄνδρα θεοὶ δαμάσασθαι ἔδωκαν.

Od. 7, 119

ζεφυρίη πνείουσα τὰ μὲν φύει, ἄλλα δὲ πέσσει.

Plot. Sac. 452, 17 n. uvádí příklad z Verg. Aen. 2, 715

religione patrum multos servata per annos.

Všude tu jde o prosodickou volnost, vedle níž slabik krátkých možno užívati po případě jako dlouhých. Volnosti tyto mohou míti jistou příčinu grammatickou, anebo řadí se ke skutečným volnostem, které třeba omluviti potřebou metrickou. Zrovna tak, jako se z potřeby dloužilo *α* v *Ἀπόλλωνος, ἀθάνατος* a j. pouze rhythmickým durazem, dloužily se někdy, ač zřídka, i slabiky krátké (a nejen ve slovech o několika krátkých) týmž prostředkem (R., str. 36). Ovšem třeba skutečnou prosodickou volnost uznávati teprve tehdy, když jiným způsobem, z povahy jazyka, ji vyložiti nelze.

Pozn. 3. *G. Schulze*, Quaestiones epicae (Gueterslohae 1892), str. 374 n., tyto hexametry, zvané *ἀκέφαλοι*, ještě rozmnožuje tím, že odstraňuje některé tvary s počáteční slabikou dlouhou s počátku hexametru, ježto si jich hláskoslovně neumí vyložiti, a vykládá si, asi nesprávně, volnost tu ne prosodicky, nýbrž metricky. První takt hexametru byl prý v starší době volnější, jako později v tak zv. aiolských daktylech, t. j. místo daktylu, po případě spondeje, dovoleno bylo v nich klásti tribrachys nebo iamb. Ale starší prosodické, po případě grammatické výklady úplně postačí. Verš homerský nejeví jinak volností metricky neomluvitelných, nýbrž jest již veršem umělým, spjatým pevnými zákony.

3. *προκοίλιος* (vypuklý, vydutý), jestliže uprostřed verše nadbývá slabika nebo doba: na př.
Il. 2, 544

θώρηκας ῥήξειν δηίων ἀμφὶ στήθεσσι.

kde ve slově *δηίων* nadbývá celá slabika *ι*, nebo
Il. 1, 17

Ἀτρεΐδαί τε καὶ ἄλλοι ἐυκνήμιδες Ἀχαιοί,

kde v *καὶ* nadbývá jedna hláska krátká (*ι*). I tu jest však synizese, po případě synaloifa (R., str. 40 n.).

4. *λαγαρός* (vpadlý), jestliže uprostřed schází slabika nebo doba. Nazýval se i *σφηκοειδής* nebo *σφηκίας* (vose podobný, poněvadž uprostřed byl slabší). Srv. Studemund, Anecd. p. 181, 188, 214. Příklad jest v Od. 10, 60

βῆν εἰς Αἰόλου κλυτὰ δώματα· τὸν δὲ κίχανον.

Il. 13, 1

Νέστορα δ' οὐκ ἔλαθεν ἰαχὴ πίνοντά περ ἔμπης.

I tyto úkazy třeba vyložiti prosodicky (dloužením krátké slabiky před hláskou plynnou, užíváním krátké slabiky před caesurou, dloužením rhythmickým důrazem, iktem) nebo grammaticky; m. *Αἰόλου* navrhován byl na př. tvar *Αἰόλοο* (R., str. 36 n.).

Pozn. 4. *G. Schulze*, Quaestiones epicae (Guetersloh 1892), str. 411 n. vykládá úkaz ten podobně. Nesprávně však soudí, že v prvním taktu může státi u Homera trochej před diaeresí, ježto přestávka při diaeresi nahrazuje na počátku verše jednu dobu. Tato volnost starého předhomerského hexametru již v době homerské prý mizela (str. 412 n.; zvláště str. 430). Srv. Il. 11. 305

πληθύν, ὡς ὁπότε νέφεα Ζέφυρος στυφελίξῃ.

Ale i tu třeba zajisté pomysleti na výklad grammatický.

5. *δολίχουρος* (s dlouhým ocasem, koncem) nebo *μακροσκελής*, má-li na konci o slabiku více. O těchto hexametrech, jejichž poslední slabiky se musí čísti synizesí, promluveno bylo již výše na str. 80.

6. *μείουρος* (nebo *τηλίαμβος*; srv. Mar. Vict. 68, 3), jenž má na konci o jednu dobu méně a končí se iambem: na př. Il. 12. 208

Τρῶες δ' ἐρρίγησαν, ὅπως ἴδον αἰόλον ὄφιν.

Mimo to uvádí se (srv. CHRIST M.², str. 194) verš z Il. 11, 559, kde jest v šestém taktu *ἀμφὶς ἐάγῃ*, a z Il. 24, 425 *δῶρα διδόναι*, kde však třeba čísti *διδοῦναι*.

Všecky tyto úkazy vyžadují výkladu grammatického. Metrické volnosti tu nem (R., str. 36).

Někteří básníci pozdější úkaz ten vskutku vykládali si metricky, ačkoli konec hexametru – ⏗ ⏑ ⏓ jest rhythmicky nevysvětlitelný (nesprávný jest výklad HERMANNŮV H., str. 137 n. a El., str. 354 n.), a vskutku takové hexametry skládali. Učinil tak Lukianos, Tragodopod. v. 312 nn.

οὔτε Διὸς βρονταῖς Σαλμωνέος ἤρισε βία.
ἀλλ' ἔθανε πολόεντι δαμεῖσα θεοῦ φρένα βέλει.

celkem v 13 verších za sebou: učinil tak buď z neporozumění nebo žertem.

Dle zprávy Mar. Vict. 67, 31 a Terent. v. 1920 n. užil takového hexametru též Livius Andronicus v tragoedii Ino v písni na Dianu, řadě jej po hexametru pravidelném:

sed iam purpureo suras include cothurno,
balteus et revocet volucres in pectore sinus,
pressaque iam gravida crepitent tibi terga pharetra,
derige odorisequos ad certa cubilia canes.

Terentianus skládá sám ve svém výkladu nové podobné hexametry.

Jistě i Livius Andronicus (někteří pokládají uvedené verše spíše za Laeviovy) napodobil tu nemístně a nerhythmicky některé verše Homerovy, jež měly jen zdánlivé prosodické odchylky, ale byly jinak bezvadné; vykládal nejspíše ony verše jako zvláštní nějaký způsob hexametru.

Pozn. 5. O tomto hexametru srv. *Hermann* H., str. 135 n., El., str. 354 n., Ep., str. 127 n., *Christ* M.², str. 224 n. *Zambaldi* M., str. 431 n., *Plessis* TM., str. 59 n., *Masqueray* TMG., str. 52 n. *G. Schulze*, Quaestiones epicae (Guetersloh 1892), str. 430 n. takové hexametry u Homera ještě rozmnožuje opravami

textu a zaváděním tvarů, jak mysl. hláskoslovně správných; píše na př. na konci verše *πολέ* m. *πουλέ* a p. Soudí, že tato volnost byla v starších dobách rozšířenější, ale příčinu a vznik její vyložiti neumí (str. 462).

Proti *Schulzovým* výkladům hexametrů, zvaných *ἀκέφαλοι* a *μείουροι*, vyslovil se právem *G. A. Danielsson*, Zur metrischen Dehnung im älteren griechischen Epos (Skrifter utgifna af k. humanistiska Vetenskapssamfundet i Upsala VI. 16), Upsala (Leipzig) 1897, vykládaje dloužení slabik krátkých (v prvním taktu jest prý to anomalie, připouštěná jen v nezbytné nutnosti) vlivem rhythmického přízvuku.

Všecky tyto způsoby hexametrů nejsou vlastně metricky vadné, jak soudí staří metrikové, nýbrž obsahují pouze jisté prosodické zvláštnosti, jež z menší části jsou prosodickými volnostmi, většinou však vyžadují jiného vysvětlení. Ale výklad o nich nenáleží ani do metriky, nýbrž dílem do prosodie, dílem do grammatiky.

Zmínky zasluhují snad i tak zv. *ἐξάμετροι κοιροί*, které mohou býti čteny i jako iambické trimetry (srv. schol. k Il. 23, 664). Verš

ἔργων τοιούτων· ἐμὲ δὲ χρὴ γήραϊ λυγρῷ

lze čísti vskutku jako trimetr iambický (v *τοιούτων* třeba arci *οι* měřiti krátce).

Jednotlivé metriky souborné vykládávají také o prosodických zvláštnostech hexametru vůbec. Ale ani ten výklad nepatří do metriky, nýbrž do prosodie (srv. R., str. 28 n.). Jednotliví básníci arci i v těchto věcech od sebe se lišili; po rozumné volnosti, jíž si popřávali ve věcech prosodických (a tedy také při vymítání, míšení samohlásek a průzevu) básníci homerští, zavládla v dobách pozdějších i v té příčině větší přísnost, zvláště při připouštění průzevu, která došla vrcholu u Nonna a jeho školy. Tito básníci vyhýbají se krasi, synizesi, ba do jisté míry i stahování i vymítání samohlásek; i připouštění průzevu jest u nich obmezeno, aby verš, prostý co možná všech volností a domnělých drsností, byl hladký a plynný (srv. A. LUDWICH u ROSSBACHA M.[3], str. 72 n. a literaturu tam uvedenou, jež se týká těchto prosodických úkazů).

U jednotlivých básníků rozhodovala v těch věcech také osobní záliba a subjektivní zdání. Vyšetření pravidel, jimiž se tu jednotliví básníci řídili, věnováno mnoho péče a času, sestavena veliká řada pozorování, kterými bylo stanoveno, že ten básník má se k úkazům těm tak, jiný jinak, podle své osobní záliby, píle a vkusu, se kterým hexametry tvořil. Do metriky podrobný výklad o takových pozorováních nepatří; ba i prosodie všeobecná může si všímati jen obecnějších podobných pravidel a jejich výkladu. Uvádím tuto literaturu, týkající se prosodické stránky hexametru jednotlivých básníků, pomíjeje děl souborných, na konci výkladu o hexametru.

F. Řady a stopy slovní v hexametru.

Caesurami a interpunkcí, zkrátka pausami, rozděluje se hexametr na dva, po případě na několik dílů; na př. verš

μῆνιν ἄειδε, θεά, || Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος

dělí se podle našich theorií na dva díly. Ti metrikové, kteří ve verši uznávali několik, po případě poměrně hojně caesur, soudili ovšem, že hexametry dělí se v několik takových oddílů, tedy na př. verš uvedený v tyto oddíly:

– ⏑ | – – ⏑ | ⏑ – | – – – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑.

Oddíly, vzniklé ve verši skutečnými i domnělými caesurami, nazýval HERMANN, H., str. 39 n. (srv. str. 10), El., str. 37 (srv. i str. 12), Ep., str. 19 (srv. str. 7) řadami (Reihen, ordines) a přičítal jim v hexametru jistou důležitost.

Pozn. 1. Tento nedost jasný a určitý pojem *Hermannovy* řady (ordo) vnesen byl zcela zbytečně do metriky zvláštním pojímáním poměru mezi rhythmem a rhythmizomenem, jak z uvedených míst Hermannových děl vyplývá.

Má-li býti verš pěkný, musí býti »řady« jeho co možná rozmanité, t. j. jednotlivé oddíly verše nesmějí býti složeny ze slov téhož rhythmu, téže míry. Hexametr, který by se na př. skládal ze slov, jež by skoro vesměs byla daktyly nebo spondeje, právě pro jednotvárnost těchto »řad« byl by nepěkný; podobně hexametr, v němž by se několikrát opakoval amfibrachys. HERMANN v El., str. 37 dovolává se verše, který jako odstrašující příklad složil Voss (v. E. LEUTSCH, Gr., str. 114):

sole cadente iuvencus aratra relinquit in arvo,

v němž řada ⏑ – ⏑ opakuje se pětkrát.

Proto starší metrikové rádi obírali se těmito »řadami« hexametru, jež většinou shodovaly se podle jejich theorií o caesuře se slovy, z nichž verš se skládal. Jen slova předklonná a příklonná, po případě vůbec slova úžeji spolu souvisící nebývala počítána za slova samostatná a nečinila řad.

Pozn. 2. Ze starověkých metriků Plot. Sac. 505, 20 zmiňuje se o hexametru ze čtyř kol (tetracolos). Jest to hexametr složený ze čtyř slov (si quattuor verbis vel quibuslibet partibus orationis fuerit divisus). Nelze však toto místo uváděti na doklad, že by již v starověku nauka o řadách hexametru byla bývala známa.

Jda po stopách *Hermannových*, jednal o těchto »řadách« hexametru obšírně *I. Ch. F. Stadelmann*, De heroici versus caesura I (Progr. Dessaviae, Lipsiae 1819); II (Dessaviae 1821); III (ib. 1823); IV (ib. 1826). *A. Apel* M. II², str. 111 n. stotožňoval Hermannovy řady zřejmě s jednotlivými stopami slovními (Wortfüsse), t. j. se stopami, které činilo jednotlivé slovo podle své míry prosodické. Tentýž verš, na př. daktylský, stává se rozmanitým jenom rozmanitými slovními stopami, v něm užitými. Mnoho jednoslabičných slov verš drobí, stejné stopy slovní (zvláště amfibrachye) ruší pěkný ráz hexametru atd.

Na týchž názorech zakládají se také výklady *C. A. J. Hoffmannovy*, Quaestiones epicae, Clausthaliae I, 1842, str. 32 n. Hexametr může prý podle caesur a diaeresí, které má, míti rhythmus převahou daktylský, j. Il. 11, 44

ὀξέα · τῆλε δὲ | χαλκὸς | ἀπ᾽ αὐτόφιν | οὐρανὸν | εἴσω

nebo anapaestický, j. Il. 9, 306

[illegible]

nebo a m f i b r a c h i c k y, j. Od. 11, 598

αὖτις ἔπειτα πέδονδε κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής

nebo s p o n d e j s k y, a tento rhythmus spondejský může býti buď sestupný (stojí-li spondej za daktyl) nebo vzestupný (stojí-li za anapaest): srv. Il. 1, 305

ἀνστήτην, λ ῦ σ α ν δ' ἀγορὴν παρὰ νηυσὶν Ἀχαιῶν

a Il. 11, 119

σ π ε ύ δ ο υ σ', ἱ δ ρ ώ ο υ σ α κραταιοῦ θηρὸς ὑφ' ὁρμῆς.

Také *B. Giseke*, Homerische Forschungen, Leipzig 1864, str. 101 n., jedná o klesání a stoupání rhythmu slovního v hexametru (srv. i Phil. 8, 1853, 193 n.). Trochej, daktyl a j. mají klesající, iamb, anapaest a j. stoupající rhythmus a tak též slova, skládající tyto stopy. Choriambické slovo spojuje v sobě obojí rhythmus. Slova jednoslabičná a pyrrhichie nemají prý zvláštního rhythmu, pokud jsou vyslovována samostatně (str. 101 n.). Obojí tento rhythmus slovní musí se s rhythmem verše, jenž zůstává vždy týž, v y r o v n a t i, a to stává se různým způsobem. Někdy bývá v celém verši stoupající rhythmus slovní, na př.

τὸν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη νεφεληγερέτα Ζεύς,

jinde klesající, na př. Il. 17, 425

χάλκεον οὐρανὸν ἷκε δι' αἰθέρος ἀτρυγέτοιο.

Jinde — a to je prý hezčí (str. 103) — obojí slovní rhythmus se střídá; srv. Il. 1, 10

νοῦσον ἀνὰ στρατὸν ὦρσε κακήν, ὀλέκοντο δὲ λαοί.

Na základě tomto zkoumá Giseke hexametr Homerův i jiných básníků řeckých a také latinských (částečně i pentametr) a dochází ke všelijakým pravidlům, jimiž v té věci různí básníci se řídili, jaké míry byla slova, jež v jednotlivých taktech kladli, jakých caesur užívali (ovšem i Giseke míní, že caesura jest všude, kde se končí slovo, jak z rozličných míst jeho výkladu vyplývá), kde kladli interpunkci atd.

Otázky té dotýká se dále **C. Schaper*, De tertio hexametri latini ordine, Progr. Insterburg 1862 (podle *A. Weidnera*, Commentar zu Vergil's Aeneis, Buch I und II, Leipzig 1869, str. 468 p. 1). I *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA., 1884, str. 1084), soudí, že krása verše zakládá se na míšení slov rozličných měr nebo, chceme-li mluviti jasněji, na míšení slov různých konců. Několika slovy stejného konce (na př. kdyby několikrát následovalo za sebou v hexametru ⏑ ⏑ ⊥ | ⏑ ⏑ ⊥ atd.) ničí se verš. Přece však je prý takových veršů i v klassické době dosti. Latinský hexametr byl umělým napodobením hexametru řeckého a měl proto hojně vad, jako každé napodobení (str. 1087). Podobné pojednání napsal **A. Uppgren*, De verborum peculiaribus et propriis numeris ad antiquas linguas et sermones et poesin facta disquisitio et disputatio, 3 díly, Lund 1899, 1900, v němž hledel vyzkoumati, podle jakých pravidel básníci užívali ve verši slov určité míry (na př. ionských, choriambických, antispastických a pod.).

Toto učení o »ř a d á c h« nebo »s l o v n í c h s t o p á c h« hexametru vzniklo, jak patrno, na základě nesprávného pojímání caesur a diaeresí. Kdo jest si vědom, že slova v živé mluvě, a tedy také ve verši, jenž

jest určen vlastně pro přednášení a ne pro pouhé čtení, pro sluch a ne pro oko, plynou nepřetržitým proudem, může uznávati v hexametru jen řady, způsobené skutečnými oddechy, rhythmickými nebo větnými, caesurami nebo interpunkcí. Takových řad však má každý hexametr vskutku málo, zpravidla jen dvě (má-li pouze caesuru) nebo tři (zřídka více), má-li vedle caesury také interpunkci. Nauka o těchto skutečných řadách shoduje se tedy s naukou o caesurách a interpunkci; na př. hexametr

αὖτις ἔπειτα πέδονδε || κυλίνδετο λᾶας ἀναιδής

má pouze dvě řady, nikoli řady tak četné, jak mínil B. GISEKE, nebo známý hexametr

πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, || μέσση δὲ χίμαιρα

má pouze tři řady.

Ježto caesura nebo interpunkce může býti buď po thesi nebo po první arsi, buď na konci taktu, může se děliti hexametr pouze v řady daktylské a anapaestické. První jeho řada (až do caesury nebo interpunkce) má vždy spád daktylský, druhá anapaestický, po případě, dělí-li se hexametr na více než dvě řady, anapaestický a daktylský; na př. hexametr Theokr. 4, 1

εἰπέ μοι, ὦ Κορύδων, τίνος αἱ βόες; ἦ ῥα Φιλώνδα

má první část daktylskou, druhou anapaestickou, třetí zase daktylskou. O amfibrachickém spádu v hexametru může mluviti jen ten, kdo neví, že rhythmus jednotlivého slova v rhythmu celého verše úplně zaniká, že jednotlivé slovo, jsouc s ostatními slovy verše těsně spjato, nemůže ani ve verši vlastní svůj rhythmus přivésti k platnosti. Jestliže tedy někteří metrikové shledávali verš Vossův

sole cadente iuvencus aratra relinquit in arvo

nepěkným, ježto prý se v něm ozývá stále amfibrachys ⏑ – ⏑, nebo jestliže CHRIST M.^{2}, str. 185 n. (srv. ZAMBALDI M., str. 226) hexametry v Il. 1, 390

ἐς Χρύσην πέμπουσιν, || ἄγουσι δὲ δῶρα ἄνακτι

nebo u Hor. ep. 1, 9, 4

dignum mente domoque || legentis honesta Neronis

(v uvedeném pojednání MEYEROVĚ jest na str. 1084 více příkladů) podobných veršů pokládá za neladné proto, že se v nich třikrát, po případě čtyřikrát vyskytuje slovo míry ⏑ – ⏑, čtou verše pouze očima, kde arci při pozorování verše tuto domnělou jednotvárnost řad postřehnou; při přednášení verše těchto domnělých řad s jednotvárným zakončením trochejským nepostřehne nikdo.

Nejvýše by mohl kdo uvedené verše latinské a jiné jim podobné pokládati za nelibé proto, že se v nich vracejí slova, jejichž přízvuk slovný, stýkající se všude s důrazem rhythmickým (iktem), je týž, na téže slabice od konce. V tom shledával nelibost podobných veršů také

vskutku W. Meyer na u. m., str. 1084. Ale rozřešení otázky, zdali takové verše Římanům byly vskutku nemilé, souvisí s otázkou o tom, zdali Římané shodě přízvuku rhythmického se slovním se vyhýbali či ji připouštěli, a náleží tedy na jiné místo. V řečtině byl v starších dobách jiný přízvuk slovní než v latině (hudební, ne důrazový), a nemohl tedy zavoditi ve verši s důrazem rhythmickým, iktem.

Pozn. 3. Docela zbytečně kárá jeden hexametr Aristotelův, v němž třetí, čtvrtá a pátá these tvořena jest koncem slova míry anapaestické, ač všecka ta tři slova slovní přízvuk mají různý (*ὁσίως, παραβάς, μακάρων*). *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Aristoteles und Athen II (Berlin 1893), str. 404.

Říká se také, jak z výše uvedených pojednání vyplývá, že na rozmanitosti řad, slovních stop, zakládá se rozmanitost hexametru. V tom jest něco pravdy, ale nepřesně pronesené. Rozmanitost hexametru zakládá se na jeho tvaru, na tom, kterak se v něm střídají různé tvary taktů, daktyly a spondeje (v. výše, str. 69 n.). Ale jakými řadami nebo slovními stopami tohoto rozmanitého tvaru taktů se docházi, na tom nijak nesejde. Hexametr, složený z několika dlouhých slov, může býti právě tak tvarem taktů rozmanitý, jako hexametr, složený z kratších slov velmi četných. Verš Lucr. 3, 907

insatiabiliter deflevimus, aeternumque

skládá se ze tří slov a jest co do tvaru taktů

– ⌣ ⌣, – ⌣ ⌣, – –, – ⌣ ⌣, – –, – ⌣

jistě ještě rozmanitější než na př. verš Verg. Aen. 2, 270

accipere? aut quid iam misero mihi denique restat

– ⌣ ⌣, – –, – ⌣ ⌣, – ⌣ ⌣, – ⌣ ⌣, – ⌣,

jenž se skládá z osmi slov.

Ne tedy řady nebo slovní stopy, nýbrž rhythmický tvar jednotlivých taktů, ať se verš skládá z jakýchkoli řad nebo slovních stop, jest příčinou rozmanitosti hexametru. Básníci řečtí a římští se proto také nikterak nevyhýbali tomu, aby stejné řady nebo stejné slovní stopy v hexametru nenásledovaly za sebou.

Tato nauka o řadách hexametru způsobila mnoho drobných pozorování, kteráž někdy upravována byla od metriků moderních v pravidla a zákony o hexametru, ale vesměs povahy velmi problematické. Je věru těžko shrnouti hojnost těchto zákonů v nějaké určité kategorie. Pokusíme se však o to přece, postupujíce ve svém výkladu podle chronologického pořadí jednotlivých básníků řeckých a římských.

I. Někteří metrikové vyšetřovali míru slov, která u některých básníků stávají před caesurami nebo po nich.

Pozn. 4. *G. Kaibel*, Observationes criticae in Anthologiam Graecam (Commentationes philologae in honorem Theodori Mommseni. Berolini 1877, str. 328), jedná, patrně podle níže uvedených článků *Tiedkových*, o spondeji.

kladeným po caesuře po třetí thesi a způsobeném opakováním téhož slova, jakož i o tvaru taktů po bukolské caesuře: stává prý po ní často slovo jednoslabičné se čtyřslabičným (τὰ ἐπαοιδῶν, ἢ ἐλθόντος), ale obě slova splývají prý tak, že spojení obou taktů po bukolské caesuře je velmi těsné.

H. Tiedke, Quaestionum Nonnianarum specimen (Diss. Berolini 1873), str. 9 n., dokazuje, že Nonnos po mužské caesuře třetího taktu nekladl spondeje, ať složeného ze slov jednoslabičných, ať ze slova dvouslabičného. Tedy na př. verš Dion. 24. 264

καὶ αὐτὸν Ἀγλαΐη καινῇ μετέδωκεν Ἥβῃ

jest podle Tiedka vadný. Výjimek od toho zcela zbytečného pravidla jest však dost. Částečně vyřkl toto pravidlo již *F. A. Wernicke* ve výkladu k Tryfiodorovi (Lipsiae 1819), str. 38, tvrdě, že Nonnos dvou jednoslabičných slov, tvořících spondej, po třetí thesi nikdy neužíval. Týž *H. Tiedke*, Quaestionum Nonnianarum specimen alterum (H. 13, 1878, str. 64), tvrdí, že Nonnos před caesurou po třetí thesi v básni *Διονυσιακά* neklade dvouslabičných slov iambických, leda ta, která s jinými dvouslabičnými nebo dvěma jednoslabičnými tvoří choriamb (j. *μέσσον ἔχοι, καὶ σὺ φίλη* a j.). Výjimek od toho pravidla jest prý pouze šest (srv. i str. 66). Po caesuře mužské v třetím taktu stávají jen ta slovesa (nikoli jména) míry anapaestické, která se končí slabikou přirozeně dlouhou (j. *κονίω, σκεδάσεις*; str. 65). Srv. i jeho pojednání »Quaestiuncula Nonniana« (H. 14, 1879, str. 412 n.). O tomto pravidle Nonnově a jeho následovníků jedná také *F. Baumgarten*, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881), str. 30 a 44, a *W. Weinberger*, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1896, str. 162), vzhledem k těmto dvěma básníkům, *L. Sternbach*, De Georgio Pisida, Nonni sectatore (Analecta Graeco-latina philologis Vindobonae congregatis obtulerunt collegae Cracovienses et Leopolitani. Cracoviae 1893, str. 38 n.), vzhledem ke Georgiovi Pisidovi.

Th. Birt, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 9 n., tvrdí, že Ennius se toho vystříhal, aby před caesurou po druhé thesi nebyl první takt zaplněn jedním slovem; v 40 příkladech hexametrů takto se začínajících jsou prý jen dvě odchylky. Na str. 18 tvrdí, že je nepěkné v prvním taktu jediné slovo spondejské. *H. B. Engbers*, De metricis inter Tibulli Propertiique libros differentiis quaestionum pars prima (Diss. Monasterii 1873), str. 58 n., jedná o tom, jaká slova stávají u těchto básníků před caesurou po třetí thesi i před caesurami jinými.

V článku »Über die weibliche Caesur des klassischen lateinischen Hexameters und über lateinische Caesuren überhaupt« (SBA. 1889, 2. str. 228 n.) stanoví *W. Meyer* pro klassický hexametr toto pravidlo: Byla-li v třetím taktu caesura trochejská, dovolena byla zároveň caesura po druhé thesi. Ale v tom případě tato caesura po druhé thesi podléhala týmž zákonům, jako caesura po třetí thesi, t. j. zřídka tvořena byla jednoslabičným slovem, a byla-li jím tvořena, muselo toto slovo předcházeti slovo ze dvou krátkých slabik a jedné dlouhé (str. 231).

Zákony ty a pravidla nejsou již proto skutečnými zákony a pravidly, že připouštějí dosti výjimek. Se stanoviska rhythmického nic nesejde na tom, jaké slovo stojí před tou neb onou caesurou, a nelze si vymysliti rozumného důvodu, proč by na těch místech slova určité míry

stati nesměla. Nestojí-li tam vskutku — a pozorování uvedených badatelů jsou asi jistě správná —, tedy se jim básník patrně vyhýbal z nějaké příčiny subjektivní, na př. proto, že před caesurou nebo po ní nelíbily se mu spondejské tvary taktu a pod. Taková mikrologická pozorování, třeba sebe pracnější, nemají vůbec ceny, jestliže se nemůže naznačiti pravdě podobná příčina těchto úkazů.

II. Veliká jest řada pozorování, která se týkají užívání slov určité míry v jednotlivých taktech hexametru. Pozorování ta jsou stejné ceny, jako pozorování výše uvedená, i platí o nich totéž, co bylo řečeno o pozorováních prvnějších.

Pozn. 5. *A. Platt*, Note on Homeric scansion (JPh. 18, 1892, str. 120), jednal o užívání molossu v hexametru homerském.

Zvláštní pravidlo o hexametru homerském pronesl týž *A. Platt*, Note on Homer. hymn. Dem. 268 (ClR. 10, 1896, str. 431 n.), ač — jak vyšlo na jevo při polemice o něm vedené, — pronesli je již *Gerhard* a *Wernicke*. Podle tohoto pravidla nemůže prý býti přirozeně krátká slabika zdloužena polohou na konci čtvrtého taktu, nenáleží-li jednoslabičnému slovu. Výjimek jest prý velmi málo. Rozpravy o tomto »pravidle« zúčastnili se *R. Y. Tyrrell*, Can a short vowel resist position? (ClR. 11, 1897, str. 28), *T. L. Agar*, The lengthening of final syllables by position before the fifth foot in the Homeric hexameter (ClR. 11, 1897, str. 29 n.), *C. M. Mulvany*, *R. C. Seaton* a sám *A. Platt*, The fourth thesis of the Homeric hexameter (ClR. 11, 1897, str. 151 n.).

Mulvany soudil, že takové dloužení zakázáno jest v páté arsi, řídké že pak jest nejen ve čtvrté, nýbrž i v druhé a první arsi. Stává prý se to tím, že souhlásky na konci slova jsou kratší než souhlásky uprostřed slova, tedy že na př. v *δείμαντος* působí *ντ* větší délku než v *ἔδειμαν τεῖχος*! Agar uváděl doklady z Homera, které svědčí proti tomu pravidlu, a soudil, že jest platné jen u básníků pozdějších. Seaton počet Agarových výjimek rozmnožil a choval se vůbec k tomuto výzkumu skepticky. Docela zavrhl pravidlo to Tyrrell. Krátká samohláska nemůže prý nikdy odolati dloužení polohou. Ukazuje k tomu, že spondej ve čtvrtém taktu je poměrně řídký — mohli bychom přidati, hledíce k výše vyloženému mínění Mulvanyho, že je tím řidší v taktu pátém —, a proto je možnost dloužení krátké samohlásky koncové ve čtvrtém taktu vůbec malá. Tyrrell má zajisté pravdu. Proti pravidlu svědčí i dosti četné výjimky, na něž bylo poukázáno; mimo to nemůže nikdo uvésti dostatečný důvod, proč by si byli básníci řečtí stěžovali veršování tak malicherným pravidlem. Ostatně jest to vlastně pravidlo prosodické; výklad o něm náleží tedy do prosodie.

E. Eberhard, Metrische Beobachtungen zu den homerischen Hymnen (Bericht über das königl. Dom-Gymnasium zu Magdeburg 1886), str. 26 n., jednal o užívání slov příklonných a částic *γάρ*, *μέν*, *δέ* v thesi u Homera, Hesioda, básníků pozdějších a zvláště v hymnech homerských. Tato slůvka stávají prý v thesi podle jistých velmi podrobných pravidel, arci ne bezvýjimečných.

O hexametru Archilochově a starších elegiků vůbec jednal v tom smyslu *H. Dettmer*, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii 1900), str. 66 n. a 86 n. Obšírně vykládá o užívání molossu u elegiků a stanoví zbytečné pravidlo, že se druhý a třetí takt neskládává ze slova dvouslabičného ani ze dvou jednoslabičných. Ostatně i to pravidlo připouští výjimky.

O řadách u Apollonia Rhodského vykládal r. 1851 *R. Merkel* v menším vydání tohoto básníka na str. XIV n. a po něm daleko podrobněji *R. Volkmann*, Commentationes epicae, Lipsiae 1854, str. 13 n., hledě také ke Kallimachovi (str. 14) a Nonnovi (str. 11 n.).

C. Prahl, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), jednaje na str. 21 n. o tvaru jednotlivých taktů hexametru Kallimachova, tvrdí, že spondej v jeho hexametru vázán jest jistými zákony. Prahl stanoví je podle »zákonů« o kladení spondejů, jež Merkel stanovil pro Apollonia Rhodského. Zákony ty uváděti bylo by zbytečno; první na př. zní: »Je-li první arse hexametru dlouhá, jest první řada metrická (ordo metricus) obyčejně moloss.« Prahl zkoumá pak, pokud těchto zákonů držel se též Kallimachos (str. 27 n.). Celkem prý hleděl toho, aby po slabice, dloužené tak zv. slabou polohou (t. j. skupinou explosivy s plynnou), vždy následoval daktyl, nikoli spondej (na př. 1. 12 *ἱερῆς, οὐδέ τι μιν κεχρημένον Εἰλειθυίης*). Ale jsou od toho pravidla i výjimky (str. 37 n.). Jiná podobná pravidla, týkající se Kallimacha, stanovil *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 11 n., jda po stopách Merkelových a Prahlových. Zkoumá, pokud smí býti konec slova po spondeji v první půli verše před hlavní caesurou, jakým slovem počíná se hexametr, je-li první takt spondejský (molossem, palimbakchiem), jaká slova následují po něm (str. 18) atd. Kallimachos řídí prý se v těch věcech jinými »zákony« než Apollonios Rhodský.

U. Wilamowitz-Moellendorff, Bion von Smyrna Adonis, griechisch und deutsch, Berlin 1900, str. 38, tvrdí, že u Biona dvouslabičné slovo spondejské přesahuje někdy ze čtvrtého do pátého taktu, čemuž prý se leckterý básník vyhýbal. I ucho Wilamowitzovo prý tento úkaz nese nelibě.

Jak nepromyšleně se stanovila podobná pravidla, nejlépe lze poznati z knihy I. HILBERGA, Das Princip der Silbenwägung und die daraus entspringenden Gesetze der Endsilben in der griechischen Poesie, Wien 1879, str. 3 n., kde stanoven jest pro hexametr i tento zákon: Je-li třetí takt hexametru spondej, nesmí jeho arse tvořena býti koncovou slabikou slova. Pravidlo toto — již staré a správné — stanovil Hilberg znova, ale špatně. Po třetím taktu nemá býti v hexametru diaerese, aby verš nerozpadl se na dvě stejné půle; poněvadž pak ve většině hexametrů jest caesura v třetím nebo čtvrtém taktu, jest přirozeno, že v třetím taktu nestává spondej, jehož arse byla by koncovou slabikou slova. To vytkl tomuto pravidlu správně již A. SCHEINDLER v pochvalné jinak recensi tohoto spisu HILBERGOVA (ZÖG. 30, 1879, str. 414 a 434). Pravidlo to náleží tedy, arci jsouc jinak upraveno, mezi pravidla o caesurách a diaeresích hexametru.

Pozn. 6. Pro básníky alexandrijské stanovil *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 980 n.), tato pravidla, týkající se slovních stop:

1. Trochej a daktyl v druhém taktu nesmí býti tvořen koncem slova trojslabičného nebo víceslabičného, počínajícího se v prvním taktu.

2. Mužská caesura v třetím taktu nesmí býti tvořena dvouslabičným slovem iambickým. Totéž pravidlo platí prý i o prvním kolu pentametru (str. 982). Zákon tento pro Nonna stanovil již *Tiedke* (v. výše, str. 98).

V hexametru homerskem

μῆνιν ἄειδε, θεά, Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος

jsou tato pravidla porušena.

U Homera, Hesioda, Theokrita, Arata, Apollonia Rhodského těchto pravidel se nedbá; ale šetří prý jich Kallimachos a někteří epigrammatikové. Výjimek jest u básníků, kteří se drží těch pravidel, málo. V 1147 hexametrech a 205 pentametrech Kallimachových mají jen dva hexametry v druhém taktu konec slova trochejský, daktylský žádný. V hexametrech Kallimachových jest jen 13 iambických slov před mužskou caesurou v třetím taktu; z 205 pentametrů jeho mají na konci prvního kola iamb jen dva (str. 981 n.). Básníci latinští se iambickému slovu před caesurou po třetí thesi nevyhýbali (str. 1032).

Proč Kallimachos stanovil tato pravidla, Meyer dobře neví. »Gründe für solche metrische Regeln aufzustellen, ist Geschmacksache (!)« praví na str. 983. Přece však, cítě, že pozorování a pravidlo bezdůvodné je bezcenné, shání se po nějakých důvodech. Pravidlo první stanoveno prý snad proto, že trochejský nebo daktylský konec delšího slova, končícího se v taktu, jest těžší (»schwerer in das Ohr fällt«) než samostatné slovo trochejské nebo daktylské, a těžkou přerývkou v druhém taktu oslabuje prý zákonitou caesuru v třetím taktu. Caesura v třetím taktu nebyla prý tvořena iambickým slovem proto, že v metru, jehož každý takt obsahuje dvě délky, slovo, mající $1^{1}/_{2}$ délky, bylo pro závažné místo před caesurou příliš lehké (str. 983)!

V témže článku, str. 1002 n., stanoví *W. Meyer* podobná pravidla o hexametru Nonnově a jeho následovníků. Hlavní pravidla W. Meyerova, která sem náležejí a která nejsou totožna s pravidly, jež stanoví pro básníky alexandrijské, jsou tato (str. 1009 n.):

1. Poslední slabikou choriambického slova nebo choriambického konce slova může býti tvořena druhá, třetí a pátá these, šestá jen koncem choriambického slova.

2. Poslední slabika anapaestického slova tvoří často druhou, třetí a čtvrtou thesi, zřídka pátou nebo šestou.

3. Koncová slabika iambického slova nemůže tvořiti pátou a šestou thesi, zřídka tvoří třetí thesi (a tu zpravidla po dvouslabičném slově trochejském, řidčeji po dvou slovech jednoslabičných), ale tvořívá druhou a čtvrtou thesi.

4. Koncová slabika dvouslabičného slova spondejského tvoří zřídka druhou a třetí thesi, skoro nikdy čtvrtou, zřídka pátou, nikdy ovšem šestou.

5. Trochejská přerývka po dvouslabičném slově je dovolena v prvním, druhém, třetím a pátém taktu, zapovězena ve čtvrtém a šestém.

W. Weinberger, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1896, str. 162 n.), zkoumal, jak užívají tito básníci slov jednoslabičných.

Podobná pozorování týkají se také básníků latinských. *A. F. Naeke* v pojednání »De poesi Catoniana« (Carmina Valerii Catonis cum *A. F. Naekii* annotationibus. Cura *L. Schopeni*. Bonnae 1847, str. 277 n.) tvrdí, že verš Catonův bývá někdy pomalejší nejen pro časté spondeje, nýbrž i proto, že před pátým taktem stává u něho slovo míry ionika (⏑ ⏑ – –) nebo molossu nebo — a to podle jedné poznámky *Lachmannovy* k Propertiovi působí prý zvláště zdlouhavý rhythmus — míry bakchie (⏑ – –). Hexametr Propertiův 3, 31, 9

cum te iussit habere puellam cornua Iuno

jest prý zvlášť nepěkný pro antibrachys habere, stojící před bakchiem puellam! (str. 316). Dva antibrachye za sebou, jako u Catona. Dirae 88

obstabunt montes, campos nec adire licebit

(slova nec adire jsou ostatně kriticky nejistá), jsou ovšem podle Nakea také nepěkné (str. 320).

O Lucretiovi jedná podobným způsobem *G. Kuehn*, Quaestiones Lucretianae grammaticae et metricae (Diss. Vratislaviae 1869), str. 59 n.

K. Mras, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 255 n.), soudí, že spondej čtvrtého taktu, je-li tento takt spondejský, tvořen bývá dvěma slovy; z jednoho slova nebo z konce spondejského slova skládá se zřídka, avšak úmyslně, k docílení zvukomalby. Výjimky prý jsou řídké. Mras zkoumá v té příčině stručně také verš Vergiliův, Ovidiův a Propertiův. Avšak výjimky od těchto pravidel, poměrně hojné, ukazují, že staří básníci na pravidla taková nepomýšleli.

S. Sudhaus, Aetna (Sammlung wissenschaftlicher Commentare zu griech. und röm. Schriftstellern, Leipzig 1898), str. 86, stanoví pravidlo, týkající se kladení spondejského slova v prvním taktu. ***P. Verres***, De Silii Italici Punicis et Italici Iliade latina quaestiones grammaticae et metricae (Diss. Monasterii Guestfalorum 1888), str. 58, tvrdí, že u Silia první takt hexametru často bývá tvořen slovem spondejským, kdežto v druhém taktu vyskytuje se u něho slovo daktylské jen jednou. Podle ***Th. Birta*** (Claudii Claudiani carmina, Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomus X, Berolini 1892, str. CCXIII) kladl Claudianus častěji v prvním taktu slova spondejská a před caesurou bukolskou slova míry spondeje nebo molossu, ačkoliv obojí jest »pigrum et lentum«.

Souborný výklad o těchto věcech podal ***Fr. Froehde***, De hexametro latino (Phil. 11, 1856, str. 533 n.). V hexametru latinském jest prý dovoleno tvořiti první takt z jediného slova, což v druhém a třetím taktu dovoleno není (str. 533). Druhý takt nesmí obsahovati slovo daktylské nebo spondejské, nebo slovo daktylsky nebo spondejsky se končící (str. 534). Totéž pravidlo platí, a to ještě přísněji, o taktu třetím (str. 535). Před slovy jednoslabičnými, položenými v třetí nebo čtvrté thesi, mají státi buď slova jednoslabičná nebo trochejská a tribrachická s elidovanou samohláskou nebo pyrrhichická (str. 536). Čtvrtý takt řídí se týmž pravidlem, jako první (str. 538 n.). Ale výjimek od těchto pravidel (zvláště některých) není nedostatek. Také ***Müller*** RM.[2], str. 241 uvádí pravidlo, že čtvrtý půltakt hexametru má s pátým tvořiti anapaest (po případě spondej), pátý takt se šestým daktyl a trochej (po případě spondej), ale bez sloučení v jediné slovo. Správné jsou tedy hexametry:

Ov. Met. 1. 1

in nova fert animus mutatas dicere formas.

Verg. Aen. 1. 2

Italiam fato profugus Laviniaque venit.

nesprávný na př. Verg. Aen. 1. 385

et cum frigida mors anima seduxerit artus.

nebo hexametry, které by se končily slovy ,,opera sine divum, rerum novitatem, aetherias sol a j. v. Pravidla ta schvaluje *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 256 n.).

Ze skladatelů metrik souborných, pokud vím, jediný *Gleditsch* M.[3], str. 121 pokládá za správné některé výše uvedené zákony Meyerovy.

Některá z těchto pozorování nelze vůbec nazvati pravidly. Jestliže na př. někteří básníci kladli často na určitá místa verše slova určité míry, nelze mluviti o zákonu, ba ani o pravidlu, poněvadž výjimek od těchto pravidel jest dost a dost. Nejvýše bychom mohli souditi, že ti neb oni básníci s oblibou na těch neb oněch místech verše kladli slova míry té neb oné. Poněvadž však mohli klásti a také kladli na týchž místech i slova jiného rozměru a rozsahu, aniž to verši vadilo, nemají pracná ta pozorování nižádné ceny. Mimo to pouhá fakta, třeba sebe pracněji vypozorovaná, nemají významu, nemůže-li se vyložiti, proč a jak tato fakta vznikla, proč na př. ten neb onen básník s oblibou kladl na určitém místě verše raději slovo spondejské než anapaestické a pod. Důvody, které k výkladu těchto fakt byly uváděny, jsou také rázu docela subjektivního: rhythmus stane prý se živějším nebo pěknějším, klade-li se slovo určité míry na to neb ono místo verše, nebo zase zdlouhavějším. Někdy se uvádí za důvod také zvyk básníkův; někdy se vůbec po nějakém důvodu ani nepátrá. Nelze také pro velkou část těchto pozorování uvésti důvod jiný, než ten, že se básníku kladení slova toho neb onoho rozměru na tom neb onom místě verše více zamlouvalo. Jde tu tedy o subjektivní zálibu básníků, ne o nějaká pravidla, kterých by metrika měla dbáti.

A přece i v těchto zbytečných pozorováních jest nějaké jádro. Užívání slov určité míry na určitém místě verše závisí jednak na rozdělení caesur a interpunkcí v hexametru, jednak na tvaru taktů: podle toho, kde básník s oblibou kladl caesuru, po případě interpunkci, podle toho, jsou-li mu milejší hexametry převahou daktylské nebo spondejské, a v kterých taktech raději klade daktyl nebo spondej, řídí se i způsob, jímž užívá slov různých měr. Celá tato nauka jest tedy úplně zbytečná; co v ní jest podstatnějšího, náleží jednak do nauky o caesurách a interpunkci hexametru, jednak do nauky o jeho tvaru.

Z pravidel výše uvedených zasluhují zvláštní zmínky pravidla W. Meyerova, ježto se zdají lépe odůvodněna; jsou však přece nesprávná a zbytečná.

Podle pravidla prvního (v. výše, str. 100) někteří básníci alexandrijští vyhýbali se tomu, aby trochej a daktyl v druhém taktu tvořen byl koncem slova trojslabičného nebo víceslabičného, počínajícího se v taktu prvním. Nesmělo tedy na rozhraní taktu prvního a druhého státi slovo míry – ⏔ – ⏑, – ⏔ – ⏑⏑, ⏔ – ⏑, ⏔ – ⏑⏑, ⏑ – ⏑ ⏑, ⏑ – ⏑. Slov míry ⏑ – ⏑ (j. *ἄνασσα, ἔπειτα* a pod.) jest v řečtině dosti, ostatní jsou zajisté daleko řidší.

Meyer srovnával s alexandrijskými básníky Homera; v prvních sto verších Iliady jest prý pět trochejských konců v druhé stopě (mezi trochejské konce počítá Meyer i *οἰωνοῖσί τε πᾶσι*, ač *τε* jest s *οἰωνοῖσι* nerozlučně spojeno, a je tu tedy konec daktylský), jediný pak konec daktylský. V Hesiodových Erga (828 hex.) jest tu sedmnáct konců tro-

chejských, tři daktylské, kdežto u Kallimacha jsou v druhém taktu dva konce trochejské, žádný daktylský (str. 981). Nečetné podobné konce slov v druhém taktu jsou i u některých jiných básníků pozdějších (str. 983).

Pozorování Meyerovo zakládá se na statistických výpočtech. Pozorování taková mají jen tehdy cenu, zakládají-li se na velikých číslech. Ale Meyer pravidla svá stanoví na základě malého poměrně počtu veršů jednotlivých básníků. Vyskýtá-li se v druhém taktu hexametru v prvním stu veršů Iliady pět trochejských konců, jediný daktylský, a v 1147 hexametrech Kallimachových jen dva konce trochejské a žádný daktylský, neznamená ten úkaz příliš mnoho. Mnoho takových konců není ani tu, ani tam, patrně proto, že slovná látka básníků jich mnoho nepřipouštěla. Nelze tedy stanoviti, že se jim Kallimachos a jiní vyhýbali, když trochejské konce v druhém taktu ani u Homera nejsou hojné, a daktylské u Homera i Hesioda velmi vzácné. Není tedy nápadno, že v 1147 hexametrech Kallimachových není v druhém taktu ani jeden konec daktylský.

Podle mého počtu je takových konců v prvním stu veršů Iliady ještě více: devět trochejských, čtyři daktylské; neboť slova příklonná a předklonná (j. předložky, na př. v *ἀνὰ στρατὸν*) nelze přece — jak činí Meyer — děliti od slov, k nimž patří. Meyer počítá tu zcela mechanicky jednotlivá slova, nehledě pranic k tomu, zdali někdy dvě nebo tři slova nečiní slovního celku.

V celém prvním zpěvu Iliady (611 veršů) jest podle mého počtu v druhém taktu 33 konců trochejských a pouze 7 daktylských. Avšak z 33 případů konců trochejských některé jsou v obratech a verších častěji se opakujících (v. 7 *Ἀτρείδης τε*, v. 16 *Ἀτρείδα τε*, v. 17 a j. v.). Vynecháme-li verše a obraty opakované, zbude případů sem náležejících 22 na 600 veršů, tedy asi 4 na sto veršů, kdežto u Kallimacha jest takových případů pouze jeden asi na 500 veršů. Že jich je v prvém zpěvu Iliady více než u Kallimacha, jest asi pouhá náhoda: básníku Iliady naskytovalo se podle obsahu básně více slov, která takový konec v druhém taktu připouštěla. Celkem však je příkladů toho zjevu také u Homera málo. Podrobnějším srovnáním i jiných zpěvů homerských vyšlo by to, tuším, ještě zřetelněji na jevo.

Druhé pravidlo Meyerovo zní, že mužská caesura v třetím taktu (a konec první části pentametru) nesmí býti tvořena iambickým slovem. U Kallimacha je prý jen 13 iambických slov před touto caesurou v hexametru, v pentametru pouze dva. Ale to je výjimek dosti, které ukazují, že Kallimachos a podobně ani jiní takového pravidla se nedrželi. V 611 verších prvního zpěvu Iliady jest iambických slov před mužskou caesurou třetího taktu 31 (zase se tu některé verše a obraty opakují a k tomu po některých těch iambech ani vlastně caesury není), tedy jen o něco málo více než u Kallimacha. Lze na základě tak malého rozdílu stanoviti nějaké pravidlo?

Z 205 pentametrů Kallimachových mají taký konec první části pouze dva. Nesmí se však zapomenouti, že takový konec první části pentametru může nastati jen tehdy, má-li první část pentametru aspoň v druhém taktu daktyl (— — — ⏑ ⏑ —). Jelikož však v druhé části pentametru nesmí, jak známo, státi spondeje, bývá první část pentametru

u Kallimacha převahou spondejská. Pentametrů, jejichž druhý takt jest daktylský a kde tedy na konci první části může státi iambické slovo, jest podle mého počtu u Kallimacha pouze 57 (z 205!). Jaký tu div, že se v nich na konci první části vyskytuje iambické slovo jen dvakrát! Že se na konci druhé části pentametru vyskytuje u Kallimacha 50 iambických slov, jak praví Meyer na str. 982, je přirozeno. Jeť druhá část vždy čistě daktylská, tak že v každém pentametru dána jest možnost, aby se tak končil.

Zcela podobného rázu jsou také jiná pravidla Meyerova, výše uvedená. I ta by se, myslím, při střízlivějším rozboru osvědčila zcela zbytečnými. Byla by to skutečná zásluha, kdyby kdo podrobným, ale ovšem namáhavým rozborem velikého počtu veršů jednotlivých básníků ukázal, že pravidla podobná nemají podstaty. Smyslu nemají vůbec, dokud někdo přesvědčivě neukáže, z jaké důvodné příčiny někteří básníci se jich drželi.

III. Zvláště často jednáno bylo o míře slov, která bývají kladena na konci hexametru. O nich jedná každá kniha o metrice, a proto třeba o nich promluviti i v této knize. I tu stanovena byla všelijaká pravidla, týkající se básníků řeckých i římských.

O Homerovi a básnících starších vůbec soudí se zpravidla, že celkem nevázali se při skládání konce hexametru příliš podrobnými pravidly.

Pozn. 7. Podle ***I. Bekkera*** HB. I., str. 148 verš homerský končil se nejčastěji slovy trojslabičnými. ***J. La Roche***, Homerische Untersuchungen, Leipzig 1869, str. 100 n., tvrdí, že Homeros rád tvořil konec hexametru (i konec první jeho části) trochejem a amfibrachyem. ***E. Eberhard***, Metrische Beobachtungen zu den homerischen Hymnen (Bericht über das königl. Domgymnasium zu Magdeburg 1886, str. 3 n.; srv. i ***Christ*** M.^{2}, str. 187), soudí, že dobří básníci — a také Homeros — vyhýbali se na konci hexametru slovu jednoslabičnému, zvláště když před ním stálo slovo víceslabičné. Tak na př. v prvním zpěvu Iliady jest, nehledíme-li k slovům příklonným, jen 11 veršů, které se končí slovem jednoslabičným. Jinak však konec hexametru Homerova a starších básníků řeckých vůbec není vázán zvláštními pravidly.

O konci Archilochova hexametru psal ***H. Dettmer***, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii 1900), str. 66. Slovům jednoslabičným Archilochos se na konci hexametru vyhýbal.

Téměř obecně se však soudí, že zvláštních pravidel dbali při skládání konce hexametru řečtí básníci alexandrijští i básníci pozdější.

Pozn. 8. Lepší básníci alexandrijští a také římští, zvláště Catullus, podle ***M. Haupta*** (Index lect. aest. Berol. 1855; otištěno v jeho Opuscula II, str. 78 n.) nekončili spondejských veršů slovem dvouslabičným; končil-li se u nich hexametr slovem dvouslabičným, míval v pátém taktu daktyl. Jedná o tom pravidle i *****A. Ludwich***, De hexametris poetarum Graecorum spondiacis (Diss. Halle 1866), str. 36. ***Christ*** M.^{2}, str. 162 n. a 188. ***Plessis*** TM., str. 54. ***Masqueray*** TMG., str. 38. ***Havet-Duvau*** M.^{4}, str. 30. Christ připomíná, že Homeros a básníci

epikové až do Antimacha pravidla toho dbali, ale některé verše Homerovy lze prý uvésti s ním v souhlas, píše-li se v pátém taktu *πάϊς* m. *παῖς*, *αἰδόϊ κεν* m. *αἰδοῖ κεν*, *Λητόος υἱός* m. *Λητοῦς υἱός* a pod. Plessis uvádí tuto příčinu toho zákazu: kdyby spondejské hexametry končily se slovem dvouslabičným, měl by čtenář dojem, že pátým taktem, zvláště je-li ve čtvrtém taktu daktyl, končí se verš. Jako by hned následujícím šestým taktem toto zdání nebylo setřeno!

Podle téhož pravidla vadné jsou i verše, jejichž pátý spondejský takt tvořen jest koncem slova a slovem jednoslabičným: na př. Od. 1, 302

ἄλκιμος ἔσσ', ἵνα τίς σε καὶ ὀψιγόνων εὖ εἴπῃ,

kde prý třeba psáti σ'.

A. F. Naeke, Opuscula philologica II (Bonnae 1845), str. 157 n., jednal příležitostně také o hexametru Kallimachově, a stanovil proň tento zákon: Končí-li Kallimachos hexametr slovem čtyrslabičným míry ionika (nebo slovem míry molossu), hledí toho, aby předcházející slovo bylo buď jednoslabičné aneb aby bylo delší spondeje, aby tedy bylo trojslabičné míry molossu, čtyrslabičné míry choriambu nebo ještě delší (157 n.). Řídký jest prý tu anapaest (str. 158). Tak prý rhythmus se stane živějším, než kdyby předcházel dvouslabičný spondej. Toho pravidla hleděli i básníci latinští. *C. Prahl*, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 16, tvrdí, že Kallimachos na konci hexametru rád kladl slovo dvouslabičné a trojslabičné, také čtyrslabičné (str. 16 n.). Řídká jsou prý tu slova šestislabičná (která činí pak zpravidla verš spondejský); častější jsou slova jednoslabičná (str. 19), která však — jak třeba přidati — zpravidla jsou v úzkém spojení se slovem předešlým. Ke konci vyčítá Prahl, které tvary slov, trochejsky se končících, kladl Kallimachos na konci hexametru (str. 19 n.).

A. Gercke, Alexandrinische Studien (RhM. 44, 1889, str. 240 n.), tvrdí, že Apollonios Rhodský hexametry své skládal brzy dbaleji, brzy nedbaleji než Theokritos, ale že je obratnosti Kallimachovy dalek. Dokazuje to podle konce hexametru těchto básníků (a také podle toho, pokud zachovávali některé zákony Meyerovy). O hexametrech Kallimachových má některé poznámky na str. 254 n.

K. Lehrs, Quaestiones epicae (Regimonti Prussorum, 1837) v pojednání »De Halieuticorum et Cynegeticorum discrepantia«, str. 310, upozornil na hojné konce spondejských hexametrů, tvořené jediným slovem čtyrslabičným. Na str. 311 n. jednal i tom, jakou míru mívají slova, stojící na konci a na začátku hexametru.

E. Plew, Über den in einem viersilbigen Worte bestehenden Versschluss lateinischer Hexameter (JPhP. 39, 1866, str. 631 n.), dotýká se na str. 642 slov míry ⏑ ⏑ – ⏓ na konci hexametru Homerova a Nonnova. U Homera je takový konec častý, u Nonna řídký; zvláště se Nonnos vyhýbal konci –, ⏑ ⏑ – ⏑ ježto zdál se mu klidný a slabý, kdežto u Homera konec takový se připouští.

Podrobněji jednal o konci hexametru Nonnova E. Plew v článku »Eine Eigenthümlichkeit des Nonnischen Versbaues« (JPhP. 95, 1867, str. 847 n.). Nonnos prý tu rád kladl slova jednoslabičná, ale nikdy nekladl na tom místě slov příklonných, částic (mimo *δέ*, *γάρ*, řidčeji *μέν*) a tvarů slovesných. Stávají tu tedy u něho nejčastěji jednoslabičná jména podstatná a vlastní. Slovo, stojící

před slovem jednoslabičným, musí býti míry choriambické; leda že místo jediného slova choriambického stojí slova dvě (jednoslabičné a trojslabičné nebo řidčeji dvě dvouslabičná, těsně spojena, jež obě spolu tvoří choriamb). Ale od tohoto pravidla, týkajícího se slov choriambických, jsou výjimky, vzniklé prý napodobením Homera. Nonnos v těchto pravidlech počíná si přísněji než básníci starší. Zvláště však vyhýbal se Nonnos na konci hexametru hromadění jednoslabičných slov (str. 850 n.). Následovníci Nonnovi s ním v tomto pravidle více nebo méně souhlasili. Časté konce hexametru s *δέ* a *γάρ* jsou Nonnovi vlastní; starší epos takových konců hexametru skoro ani nezná, a i později jsou takové konce řídké (str. 851 n.). Příčina těchto pravidel jest prý asi ta, že Nonnos chtěl míti konec hexametru zvučný a silný (str. 850 n.). O konci hexametru Nonnova jednal také *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1011 n.). Poslední slabika slov troj- a víceslabičných, stojících na konci hexametru, jest u Nonna často krátká; z dvouslabičných slov jsou slova trochejská na konci hexametrů řídká, ač vyskytují se ovšem přece. Trochejským slovům (mimo *αὐτός* a *αὐτόν* a častější formuli *ὢ μέγα θαῦμα*) se na tom místě verše Nonnos vyhýbal. Avšak dvouslabičná slova spondejská jsou tu u něho velmi častá (srv. i str. 1014 nn.).

Podle *H. Köchly-ho* (Quinti Smyrnaei Posthomericorum libri XIV. Lipsiae 1850. Prolegomena, str. XLII a XLVIII) kladl Quintus na konci hexametru raději slovo trojslabičné než čtyrslabičné, mohl-li mezi takými slovy voliti, nevyhýbal se tu však ani slovům jednoslabičným. Že se Tryfiodoros a Kolluthos na konci hexametru vyhýbali slovu trochejskému (jako Nonnos), dokazuje *W. Weinberger*, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1896, str. 176 n.).

O konci hexametru vůbec jednal *I. Hilberg* ve spise »Das Princip der Silbenwägung und die daraus entspringenden Gesetze der Endsilben in der griechischen Poesie«, Wien 1882, str. 12, a stanovil toto pravidlo:

Je-li pátý takt hexametru spondej, tedy *a*) smí jeho arse v archaické poesii (u Homera, Hesioda a kykliků) tvořena býti jen tehdy slabikou koncovou, je-li přirozeně dlouhá (srv. konce homerských hexametrů *ἠῶ δῖαν*, *Λητοῦς υἱέ*, *Πατρόκλεις ἱππεῦ*), *b*) u ostatních básníků nesmí býti tvořena vůbec slabikou koncovou. Recensent Hilbergův *A. Scheindler* (ZÖG. 30, 1879, str. 435) upravuje pravidlo to správněji takto: Je-li pátý takt spondej, nesmí jeho arse tvořena býti slabikou koncovou, až na několik výjimek v archaické poesii. Druhý odstavec Hilbergova pravidla jest uvedené již pravidlo *Hauptovo*. Příčina toho pravidla jest zhola subjektivní a byla již uvedena: spondejský konec, tvořený slovem delším (trojslabičným, čtyrslabičným), zdál se prý pozdějším básníkům závažnější. Výjimek od pravidla jest dosti, z nichž některé Hilberg neprávem opravuje, někdy způsobem naprosto nepřípustným (str. 16 n.). Končí-li na př. Aratos hexametr spondejský proti tomuto pravidlu slovy *Ἵππου κρήνης*, nevyhoví se pravidlu, píše-li se s *I. Bekkerem* *Ἱππουκρήνης*. Obojí je přece ve výslovnosti totéž.

Některá z těchto pozorování monografických opakují i metriky souborné; srv. *Christ* M.^{2}, str. 163 a 187 n., *Zambaldi* M., str. 238, *Havet-Duvau* M.^{2}, str. 29 a 55, *Plessis* TM., str. 96 n., *Ludwich* u *Rossbacha* M.^{3}, str. 63 n., *Semitelos* EM., str. 349, *Masqueray* TMG., str. 37, *Gleditsch* M.^{3}, str. 119, 122, 286.

Ještě hojnější pravidla stanovena byla o konci hexametru latinského.

Pozn. 9. Již *Bentley* ve výkladu k Lucanovi I. 231 pozoroval, že básníci latinští po caesuře (vlastně ovšem po interpunkci) na konci pátého taktu kladou v šestém taktu dvě slova jednoslabičná; srv. Verg. Ecl. 7, 35

nunc te marmoreum pro tempore fecimus: at tu.

Hermann El., str. 342 a Ep., str. 121 zavrhuje Bentleyův výklad toho zjevu, ale pozorování samo pokládá za správné. Básníci chtěli prý poslední takt, oddělený »caesurou« od ostatních taktů hexametru, učiniti delším, aby vyvážil spíše předcházejících pět taktů; proto skládali prý jej ze dvou slov, ježto dvě slova zabírají více místa než slovo jednotlivé, jsouce vyslovována odděleně, jako dvě these (at-tu). Výklad ten jest ovšem nesprávný.

Pravidla Hauptova (o dvouslabičném konci spondejského hexametru; v. str. 105) dbal prý již Ennius podle *L. Müllera*, Q. Ennius. Eine Einleitung in das Studium der römischen Poesie (St. Petersburg 1884), str. 226. *A. Reichardt*, De Q. Ennii annalibus II (JPhP. 139, 1889, str. 785), jedná o tom, pokud Ennius připouštěl na konci hexametru slova čtyrslabičná, začínající se dvěma krátkými.

H. Buchholz, Zu Lucilius (RhM. 32, 1877, str. 114 n.), vyzkoumal, že Lucilius kladl rád na konci hexametru slova jednoslabičná. Srv. výčet těchto jeho hexametrů ve vydání *F. Marxově*, C. Lucilii carminum reliquiae. Lipsiae 1905, str. 116.

O konci hexametru Lucretiova psal *J. Paulson*, Lukrezstudien I. Die äussere Form der Lukretianischen Hexameter. Göteborg 1897 (Göteborgs Högskolas årsskrift 1897), str. 12 n.

O Catullovi a básnících římských vůbec jednal *M. Haupt* v pojednání, uvedeném na str. 105. Totéž pravidlo, jako pro Kallimacha, stanovil *A. F. Naeke* i o verši Valeria Catona v pojednání »De poesi Catoniana« (Carmina Valerii Catonis cum *A. F. Naekii* annotationibus. Cura *L. Schopeni*. Bonnae 1847, str. 277 n.). *B. H. Engbers*, De metricis inter Tibulli Propertiique libros differentiis quaestionum pars prima (Diss. Monasterii 1873), str. 48 n., zkoumá, drže se L. Müllera, jak se k jeho pravidlům měli oba tito elegikové. *J. La Roche*, Zur griechischen nnd lateinischen Prosodie und Metrik (WSt. 19, 1897, str. 7 n.), tvrdí, že v Ovidiových hexametrech, končících se jednoslabičným slovem, před tímto slovem vždy stává jiné jednoslabičné slovo, tak že mezi pátým a šestým taktem vzniká diaerese. U jiných básníků doby Ciceronovy a Augustovy tomu tak není (na př. u Lucretia, Catulla, Vergilia, Horatia, a také u Juvenala). Ale J. La Roche sám přiznává, že užívání jednoslabičných slov na konci hexametru je závislé na individualitě jednotlivých básníků (str. 12). Srv. i **Eschenburg*, Metrische Untersuchungen über die Echtheit der Heroides des Ovid (Progr. des Catharineums in Lübeck 1874), a posudek o té monografii, který podal *A. Riese* (BJ. 3, str. 235). **K. Brandt*, De re metrica, qua usus est Vergilius in eclogis, Salzwedel 1882 (Festschrift des Gymnasiums), jednal m. j. o tom, jak na konci hexametru užíval Vergilius slov jednoslabičných a čtyrslabičných. Vergilius hleděl prý také toho, aby po sobě nenásledovala slova stejné quantity a stejného počtu slabik.

**B. Platner*, Notes on the metre of Persius (TAPA. 26, 1895, str. LVIII n.), zkoumá místo slov, jichž užívá v pátém a šestém taktu hexametru Persius.

F. Plew v čl. »Über den in einem viersilbigen Worte bestehenden Versschluss lateinischer Hexameter« (JPhP. 39, 1866, str. 631 n.), jenž jest částečně otištěn v *Lehrsově* vydání Horatia (Leipzig 1869), str. CXLVI n., tvrdí, že Silius Italicus vyhýbal se až na velmi řídké výjimky čtyrslabičnému slovu na konci hexametru, předcházelo-li slovo několikaslabičné. *P. Verres*, De Silii Italici Punicis et Italici Iliade latina quaestiones grammaticae et metricae (Diss. Monasterii Guestfalorum 1888), str. 59, jedná vůbec o slovech, jimiž se končí hexametr Siliův.

Podle *Th. Birta* (Claudii Claudiani carmina. Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomus X, Berolini 1892, str. CCXV) tvoří zákonný konec hexametru slova dvouslabičná (před nimiž může státi slovo jednoslabičné) nebo trojslabičná. Výjimkou stojí tu u Claudiana: *a*) slova jednoslabičná, jež možno snadno omluviti (j. in *te*, ex *quo*, ne *quid*, fas *est* a j.): *b*) dvě dvouslabičná s předcházejícím jednoslabičným (*hoc tibi ferrum*); *c*) jednou i tři dvouslabičná, což je »violentum«; Raptus Pros. 3, 204 *telae labor illi*; znázorňuje prý to práci samu; *d*) čtyrslabičné a jednoslabičné, je-li v pátém taktu daktyl (j. *occiduus sol*); *e*) slova čtyrslabičná, třeba tvořila hexametr spondejský (j. *Amphitrite*); ale čtyrslabičná slova jsou vždy řecká.

Podle indexů *Schenklových* (D. Magni Ausonii opuscula, rec. *C. Schenkl*. Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomi V pars posterior, Berolini 1883), str. 292 n., končí se hexametr Ausoniův dosti často slovem jednoslabičným; ale vyskytují se u něho jinak konce velmi rozmanité.

A. Zingerle, Zu späteren lateinischen Dichtern II (Insbruck 1879), str. 47 (srv. i I. str. 44 n.), ukazuje, že básníci římští hojně konce hexametru přejímali od svých předchůdců.

Některá pojednání toho způsobu přihlížejí k latinskému hexametru vůbec (buď celá nebo aspoň z větší části), a proto se o nich zmiňuji naposled.

A. Viertel, De versibus poetarum Latinorum spondiacis (JPhP. 85, 1862, str. 809 n.), tvrdí, že hexametry spondejské končívají se jen slovem čtyr- nebo trojslabičným. Jen Ennius ukončil jeden taký hexametr slovem jednoslabičným (cum magnis dis), což napodobil Vergilius. Podobný konec má jen Juvenalis (3, 273 ad cenam si). Nikdy nebývá tu na konci slovo dvouslabičné (str. 809).

Viertel zkoumá dále, jaká slova kladli jednotliví básníci před koncovým slovem trojslabičným a čtyrslabičným. Po Catullovi prý zavládl zvyk, klásti před koncovým slovem čtyrslabičným jen slova míry pyrrhichia, daktylu neb ionika a maiore nebo slova míry ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑; před trojslabičným jen slova míry choriambu nebo míry – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ a ⏓ ⏑ ⏑ – –. Výjimek je tu málo: na př. zřídka stojí před trojslabičným koncovým slovem slovo míry molossu, spondeje, anapaestu a j. (str. 810).

M. W. Humphreys, Quaestiones metricae de accentus momento in versu heroico (Diss. Lipsiae 1874), soudí na str. 23, že na konci verše, jako v próse, klade se rádo slovo důrazné, třeba jednoslabičné. Z té příčiny kladli básníci na konci hexametru lecktera jednoslabičná slova, ne proto, aby takým slovem způsobili nějaké překvapení (jako v Horatiově verši: nascetur ridiculus mus).

W. Meyer v uvedeném již článku (SBA. 1884, str. 1033 n.) stanoví pro konec latinského hexametru tato pravidla:

1. Pátá these nesmí býti tvořena koncem slova (na př. špatný byl by konec hexametru: superant tibi laudes).

2. Šestá these nesmí býti rovněž tvořena koncem slova (j. animae vis).

3. Hexametr nesmí se končiti slovem o čtyřech, pěti nebo více slabikách, nýbrž jen slovy dvou- a trojslabičnými.

U Ennia bývá konec hexametru jakýkoli; jednoslabičný konec je později řídký (str. 1034 n.). Pravidlo první a třetí vzniklo ze snahy, vystříhati se caesury po páté thesi, která jest prý nelibá (str. 1035). Římané se při tom drželi vzorů alexandrijských. Latinský hexametr má často konec slova v druhé, třetí a čtvrté thesi; proto se mu vyhýbají v páté thesi (str. 1041). Pětislabičná slova a slova míry dispondeje kladou se na konci hexametru dosti dlouho; vyskytují se u Ennia, Lucilia, Lucretia i Horatia. Později se jim básníci vyhýbají (str. 1040 n.). Quint. 9, 4, 65 zmiňuje se o těchto mnohoslabičných spondejských koncích, j. Tyndaridarum, Apennino, armamentis, Orione, a praví, že to »in carminibus est permolle«.

M. Manitius, Ueber Hexameterausgänge in der lateinischen Poesie (RhM. 46, 1891, str. 622 n.), jedná o zakončení hexametru slovy jednoslabičnými a víceslabičnými, a také o hexametrech spondejských, jež zpravidla končí se slovy čtyrslabičnými. Výčet jest proveden pro všecky básníky až do sedmého století po Kr. (jest to však pouhý výčet bez uvádění dokladů). Vyplývá z něho, že konců jednoslabičných čím dále, tím více ubývá; jen v satirickém básnictví se konce ty drží. V básnictví křesťanském jich opět přibývá. Čtyrslabičný konec bývá při jménech vlastních a často v hexametru spondejském. Hojně jest také spondejských hexametrů, zakončených slovem trojslabičným.

E. Norden, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 427 n., soudí, že ve vyvinutém latinském hexametru bylo zapovězeno: 1. pátý a šestý takt tvořiti slovem čtyr- a pětislabičným (circumspexit, dimidiatum); 2. slovem míry ⏑ ⏑ – ⏓; 3. slovem jednoslabičným. Ta tři pravidla — archaické poesii neznámá — odvozena byla v Ciceronově době ze zákonů o konci prosaické věty (srv. Quint. 9, 4, 65). Užíval prý jich poprvé (až na málo odůvodněných výjimek) Cicero, jak dokázal *F. Leo* v čl. »De Stati Silvis commentatio« (Index scholarum ... in academia Georgia Augusta per semestre hibernum 1892—1893 habendarum, Gottingae), str. 7 n. Nejisto jest prý dosud, proč se Římané vystříhali na konci hexametru 4. slovům míry ⏑ ⏑ | – ⏑ (bona mater, pater orat), 5. slovům míry – – ⏓ (argento, legarat).

Podle Nordena Vergilius připouští výjimky od těch pravidel jen v těchto případech: 1. tvoří-li verše dle archaické techniky (hlavně klade-li na konec vlastní jména a řecká slova; zřídka při slovech latinských); 2. při koncích, převzatých ze starších básníků; 3. užíval-li slov jednoslabičných nebo slov míry – ⏑ ⏑ – ⏓ a ⏑ ⏑ – ⏑ schválně. Ionský konec prý kreslí žalost (srv. Aen. 10, 505 multo gemitu lacrimisque) nebo vůbec jakous měkkost, zženštilost (Aen. 4, 215 et nunc ille Paris cum semiviro comitatu); 5. při konci ⏑ ⏑ – ⏓, skládá-li se z několika slov, a při koncovém slově jednoslabičném, užitém bez zvláštního úmyslu. Norden srovnává obšírně a podrobně zvyk jednotlivých básníků.

Čtenář je mi asi málo povděčen, že uvedl jsem tolik drobných pozorování, svědčících o veliké sice píli mnohých filologů, ale také o jejich někdy až směšné mikrologii. S podivem tázati se musí každý: je možno, aby skládání hexametru bylo bývalo sevřeno tolika drobnými

pravidly, že si je stěží mohl básník pamatovati? Mohl básník vskutku dopřáti myšlenkám svým volného vzletu, musil-li stále pracně uvažovati, zdali se neprohřešil proti tomu neb onomu z četných pravidel — jichž ovšem nikdo ze starověkých metriku nezná?

Podle uvedených pozorování nejvolněji skládán byl konec hexametru u Homera a básníků starších. Homeros se *nijakému slovu*, ať bylo míry jakékoli, na konci hexametru *nevyhýbal*: podle pozorování I. Bekkerova HB. I, str. 148 vyskýtá se v *prvním* zpěvu Iliady na konci hexametru 11 slov jednoslabičných, 160 dvouslabičných, 270 trojslabičných, 97 čtyrslabičných, v *devátém* zpěvu Iliady 18 slov jednoslabičných, 195 dvouslabičných, 323 trojslabičných, 132 čtyrslabičných, 44 pětislabičných, 4 šestislabičná. Trojslabičných slov jest asi polovice všech, nejobyčejnější pak konec hexametru jest buď antibrachický (⏑ – – ⏑) nebo bakchijský (⏑ – –).

Uvažujeme-li o těchto číslech, vidíme, že Homeros kladl na konec hexametru slovo, kterého právě podle obsahu i metra potřeboval, neštítě se slov ani krátkých ani sebe delších. Že se tu u něho vyskytuje nejvíce slov trojslabičných, nejméně jednoslabičných a mnohoslabičných, jest přirozeno: slov prostředního rozměru jest asi v každé řeči nejvíce, příliš krátkých a příliš dlouhých nejméně.

Podle dosavadních badání ukládali si však v té příčině básníci alexandrijští a podle nich i latinští, a také Nonnos a jeho škola jistá obmezení; sestavena hojná pravidla, jimiž prý se básníci ti při skládání konce hexametru řídili. Z pozorování těch třeba však vyloučiti všecka, která stanoví, že ten a ten básník klade *raději* nebo *častěji* na konec verše slova té neb oné míry. Zjištění takových zjevů je pro metriku ceny velmi problematické, zvláště když se ani neprokáže, že to básník činí z nějaké určité a rozumné příčiny. Že by určitou mírou slova mohl se kresliti nějaký duševní stav, jak soudí Norden (v. str. 110), nevěřím.

Básník byl při veršování vázán nejen metrem, nýbrž i určitým *obsahem* básně, na němž často záviselo užívání slov určité míry. Nemůže-li se dokázati, že se z určité příčiny slovům určité míry *úmyslně* vyhýbal, nemají ceny pracné výpočty, jaké podnikli I. Bekker, Prahl, Plew, Köchly, Buchholz a j.,: je to hromadění fakt bez významu.

Při tom nepopírám nikterak, že se při skládání hexametru básníci mohli přece úmyslně slovům určité míry na konci verše vyhýbati. Každé slovo příliš dlouhé (pěti- a víceslabičné) je i v próse neohebnější, tíže vyslovitelné; i mohli vskutku někteří básníci pečlivější vystříhati se takých slov uvnitř verše i na jeho konci. V tom případě řídili se citem, subjektivním míněním, třeba i rozmarem, který v rámec nějakého pravidla vtěsnati nelze, a o kterém metrice ani jednati nepřísluší. Pro vyšší kritiku, pro odlišení děl pravých od podvržených, jež se témuž spisovateli přičítají, mohou míti taková pozorování *statistická*, zakládají-li se na velikém množství pozorovaných případů, jistou cenu: pravidel metrických z nich však odvozovati nelze.

Leckterý básník osvojuje si při veršování jistý způsob, jenž u něho leckdy utkví a pak často se vrací; že na př. Nonnos tak často hexametr končí částicemi δέ a γάρ, ale nerad ho končí slovy příklonnými a tvary slovesnými, jak tvrdí Plew (v. výše, str. 106), zakládá se z veliké části

na způsobu, jakým si zvykl myšlenky své stěsnávati ve formu verše, chceme-li užíti slov cizích, na šabloně a manýře, ale nikoli na nějakých pravidlech metrických. Výklad o takových věcech náleží však do literární historie.

Netřeba také připomínati, že pozorování tato o míře slov, užívaných na konci hexametru, souvisí s metrickým tvarem konce hexametru, a že tedy měla býti prováděna jinak. Jestliže na př. LA ROCHE vypozoroval, že Homeros rád končí hexametr trochejem (– ⏑) a antibrachyem (– – ⏑), týká se toto pozorování vlastně tvaru posledních dvou taktů jeho hexametru. Homeros často tvoří poslední takt trochejem a předposlední daktylem (nikoli spondejem): Nonnos se naopak trochejským slovům podle W. MEYERA (v. výše, str. 107) vyhýbal, a to proto, že chtěl míti tvar posledního taktu plný, spondejský. Totéž činili někteří básníci po něm, na př. Tryfiodoros a Kolluthos (srv. W. WEINBERGER výše, str. 107).

Podle M. HAUPTA (v. str. 105 a 108) lepší básníci alexandrijští a římští nekončili prý veršů spondejských, t. j. takových, v nichž ve čtvrtém taktu byl spondej, slovem dvouslabičným: avšak hojný byl u těchto básníků čtyrslabičný konec spondejský.

Verš na př. Il. 11, 639

οἴνῳ Πραμνείῳ, ἐπὶ δ' αἴγειον κνῆ τυρὸν

byl by podle této theorie v době alexandrijské závadný, ačkoli s metrického stanoviska jest právě tak nezávadný, jako na př. verš Bionův 1, 25

ἀμφὶ δέ μιν μέλαν αἷμα παρ' ὀμφαλὸν αἰωρεῖται.

Proč se alexandrijští a římští básníci toho pravidla drželi, nikdo neumí pověděti. CHRIST M.², str. 163 mluví tu o módě a o básnících, zaujatých pravidly malicherné theorie — do jisté míry právem: neboť metrické příčiny naprosto nebylo, aby spondejský hexametr nemohl se končiti slovem dvouslabičným: i *αἰωρεῖται* i *-ον κνῆ τυρόν* ve výslovnosti činí stejně čtyři souvislé slabiky, týž dispondej.

Veršů spondejských, ačkoli básníci alexandrijští i latinští dosti si je oblibovali, jest přece poměrně málo. Není to snad i holá náhoda, že se u Kallimacha, Arata, Catulla a jiných básníků, od nichž máme poměrně málo hexametrů, na konci hexametrů spondejských nevyskytují slova dvouslabičná? Otázka tato stála by za nové a soustavnější řešení; potvrdí-li se však, co tvrdí A. LUDWICH, M. HAUPT a j., bylo by třeba pro toto pravidlo najíti také nějaký rozumný důvod.

Možno, že mnozí básníci (na př. alexandrijští a podle nich Catullus a j.) čtyrslabičný konec spondejský raději volili proto, že slovo čtyrslabičné míry – – – – zdálo se jim závažnější než dvě slova spondejská, ježto slovo delší neplyne tak hbitě a lehce z úst, jako slova dvouslabičná, třeba s oběma slabikami dlouhými. Pro metrum obojí slova měla ovšem váhu stejnou. Jestliže to činili z tohoto důvodu, byla to jejich osobní záliba, které metrika hleděti nemůže.

Také pravidla W. MEYEROVA o konci hexametru (v. výše, str. 109) nemohou býti, aspoň v jeho úpravě, správná. Nemůže býti příčinou jich

snaha, aby zamezila se nelibá caesura po páté thesi, ježto po páté thesi vůbec nikdy skutečné caesury není. Mimo to vyplývá z Meyerova výkladu (str. 1035 n.), že i od jeho pravidel jest výjimek dosti; nejvýše bylo by lze souditi, že někteří básníci užívali raději takového, jiní jiného konce hexametru. Ježto však se jinak upraveným koncům nevyhýbali, poznáváme, že toho nečinili úmyslně; takové konce způsobeny byly zpravidla volbou slov, žádaných předmětem, o kterém básnili, anebo snad ohledy na přízvuk slovní, jak bude později vyloženo.

Všude v metrikách upozorňuje se zvláště na hexametry, které se končí slovem j e d n o s l a b i č n ý m. Srv. na př.

Od. 9, 69

γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον· ὀρώρει δ' οὐρανόθεν ν ύ ξ.

Hes. Theog. 319

ἡ δὲ Χίμαιραν ἔτικτε πνέουσαν ἀμαιμάκετον π ῦ ρ.

Verg. Georg. 1, 247

illic, ut perhibent, aut intempesta silet n o x.

Verg. Aen. 1, 105

dat latus, insequitur cumulo praeruptus aquae m o n s.

Hor. epist. 2, 3, 139

parturiunt montes, nascetur ridiculus m u s a j. v.

Jednoslabičných konců hexametru jest u básníků řeckých i římských poměrně mnoho. U Homera vyskytují se i v obratech, často se opakujících (srv. *μητίετα Ζεύς, νεφεληγερέτα Ζεύς, ἀκάματον πῦρ, χωόμενος κῆρ, χαλκοβατὲς δῶ* a j.). Mezi konce jednoslabičné nelze ovšem počítati konce, které tvořeny jsou jednoslabičnými příklonkami vlastními i nevlastními; neboť ty činí s předešlým slovem vlastně slovo jediné (j. *ἠῶθι πρό, θεὸς ὥς, Ἀρτέμιδι ξύν*, si quid a pod.).

Často se soudí, že básníci chtí takovým koncem docíliti jakéhosi, třeba i komického dojmu; tak na př. Horatius, když ve výše uvedeném verši po dlouhém slově na počátku verše (parturiunt) položil na konec jednoslabičné, kraťoučké slovo m u s.

Pozn. 10. *Schmidt* GM., str. 434 soudí, že jednoslabičné slovo na konci hexametru znázorňuje něco mocného, velkého (jako v uvedeném verši Verg. Aen. 1, 105 nebo Aen. 5, 481; 3, 390 a j.), ale také někdy něco malého, nepatrného (jako u Verg. Georg. 1, 181

tum variae inludant pestes: saepe exiguus mus

a v známém verši Horatiově epist. 2, 3, 139). Ale u Řeků jsou prý podobné jednoslabičné konce neúmyslné a hojné (srv. doklady na str. 435 n.). Podobně soudí také *E. Norden* na u. m., str. 430. Srv. o té věci i výklady u *Haveta-Duvaua* M.², str. 55 a *Gleditsche* M.³, str. 286 n.

Výkladům takovým příliš nevěřím. Tu se starým básníkům podkládají úmysly, kterých snad ani neměli. Na velmi hojných místech položeno jednoslabičné slovo patrně beze všeho zvláštního úmyslu. Jaký zvláštní úmysl mohl míti básník, který končil hexametr na př. slovy *αἴ κέ ποθι Ζεύς* (Il. 1. 128), *οὔτι μάλα δήν* (Il. 1. 416), *φίλον κῆρ* (Il. 1. 569) nebo huic similis: nam (Hor. sat. 1. 2. 107), num. si (ib. sat. 1. 2. 116) a j.? Kterak tedy měl čtenář poznati, že někde kladl slovo jednoslabičné na konci verše s určitým úmyslem, když na jiných hojných místech kladl je zcela jistě bez úmyslu? Dosti střízlivě soudí o té věci MÜLLER RM.[2], str. 252 n., míně, že nebývá jednoslabičným koncem hexametru zobrazován nějaký zvláštní dojem (velikosti, hrůzy a pod.).

Není také pravda, co tvrdí na př. CHRIST (v. výše, str. 105), že se Homeros a dobří básníci vůbec vyhýbali jednoslabičnému konci hexametru. Jestliže se podle počtu BEKKEROVA (v. výše, str. 111) vyskytá na konci hexametru v prvním zpěvu Iliady 11 slov jednoslabičných, **v 9. zpěvu Iliady 18 atd., není to počet malý, nýbrž úměrný asi** k možnosti, jakou měl básník podle obsahu básně, aby užíval slov takových na konci verše. Jestliže ani tak pedantický veršovec, jako Nonnos, se jim nevyhýbal (podle E. PLEWA, v. výše, str. 106), vidíme, že básníci řečtí se v té příčině nevázali nijakými pravidly, nýbrž že připouštěli **slova taková podle potřeby.**

Při tom nebudiž popřeno, že snad leckterý básník shledával takový konec verše příliš závažným, ježto klidnému sestupnému konci hexametru podle jeho mínění spíše slušelo slovo víceslabičné, končící se slabikou nezávažnou: v tom případě však záviselo kladení těchto slov na konci hexametru na individualitě básníkově a na jeho zálibě: metricky nebylo nikdy závadné.

U básníků římských podle výpočtů MANITIUSOVÝCH (v. výše, str. 110) jednoslabičných konců hexametru čím dále, tím více ubývalo. Jen v básnictví satirickém se drží, v křesťanském jich opět přibývá. Kdežto v 7392 hexametrech Lucretiových jest jich 278 (1 : 45), v 14.072 hexametrech Vergiliových 94 (1 : 293), v 4206 hexametrech Horatiových dokonce 356 (1 : 26), jsou v 1066 hexametrech Tibullových pouze 3, v 22.724 hexametrech Ovidiových jest jich pouze 146 (1 : 1748). Tibullus, Ovidius a jiní tedy vskutku koncům těm nepřáli, ale užívali jich přece: nejlepší to důkaz, že je nepokládali za závadné: jestliže se jim vyhýbali, činili tak zajisté jen proto, že jiný konec pokládali za lepší. Patrně se jim jednoslabičná slova, většinou závažná, nezdála právě pro svou závažnost na konci hexametru dosti vhodná, ježto činila konec neklidným. Schválně užíval jednoslabičných konců hexametru Ausonius v celých **básních 12, 3, 5 — 12, 14. Srv. i E. NORDEN na u. m., str. 438.**

Celá tato nauka o řadách a slovních stopách na **konci hexametru jest tedy úplně zbytečná. Co je v ní** dobrého, náleží do nauky o caesurách, interpunkci a tvaru hexametru a snad také do nauky o shodě a neshodě přízvuku slovního a rhythmického **v hexametru latinském.**

Pravili jsme již výše, že tato nauka měla by pro latinský hexametr význam jen tehdy, kdyby se dokázalo, že římští básníci vystříhali se slov

jisté míry proto, aby způsobili shodu nebo neshodu přízvuku slovního s rhythmickým (s iktem), která v řeckém hexametru pro hudebnost řeckého přízvuku neměla významu (v. výše, str. 96 n.). Totéž platí o konci hexametru. Je-li pravda, že se někteří básníci vyhýbali na př. konci s u p e r a n t t i b i l a u d e s nebo s i l e t n o x a pod., naманuje se sama otázka, zdali to nečinili proto, aby nezpusobovali neshody mezi oběma přízvuky. S toho stanoviska uvažoval o slovech, končících hexametr latinský, již HERMANN (H., str. 130, El., str. 342 n., Ep., str. 121 n.) a také M. CRAIN, Andeutungen zur Beurtheilung des lateinischen Hexameters (Phil. 10, 1855, str. 250 n.). Srv. i MÜLLER RM.², str. 25 n. W. MEYER na u. m., str. 1034 (srv. i str. 1042) na to narazil, ale došel k mínění, že výše uvedená jeho pravidla o konci hexametru nejsou výsledkem snahy básníků latinských, aby na konci hexametru obojí přízvuk se shodoval, nýbrž že naopak tato častá shoda obou přízvuků jest sama výsledkem oněch pravidel, povstalých z příčin jiných, totiž ze snahy, vyhýbati se určitým caesurám. Ale rozřešení této otázky, zajímavé a důležité, náleží do jiného, zvláštního odstavce.

IV. Velmi mnoho pravidel, která by bylo lze zařaditi do tohoto odstavce, nalezl pro řecký hexametr vůbec a zvláště pro hexametr Nonnův I. HILBERG: měl ovšem při leckterých svých pravidlech předchůdce i následovníky.

Pozn. 11. Již *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 203, tvrdil, že u Nonna spondej ve čtvrtém taktu nekončí se koncem slova, vyjmouc případy jako Dion. 5, 62

καὶ νηοὺς ἐτέλεσσε θεῶν καὶ δώματα φωτῶν.

nebo Dion. 37, 549

πρώτῳ ἀεθλητῆρι· τίθει δ' εἰς μέσσον ἀείρας.

v nichž jednoslabičné slovo, končící spondej čtvrtého taktu, je těsně spojeno se slovem následujícím. Něco málo výjimek od tohoto pravidla třeba prý opraviti (srv. str. 99).

F. A. Wernicke, Τρυφιοδώρου ἅλωσις Ἰλίου, Lipsiae 1819, str. 38 n., pozoroval, že spondej po thesi třetího taktu u Nonna nebývá tvořen dvěma slovy jednoslabičnými, a že také spondej druhého taktu neobsahuje zpravidla takových slov; proto na př. v Met. 4, 244

ἔρχεο σὺν ποτὶ δῶμα, τεὸς πάις ἐστὶν ἀπήμων.

a v Dion. 20, 203

αἰδέομαι καλέων σε ποτὶ κλόνον, ὅττι γυναῖκες

užívá Nonnos předložky *ποτί* m. *πρός*, jíž se jinak bedlivě vyhýbá (o tom vykládá také *A. Ludwich* u *Rossbacha* M.³, str. 59 n.). *Ludwich* vyložil (podle *Hilberga*: v. níže str. 123) pozorování tato tím, že krátké slabiky koncové, obsahující samohlásku, ba částečně i krátké slabiky koncové, zakončené jednou souhláskou, nebyly u pozdějších básníků toho schopny, aby mohly býti dlouženy polohou, ba že vytlačovány byly z arsi spondeje, ač nedost důsledně, i konečné slabiky dlouhé. Správně podotýká Ludwich na str. 69, že při těchto pravidlech jde vlastně o prosodii pozdějších básníků.

H. Tiedke. Quaestionum Nonnianarum specimen (Diss. Berolini 1871). vyzpytoval, že Nonnos koncovou otevřenou slabiku krátkou zpravidla nedloužil před caesurou po třetí, čtvrté a páté thesi (str. 4, 9 a 26). Celkem dloužil tu jen krátké slabiky, zakončené souhláskou, tedy zavřené. Již *Hermann* (Orphica. Lipsiae 1805, str. 690) tvrdil, že Nonnos prodlužování krátkých slabik před caesurou vůbec se vystříhal (na str. 718 tvrdí obezřeleji, že je připouštěl velice zřídka).

Jiné pravidlo toho způsobu stanovil *I. Hilberg*, Das Gesetz der trochaischen Wortformen im daktylischen Hexameter und Pentameter der Griechen vom 7. Jahrhundert v. Chr. bis zum Untergang der griechischen Poesie. Wien 1878. Pravidlo toto pojato jest do jiných dvou »zákonů« v pozdějším jeho spise »Das Princip der Silbenwägung und die daraus entspringenden Gesetze der Endsilben in der griechischen Poesie«. Wien 1879. Proto se o prvnějším spise Hilbergově tuto nezmiňuji. Zákony jeho opravil a doplnil tím, že přihlížel také k tomu, jak Nonnos užívá slov jednoslabičných, *A. Scheindler* v posudku knihy Hilbergovy »Das Princip der Silbenwägung« v ZÖG. 30, 1879, str. 414 n. a v článku »Zu Nonnos von Panopolis« (WSt. 2, 1880, str. 40 n. a 3, 1881, str. 68 n.).

Tyto zákony Hilbergovy jsou:

1. (= Hilbergův zákon 3.; str. 18 n.): Je-li čtvrtý takt hexametru spondej, nesmí jeho arse tvořena býti krátkou otevřenou slabikou koncovou (která by se teprve polohou stala dlouhou).

Výjimek uvádí Hilberg málo (z Homera žádnou); opravuje je, ač někde smysl opravy nevyžaduje. O témž pravidle psal *L. D. Barnett*, Note on the tone theory (ClR. 13, 1899, str. 208), arci za jiným účelem.

Pravidlo to jest zbytečné; úkaz ten sám souvisí s tvarem čtvrtého taktu. U Homera přes to, že se spondejům nevyhýbá, neklade se ve čtvrtém taktu zpravidla spondej, byl-li pátý takt spondejem, a také před caesurou bukolskou stává daktyl (v. výše, str. 84). Lze to snad pokládati za pouhou náhodu, že se u něho nevyskýtá verš, v němž by ve čtvrtém taktu končilo se slovo krátkou slabikou otevřenou, zdlouženou teprve polohou. U básníků pozdějších jsou spondeje vůbec daleko řidší než u Homera, a možnost spondeje ve čtvrtém taktu ještě menší. Zbytečný tento zákon stál by za obšírnější a přesnější vyvrácení.

2. (= Hilbergův zákon 4.): Je-li druhý takt hexametru spondej, nesmí jeho arse býti tvořena krátkou otevřenou slabikou koncovou slova nevolného (str. 20 n.). Nevolná slova (unfreie Wörter) jsou podle Hilberga ta, která činí vlastní jádro řeckého pokladu slovního: jména podstatná, přídavná, slovesa a příslovce z přídavných jmen odvozená; volná slova (freie Wörter) jsou jména vlastní, zájmena, číslovky, příslovce tvořená ze zájmen (a také [illegible], [illegible], [illegible], [illegible]), spojky, předložky, citoslovce (a také [illegible]). Proč jsou ona slova nevolná, tato volná, Hilberg nevykládá (str. 2). Některé odchylky od toho pravidla odstraňuje Hilberg tím, že přivěšuje k dotčeným slovům v efelkystikon: srv. Il. 22, 101

[illegible] Τρωσὶ ποτὶ πτόλιν [illegible],

kde čte *[illegible]*.

Jinak a správněji upravuje pravidlo to *A. Scheindler* v posudku knihy Hilbergovy v ZÖG. 30, 1879, str. 435: Je-li druhý takt hexametru spondej, nesmí jeho arse tvořena býti krátkou otevřenou slabikou koncovou.

Nesprávné a neodůvodněné rozeznávání slov »volných« a »nevolných« bylo Hilbergovi hned v posudcích jeho knihy vytčeno; učinil to *A. Scheindler* v ZÖG. 30, 1879, str. 431 a *Clemm* v Lit. Centralblatt 1879, str. 1158 n., jenž právem tento čtvrtý zákon Hilbergův zavrhuje. Podobně se vyslovuje proti rozdílu mezi slovy volnými a nevolnými *R. Klotz* v BJ. 36, 1883, str. 307 n. a *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 27. Právem táže se na př. Clemm, proč nesmí státi v arsi spondeje druhého taktu polohou zdloužené *α* v »nevolném« slově *ἄνδρα*, ale proč tam smí státi podobně zdloužené *α* ve »volném« slově *ἀλλά, ἑπτά* a pod.

Zákon ten nemá zkrátka důvodu, jak vyplývá i z hojného počtu slov »volných«, t. j. slov, Hilbergem za volná prohlášených, která v druhém taktu u Homera činí spondej (str. 21 n.), i ze skutečných výjimek, z nichž některé odstraňuje Hilberg dosti nucenými opravami, jiné přivěšením *ν* efelkystika. Že toto obojí vůbec činí často neprávem, vytkl mu v pochvalném jinak posudku již *A. Ludwich* v Jenaer Litteraturzeit. 1879, str. 164 n. a *Clemm* na u. m.

3. (= Hilbergův zákon 5.): Je-li první takt hexametru spondej, smí se jeho arse tvořiti krátkou otevřenou slabikou koncovou *a*) v Iliadě a Odyssei všude; *b*) u ostatních básníků jen u slov volných (str. 26 n.). Jinak upravuje toto pravidlo *A. Scheindler* (ZÖG. 30, 1879, str. 435): Je-li první takt hexametru spondej, nesmí jeho arse tvořena býti krátkou otevřenou slabikou koncovou až na málo výjimek.

Zákon ten jest nesprávný nejen proto, že připouští dosti výjimek, nýbrž i proto, že zase předpokládá záhadná slova volná. Některé výjimky pokusil se odstraniti *A. Rzach*, Zur Verstechnik der Sibyllisten (WSt. 14, 1892, str. 21); *οὐδέ* je slovo volné a nemělo by tedy (podle Scheindlera) tvořiti spondej prvního taktu (chybný byl by tedy začátek hexametru: *οὐδέ σφιν*...). Rzach myslí, že by se mohla odchylka odstraniti psaním *οὐ δέ*. Ale obojí je ve výslovnosti totéž!

4. (= Hilbergův zákon 6.): Otevřené krátké slabiky koncové smějí v hexametru státi v thesi *a*) v archaickém básnictví (v Iliadě, Odyssei, homerských hymnech, Hesiodovi mimo *Ἔργα καὶ ἡμέραι* a u kykliků) bez obmezení, *b*) u ostatních básníků jen ve třech případech: 1. z nutnosti metrické (u slov míry – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑ ⏑, ⏑ – – ⏑, 2. u slov míry pyrrhichické, 3. jestliže dotčené slovo činí začátek verše. Volná slova nepodléhají těmto obmezením (str. 38 n.). Velmi mnoho veršů opravuje zase Hilberg přidáním *ν* efelkystika (str. 39—43; 51—57) neb omlouvá homerskými reminiscencemi (str. 189 n.) a j.

Pravidlo to jest jistě chybné; pravidlo, které připouští výjimku všude tam, kde slovo nelze jinak vpraviti do verše, a které pro jisté místo verše (jeho začátek) a pro jistá slova (tak zv. slova volná) neplatí, není pravidlem. Také je nápadno, že případů, kde pravidlo to porušeno z nutnosti metrické, podle vlastního přiznání Hilbergova (str. 39) je nesmírně mnoho, tak že jich ani neuvádí, a že je dosti míst, která obsahují odchylky, jež Hilberg odstraňuje někdy dosti násilnými opravami (str. 92—96).

Není-li v tom pravidle přes špatnou jeho úpravu u Hilberga přece něco pravdy, ukáže se níže při výkladu o Hilbergových pravidlech, týkajících se Nonna a jeho následovníků.

5. (= Hilbergovo pravidlo 9.): Je-li druhý takt hexametru spondej, smí jeho arse tvořena býti krátkou zavřenou slabikou koncovou *a)* u Homera, Hesioda, Tyrtaia, Theognida, Parmenida, Empedoklea, Theokrita, Nikia a Rhiana bez obmezení, *b)* u ostatních básníků jen ve slovech volných (str. 97).

6. (= Hilbergovo pravidlo 10.): Je-li čtvrtý takt hexametru spondej, smí jeho arse tvořena býti krátkou slabikou zavřenou *a)* u Homera, Hesioda, kykliků, Theognida, Simonida, Archestrata, Matrona, Theokrita bez obmezení, *b)* u ostatních básníků jen ve slovech volných (str. 112). Divno jest, proč někteří básníci to, co připouštějí v taktu druhém, nepřipouštějí v taktu čtvrtém a naopak.

7. (= Hilbergovo pravidlo 12.): Je-li druhý takt hexametru spondej, smí arse jeho býti tvořena dlouhou slabikou koncovou *a)* u básníků doby předalexandrijské, dále u Archestrata, Matrona, Theokrita, Apollonia Rhodského, Manethona, Maxima, Orfiků a některých básníků řecké anthologie bez obmezení, *b)* u ostatních básníků jen ve volných slovech (str. 129).

I tato tři pravidla nemohou býti aspoň v této podobě správná. Svědčí proti nim nejen dosti četné odchylky, které Hilberg někdy zcela jistě nesprávně opravuje, jakož i neoprávněný rozdíl mezi slovy volnými a nevolnými. Proč smí na př. v druhém taktu státi spondej *αἰεί, ἄλλων, ἐπειδή*, ale nesmí tam státi *ἀπήνας, ἐπέλθῃ, θείων, ἄστυ*? Přemýšlel snad čtenář, počítaje na prsty, zdali slovo volné, po případě nevolné, stojí na pravém místě? Dobře vytýká *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 30, že úkazy tyto souvisí s užíváním spondejského tvaru taktu a také s diaeresemi.

Celkem jsou však pravidla Hilbergova nesprávná: bylo by však věru dobře, aby se nelitovalo práce a aby byla uvedena na pravou míru. Podobná jsou i pravidla I. Draheimova.

Pozn. 12. *I. Draheim*, De arseos vi Homericae (JPhP. 133, 1886, str. 667 n.), jda po stopách Hilbergových, vychází z předpokladu (učiněného na základě výkladů grammatických, částečně nesprávných: str. 668 n.), že u Homera jedna slabika slov svou závažností tak vyniká, že se tlačí do these verše (str. 669). Na základě toho jedná obšírně o tom, na kterých místech verše mohou státi slova o dlouhých slabikách.

Nejasné pojednání Draheimovo nemá valné ceny. Většinu těch pravidel, která ani pravými pravidly nejsou, protože připouštějí hojně výjimek, třeba vyložiti jinak. Že na př. spondejská slova nekončívají se (leda před slovy příklonnými) v šesté thesi, souvisí s tím, že hexametr poměrně zřídka končí se slovem jednoslabičným, a že i spondej v pátém taktu je poměrně řídký. Že se slova spondejská nekončí arsí třetího taktu, děje se pro častou caesuru, v tom taktu se vyskytující; že nekončívají pátý takt, vysvětlitelno tím, že v pátém taktu vůbec je spondej poměrně řídký a možnost, aby jej zaplňovalo zrovna jediné slovo míry spondejské, vůbec malá. Že *μέν, γάρ, δέ* atd. nesmějí státi v thesi, leda v druhé, vyplývá z povahy těchto slov: nemůže býti po nich caesury. Proto jsou z třetího a čtvrtého taktu takřka vyloučena; v pátém pak a šestém taktu zřídka začíná se věta, na jejímž začátku tato slůvka zpravidla stojí. Všecka

ta pravidla nejsou pravidla metrická, nýbrž týkají se jistých úkazů, které s sebou přináší sklad verše i sklad věty, veršem vyjádřené.

Také pro latinský hexametr stanoví I. Hilbeg na u. m., str. 278 n. jisté pravidlo podobného rázu, rovněž špatné.

Pozn. 13. Pravidlo to zní: Je-li druhý takt hexametru spondej, smí jeho arse tvořena býti koncovou slabikou *a)* v archaické poesii (u Ennia, Lucilia, Varrona, Lucretia) bez obmezení, *b)* u ostatních básníků jen v předložkách.

Ježto v třetím taktu bývá caesura, vyhýbají se snad pozdější, pečlivější básníci i zdánlivé diaeresi po druhém taktu, která povstane, končí-li se tu slovo; proto tvořena tam bývá arse spondeje jen koncovou slabikou předložky, ježto předložka s následujícím jménem arci souvisí. Ostatně i toto pravidlo týká se vlastně tvaru hexametru, a stálo by za přesnější vyvrácení. Proč by později byl býval pokládán za vadný hexametr, v němž po spondeji v druhém taktu, tvořeném koncem slova, stálo před caesurou třetího taktu slovo jednoslabičné nebo dvouslabičné, po případě před caesurou čtvrtého taktu i slovo delší? Hilberg slíbil na str. 279, že o tom šíře vyloží. Dosud, pokud vím, tak neučinil.

Vedle těchto pravidel, platných pro hexametr vůbec, stanovil však I. Hilberg v uvedeném spise také ještě řadu prosodických zákonů, platných pouze pro hexametr Nonnův a jeho některých následovníků, jež byly jinými doplňovány, opravovány a rozšiřovány.

Pozn. 14. Jsou to tyto zákony:

1. (Hilbergovo pravidlo 7.): Krátká otevřená slabika koncová nesmí tvořiti arsi spondeje. Pravidlo to jest bez výjimky (str. 96).

2. (Hilbergovo pravidlo 8.): Krátká otevřená slabika koncová smí v thesi státi jen ve dvou případech: *a)* z nutnosti metrické (u slov míry ⏑ ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑ ⏑, ⏑ – – ⏑), *b)* v slovech míry pyrrhichické. Jediná výjimka odstraní se snadno jiným čtením (str. 96 n.).

A. Scheindler, Zu Nonnos von Panopolis (WSt. 2, 1880, str. 40), upravuje toto Hilbergovo pravidlo osmé poněkud jinak. Proti Scheindlerově opravě svého osmého pravidla ozval se *I. Hilberg*, Zu Nonnos von Panopolis (WSt. 2, 1880, str. 286 n.). Ukazuje tu, že to, oč Scheindlerovo pravidlo je širší, nalezl již *Tiedke*, Quaestionum Nonnianarum specimen, str. 9 a 26. *A. Scheindler*, Zu Nonnos von Panopolis (WSt. 3, 1881, str. 79), obhajuje znova proti Hilbergovi své opravy tohoto pravidla.

3. (Hilbergovo pravidlo 11.): Krátké slabiky, zakončené souhláskou, smějí státi v thesi jen ve třech případech: *a)* z metrické nutnosti; *b)* v slovech míry pyrrhichické; *c)* činí-li dotčené slovo začátek verše.

Hilbergův zákon o trochejských slovech u Nonna (v. výše, str. 116) jest částí všeobecnějšího zákona tohoto a předešlého (str. 125). Výjimek od zákona toho, a to od jeho odstavce *c)*, jest dosti, jež Hilberg buď omlouvá napodobením Homera, buď odstraňuje konjekturou (str. 127 n.).

4. (Hilbergovo pravidlo 13.): Dlouhé otevřené slabiky koncové a krátké slabiky koncové, zakončené jednou souhláskou, smějí býti v arsi jen ve spondeji prvního taktu (str. 168 n.). Několik výjimek Hilberg odstraňuje (str. 170 n.). Tento zákon, jak připomíná Hilberg, byl v jiné nepřesné úpravě již dávno

znam. Hilberg narazi tu patrně na pravidlo *Gerhardovo* a *Wernickovo*, o němž jsme se zmínili na str. 115. Dobře však praví *A. Ludwich*, Zur Metabole des Nonnos (RhM. 35, 1880, str. 512, pozn. 1), že při tom pravidle zapomněl Hilberg na šestý takt; neboť v tom taktu spondejských slov se vyskytuje nejvíce.

Dodatkem tohoto zákona jest toto pravidlo (str. 171 n.): U Nonna koncové slabiky -αι a -οι, jež pro přízvuk platí za krátké, mohou býti v thesi jen ve třech případech: *a*) z nutnosti metrické, *b*) v slovech míry iambické, *c*) stojí-li dotčené slovo na počátku verše. Dokladů pro případ *a*) i *b*) jest prý velmi mnoho. Výjimek od toho pravidla není málo, jak míní Hilberg, nýbrž vskutku dost, celkem 22, jež Hilberg dílem omlouvá, dílem odstraňuje opravami (str. 173 n.). Podle pravidla toho, a to oddílu jeho *c*), smí na př. ὀφθαλμοί nebo χραισμῆσαι státi jen na počátku verše; jinde koncové jich -οι nebo -αι nesmí státi v thesi.

F. Baumgarten, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881), str. 35 n., jedná o 7., 8., 11. a 13. zákonu Hilbergově, ježto se také týkají Christodora, následníka Nonnova, a právem tvrdí, že žádný z těch zákonů nemá vskutku povahy zákona, a že není jasno, proč Nonnos tyto zákony stanovil (str. 35 n.). Na str. 38 připomíná, že mimo ἔτι slova pyrrhichická, o nichž v pravidlech těch jest řeč, jsou u Christodora předložky, které splývají s následujícím slovem (srv. i str. 44). Dále soudí, že souvisí tyto zákony s pravidly, jež Nonnos stanovil pro caesury a pro tvar taktu, a shrnuje ona čtyři pravidla Hilbergova v jediné: »Stoupenci školy Nonnovy slabik krátkých, které připouštěli v arsi a thesi spondeje mnohem řidčeji než slabiky přirozeně dlouhé, nikdy skoro nedloužili, byly-li otevřené, častěji je dloužili, jestliže se končily na αι nebo οι, nejčastěji, jestliže se končily jednou souhláskou.« Ale tímto shrnutím čtyř pravidel v jediné mnoho pomoženo není.

Proti pravidlu Hilbergovu o užívání délek u Nonna vyslovil se také *F. Hanssen*, Über den griechischen Wortictus (RhM. 37, 1882, str. 252 n.). Vyslovuje se také proti Hilbergovým theoriím o podstatě řeckého přízvuku, ale sám vymýšlí novou theorii o řeckém přízvuku a podle ní mění učení Hilbergovo. Tyto názory jsou novějším naziráním na povahu řeckého přízvuku překonány. Na základě této své theorie o přízvuku soudí, že Nonnos a jeho škola užívali jen takových slabik dlouhých jako délek, které mají »slovní iktus«, t. j. jakýs přízvuk důrazový. Závažnosti však — jak soudil Hilberg — slabiky tyto nepozbyly (str. 259).

Proti dodatečnému zákonu Hilbergovu, výše uvedenému, vyslovuje se také *A. Scheindler*, Zu Nonnos von Panopolis (WSt. 3, 1881, str. 74), pokládaje jej za nesprávný.

5. (Hilbergovo pravidlo 14.): Nonnos připouští slabou polohu (dloužení samohlásky před skupinou explosivy s plynnou) uvnitř slova v arsi jen ve třech případech: *a*) nelze-li dotčené slovo jinak ve verši umístiti, *b*) kdyby dotčené slovo mohlo státi jinak jen na začátku verše, *c*) stojí-li takové slovo na počátku verše (str. 174). Pravidlo to upravuje přesněji starší pravidlo, jež uveřejnil *A. Scheindler* v čl. »Quaestionum Nonnianarum pars I« (Siebenter Jahresbericht des k. k. Staats-Real- und Obergymnasiums zu Brünn 1878), str. 65.

Doplňky k tomuto pravidlům Hilbergovým podal *A. Scheindler* v posudku této knihy Hilbergovy (ZÖG. 30, 1879, str. 112 n.).

1. Spondej, jehož arse tvořena jest dloužením jednoslabičného slova, končícího se krátkou samohláskou, připouštěli řečtí epikové zřídka, a to až do Nonna jen v prvním a druhém, nikdy v třetím, čtvrtém a pátém taktu. Nonnos a jeho stoupenci se mu vůbec vyhýbali. V Iliadě je výjimek od toho pravidla jen 69 (v prvním taktu 35, v druhém 23, v třetím 2, ve čtvrtém 9), v Odyssei 49 (v prvním taktu 17, v druhém 28, v třetím 0, ve čtvrtém 4). Kdežto tedy na př. v prvním taktu vyskýtají se častěji spondeje, jako *ἐκ δὲ Χρυσηΐς*, ve čtvrtém taktu spondej *τὸ κρήγυον εἶπας* je výjimkou (str. 414 n.).

Řídkost takových spondejů v třetím a čtvrtém taktu souvisí však s caesurami v těchto taktech; neboť většina takových jednoslabičných slov jest té povahy, že by caesuře bránila. Že jsou ještě řidší v pátém taktu, stává se tím, že v tomto taktu jest vůbec spondej poměrně řídký. Výjimky od pravidla tohoto v době před Nonnem Scheindler všelijak, a to i nesprávně, omlouvá (srv. str. 416 n.). Hledíme-li k tomu, že možnost, sestrojovati spondeje ze dvou slov, z nichž jedno jest jednoslabičné, jest vůbec obmezena, vyvracejí odchylky, které Scheindler uznati musí, úplně správnost tohoto pravidla pro dobu starší. Platí pouze pro Nonna a jeho následovníky a doplňuje výše uvedená pravidla Hilbergova.

2. Krátkých jednoslabičných slov, končících se souhláskou, užívalo se jako arse spondeje do Nonna *a*) často v prvním a druhém taktu, *b*) zřídka v třetím a čtvrtém, *c*) nikdy v pátém (str. 421).

Nonnos kladl je ve své básni Dionysiaka zřídka v arsi prvního taktu, jen dvakrát v arsi druhého taktu, nikdy v arsi třetího, čtvrtého a pátého taktu. Zajisté však činil tak Nonnos proto, že se spondeji v pátém taktu vůbec vyhýbal (někteří jeho následovníci vyhýbali se i spondeji v taktu třetím), a že v třetím taktu jest u něho spondej vůbec řídký (srv. *A. Ludwich* u ***Rossbacha*** M.[1], str. 56 n.). *A. Ludwich*, Zur Metabole des Nonnos (RhM. 35, 1880, str. 509), tvrdí, že v arsi p á t é h o taktu v celé literatuře řecké stojí krátká slova jednoslabičná jen na dvou místech, jednou u Hesioda, po druhé ve věštbách sibyllských.

3. Dlouhá jednoslabičná slova mohou až do Nonna tvořiti arsi prvního, druhého, třetího a čtvrtého taktu, nesmějí však tvořiti arse taktu pátého. Nonnos je na týchž místech kladl v e l m i z ř í d k a (většinou částice *οὐ*, *μή*, *καί*, řidčeji *οἱ*, *σοί*, *τοί*; str. 424 n.). Scheindler mohl přidati, že v pátém taktu, v němž se spondeji vyhýbal, jich ani klásti nemohl.

A. Ludwich v uv. čl. (RhM. 35, 1880, str. 507) ukazuje, že u Homera i jiných básníků jest dlouhých jednoslabičných slov v p á t é arsi dosti, ač některé zakládají se na chybách rukopisů. Ale proto přece pravidlo to, které pronesli již *Gerhard* a *Wernicke* (srv. výše, str. 115), pokládá za správné. Ježto Nonnos spondejského hexametru neužíval, nemohou taková slova státi u něho v pátém taktu; ale v jiných arsích je připouštěl, i v šesté, ač zřídka (srv. str. 508).

4. V thesi mohla se dlouhá i krátká slova jednoslabičná klásti až do Quinta Smyrnského bez obmezení. Nonnos však a jeho stoupenci v užívání otevřených slov jednoslabičných se o b m e z o v a l i (v. str. 427 n.).

Jinak upravuje toto pravidlo Scheindlerovo *A. Ludwich*, Zur Metabole des Nonnos (RhM. 35, 1880, str. 504 n.). Obě tato pravidla, v nichž se vykládá, že Nonnos a jeho stoupenci kladli jednoslabičná slova na určitá místa verše jen z ř í d k a, ale že je kladli p ř e c e, nejsou metrickými pravidly. Dobře připomíná A. Ludwich na u. m., že takových krátkých slov jednoslabičných je

vůbec málo. V Metabole Nonnově vyskytá se jich jen 28, nejčastěji δέ. V arsi pátého spondeje není krátké otevřené jednoslabičné slovo nikde (str. 509). V třetím taktu bývá caesura, i nemohou v něm ani dobře tato slova v thesi státi. Že se nevyskytují v thesi pátého a šestého taktu, může býti náhoda pro poměrnou řídkost těchto slov, nebo to snad souvisí s uspořádáním vět u Nonna.

A. Ludwich v uv. čl. (RhM. 35, 1880, str. 509 n.) zkoumá také, jak Nonnos užíval jednoslabičných slov v arsích daktylu. I tu prý si ukládal jistá obmezení, jež Ludwich podrobně probírá.

Na str. 499 téhož čl. tvrdí A. Ludwich, že v thesi kladl Nonnos εἰς (nikoli ἐς), ježto jednoslabičná slova krátká, zavřená jedinou souhláskou, neklade aspoň do třetí a šesté, částečně ani do páté these (str. 505).

F. Baumgarten, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881), str. 36 n., soudí, že krátká jednoslabičná slova otevřená nedlouží se v třetí thesi pro caesuru, která za nimi následuje a spojena jest s pausou (str. 39); v šestém taktu nekladou se prý proto, že tento takt neskládá se u těchto básníků vůbec ze dvou slov jednoslabičných; proč však se nepřipouštějí v páté thesi, není mu jasno (str. 37). V třetí a šesté thesi nestávají ani dlouhá slova jednoslabičná (str. 37 n.). *A. Scheindler*, Zu Nonnos von Panopolis (WSt. 3, 1881, str. 68 n.), dokazuje, že Nonnos slova spondejská, zakončená samohláskou nebo souhláskou, klade z p r a v i d l a v hexametru tak, že první jejich slabika je v thesi, druhá v arsi. Ježto je to podle zákonů výše uvedených možno jen v prvním nebo šestém taktu, tedy jsou tyto takty zákonným místem spondejských slov. Ale výjimky, k nimž byl Nonnos nucen, vyskytají se prý u něho přece, ač poměrně zřídka a jen za jistých podmínek, které Scheindler velmi podrobně uvádí. Následovníci Nonnovi (mimo Tryfiodora) drželi prý se toho pravidla celkem přísně (str. 75 n.).

A. Ludwich v uv. čl. (RhM. 35, 1880, str. 512) tvrdí, že Nonnos kladl pyrrhichie, jichž užil za iamby, tak, že jejich druhá slabika, polohou zdloužená, s k o r o v ž d y stála v druhé nebo čtvrté thesi, nikoli v páté (aspoň v Metabole). Trocheje, prodloužené v spondeje, vyskytají se jen v prvním taktu. Zřídka klade prý také Nonnos iktus na druhou slabiku spondeje.

O zákonech Hilbergových jedná také *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 27 n. Tvrdí, že Hilbergovy zákony o míře koncových slabik krátkých zanedbávají se všude tam, kde souvislostí syntaktickou nebo povahou některých slov (jako jsou příslovce, spojky, vždy s následujícím slovem těsně souvislé) nebo interpunkcí působí se tak těsná souvislost slov, že krátké ony slabiky dostávají se takřka d o p r o s t ř e d slova (srv. i str. 30). *A. Rzach*, Zur Verstechnik der Sibyllisten (WSt. 14, 1892, str. 18 n.), dokazuje, že pravidla Hilbergova osvědčují se i na věštbách sibyllských. Odchylky od těchto pravidel, které Hilberg uváděl z těchto věšteb, lze prý odstraniti lepšími čteními rukopisů nebo vysvětliti napodobením starší techniky versové, po případě lze prý souditi, že vznikly porušením textu (str. 18). S těmito zákony o hexametru Nonnově, stanovenými od jmenovaných metriků, souhlasí také *A. Ludwich* u *Rossbacha* M.[3], str. 59 n. a 69 n. a vysvětluje je snahou Nonnovou, aby každému slovu zachována byla ve versi, pokud možno, přirozená jeho quantita.

Čtenáři točí se asi hlava, přečetl-li všecka tato pravidla, z nichž některá uvedl jsem jen jaksi ve výtahu, a táže se: Je možno, aby básníci starověcí, a třeba i Nonnos, byli se řídili tolika malichernými pravidly? Jak si je mohli pamatovati? Dobře pravil W. WEINBERGER, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18, 1896, str. 161), že třeba se snažiti, aby na místo velikého počtu zákonů, jejichž důvodů lze stěží se dopátrati, stanoveny byly všeobecné zásady; a dobře uznává na str. 179, že Nonnos svou metriku nezaložil na mnoha zákonech, nýbrž na zásadách všeobecných. Škoda však, že se sám těmito zdravými úvahami v pracích svých neřídil.

Z pravidel svých soudí HILBERG (str. 262 n.), že krátké otevřené slabiky koncové byly z arsí spondeje čím dále, tím více vytlačovány. Již u Homera stávají prý jen v arsi prvního a druhého spondeje, a v tomto druhém případě jen tehdy, náleží-li slovům »volným«. Avšak již Hesiodos připouští prý takové spondeje i v prvním taktu jen u slov »volných«. (O těchto nesprávných pravidlech v. výše str. 116 n.) Nonnos tyto slabiky z arsí spondejů vyloučil úplně.

Podobně vytlačovány byly z arsí spondeje krátké zavřené slabiky koncové, ale mnohem prý později, teprve v době alexandrijské. Směly později tvořiti jen arsi druhého a čtvrtého spondeje ve »volných« slovech. Nonnos pak připouštěl je jen zřídka v prvním taktu. V době alexandrijské byly také dlouhé otevřené slabiky z arsí vylučovány, ač daleko pomaleji. Teprve v římské době zvítězila tato technika přísnější. Nonnos i tu šel nejdále. Také z thesí byly krátké koncové slabiky vytlačovány, počínajíc již skladatelem básně Ἔργα καὶ ἡμέραι. I tu šel Nonnos nejdále.

Dlouhé koncové slabiky vždy byly v thesích přípustny. Ale Nonnos dlouhých koncových slabik *-αι* a *-οι*, které pro přízvuk byly krátké (nyní bychom řekli, že neměly vedlejší přízvuk průtažný, nýbrž ostrý) a které tedy nebyly plnými délkami, do these nekladl. Kladl tam jen plné délky. (O tomto pravidle v. výše str. 120.)

Tomuto postupu podléhají tedy nejprve koncové krátké slabiky otevřené, pak zavřené jednou souhláskou, konečně dlouhé, nejprve v arsích, pak v thesích (str. 266).

Průběhem let pozbývaly prý tedy slabiky koncové schopnosti, aby byly dlouženy, tak že krátké nemohly býti prodlouženy v dlouhé, dlouhé nemohly býti dlouženy až do dvou dob (str. 268). Příčinu toho zjevu shledává Hilberg v původních přízvukových poměrech řeckého jazyka. Ale jeho výklad o řeckém přízvuku a jeho změnách jest nyní, a byl částečně již r. 1879, úplně chybný (srv. str. 273 n.). V tom tedy příčina toho úkazu, je-li správný, býti nemůže.

Pozn. 15. V posudcích knihy Hilbergovy byly také proti tomuto výkladu činěny námitky, ale správného výkladu toho úkazu nikdo nepodal: srv. posudky *A. Scheindlera* v ZÖG. 30, 1879, str. 442, *A. Ludwicha* v Jen. Litteraturz. 1879, str. 164 n. a *Clemmův* v Lit. Centralbl. 1879, str. 1158 n. Proti tanému Hilbergovu, že poslední slabiky v řečtině později pozbývaly své závažnosti, ohrazuje se právem i *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonnae 1884), str. 30.

Nesprávně soudí také Hilberg (str. 277 n.), že jen básně určené pro zpěv řídily se čistou prosodií časoměrnou, básně pouze přednášené že hleděly vedle časomíry také přízvuku (ovšem přízvuku důrazového, jenž dle jeho mínění byl na jiné slabice slova než vlastní přízvuk hudební a současně s tímto) a že podle obou těchto živlů slabiky vážily.

Ale zákony tyto, tak podrobné a hojné, aspoň v nynější úpravě nejsou správné, velkou část jich lze převésti na prostý zákon jediný: Nonnos a jeho škola nepřipouštěla polohy mezislovní mimo ty případy, kdy slova spolu tak těsně souvisela, že tvořila vlastně slovo jediné, a nerada připouštěla také polohové dloužení krátké slabiky, zavřené jedinou souhláskou.

Případu, z nichž Hilberg odvodil pravidla, o něž jde, napočetl jsem u Nonna silně přes 1000. Z těch největší část týká se spojenin předložky se jménem, k ní náležejícím: *ἀνὰ δρυμά — ἀπὸ χιτῶνος — διὰ κροτάφοιο — ἐνὶ χροΐ — ἐπὶ στέρνοισι — κατὰ κληῖδα — μετὰ Κρονίωνα — παρὰ σφυρόν — περὶ κτενί — ποτὶ κλόνον — ὑπὸ σπείρῃσιν* a j. v. Předložky jsou všecky předklonné, činí se svým jménem vlastně jediné slovo, a polohové dloužení není tu tedy vlastně mezislovní, nýbrž vnitroslovní. Na roveň vlastním předložkám kladl Nonnos i nevlastní předložky, po případě příslovce, a proto při nich krátkou otevřenou slabiku dloužil polohou: na př. *ἅμα Σταφύλῳ, ἅμα χραίσμησε — δίχα πτολέμων — πολὺ πλέον — τάχα Κρονίδης — βαρὺ κνώσσουσαι — λίγα κροτέοντας — μέγα φρονέεις — ἔτι σκοπίαζε*. Rovněž tak spojoval těsně, a to právem, s následujícím slovem spojky a částice: *ἄρα κτύπος — ἅτε τρομέων — ἔνθα δὲ Κρονίωνος — ἠὲ χρύσασπιν — ἵνα ξύμπαντα — ὅθι γλαφυροῖς — ὅτε θρόνον — ὅτι βροντήν — πότε γλυκὺς — ὁπότε τρηχυκοῖο — τότε σχεδόν*. Také se zájmeny tak zacházel: *ἐμὲ κλονέουσι — ὅσα σκηπτοῦχος — σφι ξύμπαντα — τάδε ξύμπαντα — τί τρομέεις, τίνα πρῶτον*, a podobně i s členem: *ὁ σπείρων*. Těsně pojí s následujícím slovem i číslovky: *ἑνὶ σπινθῆρι — δύο ξυνήονι — δέκα γλώσσῃσι*. Jiná slova (jména a slovesa) nepřipouštějí polohového dloužení. Patrně soudil Nonnos, že těsně s následujícím slovem nesouvisí, ježto si asi představoval, že po jednotlivých slovech v proudu řeči, pokud se zvláště těsně nepřipínají k slovům následujícím, jest pausa, která tomu brání, aby na krátkou koncovou slabiku otevřenou mohla působiti skupina souhlásek v násloví slova následujícího.

Výjimek od tohoto jednotného pravidla Nonnova jest velmi málo: z nich některé, počtem asi 20, snadno se odstraní přidáním paragogického *ν*: místo *τόφρε τριτάτην, ἔλαθε ζοφόεντα* a j. třeba asi psáti *τόφρα τριτάτην, ἔλαθεν ζοφόεντα*. Některé připustil Nonnos z metrické nutnosti, ježto by jinak nebyl slovo vpravil do verše, řídě se při tom také Homerem, zvláště při obratech z něho přejatých nebo podle něho napodobených: srv. *μητίετα Ζεύς, νεφεληγερέτα Ζεύς, ἄνα Ζεῦ, Φρύγιε Ζεῦ, οὐράνιε Ζεῦ, Ἥλιε ζείδωρε, ἠράμεθα μέγα κῦδος, τέλετο Ζεύς, σφίσι ξυνιόντων, ἄλικα δρόμον, ἐπὶ Κρονίωνι* a j. Výjimek jiných, které nelze takto omluviti, jest velmi málo: *πόδα προβλῆτα, γάλα σταλάζοντα, γόνυ κλίνειν, πρὶν πτολέμιζε, νέφεϊ σκιόεντι, δόρυ κραδέοντα, μέλι τροφόωσι*.

Zajímavo jest, že koncové samohlásky krátké připouštějí dloužení polohou pouze v thesi, a že stojí zpravidla v druhé a čtvrté thesi, velmi zřídka v šesté thesi. V první thesi stojí, takto jsouce měřena, arci pouze slova jednoslabičná *ὁ, τό, τί*. V třetí thesi není takového dloužení nikdy, v páté jest jen jedenkrát, jak již jinými bylo vytčeno. Vše to doloženo bude náležitými doklady na jiném místě. Tuto třeba ještě vyložiti úkaz, o němž se stala zmínka naposled.

Že klade Nonnos slabiky, zdloužené polohou mezislovní, jen do these, toho příčina je ta, že podle jeho chybné theorie k prodloužení těchto slabik tato poloha mezislovní ani při těsném spojení slov nedostačí, že třeba k dosažení délky také přispění rhythmického důrazu (iktu). V taktu třetím mívá Nonnos caesuru po thesi nebo trochejskou: před caesurou po třetí thesi, nemohl ani do these klásti krátkou slabiku otevřenou, která by se stala dlouhou teprve mezislovní polohou před slovem úzce souvislým, ježto úzkému spojení slov bránila caesura. Často a převahou má však Nonnos v třetím taktu caesuru trochejskou. Tu by byl musil, chtěl-li v thesi míti krátkou slabiku otevřenou, zdlouženou mezislovní polohou, klásti po ní slovo jednoslabičné, úzce souvislé s předešlým a počínající se skupinou souhlásek (j. *σφι, σφε* a p.). Ale taková slova jsou velmi řídká a souvisí se slovy následujícími, tak že by caesuře trochejské byla bránila. V šestém taktu byla možnost, umístiti tu slovo jednoslabičné, s následujícím úzce spojené, vůbec malá.

Není mi však dosud zcela jasno, proč se takovým měrám krátkých slabik otevřených vyhýbal Nonnos v pátém taktu. Pro slabost iktu páté these se to nedělo; vždyť připouštěl je i v taktu šestém, na samém konci hexametru. Jest tím snad vina šablonovitost stavby Nonnova hexametru anebo nesprávné jeho domnění, že po čtvrtém trocheji nesmí býti konec slova, t. j. domnělá caesura po čtvrtém trocheji, která by byla vznikala při užívání těchto slov na rozhraní čtvrtého a pátého taktu, ježto jsou většinou míry pyrrhichia?

Pravidlo toto o připouštění polohy mezislovní jen při slovech zcela úzce souvislých zahrnuje několik pravidel Hilbergových a Scheindlerových: Hilbergovo pravidlo sedmé, osmé a jedenácté i s dodatky a opravami Scheindlerovými (v. výše, str. 119), pravidla Scheindlerova v jeho posudku knihy Hilbergovy (v. výše, str. 120 n.), jakož i pravidlo Tiedkovo (v. str. 116). Hilbergův zákon šestý (v. výše, str. 117) ukazuje, že počátky tohoto učeného pravidla padají již do dob starších, jistě aspoň do dob alexandrijských. Ale třeba tu nového zkoumání.

Hilbergův zákon 13. (v. výše, str. 119), že dlouhé otevřené slabiky koncové a krátké slabiky koncové, zakončené jednou souhláskou, smějí státi v arsi jen ve spondeji taktu prvního (a šestého), potřebuje rovněž nového prozkoumání. V třetím taktu bývá caesura, někdy i ve čtvrtém; tam by tedy zřídka tento případ mohl nastati. Jde tu tedy o spondej druhého taktu. A po druhém taktu se asi Nonnos pro svou theorii o pause mezislovní vyhýbal konci slova proto, aby nebyla rušena caesura v taktu třetím. Jisto jest, že případ, o němž jedná Hilberg v tomto zákoně, nejspíše mohl nastati v taktu prvním.

G. Poměr rhythmického přízvuku hexametru (iktu) k přízvuku slovnímu.

Řečtina měla, jak známo, v dobách před Kristem přízvuk po výtce zpěvavý, hudební (musikální, melodický), a proto tento přízvuk ve verších, skládaných podle časomíry, se snášel s přízvukem, důrazem rhythmickým (iktem), ať oba přízvuky dopadaly na touž slabiku, ať se rozcházely (v. R., str. 31). Proto hexametr řecký v starších dobách přízvuku slovního ani dbáti nemusil.

Pozn. 1. *F. Hanssen*, Die Gliederung der im Codex Palatinus enthaltenen Sammlung der Anakreontea (VVDPS., 36, Leipzig 1883, str. 284 n.), tvrdí na str. 289 n., že v řeckém básnictví ode dávna jeví se snaha docíliti souhlasu přízvuku při rhythmu vzestupném (a také při katalektickém konci verše nebo před mužskou caesurou verše rhythmu sestupného). Dokazuje to na pentametru. Při přechodu od lehké části taktu k těžké líbil se prý řeckému sluchu přechod od vyššího tonu (od slabiky přízvučné) k nižšímu (k slabice nepřízvučné). Těžká doba, mající rhythmický přízvuk, oblibovala si tedy slabiky nepřízvučné. Tvrzení toto bylo by však třeba ještě přesněji dokázati.

Ale slovní přízvuk hudební měnil se již v dobách př. Kr. (zajisté ne všude rázem, nýbrž původně jen na některých místech a v určitých případech), snad již od II. stol. př. Kr., v přízvuk důrazový (exspiratorní, dynamický), jaký má řečtina nyní. Brzy po Kr. byl tento přízvuk již obecný (BRUGMANN, Gr. Gr.[3], str. 151).

Pozn. 2. *P. Kretschmer*, Der Übergang von der musikalischen zur exspiratorischen Betonung im Griechischen (KZ. 30, 1890, str. 591 n.), soudí právem (str. 594), že s vyšším tonem spojeno bylo i jisté sesílení hlasu, a ukazuje na základě pravopisných chyb na papyrech, že sporadicky již v III. stol. př. Kr., hojněji od II. stol. př. Kr. ukazují se známky, že přízvuk řecký měnil se v exspiratorní (hlavně svědčí o tom ten nápadný zjev, že nečiní se již přesný rozdíl mezi samohláskou krátkou a dlouhou).

I spisovná řeč zajisté té změně podlehla; i v ní jistě byla po proniknutí této změny vyslovována slova tak, jako v řeči lidu. Se změnou přízvuku měl se však změniti při veršování také princip časoměrný, jehož do té doby užíváno, v přízvučný: neboť s přízvukem slovním, jakmile stal se důrazem, přízvuk rhythmický, jenž jest též důrazem, dostal se náhle do sporu. Ve verši bylo lze oběma od té doby vyhověti jen tehdy, jestliže se oba na téže slabice stýkaly, t. j. veršovalo-li se přízvučně. Ale k prosodii přízvučné došlo se mnohem později, a i v těch dobách, kdy jí užíváno, stále se podle staletých tradic držela prosodie časoměrná; ba držela se houževnatě vedle prosodie přízvučné i v dobách byzantských.

Bylo by tedy podle toho, co bylo právě řečeno, zcela přirozeno, kdyby v dobách po Kr. básníci řečtí, užívajíce časoměrného hexametru, byli měli jistý ohled i na důrazový přízvuk slovní, kdyby byli hleděli buď všude — což arci by bylo bývalo nadmíru nesnadné —, buď na jistých, význačných místech verše uvésti jej ve shodu s iktem veršovým.

Takové ohledy na přízvuk slovní měl, jak se zdá, N o n n o s, jenž básnil arci v době (v V. stol. po Kr.), kdy vítězství důrazového přízvuku dávno bylo dokonáno. Činil tak zvláště n a k o n c i h e x a m e t r u.

Pozn. 3. Již ***Struve***, De exitu versuum in Nonni Panopolitani carminibus (Geschichte des altstädtischen Gymnasiums, Königsberg 1834, str. 15 n.), upozornil na to, že Nonnos daleko častěji klade v šestém taktu spondej než trochej (chtěl míti patrně šestý takt plný; v. výše, str. 80), a že i trocheje klade tu s jistým obmezením (nepřipouštěl prý tu na př. tvarů j. *ἐθέλησι* a p.). ***A. Ludwich***, Beiträge zur Kritik des Nonnos von Panopolis, Regimonti 1873, str. 71, zpozoroval totéž: shledal, že se Nonnos jistým tvarům na konci hexametru vyhýbá a že je klade pouze tehdy, jsou-li perispomena: na př. tvarů příčestí na *-οῦσα, -εῖσα, -οῦσαν, -εῖσαν*, tvarů podstatných jmen gen. neutr. na *α*, j. *θαῦμα* a j. užíval jen tehdy, byla-li perispomena. Přesněji pronesl toto pravidlo o něco později v čl. »Hexametrische Untersuchungen« II. Ein Betonungsgesetz des Nonnos und seiner Schule (JPhP. 109, 1874, str. 441 n.). Stručně pronesl A. Ludwich totéž již v Hopfových a Schadových Wissenschaftliche Monatsblätter 1873, str. 176. N o n n o s podle jeho zkoumání n e p ř i p o u š t ě l p r ý n a k o n c i h e x a m e t r u p r o p a r o x y t o n. Jsou tedy u něho na konci hexametru přípustna pouze o x y t o n a (*ἀχλύς, ἰλύς*), p a r o x y t o n a (*ἔργα, θανόντα*), p e r i s p o m e n a (*βαλοῦσα, ποταμοῖο*), nikoli však proparoxytona (j. *ἄρουρα, αἰολόμητις* a j.). Jen v jediném případě v 24.932 svých verších připustil proparoxytonon, a i tu převzal prý konec ten od básníka Kynegetik (str. 445). Několik jiných míst, kde pravidlo to je porušeno, pokládá Ludwich za porušená. Z nástupců Nonnových někteří (Tryfiodoros, Kolluthos) pravidla toho se nedrželi, jiní (Christodoros, Joannes z Gazy, Musaios, Paulus Silentiarius) ho šetřili (str. 450 n.). U Homera a dřívějších básníku arci toho pravidla není (str. 444 n.).

Že se Tryfiodoros a Kolluthos pravidla toho nedrželi, vykládá ***W. Weinberger***, Studien zu Tryfiodor und Kolluth (WSt. 18, 1896, str. 177).

H. Tiedke, Nonniana (H. 13, 1878, str. 351 n.), dovozuje, že se Nonnos na konci hexametru vyhýbal také t r o j s l a b i č n ý m o x y t o n ů m, která končila se t r o c h e j s k y (j. *ἀριθμός, χαλινά*): vyskytují se tu u něho jen na č t y ř e c h místech, jak můžeme asi hned přidati, proto, že je jich poměrně málo a že činí konec trochejským, jemuž Nonnos nepřál. Tiedkův doplněk pravidla Ludwichova jest tedy zbytečný. Právem zavrhl jej ***F. Hanssen***, Ein musikalisches Accentgesetz in der quantitierenden Poesie der Griechen (RhM. 38, 1883, str. 241 n.), ukazuje k tomu, že Nonnos krátké slabiky na konci hexametru připouští jen v reminiscencích homerských (což arci není správno), a že trojslabičných oxyton, trochejsky se končících, je vůbec málo.

Také to, co k tomu pravidlu dodal ***H. Seume***, Nonnianum (RhM. 37, 1882, str. 633 n.), nemá valné ceny. Seume zkoumá zbytečně, j a k ý t v a r, zda jmenný či slovesný, stává na konci hexametru Nonnova. Ježto tvary slovesné (příčestí jsou jména) nemívají přízvuku na poslední slabice, a ježto Nonnos proparoxytonům na konci hexametru se vyhýbal, ježto dále nerad užívá stahování (v. výše, str. 93) a nerad má konec hexametru trochejský, je samozřejmo, že slovesné tvary, které jsou o x y t o n a nebo p e r i s p o m e n a (jako *εἰπεῖν, ἰδεῖν — φημί, εἰμί* a pod.), jsou tu u něho velmi řídké. Seume stanoví to zcela zbytečně a zcela zbytečně činí při pravidlu tom rozdíl mezi jmény a slovesem.

Jisté jest jediné pravidlo Ludwichovo, že Nonnos a jeho škola nekladou na konci hexametru proparoxyton. Nonnos i jeho následovníci činili tak podle Ludwicha (srv. na u. m. str. 444) i Seuma proto, aby na konci hexametru přízvuk rhythmický a slovní co možná se nerozcházel, nýbrž shodoval.

Pozn. 4. Jiný výklad toho zjevu pokusil se podati *F. Hanssen* na u. m., str. 241 n. Ukazuje k tomu nápadnému zjevu, že Nonnos, ačkoli se proparoxytonům na konci hexametru vyhýbá, třetí slabiku od konce hexametru přece často přízvukuje (srv. konce ὑψικέρως Ζεύς nebo D. 1, 34 ὠμαδίην δέ, D. 1, 70 ἀμφοτέρω δέ a j. často). Proto soudí Hanssen, že za doby Nonnovy byl přízvuk řecký ještě hudební, a že Nonnos chtěl končiti hexametr vždy spondejem, připouštěje trochej jen v homerských reminiscencích. Vyhýbal se tedy proparoxytonům proto, že předpokládají trochejský konec hexametru. Že Nonnos připouštěl pouze spondejský konec hexametru a proto hexametr proparoxytony končiti nemohl, tvrdil ostatně již před Hanssenem v příležitostné poznámce *O. Crusius*, De Babrii aetate (LSCP. II. 1879, str. 164). Nonnos tedy nehleděl přízvuku slovního, nýbrž chtěl pouze tvořiti spondejský konec verše: proto z něho vylučoval proparoxytona. Snaha, oba přízvuky uvésti ve shodu, vyskytuje prý se teprve u některých básníků anakreonteí v době byzantské.

Jinak upravil pravidlo o konci hexametru Nonnova *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1015): »Je-li poslední slabika hexametru dlouhá, tedy přízvuk na jeho konci není podroben zvláštním pravidlům: pakli je krátká, musí tato krátká slabika náležeti slovu troj- nebo víceslabičnému a nesmí míti ani sama přízvuk ani nesmí býti koncovou slabikou proparoxytona.« Na str. 1022 n. vykládá Meyer, že příčina toho pravidla je rhetorická. Nonnos prý se vyhýbal přízvuku poslední slabiky na konci hexametru i před caesurou proto, že je z řečnických příčin konec se slabikou přízvučnou nepěkný. Toto pravidlo vyvinulo prý se v římské době nejprve při pentametru, pak zachvátilo i hexametr Nonnův, anakreontea a posléze i trimetr iambický. Proparoxyton vystříhal prý se na konci hexametru Nonnos proto, že mají na poslední slabice přízvuk vedlejší.

Pravidlo to není vysloveno šťastně; přiměšuje se do něho domnělé pozorování, že poslední slabika krátká nesmí náležeti slovu dvouslabičnému. Pozorování to s prvním pozorováním nesouvisí a náleží na jiné místo. Odmyslíme-li si tuto část pravidla Meyerova, shledáme, že pravidlo jeho je na oko sice učenější a také nesrozumitelnější, že však vlastně vyjadřuje totéž, co tvrdil již *A. Ludwich*, že se totiž Nonnos na konci hexametru proparoxytonům vyhýbal; nebo dlouhá koncová slabika vylučuje přízvukování na třetí slabice od konce vůbec. Také se nemohl vyhýbati Nonnos proparoxytonům proto, že mají na poslední slabice přízvuk vedlejší; nebo pak měl se vyhýbati koncům, jako D. 1, 34 ὠμαδίην δέ, D. 2, 398 ἀνδροφόνον δέ a j., které jsou u něho dosti časté, a také všem oxytonům a perispomenům. Toho však nečiní.

Proč Nonnos proparoxyton na konci hexametru nekladl, není dosud jasně vyloženo. Že by byl chtěl tvořiti konec hexametru vždy spondejský, jak soudil HANSSEN, není správno. Nebo jednak trochejské konce hexametru, třeba se jim vyhýbal, jsou u něho přece četné, a to nejen v reminiscensích homerských, jednak je pak nevysvětlitelno, jak ukázal A. LUDWICH u ROSSBACHA M.[3], str. 78, proč neužívá sice Nonnos na konci

hexametru slov, končících se trochejsky, j. *ἔχουσα, ἔρωτα, ἔχοντα, πολέμοιο, ὑμετέροιο, φέρεσθαι*, ale proč připouští trochejské konce, j. *ἐοῦσα, γυναῖκα, ἐόντα, ποταμοῖο* a j. v. Příčinou toho úkazu jest tedy jistě přízvuk slovní. Nonnos patrně nechtěl, aby přízvučná, t. za jeho doby důrazná slabika proparoxyton vadila důrazu rhythmickému, následujícímu za ní na slabice sousední. Proto nepřipouštěl sice slov, j. *πολέμοιο*, ale připouštěl slova, j. *ποταμοῖο* a p. Při tom ovšem je nápadno, jak ukázal HANSSEN, proč se nevyhýbal koncům, j. *ὠμαδίῃ δὲ*, kde před iktem šesté these jest také důrazná slabika přízvučná, a proč iktus této předposlední slabiky oslaboval užíváním oxyton a perispomen na konci hexametru (srv. konce, j. *ὑψικέρως Ζεύς*). To vše vede mne k domnění, že Nonnos chtěl sice ze sousedství šesté these odstraniti důraz přízvukový okolních slabik, vadící iktu této these, že však, nemoha pro veliké překážky zásady té provésti důsledně, přestal na pouhém vyloučení proparoxyton z konce verše. Ale otázka ta potřebuje ještě nového, bedlivého a podrobného šetření.

Bylo také zkoumáno, jak Nonnos a jeho škola chovají se k přízvuku slovnímu uprostřed hexametru. Ale i tato zkoumání vyžadují podle mého domnění vesměs ještě nového a bedlivého šetření.

Pozn. 5. *H. Tiedke*, Quaestionum Nonnianarum pars altera (H. 13, 1878, str. 59 n.), dokazoval, že Nonnos až na řídké výjimky před caesurou po třetí thesi kladl paroxytona, a aby to mohl provésti, měnil prý někdy uměle i slovosled. Někdy prý ovšem Nonnos před touto caesurou kladl také oxytona, zvláště tam, kde napodobil Homera. Leckterá oxytona Tiedke odstraňuje z tohoto místa konjekturami, někdy dost násilnými. Příčiny toho zákona Tiedke nevyložil.

V článku »Quaestionum Nonnianarum specimen alterum« (H. 13, 1878, str. 266 n.) jedná znova o věci, o které vykládal již ve svých »Quaestiones Nonnianae«, str. 6 nn., totiž o trojslabičných proparoxytonech, stojících před caesurou po třetí thesi, jejichž poslední slabika jest polohou dlouhá. Těm prý se Nonnos vyhýbal, až na řídké výjimky, které vznikly napodobením jiných básníků, nepodajností jmen vlastních nebo »jakousi nutností«. Totéž pravidlo platí prý také o proparoxytonech více než trojslabičných, jež mají poslední slabiku dlouhou polohou. I těm prý se Nonnos vyhýbal. Ovšem jsou i tu výjimky. Srv. dodatky k tomu pravidlu v článku Tiedkovu »Quaestiuncula Nonniana« (H. 14, 1879, str. 421 n.).

Dále tvrdí Tiedke v témž článku (H. 13, 1878, str. 271), že Nonnos nekladl beze zvláštní příčiny před caesurou po třetí thesi dvouslabičných perispomen, nýbrž jen perispomena více než dvouslabičná. Výjimky od toho pravidla vysvětluje Tiedke napodobením Homera. Ani při tom pravidle nepátrá Tiedke po jeho rozumovém důvodu, přestávaje i tu na bezvýznamném uvedení tohoto dosti problematického fakta.

Tiedke dotýká se v článcích těch také přívrženců Nonnových. Jedním z nich obírá se *L. Sternbach*, De Georgio Pisida, Nonni sectatore (Analecta Graeco-latina philologis Vindobonae congregatis obtulerunt collegae Cracovienses et Leopolitani. Cracoviae 1893, str. 38 n.). V 90 hexametrech Pisidových je podle jeho pozorování před caesurou po třetí thesi vždy paroxytonon, jen jednou oxytonon.

Před caesurou po třetí thesi kladl tedy Nonnos podle Tiedka rád paroxytona, ale nerad tam kladl trojslabičná proparoxytona (s poslední slabikou polohou dlouhou, což je samozřejmo, ježto proparoxytonon nemůže míti poslední slabiku přirozeně dlouhou), dvouslabičná perispomena a oxytona. Z toho Tiedke v čl. »De lege quadam, quam in versibus faciendis observavit Nonnus« (H. 14, 1879, str. 219 n.) usoudil, že Nonnos, ač na konci hleděl přízvuk slovní a rhythmický uvésti v soulad, uprostřed verše snažil se o to, aby oba přízvuky na též slabice se nestýkaly.

Totéž mínění má i *F. Hanssen*, Ein musikalisches Accentgesetz in der quantitierenden Poesie der Griechen (RhM. 38, 1883, str. 241 n.). Ten úkaz, že před caesurou po třetí thesi chybějí u Nonna oxytona a perispomena, svědčí podle Hanssena o tom, že Nonnos hledal tu neshody obou přízvuků, že chtěl tu míti přechod od vyššího tónu k nižšímu, což arci za jeho doby, kdy slovní přízvuk byl jistě již důrazový, nebylo vlastně ani možno.

I ten úkaz vyžaduje nového šetření. Mně zdá se, že pozorování Tiedkova vzhledem k výjimkám, jež musí připustiti, neopravňují k uznávání takového pravidla. Také by bylo třeba hleděti při stanovení podobného pravidla pouze skutečných, a ne také jen zdánlivých caesur.

Podle zkoumání *Tiedkova* v čl. »De lege quadam, quam in versibus faciendis observavit Nonnus« (H. 14, 1879, str. 219 n.) hleděl prý Nonnos slovního přízvuku také před »caesurou« (správněji řečeno před pouhým koncem slova) po páté thesi. Před ní prý rád kladl paroxytona a proparoxytona (až na proparoxytona trojslabičná a čtyrslabičná míry antispastu ⏑ – – ⏑), zřídka oxytona, perispomena a properispomena (str. 228 n.). Výjimky Tiedke všelijak omlouvá. Ale »pravidlo« to jistě není správné. Nonnos na tomto místě verše kladl patrně slova s jakýmkoli přízvukem. Jaký smysl mělo by také toto pravidlo, když před touto »caesurou« mohlo státi paroxytonon, jež důrazu rhythmickému páté these vadilo, i proparoxytonon, jež mu nevadilo? Neprávem věří ve správnost tohoto pravidla *F. Hanssen* v uv. čl. (RhM. 38, 1883, str. 242), ač soudí, že není provedeno tak důsledně, jako pravidlo o proparoxytonech na konci hexametru.

V jiném článku, Quaestiuncula Nonniana II (H. 15, 1880, str. 41 n.), zkoumal dále *Tiedke*, hledí-li Nonnos shody obou přízvuků také před caesurou po první arsi třetího taktu. Tvrdí (což je samozřejmo), že Nonnos v těch verších, v nichž v první arsi třetího taktu kladl slovo příklonné (j. *δέ*, *μέν*, *γάρ*, *σέ* atd.), neuznával caesury po třetí thesi, nýbrž po první arsi. Před tímto slovem příklonným stávají spondejská, zvláště pak anapaestická nebo i delší paroxytona, anapaestická nebo spondejská oxytona nebo perispomena. Proparoxytona (nikdy delší anapaestu) jsou vesměs jména vlastní (až na tři výjimky) a adj. *ἕτερος*. Několik veršů, v nichž stojí před příklonným slovem v třetím taktu jména jiná (adj. *δόλιον*, part. *χωόμενος*, *ἡνίοχος*), Tiedke dílem opravuje, dílem omlouvá napodobením Homera (str. 44). Properispomenon stojí před příklonným slovem v tomto případě jen na jednom místě.

Tiedke dochází toho výsledku (str. 48), že před caesurou trochejskou třetího taktu neplatí pravidlo o neshodě přízvuků před caesurou po třetí thesi, výše vyložené. A to je ovšem pravda; neboť kladl-li Nonnos na tom místě rád paroxytona, jež působila neshodu obou přízvuků, i oxytona a perispomena, jež působila shodu, neznal vskutku takového pravidla. Že proparoxytona

a properispomena stojí před slovy příklonnými na tom místě zřídka, jest asi holá náhoda. Aspoň neuvedl Tiedke rozumného důvodu, proč by se jim byl Nonnos na tom místě vyhýbal. Konečně třeba i to připomenouti, že měl Tiedke při svém zkoumání přihlížeti ke všem trochejským caesurám třetího taktu (nejen k těm, které tvořeny jsou slovy příklonnými), a ovšem jen k caesurám skutečným.

Jiné podobné pravidlo, hledící k této caesuře u Nonna, pronesl *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1016). Může prý před ní státi kterékoli slovo troj- nebo víceslabičné bez ohledu na to, jaký má přízvuk, ale ze dvouslabičných slov stávají prý tu zpravidla barytona, zřídka oxytona. Proč tak podle Meyera Nonnos činí, vyloženo výše (str. 128) při výkladu o přízvuku na konci hexametru Nonnova. I toto problematické pravidlo třeba zkoumati znova: třeba ovšem zkoumati jen ty verše, v nichž jest skutečná trochejská caesura v třetím taktu.

A. Ludwich, Hexametrische Untersuchungen, III (JPhP. 109, 1874, str. 453 n.), tvrdil, že Nonnos hleděl si shody obou přízvuků i v druhém a čtvrtém taktu. V nich prý Nonnos nepřipouštěl proparoxyton, končících se trochejsky. Tedy začátky verše, jako homerské *μῆνιν ἄειδε, θεά*, se mu nelíbily, ježto v *ἄειδε* přízvuk slovní s rhythmickým se nesbodoval. Jeho stoupenci ho v pravidle tom následovali. Připouštěl prý však v druhém taktu častěji proparoxytona, trochejsky se končící, tehdy, jestliže za nimi v třetím taktu následovala caesura trochejská; srv. Dion. 2, 655

χαιτήεντα λέοντα ‖ παρὰ σταχυώδεϊ κούρῃ.

I v té věci prý ho někteří básníci následovali (str. 454 n.).

Ale Ludwich sám uznává, že jeho pravidlo o druhém taktu hexametru Nonnova, mající vlastně hojně výjimek ve verších s caesurou trochejskou, potřebuje ještě dalšího uvažování.

Konečně tvrdí *H. Tiedke*, Quaestiuncula Nonniana (H. 14, 1879, str. 412 n.), že se Nonnos na počátku verše vyhýbal proparoxytonům míry antibakchia (– – ⏑) a molossu (– – –). Činil prý tak proto, aby poslední málo závažná slabika takových slov nedostala se do these; o tomto pravidle Tiedkově jedná *F. Hanssen* v uv. čl. (RhM. 38, 1883, str. 242). Ostatně i toto pravidlo, které jen zdánlivě náleží sem, jest velmi problematické; má totiž také výjimky, které Tiedke buď omlouvá, buď opravuje.

Rovněž tak nepatří sem, nýbrž do výkladu o prosodii, pozorování, které učinil *A. Ludwich*, Beiträge zur Kritik des Nonnos von Panopolis (Carolo Lehrs... gratulatur collegium Fridericianum Regimontanum, Regimonti 1873), str. 9 n. Nonnos při slovech dvouslabičných, jejichž první slabika jest prodloužena skupinou explosivy s plynnou, kladl přízvuk veršový vždy na první slabiku, polohou dlouhou: přízvukoval tedy na př. *πατρός, ὀδμή, ὑγρόν, κύκλοι, ἕδρη* ⏊ –, nikoli, jak často bývá u Homera, – ⏊. Výjimek jest velmi málo.

S tím souvisí jiný zákon Nonnův, že slabika, prodloužená skupinou explosivy s plynnou, nesmí státi v arsi, nýbrž musí vždy státi v thesi a míti tedy přízvuk rhythmický. Výjimek i tu je málo, zaviněných hlavně napodobením Homera (str. 13 n.). Nonnos patrně dloužení

skupinou explosivy s plynnou připouštěl nerad, jestliže nebylo podporováno přízvukem rhythmickým (str. 14). Pokládal asi tuto délku samotnu za příliš slabou (srv. str. 125).

Daleko nesnadněji řešiti lze otázku, v jakém poměru bývají oba přízvuky, slovní i rhythmický, v hexametrech **latinských**. Byla pronesena při řešení této otázky rozmanitá mínění.

I. Mnozí míní, že lze latinský hexametr čísti správným přízvukem slovním, a že přece při tom rhythmus (t. j. přízvuky rhythmické jednotlivých taktů) vynikne sám sebou. Toto mínění, pokud vím, vyslovil první r. 1726 R. Bentley, De metris Terentianis ΣΧΕΔΙΑΣΜΑ (P. Terentii Afri comoediae, Lipsiae 1791, str. XIX). Proti němu vystoupil J. Ch. F. Stadelmann, Mantissa de nonnullis iisque controversis hexametri partibus (Progr. Dessaviae 1824), str. 5; i F. Ritter, Elementorum grammaticae Latinae libri duo (Berolini 1831), str. 66 n., dokazoval, že čtením po způsobu Bentleyovu verš se mění v prósu, ale zastavil se na poloviční cestě. Chtěl totiž hexametr čísti sice podle přízvuku rhythmického, ale tak, aby se přízvuk slovní **co nejméně** zanedbával. Příčinou neshody obou přízvuků v hexametru jsou podle jeho mínění »caesury« uprostřed taktu, jež jsou nutné proto, aby verš nerozpadl se nepěknými »diaeresemi« (str. 74 n.).

Stanovisko Bentleyovo došlo nového odůvodňování za nedávné doby.

Pozn. 6. Na stanovisku *Bentleyovu* stojí celkem *E. v. Sallwürk*, Rhythmische Studien (ZGW. 29, 1875, str. 249 n.), jenž tvrdí, že přízvuk slovní v latině (i v řečtině) není pro verš bez významu, a vzájemný jejich poměr že závisí na tom, zdali se řeč básnická více nebo méně uchyluje od přednášení prosaického (str. 458). Při čtení latinských (i řeckých) veršů má prý se hleděti **obou** přízvuků.

Podobné, ale přece zvláštní mínění pronesl **J. W. Clough*, A study of the hexameter of Virgil, and a study of the principal Latin rhythmus other than the hexameter, Boston 1879. Podle něho přednášeny byly latinské verše výhradně **podle přízvuku**: přízvučná slabika měla prý **dvě** doby, nepřízvučná **jednu**. Nicméně soudí Clough, že každý verš byl složen v nějakém **metru časoměrném**, jehož se však při přednášení **nehledělo**. Podobně soudí dokonce i o řeckých verších. Proti stanovisku tomu právem vystoupil *A. Humphreys* (AJPh. 1, 1880, str. 69 n.).

Může-li se čísti hexametr latinský tak, že lze vyhověti **oběma** přízvukům, slovnímu i rhythmickému, jež se ovšem brzo stýkají, brzo rozcházejí, lze vskutku v této »harmonické disharmonii« spatřovati jakousi krásu, jak tvrdil na př. Fr. Ritschl (Kleine phil. Schriften II, Leipzig 1868, str. XII), mině, že daktylský hexametr latinský přechází od neshody obou přízvuků v první části verše ke shodě v části druhé, tedy od dissonance ke konsonanci, od nesouladu k souladu. Ritschl sám bádal arci hlavně o shodě a neshodě obou přízvuků ve verších Plautových; přízvukovými poměry hexametru latinského se obšírněji nezabýval.

Pozn. 7. Mínění to mělo dosti stoupenců. Soudil tak *F. Jacob*, Zu Catonis Dirae, Propertius, Cicero (Phil. 3, 1848, str. 547 n., zvláště str. 551).

Podobné myšlenky pronesl také *Th. Kock*, Metrische Kleinigkeiten (JPhP. 97, 1868, str. 492). Vykládal tu, proč Římané tak zřídka užívali caesury po třetím trocheji. Řekové i Římané prý chtěli, aby i přízvuk slovní i přízvuk rhythmický ve verších byl slyšitelný. Jejich verše jsou pěkné právě pro nesoulad obou přízvuků. Ježto na konci hexametru shoda obou přízvuků jest téměř nutna, hleděli docíci nesouladu obou aspoň v prvních dvou třetinách hexametru, a proto se te caesuře vyhýbali. Z též příčiny užívali vedle této caesury, jestliže ji kdy užili, caesury po čtvrté thesi.

Stanovisko Kockovo schvaluje *A. Weidner*, Commentar zu Vergils Aeneis Buch I und II (Leipzig 1869), str. 473 n. Zcela podobně soudí dosud *Müller* RM.², str. 233 n. Básnictví vyhýbá prý se všemu všednímu a povznáší nás takřka se země do nebe; proto staří básníci, dbalí pěkné formy, hleděli prý toho, aby přízvuk grammatický a rhythmický uvedli v neshodu (str. 234). Rhythmus verše je prý příjemnější, jestliže se caesurou uprostřed verše způsobuje neshoda mezi přízvukem grammatickým a rhythmickým (str. 200).

Všichni tito badatelé, kteří v částečném nesouladu obou přízvuků shledávají zvláštní krásy hexametru, ovšem musí souditi, že Římané takový nesouhlas, po případě souhlas, vyhledávali úmyslně.

Pozn. 8. Mínění toto jest velmi rozšířeno, ale příčiny toho úkazu vykládají se různě. Hájil ho již *Hermann* H., str. 130, El. str. 344 n., Ep. str. 122. *Fr. Froehde*, De hexametro latino (Phil. 11, 1856, str. 536 n.), mínil, že někteří básníci (Ovidius a jeho stoupenci) užívali schválně některých caesur (po druhé a čtvrté thesi), aby uvnitř hexametru způsobili neshodu mezi oběma přízvuky. Na konci hexametru mají prý se oba přízvuky shodovati, ač si básníci v té příčině dopřávali jistých volností (str. 539 n.). *B. Giseke*, Homerische Forschungen, Leipzig 1864, str. 104, soudil, že Římané vyhledávali na konci hexametru shody obou přízvuků; příčinou toho byl prý odpor, který měli proti stoupajícímu rhythmu slov, řekněme jasněji, proti zanedbávání přízvuku grammatického na konci hexametru. Že aspoň někteří básníci shody přízvuků na konci hexametru úmyslně dbali, soudí také *E. Plew*, Über den in einem viersilbigen Worte bestehenden Versschluss lateinischer Hexameter (JPhP. 39, 1866, str. 631 n.); srv. i jeho článek v *K. Lehrsově* vydání Horatia (Leipzig 1869, str. CXLI n.). Dotýká se té otázky také *P. Langen*, Untersuchungen über den lateinischen Accent (Phil. 31, 1872, str. 98 n.), str. 103 n.

Poněkud odchylné stanovisko zaujal *M. W. Humphreys*, Quaestiones metricae de accentus momento in versu heroico (Diss. Lipsiae 1874). Soudil (str. 2), že většina hexametrů, i když se přízvuku nedbá, musí pro caesury třetího a čtvrtého taktu sama sebou jeviti v první části neshodu, v druhé shodu přízvuků. To stalo se později takřka zvláštností hexametru; hexametry, kde toho nebylo, pokládaly se za neobvyklé a nepěkné. Proto básníci počali vyhledávati neshody v první, shody v druhé části hexametru. Z dalších vývodů Humphreysových vyplývá, že Ennius, Lucilius, Lucretius, Horatius (zvláště v satirách) připouštěli v obou posledních taktech hexametru poměrně často neshodu, kdežto u jiných básníků doby Augustovy (zvláště u Vergilia a Ovidia) jest neshoda přízvuků v obou posledních taktech velkou výjimkou (srv. tabulku na str. 21). Srv. i článek téhož spisovatele *»Influence of accent in Latin dactylic hexameter« (TAPA. 1878). Podle *Edmistonova* výkladu

v CIR. 17. 1903, str. 458 dokázal v tom článku Humphreys statisticky, že Ennius se neshodě přízvuků nevyhýbal (25 % jeho hexametru má tuto neshodu). Od Lucilia a Lucretia až do Vergilia, jenž má podobných veršů jen 4 %, neshody te ubývá. U Horatia jest jich v první knize satir 28 %, v epistulách 17 %. U Cicerona jest podle Edmistona takových veršů jen 5, u Catulla 24.

O otázce te jedná také *K. P. Schulze*, Über den Zusammenfall von Hochton und Versheburg in den beiden letzten Versfüssen des lateinischen Hexameters (ZGW. 29. 1875, str. 590 n.). *Th. Birt*, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 7 rovněž soudil, že neshodu obou přízvuků uvnitř hexametru způsobuje caesura; to prý jest její úkol. Proto prý latinskými caesurami jsou caesury mužské, jimiž spor ten se může způsobiti. Básníci podle Birta tento spor vyhledávají (srv. i jeho výklad o elegickém distichu Martialově v *L. Friedländerově* vydání Martiala I. Leipzig 1886, str. 43). *G. Gossrau*, De hexametro Vergilii (Publii Vergilii Maronis Aeneis. Ed. sec. Quendlinburgi 1876), str. 657 (srv. i str. 644) mínil, že Vergilius hleděl toho prvně, aby na začátku verše oba přízvuky se neshodovaly, ale aby se shodovaly na jeho konci, počínaje pátým taktem. *F. Polle*, Wörterbuch zu Ovids Metamorphosen, bearbeitet von *J. Siebelis*. 3. Aufl. besorgt v. *F. Polle* (Leipzig 1879), str. 1 n., spočetl, kolikrát jednotlivá slova určité míry a na kterém místě verše se vyskytují v hexametru Ovidiových Metamorfos, i soudí na str. 3, že v první polovici verše mají se přízvuky neshodovati, v druhé shodovati. Tento požadavek platí prý zvláště přísně pro třetí, pátý a šestý takt, pak pro druhý; v prvním a čtvrtém taktu jest prý v té příčině úplná volnost.

Z indexů *K. Schenklových* (D. Magni Ausonii opuscula. Rec. *C. Schenkl*. Monumenta Germaniae historica. auctorum antiquissimorum tomi V pars posterior. Berolini 1883), str. 292 vyplývá, že hexametry Ausoniovy mají na konci dosti často neshodu přízvuků.

I. Draheim, De Vergilii arte rhythmica (JPhP. 129. 1884, str. 70 n.), míní, že Vergilius připouštěl neshodu v druhé, třetí a čtvrté thesi, na konci verše shody si hleděl, ale shodě přízvuků ve všech taktech se vyhýbal. Podobně rozebral Draheim i hexametr Avianův v článku »De Aviani elegis« (JPhP. 143, 1891, str. 509 n.). **E. Urban*, Vorbemerkungen zu einer Horazmetrik (Progr. d. Gymn. in Insterburg 1885), soudí, že koncem slova v druhé a čtvrté thesi hexametru i jinde, jenž nemusí vždy býti caesurou, básníci římští bránili úmyslně shodě obou přízvuků.

Rovněž *Müller* RM.², str. 240 míní, že v prvních čtyřech taktech hexametru mají se oba přízvuky co možná rozcházeti; proto latinští básníci dobré doby netvořili první a čtvrtý takt z jediného slova daktylského nebo spondejského. Stanovisko toto schvaluje *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 254 n.), připouštěje s Müllerem arci výjimky, které omlouvá; básník prý v takových případech nemohl se držeti pravidla proto, že si hleděl zvukomalby nebo zamýšlel určité slovo klásti na některé místo verše za příčinou důrazu. Výjimky z pravidla jsou i v Copě (str. 255).

Konečně *F. de Jonge*, La fin de l'hexamètre latin (MB. 7. 1903, str. 266 n.), tvrdí, že v klassickém hexametru básníci v posledních dvou taktech hledí si úmyslně shody, chtíce tak naznačiti ostře konec verše, jako to činí básníci moderní rýmem. V prvních čtyřech taktech prý se shodě vyhýbají (str. 275), ježto by se sluch přesnou shodou unavoval (str. 276).

II. Ale jest také dosti metriků, kteří soudí, že shoda, po případě neshoda obou přízvuků není úmyslná, nýbrž že vyplývá z povahy latinského přízvuku anebo z příčin jiných.

Pozn. 9. Tak soudil *A. Boeckh* (BPA. 1854, str. 270 n.), dovolávaje se podobného, ústně vysloveného mínění *Madvigova*. Rovněž tak soudil *M. Crain*, Andeutungen zur Beurtheilung des lateinischen Hexameters (Phil. 10, 1855, str. 250 n.), *H. Weil* a *L. Boenloew*, Théorie générale de l'accentuation Latine . . . Paris-Berlin 1855, str. 66 n., *W. Corssen*, Über Aussprache, Vokalismus und Betonung der lateinischen Sprache II. 2. Aufl. Leipzig 1870, str. 948 n. (»Wortbetonung und Versbau«), *W. Meyer* mimo zmínku v čl. »Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters« (SBA. 1884, str. 1034 a 1042) hlavně v čl. »Über die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie« (ABA. 17, 1886, str. 1 n.) a v čl. »Über die weibliche Caesur des klassischen lateinischen Hexameters und über lateinische Caesuren überhaupt« (SBA. 1889, 2, str. 228 n.). Srv. také jinak málo významný čl. *L. Benloewa*, Vers antiques et vers modernes (Mélanges Henri Weil, Paris 1898, str. 1 n.). V metrikách souborných stojí na tomto stanovisku *Havet-Duvau* M.[2], str. 55 n., *Plessis* TM., str. 91 n. a *Ussing* GRM., str. 29 n.

Z uvedených badatelů odůvodňuje své stanovisko zvláštním způsobem W. Meyer. V ABA. 17, 1886, str. 1 n. vykládá, že básníci doby Augustovy i pozdější vyhýbají se na konci hexametru slovům jednoslabičným a víceslabičným z ohledů čistě rhetorických, jak prý naznačil již Quint. 9, 4, 65. Kladli zpravidla na konci slova dvouslabičná a trojslabičná (j. defossa talenta — hic et in Acci — cognoscere possis — vehementibus ira), a proto dostavovala se shoda obou přízvuků sama sebou. Důvodem je mu, že se básníci vyhýbají koncům, j. res reparare, Tyndaridarum, které ještě Ennius připouštěl (srv. Müller RM.[2], str. 241 a výše, str. 108 n.).

Poněkud jinak upravil Meyer toto své mínění dříve (SBA. 1884, str. 1033). Tehdy stanovil pravidlo, že pátá a šestá these nesmí býti tvořena koncem slova (na př. superant tibi laudes — animae vis; v. výše, str. 109 n.); výsledkem toho pravidla byla ovšem shoda obou přízvuků na konci hexametru. W. Meyer opakuje tu myšlenku, kterou již před ním pronesl Corssen v prvním vydání výše uvedeného díla (II, str. 44 n.), tvrdě nesprávně, že caesuře po páté thesi vyhýbají se básníci proto, aby nebránila rychlému spádu konce verše. Meyerovo pravidlo pozdější jest totožné s dřívějším, jenom se v něm uvádí příčina vzniku jeho: vzniklo prý z příčin rhetorických.

Neshodu, která je mezi oběma přízvuky uprostřed hexametru, vysvětluje W. Meyer (SBA. 1889, 2, str. 241 n.) opět jinak. Tato neshoda způsobena bývá caesurami (patrně jen mužskými) a jest výsledkem zákona, že metrický přízvuk slabiky caesurní (t. j. slova před ní stojícího) musí býti jiný než přízvuk konce verše, poněvadž by jinak verš byl jednotvárný (str. 244). Ovšem jest mnoho hexametrů s trochejskou caesurou v třetím taktu, které tomu požadavku nevyhovují. Proto prý musí býti tato caesura spojena s caesurou po druhé a čtvrté thesi (str. 233). Při trochejské caesuře třetího taktu, kterou Římané podrželi

podle vzoru řeckého, má konec slova, jí tvořící, týž přízvuk, jako konec verše: tento nelibý stejnozvuk činí se neznatelným právě tím, že tato caesura spojuje se s caesurami po druhé a čtvrté thesi (str. 238).

Toto mínění Meyerovo jest jistě nesprávné a převrácené: zakládá se na jeho nesprávném pojímání caesury. Jest podivno, že i PLESSIS TM., str. 93 n. zaujímá stanovisko podobné.

Stanovisko W. Meyerovo přijal a znova odůvodňoval F. LEO, De Stati Silvis commentatio (Index scholarum . . . in academia Georgia Augusta per semestre hibernum 1892—3 habendarum, Gottingae), str. 7.

Meyer prý poznal sice, že v latinském hexametru nekončí se slova pátou thesí podle vzoru novějších básníků řeckých, ale nevěděl, proč se básníci latinští nevystříhali na konci verše slovům čtyr- a víceslabičným; pozoroval dále, že se jednoslabičná slova od dob Ciceronových na konci hexametru skoro ani nekladou; konečně postřehl, že konec slova v páté thesi hexametru připouští se jen tehdy, když ionik a minore, končící verš, skládá se ze dvou slov dvouslabičných.

Tyto zákony, aspoň první a třetí, vznikly prý vlivem rhetoriky. Quint. 9. 4. 63 n. tvrdí, že několikaslabičný konec (t. j. Tyndaridarum, Apennino, armamentis, Orione) v básni i řeči nevázané jest vadný. Toto pravidlo, neznámé básníkům řeckým a starším básníkům latinským, vniklo do theorie o hexametru z rhetoriky, třeba to Quintilianus zřejmě netvrdil. Podle Quintiliana 9. 4. 97 konce, složené z několika slov, jsou proto lepší, že mezi slovy jest jakási pausa (est enim quoddam ipsa divisione verborum latens tempus, ut in pentametri medio spondeo), jež patrně brání vleklosti konce. Jasněji tvrdí totéž Diomedes p. 469. 15 n.

Podle pravidel rhetorů bývají v klausulích nevázané řeči slova dvou- a trojslabičná, a pravidly těmi řídil se později i hexametr. Zákony ty uvedl prý do hexametru Cicero.

Stanovisko W. Meyerovo přijímá také J. VENDRYES, Recherches sur l'histoire et les effets de l'intensité initiale en latin (Paris 1902). Ježto přízvuk latinský pokládá za hudební (v. pozn. 11), popírá arci, že by byli básníci shody obou přízvuků ve verši vyhledávali, a vykládá ji takto (str. 95 n.). Slova typu – ⏑ ⏑ – ⏑ (restituerunt) připouští Vergilius nerad, a to z důvodů stilistických, o nichž mluví Quintilianus 9. 4. 63, pravě, že takový konec hexametru jest vadný. Jednoslabičný konec verše (perveniet nox) míjí Vergilius z podobných důvodů. Konce typu di genuerunt (– | ⏑ ⏑ – –) míjí proto, aby se vyhnul caesuře po páté thesi, nikoli pro přízvuk slovní, jenž prý je tu v úplné shodě s iktem. Caesuře této po thesi na konci verše se vyhýbal, aby oba koncové takty byly úžeji spojeny. Proč by prý se v něm byla hledala shoda pouze v posledních dvou taktech, když na jiných místech verše, a zvláště před caesurou, připouští se neshoda? (str. 93). Přece však připouští Vendryes, že v pozdějším hexametru jest často shoda mezi (hudebním) přízvukem grammatickým a rhythmickým. Vergilius vyhýbal se tedy jistým koncům z důvodů stilistických a rhythmických, nikoli přízvukových (str. 96). Zbyly mu pak jen konce litora circum a templa serena, v nichž — tak patrně soudí Vendryes, ač to zřejmě nepraví — shoda přízvuku je náhodná.

Mínění Leovo schvaluje E. Norden, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI. Leipzig 1903, str. 427, ač přiznává, že zůstává dosud nevysvětleno, proč se básníci vyhýbají i koncům – – ≍ a ⏑ – | – ⏓ (j. o b o n a m a t e r a p.), kteréž by oněm pravidlům rhetorickým jinak vyhovovaly.

III. Obě protivná stanoviska slučuje H. Edmiston. The question of the coincidence of word-accent and verse-ictus in the Latin hexameter (ClR. 17, 1903, str. 458 n.). Ukazuje k tomu, že básníci doby klassické vyhýbali se koncům jako d i g e n u e r u n t a p a r i t e r q u e a n i m a t a s, ač v nich byla shoda přízvuků. Byla-li při koncích n u l l a q u e c i r c a neshoda, jest prý sporno přes tvrzení grammatiků, že se vyslovovalo n u l l á q u e. Dovoleny jsou konce: c u l m i n a t e c t i a c a e c u s a m o r e. Edmiston drží se (str. 459) W. Meyera a Plessise, míně, že básníci vystříhali se mužské caesury v pátém a šestém taktu. Ale to prý nedokazuje ještě, že se zároveň nevyhýbali neshodě přízvuků.

Koncům, j. e v a s i s s e t o t u r b e s, r e s p e x i t i b i o m n e s, s u p p e t e r e i p s a e, básníci se také vyhýbali, arci ne proto, aby se vystřehli mužských caesur v posledních taktech hexametru, nýbrž proto, aby se vyhnuli neshodě přízvuků. Nebo kdyby se byli vyhýbali jen mužským caesurám, byly by jim bývaly t y t o konce nezávadné. Příkladů takých konců je ovšem málo. Konec vzoru s u p p e t e r e i p s a e jest u Verg. Aen. 3. 581: nikde u Catulla, Tibulla, Propertia, Ovidia a Statia. Ostatní dva uvedené vzory konců nejsou u Catulla, Propertia, Ovidia, Statia: u Tibulla jen dvakrát, u Vergilia v Georg. 4. 491 a Aen. 9. 351 a na jiných šesti místech.

Edmiston tedy spojuje obojí stanovisko: básníci doby klassické vyhýbali se i mužským caesurám v pátém a šestém taktu, i neshodě obou přízvuků. Poněvadž, jak jsme již výše viděli, skutečných caesur na tom místě není a uvedené mínění Meyerovo jest nesprávné, jest nesprávné i Edmistonovo spojení mínění Meyerova s míněním opačným.

Pozn. 10. Otázky té dotýkají se ještě **F. Chr. Kirchhoff*, Betonung des heroischen Hexameters (Altona 1866), **Klapp*, Bemerkungen über die hephthemimeres des lateinischen Hexameters (Progr. Posen 1868), **L. Quicherat*, Mélanges de philologie, Paris 1879, **B. Plattner*, Notes on the metre of Persius (TAPA 26, 1895, str. LVIII n.), **P. Rasi*, In Claudii Rutilii Namatiani de reditu suo libros adnotationes metricae (RF. 25, 1897, str. 169; zvláštní výtisk Augustae Taurinorum 1897).

IV. Zcela odchylné od dosavadních názorů jest nejnovější mínění, které pronesl příležitostně o této otázce Th. Zielinski, Das Clauselgesetz in Ciceros Reden. Grundzüge einer oratorischen Rhythmik (Phil., Supplementband IX, 1904, str. 589 n.).

Zielinski, jednaje o užívání tak zv. řečnických klausulí, t. j. o míře slov nebo skupin slov, jimiž řečníci končívají větu, došel na základě tohoto badání i k odchylným názorům o latinském přízvuku, ovšem o přízvuku ř e č n i c k é m, jenž se arci s přízvukem lidové mluvy shodovati nemusil (str. 813). V době povstání umělé prósy i umělého básnictví (tedy asi na začátku III. stol. př. Kr.) byl tento řečnický přízvuk totožný s přízvukem řeči lidové; později se od sebe odchýlily

(str. 829 n.). Zielinski pokládá latinský přízvuk za důrazový (str. 829) a rozeznává přízvuk hlavní a vedlejší. V klausulích řečnických se někdy postavením slova (na př. na konci věty) přízvuk mění; přízvukuje se na př. éssent i essént, fóre i foré, crédere i crédère, cónficerè a také confìcerè atd. (str. 816 n.). Od obyčejných pravidel o přízvuku pravidla tohoto řečnického přízvuku značně se liší: nehledíme-li ke kolísavosti přízvuku, hlavně tím, že slova iambická a anapaestická bývají podle nich oxytona (forént, patér, facerént), a že přízvuk hlavní bývá i na čtvrté slabice od konce slova (mémoria, benéficium, réficerent, cónficio, sócietàs a j.: str. 827 n., srv. i str. 820 n.).

Tento řečnický přízvuk jest podle Zielinského totožný s přízvukem básnickým. Přízvuk rhythmický (iktus) a slovní musí padati na touž slabiku: bývá tu jen ta volnost, že nemusí míti tato slabika přízvuk hlavní, nýbrž může míti i přízvuk vedlejší (str. 828). Zielinski to znázorňuje několika příklady; na př. hexametrem

quid faciát laetás segetés, quò sídere térram.

Podle této theorie jest tedy v každém latinském verši, a tedy také v hexametru, úplná shoda obou přízvuků. Přízvuk rhythmický (iktus) padá vždy na slabiku s přízvukem, buď hlavním, buď vedlejším.

Jak vidno, i v této otázce se mínění značně rozcházejí. Rozřešení její závisí na rozřešení jiné otázky, jaké totiž povahy byl přízvuk latinský a na kterých slabikách slova býval. Měla-li latina přízvuk hudební, jako řečtina, nebylo by vůbec této otázky; neboť byl-li přízvuk slovní vyšší tón, nikoli důraz, mohl býti na kterémkoli místě verše, aniž vadil přízvuku rhythmickému, kterýž jest vždy důrazem. Byl-li však přízvuk latinský důrazový, mohl se srovnati s iktem, jenž jest rovněž důrazem, jen tehdy, jestliže oba stýkaly se ve verši na též slabice, jak míní vskutku Zielinski: jestliže se však nestýkají všude, nýbrž jen někde, nastává otázka, zdali toto částečné stýkání je podrobeno jistým zákonům, vyjádříme-li se jinak, je-li úmyslné či náhodné.

Rozřešení této otázky není tak snadné, jak by se snad na první pohled zdálo: jest vůbec těžko řešiti tuto otázku, když jsme odkázáni na pouhé texty zachovaných básní, nemajíce ze starověku nijakého svědectví o tom, zdali se vůbec jakými pravidly v té věci básníci spravovali, a když ani povahy latinského přízvuku neznáme tak, abychom o ní mohli souditi určitě.

O přízvuku latinském se nyní soudí téměř obecně, že v době historické byl důrazový. V nejnovější době arci proneseno bylo mínění, že byl hudební, za jaký jej vskutku pokládají starověcí grammatikové, ale mínění to má po mém soudu málo pravděpodobnosti.

Pozn. 11. Uvádím pro obvyklé mínění jen jeden doklad z poslední doby. *K. Brugmann*, Kurze vergleichende Grammatik der indo-germanischen Sprachen, Strassburg 1904, str. 62, neví sice, jak se měla síla přízvuku k výšce tónu v době historické, ale jest přesvědčen, že exspiratorní živel nechyběl přízvuku

latinskému ani po vzniku nového přízvukování (podle quantity předposlední slabiky), ba že měl snad v celém starověku převahu nad přízvukem hudebním. Srv. i *F. Sommer*, Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre, Heidelberg 1902, str. 104, zvláště str. 107 a *F. Stolz*, Lateinische Grammatik, 3. Aufl., München 1900, str. 98.

Odchylné stanovisko zaujímá *J. Vendryes*, Recherches sur l'histoire et les effets de l'intensité initiale en latin. Paris 1902. Staví se na stanovisko starých grammatiků latinských, kteří přízvuk latinský — jak se dosud soudilo, podle grammatiků řeckých, jichž se drželi — popisují jakožto hudební, a dokazuje, že přízvuk latinský vskutku původně byl hudební; později vyvinul se prý vlivem cizím na první slabice slova přízvuk důrazový, jenž však na počátku doby historické, již před dobou Plautovou, vymizel, ač v prosodii Plautově, jeho současníků i následníků, zanechal některé stopy (str. 63). V prvním století před Kr. a vůbec za doby klassické byl prý přízvuk latinský zase již v podstatě hudební, až kdysi před V. stol. po Kr. stal se opět důrazovým (srv. str. 35). Stanovisko Vendryesovo jest málo pravdě podobné (srv. recensi *J. Zubatého* v List. fil. 31, 1904, str. 263 n.). Zavrhl je také nejnověji **A. W. Ahlberg*, Studia de accentu latino. Lund 1905 (srv. recensi *E. Schwyzerovu* v DLittz. 1905, sl. 1684 n.). Mínění Vendryesova drží se ***H. Pedersen***, Zur Akzentlehre (KZ. 39, 1904, str. 232 n.).

Byl-li grammatický přízvuk latinský důrazový, jak jest pro historickou dobu svrchovaně pravdě podobno, musil se v časoměrném hexametru s přízvukem rhythmickým častěji rozcházeti. Oba byly by se mohly shodovati jen tehdy, kdyby básníci slabiku přízvučnou byli vždy kladli také do these, t. j. kdyby byli veršovali časoměrně i přízvučně zároveň, čehož ovšem nečinili.

Zielinski (v. výše, str. 137) hleděl nejnověji dokázati, že kterýkoli časoměrný verš latinský vyhovuje vskutku požadavkům přízvuku slovního. Stanoví na základě rozboru klausulí řečnických nová pravidla o latinském přízvuku, obvyklém u řečníků i básníků. Pravidla tato jsou od pravidel dosud běžných dosti odchylná. I kdyby však bylo jisto, že jsou veskrze správná, není přece nikterak dosvědčeno, že se pravidly tohoto řečnického přízvuku řídili také básníci, jak tvrdí Zielinski, i nelze jich prozatím k řešení této otázky užívati. Avšak i kdyby měl Zielinski pravdu, že přízvukování řečnické i básnické bylo totéž, přece nelze tvrditi, že by při tomto přízvukování oba přízvuky, grammatický i rhythmický, v časoměrném verši se byly vždy shodovaly.

Zielinski připouští sám, že nemusí se přízvuk rhythmický shodovati s hlavním přízvukem slovním, nýbrž že postačí, shoduje-li se s ním pouze přízvuk vedlejší. Ale v tom případě často se neshoduje s důrazem rhythmickým přízvuk hlavní (srv. ve verši, uvedeném na str. 138, přízvukování slov laetàs, segetés, kteráž svůj hlavní přízvuk ve verši tratí), a tím neshoda obou přízvuků i podle theorie Zielinského leckdy vlastně trvá. Ani tato theorie tedy neshody obou přízvuků neodstraňuje. Neshoda jich v latinském hexametru se docela odčiniti nemůže. Shoda jich jest vždy jen částečná, jde jen o to, je-li úmyslná či náhodná.

Kdybychom chtěli rozhodnouti tuto otázku určitě, musili bychom lépe znáti přízvukové poměry latiny: nejen místa hlavního, nýbrž i místa vedlejšího přízvuku, jakož i změny přízvuku slovního, kteréž působil přízvuk větný. Ale v těchto věcech nemáme dosti spolehlivých zpráv, a jsme leckde odkázáni na pouhé dohady.

Latinská slova jednoslabičná mají arci přízvuk na své jediné slabice; slova dvouslabičná mají hlavní přízvuk na první slabice, ať je krátká nebo dlouhá. Slova víceslabičná mají podle známého pravidla hlavní přízvuk na druhé slabice od konce, je-li přirozeně nebo polohou dlouhá (exaudit — violéntus), na třetí, je-li druhá slabika od konce krátká (scandere — populó). Latina má ovšem také slova předklonná (na př. předložky, spojky) a příklonná (que, ve, ne a j.), která těmto pravidlům nepodléhají. Slovem předklonným neměnil se snad přízvuk onoho slova, k němuž slovo předklonné náleželo (srv. e dómo a j.): jisto to ovšem není. ZIELINSKI v uv. čl. str. 813 aspoň tvrdí, že Cicero jak by mohl dokázati, vyslovoval séd etiàm, ád me, contrá nos a j. v. Slova příklonná (que, ve, ne) podle učení některých starých grammatiků posunují přízvuk slovní na poslední slabiku slova: říkalo prý se sice árma, ale armáque a pod. Jiné výjimky od obvyklých pravidel (illíc, istíc, tantón, dixín — Arpinás, Samnís) jsou jen zdánlivé a vysvětlují se odsutím neb vysutím jistých hlásek.

Latina však měla zajisté také přízvuk vedlejší, o jehož místě víme velmi málo určitého. Řídil se snad asi týmiž pravidly, jako vedlejší přízvuk český; zajisté se asi přízvukovalo sĕgetés, repĕlleré; véhemĕnter; místericŏrdes; místericŏrdiá, pĕrsevérarĕmus atd., t. j. přízvuk vedlejší, po případě (při slovech více než pětislabičných) přízvuky vedlejší, byly zpravidla vzdáleny od přízvuku hlavního o jednu až dvě slabiky, a bývaly často na počáteční slabice slova. Tak aspoň vyslovujeme nyní latinu my; je však známo, a bude i v této knize vyloženo při výkladu o prosodii římských básníků scénických, že přízvuk latinský v starší době byl částečně jiný, čehož máme neklamné stopy.

Vedle toho hleděti však třeba také přízvuku větného, jímž se často přízvuk slovní mění a oslabuje. Ale o přízvuku větném víme ještě méně určitého, ač i jeho působení lze znamenati ze změn hláskoslovných (na př. igitur vzniklo jistě z agitur působením tohoto přízvuku ve spojeninách, j. quid agitur, v nichž agitur svého přízvuku hlavního úplně pozbývalo).

Hledíme-li k poměrné jednotvárnosti latinského přízvuku proti větší rozmanitosti přízvuku řeckého, jakož i k tomu, že druhá slabika dlouhá od konce slova vždy na sebe přízvuk táhne, a že je tedy hojně latinských slov dvou- a víceslabičných s přízvukem na této slabice, uznáme zajisté s CORSSENEM (Aussprache II², str. 974 n.), že v latině mohou se oba přízvuky hexametru pouhou náhodou shodovati častěji než v řečtině; neboť přízvuk rhythmický jest v hexametru vázán k slabice dlouhé, a na té bývá v latině velmi často i přízvuk slovní.

Podle výčtu Corssenova (str. 960 n.), učiněného arci jen na základě malého počtu vybraných míst básnických, neshodují se v latinském hexametru oba přízvuky asi při čtvrtině až třetině thesí, a poměr ten

zůstává celkem stejný od dob Enniových až do dob Claudianových, kdežto v hexametru řeckém jest neshoda obou přízvuků ve dvou pětinách thesí, tedy o něco větší.

Největší jest možnost shody obou přízvuků na začátku a hlavně na konci v obou posledních taktech hexametru, a proto otázka, zdali shoda ta je úmyslná či neúmyslná, byla hlavně řešena vzhledem k těmto taktům.

I. V posledním, *šestém* taktu musí se oba přízvuky shodovati *vždycky*, až na ten případ, kdy končí se hexametr jednoslabičným slovem *přízvučným*. Konce, j. *homóst qui, refért'te* a p., mají *shodu* obou přízvuků (srv. K. P. Schulze v ZGW. 29, 1875, str. 591 a I. Draheim v JPhP. 129, 1884, str. 70 n.). Ale takový konec je poměrně řídký. O koncích, j. *exiguus mus, hominum rex, aquae mons* a j., bylo tvrzeno, že jsou *úmyslné* (srv. Froehde ve Phil. 11, 1856, str. 540). Že by jimi byli chtěli dosíci básníci nějakého dojmu a že tedy shodu přízvuků porušovali tu úmyslně, je málo pravděpodobno (v. výše, str. 113 n.). Hledíme-li však k tomu, že jednoslabičných konců hexametru podle dosavadního zkoumání čím dále, tím více ubývá (drží se jen v básnictví satirickém; v. výše, str. 114), jest patrno, že se tento — jinak rhythmicky nezávadný konec — pozdějším, pečlivějším básníkům *nelíbil*, že se mu *vyhýbali*. Zajisté se mu nevyhýbali pro domnělou »caesuru« po šesté thesi, které tu vskutku ani není, nýbrž jen pro přílišnou *závažnost* jednoslabičného slova na konci verše sestupného. Tato závažnost zakládá se však *jen* na jeho *přízvučnosti*. Vyhýbali se mu tedy čím dále, tím více proto, že slovní přízvuk posledního slova hexametru způsoboval neshodu obou přízvuků v šesté thesi a vadil podle jejich mínění rhythmickému přízvuku této these.

II. V taktu *pátém* vzniká neshoda přízvuků, jestliže hexametr končí se slovem míry ◡ ◡ ´ ◡̄ nebo – ´ ◡̄, po případě dvěma slovy míry ◡ ◡ | ´ ◡̄, ´ | ´ ◡̄ nebo ◡ | ◡ ´ ◡̄. Ovšem v tomto druhém případě bývá neshoda někdy *zdánlivá*, hledíme-li k přízvuku větnému. Nebo konce, j. *o ego felix, hunc ego Diti, te neque posse* a pod., o nichž Froehde (Phil. 11, 1856, str. 539 n.) soudil, že v nich *nedbáno* přízvuku slov pyrrhichických a iambických, jsou asi zcela správné. Větným přízvukem předcházejícího, po případě následujícího slova pozbývala asi slova *ego, neque* a pod. téměř docela svého přízvuku.

Mimo takové konce shodují se tedy v pátém taktu oba přízvuky také při koncích: *praepete ferro* (´ ◡ ◡, ´ –; vedlejší přízvuk prvního slova trojslabičného praĕpeté mizí před hlavním přízvukem následujícího slova), *tela tributo* (´ ◡, ◡ ´ ◡̄), kteréžto oba konce jsou nejčastější, dále při koncích *lavit et unxit* (´ ◡, ◡, ´ ◡), *condecoratum* (´ ◡ ◡ ″ ◡); srv. Corssen na u. m. str. 979 n. V případech jiných jest neshoda.

Z toho, co uvedeno, vyplývá, že možnost shody obou přízvuků v pátém (i v šestém) taktu je velmi značná. Přízvuky mohou se tu shodovati *pouhou náhodou*, bez přispění básníkova. Záleží tedy rozhodnutí otázky, zdali se na tom místě básníci vyhýbali neshodě

úmyslně, na správném rozřešení otázky jiné, pokud totiž vyhýbali se básníci na konci hexametru slovům míry ⏑ ⏑ ´ – a – ´ ⏑, po případě dvěma slovům míry ´ ⏑ | ´ – nebo ´ | ⏑ ´ –, jež způsobují zpravidla neshodu přízvuku. Proto jednali o těchto slovech v uvedených článcích podrobně M. Crain, H. Weil a L. Benloew, E. Plew, K. Lehrs (v úvodu k vydání Horatia, str. CXLI n.), K. P. Schulze a došli celkem k výsledkům dosti shodným. Ennius, jenž ještě zápasil při skládání hexametru s velikými obtížemi, má takových konců nejvíce; po něm takových konců ubývá. Básníci doby Augustovy připouštějí takový konec hlavně při slovech řeckých a vlastních, která jsou většinou řeckého původu. Podobně je tomu již u Catulla. Lygdamus a Statius v Silvách a Achilleidě nepřipouštěli takových konců nikdy (K. P. Schulze, str. 593 n. a 596 n.). U Lucretia a satiriků (mimo Persia) jsou sice takové konce dosti hojné, ale leckdy lze je snad omluviti; nebo konce, j. omn(e) animantum, ment(e) animoque, res reparare, natur(am) animantis a j., neshody přízvuku obsahovati nemusí, ježto větný přízvuk slov, stojících před koncovým slovem míry ⏑ ⏑ – ⏑ (res, mente, natura atd.), může vedlejší přízvuk na první slabice slova následujícího docela oslabiti. Jestliže, jak ukazují W. Meyer, Leo, Norden, Vendryes, Vergilius a někteří básníci jiní vyhýbají se koncům j. res reparare, digenuerunt, nevyhýbají se jim zajisté z nijakých důvodů rhetorických, jako se nevyhýbají z rhetorických důvodů konci Tyndaridarum, jenž se zdál některým básníkům pouze příliš vleklý (srv. výše, str. 112), ani proto, že jimi vzniká caesura po páté thesi, která by byla jen caesurou zdánlivou, nýbrž asi proto, že zanedbávání vedlejšího přízvuku na počáteční slabice slov míry ⏑ ⏑ ´ – (po případě ´ ⏑ | ´ –) pokládali podle svého zdání za vadné (srv. zvláště konce j. femineo ululatu, při nichž zanedbává se i přízvuk prvého z obou slov), že tedy chtěli správněji, než jiní, vyhověti na konci hexametru slovnímu přízvuku.

Zajímavo jest, že dosti často porušena i u básníků doby klassické shoda přízvuků v pátém taktu při slovech příklonných, j. que, ve, je-li správné, co staří grammatikové tvrdí o přízvukování slov, spojených s takovými slůvky příklonnými (v. str. 137): srv. konce indigestáque moles, praesagáque luctus, utráque caelo.

Z tohoto přízvukování soudil Cornu »Über die Betonung armáque im lateinischen Hexameter« (VVDPS. 43, 1895, str. 156), že římští básníci, kladouce takto přízvukované armáque v pátém taktu zpravidla po bukolské caesuře, starali se o přízvukové poměry užitých slov, ježto dobře věděli, že daktyl, jako corpora (´ ⏑ ⏑), liší se od daktylu, jako armáque (– ´ ⏑). Krátké zprávy Cornuovy nelze dosud náležitě užíti. Pochybuji však, že mínění Cornuovo je správné, a nechápu dobře, v jakém spojení jest toto přízvukování s bukolskou caesurou.

Ostatně není, tuším, docela jisto, že básníci vskutku přízvukovali armáque a pod.

Pozn. 12. Aspoň *E. de Jonge*, La fin de l'hexamètre latin (MB. 7, 1903, str. 273), tvrdí, že výslovnost nulláque a pod. vyskytovala se jen ve všední řeči, nikoli v řeči spisovné, a tedy ani u básníků. O přízvukování tom jednal

také *N. *Calvagna*, Sull' accento dell' enclitica latina, Caltanisetta 1902, a *A. Gustarelli*, Questioni intorno all' enclitica (RSA. 9, 1904, str. 109 n.), jenž posuzuje pojednání Calvagnovo a rozhoduje se pro přízvukování obyčejné (f á c t a q u e a pod.). Podobně *C. Wagener*, Betonung der mit que, ve, ne zusammengesetzten Wörter im Lateinischen (NPR. 1904, str. 505 n.), ukazuje, že Priscianus vyslovoval t a n t a n e, soudí, že výše uvedené pravidlo vytvořeno bylo teprve od pozdějších grammatiků, a dovozuje, že u básníků tato slůvka posunutí přízvuku nepůsobila. Je-li tomu tak, tedy i v případech výše uvedených, oba přízvuky se v pátém taktu úplně shodují. Srv. o tom i *F. Sommer*, Handbuch der lateinischen Laut- und Formenlehre, Heidelberg 1902, str. 101.

Ačkoli ti, kdo otázku tu zkoumali, nepřihlíželi dílem vůbec, dílem nedosti přesně k přízvuku vedlejšímu a větnému, pokládám přece za zjištěné, že básníci doby klassické a pozdější, kteří byli dbalí pěkného tvaru veršů, slovům míry ⏑⏑ – ⏓ na konci hexametru a tedy neshodě přízvuků v pátém a šestém taktu se v y h ý b a l i. Činili to patrně proto, že se jim konec, při němž oba přízvuky se shodovaly, více líbil. Že však shodu obou přízvuků na konci hexametru nepokládali za n u t n o u, ukazují zřejmě dosti četné konce i nejlepších básníků (na př. Vergilia), v nichž shody té není. Nedošli tu tedy básníci k nějakému pevnému pravidlu. Zastavili se takřka v polovici cesty. Nezdá se mi tedy správné stanovisko na př. Grainovo (Phil. 10, 1855, str. 260 n.), jenž tvrdí, že počet slov míry ionské (⏑ ⏑ – ⏓) jest v latině proti ostatním slovům s k r o v n ý, tak že není nápadno, že jest jich na konci hexametrů poměrně málo, a že jich po Enniovi ubývá proto, že se pozdější básníci mnohým zastaralým slovům ionské míry vyhýbali (str. 260 n.). Ubývání jich jest vskutku nápadné, a sotva je lze jinak vyložiti než uvedeným způsobem.

III. V taktu č t v r t é m a t ř e t í m bývají caesury. Jsou-li mužské a tvořeny slovy dvou- nebo víceslabičnými, musí způsobiti neshodu přízvuků: shoda jest tu jen možná, jestliže stojí před nimi přízvučné slovo jednoslabičné (srv. Corssen na u. m., str. 983). Neshodě té mohlo by býti zabráněno jen tehdy, kdyby se byli Římané vyhýbali caesurám mužským, tvořeným slovy víceslabičnými. V tom případě byli by však učinili hexametr co do caesur velmi jednotvárným. Že by byli, užívajíce uprostřed verše caesur mužských, s c h v á l n ě hledali neshody přízvuků a byli v této neshodě shledávali nějakou krásu verše, jak soudili mnozí, počínajíc Bentleyem, a jak soudí nejnověji i L. Müller (v. výše, str. 132 n.), může tvrditi jen ten, kdo vskutku myslí, že verš je tím pěknější, čím více se liší od výslovnosti živé mluvy. Tuto myšlenku vskutku pronáší L. Müller, zapomínaje, že nesprávné výslovnosti jest každá řeč citliva. Staří básníci, myslím, měli tolik zdravého smyslu, že nehledali krásy v neladnostech, jako četní novější filologové, a že neshodu přízvuků uprostřed verše i jinde připouštěli z n u t n o s t i, nemohouce se jí vyhnouti, ježto časoměrná prosodie, jíž se drželi, ani toho nepřipouštěla, aby přízvuku slovního mohlo býti všude šetřeno. Pro to svědčí snaha pozdějších básníků, docíliti této shody aspoň na konci verše.

IV. Caesura způsobuje často také neshodu přízvuků i v taktech sousedních, zvláště stojí-li před ní slovo delší; především v taktu druhém, ač v tomto taktu neshoda nutná není (CRAIN ve Phil. 10, 1855, str. 252).

Neshoda bývá i v taktu prvním (CORSSEN na u. m., str. 982), ač jest tu velmi často možná i shoda, začíná-li se hexametr slovy míry ′ –, –́ –, –́ ⏑ ⏑, ′ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑, ′ ⏑ ⏑ ″ ⏑, ′ ⏑ ⏑ ″ –. Přízvučné slovo jednoslabičné na počátku hexametru, nenásleduje-li po něm slovo příklonné (srv. si quis, o mihi, hic quoque nebo slovo míry – ′ ⏑; srv. ét tu táre), anebo slova předklonná arci shodu ruší: srv. Ov. Trist. 1, 3, 3 cum répeto noctem, ib. 10 non áliter a j. v.

Pozn. 13. Hexametry jednotlivých básníků nejsou v příčině shody nebo neshody obou přízvuků ještě dopodrobna prozkoumány. O této stránce hexametru Vergiliova jednal *I. Draheim*, De Vergilii arte rhythmica (JPhP. 129, 1884, str. 70 n.). O hexametru Avianově jedná *týž* v pojednání De Aviani elegis (JPhP. 143, 1891, str. 509 n.).

Celkem soudí tedy správně v té otázce ten, kdo drží se jakési střední cesty: neshoda přízvuků jest v hexametru latinském vždy přípustna, ale básníci pečlivější aspoň na konci ji omezují (srv. CHRIST M.[2], str. 189; ZAMBALDI M., str. 241; GLEDITSCH M.[3], str. 287).

Ježto se v hexametru mohou ve všech taktech oba přízvuky stýkati jen tehdy, je-li v něm užito caesury ženské (po případě bukolské), při caesuře mužské pak jen tehdy, stojí-li před ní jednoslabičné slovo přízvučné, jest arci hexametrů latinských, v nichž přízvuky rhythmický a grammatický ve všech taktech se stýkají, poměrně málo. Srv. Verg. Ecl. 5, 52

Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoque Daphnis,

Hor. ep. 1. 9. 4

dignum mente domoque legentis honesta Neronis,

Hor. ep. 2. 1. 162

et post Punica bella quietus quaerere coepit a j. v.

Hexametrů, kde je shoda na pěti, čtyřech neb aspoň na třech místech, jest arci dosti; zvláště posledních.

Jak z uvedeného výkladu jest patrno, není ještě otázka o shodě a neshodě obou přízvuků v hexametru latinském rozřešena dokonale; k dokonalému řešení bylo by nezbytně nutno stanoviti přesná pravidla přízvuková pro jazyk latinský v jednotlivých dobách jeho vývoje. To sotva se kdy stane způsobem zcela uspokojujícím; ale i z toho, co dosud o této otázce psáno, lze, tuším, dojíti výsledku aspoň pravdě podobného.

H. Působení metra na slovní výraz a obtíže latinského hexametru. Zvukomalba v hexametru. Hexametry makaronské.

V hexametru, jako v každém jiném verši, časoměrném nebo přízvučném, pořádek slov závisí nejen na myšlence, kterou básník chce vyjádřiti, nýbrž i na metru. V próse klademe slova tak, jak toho žádají jednak pravidla o pořádku slov, ustálená zvykem, jednak snaha po jasném a srozumitelném vyjádření myšlenky: i pravidla o pořádku slov i snaha po jasnosti ponechávají mluvícímu nebo píšícímu mnoho volnosti. Přirozený pořádek slov ovšem někdy měníme úmyslně, chtíce umělým sestavením jich dodati řeči zvláštního důrazu nebo půvabu; nazýváme takový umělý pořádek slov řečnickým, rhetorickým, poněvadž se vyskytuje u řečníků a ovšem i u těch, kdo je napodobují. Z týchž důvodů mohou užívati a užívají takového slovosledu také básníci. Ale výklad o tom nepatří do metriky. Do metriky náležel by jen výklad o otázce, pokud m e t r u m verše, v tomto případě hexametru, n u t í básníka k slovosledu strojenému.

Na prvý pohled je patrno, že slovosled básní homerských je celkem velmi přirozený, a že je tomu tak do velké míry i u pozdějších básníků řeckých; avšak v časoměrných verších latinských, jako v časoměrných verších českých, bývá pro nevhodnost principu časoměrného, jehož se Římané drží, slovosled někdy nucený, ba násilný: umělostí a pílí básníkovou bylo ovšem leckdy přílišným násilnostem slovosledu čeleno s úspěchem. Ale s tohoto stanoviska věc tato není dosud dostatečně vyložena. Kdo o ní psali, nezkoumali zpravidla, pokud m e t r u m působí na pořádek slov, nýbrž jednali o pořádku slov v hexametru vůbec, nepátrajíce, závisí-li na metru či na ohledech rhetorických nebo zálibě básníkově. Více bylo badáno o tom, pokud metrum působilo na volbu určitých tvarů, slov a vazeb.

Pozn. 1. *H. Düntzer*, Über den Einfluss des Metrums auf den Homerischen Ausdruck (JPhP. 89, 1864, str. 673 n., otištěno se zvláštním přídavkem i v jeho „Homerische Abhandlungen“, Leipzig 1872, str. 517 n.), ukazuje na hojnost tvarů homerských, pošlých částečně ze starších fásí jazyka a v živé mluvě již neobvyklých, jichž básník mohl užívati vedle tvarů dosud živých, dále na všeliké volnosti ve skladbě (na př. φίλον τέκνον a φίλε τέκνον) a v slovosledu, na hojná slova souznačná, o nichž soudí, že z nich básník volil podle potřeby metrické a podle svého pohodlí. Ale básníci neřídili se tu zajisté j e n potřebou a pohodlím. Z básnictví staršího přejali velikou zásobu tvarů, slov i obratů, kterých užívali také proto, že náležely takřka k inventáři staré poesie epické: hojná jich zásoba jim arci veršování značně usnadňovala. Pokud při volbě určitých tvarů a slov rozhodovala j e n potřeba metrická, článkem tímto náležitě vyloženo není. *B. Giseke*, Homerische Forschungen, Leipzig 1864, str. 1 n., jednal o rozložení slov v hexametru Homerově, vykládal, jak v něm postaveno bývá sloveso, podstatné jméno se svými přívlastky, jaké postavení mají slova příklonná a částice μέν, δέ, γάρ. Pravidla, která o té věci vyzpytoval, pokládá Giseke za metrická, ovšem neprávem. Jeho následoval *J. Zahradník*, O skladbě veršů v Iliadě a Odyssei (Výroční zpráva cís. král. gymnasia v Písku za školní rok 1890). Pojednání to otištěno ve spise téhož spisovatele „O skladbě veršů v Iliad

a Odyssei« (Rozpravy české akademie císaře Františka Josefa, v Praze 1897, str. 1—78), o němž srv. mou úvahu v Listech fil. 26, 1899, str. 267 n. Zahradník hleděl tu pracně vyzpytovati, kterak jednotlivé členy hexametru, povstalé caesurami, vyplňovány byly větami nebo částmi vět (str. 8). Dochází k výsledku, že caesura může děliti celé věty i nejrůznější jejich částky, že tedy Homeros připouštěl v rozřaďování látky slovní v schema verše největší volnost, patrně podle potřeby, což lze předpokládati u každého básníka, aniž to třeba dokazovati. Vyložiti se měly jen **úchylky** od obyčejného slovosledu a větosledu, jsou-li jaké, a pokud jsou podmíněny metrem. Pojednání toto jest bez ceny, jako podobná část pojednání Gisekova. *J. La Roche*, Die Stellung des attributiven und appositiven Adjectivs bei Homer (WSt. 19, 1897, str. 161 n.), zkoumal postavení přídavných jmen v homerském verši. Pojednání to podobno je Zahradníkovu.

Správnější poznámky pronesl o té věci *I. Bekker*, HB. I, str. 166 n., ukázav, že některých tvarů (j. *νηπιέῃσιν, ποδωκείῃσιν*) užívá Homeros jen pro metrum. Obšírnější výklad podal *I. H. Ellendt*, Einiges über den Einfluss des Metrums auf den Gebrauch von Wortformen und Wortverbindungen im Homer (Progr. Königsberg 1861; otištěno též v jeho spise »Drei Homerische Abhandlungen«, Leipzig 1864, str. 1 n.). Ellendt ukazuje podrobně, jak u Homera metrum působí na změnu rodu, čísla (srv. slovo *ἀήρ*, jež jest brzy masc., brzy fem., střídání *δῶμα — δώματα*), na užívání rodu činného i středního a volení určitého tvaru z několika tvarů možných. *A. Ludwich* AHT., str. 238 n. dokazuje, že slova míry molossa kladou se u Homera pravidelně tak, že prostřední jejich slabika padá do arse, ne do these; tedy na př. *Ἀτρείδης* že mívá prostřední slabiku *-τρει-* v arsi. Výjimek je prý málo; jen na dvou místech verše, před diaeresí bukolskou a na konci hexametru (spondejského) ustupoval prý Homeros od tohoto pravidla (str. 247). Ale výjimek z tohoto pravidla jest vlastně mnohem více, jak vidno z jejich sestavení na str. 248 n. Podobné pravidlo stanoví A. Ludwich také o dispondejích u Homera (str. 250 n.). Téhož pravidla o molossu drželi prý se také básníci pozdější (str. 252 n., zvláště str. 254). Ale i tu je výjimek dost (srv. str. 255 n.).

Pojednání téhož rázu uveřejnili o básnictví latinském **W. Gebhardi*, De Tibulli Propertii Ovidii distichis quaestionum elegiacarum specimen (Diss. Regimonti 1870) a *týž*, Zur Technik der römischen Dichter im epischen und elegischen Versmass (JPhP. 109, 1874, str. 647 n.), v nichž mimo jiné jednal o postavení jmen podstatných a přídavných k nim náležících v hexametru i pentametru. **O. Lüdke*, Über rhythmische Malerei in Ovid's Metamorphosen (Realschulprogramm, Stralsund 1878), jenž zkoumal postavení slov a vět u Ovidia, vyšetřoval, na kterém místě hexametru u něho počínává věta, kolik veršů zpravidla zaujímá atd. O postavení slov v hexametru (i pentametru) Tibullově a Lygdamově a o otázce, pokud na ně působí metrum, jedná *M. Krafft*, De artibus, quas Tibullus et Lygdamus in versibus concinnandis adhibuerunt (Diss. Halis 1874); téhož rázu je jeho pojednání *Zur Wortstellung Vergils (Progr. Goslar 1887). O postavení slov u Vergilia jednal *J. Kvíčala*, Neue Beiträge zur Erklärung der Aeneis, Prag 1881, str. 275 n. a nejnověji *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 382 n. (v poznámce tamtéž uvedena také literatura, týkající se slovosledu básnického vůbec). Vergilius často prý klade na začátku verše přívlastek, na konci podstatné jméno, k němu patřící, a pod. Ale pokud **metrum** působilo na tento slovosled, se nevyšetřuje.

Norden přihlíží při tom i k básníkům jiným. O postavení slov u Lucana jedná *A. Gregororius. De M. Annaei Lucani Pharsaliae tropis pars I (Diss. Lipsiae 1893).

Th. Birt, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 10 jednal o oddělování podstatného jména od přídavného. Básníci prý kladli slova k sobě patřící na konec obou částí hexametru dvoudílného; srv.

Cynthia prima s u i s | miserum me cepit o c e l l i s.

Stanovisko to schvaluje a novými doklady opatřuje *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 257 n.). Ostatně se v té věci básníci neshodovali. *I. Hilberg*, Vorläufige Mittheilungen über die Tektonik des lateinischen Hexameters (VVDPS. 39, 1888, str. 231 n.), zamýšlel jednati o poměru mezi metrickou formou a látkou slovní a vyšetřovati, jak básníci jednotlivá slova i věty řadili v schema hexametru. Přihlíží k celému latinskému básnictví až do IX. stol. po Kr. Ale výklad jeho přece netýká se otázky, pokud působilo na slovosled a výbor slov metrum, a bývá i nesprávný. U básníků latinských hledí prý se k tomu, aby věta s veršem se neshodovala, v básnictví moderním prý je tomu naopak (str. 231) — což je jistě nesprávné. Vykládá-li Hilberg, že u některých básníků končí se věta často po druhém daktylu a následující věta že se k ní přiřaďuje asyndeticky, u jiných básníků že po druhém daktylu končí se slovo, k němuž následující slovo se řadí rovněž asyndeticky, u jiných že se úkaz ten nevyskytuje nikdy, nebo že se u nich věta končívá po třetím trocheji atd., vykládá o věcech, které částečně patří jinam (do výkladu o interpunkci hexametru: v. výše str. 55 n.), částečně s metrikou vůbec nesouvisí a zakládají se z veliké části na zálibě básníků, z níž nelze odvoditi nijakých pravidel, dokonce ne pravidel obecněji platných. Kterak rhythmus hexametru působil v latině na volbu určitých slov, tvarů a obratů, poněvadž některá slova, tvary a obraty rhythmu se vzpíraly, vykládá *E. Wölfflin*, Hexameter und silberne Prosa (Archiv f. lat. Lex. u. Gram. 11, 1900, str. 503 n.). Některé poznámky o této otázce má i *E. Leutsch* Gr., str. 114 n. a *Plessis* TM., str. 36 n. a 275 n.

O obtížích, které působil hexametr Římanům, bylo dosti často jednáno, ač by otázka tato vyžadovala nového, soustavnějšího šetření.

Pozn. 2. První jednal o této věci *J. R. Köne*, Über die Sprache der römischen Epiker, Münster 1840, ukazuje na převahu dlouhých slabik a na poměrně řídké střídání krátkých a dlouhých slabik v latině, což pro daktylský rhythmus není příznivé (str. 4 n.). Hojná jsou na př. v latině slova míry – ⏑ – (v i r g i n e s, f l a m i n u m, a u d i u n t), dosti je slov s více než dvěma krátkými (m i l i t i a, m e m o r i a, l e g e r e), jež z daktylského rhythmu jsou úplně vyloučena. Jiná lze do tohoto rhythmu vpraviti ne bez obtíží, poněvadž brání jistým pravidlům metrickým (caesuře, peknému tvaru hexametru a j. v.); na př. slova míry dispondeje (i n c r e m e n t u m, l a u d a v e r u n t; str. 6 n.). Köne vykládá, jak si epikové pomáhali užíváním tvarů, metru podajnějších (str. 9 n.), zvláštních vazeb (m. o p a c u s l o c u s říkali o p a c a l o c o r u m a pod.; str. 15 n.) i slov (v e s t i s m. s t r a g u l u m; str. 17), rozličnými opisy a figurou *ἓν διὰ δυοῖν* (C o r o n i d e s m. A e s c u l a p i u s; p a t e r i s e t a u r o m. p a t e r i s a u r e i s; str. 18). Podrobně rozvádí Köne své výklady na str. 21 n. Někde jest arci výklad jeho se stránky metrické a grammatické již zastaralý.

Dodatky k tomuto spisu uveřejnil nejmenovaný spisovatel v čl. »Beitrag zu einer weiteren Begründung und Bestätigung der von Köne entwickelten Grundansicht über die Sprache der römischen Epiker« v Zeitschrift f. d. Alterthumswiss. 9. 1842, str. 81 n. V dodatku uvedeného spisu *Könova* (str. 245 n.) dokazuje *W. H. Grauert*, Über die Metrik der römischen Epiker. Eine Nachschrift, že latina není vůbec příliš způsobilá pro metra daktylská a anapaestická, nýbrž jen pro metra trochejská a iambická (str. 248).

Po Könovi jednal o této věci *F. C. Hultgren*, Die Technik der römischen Dichter im epischen und elegischen Versmass (JPhP. 107, 1873, str. 753 n.). Básníci římští byli nuceni opisovati některá jména podstatná na -itas (j. aequitas), na -do a -io (j. aegritudo, dissolutio), na -ia (j. impotentia), na -us (j. architectus) a j.; na př. místo garrulitas říkali garrula lingua a j. v. Podobně vzpírala se daktylskému metru mnohá jména vlastní a přídavná i mnohé tvary slovesné. Veliká část pokladu slovního vůbec byla pro básníky nepotřebná. Hultgren vykládá, jak nesnáze daktylského metra nutily básníky k volnému slovosledu (zvláště při částicích, spojkách a předložkách; str. 757), někdy i k dosti násilným hyperbatům (str. 758 n.), k užívání kratších tvarů (tenuere m. tenuerunt, paterere m. patereris), k diaeresim (dissoluendus, siluae; str. 758), k užívání básnického plurálu (corpora, monstra, aequora a p. m. singuláru; str. 759 n.), k tvoření přídavných jmen daktylské míry (j. amabilis, adj. na -fer, -ger, -ficus, -fluus; str. 763 n.) a j. Avšak pílí a vytrvalostí dovedli Římané hexametr (i distichon) k takové dokonalosti, že převýšili i své vzory řecké; volnějším užíváním dosavadních tvarů jazykových a tvořením nových slov odpomohli nedostatku daktylů (str. 771).

O témž předmětu jednal, jak se zdá, i **F. Lorey*, Die Schwierigkeiten der Anwendung des griechischen Metrums für die lateinische Sprache (Gymn.-Progr. Hameln 1874), jedná o něm i *G. Gossrau*, De hexametro Virgilii (Publii Virgilii Maronis Aeneis. Ed. sec. Quedlinburgi 1876, str. 637 n.) a *F. Polle*, Wörterbuch zu Ovids Metamorphosen, bearbeitet von *J. Siebelis*, 3. Aufl. besorgt von *F. Polle* (Leipzig 1879), str. 3. n., vykládaje stručně, kterak Ovidius pomáhá si užíváním synonym, plurálu, tmesí (inque cruentatus a j.), aby nahradil slova, kterých v hexametru užiti nemůže. Podává i krátký seznam těchto slov a tvarů. *E. Häfner*, Die Eigennamen bei den lateinischen Hexametrikern (Progr. des k. Ludwigs-Gymn. in München f. d. Schuljahr 1894—5, München 1895), pokračoval v práci Könově. Básníci užívali tvarů vhodných pro metrum (str. 5 n.), zaváděli novotvary (str. 7 n.) nebo pomáhali si prostředky syntaktickými (na př. užíváním plurálu m. singuláru, nom. za nepodajný gen. nebo acc.; str. 10 n.). Jména naprosto nepodajná nahrazovali souznačnými (Emathia m. Macedonia, Cecropius m. Atheniensis, Trinacria m. Sicilia a j. v.), nebo je opisovali (Iunonis infernae m. Proserpinae, Apollinea proles nebo Apolline natus m. Aesculapius; str. 13 n.), užívali za ně patronymik atd. Neradi jen měnili quantitu jmen (výčet takových volností je na str. 17 n.).

Často se také tvrdí, že básník seskupením určitých hlásek chtěl někdy docíliti zvláštního zvukového dojmu.

Již v poetikách renaissančních jednalo se o této »zvukomalbě«. Theorie tyto pocházejí vlastně již z rhetoriky starověké (srv. E. Norden,

P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI. Leipzig 1903, str. 404). Dionysios Halikarnasský, de compos. verb., kap. 15 n., vykládal, snad podle Theofrastovy knihy *περὶ λέξεως*, že Homeros užívá k zvukomalbě rozličných hlásek, a dokládal to příklady. Podobné poznamky jsou i ve scholiích k Homerovi: na př. k Il. 7, 252

καὶ διὰ θώρηκος πολυδαιδάλου ἠρήρειστο

přidávají schol. Ven. A.: *ἐτράχυνε τὰς συλλαβάς, τὴν βίαν τῆς εἰσόδου δηλῶν* (srv. i schol. k Il. 2, 210 a 4, 125).

Kdežto prý však Řekové (až na Nonna) užívali zvukomalby s mírou (a to nejen epikové, nýbrž i lyrikové, bukolikové, ba i tragikové), Římané užívali těchto okras nemírně; tak zvláště Ennius, od jehož doby zvukomalba v epické poesii římské zdomácněla (srv. R. Helm v BJ. 113, 1902, str. 17), a také starší tragikové. Catullus a současníci se okrasám těm (hlavně alliteraci, kterou pěstoval Ennius) vyhýbali; podobně Horatius, Tibullus, Propertius a pozdější. Vergilius stojí prý jaksi uprostřed. Norden na str. 408 podává toho všeho doklady; rád užíval prý Vergilius k té malbě hlásky *u*, *u* + *m* (na př. magno cum murmure montis), *u* + *r*, *s* + *t* atd. O té věci jednal také E. Leutsch GM., str. 115 a Zahradník ve spise výše uvedeném, str. 154 n.

Takové výklady zakládají se však často na subjektivním zdání, vnášejí často do verše něco, o čem se básníku ani nesnilo, i třeba je přijímati s opatrností. Podle Zahradníka na př. v Il. 5, 504

οὐρανὸν ἐς πολύχαλκον ἐπέπληγον πόδες ἵππων

hlásky *π*, *λ*, *γ* živě napodobují tepot koňských noh, v Il. 9, 208

ἐν δὲ συὸς σιάλοιο ῥάχιν τεθαλυῖαν ἀλοιφῇ

hromadění hlásky *λ* a dvojhlásek (*αι*, *ει*, *οι*) napodobuje podajnost vepřového sádla atd. Jaká to bujná fantasie!

Zvukomalbu mohli bychom uznávati jenom tam, kde je úmysl básníkův zcela patrný; ale míst, kde by tomu tak bylo, najdeme velmi málo. Tak na př. k Od. 9, 71

τριχθά τε καὶ τετραχθὰ διέσχισεν ἲς ἀνέμοιο

upozorňují někteří vykladatelé na »zvukomalbu« slov *τριχθά τε καὶ τετραχθά*, srovnávajíce moderní úsloví »ritz — ratz« nebo »cric — crac«; o verši v Ov. Met. 6, 376

quamvis sint sub aqua, sub aqua maledicere temptant

soudívá se, že opakovanými slovy sub aqua chtěl Ovidius naznačiti kvákání žab.

Určitě to tvrditi nelze. Výrazy ony lze náležitě vyložiti i bez těchto domněnek. Chce-li básník obyčejnými slovy *τριχθά τε καὶ τετραχθά*, vlastně hláskou *ῥ*, opakující se v nich dvakrát, naznačiti zvuk, vznikající při roztrhávání plachet, co chce naznačiti týmž *ῥ* na př. v známém zvolání *τρὶς μάκαρες Δαναοὶ καὶ τετράκις*, kde jsou dokonce tři *ῥ*?

V tomto druhém případě zajisté nic, a nejspíše ani v prvním. Těžko také mluviti o zvukomalbě řeči mrtvé, jejíhož zvuku nikdo neslyšel a jejíž výslovnost známe jen nedokonale. Ostatně i výklad o té věci vybočuje z mezí metriky.

Pozn. 3. O zvukomalbě jedná **O. Lüdke*, Über Lautmalerei in Ovids Metamorphosen (Progr. d. Real-Sch. Stralsund 1878), *R. Maxa*, Lautmalerei und Rhythmus in Vergils Aeneis (WSt. 19, 1897, str. 78 n.), *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 252 n. na různých místech). Poznámky podobného způsobu bývají i v některých vydáních (srv. na př. Q. Horatius Flaccus erkl. v. *A. Kiessling*, 2. Aufl. bes. v. *R. Heinze*, Berlin 1898, k ep. 1, 2, 43).

Totéž stanovisko zaujímá *E. Norden* v knize výše uvedené, str. 404 n. Na str. 415 dokonce soudí, že u Verg. Aen. 5, 591

f a l l e r e t i n d e p r e n s u s e t i r r e m e a b i l i s unda

dlouhá slova, jež brání vedlejším caesurám, naznačují bloudění labyrinthem a j. v.

Ve Vergiliově Aeneidě jsou, jak známo, na dosti hojných místech hexametry n e c e l é, kterých Vergilius nedokončil, ponechávaje si konečnou jich úpravu na pozdější dobu. I o těchto necelých verších se soudilo, že jich Vergilius užíval ú m y s l n ě, chtě jimi docíliti jistého dojmu. Mínění to jest ovšem nesprávné.

Pozn. 4. Soudil tak **M. Zille*, Die unvollendeten Verse der Aeneis, Leipzig 1865 (též při jeho ukázce překladu Vergiliovy Aeneidy; *Progr. des modernen Gesammtgymn. Leipzig 1863), *A. Weidner* ve svém výkladu k první a druhé knize Vergiliovy Aeneidy, často již uvedeném (Leipzig 1869) a dále **F. W. Münscher*, Unvollständige Verse in Vergils Aeneide (Gymn.-Progr. Jauer 1879). Mínění toto vyvrátil *H. Wendlandt*, Über die Hemistichien in Vergils Aeneis (ZGW. 29, 1875, str. 785 n.); jednal o tom také *R. Kvíčala* v BJ. 36, 1883, str. 444 n.

Zmínky snad zasluhují m a k a r o n s k é hexametry, kterých v jedné básni (18, 8; str. 232 n. vyd. R. Peiperova) užíval A u s o n i u s, skládaje je nejen ze slov řeckých a latinských zároveň, nýbrž neštítě se v nich ani slov hybridních, j. g e l i d o *τρομεροί*, *φροντ* i b u s, c a m p *οισιν*. O nich jednal R. KÖHLER, Ausonius und die macaronische Poesie (RhM. 12, 1857, str. 434 n.).

I. Vznik hexametru; jeho rhythmické přízvuky (*ἄρσεις*, percussiones) a ráz (*ἦθος*).

Hexametr jest nejstarší nám známý verš řecký. Vyskytuje se již v nejstarší památce řecké literatury, v básních Homerových. Jako tyto básně umělé předpokládají dlouhý předchozí vývoj prostonárodní poesie epické i hieratické, tak také zajisté i jejich verš, jenž již u Homera jeví úplnou vyspělost, předpokládá delší vývoj a vznik z prvků méně složitých.

Pozn. 1. Starověk sám o vzniku toho verse nevěděl nic. Ze starověkých jmen hexametru *ἡρῷον*, *Πυθικόν* (slul tak, že ho užíval při věštbách Apollon v Delfech: srv. schol. Heph. Ambr. u *Studemunda* Anecd. p. 137 n.) nelze arci souditi nic. Ani výkladům Anonyma Ambrosianského (u *Studemunda* ib. p. 230), podle něhož všecka metra přejali Hellenové od Hebreů a přičetli původ jich (patrně vlastně hexametru) mylně Pythii, nezasluhuje víry. Jiné povídačky jsou u Mar. Vict. 50, 19 n. (hexametr složen prý byl po zavraždění Pythona, když obyvatelé Delf oslavovali Apollona výkřiky *ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν*, jež tvoří arci šest spondejů). Atil. Fort. 284, 7 n., Ter. 373, 1584 n. a ve fragm. Par. 633, 1 n. Plin. N. H. 7, 56, 205 a Paus. 10, 5, 7 n. připomíná vedle této pověsti i pověst, že hexametr našel Olen. O těchto starověkých míněních jedná *E. Leutsch*, Metrische Fragmente (Phil. 12, 1857, str. 19).

Chceme-li něco určitého vypátrati o vzniku hexametru, jsme odkázáni na verš sám, na jeho charakteristické vlastnosti, jež mohou snad tajiti v sobě ještě stopy jeho původu. Tím způsobem dály se také většinou v nové době dosti četné pokusy o rozřešení této otázky.

Pozn. 2. První výklad podal, pokud vím, *Fr. Thiersch* (*ABA. 1814, str. 38 n.) a opakoval jej později ve své Grammatik der griechischen Sprache zum Gebrauche für Schulen (4. Aufl. Leipzig 1855), str. 133 n. Hexametr vznikl podle něho ze dvou řad tvaru − ⏑⏑ − ⏑⏑ −, jímž dostalo se jakéhosi dozvuku (Nachschlag) krátké slabiky, tak že vznikla nejprve řada složená:

− ⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑ | − ⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑.

Oba členy spojily se později těsněji: aby první nekončil se katalekticky, byla třetí jednoslabičná arse změněna ve dvouslabičnou. To jest výklad prostý všeho důvodu.

Hermann El., str. 331 n. soudil, že v hexametru sloučen jest katalektický daktylský trimetr, první to část pentametru, − ⏑⏑ − ⏑⏑ −, a katalektická tetrapodie anapaestická ⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑. *A. Apel* M. I.², str. 479 n. pronesl zvláštní nápad, že hexametr mohl by se vyložiti z anapaestického tetrametru

(⏑⏑ − −) − ⏑⏑ − ⏑⏑ − | ⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑⏑

odnětím půl druhého počátečního taktu, tedy způsobem, jakým v starověku vykládala metra z meter jedna škola metriků (v. R. str. 4), ale sám takový výklad zavrhuje. Na jiném místě (II.², str. 100) zmiňuje se zase o mínění těch, kteří bukolský hexametr pokládají za verš, vzniklý z tetrapodie a dipodie. Sám se vlastně o rozřešení té otázky vskutku nepokouší.

Vážný výklad podal první Th. Bergk, Über das älteste Versmass der Griechen (Progr. univ. Freiburg i. B. 1854; otištěno v jeho Kleine philologische Schriften II, Halle 1886, str. 392 n.). Předhomerské písně epické měly podle něho verše krátké a volné, prostý, zpěvný rhythmus, který se shodoval s jejich lyricko-epickým rázem. Nejstarší verš řeckého básnictví jest prý verš pořekadlový (Spruchvers), paroimiakos (⏑⏑ − ⏑⏑ − ⏑⏑ − −), v němž je složena většina pořekadel, a to i pořekadel starých, lidových (srv. *ἄλλο γλαῦξ, ἄλλο κορώνη* a j.). Vedle paroimiaku vyskytuje se v po-

[illegible] ovšem i kratší verš ⏑ – ⏑ ⏑ – – a – ⏑ ⏑ – – (j. πυρὸν ἀποδημεῖς, ἐς πόλιν ἀντλεῖς, γνῶθι σεαυτόν a j.). Paroimiakos a verš o něco kratší (⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – nebo ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑), tak zv. e n o p l i o s nebo p r o s o d i a k o s, vyskytují se i na nápisech a v písních lidových, čehož uvádí Bergk hojné doklady (str. 396 n.).

V takových verších byly prý skládány od aoidů staré básně hrdinské (*κλέα ἀνδρῶν*): aoidové prý dva takové verše spojovali v řadu. Básně jejich byly lyricko-epické a byly zpívány: proto se ve verši tom připouštěla leckterá volnost: anakruse se vynechávala nebo měla tvar velmi volný (⏑ ⏑, –, ⏑). Místo dvou krátkých v arsi kladena, jak svědčí zachované písně lidové, i arse jediná (str. 403 n.).

Vlastní epos žádalo si však, když se vyvinulo, verše plnějšího a vytvořilo nový verš, h e x a m e t r, j e n ž j e s p o j e n í m d v o u p a r o i m i a k ů v p e v n ý c e l e k: na př. začátek písně o Linovi, složené v paroimiacích, z nichž první je bez anakruse,

Ὦ Λίνε πᾶσι θεοῖσι τετιμένε· σοὶ γὰρ ἔδωκαν

je pravý hexametr. Kde se v písni lidové střídal enoplios a paroimiakos

⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | – – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –,

tam z tohoto složení vznikal hexametr ještě snáze (str. 405).

Hexametr mohl tedy vzniknouti:

a) ze dvou paroimiaků:

(⏑ ⏑) – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ | ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –.

První byl bez anakruse. Anakruse druhého s koncovými slabikami prvního slila se v jeden takt: místo, kde se to stalo, označuje později caesura po třetím trocheji.

b) z enoplia a paroimiaku:

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –.

Místo, kde spojeny oba původní verše, označuje caesura po třetí thesi.

Bukolská diaerese t. zv. bukolského hexametru ukazuje k tomu, že verš ten povstal jinak, z tetrametru a dimetru, kol to velmi oblíbených u dorských lyriků. Bukolská píseň jest vskutku původu dorského (str. 405 n.).

Totéž mínění vykládá TH. BERGK i ve své Griechische Literaturgeschichte I (1872), str. 382 n.

Pozn. 2. Málo pravděpodobný výklad podal *E. Leutsch*, Metrische Fragmente, 5. Die Entstehung des epischen Hexameters (Phil. 12, 1857, str. 12 n.). V daktylském rhythmu jest prý největší a proto také nejstarší řadou akatalektický tetrametr (str. 16). Z něho vyvinuly prý se řady ostatní. Z tetrametru a klausule tvaru adonia (– ⏑ ⏑ – –), jež byla polovicí tetrametru, tvořeny krátké strofy (str. 17). Tyto strofy, v nichž skládány modlitby, hymny, písně svatební a j., nebyli snad Pelasgové, jistě však je vzdělali Pieriové a Thrákové, z nichž vyšli nejstarší pěvci (str. 18). Epický hexametr nalezla, jak mínili již staří, věštírna delfská, v níž stýkal se kult thráckého Dionysa a krétského Apollona. V Delfech složen byl tedy daktylský tetrametr s adoniem v jediný

verš (str. 19), jenž byl klidnější a pro věštby a přednášení vhodnější než lyrická strofa, složená z tetrametru a adonia a určená ke zpěvu (str. 18 n.). Dóriové nalezli akatalektický trimetr iambický (str. 20), ježto iamb hodil se nejen k výsměchu, nýbrž i k písním válečným (str. 21). Podle tohoto dórského trimetru iambického počal se hexametr, verš složený původně z tetrapodie a dipodie, pokládati za verš jednotný. Sloučíme-li vždy dva takty hexametru

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –,

z nichž první dva tvoří úvod, druhé střed, třetí konec, odpovídá hexametr docela iambickému trimetru

⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ – | ⏑ – ⏑ –.

Pieriové hexametr zdokonalili (str. 21 n.).

Důkazem pro tuto hypothesu jest Leutschovi úkaz (str. 25 n.), že v některých hexametrech Homerových ve čtvrtém taktu stojí (vskutku zdánlivě) trochej m. spondeje (srv. konec hexametrů βλοσυρῶπις ἐστεφάνωτο, βοῶπι πότνια Ἥρη a j., o nichž se arci nyní soudí jinak; jsou tu vskutku spondeje); jiným důkazem jsou mu hojné systémy, složené z verše delšího a epodického verše kratšího (str. 28 n.). Homeros prý znal ještě původní strofu, z níž hexametr vznikl a již shledává Leutsch i v některých hexametrických věštbách, zachovaných u Herodota (str. 30 n.); dokazují to jeho strofy z hexametrů, kterých užil v threnech Andromachy, Hekaby a Heleny v Il. 24, 725 n. (str. 33 n.).

Proti mínění Bergkovu Leutsch leccos namítá (str. 39 n.). Pořekadla a verše z písní lidových, jichž Bergk se dovolává, jsou prý původu mladého. Pro starou dobu nelze připustiti volnosti, které těm veršům přičítá Bergk jimi rhythmus se ruší, kdežto básnictví staré doby bylo prý libovůle daleko.

R. Westphal M.[2] (1868), str. 333 n. pokládal opět hexametr za verš, složený ze dvou tripodií. Tripodie byla prý nejstarší daktylskou řadou. Caesurami a střídáním tvaru taktů dostalo se této jednotvárné řadě rozmanitosti a živosti. S tímto jeho stanoviskem se shoduje, že v dřívějším svém článku »Vers und System« (JPhP. 81, 1860, str. 202) hexametry (a pentametry) hymnů Mesomedových a Dionysiových pokládal za složené ze dvou tripodií.

Pozn. 4. Zcela mechanický výklad, třeba upomínal na výklad *Th. Bergkův*, podal **B. Suhle*, Über die epische Zerdehnung, die Caesur und die ursprüngliche Composition des Homerischen Verses (Leipzig 1875). Hexametr vznikl prý spojením polovice pentametru (⏓ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –) a anapaestického paroimiaku (⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑). Proto bývá caesura v třetím taktu.

F. Allen, Ueber den Ursprung des homerischen Versmasses (KZ. 24, 1879, str. 556 n.), soudil, že hexametrem psány byly již epické zpěvy před Homerem, ale hexametr sám že se vyvíjel ponenáhlu. Jak se vyvíjel, lze poznati srovnáním s básnictvím jiných, příbuzných národů. Z některých meter zendských a indských (anušṭubh) a z německé Langzeile, jež skládaly se ze dvou řad o čtyřech slabikách rhythmicky přízvučných, oddělených od sebe diaeresí, soudí Allen, že společní předkové Iranů, Indů a Germanů zpívali své epické ballady ve verši, který se skládal ze dvou přesně oddělených řad, z nichž každá měla čtyři slabiky, opatřené rhyth-

mickým přízvukem, a čtyři slabiky lehké: každá řada počínala se slabikou lehkou a končila se slabikou s přízvukem rhythmickým (str. 567).

Caesura v třetím taktu hexametru, jež jest velmi hojná a připouští přízev, svědčí o tom, že hexametr vznikl také ze dvou řad, oddělených od sebe pausou (str. 569). První z obou řad hexametru může býti katalektická – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – (má-li hexametr caesuru po třetí thesi) nebo může míti tvar – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ (má-li hexametr caesuru po třetím trocheji). Původní konec první řady byl asi trochejský. Určitá quantita poslední slabiky první řady, končící se trochejem, jakož i anakruse druhé řady (obě ty slabiky v pozdějším hexametru jsou krátké) vznikla teprve těsnějším spojením obou řad. Původně byly asi obě ty slabiky volné, a tvar předhistorického hexametru byl asi tento:

´ ⏑⏑ ´ ⏑⏑ ´ ⏑ | ⏑ ´ ⏑⏑ ´ ⏑⏑ ´ ⏑.

Allen ukazuje také na analogii saturnského verše italského (str. 572 n.). Praverš indoeuropský

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑

ztratil prý nejprve tak, že konec obou řad stal se závažnějším poslední arsí obou řad:

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑.

Potom poslední these ztratila přízvuk a stala se arsí:

⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑.

Zavedením principu časoměrného byla prý stanovena přesně míra thesí i arsí; these staly se dlouhými, arse vyrovnány s thesemi a staly se rovněž dlouhými, nebo skládány ze dvou krátkých. Anakruse obou částí zůstaly ještě volné. Jelikož však takto obě řady byly úplně stejné, odstraněna anakruse první části:

´ ⏑⏑ ´ ⏑⏑ ´ (⏑) ⏑ ´ ⏑ ´ ⏑⏑ ´ ⏑.

První řada bývala prý někdy katalektická. Konečně obě řady semknuty úžeji (ač caesura zůstala), tak že z posledního taktu řady první a z anakruse řady druhé vyvinul se takt jediný, daktylský, s caesurou buď po thesi nebo po první arsi. Tím způsobem vznikly nejstarší tvary hexametru s caesurou po třetí thesi nebo po třetím trocheji (str. 591 n.).

Jakýsi kompromis mezi míněním Bergkovým a Allenovým značí mínění, které o vzniku hexametru pronesl H. Usener, Altgriechischer Versbau. Ein Versuch vergleichender Metrik. Bonn 1887. Usener dokazuje, jako u nás to dokazoval již dříve, částečně podle podnětu Westphalova, J. Zubatý v čl. »Některé myšlénky o vývoji metrické formy« (Listy fil. 13, 1886, str. 19 n.), že staří národové indoeuropští (Indové, Iranové, Germani, Slované, Keltové a také Řekové a Římané) užívali verše velmi volného, jak on myslí, o čtyřech thesích s volnými arsemi, jež mohly býti vyjádřeny jednou nebo dvěma slabikami, po případě i potlačeny.

Z takových dvou volných veršů vznikl podle něho i hexametr (i pentametr). Usener ukazuje k tomu, že nápisné hexametry (o příkladech z Homera, které uvedl, [illegible] v třetím taktu.

v němž je caesura, jisté volnosti, jež svědčí, že tato caesura dělila původně dva samostatné verše. Srv. na př. nápisné verše

Διογένης ἀνέθηκεν | Αἰσχύλου υἱὸς Κεφαλῆος
ὀρφανὰ τέκνα λίποιτο | χῆρον βίον, οἶκον ἔρημον

(str. 30 n.) a j.

Usener soudí tedy podle Bergka, že hexametr s caesurou po třetí thesi vznikl ze dvou řad, paroimiaku, jehož první slabika bývala volná, brzo krátká, brzo dlouhá (⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –), a kratší řady – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –, jež stala se prvou částí hexametru. Obě tyto řady vznikly ze dvou řad prostonárodních s volnými arsemi, jedné o t ř e c h, druhé o č t y ř e c h thesích. Hexametr s caesurou po třetím trocheji vznikl prý opakováním paroimiaku a potlačením první arse prvního paroimiaku

(⏑̲) – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ‖ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑.

Náchylnost k lahodě rhythmu způsobila, že upuštěno od volnosti arsí a kladeny za arse vždy dvě slabiky krátké nebo jedna dlouhá (srv. zvláště str. 99 n. a mou recensi toho spisu v Listech fil. 14, 1887, str. 130 n.).

Pozn. 5. Tyto výklady Usenerovy schválil *F. Hanssen* v posudku jeho knihy (Phil. Anz. 17, 1887, str. 250 n.). Ale později v čl. »Das enkomiologische Metrum« (Phil. 51, 1892, str. 231 n.) soudil, že hexametr nomů vyvinul se z epického, a že třeba odvozovati původní tvar hexametru z hexametru *κατ' ἐνόπλιον*, nikoli z hexametru epického nebo z paroimiaku, jenž jest jen z l o m k e m epického hexametru, užívaným v příslovích. Vznikl tedy podle něho hexametr spojením d v o u t r i p o d i í, dvou prosodiaků.

Proti mínění Usenerovu vyslovil se také *A. Ludwich* v posudku jeho knihy (BPW. 7, 1887, str. 456 n.). Že by byl verš homerský vznikl ze dvou stejných veršů kratších, proti tomu svědčí podle Ludwicha nerovnost obou půlí hexametru. Ani z n á p i s n ý c h hexametrů nelze o vzniku hexametru souditi nic, poněvadž jejich technika — a v tom má asi Ludwich pravdu — je n e d b a l á.

Nesprávný jest výklad, který podal **H. Seiling*, Ursprung und Messung des homerischen Verses (Jahresb. Realgymn. zu Münster i. W., Nördlingen 1887), jenž snažil se hexametr tonami a pausami rozšířiti v oktapodii. Rovněž tak jest z větší části nesprávný výklad, který podal **H. Kluge*, Zur Entstehungsgeschichte der Ilias (Köthen 1888), str. 1 nn. Podle něho hexametr vznikl ze dvou tripodií n e b o ze tří dipodií, čímž vykládá se různost jeho caesur, vyskýtajících se v třetím nebo v druhém a čtvrtém taktu. Verš ten počítal prý původně jen slabiky; daktylským stal se tím, že na začátku druhého, po případě i třetího oddílu jeho přidána anakruse, která s předchozí arsí způsobila obě krátké slabiky daktylu. Z těchto míst rozšířil se daktyl i na takty ostatní. Ale hexametr neměl nikdy vskutku d v ě caesury a nemohl tedy vzniknouti ze t ř í kol.

Nic v podstatě nového nepronesl o té otázce *J. La Roche*, Metrische Excurse zu Homer II (WSt. 18, 1896, str. 1 n.). Hexametr vznikl prý ze dvou řad, jichž konec a začátek označuje caesura v třetím taktu. Pro to svědčí mimo jiné nejen veliká hojnost těchto caesur u Homera a připouštění metrických volností

(krátké slabiky místo dlouhé, přízvuku) na tom místě, jakož i analogie pentametru, nýbrž také ten úkaz, že slova, která podle svého významu nemohou státi ani na začátku ani na konci hexametru (j. příklonná a slova podobná), nemohou státi ani na začátku druhé ani na konci první jeho poloviny. Ale toto pozorování nemá pro řešení otázky této ceny. To jsou vesměs slova, která s okolím svým těsně souvisí a brání caesuře. Že nestávají v třetím taktu, souvisí s caesurou, vyskytující se v tomto taktu. O vzniku hexametru nelze z toho, jakož ani z jiných volností, s caesurou spojených, usuzovati nic.

Jistě nesprávný jest také výklad, který podal *H. Draheim*, Die Entstehung des homerischen Hexameters (JPhP. 155, 1897, str. 657 n.). Draheim soudí ze souvislosti řečtiny se sanskrtem a perštinou, že řecký hexametr zastupuje verš védský

[illegible]

a avestský

[illegible]

Arci metrum i počet slabik je ve verších těch různý, shodné je pouze rozdělení jich ve dva oddíly: řecký hexametr je dále časoměrný, verš indský a avestský přízvučný (?) (str. 657). Indové potlačovali často arsi před posledním iktem, tak že druhá část jejich verše měla podobu

[illegible]

Užijeme-li tohoto tvaru i pro první půli verše, vznikne verš, podobný hexametru

[illegible]

τὼ δ' ἐν Μεσσήνῃ ξυμβλήτην ἀλλήλοιιν.

Historická souvislost mezi veršem řeckým a indským i avestským je tedy myslitelna, uznáme-li přechod verše přízvučného v časoměrný. Že v hexametru délky daktylu rozvésti nelze, to lze snadno vysvětliti, soudíme-li, že délka daktylu nastoupila na místo přízvučné slabiky předhistorického verše (str. 658). Třeba tedy jen vyložiti, proč je arse hexametru dvouslabičná.

Spondeje jsou sice v hexametru živlem podružným, ale historicky mohou býti živlem dřívějším. Dvouslabičnému taktu přízvučného verše ˣ́ × odpovídá nikoli daktyl, nýbrž spondej ⏗ – (na iamb, trochej nebo pyrrhichius nelze při hexametru mysliti). Tedy daktyl nenáleží předhistorickému verši, nýbrž dostal se do něho po spondeji. Jakmile na místo přízvučné slabiky nastoupila slabika dlouhá, nemohla jediná krátká slabika vyplňovati arsi, nýbrž mohly ji vyplňovati jen slabiky dvě (str. 659). Přechod přízvučného verše v časoměrný učinily možným slabiky obojetné, jež mohly býti měřeny buď krátce buď dlouze. Přechod ten nebyl ovšem náhlý: přízvučná slabika přešla v dlouhou prostřednictvím přízvučné dlouhé (str. 660). Ze starého verše o osmi thesích vyvinul se hexametr dvoudílný (s caesurou v třetím taktu) potlačením poslední arse v obou polovicích verše:

[illegible]

Z tvaru takového verše, v němž druhá polovice měla anakrusi

[illegible]

a to zkomolením konce první polovice a splynutím tohoto konce s anakrusí druhé polovice, vyvinul se pozdější tvar hexametru:

´ ⏖ ´ ⏖ ´ ⏑ | ⏑ ´ ⏑⏑ ´ ⏑⏑ ´ ⏑.

Toto zkomolení nastalo až tehdy, když na místo délky směly nastupovati dvě slabiky krátké. Z tohoto tvaru hexametru vyvinuly se pak ostatní jeho tvary (s caesurou po třetí a čtvrté thesi atd.; str. 661).

Doklad tvrzení, že hexametr vznikl z verše přízvučného, shledává Draheim také v Homerových *στίχοι ἀκέφαλοι* a *μείουροι*, ve zjevu, že ze tří krátkých slabik první nebo poslední, z pěti prostřední stává v thesi (str. 662), dále v hojných homerských apokopách a synkopách, jež vznikly působením přízvuku (j. *πετεινός* — *πετνός*; *πατέρος* — *πατρός*; *ἀγείρω* a *ἀγρόμενος* a j. v.; str. 663). Přežitkem ze starého verše je také užívání krátkých slabik v caesurách a průzev při nich přípustný (str. 664 n.). Ale tento obšírný výklad, jejž Draheim hledí opříti ještě o jiné důvody, jest nesprávný. Stará řečtina v nejstarších dobách, a zajisté i v dobách, kdy vznikal hexametr, měla přízvuk h u d e b n í; nelze tedy vyvozovati hexametr časoměrný z nějakých veršů, jak Draheim míní, přízvučných. Dobré je v Draheimově pojednání jen to, co bylo vysloveno již Bergkem a Usenerem, po případě Allenem.

Docela skeptické stanovisko zaujal *J. Paulson*, Lukrezstudien I. Die äussere Form des Lukretianischen Hexameters, Göteborg 1897 (Göteborgs Högskolas årsskrift 1897), str. 5, míně, že původ hexametru hledati jest v lahodném dojmu, který měl Řek při opakování daktylské řady. Jak však hexametr vznikl, jest prý těžko říci. Nejspíše se řada daktylů přerušovala po každém šestém taktu tím, že každý šestý takt tvořen ze dvou slabik.

O vzniku hexametru jednal ještě **Rösch* (Korresp. f. d. Schulen Württembergs 1881, str. 208). *W. Hartel* HS., str. 117 kolísá nerozhodně mezi theorií Westphalovou a Bergkovou, *A. Engelbrecht* C., str. 300 n. kloní se k mínění Bergkovu. **J. G. Tisdall*, A theorie of the origin and development of the heroic hexameter, New York 1899, hájil mínění Westphalova. **G. Hoerenz*, De vetustiore versus heroici forma in Homeri carminibus inventa (Wissenschaftliche Beilage zum Jahresb. der XII. städt. Realschule zu Berlin, Ostern 1901) málo se uchyluje od výkladu Bergkova a Usenerova (viz recensi *Draheimovu* ve WklPhil. 1901, sl. 1108 n.).

Zvláštní mínění o vývoji metrické formy u Řeků vůbec a také o vzniku hexametru pronesl *I. van Broeckhoven*, The music and poetic rhythm of the Greeks in the light of modern research, from a musical point of view (TAPA. 33, 1903, str. LIII n.). Praví totiž: »Můžeme nyní stopovati vývoj systému hudby národů, starších Řeků; a z toho pramene docházíme k přesvědčení, že nejjednodušší z hudebních nástrojů, trouba, byla základem hudebního systému starých, a že krok v náboženském tanci starých národů byl pramenem rhythmu. Neboť hexametr — nejstarší tvar metrický — vznikl ze šesti kroků, jichž bylo třeba k vykonání plného kola v kolovém tanci.« Pentametr je ovšem také hexametr; pausa v šestém kroku pentametru určena pro oddech pěvcům. Mnoho tím řečeno není. Také postrádá toto mínění náležitého odůvodnění.

Z metriků, kteří psali knihy souborné, dotýkají se této otázky CHRIST M.², str. 157 n., jenž uvádí mínění Bergkovo a Allenovo. ROSSBACH M.³, str. 13 n., jenž soudí, že hexametr byl původně zpíván.

a teprv když se začal pouze přednášeti, nabyl té rozmanitosti, jakou shledáváme u Homera, ale jinak vykládá vznik jeho podle Westphala ze dvou daktylských tripodií. Podobné mínění pronesl i SEMITELOS EM., str. 334 n. (srv. i USSING GRM., str. 87 n., zvláště str. 89). GLEDITSCH M.[3], str. 115 uznává vlastně trojí vznik hexametru: 1. hexametr s caesurou v třetím taktu vznikl ze dvou tetrapodií, po případě tripodií, jak naznačili Bergk a Usener; 2. hexametr s caesurou bukolskou vznikl spojením tetrapodie a dipodie daktylské; 3. hexametr s caesurami po čtvrté a druhé thesi vznikl ze tří kol anapaestických

(⏑) ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –.

Patrně si představuje Gleditsch, že druhá slabika dlouhá posledního taktu byla vlastně původně první dlouhou slabikou následující řady, jež s předešlou řadou se spojila a tím řady anapaestické změnila v daktylské. Ale je pravděpodobno, že týž verš vznikl trojím způsobem?

Chceme-li dojíti nějakého určitého mínění o vzniku hexametru, nesmíme vycházeti při tomto zkoumání od jiných veršů indoeuropských, ježto nikterak není jisto, ba ani pravděpodobno, že by verše jednotlivých národů indoeuropských, třeba sebe podobnější, byly se vyvinuly z nějakého původního verše praindoeuropského, nýbrž třeba nám vycházeti od hexametru samého, od charakteristických jeho vlastností: těmi jsou jednak caesury, jednak rozmanitost tvaru jeho taktů.

Původními caesurami hexametru jsou asi caesury třetího taktu; caesura po čtvrté thesi a bukolská jsou pozdější, ježto dělí hexametr dosti nerovnoměrně. Caesura, která části taktu, vlastně těsně souvislé, od sebe roztrhuje malou přestávkou, a nemá tedy oprávněnosti rhythmické (v. R., str. 137 n.), musí míti zvláštní příčinu svého vzniku: patrně dělila původně dva verše samostatné, které teprve později splynuly ve verš jediný. Ukazuje tedy caesura po třetí thesi

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –

a caesura po třetím trocheji

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ | ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –

zřejmě k tomu, že hexametr — jak tvrdil BERGK a po něm jiní — vznikl ze dvou řad, jedné tripodické, katalektické nebo akatalektické sestupné,

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑,

druhé tetrapodické katalektické vzestupné

⏑ }
⏑ ⏑ } – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – –.

Pozn. 6. Někteří metrikové soudí, že v tyto dvě řady dělili hexametr již staří. Praví totiž Pseudo-Aristoteles (Met. p. 1093 *a*. 30 n.): *φαίνεται δ'* (t. *τὸ ἔπος*, hexametr) *ἐν μὲν τῷ δεξιῷ ἐννέα συλλαβαῖς, ἐν δὲ τῷ ἀριστερῷ ὀκτώ.*

Podle Pseudo-Aristotela jest tedy hexametr složen ze dvou kol, z nichž druhé jest katalektické

8 slabik | 9 slabik

Pseudo-Aristoteles má na mysli hexametr s trochejskou caesurou v třetím taktu a podle ní patrně hexametr dělí (srv. *A. Engelbrecht* C., str. 300). Ale místo toto lze pojímati a vysvětlovati též jinak — podivno jest při výkladu výše uvedeném, že by Pseudo-Aristoteles vycházel od hexametru s t r o c h e j s k o u caesurou, — totiž takto:

δεξιόν | *ἀριστερόν*

9 slabik | 8 slabik

tak že by se tím označovalo rozdělení na dvě kola bez ohledu na caesury. I tento výklad má zastánce (jednal o té věci a také o užívání slov *δεξιός* a *ἀριστερός* u metriku *Semitelos* EM., str. 333 p.), a proto jest lépe k tomuto místu nepřihlížeti.

Tyto dvě řady, které původně tvořily asi jakousi strofu, stále se opakující, sloučeny později v řadu jedinou.

První takt druhé řady, jež totožná jest s paroimiakem, byl dosti volný, jako i později v paroimiaku: jeho arse mohla býti tvořena jednou slabikou krátkou nebo dlouhou nebo dvěma krátkými. Jakého začátku se užilo, záleželo, jak se zdá, na konci předešlého kola. Po kolu akatalektickém, končícím se trochejem – ⏑, nemohlo býti dobře užito začátku dvouslabičného (byl tu vznikl takt paionský – ⏑ ⏑ ⏑). Není ovšem vyloučena možnost, že i první řada byla vzestupná s podobným volným začátkem, po případě i tetrapodická, ale možnost tuto po mém soudu dokázati n e l z e.

Po spojení obou řad v jedinou, třetí takt, v němž původní dvě řady samostatné se stýkaly, byl mnohotvárný podle toho, byla-li první řada katalektická či nikoli. Ve vyspělém hexametru jsou různotvárné i takty ostatní, připouštějíce vedle daktylu i spondej.

U jednotlivých národů indoeuropských, a také u řeckého, shledáváme starý, prostý verš, jenž má jen pevné these, ale volné arse, které mohou býti vyjádřeny jednou nebo dvěma slabikami, po případě i potlačeny. Verš takový jest jistě základem všech veršů řeckých, vysvětluje také všecky jejich tony i katalexe. Zajisté i verše, z nichž vznikl hexametr, měly, pokud byly zpívány, tuto volnou podobu: ale nemusily býti oba tetrapodické. I tripodie vedle tetrapodie jest řadou, která se podává každému národu takřka sama sebou, aniž jsme nuceni pomýšleti na nějakou užší souvislost těchto řad u jednotlivých národů a odvozovati je z nějakého starého tetrapodického, po případě tripodického verše praindoeuropského.

Jakmile takové volné řady přestaly se zpívati a začalo se jich užívati i v básních, určených pouze pro přednášení, volnost jejich asi pominula, a nastoupil v nich pevnější řád. Pro větší rozmanitost verše připuštěny vedle původních caesur třetího taktu i caesury v taktu čtvrtém. Hexametr homerský, mající caesury, jež takty od sebe trhají, a pevný co do tvaru

taktu, svědčí sám o sobě, že byl již určen aspoň také k přednášení, že již zpíván býti nemusil a nejspíše také nebyl. Předchůdci básníků homerských, aoidové, snad básně své ještě zpívali, ač nemáme-li si jejich zpěv představiti spíše jako jakési melodické přednášení s průvodem hudebním, jež později přešlo v přednášení prosté. Básníci Homerovi asi již hexametrů svých nezpívali. Proto slove snad také hexametr často ἔπος, na rozdíl od básní zpívaných (ᾠδαί, μέλη). Nic nerozhoduje, že skládány nápěvy (μέλη) k veršům Homerovým a Hesiodovým (srv. na př. Athen. 14. p. 620 c) anebo že i později hexametry, velmi pravidelně složenými, skládány byly básně, určené ke zpěvu.

Pozn. 7. Přednášení hexametrů epických třeba si představiti způsobem, jejž naznačuje skladatel homerského hymnu na Herma v. 433; praví o Hermově epickém zpěvu: πάντ' ἐνέπων κατὰ κόσμον, ἐπωλένιον κιθαρίζων (*Christ* M.², str. 158 n., *Rossbach* M.³, str. 13 n.). Otázky o přednášení hexametru dotýká se *H. Guhrauer*, Musikgeschichtliches aus Homer I (Beilage zum Osterprogramm des Gymn. in Lauban 1886). Posuzovatel toho pojednání *A. Reimann* (BPW. 1887, sl. 72) tvrdí správně, že si epický přednes Řeků můžeme nejlépe představiti jako recitativ, členěný rhythmem hexametru.

Rozhodše se v otázce o vzniku hexametru, můžeme také snáze určiti, kde v hexametru byly rhythmické přízvuky (ikty). K otázce o rhythmických přízvucích (σημασία, percussio) hexametru obrátil pozornost R. Westphal FL., str. 175 n. Vycházel od Mar. Vict. 70, 12 n., a 70, 20 n. a soudil, že rozličnými ikty, jež jsou ve spojení s caesurou, dělí se hexametr na dva druhy: *a)* na hexametr dvoudílný, který slove u Maria Victorina **h e r o u s** nebo **e p i c u s**, a *b)* trojdílný, jenž nazývá se u něho **d a c t y l i c u s**.

D v o u d í l n ý skládá se dvou kol; ze slov Mar. Vict. 70, 22 n. (in duas caeditur partes . . . penthemimeren et hefthemimeren) soudil Westphal na str. 180, že třetí a čtvrtý takt měl silnější iktus, a označoval ikty dvoudílného hexametru takto:

–″ ⏑ ⏑ –′ ⏑ ⏑ –‴ | ⏑ ⏑ –″ ⏑ ⏑ –′ ⏑ ⏑ –‴ ⏑.

Trojdílný podle Maria Vict. 70, 15 n. dělí se na tři dipodie a má tedy ikty takto rozděleny:

buď –′ ⏑ ⏑ –″ ⏑ ⏑ –′ ⏑ ⏑ –″ ⏑ ⏑ | –′ ⏑ ⏑ –″ ⏑
anebo – ⏑ ⏑ –‴ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –″ ⏑ ⏑ | – ⏑ ⏑ –′ ⏑ (str. 182 n.).

Rossbach M.³, str. 24 n. odchyluje se málo od Westphala, přiznávaje správně podle pokynu Studemundova, že uvedené místo Maria Victorina týká se vlastně jen caesur, nikoli iktů hexametru, a uznává pro hexametr herojský tyto ikty:

–″ ⏑ ⏑ –′ ⏑ ⏑ –‴ ⏑ ⏑ –‴ ⏑ ⏑ –′ ⏑ ⏑ –″ ⏑.

Třetí a čtvrtý takt mají silnější iktus než takty sousední pro hlavní caesuru, která je buď v třetím nebo čtvrtém taktu. Ale správně přiznává,

že takové kladení přízvuků v hexametru jest jen všeobecným pravidlem, které mohlo býti při přednášení veršů všelijak měněno, hledíc ke smyslu a rozdělení vět, jakož i k důrazu, jenž se kladl na některá slova. Přísné zachovávání tohoto pravidla bylo by prý vadné.

Semitelos EM., str. 332 n. dělí hexametr bez ohledu na caesury na dvě tripodie a označuje pak — s tohoto stanoviska rhythmicky správně — ikty takto:

‴ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ | ‴ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑ ′ ⏑.

Zambaldi M., str. 240 n. praví správně, že nevíme, kladly-li se přízvuky rhythmické obou kol (jeden v každém kolu) vždy na tytéž takty, zvláště hledíme-li k rozmanitosti caesur. Přízvuky kladly prý se asi na nejvýznačnější slabiku každého kola a měnily tedy místo podle potřeby. V latinském hexametru byl prý od dob Augustových rhythmický přízvuk druhého kola (pro shodu přízvuku grammatického a rhythmického v latinském hexametru) vždy poután k pátému taktu, což jest jistě tvrzení nesprávné.

Pozn. 8. Že slovo, které stojí po caesuře, má silnější iktus, tvrdí *P. Kleinecke*, De penthemimere et hephthemimere caesuris a Virgilio usurpatis (Diss. Halis Saxonum 1882), str. 2. To platí o verších, rozdělených caesurou po třetí thesi, jež mají tedy největší iktus na první a čtvrté thesi. Hexametry, které mají caesuru po druhé a čtvrté thesi, mají prý největší iktus na prvni, třetí a páté thesi (str. 6 n.). Ale to vše je velmi subjektivní. Nevím, jedná-li o této otázce **F. Ch. Gräffe*, Die Messung der griechischen heroischen Verse (Göttingen 1812). **F. Ch. Kirchhoff*, Betonung des heroischen Hexameters (Altona 1866), dokazoval podle melodie hymnu na Musu, nám zachované, že dva nejsilnější ikty hexametru byly vždy před caesurou a po ní: na př.

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ‖ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ ‖ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ‖ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ – ⏓
– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ‖ –́ ⏑ ⏑ – ⏓

(srv. *Zambaldi* M., str. 240 pozn.).

Pro rozřešení této otázky nemáme ze starověku zpráv a jsme tu odkázáni na holé dohady. Ale věc ta má zajisté jen theoretickou, nikoli praktickou důležitost. Hledíme-li k tomu, že každý správný hexametr rozděluje se svou jedinou caesurou na dvě řady, mohli bychom snad nejsprávněji nejsilnější přízvuk druhé řady klásti na thesi po caesuře, nejsilnější přízvuk první řady na první thesi. Ježto pak po silném přízvuku jedné these pronésti lze, jak přirozeno, následující thesi jen se slabším přízvukem, mohli bychom ikty hexametru naznačiti takto:

a) ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ″ ‖ ⏑ ⏑ ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ″ ⏑,
b) ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ‖ ⏑ ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ″ ⏑,
c) ‴ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ″ ‖ ⏑ ⏑ ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏓,
d) ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ″ ⏑ ⏑ ′ ⏑ ⏑ ‖ ‴ ⏑ ⏑ ′ ⏓.

Ale to vše by mělo cenu jen theoretickou. V praxi, při přednášení veršů, liší se přízvuky jednotlivých taktů podle závažnosti slov a smyslu

bez ohledu na rhythmické rozdělení verše a jeho vznik, jak dobře poznamenali Rossbach a Zambaldi. Na př. v hexametru Il. 1. 37

κλῦθί μευ, ἀργυρότοξ', ὃς Χρύσην ἀμφιβέβηκας

jistě měla největší přízvuk slova *κλῦθι* a *Χρύσῃ*, ve verši Il. 1. 106

μάντι κακῶν, οὔ πώ ποτέ μοι τὸ κρήγυον εἶπας

slova *κακῶν* (tedy druhá these) a *κρήγυον* (tedy pátá these) atd. Určitého pravidla v té příčině asi nebylo.

Hexametr i rodem rhythmickým (*γένος ἴσον*), k němuž jeho takty náleží, i tvarem, vlastně připouštěním spondejů místo daktylů, i souměrem, klidným koncem a svou délkou činí dojem slavnostně vážný, jenž zajisté byl, bylo-li toho třeba, podporován i vážným přednášením.

Pozn. 9. Za vážný verš (*σεμνός*) byl pokládán v starověku vůbec, jak by bylo lze doložiti množstvím dokladů (srv. *Rossbach* M.³, str. 22 n. a 25 n., *Semitelos* EM., str. 378 n., *Gleditsch* M.³, str. 115 n.). Uvádíme tuto jenom některé. Aristoteles Rhet. 3. 8 (p. 1408*b*, 32) nazývá hexametr *σεμνός*, v Poet. 1459*b*, 34 n. praví: *τὸ γὰρ ἡρωικὸν στασιμώτατον καὶ ὀγκωδέστατον τῶν μέτρων ἐστίν*. Schol. Heph. v *Studemundových* Anecd. p. 137 n. nazývají toto metron *σύντονον*… *καὶ εὔρωστον*… *ὥσπερ οἱ ἥρωες*. Srv. i Arist. p. 51 a j. v.

Dionysios Halikarnasský, de comp. verb. k. 17 a 20, mluví o některých hexametrech Homerových, které podle rhythmiků nemají délky úplné, dvoudobé: jejich daktyly jsou prý zrychlené a málo se liší od trochejů. Takové hexametry nazývají se podle něho **kyklickými** (srv. R., str. 100 n.). Míní se tím hexametry ze samých daktylů, které plynou rychle.

Z tohoto místa Westphal M.², str. 345 n. činil dalekosáhlé výhody. Soudil, že takový hexametr, v němž these daktylů není dvoudobá, nýbrž nesměrná, jest pouze 18dobý (ne 24dobý) a že jest složen ne ze šesti taktů jednoduchých, nýbrž ze tří taktů dvojitých, že jest tedy vlastně trimetrem, jako trimetr iambický. Mar. Vict. 70, 12 n. dělí vskutku hexametr buď na šest taktů monopodických, buď na tři dipodické, tak že hexametr stává se trimetrem, buď na dvě kola tripodická.

Tato »kyklická« míra hexametru byla prý v epické a náboženské poesii výjimkou; ale hexametry básníků lesbických a bukolských, u těchto aspoň tam, kde jsou v nich skládány zpěvy, mají prý míru kyklickou. O tom svědčí prý hojná jejich caesura bukolská.

Rossbach M.³, str. 22 n. soudí, že v starších dobách vážný hexametr epický přednášen byl podstatně v taktech *γένους ἴσου*, jakkoli verš přednášený nemůže zachovávati přesně takt; rychlejší míra »kyklická« nastupovala prý jen na některých místech, kde to připouštěl smysl. Za dob pozdějších byl prý hexametr (proti starému zvyku) přednášen vskutku rychleji.

Všecky tyto výklady o »kyklické« míře hexametru jsou zbytečné. »Kyklických« taktů, jak v R., str. 100 n. bylo vyloženo, není; takty daktylské náleží vždy v *γένος ἴσον* a jsou čtyrdobé, ale při přednášení, v němž nelze přesně zachovávati takt, mohou podle smyslu jednotlivé

takty, po případě i celé hexametry býti pronášeny tak rychle, že daktyly jejich nezdají se čtyrdobé, nýbrž jsou blízké trojdobým trochejům, jako by jich these nebyla dvoudobá, nýbrž nesměrná. To mínil asi Dionysios Halikarnasský, a my nemáme práva vyhlašovati bez důvodu určité hexametry (na př. v básních erotických nebo bukolských) za hexametry s takty trojdobými a vkládati do místa Dionysiova více, než on sám do něho vložiti chtěl.

K. Užívání a vývoj hexametru.

Hexametru, nejstaršího nám známého metra řeckého, užívali básníci homerští, a po nich všichni pozdější epikové řečtí i římští; v epickém básnictví hexametr přežil starověk a uchoval se do středověku i do novověku. Básnictví epické předcházelo ovšem náboženské básnictví hieratické, i není vyloučena možnost, že toto básnictví, jehož jádro bývalo zpravidla epické, jako je tomu v pozdějších hymnech, první pěstovalo tento verš, pro vážné básnictví náboženské arci velice vhodný, a že teprv po něm přejalo jej epos, jež samo mělo první vzory v epických chválách starých hymnů.

V básnictví náboženském udržel se hexametr i po době Homerově. Důkazem toho jsou nejen hymny homerské, nýbrž i hymny doby mnohem pozdější (na př. Kallimachovy; srv. i hymny Mesomedovy a Dionysiovy), jež ovšem nebyly vesměs určeny ke skutečnému přednášení. Písně náboženské, kteréž bývaly zpívány pouze jednou osobou, nazývají se také nomy (GLEDITSCH M.³, str. 307 n.). Terpandros skládal nomy také v hexametrech (srv. jeho fragm. 3 a 4); podobně činil prý Filoxenos, Timotheos a Telestes.

Hexametry vyskytovaly se však i v básnictví melickém, na př. u Alkmana (frg. 8, 9—13). Příbuzné jsou jim i tak zv. aiolské hexametry Alkaiovy a Sapfiny, o nichž jsme již vyložili na str. 10. Hexametry v básnictví melickém (nemáme bohužel zachovánu žádnou celou báseň, jimi složenou) byly ovšem zpívány, ač skládány bývaly právě tak přesně, jako hexametry, určené pro pouhé přednášení a čtení, a nepostrádaly tedy ani caesury. Podle vzorů řeckých složil Catullus hymenaios básně 62. rovněž hexametrem (srv. i 64, 323 n.).

S užíváním hexametru v poesii náboženské souvisí i jeho užívání ve věštbách. Bůh delfský věštil v hexametru (hojné doklady toho jsou u Herodota); i pozdní podvržené věštby sibyllské psány jsou tímto metrem. Při věštbách užívá proto tohoto metra parodisticky komoedie: srv. Aristof. Hipp. 197 n., 1015 n., Eir. 1063 n., Orn. 967 n., Lys. 770 n.

Zajisté souvisí s tímto básnictvím také užívání hexametru v básnictví didaktickém, jež bylo původně aspoň z části v službách náboženství, jak jsou toho neklamným důkazem věštby, obsahující četné rady. V tomto básnictví držel se hexametr od Hesioda po celý starověk u Řeků i Římanů, ba udržel se tu až do novověku. Vážný ráz hexametru s vážností tohoto básnictví arci se shodoval.

Poměrně řídké jest užívání hexametru v lyrických částech tragoedie (srv. Sof. Trach. 1009 n., Fil. 839 n., Eur. Hik. 271 n., Troad. 595 n., Faethon fr. 775, v. 60 n.; Sen. Med. 110 n., Oed. 407 n.; u Aischyla

příkladů proto není), jakož i ve vážných částech komoedie, čehož máme arci jediný doklad v Aristof. Batr. 1528 n., kde náčelník sboru končí celou komoedii několika hexametry. V Aristof. Eir. 118 n. jsou hexametry části daktylské monodie, jako v monodiích tragických (srv. Eur. Hek. 73 n., 90 n.). Kdekoli se ovšem vyskytuje hexametr jako člen strof lyrických, má platnost dvou kol, jakožto členů periody a strofy, nikoli platnost metra (srv. R., str. 122 n.). Tragoedie i komoedie řídily se tu patrně vzorem poesie melické.

Z epického básnictví vypůjčilo si hexametr, arci vším právem, epos parodistické (srv. Batrachomyomachii). Zdali hexametr římské satiry souvisí s hexametrem básní parodistických, jak soudí CHRIST M.², str. 160, není, tuším, jisto. V satiře jest vážný hexametr dosti nápadný (také v ní nebyl metrem jediným: srv. zlomky satir Luciliových); ale máme-li na mysli, že satira chce ridendo dicere verum a že má účely vážné, jako list (epistula) Horatiův, psaný týmž metrem, spojíme spíše její hexametr s hexametrem básnictví didaktického. Není zcela správné, co o tom vykládá HERMANN El., str. 353 n.

Theokritos a básníci bukolští sotva napodobili svým hexametrem nějaké zpěvy prostonárodní; nelze to aspoň dokázati. Vzali jej patrně z epopejí; jejich εἰδύλλια (obrázky) a mimy, scény to ze života, ať pastýřského, ať jiného, jsou básně aspoň z části popisné, pro něž se hexametr dobře hodil. Pro zpěvy, obsažené v těch básních, užívali rádi hexametru s caesurou bukolskou, snad aby tímto jeho rozdělením učinili jej podobnějším rozměrům lyrickým.

Pozn. 1. O užívání a vývoji hexametru jedná *R. H. Klausen* v posudku *E. Munkovy* knihy »Die Metrik der Griechen und Römer, Glogau und Leipzig 1834« (Zeitschrift f. d. Alterthumswiss. 1, 1834, str. 1096 n.). *Westphal* M.³, str. 348 n., *Christ* M.², str. 159 n. a 201 n., *Rossbach* M.³, str. 40 n., *Semitelos* EM., str. 353 n., *Zambaldi* M., str. 243 n., *Alexanderson* GM., str. 71, *Ussing* GRM., str. 92, *Masqueray* TMG., str. 54, *Gleditsch* M.³, str. 120 a 284.

Hexametr homerský jest vzor verše pravidelného, ale při tom přece volného, nepoutajícího malichernými pravidly vzletu básníkova: k této volnosti verše homerského přispěla arci nemalo bohatost slovního pokladu homerského, obsahujícího vedle slov a obratů živých i slova a obraty dávno vymřelé, ale posvěcené básnickou tradicí, jichž i nadále bylo užíváno. Mnohé prosodické volnosti tohoto verše vysvětlují se jen tímto způsobem (srv. skutečné průzevy, j. τε ἄναξ a j., udržované i v době, kdy ϝ z násloví slov úplně zmizelo a j. v.). Verš Homerův se všemi svými zdánlivými volnostmi stal se, jako Homerova řeč, vzorem všem epikům, částečně i lyrickým básníkům pozdějším. Ovšem pozdější básníci uchylovali se v prosodii i metrice v leccems od Homera podle svého vkusu i své záliby, ale všeobecná prostá pravidla o caesurách, interpunkci a tvaru hexametru, zachovávali neustále.

Teprve v době alexandrijské vznikají ve skladu hexametru působením grammatických studií, částečně také vkusem doby značnější odchylky, jež již na příslušných místech vyloženy byly zevrubněji. Básníci doby

alexandrijské oblibovali si caesuru po třetím trocheji místo caesury po třetí thesi (aspoň podle dosavadního, leckdy ovšem vadného určování caesur), užívali hojněji daktylů než spondejů (spondej byl zvláště obliben v prvním a ovšem i v šestém taktu), tak že jejich hexametr bývá rychlejší a co do tvaru taktů úměrnější. Proti básníkum dřívějším rádi tvořili poslední dva takty spondejsky — ornandi poematis gratia, jak praví Diom. 495, 33 —, ba tvořili oba koncové spondeje rádi jediným slovem čtyrslabičným. Básníci bukolští oblibovali si caesuru bukolskou, která arci ani u nich není nutná, a spojovali ji rádi s caesurou po třetí thesi. To vše zakládalo se na oblibě doby, částečně zajisté i na úvahách theoretických.

Nejumělejší, ale zároveň nejjednotvárnější jest hexametr Nonnův a jeho školy. Nonnos nejen obmezil platnost délky polohové (nepřipouštěl ji v mezisloví až na jisté výjimky), užívání elisí, krasí, stahování atd., nýbrž spoutal hexametr i co do skladby jeho metrické přísnými pravidly: se zvláštní zálibou užíval caesury po třetím trocheji, hojně užíval daktylů, vystříhaje se spondejů, jež skoro nikdy nekladl bezprostředně za sebou. Ježto mimo to v pátém taktu úplně se vyhýbal spondeji, mají jeho hexametry, nehledíme-li k taktu šestému, jenž bývá zpravidla spondejský, buď jen jeden nebo dva spondeje: jsou tedy převahou daktylské. Mimo to hleděl Nonnos do jisté míry shody přízvuku rhythmického a slovního (za jeho doby již důrazového) aspoň na konci verše (vyhýbal se tu proparoxytonům), a snad i před caesurami. Na vrchol formální vyspělosti, arci akademicky chladné a střízlivé, ostře se lišící od bujné živosti a volnosti verše homerského, dospěl tedy hexametr téměř až na samém konci starověku.

Do literatury římské zavedl hexametr Ennius, nazývaje jej právem versus longus (Cic. de leg. 2, 27, 68 a Brut. 71; Atil. Fort. 284, 6 n.).

Pozn. 2. O té věci jedná *F. Osann*, Hexametro dactylico heroo Q. Ennium primum esse usum demonstratur (Analecta critica poesis Romanorum scaenicae reliquias illustrantia. Berolini 1816, str. 29 n.) a **G. Ungermann*, Q. Ennius poeta versu hexametro in litteras Latinas inducto quatenus meritus sit (Gymn.-Progr. Coblenz 1866).

Ennius zápasil ještě s obtížemi, jež působila mu prosodie časoměrná, nevhodná pro latinu, i řecká pravidla metrická; jeho hexametr přese všecku poměrnou dokonalost, při prvním pokusu o tento verš až překvapující, má přece leckteré vady. Ve volnější skladbě toho verše následovali Ennia ještě Lucilius i Lucretius, rovněž satirikové pozdější po způsobu Luciliově. Catullus a básníci jeho doby řídili se přísnějšími pravidly řeckých básníků alexandrijských. Na výši vyspělosti došel římský hexametr působením básníků doby Augustovy, jejichž vzorem řídili se i básníci pozdější (mimo satiriky). Nejuhlazenější hexametry, které nejsnáze překonávaly všecky obtíže, kladené v cestu jazykem, skládal, jak se zdá, Ovidius.

Připomenutí zasluhuje, že hexametry nápisné bývají skládány nědbaleji: nepocházejíť často od povolaných básníků.

L. Literatura, týkající se hexametru.

Sestavuji tuto pojednání a spisy, které jednají o prosodii a metrických pravidlech hexametru vůbec nebo hexametru jednotlivých básníků zvláště. Pojednání, která se týkají jen jednotlivých úkazů v hexametru, byla uvedena již dříve; některá z pojednání a spisů, již dříve uvedených, opakují se arci v tomto seznamu z příčin praktických.

Prosodie, po případě metrika řeckých hexametru vůbec: *G. Hermann*, De aetate scriptoris Argonauticorum dissertatio (Orphica. Lipsiae 1805, str. 697 n.). — *F. Spitzner*, De versu Graecorum heroico, maxime Homerico. Lipsiae 1816. — *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae. Lipsiae 1816. — *K. Lehrs*, Quaestiones epicae. Regimontii Prussorum 1837. — *F. Mehlhorn*, Über die Verlängerung durch die Liquida bei den Epikern. Sendschreiben an Herrn Prof. Ahrens. Gymn.-Progr. Ratibor 1843. — *H. L. Ahrens*, De crasi et aphaeresi cum corollario emendationum Babrianarum (Gymn.-Progr. Ilfeld. Stolbergae 1845; týká se vlastně všech básníků, i scenických). — *R. Volkmann*, Commentationes epicae. Lipsiae 1854. — *J. Rumpel*, Quaestiones metricae I. II. (Progr. Insterburg 1865, 1866.) — *M. W. Humphreys*, Elision, especially in Greek (TAPA. 1878). — *W. Schulze*, Quaestiones epicae, Gueterslohae 1892. — *F. Solmsen*, Untersuchungen zur griechischen Laut- und Verslehre. Strassburg 1901.

Homeros, Hesiodos a starší básníci: *J. U. Faesi*, De elisione ὅτι particulae in carminibus Homericis disquisitio grammatica (Acta societatis Graecae II. Lipsiae 1840, str. 321 n.). — *C. I. J. Hoffmann*, Quaestiones Homericae I. II. Clausthaliae 1842, 1848. — *Fr. Wratschko*, Ein Beitrag zur homerischen Metrik (Gymn.-Pr. Warasdin 1858). — *J. La Roche*, Über die Elision des ι im Homer (ZÖG. 12, 1861, str. 829 n.). — *Legerlotz*, Die sogenannte epische Dehnung und Verkürzung bei Homer (Gymn.-Progr. Soest 1862). — *I. Bekker*, Homerische Blätter I. II. Bonn 1863, 1873. — *B. Giseke*, Homerische Forschungen, Leipzig 1864, str. 145 n. — *A. Kühn*, Quaestiones metricae et grammaticae de hymnis Homericis (Diss. Halle 1865). — *F. Rasch*, De productione brevium syllabarum in Homeri Iliade (Diss. Halis 1865). — *H. Duntzer*, Die metrische Verlängerung bei Homer (JPhP. 95, 1867, str. 353 n.). — *O. Meyer*, Quaestiones Homericae, Bonn 1868. — *J. La Roche*, Homerische Untersuchungen, Leipzig 1869. — *W. Hartel*, Homerische Studien. Beiträge zur homerischen Prosodie und Metrik. 2. Aufl. Berlin 1873. — *J. Wirtzens*, Bemerkungen zur Prosodie der homerischen Hymnen (Gymn.-Progr. Waidhofen a. Thaia 1876). — *I. Hilberg*, Zur Lehre von der Attica correptio bei Homer (WSt. 1, 1879, str. 155). — *W. Christ*, Die Interpolationen bei Homer vom metrischen und sprachlichen Gesichtspunkt beleuchtet (SBA. 1879, str. 141 n.). Jedná na str. 144 n. o digamma, na str. 186 n. o jiných prosodických zvláštnostech hexametru Homerova. — *A. Ludwich*, Zur Lehre von der Attica correptio bei Homer (WSt. 1, 1879, str. 301 n.). — *A. Buth*, Zur Positionsbildung im Homer (Phil. 39, 1880, str. 551 n.). — *G. Kobilinski*, De *A I Y* vocalium apud Homerum mensura caput I. (Diss. Königsberg 1882). — *A. Ludwich*, Aristarchs Homerische Textkritik nach den Fragmenten des Didymos II (Leipzig 1885), str. 270 n., 287 n., 360 n. — *J. Menrad*, De contractionis et synizeseos usu Homerico (Diss. München 1886). — *E. Eberhard*, Metrische Beobachtungen zu den homerischen Hymnen (Bericht über das kgl.

Domgymn. zu Magdeburg 1886). — *J. Paulson*, Studia Hesiodea I. De re metrica (Commentatio academica . . . Lundae 1887). — *H. Draheim*, De hiatu debili qui dicitur Homerico (JPhP. 137, 1888, str. 609 n.). — *S. Ždanov*, Просодическія и критическія замѣтки (Fil. Ob. 5, 1893, str. 130; 7, 1894, str. 253 n.; 8, 1895, str. 69 n.; 13, 1897, str. 31 n.; 17, 1899, str. 41 n.). — *O. A. Danielsson*, Zur metrischen Dehnung im älteren griechischen Epos (Skrifter utgifna af kongl. humanistiska Vetenskaps-Samfundet i Upsala, sv. V, 16, Stockholm 1897. — *A. Uppgren*, De verborum peculiaribus et propriis numeris ad antiquas linguas et sermones et poesin facta disquisitio et disputatio, 3 díly, Lund 1899, 1900 (cap. IV: De versus heroici divisionibus).

Básníci pohomeršti vůbec: *A. Rzach*, Studien zur Technik des nachhomerischen Verses, Wien 1880. — *Týž*, Neue Beiträge zur Technik des nachhomerischen Hexameters (SAWW. 100, 1882, str. 307 n.).

Básníci pohomeršti a alexandrijští: *H. L. Ahrens*, De hiatu apud elegiacos Graecorum poetas antiquiores (Phil. 3, 1848, str. 223 n.). — *C. Goebel*, De correptione attica quaestiones duae (Diss. Argentorati 1876); týká se též elegiků. — *F. Beneke*, Beiträge zur Metrik der Alexandriner (Städtisches Gymnasium zu Bochum, Beilage zum Jahresbericht über das Schuljahr 1882-3), Berlin 1883. — *Týž*, Beiträge zur Metrik der Alexandriner (Programm des städtischen Gymnasiums zu Bochum 1884). Obě pojednání týkají se elise. — *J. Lucas*, Studia Theognidea (Diss. Berlin 1893). — *C. Prahl*, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 38 n. (jedná o všech zjevech prosodických u Kallimacha). — *F. Beneke*, De arte metrica Callimachi (Argentorati 1880). — *A. Couat*, Notes sur la versification des hymnes de Callimache (Annales de la faculté des lettres de Bordeaux 1882, str. 77 n.). — *G. Heep*, Quaestiones Callimacheae metricae (Diss. Bonn 1884). Jedná o prosodii. — *J. La Roche*, Der Hexameter bei Apollonios, Aratos und Kallimachos (WSt. 21, 1899, str. 161 n.). — *R. Merkel*, Metrisch-kritische Abhandlung über Apollonius Rhodius (Gymn.-Progr. Magdeburg 1844). — *A. Rzach*, Der Hiatus bei Apollonios Rhodios (WSt. 3, 1881, str. 43 n.). — *C. Kunst*, De Theocriti versu heroico (Dissertationes philologae Vindobonenses I, 1887, str. 64 n.). — *C. Wintzell*, Studia Theocritea (Commentatio academica, Lund 1889). — *W. F. Nicholson*, Theocritean hexameters, Oxford 1897, obsahuje pouze překlad několika stanzí Thompsonových v řeckých hexametrech. — *W. Stern*, De Moschi et Bionis aetate (Münster i. W. 1893). — *G. Kaibel*, Philodemi Gadarensis epigrammata (Ind. schol. in univ. Gryphiswaldensi per sem. aest. a. 1885), str. IV n. — *A. Dittmar*, De Meleagri, Macedonii, Leontii re metrica (Diss. Königsberg 1886). Týká se, jak z titulu vidno, i dvou básníků po Konstantinovi — *H. Ouvré*, Quae fuerint dicendi genus ratioque metrica apud Asclepiadem, Posidippum, Hedylum (Paris 1894). — *Týž*, Méléager de Gadara (Paris 1894). — *J. Geffcken*, Leonidas von Tarent (JPhP. 23. Supplementb. 1897, str. 141 n.). Týká se také Asklepiada a Kallimacha; mimo prosodii i metriky a zvláště výše uvedených zákonů Meyerových o alexandrijském hexametru.

Básníci doby římské: *K. Lehrs*, Quaestiones epicae (Regimontii Prussorum 1837), str. 303 n. (zvláště str. 313 n.: »De Halieuticorum et Cynegeticorum discrepantia«). — *M. Schneider*, De Dionysii Periegetae arte metrica et grammatica capita selecta (Diss. Lipsiae 1882), str. 7 n. — *A. Ludwich*,

Zur Periegesis des Dionysios (RhM. 41. 1886. str. 302 n.). — *H. Diels*, Sibyllinische Blätter, Berlin 1890. str. 56 n. — *A. Rzach*, Zur Metrik der Oracula sibyllina (WSt. 15. 1893. str. 77 n.). — *P. Sakolowski*, De Anthologia Palatina quaestiones (Diss. Leipzig 1893). Týká se epigramů Lucilliových.

Quintus Smyrnský, Nonnos a jeho škola: *A. Koechly*, Quinti Smyrnaei Posthomericorum libri XIV (Lipsiae 1850), Prolegomena, str. XXXII. XLII a XLVI. — *A. Ludwich*, Hexametrische Untersuchungen. I. Muta cum liquida bei Quintus (JPhP. 109. 1874. str. 233 n.). — *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816. str. 198 n. (týká se i Nonna). — *A. Ludwich*, Beiträge zur Kritik des Nonnos von Panopolis (Carolo Lehrs . . . gratulatur collegium Fridericianum Regimontanum. Regimonti 1873). str. 13 n., 43. 99. — *A. Scheindler*, Quaestionum Nonnianarum pars I (Siebenter Jahresbericht des k. k. Staats-Real- und Obergymnasiums zu Brünn 1878); Quaestionum Nonnianarum particula altera (ZÖG. 29. 1878. str. 897 n.). — *J. La Roche*, Zur Verstechnik des Nonnos (WSt. 22. 1900. str. 194 n.). — *W. Weinberger*, Studien zu Tryphiodor und Kolluth (WSt. 18. 1897. str. 161 n.). — *F. Baumgarten*, De Christodoro poeta Thebano (Diss. Bonnae 1881). str. 22 n. — *A. Ludwich*, Johannes von Gaza (RhM. 44. 1889. str. 194 n.). — *M. Schneider*, Die Hymnen des Proklos in ihrem Verhältnis zu Nonnos (Phil. 51. 1892. str. 593 n.). — *A. Scheindler*, Metrische und sprachliche Untersuchungen zu Musaios ‚de Hero et Leandro' (ZÖG. 28. 1877. str. 161 n.). Jedná také o jeho poměru k Nonnovi. — *F. Ritter*, De Apollinarii Laodiceni legibus metricis (Gymn.-Progr. Tauberbischofheim 1877). — *J. La Roche*, Zur Prosodie und Metrik der späteren Epiker (WSt. 22. 1900. str. 35 n.).

F. Jaeckel, De poetarum Siculorum hexametro (Diss. Lipsiae 1902) jedná o hexametru básníků, kteří působili na Sicilii nebo ve Velkém Řecku. Jsou to hlavně Xenofanes Kolofonský, Parmenides, Empedokles, Archestratos z Gely, Sapfo, Stesichoros, Epicharmos, Theognis, Aischylos, Euripides, Platon, Theodoridas Syrakusský, Leonidas z Tarentu a j., tedy i básníci lyričtí a dramatičtí, jejichž »hexametry« někdy ani pravými hexametry nejsou.

Nápisné hexametry: *F. Allen*, On Greek versification in inscriptions (Papers of the American school of classical studies at Athens IV, Boston 1888, str. 37 n.). Týká se z největší části hexametru (a pentametru), a hlavně otázek prosodických.

Latinská prosodie a metrika vůbec: *J. La Roche*, Zur griechischen und lateinischen Prosodie und Metrik (WSt. 19. 1897. str. 1 n.). — *M. Haupt*, Observationes criticae, Lipsiae 1841 (Opuscula I. str. 88 n.). Jedná o elisi. — *Fr. Froehde*, De hexametro latino (Phil. 11. 1856, str. 533 n.). — *Bockemüller*, De elisione in versu Romanorum hexametro (Gymn.-Progr. Stade 1860). — *F. C. Hermann*, Die Elision bei römischen Dichtern (Progr. d. Königstädt. Realsch. Berlin 1863). — *F. Lorey*, De vocalibus irrationaliter enuntiatis apud poetas dactylicos Latinorum (Diss. Gottingae 1864). — *A. Deppe*, De re metrica poetarum Latinorum (Diss. Gottingae 1866), str. 26 n. — *J. Conrad*, Über die Entwickelung des Positionsgesetzes in der römischen Poesie und die wiedergewonnene Geltung der Endconsonanten im Hochlatein (Gymn.-Progr. Coblenz 1868). — *Th. Birt*, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876). — *F. Peck*, Notes on latin quantity (TAPA. 1882. str. 50 n.). —

J. Stadelmann, De quantitate vocalium latinarum (Diss. Luzern 1884). — *G. Eskuche*, Die Elisionen in den 2 letzten Fussen des lateinischen Hexameters, von Ennius bis Walahfridus Strabo (RhM. 45, 1890, str. 236 n. a 385 n.). Článek velmi podrobný, založený na přečtení 180.060 latinských hexametrů. — *J. Schulz*, De prosodia satiricorum Romanorum capita II (de muta cum liquida et de synaloephe). Diss. Regimonti 1864.

Básníci doby republikánské: *L. Müller*, Quintus Ennius. Eine Einleitung in das Studium der römischen Poesie (St. Petersburg 1884), str. 219 n., zvláště str. 226 n. — *A. Reichardt*, De Q. Ennii annalibus II (JPhP. 139, 1889, str. 787). — *J. Stowasser*, Der Hexameter des Lucilius (Jahresb. des k. k. Staatsgymn. im IX. Bezirke in Wien f. d. Schuljahr 1879—80). Srv. také index *Marxova* vydání Lucilia. — *C. Lachmann*, In T. Lucretii Cari de rerum natura libros commentarius (Berolini 1850). Jedná na hojných místech o prosodické stránce hexametru Lucretiových (v. jeho rejstřík). — *R. Bouterwek*, Lucretianae quaestiones grammaticae et criticae (Diss. Halis Saxonum 1861). — *G. Kuehn*, Quaestiones Lucretianae grammaticae et metricae (Diss. Vratislaviae 1869). — *E. Büchel*, De re metrica Lucretii (Progr. d. Gymn. zu Höxter a d. W. Bielefeld 1874). — *J. Paulson*, Lukrezstudien I. Die äussere Form des Lukretianischen Hexameters (Göteborgs högskolas årsskrift, Göteborg, sv. 3, 1897, č. 11). — *A. F. Naeke*, De poesi Catoniana (Carmina Valerii Catonis cum *F. A. Naekii* annotationibus. Cura *L. Schopeni*, Bonnae 1847, str. 277 n.). — *C. F. A. Nobbe*, De metris Catulli. Fasc. II. (Lipsiae 1821). — *A. Reeck*, De Catullianorum carminum re grammatica et metrica (Diss. Vratislaviae 1872). — *J. Baumann*, De arte metrica Catulli (Progr. Landsberg a. W. 1881). — *O. Morgenstern*, Curae Catullianae (Progr. Lichterfelde, Berlin 1894). — *C. Funk*, Dactylicorum hexametrorum apud Ciceronem centuria (Progr. d. Domgymn. Magdeburg 1826). — *F. Peck*, Ciceros hexameters (TAPA. 28, 1897, str. 60 n.).

Básníci doby císařské: *E. H. Bieling*, De hiatus vi atque usu apud poetas epicos, qui Augusti aetate floruerunt (Diss. Berolini 1868). — *H. Helbig*, De synaloephae apud epicos latinos primi post Christum saeculi ratione (Progr. des Gymn. zu Bautzen 1878). — *Ch. J. Rost*, Virtutes synaloephes ex Vergilio demonstrat. (Gymn.-Progr. von Plauen), Lipsiae 1750. — *Ph. Wagner*, Quaestiones Vergilianae (Publius Vergilius Maro ill. a *Ch. G. Heyne*, Ed. quarta, cur. *G. Ph. E. Wagner*. Vol IV. Lipsiae 1832, str. 383). — *C. Schaper*, Über die Entstehungszeit der Vergilischen Eclogen (JPhP. 89, 1864, str. 772 n.). Jedná podrobně o metrické i prosodické stránce těchto básní. — *G. Gossrau*, De hexametro Virgilii (Publii Virgilii Maronis Aeneis. Ed. sec. Quedlinburgi 1876, str. 637). — *K. Brandt*, De re metrica qua usus est Vergilius in eclogis. Salzwedel 1882 (Festschrift des Gymnasiums). — *M. Krafft*, Zur Wortstellung Vergil's (Progr. Goslar 1887). — *S. Lederer*, Ist Vergil Verfasser von »Culex« und »Ciris«? Zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Hexameters (Jahresb. über das k. k. akad. Gymn. in Wien f. d. Schuljahr 1889—1890). — *J. Rönström*, Metri Vergiliani recensio. Lund 1892. — *C. Ganzenmüller*, Beiträge zur Ciris (JPhP. 20. Supplementb. 1894, str. 623 n.). — *S. Sudhaus*, Aetna (Sammlung wissensch. Commentare zu griech. u. röm. Schriftstellern. Leipzig 1898). str. 84 n. — *J. Franke*, Res metrica Aetnae carminis (Marpurgi Cattorum 1898). — *R. J. Sbiera*, Die prosodischen Funktionen inlautender muta cum liquida bei Vergil (Seminararbeit im lat. Seminar der phil. Facultät an der k. k. Franz-

Joseph-Universität in Czernowitz 1898; srv. recensi *R. Helmovu* v BPW. 1899, sl. 333 n.). — *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 252). — *E. Norden*, P. Vergilius Maro Aeneis Buch VI, Leipzig 1903, str. 439 n. — *K. Neuhöfer*, Básně Catalepton přičítané P. Vergiliovi Maronovi (Programy čes. gymn. v Kroměříži 1902—1905). — *C. Kirchner*, Horatius Satiren kritisch berichtigt, übersetzt und erläutert. I. Theil. (Stralsund 1829); obsahuje pojednání o hexametru Horatiově. — *I. W. L. Jeep*, Ratione elisionum Horatianarum explicata emendatur locus Horatii (Ep. 2, 2, 196) et Longi (3, 16). Gymn.-Progr. Wolfenbüttel 1844. — *A. Schedler*, De locis Horatianis hiatum habentibus (Diss. Vratislaviae 1846). — *K. Lehrs*, Weitere Horatiana (JPhP. 89, 1864, str. 173 a 181 n.; o synaloifách v hexametrech i jiných verších Horatiových. — *Týž*, Q. Horatius Flaccus, Leipzig 1869, str. I n. (Die Verschleifung bei Horaz). — *K. Wintzell*, De hellenismo Horatii quaestiones nonnullae, Lindae 1892, str. 1 n. — *Th. Franzen*, Über den Unterschied des Hexameters bei Vergil und Horaz (Jahresb. der städt. Realschule zu Crefeld 1882). — *B. H. Engbers*, De metricis inter Tibulli Propertiique libros differentiis quaestionum pars prima (Diss. Monasterii 1873). Týká se prosodie i metriky hexametru i pentametru. — *R. Bolzenthal*, De re metrica et de genere dicendi Albii Tibulli (Gymn.-Progr. Custrin 1874). — *M. Krafft*, De artibus quas Tibullus et Lygdamus in versibus concinnandis adhibuerunt (Diss. Halis 1874). Týká se také metrické stránky hexametru i pentametru. — *E. Wölfflin*, Zur Prosodie des Tibull (Archiv f. lat. Lex. 8, 1893, str. 420), jedná o míře první slabiky slova sacer. — *W. Hörschelmann*, Beobachtungen über die Elision bei Tibull und Lygdamus (Phil. 56, 1897, str. 355 n.). — *P. Paroli*, De Tibulli arte metrica cum Lygdamo comparata (Brixiae 1899). — *J. Mayer*, Über den Hiatus in den Elegien des Tibullus und im Panegyricus des Messala (Gymn.-Progr. Budweis 1900-1). — *M. Schmidt*, De Ovidii versibus hexametris (Gymn.-Progr. Cleve 1856). — *Th. Kock*, Metrische Kleinigkeiten (JPhP. 97, 1868, str. 497 n.). Srovnává krátce hexametr Ovidiův a Vergiliův. — *Eschenburg*, Metrische Untersuchungen über die Echtheit der Heroides des Ovid (Progr. des Catharineums in Lübeck 1874). Týká se i pentametru. — *Th. Birt*, Animadversiones ad Ovidii heroidum epistulas (RhM. 32, 1877, str. 386 n.). — *Týž*, De Halieuticis Ovidio poetae falso adscriptis (Berolini 1878). — *E. Hübner*, Das Epicedium Drusi (H. 13, 1878, str. 177 n.). Týká se i básní jiných a také pentametru. — *B. Platner*, Notes of the metre of Persius (TAPA. 26, 1895, str. LVIII n.). — *E. Trampe*, De Lucani arte metrica (Diss. Berlin 1884). — *H. Koesters*, Quaestiones metricae et prosodiacae ad Valerium Flaccum pertinentes (Diss. Münster 1894). Srovnává jeho verš s Ovidiovým. — *R. Doering*, De Silii Italici epitomes re metrica et genere dicendi (Diss. Strassburg 1886). — *P. Verres*, De Tib. Silii Italici Punicis et Italici Iliade latina quaestiones grammaticae et metricae (Diss. Monasterii Guestfalorum 1888). — *Th. Korsch*, Metrisches zu Martial (RhM. 41, 1886, str. 155 n.). Prosodické. — *G. Eskuche*, Juvenals Versbau (D. Junii Juvenalis Saturarum libri V. Mit erklärenden Anmerkungen von *L. Friedländer*, I, Leipzig 1895, str. 57 n.). — *H. Bornecque*, La métrique de Juvénal dans la satire I (Revue des études anciennes 3, 1901, str. 200). — *A. Werth*, De Terentiani metris et elocutione (Progr. Mühlheim a. d. R. 1897). — *Th. Rachse*, De re metrica Ausonii (Diss. Rostoch. Berolini 1868), srv. index vydání Ausonia od *K. Schenkla* (Monumenta Germaniae historica. Auctorum antiquissimorum tomi V pars posterior. Berolini 1883,

str. 286 n. Týká se i pentametru. — *A. Huemer*, De Pontii Meropii Paulini Nolani re metrica (Dissert. phil. Vindobonenses. vol. VIII. Vindobonae et Lipsiae 1903). — *Th. Birt*, Claudii Claudiani carmina (Monumenta Germaniae historica. Auctorum antiquissimorum tomus X. Berolini 1892), str. CCXII n. Týká se i pentametru. — *F. O. Stange*, De re metrica Martiani Capellae (Diss. Lipsiae 1882). Týká se i pentametru. — *P. Rasi*, In Claudii Rutilii Namatiani de reditu suo libros adnotationes metricae (RF. 25, 1897, str. 169 n.). Zvláštní výtisk Augustae Taurinorum 1897. — *Týž*, Dell' arte metrica di Magno Felice Ennodio, vescovo di Pavia. I. II. Pavia 1902, 1904 (otisk z Bolletino della società Pavese di storia patria). — *A. Swoboda*, Über die metrische Form der sortes vom Forum Novum (WSt. 24, 1902, str. 485 n.). Psány jsou hexametrem.

Nápisné hexametry: *N. Calvagna*, Sull' epigrafia dell' età imperiale. I. Studio metrico e prosodiaco. Aquileia 1900. — *J. Seitz*, Über die Prosodik der von Franz Bücheler gesammelten carmina epigraphica (IV. Jahresb. des Kommunal-Real-Gymn. in Tetschen a. E. für das Schuljahr 1902-3). — *S. J. Winbolt*, Latin hexameter verse. An aid to composition, London 1903, není dílo metrické.

§ 5. Daktylský pentametr.

Pentametr skládá se ze dvou tripodických katalektických kol daktylských (ze dvou *πενθημιμερεῖς δακτυλικαί*), oddělených od sebe diaeresí:

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⊼ ‖ – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⊼.

Jest tedy tato řada vlastně hexametrem a starověké jméno její nepřesné.

Pozn. 1. V starověku nazýval se pentametr také *ἐλεγεῖον*, *μέτρον ἐλεγειακόν*, *πεντάμετρον ἐλεγειακόν* (Hef. p. 52; schol. Hef. p. 171; Arist. p. 52; *Studemund* Anecd. p. 156, 175, 195; Mar. Vict. 105, 14 n.; 142, 21 n.; 145, 18 n.; Plot. Sac. 509, 12 n.; Cens. 612, 11 n. a j.). Jméno *πεντάμετρον* jest však rovněž staré. Užíval ho již Hermesianax, souvěkovec Aristoxenův (Athen. 13 p. 598 A), a vyskýtá se ovšem velmi často i u metriků (*Studemund* Anecd. p. 156; Caes. Bass. 264, 8 n.; Ter. Maur. 376, v. 1721 n.; Plot. Sac. 509, 15 n.; Cens. 612, 11 n.; fragm. Sangall. 638, 15; Beda 242, 27 a j.).

Jméno toto zakládá se na nesprávném dělení verše. Vedle dělení správného (ve dvě řady po půltřetí stopě, ovšem bez označení paus) vyskytuje se již u Quintil. 9, 4, 98 (jak lze souditi z jeho slov »ut in pentametri medio spondeo«) a často u metriků (schol. Hef. p. 171 n.; *Studemund* Anecd. p. 156; Ter. Maur. 377, v. 1753 n.; fragm. Bob. 624, 10 n.; fragm. Sangall. 639, 22 n.; Beda 242, 31 n. a j. v.) rozdělení naprosto nerhythmické tohoto způsobu;

– ⏑⏑ | – ⏑⏑ | – – | ⏑ ⏑ – | ⏑ ⏑ –,

při němž arci řada ta je vskutku pentametrem. Ježto nepřesné jméno pentametr vyskytuje se již v době alexandrijské, pochází z této doby asi také toto mechanické rozdělení.

O době, kdy vzniklo toto jméno, jednal *G. Schultz*, Beiträge zur Theorie der antiken Metrik (H. 35, 1900, str. 310). Schultz kladl vznik jeho již do

IV. stol. př. Kr., tedy až do doby Aristoxenovy (o té věci jednal také *Th. Korš*, Ударение холіамба, Fil. Ob. 7, 1894, str. 248). Schultz uvádí ještě jiné doklady ze starověkých spisovatelů, že dělili pentametr na pět taktů, a této míry se zastává. To je v souvislosti s celým jeho odchylným nazíráním na řeckou rhythmiku a metriku — podle něho (a vlastně již podle *Kawczynského*, *Bennetta* a j.) nemá antické veršovnictví veršového přízvuku, iktu (str. 314), nybrž zakládá se na pouhém střídání slabik dlouhých a krátkých (str. 324) —, a proto náleží výklad o tomto jeho nesprávném stanovisku do rhythmiky. Proti němu vyslovil se *Th. D. Goodell*, Chapters on Greek metric, New York 1901, str. 31 n.

Goodell dokazuje právem, že Schultz některá místa starých spisovatelů, kteří vskutku uznávali po třetím taktu pausu, špatně vykládá, a dobře táže se na str. 34, proč by se po třetím taktu vždy končilo slovo, kdyby tam nebylo bývalo pausy a kdyby obě slabiky dlouhé, tam se stýkající, byly tvořily jediný takt. Jméno pentametr vzniklo vskutku tím, že podle metriků byl verš ten složen z kol o $2^1/_2$ taktech, celkem tedy, počítáme-li mechanicky, ovšem z pěti taktů (str. 28).

O jménu pentametru jedná také *Christ* M²., str. 207 a *Plessis* TM., str. 99 n.

a) Diaerese a caesury pentametru.

Ježto první kolon pentametru jest katalektické, zakončené dvoudobou pausou, nesmí arci přecházeti slovo z jeho konce na začátek druhého kola, a neměla by na tom místě státi slova úzce souvislá, která mezi sebou pausy nepřipouštějí. Ale jako v hexametru při caesurách a konci verše, tak dovolují si i tu básníci jisté odchylky.

Že by kde konec prvního poloverší byl uprostřed slova, toho není vlastně dokladu: neboť i v Kallimachově fragm. 192 (ed. Schneider)

ἱρά, νῦν δὲ Λεὼς κουρίδεω γενεή

pojímáno jest slovo *Λεωσκουρίδεω* patrně jako dvě slova, ovšem grammaticky zcela nesprávně (o tomto verši Kallimachově zmiňuje se Heř. p. 53. 15 n.). Jest tu tedy vlastně chyba grammatická, nikoli metrická.

Jiný příklad uvádí Mar. Viet. 112. 20 n.

ἡμεῖς δ' εἰς Ἕλλης πόντον ἀπεπλέομεν,

ale poznává sám, že třeba čísti *Ἕλλης πόντον* nikoli *Ἑλλήσποντον*. Uvádí také dva pentametry latinské, které asi u žádného básníka se nevyskytovaly, nybrž utvořeny byly schválně:

labitur hinc Helles pontus in Oceanum;
venerunt inter lunia sancta polo.

Praví o nich, že třeba v nich slova Hellespontus a interlunia rozložiti na dvě.

V metrikách uvádí se také příklad z Eur. Kykl. 74

ὦ φίλος ὦ φίλε Βακχεῦ, ποῖ οἰοπολεῖς;

který se vyskytuje ve zpěvu *sborovém* a není vůbec elegickým pentametrem.

Pozn. 2. Že pentametry, vyskytující se v lyrických částech dramat, nejsou pravé pentametry, nýbrž dvě katalektické daktylské tripodie, soudí správně *K. F. Smith*, Some irregular forms of the elegiac distich (AJPh. 22, 1901, str. 171).

Shledalo by se však, tuším, dosti příkladů, kde diaeresí pentametru trhají se slova úzce souvislá; srv. Tyrt. fr. 8, 2

ἄνδρ᾽ ἀγαθὸν περὶ ᾗ | πατρίδι μαρνάμενον.

Archil. frg. 1

καὶ Μουσέων ἐρατὸν | δῶρον ἐπιστάμενος.

Theogn. 776

τῆσδε πόλεος, ἵνα τοι | λαοὶ ἐν εὐφροσύνῃ.

Catull. 87, 4

quanta in amore tuo ex | parte reperta meast,

ib. 68, 82

quam veniens una atque | altera rursus hiems.

Podobně ib. 73, 6; 111, 2; Ovid. Am. 1, 6, 34

solus eram, si non | saevus adesset Amor,

ib. Am. 3, 10, 38

omnia, qua tulerat | se dea, messis erat, a j. č.

Pozn. 3. O diaeresi v pentametru při slovech úzce souvislých jedná *E. Gerhard*, Lectiones Apollonianae, Lipsiae 1816, str. 135. Snesl dosti hojně příkladů tohoto zjevu z básníků doby alexandrijské. Podobně tomu bývá i na nápisech: srv. Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta ed. *G. Kaibel* (Berolini 1878), č. 233, v. 8 (*Πρώταρχος· γαμετὴν | γὰρ στενάχησε λίην*).

Roztrhování těsně souvislých slov diaeresí pentametru mohlo se připustiti tím spíše, že není nutno, aby se tato diaerese řídila do té míry smyslem, jako caesura hexametru. Caesura trhá od sebe části téhož taktu, není znatelná podle známek rhythmických, nýbrž pouze podle rozčlenění myšlenky: diaerese pentametru, která spojena jest s dvoudobou pausou, znatelná jest sama sebou, ježto se uprostřed pentametru pro katalexi prvého jeho kola stýkají dvě these. Nebylo tedy nutně třeba, aby byla vždycky podporována smyslem, ba připouštěla se i tam, kde se smysl věty oddechu a pause vzpíral, totiž mezi slovy těsně souvislými.

Této povahy diaerese pentametru nebylo si dosud řádně povšimnuto patrně proto, že se caesura hexametru vykládala špatně a neuváděla se ve spojení se smyslem věty.

Poněvadž po třetím taktu pentametru je dvoudobá pausa, mohla by se na konci prvni jeho části připouštěti bez rozpaku slabika volná a průzev. Děješ se to, jak jsme viděli, často i při caesurách hexametru, při nichž pravé rhythmické pausy ani není.

Pozn. 4. Arist. p. 52 (*τὸ ἐλεγεῖον, οὗ πέφυκεν ἀρετὴ τὸ τὴν μὲν τῆς προτέρας ἐκλογῆς συλλαβὴν πέμπτην ἐξ ἀνάγκης μακρὰν ἔχειν*) mluví zdánlivě ovšem tak, jako by na konci první polovice pentametru tato volnost nebyla přípustná: ale hledí patrně při svém výkladu, v němž tvrdí, že pentametr vznikl ze dvou penthemimer (– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ –) hexametru, jen k obvyklému tvaru pentametru. Hel. Mon. u *Studemunda* Anecd. p. 175 dovoluje tuto volnost zřejmě i na konci prvního kola, podobně Mar. Vict. p. 110, 10 n., ač pokládá ji za výjimku, a Terent. 378, v. 1777 n., tvrdě, že někteří volnost tu připouštěli, a uváděje příklad

hoc mihi tam grande | munus habere datur.

Srv. i Diom. p. 503, 13 n., jenž užívá téhož příkladu.

Mezi starověkými metriky jest v této věci neshoda, ale jen zdánlivá; volnost ona byla přípustná, ale básníci užívali jí s mírou. U básníků řeckých nasbíralo by se, tušim, příkladů této volnosti poměrně dost: srv. Theogn. 2

λήσομαι ἀρχόμενος | οὐδ᾽ ἀποπαυόμενος.

ib. 478

οὔτ᾽ ἔτι γὰρ νήφω | οὔτε λίην μεθύω.

v. 1232; Palladas v Anthol. Pal. X, 44

οὐκ ἐθέλω Δόμνε· | οὐ γὰρ ἔχω δόμεναι, a j. v.

Pozn. 5. *F. A. Friedemann*, Dissertatio de media syllaba pentametri Graecorum elegiaci (v *F. Spitznerově* knize De versu Graecorum heroico, maxime Homerico, Lipsiae 1816, str. 269 n.) uvedl z řeckých básníků hojně dokladů krátké slabiky na konci prvního kola pentametru, ale odstraňoval je nesprávně a zbytečně konjekturami.

Méně příkladů jest, jak se zdá, u básníků latinských; srv. Prop. 2, 8, 8

vinceris aut vincis, | haec in amore rotast.

Martialis připustil prý slabiku krátkou jen dvakrát: 9, 101, 4 a 14, 77, 2; Ausonius se jí rovněž vyhýbal (D. Magni Ausonii opuscula, rec. C. Schenkl: Monumenta Germaniae historica, Auctorum antiquissimorum tomi V pars posterior, Berolini 1883, str. 288). Srv. i K. Mras, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 21, 1901, str. 260).

Průzevu se tu však básníci latinští, jak se zdá, vyhýbali přísně. Doklady, které proto uváděny byly z Catulla, jsou veskrze pochybné (o tom všem jedná Christ M.², str. 207 n., Zambaldi M., str. 248, Plessis TM., str. 112 n.).

Pozn. 6. Ovidius vyhýbal se krátké slabice i na konci druhého kola pentametru (*I. Hilberg*, Die Gesetze der Wortstellung im Pentameter des Ovid,

Leipzig 1894, str. 378 n.). Podle Hilberga ukladal si Ovidius i jiste zákony v přičine přirozene a polohove delky posledni slabiky prvniho kola pentametru (srv. str. 447 n., 528 n., 639 n.).

Neměla by se však vůbec při této diaeresi vyskytovati elise, zrovna jako při caesuře hexametru. Ale jako se připouští při caesuře hexametru, tak připouští se, a to často, i při diaeresi pentametru již od nejstarších dob. Srv. Kallinos frgm. 1, 2

ὦ νέοι; οὐκ αἰδεῖσθ' | ἀμφιπερικτίονας.

Tyrt. 8, 18

μηδὲ φιλοψυχεῖτ' | ἀνδράσι μαρνάμενοι.

Theogn. 790

ἀντ' ἀρετῆς σοφίης τ', | ἀλλὰ τόδ' αἰὲν ἔχων.

U Římanů jest poměrně hojná u Catulla: srv. 67, 44

speraret nec linguam | esse nec auriculam.

ib. 68, 10

muneraque et Musarum | hinc petis et Veneris.

Prop. 1, 5, 32

quaerere: non impune | illa rogata venit.

Pozn. 7. Několik nových dokladů z Catulla sebral *E. B. Lease*, Elision in the diaeresis of the pentameter of Catullus (ClR. 15, 1901, str. 362).

Celkem je tu elise u Římanů řídká. Ovidius a Tibullus se jí vyhýbali (Christ M.², str. 207, Havet-Duvau M.², str. 76, Zambaldi M., str. 247, Plessis TM., str. 111 n.).

Mimo diaeresi po třetím taktu nemá pentametr jiných zákonitých diaeresí a caesur. Co vykládá Plessis TM., str. 105 n. o caesuře pentametru po třetí thesi, o caesuře trochejské v prvním nebo druhém taktu, zakládá se na špatném ponětí o caesuře a diaeresi. Verše, jako v Ov. Am. 3, 9, 32

altera cura | recens, | altera primus amor.

Tib. 1, 3, 62

floret | odoratis | terra benigna rosis,

nemají caesury po slovech cura a floret; dokonce není ovšem caesury uprostřed slova, jakou uznává Plessis na př. u Prop. 1, 1, 8

cum tamen ad|versos | cogor habere deos.

Rovněž tak nejsou vadné pentametry se samými, ovšem jen zdánlivými diaeresemi, jichž by se nalezlo dost, jako podobných hexametrů.

Zbytečně je pokládají za vadné na př. HERMANN El., str. 358, Ep., str. 129 a PLESSIS TM., str. 114 n. Theognidův v. 456

οὕτως | ὥσπερ | νῦν | οὐδενὸς | ἄξιος | εἶ

nebo Catullův 76, 8

aut facere, | haec a | te | dictaque | factaque | sunt

jsou docela nezávadné.

b) Interpunkce pentametru.

O interpunkci pentametru nebylo dosud téměř ani jednáno. Diaerese pentametru, spojená s dvoudobou pausou, zůstala by sice znatelna, i kdyby bezprostředně před ní nebo po ní (tedy po druhém taktu nebo po čtvrté thesi) byla interpunkce, ale verš by se tím přece drobil. Proto, jak se zdá, i v pentametru oddaluje se interpunkce od diaerese, ač není-li s diaeresí spojena, a vyskytuje se tedy hlavně v taktu prvním nebo na začátku druhého, v taktu čtvrtém a na jeho konci. Srv. Kallinos fragm. 1, 9

μοῖραι ἐπικλώσωσ᾽· | ἀλλά τις ἰθὺς ἴτω.

ib. 13

ἄνδρ᾽· οὐδ᾽ εἰ προγόνων ᾖ γένος ἀθανάτων.

ib. 15

ἔρχεται· ἐν δ᾽ οἴκῳ μοῖρα κίχεν θανάτου.

ib. 17

τὸν δ᾽ ὀλίγος στενάχει καὶ μέγας· ἤν τι πάθῃ.

Theogn. 14

σοὶ μὲν τοῦτο, θεά, σμικρόν· ἐμοὶ δὲ μέγα. a j. v.

Tak jest tomu také v pentametru latinském. Že se v pentametru bezprostředně před slabikou, stojící před diaeresí, neinterpunguje, potvrzuje MÜLLER RM.², str. 271.

Interpunkce nesmí se vyskytovati ani před šestým taktem, tedy před posledním slovem pentametru (MÜLLER RM.², str. 268). Podobně tomu bylo asi také u Řeků.

c) Tvar pentametru.

Známo jest pravidlo, připomínané svorně od metriků starověkých i novověkých, že druhé kolon pentametru smí obsahovati pouhé daktyly. Výjimek z tohoto pravidla téměř ani není. Odchylkou uvádí Helias Mon. u STUDEMUNDA Anecd. p. 175 pentametr:

μή μου λήθην σὺ ποίει μὴ λῶστε.

Srv. epigram Filippa z Thessaloniky (Anthol. Graeca 13, 1, 4 n.):

ἐν πᾶσιν μέθοις, ἔργοισίν τε καλοῖς.
πάντη γὰρ πᾶσιν σὺν ὅλοις τιμήν.

V latinských pentametrech nápisných vyskytá se ovšem i tento spondejský tvar druhé části pentametru (MÜLLER RM.², str. 156).

O příčině tohoto pravidla vyslovuje se CHRIST M.², str. 208. Mım, že souvisí s nějakou starou melodií anebo že je třeba vyložiti rhythmickou zásadou, podle níž na konci verše původní rhythmus má býti vždy dobře znatelný. Ale proti té zásadě by hřešilo mnoho veršů, na př. často i sám hexametr. Mimo to tvarem taktu rhythmus se nikterak nemění. TH. D. GOODELL, Chapters on Greek metric (New York 1901), str. 36 soudil opět jinak. Kdyby prý některý z taktů druhé části hexametru byl spondejský, nebylo by dosti jasné, ba ani určité, kde je these a kde arse, ježto by patrně leckterý čtenář spojoval první dlouhou slabiku druhé části s poslední dlouhou první části nesprávně v jeden takt (– ⌣ ⌣ | – ⌣ ⌣ | – – | – – | – –). To by ovšem podle mého mínění mohl učiniti jen ten, kdo by o skladu pentametru neměl jasného ponětí a zvláště o pause v třetím taktu nic nevěděl.

Spíše, zdá se mi, volen tento tvar druhé části pentametru proto, že verš tento, který býval zpravidla jen částí elegického disticha, v tomto tvaru ukončoval znatelněji a určitěji systém elegického disticha, než by bylo bývalo možno, kdyby i druhá jeho polovice byla připouštěla tvar rozmanitý. Také byl daktylský konec disticha živější a spíše shodoval se s rázem pohnutých, lyrických básní, které skládány bývaly v distichách.

Poněvadž tedy druhá polovice pentametru je neměnná, vždycky daktylská, mohou se střídati spondeje a daktyly jen v první jeho části, a to v prvních jeho dvou taktech. Jest tedy tvarová rozmanitost pentametru proti rozmanitosti hexametru velmi omezena; pentametr připouští pouze čtyři tvary (σχήματα): *dd, ds, sd, ss.* Poslední čtyři takty mají vždy tvar: – ∧ *d d* – ∧. Může tedy míti pentametr nejvíce 14, nejméně 12 slabik.

Pozn. 8. Tomu učí správně již staří metrikové: srv. Heř. p. 52, 12 n., *Studemund*, Anecd. p. 157, Ter. Maur. 577, v. 1727 n., Plot. Sac. 509, 15 n., fragm. Sangall. 639, 22 n. Pentametr tvaru *dd* (tedy složený ze samých daktylů) nazývá Plot. Sac. p. 512, 10 n. pentametrum Archilochium dipenthemimericum, patrně proto, že jej metrikové nalezli u Archilocha (ač jej mohli najíti i jinde). Jakým způsobem pomáhali si básníci římští k daktylům, potřebným pro druhou část pentametru, zajímavě vykládá *E. Hübner*, Das Epicedion Drusi (H. 13. 1878, str. 215 n.).

Čistě daktylských pentametrů je dost; ale ježto druhá polovice pentametru pohlcuje mnoho tvarů daktylských, nezbývá jich leckdy dost pro část první, i vyskýtá se v první části pentametru hojně spondejů (jak upozorňuje H. DRAHEIM v jednom posudku ve WklPhil. 14. 1897, sl. 749). Nejhojnější jsou tvary pentametru *ds* a *sd.* Tvar *ss* činí první kolon verše proti druhému příliš vleklým a jest poměrně řidší, ale vyskytuje se přece dosti často. Srv. Tyrt. 8, 4

πτωχεύειν πάντων ἐστ' ἀνιηρότατον.

ib. 9, 2; Theogn. 456; Cat. 69, 10

aut admirari desine cur fugiant.

ib. 100, 2; Ovid. ex Ponto 3, 6, 46; Tib. 1, 1, 20. a j. č.

Pozn. 9. O tvaru pentametru starších lyriků řeckých jednal *H. Dettmer*, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii 1900), str. 92 n. Z tabulky, přiložené k str. 92, poznáváme, že tvar ss není u nich dokonce nikterak vzácný. Zbytečně kára *Th. Birt*, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 33, Propertia, že často užívá tvaru *ss*, jenž je prý vadný. Podle *Christa* M², str. 208 básníci latinští raději volili tvar *ss* než *sd*. Ovidius kladl v prvním taktu raději daktyl podle *I. Hilberga*, Die Gesetze der Wortstellung im Pentameter des Ovid (Leipzig 1894), str. 657 n. O tvaru pentametru Tibullova jedná *E. Hennig*, Untersuchungen zu Tibull, Ein Beitrag zur Echtheitsfrage, Wittenberg 1895, str. 18 n. Tibullus má pentametr převahou daktylský; zvláště si oblibuje daktylský začátek pentametru. Srv. o tvaru řeckého a římského pentametru vůbec číselné výkazy u *Plessise* TM., str. 102 n.

d) Řady a slovní stopy pentametru.

I. Již HERMANN II., str. 144 n. soudil, že krása rhythmu druhé polovice pentametru závisí na délce nebo krátkosti posledního slova. Stanovil o této věci tato pravidla.

1. Nerado klade se na konci pentametru slovo čtyrslabičné nebo pětislabičné, ježto v tom případě bývá poslední slovní stopa delší než předešlá, kdežto by síly rhythmu mělo na konci verše ubývati, a pentametr tedy končiti se kratší stopou slovní. Vadné jsou tedy pentametry Catullovy 68, 18

quae dulcem curis miscet a m a r i t i e m.

ib. 68, 66

tale fuit nobis Manius a u x i l i u m:

srv. Tib. 1, 2, 42 (m i n i s t e r i o).

2. Vadný je i konec anapaestický, jako na př. u Catulla 68, 98

nec prope cognatos compositum c i n e r e s;

(srv. i 68, 68 d o m i n a m), ježto prý poslední slabika slova anapaestického nabývá na konci pentametru předchozími dvěma krátkými slabikami více síly, než se sluší. V latině, v níž nikdy poslední slabika nemá přízvuku, je prý to zvláště nápadné. Lépe prý se snáší na konci pentametru dvouslabičné slovo, ježto v něm slabiku koncovou předchází jen j e d n a slabika krátká. Proto se Ovidius trojslabičným slovům na konci pentametru vyhýbal, kdežto Řekové, jejichž slova mívají přízvuk na poslední slabice, měli často konec pentametru trojslabičný. Catullus i Tibullus jich v tom následovali.

3. Římané kladou proto nejraději na konec pentametru slovo dvouslabičné; Řekové toho nehledí. Bedliví básníci latinští také prý neradi kladou na tom místě slovo dvouslabičné (nebo i víceslabičné), je-li jeho poslední slabika k r á t k a (j. opp. g e n e r e), ježto při takovém

konci špatný přízvuk slovní ještě více vyniká. Výjimek z této části pravidla ovšem i Hermann uvádí dosti. Nezávadná jsou na konci slova taková se slabikou zavřenou (j. Venus, amor, ierat).

4. Neradi kladou básníci na konci pentametru (a také na konci první jeho části) slovo jednoslabičné. Výjimka je na př. u Theognida 456

οὕτως ὥσπερ νῦν | οὐδενὸς ἄξιος εἶ

nebo u Catulla 76. 8

aut facere, haec a te | dictaque factaque sunt;

srv. Propert. 3. 1. 6 (sat est). Mart. 10. 16. 8 (das). a j. v.

Podobně vyslovuje se Hermann v El. str. 358 n. (jen čtvrté pravidlo vynechává) a v Ep., str. 130 n.

Pozn. 10. Pravidla ta přejali i jiní skladatelé metrik souborných: *Christ* M²., str. 208 (jenž jednoslabičný konec pentametru shledává nelibým pro domnělou »caesuru«, která před tím koncem vzniká a rhythmu vadí), *Zambaldi* M., str. 248 n., *Plessis* TM., str. 115 n. I podle soudu Plessisova Římané pokládali dvouslabičný konec proto za lepší než trojslabičný, že nevzniká před ním mužská caesura; Plessis uvádí vůbec tato pravidla v souvislost s domnělými caesurami, které vznikají při jistých koncích pentametru. Jedná o tom i *Semitelos* EM., str. 248 a *Müller* RM²., str. 259, jenž aspoň uznává, že zákon o iambickém, po případě pyrrhichickém konci pentametru připouští výjimky.

Mimo to se tato pravidla uznávají a rozvádějí i v hojných monografiích, jež napsali: *A. Langen*, De disticho Graecorum elegiaco pars prior (Diss. Vratislaviae 1868, str. 30), **F. C. Hultgren*, Observationes metricae in poetas elegiacos Graecos et Latinos I, II (Programm der Nicolai-Schule, Leipzig 1871, 1872), *H. B. Engbers*, De metricis inter Tibulli Propertiique libros differentiis quaestionum pars prima (Diss. Monasterii 1873), str. 53 n. (na str. 56 n. jedná také o tom, jakou míru mívají slova, stojící před diaeresí pentametru), **R. Atkinson*, On the trisyllabic endings of the pentameter in Propertius (Hermathena 1, 1874, str. 276 n.), *E. Hübner*, Das Epicedion Drusi (H. 13, 1878, str. 214 n.), jenž jedná o koncích pentametrů Epicedia Drusi i básní jiných, *A. Zingerle*, Zu späteren lateinischen Dichtern II (Innsbruck 1879), str. 38 n., *K. Schenkl* v indexu vydání Ausonia (D. Magni Ausonii opuscula, Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomi V pars posterior. Berolini 1883, st. 297), *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1042 n.), **F. Plessis*, Un chapitre de métrique latine. Le pentametre dactylique (Extrait du Bulletin de la faculté des lettres de Caen), Caen 1885 (srv. jeho metriku), *Th. Birt*, Elegisches Distichon (M. Valeri Martialis epigrammaton libri. Mit erklärenden Anmerkungen von *L. Friedländer* I, Leipzig 1886, str. 30 n.), *Th. Birt*, Claudii Claudiani carmina, Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomus X, Berolini 1892, str. CCXVIII, **P. Rasi*, Sulla chiusa bisillabica del pentametro latino (Bolletino di filologia classica 6, 1899, str. 62 n.), **týž*, Saggio di alcune particolarità nei distici di S. Ennodio, Pavia 1902, *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 258 n.), jenž tvrdí, že u Tibulla, Propertia a také v Copě jest dost konců několikaslabičných, jako je

jich poměrně dosti podle indexu Schenklova u Ausonia; Ovidia, jenž se pravidla držel, následovali leckteři básníci pozdější.

Tato pravidla jsou obdobna pravidlům o slovních stopách v hexametru a rovněž tak málo odůvodněna, jako ona.

Jisto jest, že Řekové kladli na konec pentametru slova jakékoli míry, třeba zabírala celou nebo větší část druhé polovice pentametru: srv. **Kallinův frg. 1, 2**

ὦ νέοι; οὐκ αἰδεῖσθ' ἀμφιπερικτίονας;

Archilochův frg. 1, 2

καὶ Μουσέων ἐρατὸν δῶρον ἐπιστάμενος. a j. v.

Často stojí tu slova čtyrslabičná (Mimn. 5, 6 a j.), trojslabičná (Mimn. 6, 2 a j.) i dvouslabičná (Arch. 3, 4 a j.). Příkladů lze nasbírati velice hojný počet. Řidší jest u nich konec jednoslabičný: srv. Theogn. 92

δεινός, Κύρν', ἐχθρὸς βέλτερος ἢ φίλος ὤν

(ib. 154, 456, 520, 1280). Jistě ukvapený jest výrok SEMITELŮV EM., str. 368, že se takovému konci Řekové co možná vyhýbali. Příklady jím uvedené samy svědčí proti němu. Z jakého důvodu byli by to také činili? Že slov jednoslabičných je na konci pentametru daleko méně než jiných, zaviněno jistě tím, že je vůbec slov těch méně, a že ne všecka mohla býti, hledíc k pronášené myšlence, položena na konci verše. Nejhojnější jsou tu slova trojslabičná a dvouslabičná, jak vyplývá z rozboru H. DETTMEROVA, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii 1900), str. 94 n.

O pravidlech výše vytčených soudí se zpravidla, že vznikla na půdě římské. Ale i u Římanů jest mnohoslabičný konec pentametru dost obvyklý, rovněž tak konec jednoslabičný. Velmi hojný jest arci konec dvouslabičný (LEUTSCH Gr., str. 92, PLESSIS TM., str. 123).

U většiny básníků doby Augustovy i pozdější bývá podle uvedených pojednání konec pentametru dosti rozmanitý. Martialis má na př. podle podrobného výkladu TH. BIRTOVA (na m. v. u. ve FRIEDLÄNDEROVĚ vydání Martiala I, str. 30 n.) na konci pentametru slova jakákoli, třeba šestislabičná (5, 50, 2: inimicitiae), a také jednoslabičná. Co praví Birt na str. 31, že jednoslabičné slovo předchází u něho vždy slovo jednoslabičné nebo dvouslabičné, a že se tedy ve verši epigrammu 10, 16, 8 quomodo musí rozložiti ve dvě slova (quo modo), zakládá se zase na lichém domnění, že po jednotlivých slovech jest nějaká pausa. Quo modo i quomodo jest úplně totéž! Že konce o dvou slovech, j. mea sunt, minus est, předchází vždy zase slovo jednoslabičné, až na jedinou výjimku (str. 31), jest náhoda, jako jest asi náhoda, že v Martialově knize 13. a 14. ani jeden pentametr nekončí se slovem jednoslabičným (str. 32).

Pentametry Ausoniovy končí se podle K. SCHENKLA osmkrát slovem jednoslabičným (slova jednoslabičná vyskytují se i na konci první části

pentametru), ale poměrně často i trojslabičným až pětislabičným, jednou dokonce i sedmislabičným. Claudianus končí své pentametry podle BIRTA zpravidla slovem dvouslabičným, ale připouští tu i slova trojslabičná a čtyrslabičná.

Výjimku činí pouze Ovidius, jak poznal již HERMANN, v jehož Amores není ani jeden konec delší než dvouslabičný. Jemu blíží se Propertius ve čtvrté knize svých básní, kde užívá mnohoslabičných konců zřídka (jeden případ na 130—140 veršů), jako Ovidius sám v básních pozdějších (srv. Trist. 4, 10, 2 posteritas; ex Ponto 2, 5, 26 ingenium).

Ovidius vyhýbal se tedy v první době své činnosti konci pentametru, jenž byl delší než dvouslabičný, jistě z pouhé záliby a subjektivního zdání. Ale sám na konci života záliby té se zřekl. Následovníků v té zálibě, jež by byla vedla k velké jednotvárnosti konce pentametru, mimo některé básníky pozdější neměl (v. výše uvedené pojednání MRASOVO). Co proti koncům mnohoslabičným uváděl HERMANN, řka, že dlouhá slova rhythmus verše na konci sesilují, ač ho má ubývati, zakládá se rovněž na subjektivním zdání. Ať jest konec jakýkoli, rhythmus zůstane vždy týž. Ani to nemá podstaty, co Hermann uvádí proti koncům trojslabičným, řka, že se při nich více cítí neshoda přízvuku slovního s rhythmickým pro počáteční dvě krátké slabiky slova trojslabičného, než při konci o slově dvouslabičném, jež počíná se jedinou krátkou: neboť koncem cineres hřeší se proti správnému přízvuku, jako koncem meo, o nic více, o nic méně. Rovněž tak jest liché mínění PLESSISOVO, že příčinou tohoto zákona Ovidiova jest snaha, vyhnouti se caesuře mužské, vznikající při konci trojslabičném. Jako by na př. při konci compositum cineres byla po slově compositum nějaká caesura! Caesury tu není, jako není ani diaerese před koncem jednoslabičným. W. MEYER na u. m., str. 1042 n. uvádí zase jiný důvod tohoto pravidla. Hexametr římské doby klassické končí se slovem dvouslabičným nebo trojslabičným, iambický pak konec pentametru ustrojen jest podle trojslabičného konce hexametru (⌣ – –) tím, že tomuto konci odňala se slabika. I to je důvod lichý. Meyer poznává to sám, přidávaje, že příčiny toho úkazu mohly býti i jiné.

Přes to vše jest však jisto, že latinský pentametr velmi často končí se slovem dvouslabičným, a to iambickým, ježto krátká slabika nebyla na konci pentametru rovněž v oblibě (v. výše, str. 178 n.). Příčina toho úkazu jest asi tato. Druhá polovice pentametru obsahuje vždy čisté daktyly, a slov a tvarů míry ⌣ – bylo patrně v latině více než slov a tvarů míry ⌣ ⌣ – nebo i delších. Přesně mohl by dokázati myšlenku tuto ovšem jen ten, kdo by se nerozpakoval podle slovníku určitě stanoviti vzájemný číselný poměr takových slov a tvarů.

II. O slovních stopách v první části pentametru bylo na štěstí málo psáno.

Pozn. 11. Pokud básníci kladli slova jednoslabičná na konci první části pentametru, o tom některé poznámky podány byly již na str. 179. *I. Hilberg*, Das Princip der Silbenwägung (Wien 1879, str. 192), tvrdí, že jeho zákon 4., 5., 6., 9. a 12. platí také pro pentametr. Srv. co o těchto zákonech proneseno bylo výše na str. 116 n.

Jiné pravidlo pro první polovici pentametru vyzkoumal týž Hilberg v čl. »Über den Gebrauch amphibrachischer Wortformen in der ersten Hälfte des griechischen und lateinischen Pentameters« (ZÖG. 47, 1896, str. 865 n.). Tvrdí tu, že slova míry ⏑ – ⏑, končící se souhláskou, skoro nikdy se nepřipouštějí v první polovici latinského pentametru před Venantiem Fortunatem (v VI. stol. po Kr.). Výjimek je velmi málo; na př. u Martiala 3, 39, 2

lusca Lycoris amat: quam bene lusca videt!

Slova míry ⏑ – ⏑, končící se na *m*, jsou z latinského pentametru vůbec docela vyloučena. Neboť taková slova mohou se vpraviti do pentametru jen s elisí poslední samohlásky, které se básníci v hexametru i pentametru dosti vyhýbají (str. 866).

Elise poslední samohlásky amfibrachických slov, končících se samohláskou, byla v pentametru vůbec skoro docela vyloučena (případy s elidovaným que, j. timoremque Hilberg nepočítá: str. 867). I v hexametru byla prý tu elise řídká (str. 868). Neelidovaná amfibrachická slova, končící se samohláskou, jsou prý v první polovici pentametru až do Venantia Fortunata velmi řídká. Výjimky Hilberg všelijak omlouvá, ba i opravuje (str. 869 n.). Řeckých pentametrů máme prý poměrně málo. U Kallimacha není ani jediný případ amfibrachya v první půli pentametru, u jiných básníků jsou prý řídké (str. 873).

Hilberg míní, že se básníci takovým slovům vyhýbají ze snahy po libozvuku (str. 873). Divno jest ovšem, proč tato slova ruší libozvuk pouze v první části pentametru a ne také v části druhé, a proč vůbec slovo amfibrachické je v pentametru nelibozvučné. Že tu nejde o nějaký »zákon«, je vidno z toho, že se slova té míry přece v první polovici pentametru vyskytují. Ale je docela jasno, proč jsou tato slova v oné části verše tak řídká. Slovo míry ⏑ – ⏑ může státi (není-li elidováno) jen uprostřed každé půle pentametru (– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ∧) a činí tuto půli čistě daktylskou. Ježto pak druhá polovice pentametru je vždycky čistě daktylská, vzniká užitím takových slov i v první půli verše pentametr čistě daktylský. A těch je vůbec poměrně málo, poněvadž básníci hleděli aspoň v první části verše dosíci rozmanitosti. Tím méně může v ní býti slov míry ⏑ – ⏑, kterých myšlenka verše nepřipouštěla vždycky. Tento »zákon« Hilbergův jest makavým důkazem, jak se v metrice stanoví zákony liché, jež naprosto nemají důvodné příčiny a při přesnějším ohledání rozpadají se v niveč.

Chybné jest také, co tvrdí *Th. Birt*, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 33, že prý v pentametru nemá býti tvořen první takt jediným slovem spondejským. Což je po něm nějaká caesura?

Totéž zbytečné pravidlo stanoví pro pentametr Ovidiův *I. Hilberg* v knize »Die Gesetze der Wortstellung im Pentameter des Ovid« (Leipzig 1894), str. 752 n.: Nelze-li zameziti, aby první takt pentametru nebyl spondej, tedy Ovidius, pokud možná, hledí toho, aby po prvním taktu slovo se nekončilo. Ale omezení toho »zákona« slovy »pokud možná« ukazuje samo, že tu vskutku o zákonu mluviti nelze. Schvaluje to pravidlo *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 255). O užívání molossu v pentametru jedná *H. Dettmer*, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii, 1900), str. 68 n.

e) Poměr přízvuku slovního k rhythmickému v pentametru.

O této otázce bylo dosud málo psáno; ale jisto jest, že Řekové právě tak, jako v hexametru, ani v pentametru shody obou přízvuků nehleděli, a že ani u Římanů nebyla nutná. Hojný a oblíbený dvouslabičný konec pentametru římského shodu tuto přímo vylučoval aspoň na konci.

U Řeků teprve téměř na konci starověku jeví se při skládání pentametru jakési ohledy na přízvuk slovní.

Pozn. 12. Jednal o tom *F. Hanssen*, Ein musikalisches Accentgesetz in der quantitierenden Poesie der Griechen (RhM. 38, 1883, str. 222 n.). Pro hudební povahu řeckého přízvuku nebylo u básníků řeckých před dobou byzantskou vůbec snahy, hleděti si ve verši shody obou přízvuků. Spíše šířila prý se u nich od nejstarších dob náklonnost, přecházeti při vzestupném rhythmu na konci verše a před mužskou caesurou od vyššího tónu k nižšímu, čehož následkem byla spíše neshoda přízvuku slovního, jenž byl vyšším tónem, a rhythmického, jenž jest důrazem. Teprve v VI. století po Kr. básníci vyhýbali se na konci pentametru slabikám přízvučným (vyššího tónu), aby lépe naznačili vzestupný rhythmus (str. 226). Přízvučných konců pentametru tou dobou ubývá. Básníci nedrželi prý se tu nějakého pravidla, nýbrž dbali jen svého jazykového citu (str. 232 n.).

O téže věci jednal F. Hanssen i v čl. »Die Gliederung der im Codex Palatinus enthaltenen Sammlung der Anakreontea« (VVDPS. 36, 1882, str. 284 n., zvláště str. 289 n.; srv. i recensi jeho ve Phil. Anz. 13, 1883, str. 420 n.). Kdežto v době klassické koncová slabika pentametru má přízvuk v 18% případů (poslední slabika prvního kola mívá přízvuk v 34% případů), mívá jej u básníků alexandrijských již jen ve 12—13%, v římské době ve 2—10% případů. Od doby Justinianovy pentametr nekončí se skoro nikdy oxytonem nebo perispomenem. Teprve po VIII. století po Kr. veršují básníci byzantští opět nedbaleji. Ale věc ta není, tuším, dosud vyšetřena tak, aby v té otázce mohlo býti proneseno slovo rozhodné.

W. Meyer, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 979) na str. 1041 dochází podle Hanssenových dokladů k poněkud jinému výsledku. U básníků řeckých krátce př. Kr. vyvinulo prý se pravidlo, že poslední slabika pentametru nemá býti opatřena přízvukem. V době Justinianově porušuje se toto pravidlo ve stu pentametrů jen jednou nebo dvakrát.

f) Postavení slov v pentametru. Jeho rhythmické přízvuky a příkrasy.

Básníci řečtí, ale zvláště římští, skládali pentametr často souměrně, a to tím, že na konci prvního kola kladli jméno přídavné, na konci druhého příslušné k němu jméno podstatné: srv. Tyrt. 9, 36

πτώσσοντες μεγάλοις | βάλλετε χερμαδίοις.

Sol. 2, 20

ὃς πολλῶν ἐρατὴν | ὤλεσεν ἡλικίην,

Ovid. Am. 1. 15. 36

pocula *C a s t a l i a* | plena ministret *a q u a*, a j. č.

Někdy vzniká tím na konci obou kol jakýs nedokonalý rým: srv. mimo uvedené příklady řecké Tib. 3. 2. 14

maereat haec *g e n e r o*, | maereat illa *v i r o*, a j. č.

(LEUTSCH Gr., str. 93 uvádí příkladů toho více.)

Někdy jsou v pentametru dvě jména podstatná a dvě přídavná, k nim náležící, uměle skřižována: srv. Prop. 1. 14, 16

n u l l a mihi *tristi* | p r a e m i a sint *Veneri*.

Ovid. Trist. 3. 9. 26

innocuum r i g i d o | perforat e n s e *latus*.

Jedná o tom CHRIST M.[2], str. 209.

K tomuto slovosledu byli asi Římané částečně nuceni mírou slov samých; ale nelze popříti, že tu jde i o zvyk, uměle vypěstovaný.

Pozn. 13. O postavení podstatných jmen a přídavných, k nim náležících, v hexametru i pentametru jedná **G. Gebhardi*, De Tibulli Propertii Ovidii distichis quaestionum elegiacarum specimen (Diss. Regimonti 1870), a *týž*, Zur Technik der römischen Dichter im epischen und elegischen Versmass (JPhP. 109, 1874, str. 647 n.); také *Th. Birt*, Ad historiam hexametri latini symbola (Diss. Bonnae 1876), str. 10 a 49 n. a *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 257 n.), jenž v té příčině přihlíží k několika básníkům.

Velmi obšírnou knihu o pořádku slov v pentametru vydal *I. Hilberg*, Die Gesetze der Wortstellung im Pentameter des Ovid (Leipzig 1894). Stanoví v ní hojné „zákony", kterých prý se držel Ovidius při skládání pentametru. Uvádíme z nich jen některé: *A*. Slovosled nesmí rušiti prosodické a metrické zákony Ovidiovy. Kde by se to stalo, volí Ovidius raději slovosled jiný (str. 1 n.). *a*. Slovosled má býti takový, aby nepovstalo nedorozumění ani co do smyslu ani co do grammatické vazby vět (str. 18). *B*. Větší nebo menší důraz na jednotlivých slovech má se co možná jeviti také slovosledem (str. 18 n.). *C*. Přirozený slovosled zachovává se potud, pokud to zákony *A* a *B* dovolují. Tento zákon *C* n e z a c h o v á v á se jen v mezích přísně vymezených, aby mohlo vyhověno býti zákonu *H* (str. 103 n.). *D*. Přívlastek stojí p ř e d podstatným jménem (nebo zájmenem je zastupujícím), p o k u d to zákony *A*, *a*, *B*, *C*, *H* a *I* d o v o l u j í; je-li přívlastek zájmeno přisvojovací, brání tomu pravidlu také někdy pravidlo *K*. Slova *unus*, *paucus* a *nullus* podléhají zákonům *D* a *K* jen tehdy, značí-li č í s l o (wenn sie einen *Zahlbegriff* ausdrücken, str. 273 n.). *E*. Krátké slabice na konci pentametru se Ovidius c o m o ž n á vyhýbá (str. 378 n.). *H*. První takt pentametru má býti, p o k u d m o ž n á, daktyl (str. 657 n.). *K*. Podstatné jméno (nebo zájmeno, zastupující je) a k němu patřící přívlastek mají, p o k u d m o ž n á, státi odděleně, dílem v první, dílem v druhé půli pentametru (str. 788 n.) atd.

O těchto »zákonech« Hilbergových, o nichž se Ovidiovi jistě ani nesnilo, netřeba se šířiti: svědčí proti nim již hojné výjimky, které i Hilberg připouští. Kniha Hilbergova jest důkazem, jak lze vykládati i malichernosti velmi učeně. Ve verši jest každý básník vázán tolika ohledy, že o nějakých »zákonech« o slovosledu nelze ani dobře mluviti. Tu mnoho působí rozměr verše, vkus, zvyk a také záliba básníkova.

Ch. Schoener, Über ein Gesetz der Wortstellung im Pentameter des Ovid und über die Bedeutung der Caesur für den Satzton (Progr. des kgl. bayr. Gymn. zu Erlangen am Schlusse des Schuljahres 1895–1896), Erlangen 1896, namítá leccos proti Hilbergovu zákonu *B* a tvrdí na str. 6, že důraz, větný přízvuk, vázán je diaeresí pentametru; místa p ř e d diaeresí (a leckde i z a ní) mívají největší přízvuk, tedy nikoli začátek první polovice pentametru, nýbrž konec její. Hilberg je prý svými zákony tak zaujat, že ani leckdy správně neurčuje, které slovo má vskutku důraz (str. 27). Schoener tvrdí, ale bez důkazu, že větný přízvuk vázán jest i v hexametru caesurou. Ale i to pravidlo, ač je dokazuje velmi podrobně, jistě není aspoň bez výjimek.

O rhythmických přízvucích (iktech) pentametru třeba pronésti týž soud, jako o rhythmických přízvucích hexametru. Rhythmicky správné by byly tyto přízvuky

‴ ⏑⏑ ′ ⏑⏑ ″ ⊼ | ‴ ⏑⏑ ′ ⏑⏑ ″ ⊼,

ale o tom, který takt má při přednášení vskutku největší přízvuk, rozhoduje zajisté s m y s l verše (v. výše, str. 161 n.).

Také o zvukomalbě a tak zv. malbě rhythmem v pentametru třeba souditi tak, jak o týchž skutečných nebo domnělých zjevech v hexametru (v. výše, str. 78 n. a 148 n.).

g) Vznik a ráz pentametru.

O vzniku pentametru nevědělo se v starověku nic určitého. Zprávy starých metriků si odporují.

Pozn. 14. Nález pentametru přičítá Terent. Maur. 376, v. 1721 n. Kallinovi, podobně fragm. Sang. 639, 14 n.; Mar. Vict. 107, 10 vedle Kallina jmenuje také Archilocha řka, že jiní za původce pokládali nějakého básníka kolofonského. Plot. Sac. 509, 31 n. pokládá za původce celého elegeia Pythagora, Ortuga, Mimnerma, fragm. Bob. 624, 21 Archilocha. Znám jest výrok Horatiův Ep. 2, 3, 77 n., že o původci elegů jest dosud u grammatiků spor.

Zprávy starověké dokazují, což ostatně známo jest i z dějin literatury řecké, že pentametr (a celé elegické distichon) objevuje se jako hotový útvar hned u nejstarších lyriků řeckých.

I v nové době proneseny byly o vzniku pentametru rozličné domněnky.

Pozn. 15. *C. J. Caesar*, De carminis Graecorum elegiaci origine ac notione (Diss. Marburg 1837), str. 74 n., soudil, že pentametr jest daktylské penthemimeres, dvakrát kladené, jak tvrdili již staří metrikové. Archilochos, jak

mnu Caesar, užíval první podle svědectví starých metriků řady – ⏑⏑ – ⏑⏑ – jako epodu (srv. jednu ze strof archilochských), později kladl ji dvakrát. Pentametr vznikl tedy z hexametru, v němž jest obsažen a bez něhož zpravidla ani kladen býti nemůže.

Th. Bergk, Über das älteste Versmass der Griechen (Progr. univ. Freiburg i. B. 1854; Kleine philologische Schriften II, Halle 1866, str. 392 n.), tvrdí na str. 406, že pentametr vznikl spojením dvou enoplií, veršů prostonárodních,

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – | – ⏑⏑ – ⏑⏑ –.

H. Usener, Altgriechischer Versbau. Ein Versuch vergleichender Metrik (Bonn 1887), str. 99, pokládá jednotlivá kola pentametru za původní paroimiakos tvaru – ⏑⏑ – ⏑⏑ –. O zvláštním mínění *J. van Broeckhovenově* v. výše, str. 157.

Nemůže býti, tuším, pochybnosti, že pentametr jest jen zdvojené penthemimeres hexametru (– ⏑⏑ – ⏑⏑ –), kterého se užívalo e p o d i c k y, jako se užívalo v jedné tak zv. strofě Archilochově i jediné takové řady (Usener na u. m., str. 113). Pentametr nebyl samostatným veršem, jehož by se bylo mohlo správně užívati stichicky, nýbrž byl jen dodatečným, epodickým veršem hexametru, z něhož vznikl zajisté v době, kdy hexametr již byl ustálen v tom způsobu, jak jej známe. Zdali se ho užívalo snad již v písních prostonárodních či užil-li ho poprvé některý básník umělý, je, tuším, těžko rozhodnouti; jedná o tom H. Usener na u. m., str. 113, jen že tu pronáší arci pouze domněnky.

Pozn. 16. *L. Rademacher*, Metrische Inschrift (Phil. 60, 1901, str. 476 n.), soudí z jednoho nápisu míry

´ ´ ⏑ ⏑́,
´ ⏑⏑ ´ ⏑⏑ ´,

že nebylo třeba, aby pentametr byl vždy spojen s hexametrem; vyskytá prý se i v některých strofách dramatiků. Ale kde se u nich v lyrických částech dramat vyskytuje kolon – ⏑⏑ – ⏑⏑ –, třeba dvakrát za sebou, není pentametrem ani jeho částí. Z toho, že se někdy vyskytuje pentametr i samostatně, nelze usuzovati nic; zvláště v básních nápisných vyskytují se lecjaké neobvyklé tvary metrické (srv. str. 173 p. 2).

Pentametr se také rychlým spádem druhé své polovice a tím, že skládá se ze dvou dosti krátkých kol, málo hodil k tomu, aby se ho užívalo jako verše samostatného. Jest to verš zvláště pro katalektické konce obou kol dosti neklidný, ostře se lišící od vážného hexametru.

Pozn. 17. Proti této obvyklé charakteristice pentametru vyslovuje se *G. Schultz*, Beiträge zur Theorie der antiken Metrik (H. 35, 1900, str. 313 n.). Ukazuje k tomu, že starověcí spisovatelé nazývají vers ten *μαλακός* (Hermesianax u Athen. 13, p. 598*a*), latinští m o l l i s, l e n i s (srv. jeho charakteristiku u Ovidia am. 1, 1, 17 n.), a proto pokládá obvyklou charakteristiku za nesprávnou. Myslím však, že přece má pravdu *Rossbach* M.[3], str. 83, tvrdí-li, že Hermesianax nazval tak pentametr podle o b s a h u elegií Mimnermových. Ostatně i neklidný a vzrušený vers může býti nazván *μαλακός*, mollis a lenis.

Přece však — patrně asi proto, že raz toho verše nesprávně byl pojímán, a že verš ten vylučován z celku elegického disticha, do něhož náležel jako verš konečný — vyskytují se sem tam samostatné pentametry, kladené stichicky. Srv. báseň Heliodorovu (Anthol. Graeca 9. 485) o 14 pentametrech (jsou z jeho románu *Αἰθιοπικά* p. 79 vyd. I. Bekker), báseň Filippa z Thessaloniky (Anthol. Gr. 13. 1) z pěti pentametrů, ojedinělé pentametry u Plat. Hipparch. p. 229 AB

μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου· στεῖχε δίκαια φρονῶν,
μνῆμα τόδ' Ἱππάρχου· μὴ φίλον ἐξαπάτα,

jež však jsou asi jen částí celých elegických distich. I ojedinělé pentametry (nápisné) v Aristotelově *Ἀθ. πολ.* 7. 4 pocházejí asi z celých elegických distich.

U spisovatelů latinských vyskýtají se ojedinělé pentametry u Aelia Lampridia, Script. hist. Aug., Ant. Diadum. 7. 3 a u Martiana Capelly 907 p. 339. Vyskýtají se také na nápisech: srv. Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta, ed. G. Kaibel (Berolini 1878), č. 1131 a 1090; 326, 510, 605 a uvedený čl. L. Rademachera (srv. str. 186). Osamělý nápisný pentametr zachován také u Paus. 5, 27, 2. Podobně tomu je na nápisech latinských: srv. F. Bücheler, Carmina latina epigraphica, Anthologia latina, pars posterior I, II (Lipsiae 1895—1897), č. 886, 933, 962, 1452, 1454, 1455, 1460—1462, 1464 a j. v. a CIL IV, 118, 1880; X, 1284; XIV, 2773 a j.

Pozn. 18. Všecky tyto případy sebral *K. F. Smith*, Some irregular forms of the elegiac distich (AJPh. 22, 1901, str. 165 n., zvláště str. 179 n.). O pentametru jedná také *A. Deppe*, De re metrica poetarum Latinorum (Diss. Gottingae 1866), str. 39 n.

Jednalo se také často o prosodických zvláštnostech pentametru: zvláště se vytýkalo, že u dobrých básníků římských v druhé polovici pentametru elidují se jen krátké samohlásky, hlavně *e* a *i* (*Christ* M.², str. 208, *Müller* RM.², str. 362). Podle *Th. Birta*, Claudii Claudiani carmina, Monumenta Germaniae historica, auctorum antiquissimorum tomus X, Berolini 1892, str. CCXVIII, Claudianus vůbec nepřipouštěl elisi v druhé části pentametru; i v první části jsou u něho řídké.

§ 6. Daktylské systémy a strofy.

A. Systémy a strofy básní elegických a melických.

1. Elegické distichon (*ἐλεγεῖον*) skládá se z hexametru a pentametru; jest to tedy systém, a opakuje-li se, strofa.

Výklad o vzniku této strofy a jejího jména — o věci té bylo mnoho psáno i v poslední době — náleží do literární historie. Jméno *ἐλεγεῖον* (t. *μέτρον*), odvozené jistě od slova *ἔλεγος* (žalozpěv), dáno této strofě asi podle obsahu básní, které tím metrem byly skládány: není tedy povahy metrické. Elegické distichon vzniklo ovšem touž dobou, jako

pentametr, jenž je jeho nerozlučnou částí, snad již před VII. stol. př. Kr., kdy užívají ho nejstarší dva řečtí básníci elegičtí, Kallinos a Archilochos (v. výše, str. 185).

Pozn. 1. Každé distichon je systémem, po případě strofou. Nesprávné jest tedy, co tvrdí *H. Weil*, Über Spuren strophischer Composition bei den griechischen Elegikern (RhM. 17, 1862, str. 1 n.). U Solona, Xenofana, Tyrtaia rozdělují prý se básně, psané distichy, v strofy, obsahující několik distich. Stanoviti lze tyto strofy jen podle smyslu básně, a proto, jak i sám Weil znamená, je jeho mínění dosti povážlivé. Ale skupiny několika distich by nebyly strofami, ježto již každé distichon o sobě je systémem, po případě strofou, nýbrž byly by souměrnými skupinami strof, dělenými smyslem, nikoli tedy útvary metrickými.

Pentametr jest v distichu veršem epodickým: stojí tedy po hexametru. Jen asi ze snahy po novosti skládal Dionysios, příjmením Χαλκοῦς, básník V. stol. př. Kr., disticha, v nichž pentametr stál zcela nevhodně před hexametrem (Athen. 13. p. 602), jenž uvádí jedno jeho distichon, takto složené).

Na nápisech vyskytují se ovšem systémy, po případě strofy, podobné distichu, které obsahují i několik pentametrů nebo hexametrů. Po hexametru stávají dva pentametry (Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta, ed. G. Kaibel, Berolini 1878, č. 759) nebo tři (č. 113): po dvou hexametrech stává jeden pentametr (č. 52, 132, 662, 666 a j.), nebo pentametr s hexametrem (č. 835 *b*, 986), nebo dva pentametry (č. 278). Bývají také spojeny v systém dva hexametry, dva pentametry a hexametr (č. 527), dva hexametry a tři pentametry (č. 74, 168), tři hexametry a jeden pentametr (č. 156, 309 a j.), tři hexametry a tři pentametry (č. 933); čtyři, pět, šest, sedm hexametrů a jeden pentametr (č. 708, 614, 610, 609), pentametr a dva hexametry (č. 715), ba vyskýtají se ještě kombinace jiné (Kaibel na u. m., str. 701 n. »Metrorum tabula). Skladatelé básní, určených pro nápisy, nedrželi se, jak vidno, v sestrojování těchto systémů nebo strof určitých pravidel; nebyliť to leckdy básníci povolaní.

V umělé literatuře řecké byly podobné systémy řídké: srv. Kratetovy a Ammoniovy epigramy, složené z hexametru, pentametru a hexametru (Anthol. Gr. 10, 104 a 9, 827).

Podobné nepravidelné systémy vyskytují se i v literatuře římské. Petronius 34 má systém ze dvou hexametrů a jednoho pentametru, Ausonius 19, 58 (str. 333 vyd. R. Peiperova) ze tří hexametrů a jednoho pentametru. Častější jsou podobné skupiny na nápisech (F. Bücheler, Carmina latina epigraphica II. Lipsiae 1897, č. 880, 924, 1010, 1020, 1039, 1049, 1082, 1089, 1090, a j. v.).

Pozn. 2. Jedná o těchto nepravidelných útvarech metrických *K. F. Smith*, Some irregular forms of the elegiac distich (AJPh. 22, 1901, str. 165 n., zvlášť str. 183 n.) a *Plessis* TM., str. 101.

Tvar elegického disticha zakládá se ovšem na tvaru jednotlivých veršů, z nichž je složeno, hexametru a pentametru. Ale někteří metrikové šli zbytečně dále: pokoušeli se statisticky dokazovati, že tvar pentametru v distichu řídí se tvarem předchozího hexametru.

Poзn. 3. Zkoumání ta zahájil po způsobu Drobischových výkladů o tvaru hexametru **F. C. Hultgren.* Observationes metricae in poetas elegiacos Graecos et Latinos I. II. (Programm des Nicolai-Gymn. Leipzig 1871. 1872). *Drobisch,* Über die Classification der Formen des Distichon (BSGW. 23, 1871, str. 1 n.), rozšiřuje toto zkoumání Hultgrenovo, a vyšetřuje, jak často se spojuje každý z možných šestnácti tvarů hexametru (srv. výše, str. 74) s každým ze čtyř možných tvarů pentametru. Distichon jako celek má 4 × 16, t. j. 64 možných tvarů. Zkoumání své provádí Drobisch na první knize Tibullově, první knize Propertiově a první knize Ovidiových Amores. Dochází k výsledkům velmi podrobným, z nichž vychází na jevo, že tito tři básníci v lecčems se shodovali, v lecčems rozcházeli, že některé možné tvary disticha se u nich nevyskytují (str. 24), ba že i týž básník (Ovidius) v různých dobách svého tvoření držel se v té věci poněkud jiných zásad (str. 28), jak naznačil již Hultgren.

Výsledek svého zkoumání shrnuje Drobisch na str. 25 v »zákon«, učeně stilisovaný, který platí »přibližně«: »Die Frequenzen der unter die durch die angegebenen Eintheilungsgründe bestimmten Classen und Gattungen fallenden Formen der Distichen sind proportional den Producten aus den Frequenzen derjenigen Formen des Hexameter und des Pentameter, die durch die Eintheilungsgründe charakterisirt sind.« Srv. Drobischův výklad tohoto učeného pravidla v BSGW. 24, 1872, str. 27 n. Správněji praví tu Drobisch na str. 28, že Ovidius měl z v y k užívati jistých tvarů hexametru a pentametru častěji než jiných, pro některé pak tvary že měl z á l i b u, proti jiným o d p o r.

E. F. (sic) *Hultgren,* Statistische Untersuchungen des Distichons (BSGW. 24, 1872, str. 1 n. — s úvodem a doslovem *Drobischovým*), pokračuje ve výzkumech Drobischových z téhož roku. Dokazuje, že ve většině případů v distichu latinském spojován bývá hexametr, daktylsky se počínající, s pentametrem, počínajícím se rovněž daktylsky, k hexametru, počínajícímu se spondejsky, že se družívá zpravidla pentametr, počínající se daktylsky, dále že hexametr, daktylsky se počínající, daleko častěji se pojí s pentametrem, spondejsky se počínajícím, než hexametr, spondejsky se počínající, s pentametrem, daktylsky se počínajícím. Zákon Drobischův Hultgren hledí dokázati přesněji pozorováním Ovidiových listů ex Ponto (str. 3).

Dále zkoumá také řecké distichon na první knize Theognidově (str. 9 n.). Toto distichon co do tvaru značně prý se od latinského liší; na př. řeckých distich, jejichž pentametr počíná se takty *ss*, jest sotva více než těch, jejichž pentametr počíná se takty *sd*.

Drobisch nemohl doložiti ze tří básníků, které zkoumal, některé možné tvary disticha (tak tvar disticha *sddd* [hex.] + *ss* [pent.]); nemůže ho doložiti z Ovidiových listů ex Ponto ani Hultgren. J i n d e u Ovidia vyskýtá se onen tvar jen 13krát, částečně v básních podezřelých (str. 21). U Řeku jest hojný. Těžký spondejský začátek pentametru po četných daktylech na konci hexametru Ovidiovi se patrně nelíbil (str. 22). Hultgren jedná také o řidších tvarech disticha u Catulla, Tibulla, Propertia a Ovidia (str. 24 n.).

Pochybuji, že toto mikrologické zkoumání Drobischovo a Hultgrenovo povede k nalezení nějakého přesného »zákona«. Básníci volili patrně pro hexametr a pentametr ten tvar, který se jim zdál vhodný a který se jim líbil, vystříhajíce se podle svého vkusu tvarů jiných. Že by však

tvar pentametru řídil se tvarem předchozího hexametru, nezdá se mi dokázáno nejasnými výklady Drobischovými a Hultgrenovými.

Již Beda 243, 11 proslovil mínění, že prý v distichu má býti obsažena myšlenka uzavřená a že nemá přesahovati z disticha do disticha. Týž požadavek vyslovuje PLESSIS TM., str. 130, ale hledí pouze k distichu latinskému; zřejmě přiznává, že u Řeků a také u Catulla a Propertia myšlenka přechází z disticha do disticha často. Jedná o té věci také MÜLLER RM.², str. 264 n., jenž dochází k podobnému výsledku, a *J. MESK, Satz und Vers im elegischen Distichon der Griechen (Jahresb. des k. k. zweiten deutschen Gymn. in Brünn 1900), jenž shledal z rozboru básní 25 básníků, že u Řeků myšlenka a věta často přesahují konce veršů, ale že si v té příčině rozliční básníci počínali různě.

Snad vskutku někteří básníci latinští toho hleděli, aby myšlenka kryla se co možná s rozsahem disticha. Nutné to však nebylo. Jako není třeba, aby se myšlenka a věta končila veršem, tak není ani třeba, aby se končila systémem a strofou: tedy se nemusí končiti ani v distichu.

Pozn. 4. Některé poznámky o postavení slov v distichu má **E. Eichner*, Bemerkungen über den metrischen und rhythmischen Bau, sowie über den Gebrauch der Homoeoteleuta in den Distichen des Catull, Tibull, Properz und Ovid (Gymn.-Progr. Gnesen 1875) a **P. Rasi*, In Claudii Rutilii Namatiani de reditu suo libros adnotationes metricae (Rivista di fil. 25, 1897, str. 169 n.; zvláštní otisk Augustae Taurinorum 1897).

V distichu následuje po vážném hexametru verš, sloučený ze dvou katalektických tripodií, z nichž druhá vždy má tvar daktylský, tedy verš, který i svými katalexemi i svižným tvarem své druhé části je daleko neklidnější a vzrušenější než vážný a klidný hexametr. Jest tedy jaksi v distichu klid spojen s neklidem, vážnost s živostí, a to tak, že živější část následuje po klidnější. Správně popisuje ráz disticha SEMITELOS EM., str. 368. Schiller v známém epigrammu charakterisuje distichon nesprávně a převráceně.

Rázem určuje se také užívání disticha. Distichon hodí se pro básně lyrické, ovšem ne pro básně, kypící vášní a bujné, nýbrž jen pro básně, v nichž projevují se city mírnější. Je-li pravda, co tvrdili již staří, že psány byly původně distichem žalozpěvy (ἔλεγοι), volili básníci k vyjádření klidné bolesti, které se člověk podává, jsa již v osud svůj odevzdán, metrum velmi vhodné. Do literatury vstupuje ovšem distichon v jiné platnosti: Kallinos, Tyrtaios, Solon, Theognis užívají ho k básním parainetickým, jimiž buď povzbuzují k statečnosti a obraně vlasti, buď k řádné správě života; i k tomu se distichon svým rázem dobře hodilo.

S užíváním disticha v žalozpěvech souvisí asi také jeho užívání v nápisech náhrobních. Odtud rozšířilo se distichon po epigrammatickém básnictví vůbec, i po pozdějším epigrammatickém básnictví satirickém, jak známo jest na př. z Martiala. Ale i vážné, zádumčivé písně erotické, jak se jeví u Mimnerma, svědčí tento rozměr. Zcela tak jako u Řeků, užívalo se ho i u Římanů.

Parainetické básně, skládané již v nejstarší době distichem, byly toho příčinou, že ho užíváno v básních didaktických; známým dokladem

toho jsou Ovidiovy Fasti. U Reku napsal jim Anubion báseň o astrologii; týmž metrem složena i Manethoniana (W. KROLL, Das elegische Lehrgedicht des Astrologen Anubion und die Manethoniana. Phil. 53. 1904, str. 146 n.; týž, Ein astrologischer Dichterling. ib., str. 135 n.).

Disticha byla původně zpívána nebo přednášena s průvodem píšťaly (αὐλός). Tvrdí to Plutarchos, de mus. kap. 8, Pausanias 10, 7, 5 a Didymos ve schol. k Aristof. Ornith. 217. I Mimnermos byl αὐλητὴς ἅμα καὶ ποιητὴς ἐλεγείας (Strabon p. 643). Ale velmi záhy počala se disticha pouze přednášeti bez průvodu hudebního. Již Xenofanes, Solon, Theognis, Fokylides, Periandros elegie své prý pouze přednášeli (Athen. p. 14, 632 *d*).

Z Theognida v. 241 n. se soudí, že tento básník elegie své ještě zpíval při průvodu píšťaly; ale místo to připouští i jiný výklad. Také Plutarchos Sol. 8 tvrdí, že Solon známou svou elegii Salamis zpíval; avšak ani ta zpráva není dosti hodnověrna. Ani z Lukianových slov Tim. kap. 46 (*καὶ μὴν ἐλεγεῖά γε ᾄσῃ*) nelze vysuzovati mnoho. Přes to není nemožno, že se zpívání elegií ještě dlouho udrželo v jistých případech (CHRIST M.², str. 211 n.).

Pozn. 5. O elegickém distichu jednotlivých básníků (a také o zvláštnostech jeho prosodických) jednají (mimo metriky souborné a lecktera díla, uvedená již při výkladu o hexametru) tyto monografie: *E. Eichner*, De poetarum Latinorum usque ad Augusti aetatem distichis quaestionum metricarum particulae duae (Diss. Soraviae 1866). — *A. Langen*, De disticho Graecorum elegiaco pars prior (Diss. Vratislaviae 1868). — **P. Rasi*, De elegiae Latinae compositione et forma (Patavii 1895). Sestavena tu i literatura starší. — **G. Gebhardi*, De Tibulli, Propertii, Ovidii distichis quaestionum elegiacarum specimen (Diss. Regimonti 1870). — **E. Eichner*, Bemerkungen über den metrischen und rhythmischen Bau, sowie über den Gebrauch der Homoeoteleuta in den Distichen des Catull, Tibull, Properz und Ovid (Gymn.-Progr. Gnesen 1875). — *K. Mras*, Die Copa sprachlich und metrisch untersucht (WSt. 23, 1901, str. 262 n.). — *Th. Birt*, Elegisches Distichon, v pojednání »Martials Versbau« (M. Valerii Martialis epigrammaton libri. Mit erklärenden Anmerkungen von *L. Friedländer* I. Leipzig 1886, str. 30 n.). — *I. Draheim*, De Aviani elegis (JPhP. 143, 1891, str. 509 n.). — **P. Rasi*, In Claudii Rutilii Namatiani de reditu suo libros adnotationes metricae (RF. 25, 1897, str. 169 n.; zvláštní výtisk Augustae Taurinorum 1897). — *V. Lekusch*, Zur Verstechnik des Elegikers Maximianus (Serta Harteliana, Wien 1896, str. 257 n.). — **P. Rasi*, Saggio di alcune particolarità nei distici di S. Ennodio (Pavia 1902). — **Týž*, Dell' arte metrica di Magno Felice Ennodio, vescovo di Pavia (Pavia 1902). — *W. H. D. Rouse*, Demonstrations in Latin elegiac verse (Oxford 1899), je kniha školská, podávající návod ke skládání latinských distich.

2. Hexametr a katalektická daktylská tripodie tvoří jednu ze strof Archilochových:

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⊼.

Srv. Hor. od. 4, 7

Diffugere nives, redeunt iam gramina campis
arboribusque comae.

Pozn. 6. O te strofě jedná Mar. Viet. 169, 17 n., Ter. Maur. 379, v. 1801 n., Atil. Fort. 303, 6 n., Diom. 527, 9 n. Druhý verš te strofy nazývá Archilochovým Plot. Sac. 517, 12 n. Původ strofy přičítá Archilochovi Ter. Maur 379, 1807 n.

U Řeků strofa ta není v literatuře dosvědčena; na nápisech se vyskýtá (v KAIBELOVÝCH Epigr. Graeca č. 800), ovšem v tvaru poněkud odchylném:

> *Φοίβῳ ἀκερσεκόμῃ καὶ νίκι βωμὸν ἔθηκεν*
> *ἀρητιρ Μαίωρ.*

kde druhý verš má tvar – –, – –, – ⏓.

3. Hexametr a daktylská akatalektická tetrapodie s koncem spondejským tvoří tak zv. strofu **A l k m a n o v u**:

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –.

Srv. Hor. Od. 1, 7

> Laudabunt alii claram Rhodon aut Mytilenen,
> aut Epheson bimarisve Corinthi.

Pozn. 7. O te strofě jedná Mar. Viet. 165, 15 n., jenž druhý verš její nazývá metrum Archilochium; srv. ib. 170, 14. Caes. Bass. 269, 13 n. za původce druhého verše má rovněž Archilocha; srv. i Ter. Maur. 388, v. 2100 n. a Diom. 520, 15 n., 522, 31 n. Alkmanským veršem nazývá Mar. Viet. 115, 9 tetrapodii daktylskou s koncem **d a k t y l s k ý m** (– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑). Vlastně by se tedy tato strofa měla nazývati Archilochovou. Ale proto netřeba odstraňovati rozšířený a zakořeněný novodobý omyl, týkající se pouhého názvu.

V druhém verši připouští se spondej místo daktylu ve všech taktech. Spondej v třetím taktu dosvědčen jest ovšem jen jednou u Horatia Od. 1, 28, 2; ale ježto máme zachovány pouze tři básně, psané touto strofou, nelze z tohoto jediného případu činiti závěrů. Vyskytují se i dva spondejské takty za sebou (Hor. Od. 1, 7, 4).

Pozn. 8. Co vykládá *Christ* M.[2], str. 155 tvrdě, že druhý verš nepotřebuje sice caesury, ač ji někdy má po třetí thesi, ale že bychom čekali v něm po druhém taktu diaerese, jako v anapaestickém dimetru, zakládá se na špatném pojmu o caesuře a jest vůbec zbytečné. Tak krátký verš caesury a diaerese ani nepotřebuje ani nemá. To platí i o jiných podobných příležitostných výkladech Christových.

Z řecké literatury není pro tuto strofu dokladu; ale užíval jí již Archilochos, jak lze souditi z Hef. p. 23, 6, jenž o něm tvrdí, že verše – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓ užíval jako verše **e p o d i c k é h o**. Uvádí i jeden doklad toho verše z Archilocha (frg. 103).

4. Někteří metrikové uznávají také strofy, utvořené z pouhých hexametrů, arci v básních nebo v oněch částech básní, které mají více nebo méně povahu lyrickou.

Hexametr jest verš, kterého může býti užíváno pouze stichicky (R., str. 138 n.). Systému nebo strof vlastně tvořiti nemůže, protože by

byly nezřetelné: neboť systémy i strofy jsou metrické celky, které buď celým svým rázem, buď aspoň zvláštním tvarem své poslední řady (na př. tím, že jest katalektická proti ostatním nekatalektickým) zřetelně se liší od svého okolí. Řada hexametrů, jsouc skupinou veršů stále stejných, není tedy schopna toho, aby tvořila systémy, po případě strofy.

Ovšem již starověcí metrikové o některých básních, psaných stále týmž veršem, ale obsahujících sudý počet veršů, neuměli rozhodnouti, jsou-li psány *κατὰ στίχον* či *κατὰ σύστημα*, a utvořili pro ně zvláštní třídu básní, ***ποιήματα κοινά*** (R., str. 141); připouštěli tedy, že i verše téhož způsobu mohou tvořiti systémy, po případě strofy.

Pozn. 9. Ze skladatelů metrik stojí na tomto stanovisku *Westphal* M.^{2}, str. 348 n., ***Rossbach*** M.^{3}, str. 37 n., ***Semitelos*** EM., str. 361 n., ***Gleditsch*** M.^{3}, str. 123 n., ač poslední tři ne bez jistých výhrad. Vedle toho jest velmi mnoho jednotlivých článků, týkajících se této věci, jejichž výčet náleží, jak uvidíme, na jiné místo. Zajímavo jest, že rozdělení v strofy, snad již starověké, vyskytuje se i v jednom rukopise idyll Theokritových (*C. Wendel*, Theocritea, Phil. 64, 1905, str. 269).

Podle příkladu Westphalova (srv. Rossbach M.^{3}, str. 37 n.) uznávají se takové strofy v threnu Andromachy, Hekaby a Heleny nad mrtvolou Hektorovou (Il. 24, 725—775). Threnos Andromašin obsahuje 21, Hekabin 12, Helenin 14 veršů. Westphal rozdělil je ve skupiny po třech verších, tak že by Andromache přednášela 7, Hekabe 4, Helene rovněž 4 tristichické strofy. Strofy Hekabiny a Heleniny končí se vesměs interpunkcí, na konci strof Andromašiných leckde interpunkce není. Ovšem toto rozdělení jest jen tehdy možno, jestliže z threnu Helenina vyloučíme b e z d o s t a t e č n é p ř í č i n y v. 770 a 772, ježto by jinak 14 jejích veršů nemohlo se děliti v strofy. Mimo to byly by to strofy pouze p r o o k o, kdyby byly v tisku nějak od sebe odlišeny. Který čtenář nebo posluchač mohl by je postihnouti také sluchem?

Pozn. 10. Správně, myslím, zavrhl mínění Westphalovo **M. Seibel*, Die Klage um Hektor im letzten Buche der Ilias, Eine homerische Studie (Programm des Ludwigs-Gymnasiums), München 1881. Zcela nesprávně shledává ***H. Draheim***, Die Entstehung des Homerischen Hexameters (JPhP. 155, 1897, str. 667) stopy strofického rozdělení nejen u Homera, ale i v homerských hymnech, u Hesioda a v Margitu.

Ani příklady, uváděné z lyriků, nejsou jisté. Tak Alkmanův frg. 8 (čtyři hexametry), Sapfiny frg. 90—93 (po jednom, třech a dvou hexametrech), Alkaiův frg. 73 (dva hexametry) a j. — mohly by se na př. uvésti také fragmenty, psané tak zv. aiolskými daktyly, o nichž v. výše str. 9 n. — neobsahují v sobě nic, co by určitě ukazovalo k tomu, že hexametry jejich byly skupeny v strofy. Že i staří metrikové dělili tyto básně podle Hef. p. 60, 8 n. a 65, 3 n. (v. R., str. 141) na strofy, nijak nerozhoduje: činili to z důvodů nezávazných, že měly s u d ý počet veršů, který bylo možno rozděliti v strofy, a že je našli rozděleny v rukopisech v strofy dvouřádkové, patrně podle analogie disticha.

Hexametry mohou skládati zřetelné skupiny, podobné systémům nebo strofám, jen ve dvou případech.

1. Jestliže řada hexametrů ukončena jest hexametrem, který se po témž počtu hexametrů opakuje, tedy tak zv. refrainem (*ἐφύμνιον*, versus intercalaris). Refrain ukončuje a ohraničuje znatelně takovou skupinu. To se stává v básních bukolských, ale jen v těch jejich částech, které obsahují zpěvy: srv. na př. Theokr. 2. 18—63 (strofy po čtyřech hexametrech s refrainem: *ἴυγξ, ἕλκε τὺ τῆνον ἐμὸν ποτὶ δῶμα τὸν ἄνδρα*, jenž stojí také v čele první strofy) a 64—135 (strofy po pěti hexametrech s refrainem *φράζεό μευ τὸν ἔρωθ᾽ ὅθεν ἵκετο, πότνα Σελάνα*). V idylle 1. v. 66 n., kde se rovněž vyskytuje refrain, nelze provésti skupiny o stejném počtu veršů bez prostředků násilných, t. j. bez vylučování a přestavování veršů. Je tedy možno, že refrain ani nevyžadoval strof, jak svědčí na př. Bionova id. 1. (*Ἐπιτάφιος Ἀδώνιδος*) a Pseudomoschova 3. (*Ἐπιτάφιος Βίωνος*) aspoň tomu, komu nelíbí se násilné textové převraty.

Že ve zpěvech střídavých závodníci zpívají týž počet veršů (srv. Theokr. id. 5 a 8, Verg. ecl. 3 a 7), je přirozeno. Ale tento souměr nedostačuje, abychom uznávali tu strofy z hexametrů.

Podle řeckých básníků bukolských skládal takové »strofy« z hexametrů také na př. Vergilius: srv. eklogu osmou, kde však jsou přes užívání refrainu skupiny nestejné.

Podobně užíval refrainu již před Vergiliem Catullus v hymenaiu, v básni 62 a 64. 323—381. V básni 62 jsou však refrainem ohraničeny skupiny nestejné (o 4, 4, 8, 5, 5, 6, 9, 19 verších), jež teprve konjekturami lze uvésti v jakýsi souměr. Báseň má mezery a poskytuje k takovému upravování dosti příležitosti. Přes to nezdá se, že by tu bylo nutno zjednávati souměr úplný (srv. na př. rozbor Rossbachův M.³, str. 41 n.). Také v básni 64. 323—381 jsou skupiny o 4. 5. 3. 4. 4. 4. 3. 4. 3. 5. 3. 4 hexametrech, zakončené týmž refrainem. Upravovati báseň tak, aby povstaly strofy pentastichické, jak činí na př. Rossbach M.³, str. 45 n., není zajisté oprávněno.

Jestliže tedy ani ve zpěvech s refrainem není úplný souměr, jak se zdá, nutný, lze ho tím méně hledati v těch částech básní bukolských, které ani refrainu ani střídavých zpěvů neobsahují.

Nějaké skutečné strofy nebo systémy nelze tedy v těchto případech ani vlastně uznávati. Jde tu pouze o souměr skupin hexametrů, které systémů a strof nečiní, tedy o otázku, která není povahy metrické, nýbrž literárně-historické; po případě souvisí i s kritikou textovou. Podrobný výklad o té otázce náleží na místo jiné, a proto tu hojné literatury, která se této otázky týká, ani neuvádím.

2. Řady hexametrů vyskytují se sem tam také v dramatech. Jsou-li vtroušeny mezi systémy a strofy, tedy básníci hledí toho, aby hexametry, mezi ně vložené, zrovna tak, jako vložené verše jiné, byly počtem svým úměrny. Ale ani tu nečiní vlastních systémů a strof, ačkoli okolními systémy nebo strofami bývají zřetelně označeny jako zvláštní skupiny.

Tak v dlouhém zpěvu *ἀπὸ σκηνῆς* v Sof. Trach. 971—1043 vyskytují se tři skupiny po pěti hexametrech (1009—1014, 1018—1022, 1031—1040), jež ostře se liší od ostatních systémů a strof, z nichž zpěv tento se skládá, a mohou jim kladeny býti na roveň, ač samy o sobě by systémů a strof činiti nemohly. V Sof. Fil. 839—842 stojí

jediná skupina čtyř hexametrů mezi dvěma strofami, zastupujíc jaksi lichou strofu vloženou, tak zv. mesodu. Ježto tento kommos končí se lichou strofou koncovou, epodou, soudili ovšem někteří, že po antistrofě vypadla tu druhá skupina čtyř hexametrů, shodující se s první (H. Gleditsch, Die Cantica der Sophokleischen Tragoedien. 2. Aufl. Wien 1883, str. 167 n.).

V Eur. Troad. 595—600 přednáší Andromache po strofickém zpěvu *ἀπὸ σκηνῆς* skupinu šesti hexametrů. Následující slova Hekabina (601—607), jež se počínají dvěma hexametry, zdají se porušena. Snad i tu byla skupina hexametrů stejně dlouhá, shodná s první. Souměr obou skupin hexametrů, jež následují bezprostředně za sebou, patrný byl by tím, že každou skupinu pronáší jiná osoba. Ve fragm. 775 z Euripidovy tragoedie Faethon v. 60—69 vyskytuje se osamělá skupina čtyř hexametrů, ač nejsou-li to spíše skupiny daktylských tetrapodií a dipodií, jak soudí Nauck. Na konci Aristofanových Batr. v. 1528 n. zpívá asi celý sbor, odcházeje, šest hexametrů.

V jiných případech než v těchto nikde nečiní hexametry skupin, ostře ohraničených od svého okolí, které by mohly býti pokládány za systémy a strofy přes to, že samy o sobě rázu systémů a strof nemají.

B. Chorické písně daktylské a lyriku.

Kdežto Terpandros (v VII. stol. př. Kr.) a jiní básníci hieratičtí skládali kitharodické hymny a nomy epickým hexametrem (v. výše, str. 163), skladatelé starších aulodických nomů, zvláště Olympos (v VIII. stol. př. Kr.) užívali k písním svým ne dlouhého a vážného hexametru, nýbrž daktylských řad kratších. Písně takto složené nazývaly se *τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος* (Plut. de mus. kap. 7).

Pozn. 11. O *κατὰ δάκτυλον εἶδος* a jeho rozdílu od *εἶδος ἧρῷον* (písně, složené v hexametrech) a *εἶδος κατενόπλιον* (písně, jejichž základním tvarem jest tripodie daktylská tvaru – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –, tak zv. *ἐνόπλιος*, o němž vyložíme níže) činí zmínku Platon Pol. 3, p. 400 *b*; srv. i Aristof. Nef. 651 a schol. Heř. p. 167, 4 n. (kde hexametr tvaru – ⏑⏑ – ⏑⏑ – – – ⏑⏑ – ⏑⏑ – – nazývá se *κατενόπλιος*, ježto skládá se ze dvou enopliů), Mar. Vict. 70, 21 n., 73, 23 n.

Podle Plutarcha, de mus., kap. 7, jenž opírá se o Glaukův spis o starých básnících, napodobil Olympa při skládání písní, náležících k tomuto *εἶδος κατὰ δάκτυλον*, Stesichoros. Olympos zřekl se tedy hexametru epického, jehož užíval v nomech ještě po něm Terpandros, a volil k nomům řady svižnější, ačkoli daktylský rhythmus podržel. S rázem nomů, který byl z veliké části epický, tento rhythmus dobře se shodoval. Proto volil jej také Stesichoros, jenž napodobil skladatele aulodických nomů také co do látky: aspoň jeho báseň *Ἰλίου πέρσις* upomíná na soujmennou báseň současného auloda Sakada. O jiné básni Stesichorově *Ὀρέστεια* zřejmě tvrdí starověké jedno svědectví, že složena byla podle básně Xanthovy. Týž metrický ráz měly některé básně Alkmanovy a Ibykovy, ačkoli jejich básnictví nejeví onoho rázu epického.

s jakým se shledáváme u Stesichora. Patrně začalo se záhy užívati tvarů, které se vyvinuly v aulodickém nomu, i v básních, které rázem svým i obsahem od nomů značně se lišily.

Tato část chorického básnictví vyvinula se tedy z monodických nomů a lišila se svým rázem dosti ostře od ostatního básnictví chorického; ovšem máme z těchto zpěvů holé trosky, z nichž nelze si o celku učiniti přesného úsudku.

Jednotlivé řady, které se v básních těch vyskytovaly, dostaly od metriků bezvýznamná jména podle básníků, u nichž je nalezli (ROSSBACH, M.[3], str. 93 n., jenž hledá v těchto řadách dokonce i caesury, ačkoli zpívané řady caesur nepotřebují). Kola jejich, nejvýše arci pentapodická, mívají zpravidla daktyly čisté, konec buď daktylský nebo spondejský, a jsou vedle hojných kol akatalektických leckdy i katalektická. Strofy, složené z takových kol daktylských, většinou čistých, byly asi rázu dosti jednotvárného. Proto básníci, chtíce je poněkud oživiti, připouštěli v nich i kola alloiometrická, arci jen anapaestická, která náleží témuž rodu rhythmickému a mohou býti leckde uznáváním pausy změněna v daktylská. Jiné řady než anapaestické nejsou v těchto strofách téměř ani dosvědčeny. Logaoedická řada vyskytuje se na konci Stesichorovy strofy z Geryonidy frg. 6, v. 5.

Pozn. 12. U Ibyka (srv. frg. 1, 9) vyskytuje se takové mísení řad daktylských s logaoedickými a trochejskými, že básně ty sotva lze pokládati za básně, náležící do *εἶδος κατὰ δάκτυλον*.

Všecky tyto strofy počítají se nyní k *εἶδος κατὰ δάκτυλον*. Na místech starých spisovatelů, uvedených v pozn. 11, liší se od tohoto *εἶδος* jiné *εἶδος κατ᾽ ἐνόπλιον* a činí se zmínka o tripodii daktylské tvaru – ◡◡ – ◡◡ – –, zvané *ἐνόπλιος*, která v tomto *εἶδος* hrála jistě velikou úlohu. Všichni starověcí spisovatelé, kteří se o tomto *εἶδος* zmiňují, mluví tak, jako by toto kolon pokládali za daktylské, na jiných místech dělí metrikové tuto řadu (jakož i obdobnou řadu anapaestickou) ionsky – ◡◡ – | ◡◡ – –. O tomto sporu, jenž se právě nyní řeší, pojednáme až při výkladu o anapaestech a o tak zv. daktyloepitritech, mezi nimiž se tato řada vyskytuje nejčastěji.

O strofách těchto písní daktylských u básníků lyrických nelze pro troskovitost, v jaké nám zbytky těchto básní jsou zachovány, pronášeti soudu dosti určitého. U Alkmana byly tyto strofy leckdy, jak se zdá, velmi prosté, složené ze tří i více tetrapodií; srv. frg. 16, 17, 18, v nichž vyskytají se 3, 7, 6 akatalektických tetrapodií. Ovšem je těžko říci, jak celé ty strofy vypadaly.

Jiné strofy bývaly složitější, skládaly se z různých kol, někdy také anapaestických, jež by arci bylo možno rhythmickými prostředky (pausami, po případě tonami) měřiti jako kola daktylská (Stesichoros Ger. frg. 6, Ibykos frg. 2; v. 3. podle úpravy Crusiusovy arci by byl tak zv. logaoed).

U pozdějších lyriků strofy takové, celkem prosté a jednotvárné, nebyly v oblibě. Užíval jich, jak se zdá, teprve v pozdější době opět Kerkidas Megalopolský (ve IV. stol. př. Kr.); srv. jeho frg. 2. Že by sem

patřila i Bakchylidova báseň 15 (*Ἡρακλῆς*), není dosti jisto: obsahuje kola daktylská, ale vedle toho i jiná (na př. jistě také ionská). V epodě její jsou také řady anapaestické. Strofy ty nejsou dosud úplně vyjasněny.

C. Chorické písně daktylské v dramatech.

Chorické písně daktylské nejsou v dramatech četné. Tragikové užívali jich podle vzorů básníků lyrických, snad přímo podle vzorů básníků nomu. Aspoň Aristof. Batr. 1282 nazývá daktylské verše Aischylovy (vzaté z parody Agamemnona i odjinud), kterými Euripides chce parodovati zpěvy Aischylovy (v. 1285 n.), *στάσις μελῶν ἐκ τῶν κιθαρῳδικῶν νόμων εἰργασμένη*. Vskutku druhá část parody Agamemnona (v. 104 n.) celým svým rázem a epickým obsahem upomíná na nomy, a byla snad také zpívána jediným pěvcem, náčelníkem sboru. Vlastní píseň celého sboru, rázem svým docela odchylná, následuje teprve ve v. 160 n. Není ovšem vyloučeno, že daktylské zpěvy tragické souvisí také s chorickými daktylskými zpěvy lyriků. Komoedie následuje v těchto písních tragoedie.

Nejčastějším kolem je v těchto strofách tetrapodie (akatalektická i katalektická), řidší jest dipodie, pentapodie a zvláště tripodie. Spondej místo daktylu jest tu poměrně řídký, ač se může vyskytovati i v témž kolu několikrát za sebou. Jiný tvar daktylu, prokeleusmatik, vyskytuje se jen u básníků komických (na př. v Aristof. Orn. 1752).

Z alloiometrických kol bývají v těchto strofách kola anapaestická, ale daleko řidčeji než u lyriků, a iambická. Zajímavo jest, že u tragiků někdy kola daktylská začínají se dipodií iambickou nebo trochejskou; na př. v Aisch. Ag. 109

ὅπως Ἀχαιῶν δίθρονον κράτος Ἑλλάδος ἥβας
⏑ – ⏑ – | – ⏑⏑, – ⏑⏑, – ⏑⏑, – –;

srv. ib. 116 a verše Aischylovy u Aristofana Batr. 1264 (*Φθιῶτ' Ἀχιλλεῦ τί ποτ'* ...) a 1270 (*κύδιστ' Ἀχαιῶν Ἀτρέως* ...). V Eur. Foin. 818 n.

ἔτεκες, ὦ γᾶ, ἔτεκές ποτε
βάρβαρον ὡς ἀκοὰν
⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – | – ⏑⏑, – ⏑⏑
– ⏑⏑, – ⏑⏑ | – . . . .

skupina slabik ⏑ ⏑ ⏑ – může býti měřena buď trochejsky (⏑ ⏑ ⏑ ⊔) nebo iambicky (∧ ⏑ ⏑ ⏑ –); podobně v Aisch. Pers. 854

εὖθ' ὁ γηραιὸς πανταρκὴς ἀκάκης
– ⏑ – | – –, – –, – ⏑⏑, – . . .

lze měřiti skupinu slabik – ⏑ – buď trochejsky (– ⏑ ⊔) nebo iambicky (⊔ ⏑ –, po případě ∧ – ⏑ –).

Nepochybuji, že všude tu běží jen o dipodie iambické různých tvarů. O míšení dipodií iambických (*δάκτυλος κατὰ ἴαμβον*) s daktyly vykládá Aristoxenos v nových fragmentech své rhythmiky (F. Blass

Neuestes aus Oxyrhynchos. NJklA. 2. 1899. str. 37 a 40 a K. Brandt. Metrische Zeit- und Streitfragen. Jahresbericht der kgl. Landesschule Pforta. Naumburg 1902. str. 12 n.). V těchto strofách daktylských máme tedy makavé doklady, ač nelze naznačiti pro troskovitost Aristoxenových nových fragmentů, jak toto míšení dipodií iambických s daktyly Aristoxenos vykládal rhythmicky. Zdá se, že trochejská kola jsou v těchto strofách také vlastně iambická a že byla jakousi náhradou řad čistě daktylských. Dipodie iambická, jež je také taktem *ἔτος ἴσον* (R., str. 50), zastupovala tedy daktyl: jejích šest dob vyrovnáváno asi tempem se čtyřmi dobami daktylu (R., str. 105 n.). Spojena jsouc tedy na př. se čtyřmi takty daktylskými, jako v uvedeném verši z Aisch. Ag. 109, tvoří s nimi vlastně pentapodii daktylskou. V schematech níže uvedených značí tedy 2*i* (iamby) + 4*d* (daktyly) totéž, co 5*d*.

Pozn. 13. Jednal o těchto diiambech již před nálezem zlomků Aristoxenových W. *Hamelbeck*. Die rhythmischen Verhältnisse in den lyrischen und chorischen Dichtungen der Griechen. I. Teil. Die rhythmischen Verhältnisse in den daktylischen Partien der Chorlieder des Aischylos (Wiss. Beilage zum Schulprogramm. Progymn. in Oberehnheim, Strassburg i. E. 1890), str. 34 n.; srv. i *A. Preuss*. De versuum iambicorum in melicis partibus usu Aeschyleo (Diss. Lipsiae 1896), str. 10 n. a *O. Schroeder*. Die enoplischen Strophen Pindars (H. 38, 1903, str. 218 n.).

Nejrozsáhlejší píseň daktylská je v parodě Aischylova Agamemnona v. 104 n.; skládá se ze dvojice strof a epody a upomíná silně na nomos. Rozdělení její jest nejisté. Zdá se, že převládají v ní tetrapodie (hexametry, v ní se vyskytující, tvoří rhythmicky dvě kola, nejspíše tetrapodii a dipodii); pentapodie, končící se spondejsky, mohly by tónami v obou posledních taktech změněny býti v hexapodie. Strofa končí se tetrapodií iambickou a daktylským refrainem (efymniem). Také epodos má iambický začátek.

Pozn. 14. Podávám tuto i později často schemata strof, vyjádřena pouze čísly. Číslice římské značí v nich periody, číslicemi arabskými označen počet jednoduchých taktů v kolu, třeba míra jejich byla jiná (na př. dipodická nebo tripodická). Z číslic těchto snadno se také pozná, uznávám-li kde uvnitř kola tónu. Kdyby na př. následovaly za sebou v schematě tři číslice 3 . 4 . 4, značilo by to, že kola, jimi označená, mají po třech a čtyřech jednoduchých taktech, které třeba při psaní schematu metrickými znaménky naznačiti i tehdy, když počet slabik textu zdánlivě se tomu vzpírá: na př. je-li kolon některé označeno číslicí 4, ale má podobu – – ⏑ – ⏑⏑ –, jest samo sebou patrno, že uznávám tu tónu v prvních dvou taktech počátečních: ⏑⏑ ⏑⏑ – ⏑⏑ – ∧. Kdo si tedy podle textu, arci rukopisného, nikoli konjekturami měněného, označí správně obyčejnými značkami slabiky dlouhé a krátké a podle arabských číslic schematu odděluje jednotlivá kola, podle římských jednotlivé periody, snadno napíše celé podrobné schema metrické, má-li dobře na mysli, jaké tvary vůbec jednotlivé takty připouštějí. Kola alloiometrická jsou zvláště označena začátečními písmeny příslušných taktů (na př. *a* = anapaest, *i* = iamb atd.). Kde spojeny jsou číslice znamením + (na př. 3 + 3), značí to, že ve vydáních píší se zpravidla dvě kola na jeden řádek. Po schematě naznačeno,

co třeba z metrických příčin z rukopisného čtení změniti: co stojí před závorkou], je čtení přijaté, co za ní, čtení pokažené.

Schemata, která tuto podávám, leckde se uchylují od schemat jinde podaných, ale shodují se arci s rhythmickými zásadami, jichž se držím. Není ovšem naprosto možno, abych podroboval rozboru jiná, odchylná schemata, vyskytující se v jednotlivých metrikách a vydáních klassiků. Monografická literatura, jich se týkající, uvedena bude na konci.

Schema strofy a antistrofy (104—121 = 122—139) jest toto: I. 4 + 2 . 5 . 5. II. 2(i) + 4 . 2 . 4 + 2 . 2. III. 4 . 4. IV. 2(i) + 4 . 4. V. 4 + 2 . 4(i) . 5. Rozdělení v periody jest tu nejisté.

Epodos (140—159) složena jest až na iambický začátek z kol daktylských, ale text jest tu leckde chybný a bez vážnějších oprav nelze uvésti strofu tuto do pořádku. Snad jest schema toto: I. 4(i) . 6(i). 4 . 4 . 4 . 5. II. 6(i) . 4 . 4 . 4 + 2 . 4 + 2 . 4 . 4 + 2. III. 4 + 2 . 4 + 2 . 2 . 5. Rozdělení v periody jest nejisté.

Ve v. 141 třeba konjekturou upraviti kolon tak, aby dávalo tvar ⏑ – ⏑ –, – ⏑ ⏑ –, ⏑ – : 146 *δὴ χαλέῳ*] *δὲ χαλέῳ*: 148 *ἐχετήδας*] *ἐχετίδας*.

Jednodušší jest daktylská píseň v Pers. 852 n. První strofa a antistrofa (852—856 = 857—863) zakončena jest veršem jen zdánlivě logaoedickým (856: *ἰσόθεος Δαρεῖος ἄρχε χώρας*), vskutku však iambickým (= – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⊔) a má ve v. 854 = 860 (*εἶθ' ὁ γη-*) dipodii iambickou tvaru ⊔ ⏑ – m. daktylu, ač netřeba-li celé to kolon měřiti iambicky – ⏑ –, ⊔ ⊔. Schema: 4 . 4 . 4(i) . 5 . 6(i). Nejspíše jest to vše jedinou periodou.

Strofa a antistrofa druhá (v. 864—870 = 871—878) má vedle tetrapodií a tripodií daktylských dvě kola patrně iambická (nikoli trochejská): v. 865 = v. 870

οὐδ' ἀφ' ἑστίας συθείς
⊔ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
Θρηκίων ἐπαύλων.
⊔ ⏑ –, ⏑ – ⊔.

Schema: 4 . 3 . 4(i) . 4 . 3 . 4(i). Vše jest asi jedinou periodou. Daktylské tripodie mohou arci tonami změněny býti v tetrapodie.

Strofa a antistrofa třetí (879—887 = 888—896) má schema: 5 . 4(i) . 5 . 3 + 3 . 4(i). Epodos (897—906) jest daktylsko-anapaestická s iambickým koncem. Schema: I. 4 . 3 . 3. II. 4(a) . 4(a) . 3. III. 4 . 3 . 3 . 4(i). Daktylské tripodie mohou vesměs změněny býti v tetrapodie. Obě kola anapaestická stala se jimi snad teprve chybami textu.

Velmi jednoduchá jest dvojice strof v Eum. 373—376 = 377—380 ze tří daktylských pentapodií, zakončených iambickou tetrapodií (v. 376 *-σμοῖς τ' ἐπιφθόνοις ποδός*: – ⏑ –, ⏑ – ⏑). Prosté jsou také strofy na konci Eumenid v. 1032—1035 = 1036—1039 (schema: 4 . 5 . 4: v. 1034 *εὔφρονι*] *εὐθύφρονι*) a 1040—1043 = 1044—1047 (schema jest: 4 . 4 . 4 . 4(a); ale v. 1041 a 1044 jsou porušeny; byly to původně daktylské tetrapodie).

V Euripidových Herakl. 608—618 = 619—629 jest dvojice strof daktylských bez alloiometrických živlů, složených z tripodií, dipodií a tetrapodií a zakončených pentapodií. Schema: I. 4 + 2 . 2. II. 4 . 4 . 2 . 4 . 4. III. 3 . 3 . 5. Rozdělení v periody je nejisté.

V Med. 131—137 jest osamělý systém v proodě parody, složený z řad anapaestických a daktylských, a zakončený řadou iambickou, jež jest asi brachykatalektickou hexapodií (⏑ – ⏑⏑, ⏑ – ⏑ –, — ⊼). Systém ten silně již připomíná monodie pozdější tragoedie. Schema: 4*a* . 2*a* . 5 . 3 + 3 . 5 . 6*i*.

Rozsáhlá jest daktylská dvojice strof bez alloiometrických kol ve Foin. 784—800 = 801—817. Ale v. 796 a 816 n. jsou jistě porušeny tak, že schema není všude jisté. Snad bylo původní schema, jehož třeba dosáhnouti úpravou textu, toto: I. 4 . 4 + 2 . 4 + 2 . 4 + 2 . 4. II. 4 + 2 . 2 . 4. III. 4 + 2 . 4 + 2 . 4 . 4 + 2 . 2. IV. 4 . 4 . 3. V. 4 . 4 . 3. Rozdělení v periody jest arci nejisté. Schema epody v. 818—833 jest: I. 2*(i)* + 2 . 4 + 2 . 4 + 2 . 4 + 2. II. 4 . 4 + 2 . 4 + 2. III. 4*(a)* . 4*(a)* . 4*(a)*. IV. 4 . 4 . 4 . 4 . 3 . 2. O prvním kolu této epody *ἔτεκες ὦ γᾶ, ἔτεκές ποτε* v. výše, str. 197. Tripodie v strofách jsou snad vskutku tetrapodie.

Podáváme tu širší rozbor daktylské dvojice strof Sofokleova Oid. Tyr. 151—158 = 159—166:

ὦ Διὸς ἁδυεπὲς φάτι, τίς ποτε τᾶς πολυχρύσου
Πυθῶνος ἀγλαὰς ἔβας
Θήβας; ἐκτέταμαι φοβερὰν φρένα, δείματι πάλλων,
ἰήιε Δάλιε Παιάν,
ἀμφὶ σοὶ ἁζόμενος, τί μοι ἢ νέον
ἢ περιτελλομέναις ὥραις πάλιν ἐξανύσεις χρέος·
εἰπέ μοι, ὦ χρυσέας τέκνον Ἐλπίδος, ἄμβροτε Φάμα.

I. – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ | – ⏑⏑ – – 4 + 2
⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – 4*i*
II. – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ | – ⏑⏑ – – 4 + 2
⊼ – – ⏑⏑ – ⏑⏑ – – 4
III. – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ 4
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – – – ⏑⏑ | – ⏑⏑ – ⏑⏑ 4 + 2
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ | – ⏑⏑ – – 4 + 2.

Perioda první zakončena jest tetrapodií iambickou, jež rovná se dipodii daktylské (v. výše, str. 197), druhá zdánlivou tetrapodií anapaestickou, která jest asi vskutku daktylská.

Básníky lyrické nebo snad již přímo tragiky napodobili při skládání strof daktylských básníci komičtí. Arci se daktylský rhythmus (*τὸ κατὰ δάκτυλον εἶδος*) hodil jen pro písně, které svým rázem, na pohled vážným, měly se podle úmyslu básníkova ostře lišiti od svého okolí. Tak složena jest strofa v Aristof. Nef. 275—290 = 299—313 (vstupní píseň sboru Oblak). Schema jest: I. 3 . 3 + 3 . 4 . 4 . 2 . 4 . 4 . 4 . 3 . 3 . 3 . 4*(i)*. II. 4 . 4 . 4*a*. Verš 286 = 310 (*μαρμαρέαις ἐν αὐγαῖς*), který se pokládá obyčejně za verš logaoedický, jest vskutku iambický (– ⏑⏑ –, ⏑ – ⊔).

Podobně prosté jsou strofy v Aristof. Batr. 814—817 = 818 až 821 = 822—825 = 826—829 (zakončeny jsou zase iambickou, nikoliv

trochejskou tetrapodii). Schema jest: 3 + 3 . 3 + 3 . 5 . 4ω. Poněkud rozsáhlejší je systém v Aristof. Batr. 875—884, zakončený týmž způsobem. Schema: I. 4 . 4 + 2 . 4 + 2 . 4 + 2. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4ω.

Z přehledu toho jest patrno, že čistě daktylských strof i u dramatiku jest velmi pořídku. Jsou to vlastně jen strofy v Eur. Foin. 784 n. a Herakl. 608 n. Ostatní mají živly cizí, ač tak řídké, že celkového rázu strof nemění.

Jednotlivá kola daktylská bývají jakožto živel alloiometrický často v strofách jinorodých; někdy tvoří v nich i celé periody, tak že leckdy je těžko se rozhodnouti, k jakým strofám třeba takové strofy smíšené přiřaditi. O těchto strofách smíšených pojednáme ve zvláštním oddíle.

D. Daktylské monodie v tragoedii.

Teprve v pozdějších tragoediích Euripidových a Sofokleových — Sofokles i v té příčině následoval v poslední době své činnosti mladšího svého soupeře — vyskytují se daktylské monodie (*μονῳδίαι*), zpěvy, zpívané jediným hercem nebo dvěma a v té příčině ne nepodobné starým nomům. Obsahem jsou to žalozpěvy. Aischylos a starší tragoedie jich nezná: vyvinuly se a došly obliby patrně teprve později.

Nelze, tuším, pochybovati, že tyto daktylské monodie skládány byly podle vzoru starších žalozpěvných anapaestických systémů, od nichž se v podstatě liší jen sestupností svých taktů, která je činí daleko prudčími a vzrušenějšími, než jsou jejich anapaestické vzory. Proto se také v nich vyskytují sem tam řady anapaestické. Rády končí se kolem klidnějším, na př. iambickým (Christ M.², str. 230).

Monodiemi nejsou vskutku všecky; bývají mezi nimi i střídavé zpěvy dvou herců, tedy zpěvy *ἀπὸ σκηνῆς*, antická duetta, v nichž mohlo se zastkvíti skladatelské nadání básníkovo i pěvecké umění herců. Proto staly se také později oblíbenými. S počátku skládány byly antistroficky, ale záhy nabyly volného tvaru astrofického nebo alloiostrofického. Jsou to tedy většinou tak zv. *ἀπολελυμένα*, písně prokomponované, v nichž táž melodie se nevracela, jako v písních, skládaných antistroficky; tím označují se samy zřejmě jako plody pokročilejší techniky hudební. Přátelům staré, prosté hudby se arci tato novota nelíbila. Aristofanes v Eir. 114 n. je paroduje, dávaje opuštěným dětem Trygaia, jenž na chrobáku vznáší se do nebe, zpívati takový daktylský žalozpěv.

Se stránky metrické bývají arci tyto monodie jednotvárné; patrně jejich krása zakládala se hlavně na melodii a umělém jejich přednášení. Převahou složeny jsou z daktylských tetrapodií, zakončených častěji daktylem než spondejem, jež se k sobě řadí často v dlouhé řadě těsně (mají tak zv. *συνάφεια*), ježto se na jejich konci nepřipouští zpravidla ani průzev ani slabika volná, jak to bývá ostatně také u některých daktylských řad zpěvů chorických. Rossbach M.³, str. 117 uvádí ovšem za příklad slabiky volné Eur. Foin. 1578 (*φάσγανον εἴσω σαρκὸς ἔβαψεν*), ale jen na základě svého dělení. Jiným dělením kol slabika volná tu mizí. Průzev mezi koly připouští se jen po dlouhé samohlásce a přede jmény vlastními, při střídání osob a před interpunkcí (Eur. Andr. 1191, a j. v.).

Toto těsné spojení kol vyvrací samo domněnku ROSSBACHOVU M.[3], str. 117, že po každém kolu je „caesura“, která by těsné spojení řad ovšem rušila, kdyby skutečnou caesurou byla. Ani uprostřed kol netřeba hledati této domnělé caesury.

Řidší jsou v monodiích daktylských tripodie a dipodie. Hexametry nebo lépe řečeno hexapodie (končíť se někdy i daktylsky), které se v nich vyskytují dle kolometrie rukopisů, jsou ovšem vždy dvě kola: buď dvě tripodie nebo tetrapodie a dipodie. Řídká jest pentapodie a katalexe kol. Stahování arse daktylu jest rovněž řídké: spondeje nesvědčily živému rázu těchto monodií.

Před alloiometrickými koly, v nich se vyskytujícími, a po nich bývá dovolen průzev. Bývají v nich někdy i kola anapaestická, ionská, iambická a logaoedická, stávajíce hlavně jako epodika. Kola logaoedická možno arci měřiti i tuto iambicky.

Ráz těchto monodií jest neobyčejně pohnutý a živý; přispívají k tomu hlavně rychle plynoucí kola daktylská s řídkým stahováním a velmi řídkou katalexí; ale ráz jejich bývá také (aspoň metricky) dosti jednotvárný. Rozbor těchto monodií neposkytuje právě pro jejich jednotvárnost hrubé obtíží.

Antistroficky složena jest jediná monodie Peleova v Euripidově Andromaše v. 1173—1183 n. (= 1186—1196 n.). Složena jest ze tří period, jichž jádrem jsou daktylské tetrapodie. Schema: I. 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 2. III. 4 . 4 . 4 . 4 . 2*ion*. První zakončena jest zdánlivou daktylskou tripodií, druhá dipodií, třetí veršem ionským (v. 1183 = 1196) tvaru

Σιμοεντίδα παρ' ἀκτάν
⏑⏑ – ⏑⏑, ⏑ – ⊔ .

Čísti jest 1176 *πόλι*] *πόλις*: 1180 *βάλλων*] *βαλὼν*: 1187 je porušen.

Velmi jednotvárná, ale leckde kriticky nejistá, jest monodie náčelníka sboru v Eur. Hiketidách v. 271—285. Složena jest téměř ze samých hexapodií (t. j. ovšem tetrapodií a dipodií) a nemá vůbec alloiometrických živlů.

Podobně jednotvárná jest monodie, vlastně zpěv *ἀπὸ σκηνῆς* Andromachy a Hekaby v Eur. Troad. 595—607. Obsahuje rovněž většinou jen řady daktylské (hexametry a tetrapodie), ale přesnému rozboru brání silné porušení posledních řad. Snad bylo schema: I. 6 . 6 . 6 . 6 . 6 . 6. II. 6 . 6. III. 4*ia* . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. První půle v. 603 jest kolon iambické (– – ⏑ –, ⊔. ⏑ –). Jistě jest nesprávné, chce-li se tu docíliti konjekturami samých hexametrů a rozvrhuje-li se celý ten zpěv na strofu a antistrofu.

Čísti jest 595 *σχετλιώτατα*] *σχέτλια τάδε*: 597 *ἐκφυγεν*] *ἔφυγεν*: 603 *ἁ μάτηρ*] *μάτηρ*: 606 *δόμοις*] *δόμοισιν*: 607 byl asi původně daktylskou tetrapodií.

Jí podobá se parodie v Aristof. Eir. 114—123, jen že tuto hexametry následují po tetrapodiích. Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 6. II. 6 . 6 . 6 . 6 . 6.

Další daktylskou monodií Euripidovou jest v Heleně monodie Helenina (v. 164—166) ze dvou hexametrů a jedné pentapodie: tvoří však jen krátký úvod k následující kommatické parodě.

Hexametry v Eur. Hekabě v. 73 n. a 90 n., vložené mezi tak zv. žalozpěvné anapaesty, náleží rovněž sem a svědčí o příbuznosti monodií daktylských se staršími anapaesty žalozpěvnými.

V jiných monodiích vyskytují se rovněž části daktylské; ale o těchto monodiích pojednáme v oddíle o strofách smíšených.

V Sofokleově Filoktetu jest takto složena část kommu (Filoktetova a náčelníka sboru) v. 1196—1208.

I. *βᾶθί νυν, ὦ τάλαν, ὥς σε κελεύομεν.*
οὐδέ ποτ' οὐδέ ποτ', ἴσθι τόδ' ἔμπεδον,
οὐδ' εἰ πυρφόρος ἀστεροπητὴς
βροντᾶς αὐγαῖς μ' εἶσι φλογίζων.
ἐρρέτω Ἴλιον, οἵ θ' ὑπ' ἐκείνῳ
πάντες ὅσοι τόδ' ἔτλασαν ἐμοῦ ποδὸς
ἄρθρον ἀπῶσαι.

II. *ὦ ξένοι, ἕν γέ μοι εὖχος ὀρέξατε.*
ποῖον ἐρεῖς τόδ' ἔπος; ξίφος, εἴ ποθεν,
ἢ γένυν, ἢ βελέων τι προπέμψατε.
ὡς τίνα δὴ ῥέξῃς παλάμαν ποτέ;
κρᾶτ' ἀπὸ πάντα καὶ ἄρθρα τέμω χερί.
φονᾷ φονᾷ νόος ἤδη.

I. – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
– – – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –
– – – – – ⏑⏑ – –
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
– ⏑⏑ – –

II. – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
– ⏑⏑ – – – ⏑⏑ – ⏑⏑
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑
⏑ – ⏑ –, ⏑⏑ – – (ioniky).

Ve v. 1203 třeba *ἀλλ'* před *ὦ ξένοι* vypustiti; ve v. 1206 po *τίνα* třeba doplniti *δὴ*.

V Oidipu na Koloně ve zpěvu *ἀπὸ σκηνῆς* mezi Oidipem, náčelníkem sboru a Antigonou (v. 207—253) jest rovněž několik systémů daktylských. Systém v. 216—223 tvořen jest z kol daktylsko-iambických tvaru (v. 216)

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⊼ | ∧ ⏑⏑ ⏑ –
(*ὤμοι ἐγώ, τί πάθω, τέκνον ἐμόν*),

v nichž dipodie iambická patrně zastupuje daktyl, a z tetrapodií daktylských, jež se zevně podobají anapaestickým (na př. v. 217 ⊼ ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –). Všecka tato kola jsou tedy jen jiným tvarem tetrapodie daktylské. Obojí tato kola se střídají. V. 224—227 tvoří řady anapaestické. V. 229—236 jest jednotvárný systém, složený ze šesti tetrapodií daktylských a zakončený daktylskou dipodií a iambickou tetrapodií, jež obě spolu rovnají se tetrapodii daktylské (– ⏑⏑ – ⏑⏑, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –). Sotva uznávati tu třeba kola anapaestická z důvodu málo rozhodujícího, že tetrapodie nekončí tu, jako často jinde, plným slovem (Rossbach M.[3], str. 127).

Čísti jest 217 *βαίνεις*] *μένεις*; 219 *μέλλετον*] *μέλλετ'*; *τάχυνε*] *ταχύνετε*. 220 *ἴστε τιν' ὄντ'; ὀοοώ*] *ἴστε τιν' ἀπόγονον; ὢ ὢ ἰού*; 226 *πόρσω*] *πρόσω*; 233 *σὺ δὲ*] *σὺ δ' ἐκ*.

Zcela tak jednotvárně složen jest i konec toho zpěvu (241—253). Vedle samých daktylských tetrapodií vyskytuje se dvakrát verš – ∪∪ –, – – ⌞ (v. 241. 249), jenž jest patrně opět iambický; konec jest iambický (v. 253 n.)

εἰ θεὸς ἄγοι, ἐκφυγεῖν δύναιτο
– ∪∪ – , ⌞ ∪ – , ∪ – ⌞.

Čti jest 243 *τοὐμοῦ μόνον*] *τοῦ μόνον*; 247 *εἰ ἐμοὶ γὰρ*] *ἐν ἐμῖν γὰρ*; 252 *βροτὸν*] *βροτῶν*.

Také některé strofy v kommatické parodě Sofokleovy Elektry v. 121 n. upomínají živě na pozdní tyto monodie. Celá tato parodos složena jest z kol daktylských, anapaestických a iambických. Srv. strofu první (v. 121 až 127 = 137—144):

ὦ παῖ, παῖ δυστανοτάτας
Ἠλέκτρα ματρός, τίν' ἀεὶ
τάκεις ὧδ' ἀκόρεστ' οἰμωγὰν
τὸν πάλαι ἐκ δολερᾶς ἀθεώτατα
ματρὸς ἁλόντ' ἀπάταις Ἀγαμέμνονα
κακᾷ τε χειρὶ πρόδοτον; ὡς ὁ τάδε πορὼν
ὄλοιτ', εἴ μοι θέμις τάδ' αὐδᾶν.

I. – – – ∪∪ ⌞
– – – ∪∪ ⌞.
– – – ∪∪ – – – –
II. – ∪∪ – ∪∪ – ∪∪ – ∪∪
– ∪∪ – ∪∪ – ∪∪ – ∪∪
III. ∪ – ∪ ∪∪ ∪ ∪∪ ∪ – ∪ ∪ ∪ ∪ –
∪ – ⌞ ⌞ ∪ – ∪ – ⌞.

Podobného rázu je i druhá a čtvrtá strofa té parody (v. 129 n. a 164 n.; v. Tragoedie Sofokleovy, ku potřebě školní vydal Josef Král. III. Elektra. Druhé vydání. V Praze 1902, str. XII n.) a strofy v kommu Oid. Kol. 1670—1676 = 1697—1703, jež vedle několika kol iambických obsahují řady daktylské. Schema: 6*(i)* . 4 . 6*(i)* . 2 . 4 . 4 . 4 *(i)*. První kolon má asi míru: – ⌞, ⌞ ∪ –, ∪ – ⌞.

Přece však se tyto strofy od vlastních monodií podstatně liší: jsou složeny zpravidla z period, sestavených z kol různých rodů rhythmických, kdežto v pravých monodiích (zpravidla astrofických) alloiometrické živly vedle obsáhlejšího daktylského jádra hrají úlohu podřízenější. Proto o nich pojednáme až při výkladu o strofách smíšených.

Někteří metrikové dávali význačnějším řadám, které nalezli ve strofách daktylských, podle básníků, u nichž je shledali, jména, která pro výklad věcný nemají významu. Z těchto řad uvádím tu jedinou: *μέτρον Χοιρίλειον* nebo *Διφίλειον*, zvané patrně proto tak, že je metrikové nalezli u básníků Choirila a Difila, má tento tvar:

– ∪∪ – ∪∪ – ∪∪ – ∪∪ – ∪∪ – ∧
ἡνίκα μὲν βασιλεὺς ἦν Χοιρίλος ἐν Σατύροις.
pulchra puella comas ambit sibi palmitibus

(Serv. 461, 9. Plot. Sac. 508, 1).

Pozn. 15. O tomto metru jedná Mar. Vict. 110, 21 n., Plot. Sac. 507, 20 n. (podle Plotia nazývá se také metrum angelicum), Serv. 461, 7 n., Diom. p. 513, 23 n. (angelicum metrum celeritate nuntiis aptum Stesichorus invenit).

V třetím taktu tohoto metra vyskytuje se vždy spondej. Jsou to dvě kola daktylská určitého tvaru:

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – – | – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⊼.

Christ M.², str. 202 a Alexanderson GM., str. 73 uvádějí za doklad toho verše i verš z Aristof. Eir. 775

Μοῦσα, σὺ μὲν πολέμους ἀπωσαμένη μετ' ἐμοῦ,
– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⊼.
⏑⏑

kde v třetím taktu místo spondeje jest trochej. Verš tento jsou dvě kola

– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⊼
⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ –,

jež asi k čistě daktylskému metru Choirilovu řaditi nelze.

Pozn. 16. O strofách daktylských jednají: *F. Heimsoeth*, De versuum in tragoediis Graecorum structura (Natalicia regis augustissimi Guilelmi . . . Bonnae 1873), str. 6. — *W. Hamelbeck*, Die rhythmischen Verhältnisse in den lyrischen und chorischen Dichtungen der Griechen. I. Teil. Die rhythmischen Verhältnisse in den daktylischen Partien der Chorlieder des Aischylos (Wiss. Beilage zum Schulprogramm, Progymn. zu Oberehnheim), Strassburg in E. 1890. — *H. Steurer*, De Aristophanis carminibus lyricis (Diss. Strassburg 1896), str. 45 n. — **R. Ebeling*, De tragicorum poetarum Graecorum canticis solutis. Pars prior quae est de Aeschylo et Sophocle (Diss. Halis Saxonum 1903). Pojednání to jest bezvýznamné. Ebeling pojímá ve svůj výklad i proodické a epodické liché strofy. Srv. také *G. Dindorf*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici, ed. V. Lipsiae 1868, str. 48 n.), *H. Buchholtz*, De dactylicis Euripidis versibus (Gymn.-Progr. Cottbus 1865). — *L. Myriantheus*, Die Marschlieder des griechischen Dramas. München 1873, str. 34 n. pokládá i některé daktylské zpěvy za zpěvy pochodové. — *A. Taccone*, Sophoclis tragoediarum locos melicos... descripsit... (Estratto dalle Memorie della reale accademia delle scienze di Torino. Ser. II. tom. 55), Torino 1905, str. 173 n. a 200 n.

ODDÍL DRUHÝ.

Řady anapaestické.

§ 7. O anapaestu a kolech anapaestických vůbec.

Anapaest (ἀνάπαιστος) je, jako daktyl, takt čtyrdobý, náležící k taktům γένους ἴσου, ale je proti daktylu taktem vzestupným (R. str. 47, 50 a 68). Lehká doba taktu (arse) je v něm tedy na prvním, těžká na druhém místě: ⏑⏑ –. Proto nazývá se také ἀντιδάκτυλος (Mar. Vict. 45, 19; 75, 1; 126, 5; Anecd. Chisiana u STUDEMUNDA, Anecd. p. 208; Trichas 256, 30 n.). Jméno ἀνάπαιστος vykládalo se již v starověku rozmanitým způsobem.

Pozn. 1. Jméno ἀνάπαιστος vyskytuje se již u Aristofana Hipp. 504, Eir. 735. Choiroboskos (*Studemund*, Anecdota p. 59) vykládá je takto: ἐκλήθη δὲ οὕτως διὰ τὸ ἀντικειμένως ἔχειν τῷ ἥρῳ· δύο γὰρ ἔχει βραχείας κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς πλήξεως τοῦ ῥυθμοῦ, τὴν δὲ τρίτην μακρὰν ἐν τῇ θέσει· καὶ ἄνω παίειν δεῖ. Podobně, ač ne docela shodně, vykládá je Dionysios περὶ ποδῶν (ib. p. 161); srv. i výklad v Anecd. Chisiana (ib. p. 208) a u anonyma Ambros. (ib. p. 225). Arist. p. 36 n. praví: ἀνάπαιστος δὲ ἢ διὰ τὸ ἀνάπαλιν τετάχθαι (τ. τῷ δακτύλῳ) ἢ τῷ τὴν φωνὴν διαθεῖν μὲν τὰς βραχείας, ἀναπαύεσθαι δὲ καταντῶσαν ἐπὶ τὴν μακράν; Mar. Vict. 45, 20 n.: anapaestus autem a situ contrario et repercussione dactyli, quod est ἀντιπαίεσθαι, dictus; ideoque antidactylus nuncupatus: srv. i Diom. p. 478, 27 n.

Starověká svědectví o výkladu jména sebral *E. Leutsch*, Metrische Fragmente. 1. Die Namen der metrischen Füsse (Phil. 11, 1856, str. 328 n.). Sám odváděl slovo to správně od slovesa ἀναπαίειν. Ježto v taktu tom arse předchází, these pak následuje, pohybuje se při pronášení jeho hlas jaksi zdola nahoru, od menšího důrazu k většímu. Tak vykládalo se jméno to již v starověku. Jménem ἀνάπαιστος (»vzhůru vymrštěný«) dobře by se tedy naznačovala vzestupnost tohoto taktu. Podobný výklad podal také *F. Spiro*, Σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι (H. 23, 1888, str. 612). I on odvádí toto jméno od slovesa ἀναπαίειν (»aufschlagen«) a soudí, že značilo původně kterýkoli vzestupný takt (třeba vzestupný ionik).

Původní tvar anapaestu ⏑ ⏑ – může stažením arsí a rozvedením these nabýti těchto tvarů: – – (anapaestický spondej), – ⏑ ⏑ (anapaestický daktyl), ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ (anapaestický prokeleusmatik).

Anapaesty jsou pro svou vzestupnost takty daleko živější a ráznější než daktyly (R. str. 92). Dionys. de comp. verb. kap. 17 připisuje jim, jako daktylům a spondejům, *σεμνότης*, pokládá je za vhodné v básních, v nichž třeba vzbuditi *μέγεθος* a *πάθος*, jistě vším pravem. Rozváděním dlouhé these se živost taktu ovšem zvyšuje, jako se naopak zmírňuje stahováním obou arsí.

Kyklického anapaestu, o němž se dočítáme v novějších metrikách (srv. Hermann El., str. 416 n., Ep., str. 152 n.; Rossbach M.³, str. 10 n.; Alexanderson, GM. str. 103 n.) právě tak není, jako není kyklického daktylu (R., str. 100 n.).

Pozn. 2. Zprávy starých metriků o anapaestu posuzuje *H. Reimann*, Quaestiones metricae (Diss. Vratislaviae 1875), str. 3 n. (»De pedis anapaestici natura cum dactylo comparata«). O rázu rhythmu anapaestického jedná *G. Amsel*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (Breslauer philologische Abhandlungen I. Band, 3. Heft, Vratislaviae 1887), str. 89 n. I tu sestavena jsou starověká svědectví, týkající se této věci.

Anapaestická kola nesmějí býti zrovna tak, jako kola daktylská, delší pentapodie, a to z týchž příčin (R., str. 49 n. a 58 n.). Mohou se tedy vyskytovati anapaestické dipodie, tripodie, tetrapodie a pentapodie. Nejčastější jsou kola tetrapodická, nejřidší pentapodická. Kola mohou býti:

1. akatalektická: na př.

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –;

2. katalektická, v jejichž posledním taktu arse pohlcena jest thesí;

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⊔.

po případě dvě doby, chybějící taktu, nahrazeny dvoudobou pausou:

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, – ⩘;

3. brachykatalektická, jimž zdánlivě celý takt chybí. Kolon ⏑⏑ – ⏑⏑ – – –, jež má vzhled tripodie, může býti po případě tetrapodií míry

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⊔, ⊔

nebo

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⊔, – ⩘.

Arse mohou býti potlačeny tonou také uprostřed kola, čímž mohou vznikati rozmanité tvary kol; na př.

⏑⏑ –, ⊔, ⏑⏑ –, –

nebo

⏑⏑ –, –, ⊔, ⏑⏑ – atd.

I řady anapaestické, jako daktylské, možno měřiti monopodicky, dipodicky, tripodicky a tetrapodicky; niméně podle svědectví starých metriků měřeny byly zpravidla, ač ne zajisté vždy, dipodicky (*κατὰ συζυγίαν ἢ διποδίαν*). Dva takty anapaestické činí tak zv. *βάσις ἀναπαιστική* neboli *μέτρον*. Proto slove dipodie monometrem, tetrapodie dimetrem, oktapodie tetrametrem.

Pozn. 3. Srv. R., str. 64 n. a Arist. p. 52, jenž připouští u anapaestu míru monopodickou i dipodickou; podobně Mar. Vict. 75, 26 n. Jen dipodickou míru řad anapaestických uznává schol. Hef. p. 174, 10 n. a 177, 23 n.

I řady anapaestické jsou zajisté starého původu. Užíváno jich bylo, jak se zdá, nejprve v básních pochodových, zpívaných při pochodu průvodů náboženských i řad vojenských, k nimž tento takt obzvláště se hodil. Ale nesmíme souditi, jak činí Christ M.², str. 239 n., že se řady anapaestické vyvinuly z nějakého metra daktylského, a zvláště nesmíme se domnívati, že se vyvinuly z daktylského hexametru. Je-li správno, co bylo výše vyloženo o vzniku daktylského hexametru, jsou řady anapaestické starší hexametru a vznikly z původního volného verše zajisté v tak starých dobách, jako řady daktylské vůbec a hexametr daktylský zvlášť.

§ 8. Jednotlivá kola a metra anapaestická.

1. Akatalektická dipodie nebo monometr

⏑⏑– ⏑⏑–

vyskytuje se dosti často jakožto část anapaestických systémů (v. níže). V monometru připouští se místo anapaestu i spondej i daktyl i prokeleusmatik. Prokeleusmatik bývá arci nejřidší (srv. Aristof. Nef. 916 *διὰ σὲ δὲ φοιτᾶν*). Co do tvaru taktu řídí se monometr docela pravidly anapaestického dimetru (v. níže).

Stichicky užíval anapaestického monometru Synesios v hymnu třetím a čtvrtém a Julianus Sympos. p. 318*d* (I, str. 409 ed. Hertlein). Caesius Bassus 267, 17 n. znal, jak se zdá, stichické monometry anapaestické i v latinské literatuře. Jistý jich příklad jest u Ausonia 5, 6 (str. 54 ed. R. Peiper):

o flos iuvenum
spes laeta patris atd.

2. Akatalektická tripodie

⏑⏑– ⏑⏑– ⏑⏑–.

Staří metrikové, měříce anapaestické řady zpravidla po dipodiích, nazývají ovšem tuto tripodii brachykatalektickým dimetrem (Atil. Fort. 285, 21 n., Mar. Viet. 76, 13 n.).

Takty její připouštějí i tvar spondeje a prokeleusmatiku. Tripodie tato vyskytuje se několikrát u Aristofana v písních anapaestických; na př. v Orn. 329 n. (= 345 n.)

φίλος ἦν, ὁμότροφά θ' ἡμῖν
ἐνέμετο πεδία παρ' ἡμῖν
⏑⏑ – ⏑⏑⏑⏑ – –
⏑⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑⏑ – –.

Kola tato vyskytují se však ve strofě anapaesticko-paionské (druhá perioda strofy složena jest z kol paionských). Anapaestická kola té strofy

jsou většinou tetrapodická, i není vyloučena možnost, že tyto tripodie jsou vlastně tetrapodiemi tohoto tvaru:

⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ́ ́
⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑ ⏑ –́ ⏑ ⏑́ ⏑́.

Podobné tripodie shledává Christ M.[2], str. 270 také v Aristof. Lys. v. 479 n. (= 543 n.). Ale i v této strofě paionsko-anapaestické lze v druhé periodě anapaestické docíliti jiným rozborem samých dipodií a tetrapodií. Že třeba měřiti takto, ukazuje nepochybná dipodie anapaestická, jíž se končí strofa (v. 483 = 548). Že tripodie anapaestická v anapaestické strofě Aristofanových Batrach. v. 374 (= 379) λειμώνων ἐγκρούων není skutečnou tripodií, přiznává i sám Christ M.[2], str. 271, pokládaje ji buď za dvojitý ἴαμβος ὄρθιος (⊔ [illegible]: srv. R., str. 82 n.) nebo za dvě katalektické monopodie anapaestické (– – – ⩚, – – – ⩚). Jest to však vskutku tetrapodie: – –, – –, ⊔, ⊔.

Jistější jsou tripodie v Euripidově If. Taur. v. 197, 220, 232

φόνος ἐπὶ φόνῳ, ἄχεά τ' ἄχεσιν.
ἄγαμος ἄτεκνος, ἄπολις ἄφιλος.
ἔτι βρέφος, ἔτι νέον, ἔτι θάλος
(⏑⏑–́⏑ ⏑⏑–́⏑ ⏑⏑–́⏑).

Verše tyto, vyskytující se mezi samými řadami anapaestickými, jistě nesmějí se měřiti na př. trochejsky, jak soudil podle G. Hermanna Th. Barthold, Beiträge zur Kritik des Euripides (RhM. 21, 1866, str. 58).

Jiné podobné tripodie vyskytují se v Euripidově If. Taur. 875 (τίνα σοι πόρον εὑρομένα) ve zpěvu dochmickém, v Hel. 1314 (= 1332): μέτα κοῦραι ἀελλόποδες a v Aisch. Pers. 952 (= 964): νυχίαν πλάκα κερσάμενος.

Podle Christa M.[2], str. 270 vyskytuje se tato tripodie také v nápisné básni u C. Carapana, Dodone et ses ruines, Paris 1878, str. 39 n.,

Ζεῦ Δωδώνης μεδέων

(následují dvě anapaestické tetrapodie). Ale z toho nápisu lze měřiti anapaesticky pouze slova, uvedená Christem. Ostatek nápisu (πρόξενοι Μολοσσῶν καὶ συμμάχων atd.) není vůbec rhythmický. Snad jest tedy i začátek, v němž jest i reminiscence básnická (Ζεῦ Δωδώνης μεδέων), rhythmický pouhou náhodou. Christ M.[2], str. 270 n. uvádí vůbec daleko více příkladů anapaestických tripodií, dílem nesprávně. Uvedl jsem jen jisté příklady.

Pozn. 1. Servius p. 462, 22 n. nazývá tripodii tuto, patrně proto, že se vyskytovala u Aristofana, metrum Aristophanium, schol. k Aristof. Orn. 327 δίμετρον βραχυκατάληκτον; patrně dobře věděl, že vlastně bývá aspoň někdy tetrapodií (srv. i pozn. 5).

Zvláštní způsob anapaestické tripodie jest tak zv. προσοδιακός neboli ἐνόπλιος.

Pozn. 2. Byla to řada stará a velmi obvyklá: zmínku o ní má již Aristof. Neř. v. 651, kde ῥυθμὸς κατ᾽ ἐνόπλιον staví proti rhythmu κατὰ δάκτυλον (v. výše, str. 195). Zmiňuje se o tomto rhythmu také Xen. Anab. 6, 1, 11: ἐπὶ δὲ τούτῳ εἰσῆλθον Μαντινεῖς καὶ ἄλλοι τινὲς τῶν Ἀρκάδων ἀναστάντες ἐξοπλισάμενοι . . . ᾖδόν τε ἐν ῥυθμῷ πρὸς τὸν ἐνόπλιον ῥυθμὸν αὐλούμενοι καὶ ἐπαιάνισαν καὶ ὠρχήσαντο ὥσπερ ἐν ταῖς πρὸς τοὺς θεοὺς προσόδοις. Platon Pol. 3. p. 400 B vzpomíná ῥυθμὸς ἐνόπλιος ξύνθετος, δάκτυλος a ἡρῷος (ἐνόπλιόν τέ τινα ὀνομάζοντος αὐτοῦ ξύνθετον καὶ δάκτυλον καὶ ἡρῷόν γε); srv. schol. k Aristof. Neř. 651 κατ᾽ ἐνόπλιον· εἶδος ῥυθμοῦ πρὸς ὃν ὠρχοῦντο σείοντες τὰ ὅπλα . . . ὁ κατὰ δάκτυλον ῥυθμός ἐστιν ὁ ἐν ἴσῳ λόγῳ, ὁ δὲ ἐνόπλιος καὶ προσοδιακὸς λεγόμενος ὑπό τινων σύγκειται ἐκ σπονδείου καὶ πυρριχίου καὶ τροχαίου καὶ ἰάμβου (má tedy tvar: – –, ⏑ ⏑, – ⏑, ⏑ –). συνεμπίπτει δὲ αὐτὸς τῇ τριποδίᾳ ἀναπαιστικῇ, ᾗ μάλιστα διέστιν, ἰωνικῇ καὶ χοριαμβικῇ. Podle tohoto místa byla tedy tato řada měřena buď jako tripodie anapaestická (⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –), buď jako dipodie ionská (⏑⏑ – –, ⏑⏑, – ⏑⏑ –). Bakcheios 25 (ἐνόπλιος ἐξ ἰάμβου καὶ ἡγεμόνος καὶ χορείου καὶ ἰάμβου, tedy: ⏑ –, ⏑ ⏑, – ⏑, ⏑ –: *R. Westphal*, FL., str. 68) i Arist. p. 39 počítá prosodiaky mezi rhythmy smíšené.

Ze slov Aristeidových: τούτων δὲ οἱ μὲν διὰ τριῶν συντίθενται, ἐκ πυρριχίου καὶ ἰάμβου καὶ τροχαίου (míněn tvar prosodiaku: ⏑ –, ⏑⏑, – ⏑: slova ἰάμβου a πυρριχίου jsou nepřesně položena, jako jména stop hned v následujících slovech: *Rossbach* M.³, str. 130 p. 15: οἱ δὲ διὰ τεσσάρων, ἰάμβου τῇ προειρημένῃ τριποδίᾳ προστιθεμένου (⏑ –, ⏑ ⏑, – ⏑, ⏑ –), οἱ δὲ ἐκ δύο συζυγιῶν, βακχείου τε (t. choriambu) καὶ ἰωνικοῦ τοῦ ἀπὸ μείζονος (– ⏑⏑ –, – – ⏑⏑, – ⏑⏑ –) vyplývá, že rozeznával dva prosodiaky: *a*) tripodii anapaestickou **akatalektickou** ⏕ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, kterou však měří také ionsky – – ⏑⏑, – ⏑⏑ –, *b*) tripodii anapaestickou **katalektickou**: ⏕ –, ⏑⏑ –, –. Jedná o té věci *F. Ritschl*, Zur Metrik, 4. Metrum prosodiacum (RhM. 1, 1842, str. 287 n., zvláště str. 291). Také Hef. p. 48, 8 n. připouští v této řadě míru obojí: může býti anapaestická, začíná-li se, jak on praví, spondejem – –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ale, jak z jeho slov neklamně vysvítá (καὶ μέντοι καὶ τοὺς σπονδείους — t. v této řadě — παραιτοῦνται τοὺς ἐν τῷ μέσῳ οἱ μετὰ τὸν Ἀρχίλοχον, οὐχ ὡς ἀναπαιστικὸν γράφοντες, ἀλλ᾽ ὡς προσοδιακὸν τὸ ἐξ ἰωνικῆς καὶ χοριαμβικῆς, τῆς ἰωνικῆς καὶ βραχεῖαν τὴν πρώτην δεχομένης), připouštěl v prosodiaku i míru ionskou, děle jej v ionik, jenž mohl míti první slabiku také krátkou, a choriamb (⏓ – ⏑⏑, – ⏑⏑ –). Připouštěl tuto míru z toho důvodu, že prostřední krátké slabiky v prosodiaku nebývaly později stahovány v jednu dlouhou, což bylo v řadách anapaestických obyčejné. Vykládá o té řadě i Mar. Vict. 124. 1 n. a Plot. Sac. 545, 11 (ač jest na obou těch místech řeč o prosodiacum metrum: – – ⏑⏑ – ⏑⏑ – | – ⏑ – ⏑ – ⏑, jehož první část jest vlastní προσοδιακός) a fragm. Bob. 625, 1 n., jež jednají jen o prosodiaku tvaru ⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ –. Heliodoros k Aristof. Eir. 775 mluví o προσοδιακῷ διμέτρῳ ἀκαταλήκτῳ ἐκ παίωνος δ᾽ καὶ χοριάμβου (⏑ ⏑ ⏑⏑, – ⏑⏑ –): dělí tedy tuto řadu také ionsky. Podle toho, měla-li tato řada první slabiku krátkou nebo dlouhou, rozeznávají metrikové προσοδιακὸν ἐνδεκάσημον (⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –; schol. k Aristof. Eir. 776, 943) a δωδεκάσημον (schol. k Aristof. Hipp. 1273).

F. Hanssen, Das enkomiologische Metrum (Phil. 51, 1892, str. 231 n.), soudí, že prosodiakos a enoplios jsou dvě různé metrické řady, zevně podobné, ale liší se původem. Enoplios jest prý vers embaterii; ježto však byl podoben anapaestickému prosodiaku, užívalo se pro obě ta kola obou jmen. V tak zv. hexametru κατ᾽ ἐνόπλιον uznává se pravý enoplios omylem (str. 236); hexametr

ten měl prý sice, jako enoplios, původně ionský rhythmus, z něho však změnou iktu povstal později rhythmus daktylský. Tedy z ionské řady – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – – | – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – – vznikla později jiným dělením řada daktylská. Toto poslední tvrzení jest ovšem málo pravdě podobné.

Z uvedených míst vyplývá, že prosodiakem neb enopliem zvána byla tripodie anapaestická akatalektická nebo katalektická, jejíž první takt mohl obsahovati místo plného anapaestu, po případě spondeje, také pouhý iamb, a jejíž takt druhý, po případě i třetí byl čistý anapaest. Oběma těmito vlastnostmi liší se tato tripodie od jiných anapaestických tripodií, výše připomenutých, jež vyskytují se poměrně hojně ve zpěvech lyrických. Tento anapaestický enoplios nebo prosodiakos obdobný jest tripodii daktylské tvaru – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –, jež rovněž nepřipouští v prvních dvou taktech spondeje a nazývá se týmž jménem.

Pozn. 3. U Drakonta *περὶ μέτρων* p. 139 ed. G. Hermann a u Eustathia k Od. 21, 13 nazývá se řada ta *ἐνόπλιος*. Proto slove také hexametr tvaru – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –, – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –, složený ze dvou takových řad, *κατενόπλιος* (schol. Heř. p. 167, 4; Mar. Vict. 73, 23 n.).

Metrikové měřili tuto tripodii (a asi také daktylskou) zpravidla ionsky (⏑⏑ – ⏑⏑, – ⏑⏑ – a – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – –), jak vyplývá z míst výše uvedených, ačkoli schol. k Aristof. Neř. 651 připouštějí také míru anapaestickou a Heř. p. 48, 8 n. možnou míru anapaestickou zavrhuje jen proto, že prý od dob Archilochových nepřipouštěly se uvnitř kola spondeje místo anapaestu, jak to bývá v jiných řadách anapaestických.

Jest tedy otázka, která míra této řady je pravá; nebo možné jsou obě. Rozřešení této otázky souvisí s rozřešením nynějšího sporu o řadách tak zv. daktyloepitritických a náleží tedy také do výkladu o nich. Ježto však zastánci novějšího výkladu řad daktyloepitritických, které měří ionsky, kloní se i při výkladu těchto tripodií k míře ionské a ježto jejich výklady přešly i do metrik odborných (Gleditsch M.[3], str. 128 a 168), třeba již tuto v této věci zaujmouti určité stanovisko.

Proti výkladu starých metriků, schvalovanému v nejnovější době, podle něhož tyto tripodie třeba vždycky měřiti ionsky, svědčí, jak se mi zdá, tyto důvody:

1. Někteří staří metrikové — svědectví rhythmiků nemáme — připouštějí v řadách těch také míru anapaestickou (po případě daktylskou), jak výslovně uznal i zastánce nového výkladu řad daktyloepitritických O. Schroeder (Pindari carmina, Lipsiae 1900, str. 498). Tato míra jest u těchto tripodií právě tak oprávněna, jako u tripodií nepochybně anapaestických, které vyskytují se v sousedství jiných kol anapaestických, na př. dipodických a tetrapodických; nebo u těch je míra ionská málo pravdě podobna. Zvláštnost těchto prosodiaků, že uvnitř kola nepřipouštějí stahování obou slabik krátkých, nenutí k míře ionské: nebo takové obmezení vyskytuje se i v jiných řadách taktů *γένους ἴσου* (na př. v adoniu, druhé části pentametru). Volnost prvního taktu (⏑ – m. ⏑⏑ – nebo – –) třeba vysvětliti týmž způsobem, jako volnost prvního taktu aiolských daktylů.

2. Výše uvedené místo Platonovo, Pol. 3 p. 400 B, na němž se činí rozdíl mezi *ῥυθμὸς ἡρῷος*, *δάκτυλος* a *ἐνόπλιος ξύνθετος*, a místo Aristo-

fanovo Neř. v. 651 n., na němž se proti ῥυθμὸς κατ' ἐνόπλιον staví ῥυθμὸς κατὰ δάκτυλον, mají po mém soudu teprve tehdy náležitý smysl, jestliže v nich běží vesměs o takty téhož rodu rhythmického. Platon také vskutku pomýšlí tu na takty γένους ἴσου, jak vyplývá z jeho slov οὐκ οἶδα ὅπως διακοσμοῦντος (t. τοῦ Δάμωνος τὸν ῥυθμὸν) καὶ ἴσον ἄνω καὶ κάτω τιθέντος. Také otázka Sokratova v Aristof. Neř. v. 651, zná-li Strepsiades rozdíl mezi rhythmem κατ' ἐνόπλιον a κατὰ δάκτυλον, má jen tehdy náležitý smysl, jde-li o rhythmy ne zcela různorodé, jako jsou daktyly s anapaesty a joniky s choriamby, nýbrž podobné a přece od sebe se lišící, a tedy ne tak snadno rozeznatelné. Ani sám O. SCHROEDER, Pindari carmina, Lipsiae 1900, str. 500 neodvažuje se dovolávati se tohoto místa. Nesprávně, myslím, vykládá toto místo Platonovo F. BLASS, Bacchylidis carmina cum fragmentis, tertium ed. . . . Lipsiae 1904, str. XXXVI n.

Je-li tento výklad správný, rhythmus herojský, daktylský i enoplický skládal se z týchž taktů, t. j. vesměs z taktů γένους ἴσου; ῥυθμὸς ἴσος vyskytuje se v daktylském hexametru, κατὰ δάκτυλον v písních, složených z jiných řad daktylských, κατ' ἐνόπλιον jest pak rhythmus, tvořený tripodiemi daktylskými nebo anapaestickými, výše uvedenými. Nazývá-li Platon tento ῥυθμὸς ἐνόπλιος σύνθετος (složený), naznačuje po mém soudu, že řady – ⏑⏑ – ⏑⏑ – – a ⏓ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – tvoří jediný takt složený, tripodický, z taktů γένους ἴσου, jenž by podle theorie Aristoxenovy nazýval se ποὺς δωδεκάσημος γένους διπλάσιον (R., str. 62). Tak vyložil správně obě místa K. BRANDT, Metrische Zeit- und Streitfragen (Jahresbericht der königl. Landesschule Pforta . . . Naumburg 1902), str. 29 n.; srv. TH. D. GOODELL, Chapters on Greek metric (New-York, 1901), str. 184 n.

Měří-li metrikové tuto řadu ionsky, činí tak snad také podle starých tradic, ježto tato řada i takovou míru míti mohla, ale někteří z nich pokládali nesprávně tuto míru možnou vedle druhé míry anapaestické za míru jedině přípustnou.

3. Že by však vlastní prosodiakos nebo enoplios byl býval měřen ionsky, proti tomu svědčí jeho užívání. Bylo to totiž kolon, užívané v písních pochodových, a pro písně s pochodem spojené byly se zvláštní oblibou, jak níže uvidíme, užívány řady anapaestické. Je tedy pravděpodobno, že i tato tripodie, byla-li rhythmem pochodovým, jako na př. tetrapodie anapaestická, byla rovněž anapaestická.

Že prosodiakos neboli enoplios byl metrem pochodovým, o tom svědčí výše uvedené místo z Xen. Anab. 6, 1, 11, kde se vykládá, že Mantinejští a jiní Arkadové kráčejí do boje, zpívajíce písně, složené v tomto rhythmu a provázené průvodem píšťaly, a kde se zřejmě srovnávají tyto písně jejich s písněmi prosodií, zpívaných o průvodech na slavnostech bohů: bylo tedy této řady užíváno i v tak zv. embateriích (vojenských písních pochodových) i v tak zv. prosodiích (písních průvodových, zpívaných od průvodu, kráčejícího k oltáři nebo chrámu boha). Písně takové byly zajisté původu starého, prostonárodního; o tom svědčí i volnost prvního taktu těchto řad, a byly snad původně provázeny hrou na kitharu, později hrou na píšťalu. To zdá se vyplývati ze zprávy Plut. de mus. kap. 29, podle níž aulodos Olympos (v VIII. stol. př. Kr.) vynalezl prosodiakos (ῥυθμὸν τὸν προσοδιακόν), později pak aulodos Klonas prosodie

(ib. kap. 3). Snad zakládal se nález jejich na novém průvodu píšťal, jímž nahradili průvod starý, t. j. průvod na kitharu. Plut. de mus. kap. 28 jmenuje arci vynálezcem prosodiaku Archilocha, ale asi nesprávně; řada tato i písně jí složené byly jistě Archilocha starší. Prosodia Eumelova (v VIII. stol.) skládána prý byla hexametrem (Paus. 4. 4, 1; 4. 33, 2). Ukázka, kterou z jednoho prosodia Eumelova uvádí Pausanias 4. 33, 2 (Eumelův fragm. v Bergkově Anthol. lyr., 4. vyd., str. 165), neobsahuje však hexametru tak zv. enoplických: patrně místo dvou skutečných prosodiaků daktylských počalo se užívati velmi záhy hexametru jakéhokoli tvaru. Proto vyskytují se v prosodických písních i hexametry (srv. Aristof. Batr. 1528 n.) i jiné řady daktylské.

Zachován jest u Plut. Lys. 18 (srv. i zmínku Duridovu u Athen. 15, p. 696 *e*), začátek prosodia (*παιὰν προσοδιακός*), oslavujícího Lysandra (fr. 49 v Anthologii Bergkově, 4 vyd., str. 326):

τὸν Ἑλλάδος ἀγαθέας
στραταγὸν ἀπ' εὐρυχόρου
Σπάρτας ὑμνήσομεν, ὢ
ἰὴ <ιὲ> Παιάν.

Také užíváno této řady v nomech; aspoň jí složen byl Olympův nomos na Area (Plut. de mus. kap. 29). Patrně byl tento nomos na počest boha války složen tou řadou proto, že jí bylo často užíváno ve válečných písních, v embateriích.

3. Katalektická tripodie, prosodiakos tvaru

⏕ – ⏑⏑ – ⏓ ⋀,

o němž byla již řeč na str. 210, bývala nejen koncem systémů, složených z prosodiaků akatalektických (v. příklad uvedený o něco výše), nýbrž kladena byla, ač zřídka, i stichicky. Tak prý jí bylo užito v první části písně o vlaštovce, zpívané od chlapců na Rhodu a zachované u Athen. 8, p. 360 *c* n. (Bergk. Anth. lyr., 4. vyd., carmina popularia 44, str. 324 n.):

ἦλθ' ἦλθε χελιδών,
καλὰς ὥρας ἄγουσα,
[καὶ] καλοὺς ἐνιαυτούς,
ἐπὶ γαστέρα λευκά,
ἐπὶ νῶτα μέλαινα atd.

Pozn. 4. Některé verše na počátku té písně (až do v. 11) mají vskutku rhythmus tohoto prosodiaku. Jiné činí obtíže: na př. v. 3, kde rukopisy mají *καὶ καλοὺς ἐνιαυτούς*, a v. 2 (*καλὰς ὥρας ἄγουσα*), kde třeba s *Hermannem* El., str. 461 n. vynechati *καὶ* a měřiti v *καλὰς ὥρας* obě *α* v koncových slabikách krátce (srv. *Brugmann*, Gr. Gr.[3], str. 233). Ježto většina veršů první části má patrné prosodiaky (ve v. 13 n. vyskytují se i bezvadné trimetry iambické), soudím, že prosodiaky leckde jsou porušeny, a že netřeba v nich shledávati verše starořecké s volnými arsemi (–́ –́ ⏑⏑ –́ –́), z nichž ovšem asi také prosodiakos vznikl, jak soudí *H. Usener*, Altgriechischer Versbau, Bonn 1887, str. 81 n.

Tripodie katalektická (arci bez volnosti prvního taktu) vyskytuje se častěji jako část strof; na př. v Aisch. Pers. 952 n. (= 965 n.), Eur.

Alk. 908 n. (= 931 n.), Aristof. Orn. 1318 n. (= 1330 n.), 458 (= 546), a j. v.

Pozn. 5. Starší metriky pokládaly prosodiaky neprávem za »anakrusické« daktyly; činí tak ještě *Christ.* M.², str. 213 n.

O prosodiacích jedna, nehledíme-li k výkladům v souborných metrikách (zvláště v *Rossbachově* M.³, str. 129 n.), *F. Ritschl.* Zur Geschichte der griechischen Metrik (RhM. 1, 1841, str. 277 n.; totéž v Op. phil., I, Lipsiae 1866, str. 271 n.); srv. zvláště Op. I, str. 275 n., kde Ritschl pokládá prosodiakos docela po způsobu Hermannově za řadu daktylskou s anakrusí (◡ | – ◡◡ | – ◡◡ | –); **F. V. Fritzsche.* De numero qui κατ' ἐνόπλιον dicitur (Ind. lect. Rostochii 1848); **A. Rossbach.* De metro prosodiaco (Index lect. Vratislaviae 1857). *H. Reimann.* Quaestiones metricae (Diss. Vratislaviae 1875), str. 7 n. počítá kola tvaru – –, ◡◡ –, ◡ – (s iambem v třetím taktu) neprávem mezi prosodiaky (nazývá je verši prosodiako-logaoedickými; str. 21 n.) a neprávem hledá také v prosodiaku caesury (str. 28 n.). **H. Buchholtz.* De Euripidis versibus anapaesticis (Gymn.-Progr. Cottbus 1864), str. 22, tvrdil, že akatalektické tripodie anapaestické vyskytují se jen v těch písních lyrických, v nichž rhythmus anapaestický střídá se s rhythmem logaoedickým, *Th. Barthold.* Beiträge zur Kritik des Euripides (RhM. 21, 1866, str. 54), prozkoumav všecka místa, kde byla tato kola uznávána od jiných, hleděl z anapaestických písní Euripidových odstraniti všecky tripodie vymítáním slov, uznáváním mezer a p. Proti tomu právem se ozval *H. Buchholtz*, Über anapaestische akatalektische Tripodien bei Euripides (RhM. 22, 1867, str. 32 n.).

4. Akatalektická tetrapodie neboli dimetr

◡◡ – ◡◡ –, ◡◡ – ◡◡ –

jest jádrem anapaestických systémů a strof a také anapaestického tetrametru (jedná o něm Mar. Vict. 76, 11 n., Atil. Fort. 285, 23 n., Plot. Sac. 532, 3 n.).

Tvar tohoto verše jest velmi rozmanitý: místo anapaestu (◡◡ –́) může stahováním slabik krátkých a rozváděním dlouhých státi i spondej (– –́), daktyl (– ◡́◡) a prokeleusmatik (◡◡◡́◡). Kombinací těchto rozmanitých tvarů anapaestického taktu vzniká značný počet možných tvarů dimetru (jen střídáním anapaestů a spondejů může vzniknouti 14 rozličných tvarů), kterých se všech arci neužívá. Užívání jich podléhá těmto pravidlům:

1. **Prokeleusmatik připouští se jen v dimetrech zpěvů** melických a i tu nestává zpravidla na konci dipodie, zvláště pak ne na konci dimetru; srv. Eur. Hek. 62

λάβετε φέρετε πέμπετ' ἀείρετέ μου
◡◡◡́◡, ◡◡–́, ◡◡–́, ◡◡–́.

Aisch. Pers. 936

κακοφάτιδα βοάν, κακομέλετον ἰάν
◡◡◡́◡, ◡◡–́, ◡◡◡́◡, ◡◡–́.

Eur. If. Taur. 231.

Hojnější jsou prokeleusmatiky v komoedii; srv. Aristof. Orn. 327

προδεδόμεθ', ἀνόσιά τ' ἐπάθομεν· ὃς γὰρ
◡◡◡́◡, ◡◡◡́◡, ◡◡◡́◡, – –́.

Lys. 546

ἔνι δὲ θράσος, ἔνι δὲ σοφόν, ἔνι φιλόπολις
⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑.

Pozn. 6. Řídké prokeleusmatiky v anapaestických tetrametrech Aristofanových zakládají se asi na chybách textu: tak čísti jest u Aristof. Sfék. 1015 a Orn. 688 (asi *πρόσσχετε*, ne *προσέχετε*). V Nef. 984 čte se *Διπολιώδη* podle nejlepších rukopisů m. *Διιπολιώδη*.

Římané se prokeleusmatiku v tomto verši vůbec vyhýbali (MÜLLER RM.[2], str. 158 n.). Jen Ausonius 4, 27 (str. 46 ed. R. Peiper) užil dimetrů ze samých prokeleusmatiků.

Dimetrem anapaestickým jest zajisté i prokeleusmatické *τετράμετρον Ἀριστοφάνειον* tohoto tvaru:

⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑–́
τίς ὄρεα βαθύκομα τάδ᾽ ἐπέσυτο βροτῶν

(Hef. p. 28, 24 n.; schol. Hef. p. 131, 21 n. a 178, 18 n.). Hefaistion zavrhuje právem mínění těch metriků, kteří uznávali řadu tu za prokeleusmatický tetrametr, i mínění těch, kteří shledávali v ní metrum pyrrhichické (R., str. 47 n.), a soudí správně, že řada ta jest jen zvláštním tvarem anapaestického dimetru.

Plot. Sac. 532, 16 n. nazývá také tuto řadu akatalektickým tetrametrem prokeleusmatickým a dokládá ji dělanými příklady:

moreris asine, moreris asine vapulans;
id agite, peragite celeriter itinera.

2. D a k t y l nekladl se zpravidla před anapaestem. Je tedy spojení – ⏑́⏑, ⏑⏑ –́ v dimetru neoblíbeno. Nicméně vyskytují se i z tohoto pravidla výjimky v anapaestických systémech básníků komických: srv. Aristof. Eir. 169

καὶ μύρον ἐπιχεῖς· ὡς ἤν τι πεσὼν
– ⏑́⏑, ⏑⏑ –́, – –́, ⏑⏑ –́,

Thesm. 822

τἀντίον ὁ κανών, οἱ καλαθίσκοι
– ⏑́⏑, ⏑⏑ –́, – ⏑́⏑, – –́.

Batr. 1525, a j. v. Hojnější byly snad výjimky v komoedii střední: srv. Etippův frg. 12, 8. Výjimky bývají také v tak zv. volných systémech anapaestických v tragoedii: srv. Eur. If. Taur. 231, Troad. 101, 194, a j. v.

Spojení daktylu s anapaestem vyskýtá se i v dimetrech anapaestických systémů Senekových; srv. Herc. Oet. 1888

flete Herculeos A r c a d e s o b i t u s,

a u Ausonia 5, 21, 10 (et tibi Latiis posthabite orsis: str. 67 ed. R. Peiper), 5, 6, 45 (str. 55 ed. R. Peiper), jenž připustil toto spojení jednou v dimetru, jednou v monometru. Řídké jest takové spojení v monometrech Senekových: Herc. fur. 1069 (solvite superi), Herc. Oet. 186 (tingite superi). Srv. MÜLLER RM.[2], str. 158 n.

Hojnější jsou výjimky z tohoto pravidla, stojí-li daktyl na konci dipodie nebo dokonce na konci dimetru, a to třeba v přísných systémech anapaestických, ježto v tom případě daktyl oddělen jest od následujícího anapaestu diaeresí. Patrně vadilo Řekům hromadění krátkých jen v téže dipodii. Srv. Aisch. Hepta 827 n.

ἢ τοὺς μογεροὺς καὶ δυσδαίμονας
ἀτέκνους κλαύσω πολεμάρχους.

Aisch. Eum. 949 n.

ἦ τάδ' ἀκούετε, πόλεως φρούριον,
οἷ' ἐπικραίνει; μέγα γὰρ δύναται.

Arist. Sfek. 397, a j. v. Podobně stává daktyl před následujícím anapaestem na konci monometru: srv. Eur. El. 1319, 1322.

Pozn. 7. Není zcela správné, co praví *Rossbach* M.³, str. 140 n. a *Masqueray* TMG., str. 76, že hromadění čtyř krátkých slabik v téže řadě bylo Řekům nemilé: v jistých případech je snesli i v přísných anapaestech.

**R. Klotz*, De numero anapaestico quaestiones metricae (Diss. Lipsiae 1869, str. 14 n.; srv. i jeho Studia Aeschylea, Abh. zu dem Progr. des kgl. Gymn. zu Leipzig 1884, str. 32) a *A. Nauck*, Mélanges Gréco-Romains, St. Petersburg V, 1888, str. 208 (podle nich i *Gleditsch* M.³, str. 127), tvrdí podle jedné příležitostné poznámky *Elmsleyovy*, že v druhém taktu dipodie připouští se daktyl jen po předchozím daktylu. Ale proti tomu svědčí Aisch. Hepta 827 n., Eum. 949 n., Aristof. Nef. 443, kde před daktylem stojí spondej. Že může před ním v tom případě státi i anapaest, svědčí výše uvedený verš z Aisch. Eum. 949.

Jinak není užívání daktylů místo anapaestů nijak omezeno. Vyskytují se i dimetry, jejichž všecky takty jsou daktylské: na př. Eur. Med. 160

ὦ μεγάλα Θέμι καὶ πότνι' Ἄρτεμι
– ⏑⏑, – ⏑⏑, – ⏑⏑, – ⏑⏑.

Eur. Hipp. 136

πρόσφορα μ' αἴρετε, σύντονα δ' ἕλκετε.

Aristof. Orn. 403, a j. v., ovšem v anapaestických systémech volných. V Aisch. Ag. 1553

κάππεσε, κάτθανε καὶ καταθάψομεν

vyskytá se takový dimetr i v systému, jenž může býti počítán mezi přísné.

Dimetry s třemi daktyly, zakončené spondejem, jako na př. v Eur. Hek. 68

ὦ στεροπὰ Διός, ὦ σκοτία Νύξ

jsou poměrně hojné.

Čistě spondejské tvary dimetrů vyskytují se dosti často; na př. v Eur. Hek. 161

φροῦδος πρέσβυς, φροῦδοι παῖδες, a j. v.

Ale i tento tvar vyskytuje se poměrně zřídka v systémech přísných.

Římané ukládali si také při užívání daktylu jistá omezení. V druhém taktu dimetru užil sice daktylu Laevius, frgm. 15 (Catulli Tibulli Propertii carmina ed. L. Muller, Lipsiae 1870, str. 79):

corpore p e c t o r e q u e undique obeso ac,

ale vystříhal se ho na tom místě Ausonius i Claudianus. Na konci dimetru nekladen daktyl nikdy. Jen u Boetia 4. 6. 20 čteme

elementa modis ut pugnantia,

kde však *u* čísti jest asi synizesi.

Oblíben byl u Římanů tvar dimetru – ⏑́⏑, – –́, – ⏑́⏑, – –́, zvláště, jak níže seznáme, na konci systémů, také tvar – ⏑́⏑, – –́, – –́, ⏑⏑ –́ a – –́, ⏑⏑ –́, – ⏑́⏑, – –́. Dimetrů s pouhými anapaesty má Seneca mezi 1608 dimetry jen 16, dimetrů s pouhými spondeji jen 18 (Zambaldi M., str. 269; srv. Christ M.², str. 249 n. a R. Peiper a G. Richter, L. Annaei Senecae tragoediae, Lipsiae 1867, str. XII). Že by byli již vrstevníci Senekovi rozkládali dimetry tvaru ⏑⏑ –́, ⏑⏑ –́, – ⏑́⏑, – –́ podle vzoru asklepiadea v anapaestickou dipodii a daktylský adonius, jest zcela neoprávněná domněnka Christova M.², str. 250.

Dimetr končí se jakožto metron vždy plným slovem; velikou a jedinou výjimkou jest toto pravidlo zanedbáno v Arist. Sfek. 752

ἵν' ὁ κῆρυξ φησί, τίς ἀψήφι-
στος; ἀνιστάσθω.

Vedle toho vyžaduje se v dimetru také diaerese po prvním metru (první dipodii); srv. Sof. Aianta 134 n.

Τελαμώνιε παῖ, ¦ *τῆς ἀμφιρύτου*
Σαλαμῖνος ἔχων ¦ *βάθρον ἀγχιάλου* atd.

Příčina této diaerese jest jasná. Anapaesty jsou takty po výtce pochodové. Každému kroku určen jest jeden anapaest, dvojkroku, způsobenému zvednutím a pošinutím o b o u nohou, dipodie neboli metron. Dva takty anapaestické, jsouce diaeresí od následujícího dvoutaktí odděleny a spolu úžeji spiaty, jsou tedy v úzkém spojení s pohybem tělesným, který doprovázejí. Pochod — jak praví dobře H. Weil, Études de littérature et de rythmique grecques, Paris 1902, str. 218 — má míti rhythmus silně vyznačený, a proto vyžaduje jasně naznačeného rozdělení rhythmické řady (srv. také Rossbach M.³, str. 142).

Je-li tato diaerese zanedbána, stává místo ní caesura po první arsi třetího taktu, která arci nedělí dimetr ve shodě s jednotlivými kroky; vznikla patrně později a je jakousi náhradou z nouze. Užívání této caesury zjistil Hermann, El., str. 374, Ep., str. 139:

⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑ | ⏑ – ⏑⏑ –.

Srv. Aisch. Ag. 52

πτερύγων ἐρετμοῖσιν | *ἐρεσσόμενοι.*

Sof. Aianta 146

ἥπερ δορίληπτος | ἔτ' ἦν λοιπή. a j. v.

Zajisté i ve verších, jako v Arist. Eir. 1003

καὶ Βοιωτῶν γε | φέροντας ἰδεῖν.

v Aisch. Choef. 864

δαίων ἀρχάς τε | πολισσονόμους

třeba uznati tuto caesuru, nikoli diaeresi po druhém taktu před slovem příklonným, jak soudí ROSSBACH M.[3], str. 142. pozn.

Caesury v dimetrech tak zv. přísných anapaestických systémů užívali Aischylos, Sofokles i Aristofanes poměrně dosti často (srv. příklady uvedené u ROSSBACHA M.[3], str. 141. pozn. 3 a u CHRISTA M.[2], str. 252). Euripides se jí však přísně vystříhal, klada místo ní vždy zakonitou diaeresi. Místo v Alk. 82 lze přestavením slov uvésti v souhlas s jeho zvykem (*ἔτι φῶς λεύσσει Πελίου τόδε παῖς* m. chybného *ἔτι φῶς τόδε λεύσσει Πελίου παῖς*); verš v Bakch. 1373 *καὶ σὰς ἐδάκρυσα κασιγνήτας* nepochází snad ani od Euripida. Zbývá tedy jediné místo v Eur. If. Aul. 593 *τὴν Τυνδαρέου τε | Κλυταιμήστραν*, kde třeba uznati vskutku caesuru místo diaerese. Patrně byla tu Euripidovi na závadu jména vlastní.

Hojnější jest caesura v dimetrech tak zv. volných systémů anapaestických, jež neprovázely pochodů, nýbrž byly zpívány. Vyskytuje se tu častěji i u Euripida; srv. Sof. El. 94, Eur. Hek. 62, Ion 920, a j. v.

Daleko řidčeji vyskytují se, hlavně v přísných systémech anapaestických, dimetry bez diaerese i bez caesury; srv. Aisch. Prom. 172

καί μ' οὔτι μελιγλώσσοις πειθοῦς.

Aristof. Orn. 523

νῦν δ' ἀνδράποδ', ἠλιθίους, Μανᾶς.

ib. 536. Thesm. 49. Ve volných systémech anapaestických jest podobný případ v Eur. Hek. 96

ἀπ' ἐμᾶς οὖν ἀπ' ἐμᾶς τόδε παιδός.

Tu mohla by sice býti caesura po celé arsi třetího taktu (po druhém *ἀπ' ἐμᾶς*); avšak tato caesura není nikde v dimetrech anapaestických dosvědčena. Podobně jest tomu v Sof. El. 195 *ὅτε σοι παγχάλκων ἀνταία*, a j. č.

Ani diaerese ani caesura dimetru anapaestického nemůže sice rozlučovati slova těsně souvislá (na př. slova příklonná od slova, o něž se opírají), ale rozlučuje velmi často slova, která se k sobě druží volněji a v hexametru by caesurou rozloučena býti nesměla: neřídí se tedy často smyslem. Jest ovšem dosti dimetrů, v nichž diaerese nebo caesura, podporována jsouc interpunkcí, někdy i anatorou nebo střídáním osob, jest patrnou, spojenou vskutku se smyslem věty; srv. na př. Sof. Aianta 134

Τελαμώνιε παῖ, τῆς ἀμφιρύτου

nebo ib. 150

καὶ σφόδρα πείθει· περὶ γὰρ σοῦ νῦν.

Aisch. Pers. 936

κακοφάτιδα βοάν, κακομέλετον ἰάν.

Aristof. Nef. 718 n.

φροῦδα τὰ χρήματα, φρούδη χροιά,
φρούδη ψυχή, φρούδη δ' ἐμβάς.

nebo Sof. OK. 173

ΟΙ. πρόσθιγέ νύν μου. ΑΝ. ψαύω καὶ δή.

Než ve velké části dimetrů diaerese nebo caesura není ve shodě se smyslem. Příkladů není ani třeba uváděti, jest jich nadbytek. V Sof. Aiantu 137 n.

σὲ δ' ὅταν πληγὴ | Διὸς ἢ ζαμενὴς

nebo ib. 140

ὡς καὶ τῆς νῦν | φθιμένης νυκτὸς

nebo ib. 168

παταγοῦσιν ἅπερ | πτηνῶν ἀγέλαι

zajisté smysl nepřipouští pausy mezi slovy, oddělenými diaeresí. I střídání osob mluvících, při kterém má nastoupiti nějaká pausa, neshoduje se často s diaeresí nebo caesurou: srv. Sof. Trach. 981 n.

ΗΡ. νόσον, ὦ τέκνον. ΥΛ. ἀλλ' | ἐπί μοι μελέῳ. a j. v.

Někdy se zase dimetr trojím, ba i čtverým střídáním osob takřka rozdrobuje: srv. Aristof. Nef. 893

ΗΚ. ἀπολεῖς σύ; τίς ὤν; ΔΙ. λόγος. ΗΚ. ἥττων γ' ὤν.

Thesm. 1080

ΜΝΗ. τί κακόν; ΕΥΡ. τί κακόν; ΜΝΗ. ληρεῖς. ΕΥΡ. ληρεῖς. a j. v.

Úkaz ten, že se totiž nehledí často smyslu při caesuře nebo diaeresi, souvisí asi s tím, že dimetry anapaestické nebyly nikdy prostě přednášeny, jako hexametr, nybrž buď zpívány nebo přednášeny za hudebního průvodu. Přesný rhythmus nepřipouštěl tu oddechu podle smyslu. Diaerese po dipodiích měla patrně pouze ten účel, aby se jí řada, shodující se s dvojkrokem, naznačila přesněji i v slovech, ne však, aby při ní nastával nějaký oddech, jako při caesuře hexametru (srv. i výklad CHRISTŮV M.², str. 252).

Básníci římští — nehledíme-li k starším básníkům scénickým —, na př. Seneca, připouštěli pouze diaeresi po druhém taktu a tuto zachovávali přísně (MÜLLER RM.², str. 228, GLEDITSCH M.³, str. 299). U Ausonia 5, 21, 16 (str. 67 ed. R. Peiper): priscos ut et heroas olim (ruk. mají priscos et heroas) jest ovšem dimetr bez diaerese, ale verš ten jest jistě porušen: chybí mu slabika. Boetius 5, 2, 4 (non valet aut pelagi radiorum) a 5, 10 má dimetry anapaestické vskutku bez caesury.

Stíchicky užíval dimetrů anapaestických Claudianus (Fescennina III ed. Th. Birt) a Luxorius (Anthologia Latina I. Rec. A. Riese, Lipsiae 1894, str. 253).

5. Akatalektickým dimetrem zvláštního tvaru jsou asi také tak zv. σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι.

Komický básník Ferekrates frg. 79 užil veršů

ἄνδρες, πρόσχετε τὸν νοῦν
ἐξευρήματι καινῷ
συμπτύκτοις ἀναπαίστοις.

jež uvedl patrně sám první v komoedii a nazval »složenými, staženými anapaesty« (σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι). Podobného metra užil i Eupolis ve frg. 162

οὐ πῦρ οὐδὲ σίδηρος
οὐδὲ χαλκὸς ἀπείργει
μὴ φοιτᾶν ἐπὶ δεῖπνον

a snad i Krates ve fragm. 33.

Pozn. 8. Hef. 56, 7 n. slučuje dva tyto verše v jediný verš, počítá jej mezi asynartety a tvrdí, že je složen ze dvou katalektických dimetrů antispastických (ἐκ τῶν ἀντισπαστικῶν . . . καταληκτικῶν διμέτρων ἀκαταλήκτων; srv. i schol. k Hef. 210, 21 n. a zvláště 211, 1 n.). Jinde 33, 5 Hefaistion nazývá jednotlivá kola toho verše ἑφθημιμερές, τὸ καλούμενον Φερεκράτειον (srv. schol. 186, 28 n.). Ἑφθημιμερὲς slove kolon to proto, že složeno jest podle Hefaistionovy míry ze tří jednoduchých taktů a slabiky (– –, – ⏑, – –, –), tedy ze sedmi půltaktů. Zcela tak vykládá tento verš schol. k Aristof. Nef. 563. Metrická schol. k Pindarovi Ol. 4, p. 107 ed. Boeckh (οἱ γὰρ σπονδεῖοι σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι λέγονται) mají patrně výklad jiný. Kdežto totiž Hefaistion a jiní po něm měřili toto kolon nesprávně antispasticky, pokládajíce je za složené ze dvou antispastů

– – – ⏑, ⏑ – – –,

metrická scholia k Pindarovi měří jej anapaesticky, pokládajíce název σύμπτυκτος ἀνάπαιστος za jiný název spondeje. Podle nich by byla tedy míra těch veršů

– –́, – –́ ⏑, – –́.

Avšak, je-li výklad ten správný, jest podivno, proč by si byl přikládal Ferekrates zásluhu, že našel verš nový (jistě narážel slovy ἐξευρήματι καινῷ na verše, které právě pronášel, ne na verše, které teprve následovaly), ač užíval obyčejné tripodie. Měřil tedy patrně verš jinak.

V novější době jednal o tomto verši *Hermann*, El. 603, jenž se držel výkladu scholií k Pindarovi. Nerozhodný jest výklad *Christův* M.², str. 107 a 518. Christ míní, že výrazem σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι (= zusammengebogene, zusammengefaltete Anapaeste) označoval snad Ferekrates brachykatalexi těchto řad. Patrně měří verš ten takto: – –́, – –́ ⏑, – –́, ⊼. *Ussing* GRM., str. 109 pokládá jej za anapaestickou tripodii, jako scholia k Pindarovi.

O. *Crusius*, Σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι (RhM. 43, 1888, str. 197), soudí, že dvě taková kola tvořila tetrametr, jenž měl na některých místech dlouhé pausy:

ἄνδρες, πρόσχετε τὸν νοῦν ⏑⏑ – | ⏑⏑ *ἐξευρήματι καινῷ*
συμπτύκτοις ἀναπαίστοις ⏑⏑ – ‖ ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑⏑ – – .

Části, označené metrickými znaménky, zaplněny byly příslušnými pausami. Jsou tedy tyto řady vlastně anapaestické tetrametry. Proto prý slovou verše ty *σύμπτυκτοι*, což jest jen jiný výraz za *ἀπαράκτητοι*. Crusiusův výklad upomíná poněkud na výklad Christův, ale nevysvětluje řádně jména tohoto metra. Ještě méně pravdě podobný jest výklad, který podal *F. Spiro*, *Σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι* (H. 23, 1888, str. 607 n.). Novota Ferekratova zakládala se prý jen na spojení (*ἕνωσις*) a stichickém užívání kol – – – ⏑⏑ – –, jichž před tím užíváno bylo pouze ve strofách lyrických. Jméno *σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι* Spiro vztahuje k stichickému užívání téhož verše, jehož se dříve užívalo jen ve strofách vedle jiných příbuzných kol. Tedy výrazem *συμπτύσσειν* (‚zusammenwickeln') označuje se prý totéž, co označil Hefaistion výrazem *ἑνοῦν*. Slovo *ἀνάπαιστος* (str. 612) značí vlastně všecky vzestupné takty (v. výše, str. 206). Spiro sám měří toto kolon ionsky – – –, ⏑⏑ – –; k tomu prý ukazuje pravidelný začátek spondejský.

H. Weil, *Σύμπτυκτοι ἀνάπαιστοι* (RPh. 13, 1899, str. 44) a v čl. »La Métrique de Christ, Anapaestes et anapaestes repliés« (otištěno z »Revue critique 1875, I, str. 147 n. v jeho Études de litteratures et de rythmique grecques, Paris 1902, str. 216 n.), soudí, že jsou to anapaestické dimetry s vnitřní katalexí (tonou) a měří je, nahrazuje potlačené arse nesprávně na thesi předešlého taktu, takto:

– ⌴́, ⊥, ⏑⏑ ⌴́, ⊥ ‖ – ⌴́, ⊥, ⏑⏑ ⌴́, ⊥.

Výklad jeho přijal *Th. Reinach*, Les nouveaux fragments rhythmiques d'Aristoxène (REG. 11, 1898, str. 389 n., zvláště str. 406).

Správný jest asi výklad WEILŮV a REINACHŮV. Verše ty jsou asi anapaestické dimetry s tonou na konci každého metra, tedy tvaru: – ⊥, ⌴́, ⏑⏑ ⊥, ⌴́. Ferekrates mohl je žertem nazvati *σύμπτυκτοι*, ježto takty s tonami ⌴ byly jako přeloženy a sraženy (these padla tu na arsi a pohltila ji), a mohl také říci, že jsou jeho vynálezem. Je-li však výklad ten správný, Eupolidův frg. 162 a Kratetův frg. 33 nejsou psány tímto metrem. Vadí tomu některé takty (na př. ve fragmentu Eupolidově takt *οὐδὲ* – ⏑ m. nutného – – ve v. 2).

6. Katalektická tetrapodie neboli katalektický dimetr anapaestický tvaru:

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, —

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, – ⊼

slove *παροιμιακός*.

Pozn. 9. O něm jedná mimo místa níže uvedená Trichas p. 278, 19 n., Mar. Vict. 105, 16 n. a 123, 16 n., Terent. Maur. p. 379, v. 1811 n. a Servius p. 462, 6.

Jméno toho metra odvádí Hef. p. 27, 21 n. ze jména *παροιμία* (pořekadlo), pravě, že psána jsou jím některá pořekadla, z nichž uvádí dvě:

πότε δ' Ἄρτεμις οὐκ ἐχόρευσε,

καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοισιν.

Poněvadž však pořekadla bývají také skládána v hexametru a metrech iambických, Hefaistion sám zavrhuje tento výklad, aniž podává jiný; srv. schol. k Hef. p. 175, 27 n. (= Choirob. u *Studemunda* Anecd. p. 73, 14 n.).

Výklad ten zavrhli také *Rossbach* a *Westphal* M.², str. 480 (srv. *Rossbach* M.³, str. 132), soudíce, že jméno *παροιμιακόν* značí totéž co *προσοδιακόν* (rhythmus pochodový) a že pochází od slova *οἶμος* = *ὁδός*. Původní význam předložky *παρά* prý v slově tom zanikl, jako často při slovese *παρίεναι*. *Christ* M.², str. 254 vykládá zase jinak a po svém způsobu podivně: »Richtiger wird man an *οἴμη* Liedweise denken und in *παροιμιακόν* den beruhigenden Charakter unseres Rhythmus, ähnlich wie in *παρειπεῖν*, *παραμύθιον* ausgedrückt finden.« Výklady ty jsou asi vesměs nesprávné; koncovka toho jména *-ιακο-* (m. *-ικο-*) má sice v jiných jménech obdobu (srv. na př. *ἡλιακός*; *Brugmann* Gr. II. str. 243, Gr. Gr.³, str. 204), ale předložka *παρά* a semasiologický výklad tohoto slova působí obtíže. Avšak výklad starověký od slova *παροιμία* (pořekadlo) jest nestrojený a přirozený. Že se pořekadla skládala i jinými verši, nerozhoduje. Jisto je, že hojně pořekadel, a to prastarých, vyskytujících se již u Homera a Hesioda (srv. *ῥεχθὲν δέ τε νήπιος ἔγνω*, *δειλὴ δ' ἐνὶ πυθμένι φειδώ*, a j. v.), složeno jest paroimiakem. Takových pořekadel nasbíráno za novější doby přes sto (*H. Usener*, Altgriechischer Versbau, Bonn 1887, str. 44 n., kde na str. 45, p. 5 uvedena i díla, z nichž pořekadla taková jsou sebrána). Proto nemůže býti pochybnosti, že starověký výklad tohoto slova jest pravdě podobný. Správně se ho také zastává Usener na u. m.; srv. též, co vyloženo výše, při rozboru mínění o vzniku hexametru, str. 151 n.

Tvar jednotlivých taktů paroimiaku podroben jest, jako tvar taktů dimetru, jistým omezením.

1. V třetím taktu, aspoň v přísných systémech a v anapaestických tetrametrech, stává spondej velmi zřídka; tedy tvar paroimiaku

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, – –,

je neoblíben, patrně proto, že konec paroimiaku o čtyřech nebo i více dlouhých slabikách je příliš vleklý. Výjimky jsou častější u Aischyla (nikoli u Sofoklea a Euripida): srv. Aisch. Hik. 8

ψήφῳ πόλεως γνωσθεῖσαι,

ib. 976

ῥάξει λεὼν ἐγχώρῳ.

Pers. 32. 152. Ag. 366. Týmž způsobem skládali paroimiakos někteří básníci komičtí v anapaestických tetrametrech: srv. Kratinův frg. 139:

ὡς ἂν μᾶλλον τοῖς πηδαλίοις | ἡ ναῦς ἡμῶν πειθαρχῇ.

Podobný paroimiakos jest u dorského básníka Aristoxena Selinuntského

τίς ἀλαζονίαν πλείσταν παρέχει | τῶν ἀνθρώπων; τοὶ μάντεις

(Hef. p. 27. 1 n.) a v zlomku, přičítaném Tyrtaiovi (Carmina popularia 20 v Anth. Bergkově, 4. vyd., str. 321):

ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρου κοῦροι | ποτὶ τὰν Ἄρεος κίνασιν.

Patrně této volnosti dobou ubývalo. Ve volných systémech melických jest tento tvar paroimiaku (a také paroimiaku se samými spondeji) vůbec přípustný; srv. na př. Sof. El. 88 n.

πολλὰς μὲν θρήνων ᾠδάς,
πολλὰς δ' ἀντήρεις ᾔσθου, a j. v.

2. Daktyl v třetím taktu jest (nehledíme-li k systémům volným) nepřípustný. Jest tedy neoblíben tvar:

⏑⏑ –́, ⏑⏑ –́, – ⏑́⏑, –́.

patrně proto, že brání klidnému konci verše. V systémech volných, kde paroimiakos stojí i jinde než na konci systému, jest však i tento tvar přípustný, ač jest velice vzácný; srv. Eur. Iona 900

ἵνα με λέχεσι μελέαν μελέοις
⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, – ⏑́⏑, –́ –.

kteréž místo asi zbytečně se opravuje.

3. Prokeleusmatik místo anapaestu jest přípustný pouze v systémech volných; srv. Eur. If. Taur. 130

πόδα παρθένιον ὅσιον ὁσίας
⏑⏑ –́, ⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, –́.

kteréž místo rovněž bylo měněno: Eur. Ion 889

κρόκεα πέταλα φάρεσιν ἔδρεπον
⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑ –́, ⏑⏑⏑́⏑, –́

(místo rovněž měněné).

Pozn. 10. Metrikové, zvláště ti, kteří uznávají nesprávně anakrusi, označují tonu v **třetím** taktu paroimiaku:

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⊔, –.

Jim povstává v tomto taktu slabika **čtyrdobá**, která nemůže býti ovšem správně rozvedena ve **dvě** krátké; proto bývaly výše uvedené verše měněny. Ale verše ty jsou neklamným důkazem, že potlačenou arsi třeba nahrazovati na thesi téhož taktu, jak nálezem nových zlomků Aristoxenových jest nyní zjištěno. Sám jsem to dokazoval již dávno před tímto nálezem v čl. »O některých otázkách z oboru rhythmiky a metriky antické« (Listy fil. 14, 1887, str. 325 n.; srv. R., str. 69). Není tedy správné pravidlo, které na př. uvádí *Gleditsch* M.³, str. 127 a *Masqueray* TMG., str. 82, že v paroimiaku předposlední dlouhá jest čtyrdobá a proto **nesmí** býti rozvedena. Bývá vskutku rozváděna v paroimiacích volných systémů, ač zřídka.

4. Spojení daktylu s anapaestem – ⏑́⏑, ⏑⏑ –́ připouští se i v paroimiaku pouze v systémech volných; srv. Eur. Hek. 97

πέμψατε, δαίμονες, ἱκετεύω
– ⏑́⏑, – ⏑́⏑, ⏑⏑ –́, –́,

If. Aul. 1322

ὤφελεν ἐλάταν πομπαίαν, a j. v.

5. Daktylu vyhýbají se celkem básníci v paroimiaku anapaestických tetrametrů a přísných systémů: nejhojnější jest v taktu prvním (Gleditsch M.³, str. 127; Rossbach M.³, str. 135, 140). Ve volných systémech stává i v taktu druhém: srv. výše uvedený příklad z Eur. Hek. 97.

Ostatně není dosud nauka o tvaru anapaestického dimetru a paroimiaku tak dopodrobna propracována, jako nauka o tvaru hexametru. Nových nějakých objevů arci podrobnější zpracování nepřinese.

Diaerese paroimiakos nemívá: naopak raději se druhý a třetí takt spojuji, patrně proto, aby nebyl rušen diaeresí proud rhythmu na konci metrické periody, kde paroimiakos stává zpravidla (CHRIST M.², str. 253). Ve volných systémech nemívají diaerese ani dimetry (viz výše, str. 218), tím méně tedy paroimiakos.

Paroimiaku užívalo se někdy i stichicky. Tak ho užíval již Tyrtaios ve svých embateriích, frg. 13

Ἄγετ', ὦ Σπάρτας εὐάνδρω
κοῦροι πατέρων πολιατᾶν,
λαιᾷ μὲν ἴτυν προβάλεσθε,
δόρυ δ' εὐτόλμως <ἀνσχεσθε>
μὴ φειδόμενοι τᾶς ζωᾶς·
οὐ γὰρ πάτριον τᾷ Σπάρτᾳ.

Podobně užíval ho Kratinos v komoedii Odysses frg. 144:

σιγᾶν νυν ἅπας ἔχε σιγάν,
καὶ πάντα λόγον τάχα πεύσει·
ἡμῖν δ' Ἰθάκη πατρίς ἐστιν,
πλέομεν δ' ἅμ' Ὀδυσσεῖ θείῳ.

Ve volných systémech se arci často vyskytá několik paroimiaků za sebou (srv. Eur. Iona 859—861), ale vedle kol jiných. Tu nelze tedy mluviti o stichickém užívání paroimiaku. Synesios (IV.—V. stol. po Kr.) složil hymnus pátý ze samých paroimiaků, obsahujících veskrze spondeje:

Ὑμνοῦμεν κοῦρον νύμφας,
νύμφας οὐ νυμφευθείσας
ἀνδρῶν μοιριαίαις κοίταις.

Prudentius Cathem. 10 skládal strofy ze čtyř paroimiaků:

Deus ignee, fons animarum,
duo qui socias elementa
vivum simul ac moribundum
hominem, pater, effigiasti.

Před tím užil ho tak již Annianus (v II. stol. po Kr.), jehož některé verše uvádí Terent. Maur. p. 379, v. 1816 n., arci bez určitého jména básníkova:

uva, uva sum, et uva Falerna
et ter feror et quater anno

(srv. Mar. Vict. 123, 17 n.).

Pozn. 11. Dříve se soudilo, že verše ty složil Septimius Serenus (v III. stol. po Kr.) ve svých »Opuscula ruralia« (*I. Ch. Wernsdorf*, Poetae latini minores II, Altenburgi 1780, str. 279). O paroimiacích Martiana Capelly jedná *F. O. Staege.*

De re metrica Martiani Capellae (Diss. Lipsiae 1882), str. 33 n. Vyskytují se i nápisné básně, složené ze samých paroimiaků; srv. *F. Bücheler*, Carmina latina epigraphica II (Lipsiae 1897), č. 1523, 1524. O těchto nápisných paroimiacích jedná *A. W. Hodgman*, The versification of Latin metrical inscriptions (HSt. 9, 1898, str. 167 n.).

Paroimiakos měl původně první takt právě tak volný, jako prosodiakos. Archilochos aspoň užíval paroimiaku v této, patrně staré podobě v jednom ze svých episynthet: srv. fragm. 76

Ἐρασμονίδη Χαρίλαε, χρῆμά τοι γελοῖον
⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏓ ⊼ | – ⏑ – ⏑ – ⏓.

Pozn. 12. Hef. 48, 8 n. tvrdí, že někteří metrikové dělí toto episyntheton také takto:

⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏓,

tak že v prvním kolu vzniká prosodiakos, jejž lze rozložiti v ionik a choriamb, ač lze kolon to pokládati také za anapaestické (srv. i p. 47, 13 a schol. k Hef. p. 202, 9 n.). Jisto jest, tuším, jak vyložil *F. Ritschl* v čl. »Zur Geschichte der griechischen Metrik« (RhM. 1, 1841, str. 277 n. = Op. phil. I, Lipsiae 1866, str. 271 n.), str. 288, že název prosodiakos nevztahuje se vlastně k celému tomuto episynthetu, nýbrž jen k první jeho části. Nesprávně ovšem Ritschl pokládá paroimiakos za verš daktylský s anakrusí právě tak, jako prosodiakos (v. výše, str. 214). Název prosodiakos asi nepříslušel paroimiaku, přes to, že se ho užívalo v embateriích. V témž článku (str. 278) soudí Ritschl neprávem, že Terpandrův fragm. 1

Ζεῦ πάντων ἀρχά, πάντων
ἀγήτωρ, Ζεῦ, σοὶ πέμπω
ταύταν <τὰν> ὕμνων ἀρχάν

(tak Ritschl zlomek ten dělí a doplňuje) psán jest paroimiaky. Ale zlomek ten třeba měřiti jinak (R., str. 85). O dimetru anapaestickém a paroimiaku jedná také *H. Reimann*, Quaestiones metricae (Diss. Vratislaviae 1875), str. 30 n.

J. P. Rossignol, Mémoire sur le choeur des Grénouilles dans la pièce d'Aristophane etc. (Revue archéologique 10, 1853, str. 445 n.) vykládá o metrum celeusmaticum (jméno upomíná na prokeleusmatik), o němž se zmiňuje Servius k Verg. Aen. 3, 128: celeumaticum est hoc hemistichium, et bene metro celeusmatico usus est, [i. e.] anapaestico trimetro hypercatalecto. celeusma autem quasi praeceptum. Servius nazývá druhou polovici hexametru Vergiliovy Aen. 3, 129 (hortantur socii Cretam proavosque petamus) proto, že obsahuje výzvu plavců, metrum celeusmaticum. Co nazývá hyperkatalektickým trimetrem anapaestickým, jest obyčejný paroimiakos.

7. Katalektická hexapodie neboli katalektický trimetr

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⊔ (nebo – ∧).

Mar. Vict. 77, 20 n. nazývá jej Messeniacum nebo embaterion, což prý jest válečná píseň Lakonských, a uvádí tento příklad:

superat montes pater Idaeos nemorumque.

Jisto jest, že lze tento verš doložiti teprve v literatuře doby alexandrijské: užíval ho stoičicky Simmias z Rhodu. Trichas p. 279, 1 nazývá jej proto *Σιμμίειον*. Hef. p. 27, 17 n. uvádí jeden jeho verš:

Ἑστία ἁγνά, ἀπ' ἐνξείνων μέσσα τοίχων.

Jiný příklad jest u Trichy na u. m.

Hexapodie anapaestická skládá se ovšem ze dvou kol: tedy tento verš jest buď spojením akatalektického dimetru a katalektického monometru anapaestického:

⏑⏑ – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑⏑ – – ∧

nebo, což je méně pravdě podobno, akatalektického a katalektického prosodiaku:

⏑⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ – | ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, —.

8. **Katalektická oktapodie neboli tetrametr anapaestický** složen jest ze dvou kol, anapaestického dimetru a paroimiaku:

⏑⏑ – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑⏑ – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – – ⊼.

Pozn. 13. Srv. o něm Hef. p. 26, 8 n., schol. k Hef. p. 178, 18 n., Choirob. u *Studemunda* Anecd. p. 72, 24 n., Mar. Vict. 75, 28 n., Plot. Sac. 533, 5 n. a 30 n., Serv. 462, 27 n., Cens. 614, 2 n., Suid. a Hes. s. v. *ἀνάπαιστοι*.

Ježto tetrametr složen jest z dimetru a paroimiaku, platí proň co do stahování arsí a rozvádění thesí pravidla, vyložena již výše (str. 214 n. a 221 n.). Na konci prvního kola nerad se klade daktyl, v předposledním taktu druhého kola kladou spondej jen básníci starší, nikoli Aristofanes. Prokeleusmatik jest v něm nepřípustný, spojení daktylu s anapaestem (– ⏑⏑ ⏑⏑ –) je výjimkou: neboť připouští se pouze tehdy, když daktyl, stojící na konci prvního kola, oddělen jest diaeresí od anapaestu, stojícího na počátku druhého kola. Nezávadný jest tedy na př. verš v Aristof. Sfek. 397

αὐτὸν δήσας. ΞΑΝ. ὦ μιαρώτατε, | τί ποιεῖς; οὐ μὴ καταβήσει

(Masqueray TMG., str. 87).

Pozn. 14. *Porson*, Hec., str. LVI n., chtěl několik těch míst, na nichž první kolon tetrametru končí se daktylem, zcela zbytečně opravovati (srv. *Christ* M.², str. 266).

Jinak jest rozvádění a stahování thesí a arsí dovoleno. Staženo bývá i všech prvních šest arsí, tak že verš má převahu spondejů; srv. Aristof. Hipp. 522

πάσας δ' ὑμῖν φωνὰς ἱεὶς καὶ ψάλλων καὶ πτερυγίζων;

ib. 766, 775, 815.

Ovšem ve verších, v nichž jest větší počet arsí stažen, tak že vznikají spondeje, dosti často se jedna nebo dvě these rozvádějí jaksi za náhradu, aby verš nebyl příliš vleklý, t. j. kladou se za anapaesty daktyly; na př. v Aristof. Ach. 631

ὡς κωμῳδεῖ τὴν πόλιν ἡμῶν καὶ τὸν δῆμον καθυβρίζει;

srv. i v. 655, 656, Hipp. 777, 799, a j. v.

Daktyly místo anapaestů vyskytují se i v témž verši častěji, bývajíce promíšeny spondeji: srv. Aristof. Ach. 658

οὐδὲ πανουργῶν οὐδὲ καταρδῶν, ἀλλὰ τὰ βέλτιστα διδάσκων
– ⏑́⏑ – – – ⏑́⏑ – – | ⏑́⏑ – – ⏑⏑ – – ,

kde daktyly a spondeje střídají se pravidelně; ib. Hipp. 805

εἰ δέ ποτ' εἰς ἀγρὸν οὗτος ἀπελθὼν εἰρηναῖος διατρίψῃ
– ⏑́⏑ – ⏑́⏑ – ⏑́⏑ – – | – – – – ⏑⏑ – – .

následují tři daktyly a za nimi tři spondeje za sebou. Tetrametry ze samých anapaestů prý se ani nevyskýtají (CHRIST M.², str. 265). Aspoň jeden spondej mírnívá přílišnou rychlost jejich; srv. Aristof. Nef. 274

ἐπακούσατε δεξάμεναι θυσίαν καὶ τοῖς ἱεροῖσι χαρεῖσαι
⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – | – – ⏑⏑ – ⏑⏑ – – ∧.

Tvar tetrametru přes některá omezení, jimž v té příčině podléhá dimetr i paroimiakos, jest vůbec velmi rozmanitý právě proto, že skoro každý takt připouští tři tvary (⏑⏑ –́, – ⏑́⏑, – –́), ještě rozmanitější než tvar hexametru. Statistických prací o tvaru anapaestických tetrametrů — namáhavých a málo plodných —, s jakými jsme se potkali při výkladu o tvaru hexametru, dosud není.

Jeden zvláštní tvar anapaestického tetrametru se spondejem v předposledním taktu měl i své jméno:

⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – | ⏑⏑ – ⏑⏑ – – – – ∧.

Tvar ten vyskytoval se u básníků dorských, na př. u Aristoxena ze Selinuntu:

τίς ἀλαζονίαν πλείσταν παρέχει τῶν ἀνθρώπων; τοὶ μάντεις

(Hef. p. 27, 1 n.); srv. i embaterion v Bergkově Anth. lyr., 4. vyd., carm. pop. frg. 20:

ἄγετ', ὦ Σπάρτας ἔνοπλοι κῶροι, ποτὶ τὰν Ἄρεος κίνησιν

a Kratinovy Odysses frg. 139

ὡς ἂν μᾶλλον τοῖς πηδαλίοις ἡ ναῦς ἡμῶν πειθαρχῇ.

Tvar ten zval se *Λακωνικόν* (Hef. p. 27, 4 n.). Metrikové římští nazývají tak anapaestický tetrametr, složený ze samých spondejů (srv. Mar. Vict. 98, 22 n., 112, 10 n.). Aristofanes a jiní básníci komičtí patrně pro vleklost takového konce kladou v předposledním taktu tetrametru anapaest (v. str. 226).

Tetrametr anapaestický vůbec nazývá se proto, že metrikové jej znali hlavně z Aristofana, také *Ἀριστοφάνειον* (Hef. 26, 8 n., Mar. Vict. 75, 31 n., 124, 8 n., Plot. Sac. 533, 5 n., Censor. 614, 2 n., 617, 2 n., Dionys., de comp. verb. c. 25).

Po prvním kolu tetrametru bývá pravidelná diaerese, jak dostatečně vyplývá z tetrametrů dosud uvedených; skládáť se tetrametr vlastně ze dvou

samostatných meter a potřebuje přestávky kdesi uprostřed již pro svou délku. Ale jako se v anapaestickém dimetru místo diaerese po druhém taktu připouští caesura po první arsi třetího taktu, tak se připouští i v tetrametru, ač zřídka, místo diaerese po prvním kolu caesura po první arsi druhého kola. Srv. Aristof. Sfek. 568

κἂν μὴ τούτοις ἀναπειθώμεσθα, | τὰ παιδάρι' εὐθὺς ἀνέλκει·

ib. Orn. 600, Nef. 987, Kalliův frg. 5.

Jinde, u Platona frg. 153, 4 a u Aristof. Ach. 645, lze dosíci řádné diaerese lehkými opravami.

Pozn. 15. *Porson*, Hec., str. LII n., chtěl opravovati všecky tetrametry, které mají náhradnou caesuru po první arsi pátého taktu; zajisté jednal chybně, třeba bylo míst těch málo (srv. *Christ* M.², str. 266). O diaeresi a caesuře toho verse jedná také *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 215 n.

Tato diaerese podrobena jest, jsouc oddechem, týmž zákonům, jako caesura v hexametru: třeba, aby ji připouštěl smysl. Proto bývá s ní často spojena interpunkce, nebo bývá aspoň mezi takovými slovy, mezi nimiž lze učiniti krátký oddech. Avšak podrobnějších prací o diaeresi tetrametru, jejího poměru k smyslu věty a interpunkci dosud není.

Úzce souvislá slova se tedy diaeresí od sebe odlučovati nesmějí. Verše, jako u Aristof. Nef. 372

νὴ τὸν Ἀπόλλω, τοῦτό γέ τοι τῷ | νυνὶ λόγῳ εὖ προσέφυσας

(Porson navrhuje *δὴ | τῷ νῦν*) nebo v Batr. 1026

εἶτα διδάξας τοὺς Πέρσας μετὰ | τοῦτ' ἐπιθυμεῖν ἐδίδαξα

(Porson vynechává *τοὺς* a čte *ἐξεδίδαξα*), a v Ach. 636

πρότερον δ' ὑμᾶς οἱ πρέσβεις ἀπὸ | τῶν πόλεων ἐξαπατῶντες

(Bentley navrhl asi právem *ἀπὸ τῶν πόλεων | οἱ πρέσβεις*), jsou porušeny a třeba je opraviti tak, aby pravidlu vyhovovaly (o té věci jedná Porson na u. m., str. LIV n.).

Není však nutna diaerese po druhém taktu, po případě caesura po první arsi třetího taktu dimetru, tvořícího první kolon tetrametru: není nutna proto, že pohodlnému přednašení celého tetrametru postačuje úplně diaerese po prvním kolu. Také jest případů, kde této diaerese nebo caesury není, velmi hojně. Sebral je již Hermann El., str. 399 n.; srv. Ep., str. 148.

O interpunkci anapaestického tetrametru nebylo dosud jednáno. Ale řídí se asi týmiž zákony, jako interpunkce hexametru.

Bylo také jednáno o řadách, slovních stopách (ordines) tetrametru. Porson na u. m., str. LXII n. stanovil pravidlo, podle něhož básníci, jestliže tvořil druhý takt tetrametru daktylský, třetí spondejský, hleděli

toho, aby poslední slabika daktylu nepřipadala na počátek slova míry iambické nebo bakchijské. Proto již Brunck v Arist. Ekkles. 518

ξυμβούλοισιν ἁπάσαις ὑμῖν χρήσωμαι· καὶ γὰρ ἐκεῖνοι

opravil πάσαις (m. ἁπάσαις), kteréž čtení má vskutku rukopis R(avennas); ib. Hipp. 508 čtlo se:

ἠνάγκαζεν ἔπη λέξοντας πρὸς τὸ θέατρον παραβῆναι

(Porson: λέξοντας ἔπη, jak má R). V Hipp. 787 Porson zavrhuje z téhož důvodu čtení:

τοῦτό γε τοὔργον ἀληθῶς ἐστιν γενναῖον καὶ φιλόδημον.

Ale k verši tomuto nelze vůbec přihlížeti, poněvadž právě v taktech, o něž jde, je čtení nejisté (i v R je verš zachován chybně).

V dimetru pravidlo toto ovšem platnosti míti nemůže; nebo v něm bývá po druhém taktu diaerese, po případě po první arsi třetího taktu caesura, čímž takové seskupení slov bývá vyloučeno. Že i v tetrametru je řídké, stalo se tím, že přece jistá část dimetrů v tetrametru má konec slova po druhém taktu, po případě caesuru v třetím.

O pravidle tom zmiňuje se také Hermann El., str. 400 n., Ep., str. 148, ale pozměňuje je. Jemu se nelíbí pouze ten případ, kdy v druhém taktu stojí daktyl, jehož třetí slabika počíná slovo iambické; tedy výše uvedený verš ἠνάγκαζεν ἔπη λέξοντας . . . je mu nepěkný, ale verš ξυμβούλοισιν ἁπάσαις ὑμῖν, kde třetí slabika počíná bakchij, tak že prý po lehké části třetího taktu nepovstává »pausa«, je mu snesitelný. Ale pravidlo Porsonovo jest, tuším, vůbec ceny velmi pochybné a mělo by býti přesněji prozkoumáno.

Nepěkný jest také podle Hermanna tetrametr, v jehož druhé nebo čtvrté thesi jest slovo jednoslabičné, před nímž stojí slovo několikaslabičné. Špatný jest tedy na př. verš u Aristof. Hipp. 778

ἁρπάζων γὰρ τοὺς ἄρτους σου τοὺς ἀλλοτρίους παραθήσω.

kde je slovo jednoslabičné dokonce v druhé i čtvrté thesi. Ale Hermann sám vyznává, že výjimek z toho pravidla jest mnoho (uvádí je v El., str. 401 n.). V Ep. 148 pravidlo své zmírnil: nepěkný prý jest pouze tetrametr, jehož čtvrtý takt končí se slovem jednoslabičným, ač prý jsou i toho příklady.

Zbytečná tato pravidla Hermannova zakládají se opět na mylném domnění, že mezi slovy v živé řeči bývá pausa.

Pozn. 16. Nejen tetrametru, nýbrž řad anapaestických vůbec týkají se »zákony«, které stanoví *I. Hilberg*, Das Princip der Silbenwägung, Wien 1879, str. 258 n.:

1. Poslední slabika slova, končícího se krátkou samohláskou, nesmí státi v arsi řady anapaestické. Dovoleno to pouze v melických anapaestech.

2. Poslední slabika slova nevolného, končícího se krátkou samohláskou, nesmí v anapaestických řadách komoedie tvořiti thesi. Vyňata jest z toho pravidla poslední slabika anapaestického dimetru. O významu slov volných a nevolných srv. výše, str. 116.

Některé výjimky Hilberg odstraňuje opět změnami. Pravidla tato jsou zbytečná a jistě aspoň v této stilisaci nesprávná, jako podobná pravidla jeho o hexametru. Měla by býti podrobena důkladnému zkoumání.

Dimetr nepřipouští v tetrametru na konci slabiky volné a průzevu patrně proto, že teprve celý tetrametr pokládá se za metron a požívá tedy volností, přípustných na konci metra (srv. ROSSBACH M.³, str. 138).

Pozn. 17. V tetrametru anapaestickém a v řadách anapaestických vůbec (*Christ* M.², str. 245) zkracuje se dlouhá samohláska nebo dvojhláska před následující samohláskou nebo dvojhláskou, jako v řadách daktylských, a krátká slabika před skupinou explosivy s plynnou připouští prý se jen ve slovech, přejatých z básnictví epického, lyrického a tragického (*Porson* Hec., str. LXIII a *Hermann* El., str. 404, Ep., str. 149).

O zákonech anapaestického tetrametru jedná (mimo metriky souborné) *Porson*, Hec., str. LI n. a *H. Reimann*, Quaestiones metricae (Diss. Vratislaviae 1875, str. 34 n.). Tento však jedná jen o domnělých »tetrametrech« anapaestických v poesii lyrické; tetrametry skutečné odbývá.

Tetrametr anapaestický vyskytoval se nejprve, pokud můžeme souditi, v písních válečných, embateriích, jako paroimiakos. Hef. p. 27, 7 uvádí zlomek spartského embateria již výše uvedený, který býval dříve přičítán Tyrtaiovi (v. str. 227). Zdá se, že z embaterií přešel tento verš do komoedie dorské; aspoň ho užíval Epicharmos, jenž prý dvě své komoedie Χορεύοντες a Ἐπινίκιος složil celé tímto metrem (Hef. p. 26, 16 n.). Patrně útočný a živý jeho ráz hodil se pro hojné scény těchto komoedií, zvláště pro ty, kde líčeny ostré spory a hádky mezi jednotlivými osobami.

Pozn. 18. Zdali se verš ten dostal snad do komoedie ne přímo z embaterií, nýbrž ze skoptických veršů a zpěvů slavnostních průvodů, konaných na počest Bakchovu, jak soudí *Christ* M.², str. 267 a *Rossbach* M.³, str. 133, nelze tuším, přesně dokázati, ale je to málo pravděpodobno. Dorská komoedie neměla sboru a vyvinula se přímo z prostonárodní frašky, z flyaku.

Z komoedie dorské dostal se asi verš ten do komoedie attické, jež, jak nyní nemůže býti pochybno, ve velké míře byla na ní závislá. Jen z komoedie attické můžeme přesněji poznati, jaký význam měl v komoedii vůbec, a tedy asi také v komoedii dorsko-sicilské. V komoedii attické byl vedle iambického trimetru metrem nejhojněji užívaným.

V komoedii provázejí často anapaestické tetrametry vystoupení nebo odstoupení sboru, jako v tragoedii anapaestické systémy; tak př. v Aristof. Nef. 263—274 (tetrametry Sokratovy a Strepsiadovy před prvním zpěvem sboru), 1510 (jeden tetrametr koryfaiův, provázející odchod sboru) a v Plutu 1208 n. (odstup sboru). Podobně provázejí někdy vystoupení herců; srv. Aristof. Lys. 1073 n. Jimi vyzývá také často náčelník členy sboru k jednání nebo ke zpěvu; srv. Thesmof. 655—658, 947—949. V Eir. 1316—1319 jimi vyzývá k slavení svatby Trygaios. Tetrametry, vložené mezi melické zpěvy v Batr. 353—371, obsahují rovněž vyzvání náčelníka sboru.

Náčelník sboru vyzývá jimi k jednání i herce; tak Sokrata v Nef. 476 až 477, Praxagoru v Ekkl. 514—516, jež na vyzvání této odpovídá

rovněž třemi tetrametry (517—519) a j. Tetrametry složena i Bdelykleonova modlitba ve Sfek. 875—878, jež jest rovněž jakýmsi vzýváním božstva.

Tetrametr anapaestický, verš rázu bojovného a útočného, hodil se ovšem dobře nejen k tomu, aby provázel pochody sboru nebo vystupování herců, nybrž zvláště k ráznému, rozhodnému vzývání sboru nebo herců. Zmínky zasluhuje, že tetrametry, obsahující jakési vzývání, přecházejí častěji v kratší řady anapaestické nebo i v metra jiná: srv. z výše uvedených míst Thesmof. 947 n. a Eir. 1316 n. Častěji postačují k takovému vzývání dva tetrametry (srv. Lys. 1073 n., Neř. 476 n.).

Pravidelně užívá se tetrametru v parabasi, a to v té části její, která se nazývá vlastní *παράβασις* nebo také *ἀνάπαιστα* (schol. k Heř. p. 225, 1 n., Aristof. Ach. 626 n., Hipp. 504 n. a j.). Zřídka se v této vlastní parabasi vyskytuje metrum jiné.

Často se vyskytují v staré komoedii části, v nichž po strofě sboru následuje delší část dialogická, složená anapaestickými tetrametry, které končí se anapaestickým systémem. Této celé trojdílné skupině rovná se skupina druhá, složená rovněž ze strofy, tetrametrů a systému (tuto někdy tetrametrů iambických a systému iambického). Westphal M.[2], str. 402 a Rossbach M.[3], str. 133 nazývají ty skupiny syntagma a antisyntagma. Taková místa komoedií obsahují zpravidla prudký spor mezi dvěma herci, sem tam přerušovaný slovy náčelníka sboru. V Hipp. 756—835 = 836—940 (v antisyntagmatu jsou tetrametry a systém iambický) obsažen jest spor Kleonův a uzenářův, v Neř. 949—1023 = 1024—1104 (i tu v antisyntagmatu jsou tetrametry a systém iambický) spor mezi *λόγος δίκαιος* a *ἄδικος*. Podobná jest scéna mezi Filokleonem, Bdelykleonem a sborem ve Sfek. 342—364 = 372—402 (v antisyntagmatu schází tu anapaestický systém, před syntagmatem a antisyntagmatem jest trochejská část 333 až 341 = 365—372, a po antisyntagmatu řadí se opět část trochejská v. 403 n.).

Pozn. 19. *Rossbach* M.[3], str. 153, pozn. 1. soudí, že tato část není syntagmatem, ježto chybí druhý anapaestický systém.

Jiná podobná scéna je mezi Filokleonem a Bdelykleonem ve Sfek. 540—630 = 644—724 (počáteční strofy se tu však neshodují: syntagma jest od antisyntagmatu odděleno alloiometrickou částí v. 631—643) a v Lys. 476—538 = 541—607 mezi sborem mužů a žen, Lysistratou a probulem (mezi syntagmatem a antisyntagmatem v. 539 n. vloženy jsou dva tetrametry iambické). V Batr. 895—991 = 992—1098 psán tak spor mezi Euripidem a Aischylem (v syntagmatu jsou tu tetrametry a systém iambický), v Ekkles. 571—709 spor mezi Blepyrem a Praxagorou nemá antisyntagmatu, v Plutu 487—618 spor mezi Chremylem a Penií nemá antisyntagmatu a také ani úvodní strofy.

Celkem je tedy sklad těchto částí dosti jednotvárný: tetrametry stávají zpravidla po části lyrické, jež k nim vlastně ani nenáleží, a končí se systémem. Antisyntagma následuje po syntagmatu zpravidla bezprostředně, někdy mezi obě vložena část jiného rázu metrického. Počtem veršů se však syntagma a antisyntagma leckdy přesně neshodují. Básník nevázal své volnosti přílišným lpěním na souměrnosti. Proto také shodují se leckdy tetrametry a systémy anapaestické s tetrametry a systémy iambickými.

Rozhoduje tu obsah. Anapaestické řady, a zvláště dlouhé tetrametry, mají ráz sice vážný, ale útočný, výbojný a hodí se výborně scénám, v nichž líčen jest zásadní a často vášnivý spor dvou stran. Iambické tetrametry a systémy přese všecku svou živost jsou rázu daleko klidnějšího, a proto jich užívá básník tam, kde spor stran chce líčiti barvami mírnějšími, méně sytými. Je zajímavo, že v uvedené scéně Aristofanových Žab Euripides užívá tetrametrů iambických, prudce a vítězně útočící Aischylos anapaestických. Častěji bývají iambické tetrametry v antisyntagmatu patrně z té příčiny, že v druhé své části spor vede se mírněji.

Tetrametry tyto začínají po zpěvu sboru dvěma tetrametry náčelníka sboru, jenž k zápasu vyzývá; všude mimo Vosy začíná náčelník částicí *ἀλλά* (srv. Sfek. 346 *ἀλλ᾽ ἐκ τούτων ὥρα τινά σοι ζητεῖν καινὴν ἐπίνοιαν*, a j. v.).

Odchylkou užívá se v Aristof. Nef. 263—456 anapaestických tetrametrů i se systémem anapaestickým, jímž se končí, k hovoru sice klidnému, ale důraznému, komicky váznému a dutklivému. Sokrates vyzývá jimi Oblaka k příchodu (v. výše, str. 230) a poučuje Strepsiada o jejich moci. Básník chtěl tu asi způsobiti rozporem mezi komičností obsahu a vážností a útočností formy dojem komický. Mírného rázu jest také syntagma a antisyntagma v Orn. 451—538 = 539—626.

Pozn. 20. O těchto scénách jednal s literárně historického stanoviska *Th. Zielinski*, Die Gliederung der altattischen Komoedie, Leipzig 1885, str. 10 n., přikládaje jim pro vývoj komoedie zvláštní důležitost. Označoval je jménem a g o n, jak slovou již u Aristofana (srv. Sfek. 533, Batr. 882). O podobě a metrickém skladu jednotlivých agonů vykládá podrobně na str. 10 n. Jsou ovšem i komoedie bez agonu, na př. Acharnští, Mír a Thesmoforiazusy (srv. str. 52 n. a *Gleditsch* M.[3], str. 238). Pojednáme o všem tom obšírněji v jiném oddíle.

Z přísnějších básníků latinských užívali anapaestického tetrametru neboli septenáru Varro Sat. Men. v. 242

haec lanigeras detonderi docuit tunicareque homullum;

srv. i v. 25 n., 47, 48 n., 359, 421, 461:

ipsum avide vino invitari poclis large atque benigne.

Diaeresi po dimetru zachovávají i Římané (MÜLLER RM.[2], str. 105, 157 n., 228).

Pozn. 21. Septimius Serenus (Diom. 511, 18 n.) užil anapaestického verše

cedo testula trita solo. cor iet | tibi per speculum, Panope.

Tak upravil verš ten *Müller* RM.[2], str. 105 (Diomedovy rukopisy m. s o l o. c o r i e t mají s o l o c c u r r i t a jinak). Ale verš ten není anapaestický tetrametr. Chybí mu k tomu slabika. Jest to tetrametr brachykatalektický.

L. Havet, Un vers anapaestique de Lucilius (RPh. 27, 1903, str. 122), soudí, že také verš Luciliův

quibus fructibus me decollari,

uvedený Diomedem 365, 4 n., je buď anapaestický dimetr nebo část anapaestického tetrametru.

§ 9. Anapaestické systémy a strofy.

A. *Systémy přísné.*

Tetrametr anapaestický jest metron, skládající se z jediného dimetru a jediného paroimiaku: klade-li se dimetr několikrát po sobě a zakončí-li se řada takto povstalá paroimiakem, vznikne anapaestický systém. Systémy takové nazýváme nyní na rozdíl od oněch systémů anapaestických, jež vykazují ve skladu svém jisté volnosti, přísnými (systemata legitima, HERMANN El., str. 371, Ep. 137). Zajisté jsou tyto systémy pozdější než tetrametr a vyvinuly se naznačeným způsobem přímo z něho. Sotva správné jest mínění CHRISTOVO M.², str. 262, že vznikly z prosodií, ježto byly metrem pochodovým.

Pozn. 1. Jednotlivý systém anapaestický byl podle starověké terminologie *ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστον*: řada systémů, skládajících se z libovolného množství kol, náleží mezi *τὰ ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους* (R., str. 146). Ježto každý systém jest jedinou periodou (R., str. 129), nazývá se u Heliodora právem *περίοδος ἀναπαιστική*, a délka jeho označuje se počtem dipodií neboli jednotlivých meter i počtem kol; tak na př. schol. k Aristof. Eir. 82 (Heliodori colometriae Aristophaneae quantum superest. ed. *C. Thiemann*, Halis 1869, str. 1) mluví o *ἡ περίοδος ἀναπαιστικὴ ἐννεακαιτριακοντάμετρος εἴκοσι κώλων* (systém o 39 metrech a 20 kolech); 39 meter místo očekávaných 40 má tento systém proto, že obsahuje, jak Heliodoros dále připomíná, jeden monometr. Srv. i schol. k Aristof. Eir. 154, 974, 1320, a j. v.

Westphal a mnozí metrikové po něm říkají systému také hypermetron (R., str. 126), a mluví tedy často o anapaestických hypermetrech.

Mezi dimetry systému vložen bývá leckdy monometr; zvláště často stává monometr před paroimiakem, uzavírajícím systém. Systémy, obsahující monometr, mají tedy vždy lichý počet meter, systémy bez monometru sudý. Ovšem vyskytují se ve vydáních i dva monometry v témž systému; na př. u Aisch. Prom. 1071 n.:

ἀλλ' οὖν μέμνησθ' ἁγὼ προλέγω·
μηδὲ πρὸς ἄτης θηραθεῖσαι
μέμψησθε τύχην,
μηδέ ποτ' εἴπηθ' ὡς Ζεὺς ὑμᾶς
εἰς ἀπρόοπτον πῆμ' εἰσέβαλεν·
μὴ δῆτ', αὐταὶ δ' ὑμᾶς αὐτάς.
εἰδυῖαι γὰρ κοὐκ ἐξαίφνης
οὐδὲ λαθραίως
εἰς ἀπέραντον δίκτυον ἄτης
ἐμπλεχθήσεσθ' ὑπ' ἀνοίας.

Srv. i Eum. 988 n., Prom. 136 n., 152 n. a j. v. (CHRIST M.², str. 257 n.).

Vydavatelé upravují leckdy i proti svědectví rukopisů jiným rozdělením kol systém tak, že monometry mizejí. Na kolometrii rukopisů příliš spoléhati nelze. Ukazuje nám sice, jak bývala v starověku kola stanovena, ale nenaznačuje, jaká kola uznával básník sám; nebo básníci sami, aspoň starší, ve svých rukopisech básní v kola nedělili (R., str. 111).

Ježto v přísných systémech anapaestických každá dipodie (metron) činí jakýsi celek, po němž musí se končiti slovo (v. výše, str. 217), jest samozřejmo, že kterýkoli systém, obsahující sudý počet meter, lze upraviti tak, aby se skládal ze samých dimetrů, a každý systém, obsahující lichý počet jich, tak, aby obsahoval jediný monometr. Že by monometr, po němž je silná interpunkce, označoval oddíl systému, jak soudí Christ M.[2], str. 256, je málo pravděpodobno: monometry bez interpunkce jistě toho významu nemají, a interpunkce sama není zjevem rhythmickým, který by byl vždy označoval konec jistého rhythmického oddílu.

Otázka tato nemá podle mého soudu váhy; jde při ní jen o zevní, grafické rozdělení systému, jež může býti třeba několikeré: vskutku však každý systém činí pro sluch nepřetržitou jednotu až do koncového paroimiaku. Jak třeba systém upraviti také pro oko, je věc podřízená. Mně by se spíše zamlouvala úprava taková, kterou by při sudém počtu meter vznikaly veskrze dimetry, při lichém jediný monometr, jejž by nejlépe bylo raditi před koncový paroimiakos: tak se lichý počet meter naznačí ihned také oku. Uznávati několik monometrů v systému, když je lze spojovati v dimetry, nezdá se mi vhodné. Pro několik monometrů svědčil by snad leckde smysl místa, jak soudil Christ, ale ten při rozdělování kol má význam jen podřízený.

Pozn. 2. O významu a účelu monometrů v systémech anapaestických jedná *C. Conradt*, Aeschylos Perser, erklärt von *L. Schiller*, 2. Aufl., Berlin 1888, str. 134 n. Monometry nebyly prý doplňovány pausami v dimetry, ježto na jejich konci není dovolen průzev a slabika volná. »Sie werden in den Wendungen des Reigens, den der Chor zu schreiten hatte, und den Maassen derselben ihren Grund haben.« Postavení jejich v systému je různé: často stojí proti monometru dimetr.

Na konci jednotlivých dimetrů systému (mimo koncový paroimiakos) nepřipouští se slabika volná a průzev: volnost ta jest dovolena jen na konci systému, ježto jest periodou (R., str. 120 n.). Nicméně i tu vyskytují se výjimky, ačkoli jsou velmi řídké, hlavně při střídání osob, oslovování, zvolání; srv. Sof. OK 188 n. *ἄγε νυν σύ με, παῖ,* | *ἵν' ἂν εὐσεβίας ἐπιβαίνοντες* . . . : podobně ib. 139, 170, 173; Ant. 936; Eur. Alk. 78, Med. 1396; Aristof. Thesm. 776 n., Sfek. 1010 (*ὑμεῖς δὲ τέως, ὦ μυριάδες* | *ἀναρίθμητοι*), a j. v.

Na konci jednotlivých meter připouští se taková volnost rovněž jen výjimkou za týchž podmínek; srv. na př. Aisch. Ag. 1537

ἰὼ γᾶ γᾶ, | *εἴθε μ' ἐδέξω*, a j. v.

U Aischyla vyskytuje se tato volnost také při interpunkci, a to nejen na konci dimetrů, ale i na konci dipodií; srv. Pers. 18

προλιπόντες ἔβαν, | *οἱ μὲν ἐφ' ἵππων*

(Dindorf tu proto z prvého kola dělá monometr); Ag. 794 n.

ἀγέλαστα πρόσωπα βιαζόμενοι·
ὅστις δ' ἀγαθὸς προβατογνώμων.

Pozn. 3. O věci té jedná podrobněji *Hermann* El., str. 372 n., Ep. 138, *Christ* M.², str. 257, ač neliší přesně systémy přísné a volné, a *Rossbach* M.³, str. 142 n. Výčet míst s těmito volnostmi (částečně nesprávný) jest u *A. Seidlera*, De versibus dochmiacis tragicorum Graecorum I, Lipsiae 1811, str. 80, pozn. *K. O. Müller* v přídavku k Aischylovým Eumenidám (Aeschylos Eumeniden ... von *K. O. Müller*, Göttingen 1833, str. 80) počínal nesprávně po každém průzevu, který se vyskytuje u p r o s t ř e d systému, systém nový.

Jako není třeba, aby se končila myšlenka periodou nebo strofou, tak nekončívá se ani systémem, ačkoli se stává zpravidla, že myšlenka na konci systému dochází aspoň částečného ukončení, označeného někdy slabší interpunkcí; srv. Aisch. Ag. 66 n.

κάμακος θήσων Δαναοῖσιν
Τρωσίν θ' ὁμοίως. ἔστι δ' ὅπῃ νῦν . . .

kde po paroimiaku vůbec ani interpunkce není. Vydavatelé, kteří po *Δαναοῖσιν* kladou čárku, činí tak hlavně, tuším, proto, aby vyhověli pravidlu. V osamělých systémech anapaestických, totiž v takových, po nichž jiný systém nenásleduje, arci se myšlenka končí vždy (Hermann El., str. 378, Ep. 141 n., Rossbach M.³, str. 142 n.).

Systémy anapaestické bývají rozmanité délky; nejkratší mívají tři až čtyři řady, nejdelší jest systém o 62 řadách v Arist. Neř. 889—948. V systému tom jest ovšem mnoho monometrů: jiným dělením lze dosíci i o něco více neb o něco méně řad. Takové dlouhé systémy mohly se přednášeti zcela pohodlně. Také když nestřídaly se v nich osoby, bylo na konci jednotlivých řad, ba i meter dosti času k tomu, aby přednášející nabral dechu. Je to omyl, tvrdí-li Christ M.², str. 257, že bez pausy nemůže hlas lidský pronésti větší počet anapaestických dimetrů, a diví-li se proto vytrvalosti a síle řeckých plic (srv. i str. 256). Christovo mínění vzniklo asi tím, že anapaestické systémy v parabasi komoedie slovou *πνῖγος* nebo *μακρόν* (Pollux 4, 112 praví o nich, že se zpívaly *ἀπνευστί*; srv. schol. k Aristof. Ach. 659). Nelze věru pochopiti, proč by tento systém byl býval přednášen jedním dechem, jako by u dobrého přednášeče vůbec bylo znáti, kdy a kde při přednášení oddychuje. Kdo z diváků byl by poznal, že *πνῖγος* vskutku se přednášelo jedním dechem, a jaký by to bylo mělo účel? *Πνῖγος* jest patrně jiný, h y p e r b o l i c k ý výraz vedle *μακρόν*: systém ten následuje vždy po anapaestických tetrametrech a zván jest tak proto, že, skládaje se z veršů kratších, sám takřka vybízel k rychlejšímu přednášení, že byl — jak i my nepřesně říkáme — přednášen »jedním dechem«, t. j. rychle. Zdali při tom přednášející nabíral dechu či nikoli, do toho divákům nic nebylo. Tím si podle jména *πνῖγος* lámali hlavu pouze pozdější grammatikové. O něco pozorněji vykládá výraz ten Rossbach M.³, str. 143 (»da es — t. *πνῖγος* — ohne Pause, also g l e i c h s a m in einem Athemzuge f a s t bis zum Ersticken oder *ἀπνευστὶ* vorgetragen ward«).

O pravidlech, jimiž se řídily dimetry a paroimiaky přísných systémů co do stahování arsí, rozvádění thesí, diaeresí a caesur, vyloženo bylo již výše na str. 214 n. a 221 n.

Prisné anapaestické systémy, složené z týchž kol stejně velikých, jejichž tvar taktu byl do jisté míry omezen, byly povahy vážné a rázné, a hodily se k písním pochodovým snad ještě lépe než řady anapaestických tetrametrů nebo paroimiaků. V básnictví lyrickém nemáme arci jich užívání dosvědčeno.

Pozn. 1. *C. Conradt*, Aeschylos Perser erklärt von *L. Schiller*. 2. Aufl. Berlin 1888, str. 134, soudí, že anapaestické písně pochodové uvedl do literatury Terpandros embaterii, jež však skládal ze samostatných jednokolových nebo dvoukolových veršů. Kdy a kdo zavedl systémy anapaestické, jež poprvé se objevují v tragoedii, není prý známo.

Užívalo se však těchto systémů jako metra pochodového v tragoedii, jež snad je přejala z básnictví lyrického, a v komoedii, a to v těchto případech:

1. Anapaestické systémy provázejí sbor, vstupující do orchestry, nebo vystupujícího herce.

a) Sbor v tragoedii starší vstupoval do orchestry za přednášení několika systémů anapaestických: podle délky tohoto vstupu, jenž asi spojen býval s obcházením orchestry, aby všecko obecenstvo mohlo si prohlédnouti nádherné vypravení sboru hned při jeho vstupu, bývá přednášen menší nebo větší počet systémů. Přednáší je podle obecného mínění náčelník sboru (koryfaios), podle odchylného mínění H. GUHRAUEROVA (BJ. 24. 1885. str. 33 n.) celý sbor. Teprve po přednesení těchto systémů, tedy po slavnostním svém pochodu a rozstavení, začíná sbor zpívati píseň lyrickou. Proto vstupy sboru (*πάροδοι*) starších tragoedií dělí se na anapaestické parody vlastní, složené z těchto systémů a přednášené za zvuku píšťaly, a na parody lyrické, zpívané a provázené rhythmickými pohyby sboru, tancem.

Anapaestická parodos vyskytuje se zvláště v dramatech Aischylových, v Peršanech v. 1—64, v Hiketidách 1—40, v Agamemnonu 40—103, v Myrmidonech frg. 131, a v Sofokleově Aiantu v. 134—171. Tragoedie jiné, zvláště pozdější, nemají tohoto nejstaršího způsobu parody; systémy v Euripidově Hekabě 59 n. jsou volné.

b) Velmi často vystupuje herec slavnostním, vážným krokem, k němuž byl arci nucen již hereckým svým oděvem, za zvuku anapaestických systémů sboru: upozornil na to první A. BOECKH, Über die Antigone des Sophokles I (ABerlA. z r. 1824 [1826], str. 86); ovšem mínil nesprávně, že výstup herce provázen jest »mit einer marschartigen Bewegung des Chores . . ., der bei dem Auftreten einer Person natürlich in Bewegung geräth«. Pro výstup herce stačí asi zpravidla, aspoň v tragoediích Sofokleových a Euripidových, jediný systém; srv. Sof. Ant. 376 n., 526 n., 626 n., 801 n., 1257 n., OT. 1297 n.; Eur. Andr. 494 n., Her. M. 442 n., a j. v. (výčet těchto systémů jest u ROSSBACHA M.³, str. 146, pozn.). U Aischyla vyskytuje se jediný systém jen v Promethen 277 n. Jinde provází Aischylos vystoupení herce zpravidla několika systémy, jež přednáší patrně náčelník sboru ještě dříve, než herec se objeví, naznačuje tak divákům jeho blížení, dříve než ho spatří: srv. Pers. 140 n. (čtyři systémy), Hik. 966 n. (tři

systémy), Hepta 861 n. (dva systémy). Několika systémy vítá náčelník Agamemnona, vracejícího se z Troje v slavnostním průvodu, v Agam. 782 n. Podle Aischyla užívají i jiní tragikové, kteří jinak spokojují se při vystoupení herce systémem jediným, několika systémů při vstupech slavnostních: tak Euripides v El. 988 n. (kde Klytaimestra přijíždí na voze), v Hik. 1114 n. (při pohřbu hrdin, padlých před Thebami).

Řidčeji přednášejí vystupující herci anapaestický systém sami, zvláště představují-li nějaké božstvo; tak na př. Herakles v Sof. Fil. 1409 n., Artemis v Eur. Hipp. 1283 n., Thanatos v Eur. Alk. 29 n. Někdy po systému sboru přidává svůj systém i herec (srv. Sof. OT. 1307 n.).

Tyto vstupní systémy mohou se vyskytovati kdekoli, třeba uprostřed epeisodia: nutné arci nejsou. Herci mohou vystoupiti, a zvláště v pozdější tragoedii, vystupují často i bez nich, tedy zcela tiše. Antistrofické response arci systémy tyto nemají.

2. Anapaestické systémy vyskytují se také při odchodu sboru nebo herce. Tyto systémy zakončují nejen jednotlivé scény, nýbrž i celou tragoedii: u Sofoklea a Euripida a vůbec v tragoedii pozdější systémy na konci scén mizejí a udržují se pouze na konci tragoedie.

a) Aischylos užívá k ukončení scény zpravidla několika systémů sboru: srv. Pers. 532, 633, Hepta 822, Ag. 355 n., 1331 n., Choef. 719 n., 855 n. Podobně užívá jich k ukončení celé tragoedie: srv. Prom. 1040 n. (kde se o ně dělí Prometheus, Hermes a sbor; konečný systém přednáší Prometheus), Hepta 1054 n., Choef. 1065 n. Ostatní zachované tragoedie Aischylovy nekončí se anapaestickými systémy.

Pozn. 5. Na uvedeném místě Promethea jednotlivé systémy shodují se i počtem veršu; začáteční a koncový systém Prometheuv má 14, oba systémy Hermovy 9, střední systém náčelníka sboru 8 kol. Jinde takové response u těchto systémů není; patrně nebyla nutná.

Jen na dvou místech Aischylos spokojuje se systémem jediným: v Prom. 877 n. (kde Io odkvapí, přednášejíc systém sama) a v Hik. 625 n. Jen někdy (na př. v Prom. 877 n. a Ag. 1331 n.) provázejí systémy, ukončující nějakou scénu, skutečně odchod herce: často tomu tak není, ač zajisté všecky tyto systémy na konci scén i celé tragoedie vyvinuly se ze systémů, jimiž byl původně vždy provázen odchod herce nebo sboru.

b) U Sofoklea a Euripida vyskytují se systémy na konci scén jen v starších tragoediích a skoro vždy provázejí odchod herce; tak v Sof. Aiantu 1163 n., Ant. 929 n. (snad dva systémy, o něž se dělí odcházející Antigona s Kreontem a náčelníkem sboru), v Eur. Med. 357 n. a 1081 n. (čtyři systémy náčelníka sboru). Vždy (mimo Sof. Ant. 929 n.) pronáší tyto systémy náčelník sboru.

c) Pozdější tragoedie Sofokleova a Euripidova podržela systémy jen na konci kusu: bývají krátké, o třech až čtyřech řadách. Euripidův Her. M. 1427 n. končí se dokonce kratičkým systémem o dvou řadách:

στείχομεν οἰκτροὶ καὶ πολύκλαυτοι,
τὰ μέγιστα φίλων ὀλέσαντες.

Dokladu dalších netřeba uváděti: připomenutí zasluhuje, že ani u nich není ukončení tragoedie anapaestickým systémem nutné (srv. Sof. OT. 1524 n., Eur. Iona 1619 n., Kykl. 708 n., konec Trojanek). Ale zakončení kratkým systémem anapaestickým jest pravidlem: u Euripida opakuje se dokonce na konci tragoedií týž systém:

ὦ μέγα σεμνὴ Νίκη, τὸν ἐμὸν
βίοτον κατέχοις
καὶ μὴ λήγοις στεφανοῦσα

(srv. konec Oresta a Foiničanek). Jiným, ale stejným systémem končí se také Alkestis, Andromache, Bakchy a Helena (srv. i Medeii).

Několik systémů na konci tragoedie vyskytuje se jen tehdy, když je, jako na konci Aischylova Promethea, přednášejí vedle náčelníka sboru i herci: srv. konec Sofokleova Aianta, Trachinanek, Filokteta, Oidipa na Koloně, Euripidovy Elektry, Medeie a Oresta.

3. Systémy anapaestické vyskytují se mezi jednotlivými strofami lyrickými, zvláště v parodě. Původní parodos, v níž po anapaestických systémech následovala píseň lyrická, změnila se dosti brzo, zajisté ze snahy po rozmanitosti, tím způsobem, že sbor vcházel do orchestry a na ní se rozstavoval tiše, systémy pak anapaestické že vkládány byly mezi strofy písně lyrické.

U Aischyla vyskytuje se taková parados v Prometheu v. 128 n., kde systémy přednáší Prometheus: arci jest dosti pravdě podobno, že zachovaný nám Prometheus jest přepracován (K. Wenig, V jaké podobě se nám zachovala Aischylova tragoedie *Προμηθεὺς δεσμώτης*. Listy fil. 28, 1901, str. 161 n.), u Sofoklea v Antigoně 100 n. (systémy přednáší náčelník sboru) a Filoktetu v. 135 n., kde je přednáší Neoptolemos (jediné kolon náčelník sboru). První dva systémy stojí tu po strofě a antistrofě první; třetí mezi druhou a třetí dvojicí strof: α, syst., α′, syst., ββ′, syst., γγ′. Parodos má tu podobu kommu, jako často.

Podobné parody jsou v Eur. Medei 131 n. (proodos — strofa lyrická —, dva systémy, α, dva systémy, α′, systém, epodos; systémy přednášejí tu Medeia a chůva); v Rhesu 1 n. (čtyři systémy, α, systém, α′; systémy přednášejí náčelník sboru a Hektor). Parodos Euripidovy Alkestidy 79 n. liší se od ostatních podobných parod tím, že systémy (systém, α, systém, α′, systém, ββ′, systém) jsou volné, nikoli přísné (v. níže). Zcela podobně, jako tyto parody, složeno jest i stasimon v Aischyl. Eum. 916 n.

Z parody dostal se podobný způsob skladby také do kommů, a to již za Aischyla. Ježť takovým způsobem složeno několik kommů: v Aisch. Ag. 1448 n., Choef. 306 n., v Sof. Aiantu 201 n., Ant. 806 n., OK. 117 n., Alk. 861.

Systémy tyto shodují se pouze svým počtem: proti jedinému systému stojí zase systém jediný, proti dvěma dva; ale počtem taktů, ba i počtem řad bývají značně od sebe odchylné. Nesmíme tedy u nich hledati přísné response, jejíž nutnost vlastně již pojmem systému jest vyloučena (R., str. 139); nelze ji také provésti bez prostředků násilných.

Pozn. 6. Otázkou o souměrnosti těchto systémů zabýval se **R. Niebersing*, De anapaestorum apud Aeschylum et Sophoclem ratione antisystematica (Diss.

Berlin 1867); *I. Myriantheus*, Die Marschlieder des griechischen Dramas, München 1873, str. 13; *J. Stippl*, Zur antistrophischen Responsion der anapaestischen Hypermetra bei Aischylos (Gymn.-Progr. Eger 1878); *týž*, Zur antistrophischen Responsion der anapaestischen Hypermetra bei Sophokles und Euripides (ib. 1879). Pojednání Stipplova týkají se anapaestických systémů vůbec. V prvním pojednání (str. 29) soudí nesprávně, že u Aischyla systémy nejsou sice úměrné v parodech, ale v kommech; jinak připouští, že není třeba, aby se přesně shodovaly (srv. druhého pojednání str. XXVIII). Úměrnosti se tu tedy nevyžaduje, a také jí nebývá. K uznávání přísné response kloní se i *H. W. Smyth*, Notes on the anapaests of Aischylos (HSt. 7, 1896, str. 139 n.).

Někdy by bylo arci lze dosíci přísného úměru uznáním paus: jest to v těch případech, kde systémy jsou si sice rovny počtem kol, ale nikoli počtem taktů, ježto v jednom systému stojí proti dimetru monometr. Tak na př. oba systémy Prometheovy v Aisch. Prom. 1041 n. a 1080 n. mají po 14 řadách, ale proti dimetru v. 1041 stojí monometr v. 1081; má tedy systém druhý o dva takty méně. Případů podobných jest dosti (srv. na př. ještě Sof. Aianta 201 n. = 214). Ježto však systémy anapaestické neshodují se vůbec často ani počtem kol, jest docela zbytečno a nesprávno, aby kdo chtěl dosíci přesné response uznáváním paus, nebo, jak činí někteří vydavatelé, uznáváním mezer v textu, není-li k tomu příčiny ve smyslu místa. Ještě méně vhodný jest nápad, že monometry přednášeny byly, aby se vyrovnaly dimetrům, pomalejším tempem.

H. Weil, Die Gliederung des dramatischen Recitativs bei Aischylos, (JPhP. 29, 1859, str. 723), tvrdí správně, že se v anapaestických systémech počítají řady, ne takty. Pausou chtěl prodlužovati tyto monometry mimo *Myrianthea* na u. m. *Westphal* M.^{2}, str. 410. *Schmidt* GM. str. 375 uznává tu také pausu; podobně *N. Wecklein*, Studien zu Aeschylus, Berlin 1872, str. 70 n. a *J. Stippl* na u. m. Srv. *W. Christ* v recensi Westphalovy metriky (JPhP. 99, 1869, str. 378) a M.^{2}, str. 258 n., *Alexanderson* GM., str. 93 n. a výše pozn. 2.

Podobný, ač ne docela stejný úkol měly přísné systémy anapaestické také v komoedii; pro vážný jejich ráz nebylo v ní pro ně hrubě místa. Vstupních anapaestů v komoedii není: přednášení jich předpokládá vystoupení klidné a vážné, jež se zpravidla komoedii nehodí. Jenom v Aristof. Eir. 82—101 a 154—172 letí Trygaios do nebe na chrobáku za zvuku anapaestických systémů, jež větším dílem přednáší sám, menším jeho sluha. Ale Aristofanes tu zřejmě paroduje tragoedii. Také neužívá komoedie systémů anapaestických mezi strofami parod nebo kommů. Vyskytují se tedy systémy v komoedii pouze v těchto případech:

1. Anapaestický systém končívá jednotlivé scény i celou komoedii; při něm odchází sbor nebo herec, jak často naznačují úvodní slova systému. Aristofanovy Batr. 1500 n. končí se třemi systémy, z nichž dva přednáší Pluton, jeden Aischylos, odcházející na svět. Sbor sám při svém odchodu (v. 1528 n.) přednáší hexametry (v. výše, str. 164). Thesmoforiazusy v. 1226 končí se krátkými systémy odcházejícího sboru (srv. v. 1228). V Acharnských 1143 n. provází tak na konci scény sbor Lamacha, odcházejícího do boje, a Dikaiopolida, odcházejícího k hostině.

Sem náleží také anapaestické systémy (tak zv. κομμάτια), které vyskytovati se mohly na počátku parabase, provázejíce jednak odstupujícího herce, jednak sbor, rozstavující se k parabasi. Dosvědčují to podle Ross-

BACHA M.[3], str. 152 slova, vyskytující se zpravidla na začátku kommatia *ἀλλ' ἴθι χαίρων* nebo *ἀλλ' ἴτε χαίροντες* (srv. Hipp. 498 n., Nef. 510 n., Sfek. 1009). Ovšem kommation, přes to, že začíná se uvedenými slovy anapaestického rhythmu, a obsahuje na počátku několik taktů anapaestických, jest zpravidla složeno metry lyrickými, jen v Hipp. 498 n. skládá se ze dvou anapaestických systémů, ač není-li místo to porušeno (srv. J. VAN LEEUWENOVO vydání této komoedie, Lugduni Batavorum, 1900, str. 95). Leckdy však kommation docela chybí (v Thesm. 776 podle pochybného domnění ROSSBACHOVA M.[3], str. 152, pozn. 2 zastoupeno prý systémy Mnesilochovými, které věcně ovšem k parabasi nepatří), a proto jest velmi pochybno, zdali při kommatiu sbor se již k parabasi rozstupoval. Mohlo se to státi i při následujících tetrametrech anapaestických, jak soudí CHRIST M.[2], str. 665, a snad se tak i zpravidla stávalo. V parabasích neúplných, v nichž anapaestických řad vůbec není (srv. Aristof. Eir. 1127 n., Orn. 1058 n., Batr. 675 n.), rozstupoval se arci sbor k parabasi i bez nich.

2. Velmi často přecházejí a končí se v komoedii řady tetrametrů anapaestických systémem, zrovna jako tetrametry trochejské nebo iambické končí se v komoedii systémem trochejským nebo iambickým. Pádným a dlouhým anapaestickým tetrametrům dostává se tak klidnějšího zakončení. Stává se to v těchto případech:

a) Jediný systém anapaestický, kratší nebo delší (zvaný *πνῖγος* nebo *μακρόν*), končí vlastní parabasi v Aristofanových Acharnských (659 n.), Jezdcích (547 n.), Vosách (1051 n.), Míru (765 n.), Ptácích (725 n.), Thesmoforiazusách (v. 814). Není-li vlastní parabase psána anapaestickými tetrametry, jako na př. v Aristofanových Oblacích, nemá arci ani tohoto anapaestického pnigu.

b) Také tak zv. syntagmata a antisyntagmata, o nichž byla výše řeč (srv. str. 231 n.), končí se, jsou-li složena z anapaestických tetrametrů, právě tak, jako parabase, vždycky anapaestickým systémem: srv. Aristof. Sfek. 621 n. a 719 n., Orn. 523 n. a 611 n., Lys. 532 a 598. Systémy po syntagmatu a antisyntagmatu nerovnají se však leckdy ani počtem taktů ani počtem řad. V Aristof. Sfek. 358 n., Ekkles. 689 n., Plut. 598 n. jsou po anapaestických tetrametrech osamělé systémy, proti nimž nestojí jiné. V Nef. 889 n. stojí před syntagmatem dlouhý systém anapaestický (a po něm strofa sboru), jakožto úvod k následujícímu syntagmatu. Snad souvisí tato nepravidelnost s tím, že zachovaná Oblaka jsou nedokončeným přepracováním Oblak původních.

Ale vyskytují se v komoedii i takové části, složené anapaestickým tetrametrem, které neobsahují hádek a sporu a nemají tedy rázu syntagmatu neboli agonu. Avšak i tyto části končívají se anapaestickým systémem; srv. Nef. 439 n., Sfek. 719 n., Eir. 1320 n.

3. Sem tam vyskytují se na libovolných místech komoedií anapaestické systémy, které — jak již z řeči jejich bývá patrno — parodují tragoedii, někdy tragoedii zcela určitou. V Aristof. Thesm. 39 n. (o systémy děl se tu sluha Agathonův, Euripides a Mnesilochos) vysmívá se tímto metrem Aristofanes básněm Agathonovu, ib. 776 paroduje Euripidovu tragoedii Palameda, ib. 1065 n. Euripidovu Andromedu. Tragický tón

a patrnou parodii tragoedií obsahují i anapaestické systémy v Orn. 209 (dudek představuje se tu jako proměněný Tereus), v Lys. 954 n. (systémy Kinesiovy a sboru), v Neř. 711 n. (systémy Strepsiada, stěžujícího si, že ho tyrají štěnice, a systémy sboru).

I jiná místa komoedií, psaná anapaestickými systémy, na př. v Aristoř. Eir. 974 n. (dlouhá modlitba Trygaiova a sboru), Sřek. 1482 n. (rozmluva Filokleonova a Xanthiova), napodobena jsou podle tragoedií.

Od ostatních básníků staré komoedie mimo Aristofana máme zachovány pouze skrovné zlomky anapaestických systémů. Hojnější i delší jsou z tak zv. komoedie střední: v ní podává se v anapaestických systémech často výčet (leckdy velmi dlouhý) rozličných jídel a lahůdek, kterých poskytoval trh athenský (srv. Anaxandridův frg. 27, Eubulův frg. 63, Efippův frg. 12, Anaxilův frg. 18, Alexidův frg. 162, zvláště však Mnesimachův frg. 4). Epikratův frg. 11 posmívá se anapaestickými systémy vyučování ve škole Platonově. Komoedie nová užívala, jak se zdá, řad anapaestických zřídka (srv. Menandrův frg. 312). Celkem však nelze o užívání anapaestických systémů v střední a nové komoedii pronésti nic určitého.

Pozn. 7. O přísných systémech anapaestických nejlépe pojednal *Rossbach* M.³, str. 158 n., jehož jsme také v tomto výkladu následovali, také *Christ* M.², str. 259 n. a *P. Masqueray*, Théorie des formes lyriques de la tragédie grecque, Paris 1895, str. 21 n. a 161 n., *L. Myriantheus*, Die Marschlieder des griechischen Dramas, München 1873, str. 100 n. a *H. W. Smyth*, Notes on the anapaests of Aischylos (HSt. 7, 1896, str. 139 n.), jenž arci dotýká se i systémů volných. O anapaestických systémech v Aischylově Prometheu jedná *Th. Heidler*, De compositione metrica Promethei fabulae Aeschyleae cap. IV. (Vratislaviae. Diss. 1884), str. 17 n.

B. Systémy volné.

Vedle systémů přísných vyskytují se v tragoedii i komoedii ještě jiné anapaestické systémy, jež se značně liší svým skladem a zvláště jistými volnostmi od systémů prvnějších: také obsah jejich bývá odchylný, totiž vždy vzrušený a pohnutý. V moderních metrikách nazývají se podle HERMANNA El., str. 380 (srv. Ep. str. 142) systémy volnými: ježto pak vyskytují se v tragoedii vesměs v žalozpěvích (*θρῆνοι, οἶκτοι*), nazývají se také systémy žalozpěvnými (Klaganapaeste). Lépe snad by bylo nazývati je anapaesty melickými nebo lyrickými po způsobu MASQUERAYOVĚ TMG., str. 96 a GLEDITSCHOVĚ M.³, str. 130.

Systémy volné liší se od přísných těmito vlastnostmi:

1. Kdežto v dimetrech, monometrech a paroimiacích přísných systémů rozvádění thesí a stahování arsí jest omezeno, tak že v nich mezi slabikami dlouhými a krátkými jest jakási rovnováha, připouští se v systémech volných stahování i rozvádění slabik v míře mnohem větší. Tím se stává, že se v nich vyskytá jednak daleko více řad (i paroimiaků), složených ze samých slabik dlouhých a často následujících i bezprostředně za sebou, jednak hojně řad, v nichž slabiky krátké mají převahu. Stává v nich také často daktyl místo anapaestu, tak že leckdy vznikají i řady zdánlivě

čistě daktylské. Dále vyskytují se v nich takty prokeleusmatické, vůbec zakázané v systémech přísných, a spojení daktylu s anapaesty (doklady v. výše, na str. 214 n. a 222 n.). Zvláště hojna bývají rozvedení v komoedii.

Hojností slabik rozvedených, po případě stažených, nabývají systémy tyto daleko rozmanitějšího rázu než systémy přísné, jež jsou celkem jednotvárné; básník může v nich podle své potřeby a podle nálady zpívající osoby hromaditi brzo slabiky dlouhé, brzo krátké a naznačovati tak vhodně buďto náladu skleslou nebo duševní rozčilení. V komoedii, jež ovšem nemá zálozpěvu, jest rozvádění slabik v těchto systémech zvláště hojné. Zajisté jevil se ráz metra i v melodii.

Pozn. 8. *Hermann* El., str. 72 a Ep. 38 měřil anapaestickou tripodii z Eur. If. Taur. 197 *φόνος ἐπὶ φόνῳ ἄχεα τ' ἄχεσιν* (⏑⏑⏑–, –⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑–) nesprávně trochejsky, ač připouštěl možnost prokeleusmatiku v řadách anapaestických. Hermanna následuje v tom *Th. Barthold*, Beiträge zur Kritik des Euripides (RhM. 21, 1866, str. 54 n.), pokládaje takové verše anapaestické za nerhytmické. Proti němu se vyslovuje právem *H. Buchholtz*, Über anapaestische akatalektische Tripodien bei Euripides (RhM. 22, 1867, str. 32 n.). Srv. výše, str. 214.

2. Diaerese po druhém taktu dimetrů zanedbává se v těchto systémech daleko častěji než v systémech přísných. Nejsouť tyto systémy metrem pochodovým, nýbrž byly zpívány; proto diaerese v nich spíše mohla chyběti (srv. výše, str. 217 n.).

3. Průzev a slabika volná na konci dipodií, jež v přísných systémech nebyly připouštěny, vyskytují se v těchto systémech volných častěji; srv. Eur. Iona 167, 175, If. Taur. 125, a j. v.

4. Paroimiakos nestává jenom na konci systému, nýbrž často také uprostřed něho i na jeho počátku, a to třeba několikrát za sebou; systém může se končiti i dimetrem i jinak, jak níže shledáme. Proto arci systémy volné nemívají leckdy onoho výrazného a klidného konce, jakým se vyznačují systémy přísné. Konec jich nebývá také všude jasně znatelný. Ostatně otázce této nebylo věnováno ještě dosti pozornosti.

5. Vedle dimetrů a monometrů, jež v přísných systémech jsou jediné přípustny, vyskytuje se v těchto systémech také **akatalektická a katalektická tripodie anapaestická, někdy tvaru prosodiaku**; srv. Eur. If. Taur. 154 *οἴμοι φροῦδος γέννα* (kteréž místo arci bylo opravováno v dimetr), 213 (*ἔτεκεν, ἔτρεφεν, εὐκταίαν*), 126 n. (*ὦ παῖ τᾶς Λατοῦς, Δίκτυνν' οὐρεία*), a j. v.

Katalektická tripodie, skládající se ze samých slabik dlouhých (– – – – –), mohla by se ovšem měřiti i jako dochmios; ježto se, jak mimochodem poznamenáváme, vyskytují v těchto systémech také řady dochmické, není leckdy snadno rozhodnouti, jak třeba takovou řadu měřiti.

Pozn. 9. Bylo již výše (str. 214) poznamenáno, že *H. Buchholtz*, De Euripidis versibus anapaesticis (Progr. Cottbus 1864), str. 22 připouštěl akatalektické anapaestické tripodie jen v jistých písních lyrických, avšak v systémech anapaestických uznati jich nechtěl a měnil je konjekturami v dimetry; na př. výše uvedený verš z Eur. If. Taur. 213 *ἔτεκεν, ἔτρεφεν, εὐκταίαν* chtěl měřiti podle

způsobu starověkých metriků jako dimetr; podobně v Eur. If. Taur. 197 *φόνος ἐπὶ φόνῳ ἄχεα τ' ἄχεσιν* (⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑⏑⏑, ⊼). Také *Gleditsch* M.[3], str. 130 měří vers z Eur. II. Taur. 126 n. *ὦ παῖ τᾶς Λατοῦς* tetrapodicky, ač tripodie anapaestické ve volných systémech zřejmě připouští. Jak třeba měřiti, o tom rozhoduje v určitých případech sklad celého systému.

Řidčeji vyskytují se v těchto systémech katalektické dipodie (⏑⏑ – ⊔), na pr. v Aristof. Thesm. 1069 (*δι' Ὀλύμπου*).

6. V těchto systémech bývají vloženy i řady alloiometrické, buď na začátku systémů a na konci nebo uprostřed nich, zvláště řady dochmické, bakchijské, iambické a trochejské (tyto s hojnými tonami), řidčeji daktylské. Vysvitne to z rozboru některých volných systémů. Tím pozbývají tyto systémy částečně svého původního anapaestického rázu a blíží se k lyrickým strofám, v nichž živly alloiometrické bývají dosti hojné.

Pozn. 10. O rozdílu mezi systémy přísnými a volnými jedná *H. W. Smyth*, Notes on the anapaests of Aischylos (HSt. 7, 1896, str. 139 n.). Pojednání jeho neobsahuje hrubě nic nového.

Jak se tyto volné systémy do tragoedie dostaly, jest těžko říci. Jisto jest, že užívá se skutečných volných systémů, kteréž tedy nečiní strof, v kommech, monodiích a zpěvech *ἀπὸ σκηνῆς* hojněji teprve v pozdější tragoedii; v tragoedii starší anapaestické řady mají i v žalozpěvech obyčejně sklad antistrofický (na př. v Aischylových Peršanech, snad v Sofokleově Elektře, ale ještě r. 415 v Euripidových Trojankách). Ježto zpívané skladby astrofické — také anapaestické žalozpěvy byly ovšem zpívány — jsou vůbec pozdějšího původu, zdá se, že se tyto volné systémy vyvinuly teprve z anapaestických skladeb strofických, ač jsou zajisté mnohem starší astrofických monodií daktylských. Řad anapaestických užívalo se v žalozpěvech, ovšem ve skladbách strofických, mnohem dříve než řad daktylských; neboť řady daktylské skládány byly, jakmile se objevily v žalozpěvech, ihned astroficky. Že žalozpěvné písně anapaestické pocházejí ze starší lyriky, hlavně z aulodických nomů Olympových, jež rovněž užívaly anapaestických řad, tvrdí Rossbach M.[3], str. 159. Přesně té domněnky dokázati nelze. Christ M.[2], str. 273 míní, že se vyvinuly ze systémů přísných.

Hledíme-li k tomu, že některé z těchto volných systémů neobsahují vůbec alloiometrických řad, ba že bývají skládány i velmi přísně, dále k tomu, že někdy (srv. Eur. Med. 96 n. a Hipp. 176 n.) i přísné systémy mají význam systémů žalozpěvných, nelze myšlenku Christovu tak zhola odmítnouti. Možná, že k jejich vývoji přispěly vedle strofických písní lyrických vskutku také přísné systémy anapaestické; neníť mezi obojími systémy někdy přesné hranice.

V následujícím výkladu přihlížeti budeme jen ke skutečným volným systémům, tedy ke skladbám astrofickým. O anapaestických strofách, původem starších, promluveno bude ve zvláštním odstavci.

Nejstarší příklad volného systému jest v Aischylových Peršanech 918 n. Po přísném systému vystupujícího Xerxa (v. 909 n.), jenž obsahuje arci také pouhé nářky Xerxovy, následuje volný systém náčelníka sboru,

naříkajícího nad nešťastným návratem Xerxovým, ač nejsou-li to systémy dva, z nichž jeden končí se paroimiakem (v. 921), druhý dimetrem (v. 930):

αἰνῶς αἰνῶς ἐπὶ γόνυ κέκλιται
– –́, – –́, ⏑⏑–́⏑, ⏑⏑ –́.

Konec systému není tedy označen metricky, nýbrž střídáním osob. Hned po tom následuje strofický kommos mezi Xerxem a sborem, jenž rovněž je převahou anapaestický.

Také systém Promethéův v Aischylově Prometheu 93—100 má obsah žalozpěvný, ale skladem svým neliší se od systémů přísného.

V **Sofokleových** Trach. 971—1004 jest žalozpěv mezi Hyllem, starcem a Herakleem, složený rovněž volnými systémy. První (v. 971 až 973) jest porušen, i třeba jej upraviti (GLEDITSCH C., str. 147). Celkem jest tu sedm systémů, zakončených vesměs paroimiakem. Složeny jsou dosti přísně: že však jsou to systémy volné, ukazují dva paroimiaky (v. 986 n.), bezprostředně po sobě následující. Jest úplně zbytečno, prováděti v nich po způsobu GLEDITSCHOVĚ na u. m., str. 147 n. antistrofickou responsi. Nelze ji ani úplně provésti beze změn textu. Vždy by bylo třeba uznávati zvláštní *προῳδός* (971—973) a dlouhou *ἐπῳδός* (994—1004). Po části astrofické následuje threnos strofický, složený z rozmanitých řad (částečně též anapaestických). Snad i krátký systém v OT. 1307—1311 třeba počítati mezi systémy volné: ale v. 1310 jest tu porušen, tak že těžko se tu rozhodnouti. Obsah by to připouštěl.

Volné systémy Aischylovy a Sofokleovy, pokud je známe, byly tedy skládány málo odchylně od systémů přísných. Jeví se v nich jen větší volnost v tvaru taktů a v užívání paroimiaku; alloiometrických řad v nich není.

Daleko častěji užíval volných systémů **Euripides**, zvláště v oněch zpěvích, jež jevily náladu stísněnou, ale klidnější, nikoli bolest ještě živou a prudkou. Proto užívá Euripides rád i stahování slabik.

Kommatická parodos Alkestidy 77 n. počíná se dvěma přísnými systémy náčelníka sboru. Po strofě a antistrofě první vloženo po volném systému, o jehož přednášení dělí se náčelníci obou polosborů. První má šest, druhý sedm řad, tedy se přesně neshodují. Paroimiaky vyskytují se tu nejen na konci systému, nýbrž i na začátku jich a uprostřed nich (v. 93, 94, 105, 107), vedle nich pak katalektická dipodie *νέκυς ἤδη* a *τί τόδ' αὐδᾷς* (v. 93 a 106). Alloiometrických řad tu není. A. SEIDLER, De versibus dochmiacis tragicorum graecorum I, Lipsiae 1811, str. 81, pozn., chtěl zbytečně oba systémy uváděti v souměr.

V Hippolytu následuje po přísném systému náčelníka sboru (1342 až 1346) dlouhá monodie Hippolytova (1347—1388). První část její skládá se ze dvou nestejných systémů volných, zakončených paroimiakem (1347 až 1350, 1351—1369). Že jsou to systémy volné, vidno z uvedení v. 1361 n. Jinak jest jejich skladba dosti přísná. Druhá část monodie (1370—1388) skládá se z řad anapaestických, mezi něž vtroušeny řady dochmické (1372, 1384), bakchijské (1380), trochejská (1385) a iambická (1388). Iambicky se monodie končí. Jest tu tedy systém anapaestický s hojnými řadami cizorodými, ostře se lišící od prvých systémů čistě anapaestických. Ostatně metrický výklad této druhé části není všude nepochybný.

V Hekabě 59—215 jest monodie Hekaby, náčelníka sboru a zpěv ἀπὸ σκηνῆς mezi Hekabou a Polyxenou, skládající se vesměs ze systémů volných. Celý tento zpěv, který z převážné části obsahuje řady anapaestické (dimetry, paroimiaky a také monometry), složen jest z jednotlivých systémů, zakončených paroimiakem (67, 72, 82, 89, 97, 103, 115, 129, 140, 153, 158, 164, 179), ale i jinými anapaestickými versi (77, 176, 215 a j.). Paroimiaky vyskytují se také uprostřed systémů (srv. v. 157, 169 n., 188). Z alloiometrických veršů vyskytují se tu daktylské hexametry (74, 75, 90, 91), daktylské pentapodie (167, 209), iambické tripodie (77, 168, 210) a dochmie (182, 185, 190, 193, 201). Leckteré verše (na př. 211, 215) jsou kriticky pochybné.

V Ionu 82—111 přednáší Ion nejprve několik přísných anapaestických systémů, pak dvojici strof (112—143), konečně monodii, nejspíše z několika volných systémů anapaestických, jež nekončí se vždy paroimiakem (srv. v. 150, kde jest asi konec jednoho systému), ač nechceme-li celou tuto třetí část pokládati za systém jediný (143—183). Paroimiaky vyskytují se tu dvakrát (168 n.), třikrát (155 n.), ba i pětkrát za sebou (172 n.): některé z nich končí asi jednotlivé systémy. Ve v. 150 vyskytuje se katalektická tripodie *ὅπως ἀπ' εὐνᾶς ὄν* (⏑⏑⏑́⏑, – –́, – –), ve v. 153 a 170 dipodie iambická (*ἔα ἔα*). Jinak tu alloiometrických řad není. Antistrofickou responsi tu bez násilných prostředků provésti nelze. Začátek monodie (144—148) bývá ve vydáních (na př. v Nauckově i kritickém vydání Weckleinově) rozkouskován na malá kola, ač třeba tu uznávati paroimiaky a dimetry (Rossbach M.[3], str. 166 n.). Obsahem nejsou však tyto systémy žalozpěvem.

Podobně složena jest i monodie Kreusina v Ionu 859—922, jež jest asi celá astrofická a skládá se nejspíše rovněž z několika systémů, zakončených někde paroimiakem, jež však nelze všude přesně od sebe odděliti. Paroimiaky jsou tu velmi hojné (i uprostřed systémů), a vyskytují se i několikrát za sebou. V. 889 a 900 (*κρόκεα πέταλα φάρεσιν ἔδρεπον — ἵνα με λέχεσι μέλεα μέλεος*) může býti anapaestickou tripodií

⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑

nebo, ač to není pravdě podobno, iambickou tetrapodií

⏑⏑́⏑, ⏑⏑́⏑, ⏑⏑́⏑, ⏑⏑́⏑.

Tripodií anapaestickou jest snad i v. 896 (*Κύπριδι χάριν πράσσων*) a v. 905, 906, 908. V. 894 n. (*θεὸς ὁμευνέτας ἄγε; ἀναιδείᾳ*) obsahuje dva dochmie. Ani tu není vše kriticky jisté.

V Ifigeneii Taurské 123—235 jest kommos sboru a Ifigeneie. Sklad jeho jest týž, jako podobných zpěvů, již uvedených. Většinou složen jest z anapaestických dimetrů, paroimiaků, dipodií (152, 202) a také tripodií (srv. v. 154). V. 197

φόνος ἐπὶ φόνῳ, ἄχεά τ' ἄχεσιν

a podobný v. 220 a 232 jest asi také tripodie anapaestická (v. výše, str. 209), nikoli, jak míní Rossbach M.[3], str. 167, tetrapodie iambická. Je-li tomu tak, není tu alloiometrických řad. Že není nutno, aby volné systémy končily se paroimiakem, toho důkazem je v. 202: verš ten jest dipodie

anapaestická, jíž se končí systémy sboru. Jiné systémy tohoto kommu zakončeny jsou paroimiakem (v. 142, 177, 235).

V Ifigeneii v Aulidě vyskytuje se v prologu 117—163 několik systémů volných (svědčí o tom hlavně paroimiaky, jež vyskytují se tu bezprostředně za sebou; srv. 115 n., 131 n., 136 n.): obsahují rozmluvu mezi Agamemnonem a starcem. Obsah té rozmluvy málo se hodí k tomuto metru: ale prolog této tragoedie, jak známo, odchyluje se vůbec od způsobu Euripidova a vzbuzuje kritické pochybnosti.

V monodii Ifigeneiině v téže tragoedii 1283—1335 vyskytuje se také systém volný (1319—1329). Paroimiaky vyskytují se uprostřed něho (1321 n.): zakončen jest monometrem. Po něm i před ním složena jest monodie jinými metry.

Žalozpěvné anapaesty, složené po způsobu přísných systémů, jsou po parodě v Hippolytu 176—266 (rozmluva Faidrina s chůvou): zcela podobné jsou jim přísné systémy chůviny a Medeiny v Medeii 96—130, 139—147, 160—172, 184—203 před parodou a mezi strofami parody.

Threnodického rázu jsou i systémy Hekabiny v Trojankách (98—152). Některé verše jsou asi porušeny a byly původně přesně anapaestické (124, 136, 144, 146 n.).

Že by tyto volné systémy se přesně shodovaly a tvořily strofy, toho není určitého dokladu. Nářek Elektřin v Sofokleově Elektře 86—120, složený velmi přísnými anapaestickými řadami, ale mající i paroimiaky, po sobě následující (v. 88 n., 105 n.), lze ovšem vskutku bez násilných prostředků upraviti tak, že oba systémy, z nichž se skládá, jsou si úplně rovny. Poněvadž druhý systém má o jedno metron méně, uznává se buď v tomto systému mezera, nebo se v prvém systému některá slova vypouštějí; na př. podle Naucka ve v. 100 slova ἀπ᾽ ἄλλης ἢ ᾽μοῦ, i jinak podezřelá, ač nikoli nepřípustná, nebo ve v. 99 slova φονίῳ πελέκει. Pro antistrofické dělení svědčil by ten úkaz, že oba paroimiaky stojí na témž místě obou systémů. Jiní vydavatelé a metrikové (na př. Westphal M.², str. 429) neuznávají tu response. Hledíme-li k tomu, že volné systémy nemívají response, a že i v systémech, kde bychom vyžadovali přísné response, leckdy monometr zastupuje dimetr (v. výše, str. 238 n.), nemůžeme tvrditi, že by tu uznávání response bylo nutné a nepochybné (Gleditsch G., str. 35 n.).

Pozn. 11. *Rossbach* M.³, str. 158 n. uznává volné systémy, které se shodují antistroficky. Ale tím právě stávají se takové systémy strofami, a proto promluvíme o nich ve zvláštním oddíle.

Komoedie řecká nemohla užívati řad anapaestických týmž způsobem, jako tragoedie, poněvadž žalozpěvů arci neměla. Ovšem dosti často parodovala tragické žalozpěvy, také ty, které psány byly volnými systémy. Ale volné systémy jí byly neobvyklé a snad i nemilé; proto jsou takové parodie u nich psány vesměs systémy přísnými. Jen v Aristof. Thesm. 1065 n. vyskytuje se katalektická dipodie anapaestická (v. 1069 δι᾽ Ὀλύμπου), v přísných systémech neobvyklá. Parodie tyto byly již uvedeny při výkladu o systémech přísných.

Osamělý anapaestický systém jest v Aristof. Orn. 400—405. Náčelník sboru pobízí jím sbor k boji a zmužilosti. Systém ten skládá se z pěti

dimetrů akatalektických, jejichž některé takty mají tvar prokeleusmatiku. Místo to jest však kriticky nejisté.

Pozn. 12. *Rossbacha* M.[3], str. 169 upomíná tento systém na písně enoplické, ač neví, zdali takové systémy vyskytovaly se vskutku v embateriích. Proto radí raději tento zpěv k pyrrhichickým zpěvům zbrojným (*πυρρίχη*), v nichž vyskytoval se prokeleusmatik, zvaný od některých starých metriků (Arist. p. 37) také pyrrhichiem. Několik pak prokeleusmatiků vyskytuje se i v tomto systému. Myslím, že tu nelze tvrditi nic určitého.

V tragoediích Senekových vyskytují se systémy anapaestické, jež mají povahu zpěvů (kantik), ale odchylují se v leccems od systémů řeckých. Nekončí se totiž nikdy paroimiakem, jenž se vůbec v tragoediích Senekových nikde nevyskytuje (poznal to již HERMANN El., str. 387), nýbrž dimetrem (srv. Herc. fur. 131) nebo monometrem. Mezi jednotlivými řadami není spojitosti (synafie), nýbrž připouští se na jejich konci i průzev a slabika volná. Diaeresi po prvním metru mají dimetry pravidelně, v prvním a třetím taktu bývá hojný daktyl m. anapaestu. Jest tedy konec dimetru – ⏑́⏑ – – velmi hojný. Druhá a čtvrtá these se nerozvádí. Tvary taktu Seneca střídá, neklada za sebou často téhož tvaru taktu, a prokeleusmatiku nepřipouští (MÜLLER RM.[2], str. 159).

Pozn. 13. Mylné jest domnění *Müllerovo* RM.[2], str. 104 n., že systémy ty třeba pro volnost, kterou mají v nich dimetry na svém konci, měřiti po monometrech, jakých užil Seneca i v Apocolocyntosi kap. 12, kde jim ovšem (na př. *F. Bücheler*, Petronii satirae et liber Priapeorum, 3 ed., Berolini 1895, str. 234) větším právem uznávají dimetry. Dimetry Senekovy se tím arci odchylují od jiných, ale také monometry s touto volností, užívané stichicky, jsou nápadné. *Müller* RM.[2], str. 105 soudí, že Seneca užívá monometrů místo paroimiaků.

Příklady takových systémů jsou v Senekově Herc. Oet. 1992—1206 (píseň sboru), Herc. fur. 125—208 (píseň sboru), 1059—1144 (píseň sboru), Troad. 67—170 (střídavý zpěv sboru a Hekuby), 714—745 (monodie Andromašina), a j. v. V Agam. 311—408 střídají se pravidelně dimetry a monometry.

Seneku následuje v skládání takových zpěvů i skladatel Oktavie (srv. v. 58 n., 206 n., 278 n., 658 a j.), ač v leccems se od něho také odchyluje (R. PEIPER a G. RICHTER, L. Annaei Senecae tragoediae . . . . Lipsiae 1867, str. XII).

Celkem jest u Římanů rozmanitost taktů řad anapaestických omezena: patrně proto, že metra anapaestická, jako daktylská, činila básníkům obtíže (H. GRAUERT, Über die Metrik der römischen Epiker. Eine Nachschrift, v J. R. KÖNOVĚ spise »Über die Sprache der römischen Epiker«. Münster 1840, str. 245 n.).

C. Strofy.

Žalozpěvy tragoedie bývají skládány také antistroficky, a to strofami, jež se neliší leckdy skladem od volných systémů, zvláště ne od těch, které připouštějí řady alloiometrické. O rozboru těchto strof srv. také pozn. 14 na str. 198.

Dlouhý threnodický kommos mez. Xerxem a sborem v Aischylových Persanech 932 n., obsahuje několik takových prostých anapaestických strof.

První dvojice strof 932—939 = 940—948

ΞΕ. ὅδ' ἐγών, οἰοῖ, αἰακτὸς
μέλεος γέννᾳ γᾷ τε πατρῴᾳ
κακὸν ἄρ' ἐγενόμαν.

ΧΟ. πρόσφθογγόν σοι νόστου τὰν
κακοφάτιδα βοάν, κακομέλετον ἰὰν
Μαριανδυνοῦ θρηνητῆρος
πέμψω πολύδακρυν ἰαχάν

má toto schema:

I. ⏑⏑ –, – –, – –, – 4
⏑⏑ ––, – –, – ⏑⏑, ⏑⏑ – 4
⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑ –. 2

II. – –, – –, – –, – 4
⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑ –, ⏑⏑⏑⏑, ⏑⏑ – 4
⏑⏑ –, – –, – –, – – 4
– –, ⏑⏑ –, ⏑⏑ –, – 4.

V. 945 v antistrofě jest, jak ukazuje neshoda v metru, porušen.

Schema druhé dvojice strof 949—961 = 962—972 jest toto: I. 3 . 3 . 3 . 3 . 3. II. 4 . 3 . 4 *a* . 4 *a* . 2 . 4 . 2 . 2. V. 956 n. = 968 n. nejsou trochejské, nýbrž jistě iambické (– ⏑ –, ⏑ – ⏑ –). V posledním kolu (961 = 973) vyskytuje se v antistrofě prokeleusmatik (⏑⏑ ⏑⏑, ⏑⏑ –). Ve v. 954 a 966 třeba čísti slovo *βοᾷ* jednoslabičně.

Třetí dvojice strof 973—987 = 988—1001 skládá se opět ze dvou period, z nichž jen druhá jest čistě anapaestická s iambickým koncem (986 = 1001). Náleží tedy tyto strofy mezi strofy polymetrické. Ostatek kommu skládá se ze strof jinorodých.

Anapaestická jest také dvojice strof v Choef. 1007—1009 = 1018 až 1020. Strofy skládají se z dimetru a dvou paroimiaků, odloučených od sebe povzdechem ἒ ἔ (– –). V. 1019 v antistrofě jest však porušen.

Pozn. 14. Za anapaestický pokládá se také refrain trochejských strof v Aischylových Hiketidách v. 154 n., počínající se v. 162 a opakující se beze změny po antistrofě. Soudí se, že je složen ze čtyř tripodií a paroimiaku, jenž však jest porušen. Ale toto obvyklé mínění jest sotva správné. Tento refrain lépe jest měřiti ionsky, jak níže bude vyloženo.

Anapaestická (nikoli ionská) jest asi krátká dvojice strof v Persanech 694—696 = 700—702

σέβομαι μὲν προσιδέσθαι
σέβομαι δ' ἀντία λέξαι
σέθεν ἀρχαίῳ περὶ τάρβει.

⏑⏑ –́, – ⏑́⏑, ––́
–– ́, – ́–, ––́
–– ́, – ́, ––́, – –́

V kommatické parodě Sofokleovy Elektry jest anapaestická strofa a antistrofa pátá (193—200 = 213—220): jen poslední její kolon jest iambické. Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4. První strofa anomoiostrofické části parody (233—235) jest čistě anapaestická (4 . 4 . 4). Srv. moje vydání Sofokleovy Elektry (Tragoedie Sofokleovy. III. Elektra. Druhé vydání. V Praze 1902). str. XIII n.

U Euripida jest částečně strofický dlouhý thrénos, zastupující parodos mezi Hekabou a sborem v Trojankách (98—229). Po monodii Hekabině, o níž vyloženo na str. 246, následují dvě dvojice anapaestických strof (153—175 = 176—196 a 197—213 = 214—229). První dvojice strof skládá se, jak se zdá, ze čtyř volných systémů, v nichž vedle paroimiaků vyskytují se i monometry; ale hojně veršů jest porušeno a třeba je opraviti tak, aby byly anapaestickými tetrapodiemi (159, 161, 162, 166, 177). Druhá dvojice strof skládá se, jak se zdá, ze tří volných systémů; i tu jest v. 206 porušen.

I v **komoedii** vyskytují se anapaestické strofy. Dvojice strof v Aristofanových Žabách 372—376 = 377—381 skládá se z paroimiaku, tripodie a dipodie a zakončena jest akatalektickým dimetrem. Schema: 4 . 4 . 3 . 2 . 4 . 4. Takty mají vesměs tvar spondeje (výjimka je v antistrofě v. 381). Strofy ty podobají se docela volným systémům.

Pozn. 15. *Rossbach* M.[3], str. 169 soudí asi právem, že tu napodobuje Aristofanes prosodia, obvyklá v kultu Demetřině, čemuž by nasvědčovala i vlastní jeho slova (v. 370 a 382). Podobná strofa jest u Epilyka, frg. 3.

Skoro čistě anapaestická strofa jest, jak se zdá, v Aristofanově Míru 459—472 = 486—499. Sbor zpívá ji, vytahuje z jámy obrovskou sochu Míru: anapaesty jsou v ní dílem rozvedeny, dílem staženy, snad aby se naznačila jednak čilost, jednak namáhání pracujících. První kola těchto strof bývají ve vydáních roztříštěna na samé drobty. V. 459 n. (= 486 n.) třeba psáti

ὢ εἶα· εἶα μάλα· ὢ εἶα· ἔτι μάλα
– ⏑́⏑, ⏑⏑⏑́⏑, – ⏑́⏑, ⏑⏑ ⏑́⏑

(v antistrofě v. 489 třeba škrtnouti *εἶα*). Následující kolon 463 = 490

ὢ εἶα, ὢ εἶα = *μικρόν γε κινοῦμεν*
– – ⏑, – – ⏑

jest asi paionské; podobně v. 468 n. = 494 n. (– ⏑ –, – ⏑ –). Ostatní kola jsou anapaestická. Tato úprava strofy pochází od ROSSBACHA M.[3], str. 173.

Strofy čistě anapaestické jsou, jak vidno, u tragiků i básníků komických řídké. Hojnější jsou strofy, v nichž se periody nebo kola anapaestická objevují podle period a kol jiných rodů rhythmických. Ale výklad o těchto strofách náleží na jiné místo.

Pozn. 16. O řadách anapaestických jednal také *R. Bentley*, Opuscula philologica . . . Lipsiae 1781, str. 224 n., 474 n. (výklady jeho jsou nyní zastaralé); *A. Boeckh*, MP., str. 130 n., *Th. Gaisford*, Hephaestionis Alexandrini Enchiridion. Ed. nova et auctior. Lipsiae 1832, str. 299 n.; *G. Dindorf*, De metris poetarum

scenicorum (Poetae scenici, ed. V. Lipsiae 1868, str. 50 n.). Jednají o nich ovšem také všecky metriky obšírněji i stručněji; základní jest výklad *Rossbachův* M.³, str. 128 n. (přejatý arci z valné části z druhého zpracování téže knihy).

Mimo díla, již při příležitosti uvedená, třeba tu ještě připomenouti tato: *F. V. Fritzsche*, De monodiis Euripideis commentatio prior (Memoriam beatissimi principis Pauli Friderici... prosequitur academia Rostochiensis), Rostochii 1842, str. 37 n.; **C. Baier*, Bemerkungen zu den freien anapaestischen Systemen des Sophokles und Euripides, Elberfeld 1881 (Festschrift); **R. Klotz*, De numero anapaestico quaestiones metricae, Diss. Leipzig 1869; *F. Heimsoeth*, De versuum in tragoediis Graecorum structura (Natalicia regis augustissimi Guilelmi... Bonnae 1873), str. 5; *H. Steurer*, De Aristophanis carminibus lyricis (Diss. Strassburg 1896), str. 48 n. *W. Doehrmann*, De versuum lyricorum incisionibus quaestiones selectae (JPhP. 28. Supplementbd. 1903), jedná o tom, pokud připouští se diaerese na konci rozvedených taktů anapaestických řad (str. 255 n.) a na konci meter (str. 271).

ODDÍL TŘETÍ.

Řady trochejské.

§ 10. O trocheji a kolech trochejských vůbec.

Trochej (*τροχαῖος, χορεῖος*) jest takt trojdobý: první dvě doby činí thesi, třetí arsi tohoto taktu. Poměr taktový jest tedy 2 : 1; takt tento náleží tedy do *γένος διπλάσιον* (R., str. 48). These bývá zpravidla vyjadřována jedinou slabikou dlouhou (⏑́ ⏑): je-li vyjádřena dvěma krátkými (⏑́⏑⏑), vzniká tvar taktu, zvaný tribrachys.

Pozn. 1. Jmen *τροχαῖος* a *χορεῖος* užívají staří metrikové velmi často v témž významu (srv. Caes. Bass. 307, 5 n., Mar. Vict. 44, 29 n., a j.). Jen Cicero Orat. 64, 217 a Quintilianus 9, 4, 80 nazývají trochejem tvar ⏑⏑⏑, choreiem tvar – ⏑; schol. k Hef. p. 158, 24 n. nazývá zase choreiem tvar tribrachický (⏑⏑⏑). Mar. Vict. 86, 1 n. tvrdí, že staří nazývali trochej choreiem (proto – ⏑⏑ – nazývá se choriambus), patrně z té příčiny, že za jeho doby bylo obvyklé jméno trochaeus. Ale jméno *τροχαῖος* jest také staré; zná je již Platon Pol. 3 p. 400 B a Aristoteles (na př. v Poet. 12 p. 1452 *b*).

Jméno *τροχαῖος* vykládali staří různě. Arist. p. 38 praví: *τροχαῖος (ἐκλήθη) ἀπὸ τοῦ τὴν βάσιν ἐπίτροχον ποιεῖσθαι*: schol. Hef. p. 132, 19 tvrdí, že tak slove *ἐκ μεταφορᾶς τῶν τρεχόντων, οἵτινες ἐν τῷ προϊέναι ἀπὸ μακροτέρας ἀρχόμενοι ὁδοῦ κατὰ μικρὸν βραχύνουσιν αὐτήν*. Jiný výklad má Choiroboskos (*Studemund*, Anecd. p. 58, 16): *οὕτως ἐκλήθη, ἐπειδὴ διατετροχασμένην καὶ τροχαίαν ἐν τῇ κατασκευῇ τὴν ῥυθμοποιίαν ἔχει, διὰ τὸ τὴν μακρὰν ἐπιτρέχειν ἀεὶ τῇ βραχείᾳ καὶ ἀνάπαλιν τὴν βραχεῖαν ἕπεσθαι τῇ μακρᾷ* (srv. i p. 60, 16 n. a Trichu p. 262, 1 n.). Dionysios (*Studemund*, Anecd. p. 101) praví: *διὰ τί ἐκλήθη τροχαῖος; ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἐξ ὕψους εἰς ταπεινὸν ἠκονησμένων <πετρῶν>, αἵτινες καὶ τρέχειν τὸν βαδίζοντα παρασκευάζουσιν. ἢ διὰ τὸ τοὺς περιτρέχοντας τοὺς βωμοὺς τοιούτῳ μέτρῳ ᾄδειν* (srv. Anecd. Chis., ib. p. 208). Anecd. Chis. (ib. p. 206): *ὅτι τροχαλὸν ἔχει τὸν ῥυθμόν*. Výklad tento má i Anon. Ambros. (ib. p. 223, 2 n.), přidávaje ještě jiné dva: *ἢ διὰ τὸ ἐπιτροχάδην λέγεσθαι τὸ μέτρον τοῦτο ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν δρόμων, οἵτινες τρόχοι παροξυτόνως καλοῦνται … ἢ ὅτι τὸν τροχὸν μιμεῖται τοῦ ἅρματος, ὃς κυλιόμενος γίνεται ποτὲ μὲν ὑψηλός, ὅπερ σημαίνει ἡ μακρά, ποτὲ δὲ ταπεινός, ὅπερ δηλοῖ ἡ βραχεῖα* … Jeden z výkladů těch má Mar. Vict. 44, 29: dictus a cursu et celeritate (nam *τρόχος ἀπὸ τοῦ τρέχειν* vocabulum sumpsit), jiný Plot. Sac. 498, 14 n.: dictus a velocitate rotae, quam suo sono imitatur, quae graece *τροχὸς* nuncupatur. Několik z těchto výkladů s novými přídavky má Diom. 477, 20 n.

V novější době vykládal jméno *τροχαῖος* *E. Leutsch*, Metrische Fragmente I. Die Namen der metrischen Füsse (Phil. 11, 1856, str. 320), slovem »der Läufer« (běhoun): dostalo se mu tohoto jména, jak již staří správně soudili, pro jeho plynnost a rychlost. *Ch. Kirchhoff*, Der Name *Τροχαῖος* (Phil. 30, 1870, str. 394 n.), odvádí zase toto jméno, užívaje také jednoho ze starověkých výkladů, ze slova *τροχός* (hrnčířský kruh). Takt ten nazván prý tak podle Homera Il. 18, 590 n., kde pohyb tanečního sboru srovnává se s pohybem hrnčířského kruhu (v. 599 n.). *Alexanderson* GM., str. 107 odvádí slovo to prostě od slovesa *τρέχω*.

Jméno *τροχαῖος* souvisí ovšem s kořenem slovesa *τρέχειν*, jak dobře poznali již staří, ale ne bezprostředně. Nepochází však od slova *τροχός* (kolo, kruh hrnčířský), nýbrž od slova *τρόχος* nebo spíše *τροχή*, zachovaného u Hesychia a značícího »běh« nebo »dráhu«. Znamená tedy *τροχαῖος* (t. *πούς*) takt, jehož se užívalo v písních, provázených rychlými pohyby tanečními, tedy ovšem takt proti jiným taktům plynný a rychlý. Výklad Leutschův jest zajisté lepší Kirchhoffova.

Jméno *χορεῖος* vykládá Choiroboskos (*Studemund*, Anecd. p. 60, 13 n.): *ὅτι πρὸς τὰ χορικὰ μέλη πολλάκις λαμβάνεται* (srv. i 70, 17). Týž výklad má Dionysios (ib. 162: *ὅτι ἐν χορείαις τοιοῦτον μέτρον ἐστίν*), Anon. Ambros. ib. p. 226, 15 n., Trichas p. 262, 6 n., Mar. Vict. 45, 1 a Plot. Sac. 498, 15 n. Taktéž *Ch. Kirchhoff* (na u. m., str. 394 n.) soudí, že *χορεῖος* značí takt, užívaný v *χορός*, v kolovém tanci. Nesprávně odvozuje *Alexanderson* GM., str. 107 slovo to od slovesa *χορεύω*. A že řad trochejských užívalo se v písních tanečních, toho máme dosud doklady, jež budou níže uvedeny; tuto stačí vzpomenouti Aristotela Poet. 4, p. 1449 *a*, jenž užívání trochejského tetrametru v starší tragoedii spojuje s původním jejím orchestickým rázem.

Stažením arse s thesí vzniká tvar trochejského taktu —, vypuštěním arse tvar — ∧.

Již jména tohoto taktu, *τροχαῖος* i *χορεῖος*, naznačují ráz tohoto rhythmu: jest to rhythmus živý, jenž dobře se hodil k rychlým pohybům tanečním.

Pozn. 2. Charakteristiku rázu jednotlivých rhythmů podává Aristeides p. 98 (v. R., str. 93). Podle něho trocheje (jako iamby) *τάχος τε ἐπιφαίνουσι καὶ εἰσὶ θερμοὶ καὶ ὀρχηστικοί*. Proti iambům jsou sestupné trocheje klidnější, jako vůbec rhythmy sestupné proti vzestupným; srv. i Dionysia de comp. verb. c. 17, jenž praví, že trochej jest proti iambu *μαλακώτερος καὶ ἀγεννέστερος*.

O rázu trochejského rhythmu jedná *G. Amsel*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres indicaverint (Breslauer philologische Abhandlungen, I Band, 2. Heft, Vratislaviae 1887), str. 90 n.

Takty trochejské mohou skládati kola až do h e x a p o d i e (srv. R., str. 51 n., zvláště str. 55), totiž dipodii, tripodii, tetrapodii, pentapodii a hexapodii; připouštějí tedy (vedle iambů) kola nejdelší. Trochejské řady delší hexapodie (18 dob) jsou ovšem nejméně dvě kola.

Kola trochejská mohou býti:

1. a k a t a l e k t i c k á, jest-li poslední takt jejich plný; na př.

— ⏑ — ⏑ — ⏑ — ⏑ :

2. k a t a l e k t i c k a, je-li arse posledního taktu nahrazena pausou nebo stažena s thesí; na př.:

– ⏑ – ⏑ – ⏑ ·
– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⊔ :

3. b r a c h y k a t a l e k t i c k a, jestliže ve dvou posledních taktech jest arse potlačena: na pr.

– ⏑ – ⏑ ⊔ ⊔
– ⏑ – ⏑ ⊔ – .

Ale arse může býti potlačena i ve kterémkoli taktu na počátku nebo uvnitř kola, jak mame nyní dosvědceno i novými fragmenty Aristoxenovými (sl. III. ř. 12 n.: srv. čl. F. Blassův v NJklA. 2. 1899, str. 35 n.), a to i několikrát za sebou, ba třeba ve všech taktech; na př.

⊔ ⊔ – ⏑ – ⏑
– ⏑ ⊔ – ⏑ ⊔ . a j.

Vnitřními tonami arci se plynnost a rychlost řad trochejských omezuje; stávají se klidnějšími a vážnějšími (R., str. 93).

Kola trochejská, jako všecka jiná, mohou míti podle Aristoxena míru rozličnou: monopodickou, dipodickou, tripodickou i tetrapodickou. Metrikové arci měří řady trochejské zpravidla d i p o d i c k y, jako řady anapaestické: že však znali i monopodickou míru těchto řad, o tom svědčí schol. k Heř. p. 155, 24 n. *εἰ . . . κ α τ ὰ μ ο ν ο π ο δ ί α ν βαίνεται ταῦτα τὰ μέτρα* (t. iambická a trochejská), *τρεῖς χρόνους ἔχει, εἰ δὲ κατὰ διποδίαν, ἕξ* (Studemund, Anecd. p. 135 a R., str. 64 n.). Připouští-li na př. Gleditsch M.[3], str. 132 u těchto řad jen míru dipodickou, hledí patrně jen k nejčastějším případům: nicméně byla, jak se zdá, vskutku míra dipodická n e j o b y č e j n ě j š í.

Tomu nasvědčuje častý zvyk, klásti v řadách trochejských v s u d ý c h taktech kol (tedy v taktu druhém, čtvrtém a šestém) místo čistých trochejů s p o n d e j e, t. j. nesměrné, retardované trocheje (*χορεῖος ἄλογος*; R., str. 72): na př. místo – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ klade se – ⏑ ⁒ –, – ⏑ – –. Užívání taktů nesměrných v řadách trochejských jest všude tam, kde se vyskytuje, neklamným důkazem, že dva jednoduché takty složeny jsou v takt dvojitý (*βάσις* nebo *μέτρον*), a že se řada měří po dipodiích, po případě po tetrapodiích, kterážto poslední míra byla ovšem asi velice řídká.

Naopak mohli bychom souditi, že při míře monopodické, po případě tripodické, nesměrnost taktů se n e p ř i p o u š t í, že tedy všude tam, kde se objevují trocheje čisté, je míra dipodická (po případě tetrapodická) vyloučena. Dále bylo by lze souditi, že skutečné tripodie a pentapodie trochejské mají takty vesměs čisté, ovšem až na takt poslední, v němž, ať jsou tyto řady metrem nebo pouhým kolem, poslední slabika jest volná, tak že tu může býti místo krátké dlouhá (R., str. 121).

Je-li tomu vskutku tak, bylo by lze zjistiti teprve podrobným rozborem s k u t e č n ý c h tripodií a pentapodií trochejských; avšak zjištění jich není všude snadné, poněvadž převážná většina tripodií i pentapodií může býti a bývá brachykatalektická, t. j. jsou to často vskutku tetrapodie a hexapodie trochejské.

Že řady trochejské (a iambické), složené z čistých trochejů (nebo iambů) měřeny byly zpravidla monopodicky, soudí z rozboru nových zlomků Aristoxenových zcela správně TH. REINACH. Les nouveaux fragments rythmiques d'Aristoxène (REG. 11, 1898, str. 403). Arci není tím řečeno, že to bylo nutno. Lépe jest tedy stanoviti toto pravidlo: **nesměrné spondeje v řadách trochejských (po případě iambických) vylučují míru monopodickou i tripodickou a bývají znakem míry dipodické (po případě tetrapodické).**

Pozn. 3. Pravidlo, že v **sudých taktech** řad trochejských místo trocheje může státi spondej, uvádějí starověcí metrikové (srv. na př. Hef. p. 19, 24 n.). Za nesprávné pokládá je *Westphal* M.[3], str. 446 i *Rossbach* M.[3], str. 180 n. Nesměrnost některých taktů je prý výsledkem silnějšího iktu některých thesí, jenž působí, že hlas, připravuje se k pronesení důraznější these, prodlévá na arsi předchozí a tím ji prodlužuje. Proto je nesměrná arse vždy přípustna před hlavní, nejdůraznější thesí, tedy na př. na konci kteréhokoli trochejského kola, po němž následuje kolon jiné (na př. ″ ⏑ ′ ⏑ ″ — | ″ ⏑ ′ ⏑ — —). To jest ovšem jen jiné odůvodnění volnosti posledního taktu trochejských řad.

Uvnitř řad bývá prý nesměrná arse jen před těmi vedlejšími thesemi, jejichž důraz sahá přes **dipodii** nebo **tripodii**. Proto prý může hexapodie trochejská míti uprostřed dvě nesměrné arse, tetrapodie a pentapodie jen jednu, tripodie a dipodie nesmí míti žádné. Hledíme-li k volnosti posledního taktu, připouštěla by

dipodie	tvar — ⏑ — —
tetrapodie	„ — ⏑ — — | — ⏑ — —
hexapodie	„ — ⏑ — — — ⏑ — — — ⏑ — —,
tripodie	pouze tvar — ⏑ — ⏑ — —
pentapodie	„ „ — ⏑ — — — ⏑ — ⏑ — —,

ač Westphal a Rossbach nenaznačují, na kterém místě pentapodie spondej připouštějí. Soudím, že jej připouštějí v taktu druhém.

Odůvodnění tohoto pravidla jest nedostatečné. Byli-li Westphal a Rossbach vedeni k němu rozborem trochejských strof, jenž arci může býti lecky subjektivní, není vidno. Rozřešení otázky závisí na bezpečném zjištění **skutečných** tripodií a pentapodií trochejských v našich textech. Věc stojí za další zkoumání, neboť pravých trochejských tripodií a pentapodií se najde asi poskrovnu.

Rovněž tak vyžaduje nového zkoumání další jejich pravidlo, pronesené na témž místě, že ani při míře dipodické nesmí státi nesměrný spondej v dipodii, v níž se nalézá slabika **trojdobá**; tedy na př. kolon ⌴ — —, — ⏑ — — nebylo by podle toho pravidla správné. Snad i toto pravidlo zakládá se na jejich rozboru trochejských strof; je-li správné, chtěli se básníci patrně vyhýbati hromadění slabik dlouhých v téže dipodii.

Nesměrný spondej připouští, jako směrný trochej, rozvedení these: ⏑ ⏑ — z ⏑ ⏑ —, tak že místo něho vzniká zdánlivý anapaest (tak nazývá rozvedený nesměrný takt trochejský vskutku Hef. p. 20, 1 n.). Aristoxenos nazývá tento tvar trochejského taktu *χορεῖος ἄλογος τροχαιοειδής* (R., str. 72).

Podle Hef. p. 20. 1 lze klasti v lichých i v sudých taktech řad trochejských také daktyl, ale podle p. 21, 20 n. neužívali ho iambografové, zřídka tragikové a často jen básníci komičtí.

Pozn. 4. O užívání daktylu jednají schol. Heph. (*Studemund*, Anecd., p. 134 n.), Mar. Vict. 84, 12, Atil. Fort. 287, 18 n., Mall. Theod. 594, 28 n., fragm. Bob. 621, 1 n., Diom. 504, 20 n. Podle těchto metriků spondej, anapaest a daktyl může státi jen na sudých místech: na lichých místech řady může státi jen trochej nebo tribrachys. Učení latinských metriků neshoduje se docela s učením Hefaistionovým, jež jest jistě správnější (daktyl stává vskutku v sudých i lichých taktech). Latinští metrikové (a asi také Hefaistion) pokládají daktyl patrně za obměnu nesměrného spondeje, ač jeho nesměrná slabika nemůže býti rozvedena ve dvě krátké.

Vskutku bylo užívání daktylu v trochejských řadách velmi omezeno. Básníci starší užívali ho jen při vlastních jménech, která jinak metru trochejskému se vzpírala, Euripides i při vlastních jménech jiných, básníci komičtí dokonce při jakýchkoli slovech, ačkoli vždy jen výjimečně.

Pozn. 5. Podle *J. Rumpela*, Der trochäische Tetrameter bei den griechischen Lyrikern und Dramatikern (Phil. 28, 1869, str. 435 n.), nevyskytuje prý se v nynějších textech dramat Aischylových a Sofokleových v tetrametrech trochejských ani jeden daktyl.

Byl to patrně daktyl zrychlený, jehož čtyři doby rovnaly se trváním třem dobám trocheje, a nesmí býti pokládán za takt nesměrný.

Nejdříve a nejčastěji vyskytuje se u Epicharma, frg. 100

τοῖς Ἐλευσινίοις φυλάσσων δαιμονίως ἀπώλεσα,

frg. 42. 11

πάντες ἄνθρωποι καλέονθ', ἁμὲς δὲ λεύκας τοὶ θεοί,

u básníků attických bylo jeho užívání omezeno způsobem, výše naznačeným; srv. Eur. Or. 1535

σύγγονόν τ' ἐμὴν Πυλάδην τε τὸν τάδε ξυνδρῶντά μοι,

If. Aul. 355, ib. 860 (*Τυνδάρεω*), Or. 751 (*Τυνδάρεων*), Hermippův frg. 44. 2 (*τῷ Διονύσῳ*).

Zřídka kladou jej básníci komičtí u slov, jež nejsou jmény vlastními; na př. Arist. Ach. 318

ὑπὲρ ἐπιξήνου θελήσω τὴν κεφαλὴν ἔχων λέγειν,

Ekkl. 1156 (*ἡδέως διὰ τὸν γέλων*).

Někde se daktyly, které neobsahují jmen vlastních, odstraňují změnami textu; tak v Eur. Foin. 612

καὶ σύ, μῆτερ; οὐ θέμιτόν σοι μητρὸς ὀνομάζειν κάρα

(*ἀθέμιτόν σοι* Bothe, *οὐ θέμις σοι* Grotius atd.).

Nevim, činí-li se tak právem. I Euripides mohl připustiti daktyl tento výjimkou také jinde, než ve vlastních jménech. Některé tyto daktyly lze odstraniti, čtome-li vlastní jména, j. *Δανάω*, *Τυνδάρεω* a p., synizesí; u jiných slov (j. *κεφαλήν*, *Ἠλέκτρα*) není to arci možno (částečně nesprávné je to, co o tom vykládá CHRIST M.[2], str. 278 n.). Proto jest v takových případech synizese i tam, kde je možna, málo pravděpodobna.

Latinští básníci kladli daktyl v kterémkoli taktu; tak na př. Ausonius prof. Burdig. 11, 7 (ed. R. Peiper, str. 61):

iam mihi cognata dudum inter memorata nomina.

de Bissula 1, 1 (ed. R. Peiper, str. 115):

ut voluisti, Paule, cunctos Bissulae versus habes.

Pozn. 6. Vydavatelé starší pravidlo to ještě více omezovali: na př. *Porson* Hec., str. LI připouštěl v tetrametru trochejském u básníků tragických i komických daktyl jen ve jménech vlastních; jiná místa opravoval. Nesprávné jest, co učil o této věci *Hermann* H., str. 54 a *C. Reisig* (Caroli Reisigii Thuringi coniectaneorum in Aristophanem libri duo... Liber I., Lipsiae 1816, str. 150). Správněji vyložil o té věci *Hermann* v El., str. 85 n. (na stanovisko Porsonovo vrátil se neprávem zase v Ep., str. 43). Jedná o té věci také *Christ* na u. m. a *Rossbach* M.[3], str. 189 n. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Isyllos von Epidauros (Philologische Untersuchungen, herausgegeben v. *A. Kiessling* u. *U. v. Wilamowitz-Moellendorff*, IX Heft, Berlin 1886), str. 7 n. vyslovuje se právem proti tomu, aby tyto daktyly byly odstraňovány opravami. Také v první básni Isyllově (str. 5) vyskytuje se v trochejských tetrametrech daktyl místo trocheje.

Pravidlo, platné v řadách daktylských, že dlouhá samohláska nebo dvojhláska v arsi zkracuje se před následující samohláskou nebo dvojhláskou, neplatí v řadách trochejských (a iambických), až na řídké výjimky ve zpěvech lyrických (CHRIST M.[2], str. 277 n., ZAMBALDI M., str. 285). Doklady výjimek, jimi uvedené, netýkají se ovšem trochejů, nýbrž iambů; avšak řady trochejské jistě se řídily v té věci týmž pravidlem, jako řady iambické.

Konečně zasluhuje zmínky, že v nových fragmentech Aristoxenových (sl. II. ř. 6 n.; srv. F. BLASS, v NJklA. 2. 1899, str. 35) ditrochej nazývá se *χρητικός*. Také Choiroboskos a Anonym. Ambros. u STUDEMUNDA, Anecd. p. 62, 10 n. a 229, 12 n. tvrdí, že podle Aristoxena *διτρόχαιος* nazývá se *κρητικός*, podle některých slove prý také *ἀντιπαράλληλος*.

I rhythmus trochejský jest zajisté rhythmem starým: za původce jeho pokládá Plutarchos de mus. k. 29. 1 Olympa. Do literatury umělé dostaly se však řady z taktu *γένους διπλασίου*, především iambické, ale také trochejské, teprve za Archilocha. Archilochos začal skládati své básně a písně umělé rhythmem, obvyklým ve veselých lidových písních kultu Dionysova a Demétřinu, a proto pokládá se také za nálezce těchto řad. Plut. de mus. 28, 3 n. a Mar. Vict. 141, 10 n. přičítají ovšem Archilochovi nejen nález řad trochejských a iambických, nýbrž i anapaestických; podle Mar. Vict. 135, 14 n. nalezl Archilochos tetrametr trochejský. Hojnější jsou zprávy o něm jako o vynálezci iambů; budou uvedeny níže.

Po Archilochovi užíváno řad trochejských v erotických písních básníků lesbických: užíval jich i Anakreon i Alkman. Ve vážné lyrice chorické užívalo se zpravidla řad jiných: ale hojně užíváno jich v komoedii i tragoedii. Úkaz ten třeba asi vysvětliti tím, že drama vůbec vzniklo aspoň částečně ze zpěvů v kultu Dionysově, v nichž asi rhythmus trochejský (i iambický) ode dávna byl oblíben.

§ 11. Jednotlivá kola a metra tróchejská.

Řady trochejské od monopodie do pentametru s příklady částečně smyšlenými uvádí schol. Hef. p. 159, 8 n. Tuto uvádíme jen ty řady, kterých se buď užívá stichicky nebo které mají nějaký význam; pomíjíme těch, které jsou dosvědčeny pouze rozborem trochejských strof.

1. Akatalektická dipodie neboli monometr

– ⏑ – ⏓

vyskytuje se v trochejských systémech (v. níže).

2. Akatalektická tripodie

– ⏑ – ⏑ – ⏓

nazývala se *μέτρον ἰθυφαλλικόν*, patrně proto, že řady té užíváno bylo v písních ithyfallů, oslavujících boha Dionysa o jeho slavnostech v průvodech, v nichž nošen fallos.

Pozn. 1. Jedná o tom kolu Athen. 14, p. 622 B n.; Hef. 21, 4 n.; schol. Hef. 159, 17 n.; schol. Heph. (*Studemund*, Anecd. p. 136); Mar. Vict. 85, 27 n., jenž na tomto místě s Hef. 21, 5 n. přičítá nález toho kola Archilochovi, a p. 92, 25 n.; Atil. Fort. 287, 23 n. a 293, 17 n. (slove prý také aeschrionium); Ter. Maur. 402, v. 2600 n., jenž nazývá metrum toto phallicum, jako Mar. Vict. 168, 26, Caes. Bass. 266, 9 a 268, 30, Ter. Maur. 401, v. 2555 a 402, v. 2593. Jedná o něm i Plot. Sac. 529, 13 n. a fragm. Bob. 621, 8 n. Mar. Vict. 139, 21 nazývá kolon to také phalaecium, ač tu čísti jest asi s *Gaisfordem* phallicum (srv. i 142, 28 a 143, 2). Archilochos arci řady té nenalezl, nýbrž jen v básních svých užil, z umělých básníků snad první. U Heliodora (Heliodori colometriae Aristophaneae quantum superest . . . ed. *C. Thiemann*, Halis 1869, str. 14) k Arist. Nef. 460 nazývá se tato tripodie *Φερεκράτειον ἀτελές*. Málo pravdě podobný výklad toho názvu podal *Christ* M.², str. 285.

Ithyfalliku neužívalo se jako řady samostatné, nýbrž zpravidla jako závěrku strof nebo meter, jejichž ostatní části nebývaly ani trochejské. Archilochos sám užíval té řady jako závěrku některých svých episynthet, o nichž pojednáno bude na jiném místě: podobně jí užívali i jiní básníci lyričtí a také Kallimachos (Hef. p. 21, 5 n.; srv. Ter. Maur. 412, v. 2940 n., Caes. Bass. 255, p. 10 n.).

K užívání stichickému řada ta se vlastně nehodila. Přece však jí tak užito v básni na Bakcha u Caes. Bassa 255, 15 n. (srv. i Diom. 511, 30):

huc ades, Lyaee,
Bassareu bicornis,
Maenalie bimater atd.

Jest však velice pochybno, je-li tato tripodie skutečnou tripodií. Poslední slabika této řady

– ⏑ – ⏑ – ⏑

bývá často dlouhá (což by arci tripodickému měření nebránilo), předposlední pak slabika nebývá podle pozorování metriků nikdy rozvedena, kdežto rozvedení prvních dvou thesí se připouští (podle Caesia Bassa p. 255, 10 n. byl tribrachys — patrně v prvních dvou taktech — hojný u Menandra a Kallimacha). Při rozboru trochejských strof nabízí se, jak poznáme níže, tetrapodická míra této tripodie často sama sebou. Proto jest velmi pravděpodobno, že ithyfallik jest, ne-li vždy, aspoň často, brachykatalektickou tetrapodií tvaru:

– ⏑ – ⏑ ⊔ ⊔ (po případě – ⏑ – ⏑ ⊔ ⊔).

Pozn. 2. Heř. 21, 4 n. nazývá řadu tu *δίμετρον βραχυκατάληκτον*, podobně Atil. Fort. 287, 23 n., Plot. Sac. 529, 13 n., fragm. Bob. 621, 8 n. I staří metrikové svědčí tedy vlastně o míře tetrapodické. Tím ovšem není řečeno, že by míra tripodická byla vůbec vyloučena; určitě lze se však rozhodnouti o míře toho kola pouze podle celého skladu básně, po případě strofy, v níž se vyskytuje. Na př. ve výše uvedené básni z Caesia Bassa, v níž užito jest ithyfalliku stichicky, skladatel na míru tetrapodickou asi nepomýšlel.

3. Katalektická tripodie

– ⏑ – ⏑ – nebo – ⏑ – ⏑ ⊔

bývá pouze částí strof. Diom. 482, 7 n. nazývá řadu tu hypodochmiem a praví, že má osm dob. Ale tento *ὑποδόχμιος*, prý osmidobý, jest patrně jen jiný tvar dochmia (⏑ – – ⏑ –), jenž jest rovněž podle metriků osmidobý. Výklad o něm náleží tedy do výkladu o dochmiu. Katalektická tripodie trochejská, kde se vyskytá jako součástka strof, nemá osm, nýbrž ovšem devět dob.

4. Akatalektická tetrapodie neboli dimetr

– ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑

bývá jen částí meter, systémů a strof trochejských. U metriků má různá, bezvýznamná jména; Plot. Sac. 529, 3 nazývá ji trochaicum anacreontium dimetrum, Mar. Vict. 85, 25 n. angelicon, Servius p. 459, 17 (versus) alemanius.

5. Katalektická tetrapodie neboli dimetr

– ⏑ – ⏑, – ⏑ –

bývá rovněž částí strof trochejských a koncovým kolem trochejských systémů. Metrikové nazývají tento dimetr *Εὐριπίδειον* nebo *ληκύθιον*.

Pozn. 3. Jedná o něm Heř. p. 20, 7 n., schol. Heř. p. 159, 23, Trichas p. 264, 10 n., Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 70, 18 n., schol. Heph. ib. p. 135, Mar. Vict. 98, 12 n., 105, 19 n., Atil. Fort. 302, 20 n., jenž tvrdí, že Filoxenos nazýval toto kolon — hledě patrně k pravidelnému jeho tvaru s takty nerozvedenými — heptasyllabon choriacon. Jméno to vyskytuje se i u Mar. Vict. 168, 20 n. Dále vykládá o té řadě Plot. Sac. 529, 7 n., fragm. Bob. 621, 12 n. a Serv. p. 459, 15 n.

Nesmyslné výklady těchto jmen (vedle správného) podává Choiroboskos (*Studemund*, Anecd. p. 70, 18 n.) a schol. Heph. (ib. p. 135). Není pochyby, že toto kolon obdrželo obě svá jména podle známého vtipu Aristofanova v Žabách 1206 n., jímž stíhá jednotvárnost prologů Euripidových. Srv. na př. Arist. Batr. 1225 n.

Σιδώνιόν ποτ' ἄστυ Κάδμος ἐκλιπὼν
Ἀγήνορος παῖς — ληκύθιον ἀπώλεσεν.

Slova *ληκύθιον ἀπώλεσεν* mají míru tohoto kola (– ⏑ ⏑⏑ ⏑, – ⏑ –). Metrikové z příčin čistě mnemotechnických nazvali je tedy oběma jmény, výše uvedenými.

6. Pentapodie a hexapodie bývají jen částmi strof. Hef. p. 20, 12 n., schol. Hef. p. 160, 2. schol. Heph. u STUDEMUNDA, Anecd. p. 136, Ter. 397, v. 2426 n. a Servius 459, 24 n. uvádějí katalektický trimetr trochejský

– ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ,

jehož užíval Archilochos; podle něho nazývá se také archilochium. Srv. jeho frg. 112

Ζεῦ πάτερ, γάμον μὲν οὐκ ἐδαισάμην.

Poněvadž Hefaistion tvrdí, že někteří metrikové nazývají toto kolon *ἀκέφαλον ἰαμβικόν* (srv. i Ter. Maur. na u. m.), není to snad ani řada trochejská, nýbrž iambická:

– ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –

prokatalektický trimetr iambický.

7. Katalektická oktapodie trochejská neboli tetrametr trochejský:

– ⏑ – ⏓, – ⏑ – ⏓ | – ⏑ – ⏑, – ⏑ – .

Jest to metron, složené ze dvou kol, akatalektického a katalektického dimetru trochejského, obdobné svým skladem a částečně i svým užíváním tetrametru anapaestickému.

Pozn. 4. Jedná o něm Hef. p. 20, 15 n.; schol. Hef. 160, 11 n.; schol. Heph. u *Studemunda*, Anecd. p. 136; Mar. Vict. 52, 33, 134, 5, 144, 4 n., 162, 4; Ter. Maur. 393, v. 2280 n.; fragm. Bob. 622, 5 n.; fragm. Sangall. 640, 31 n. Římští metrikové říkali mu také versus quadratus (Mar. Vict. 84, 26 a 134, 4). Ve fragm. Bob. 622, 5 n. nazývá se také tetrametrum archilochium neb epicharmium podle básníků, kteří ho užívali (srv. i fragm. Sang. 641, 2; Diom. 507, 23). Mar. Vict. 85, 4 n. rozeznává čtyři jeho druhy: archilochium, tragicum, comicum a satyricum; srv. i fragm. Bob. 622, 5.

F. Ritschl, Zur Metrik (Rh. M. 1, 1842, str. 277 n.), ukázal na str. 283 na místo Plutarchovo de mus. 28, 4, podle něhož Archilochos zavedl do metriky také metrum, zvané *προκριτικόν*. Ritschl zavrhuje konjekturu *κρητικόν* (ježto kretický rhythmus zavedl podle Plut. de mus. 10, 2 Thaletas) a navrhuje čtení *προκρητικόν* (verš, před nímž je kretik). Jméno to značí prý trochejský tetrametr, jenž podle metriků (Mar. Vict. 133, 24 n., Terent. 393, v. 2280 n.) vznikl z trimetru iambického předražením kretika:

– ⏑ – ¦ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –.

Ale místo Plutarchovo není tou jedinou opravou zhojeno, oprava pak slova *προχειτίζω* jest dosti problematická.

Diomedes na u. m. nazývá verš ten trochaicus septenarius, nepočítaje po způsobu metriků poslední jeho katalektický takt. Jméno versus quadratus (u Gell. 4, 7 versus quadrato numero factus) jest překladem řeckého jména *τετράμετρον*.

Že se tetrametr trochejský měří dipodicky a že má tedy čtyři hlavní přízvuky rhythmické

″ ⏑ ′ ⏑, ″ ⏑ ′ ⏑ | ″ ⏑ ′ ⏑, ″ ⏑ ′ ,

tvrdí Mar. Vict. 84, 17, a to o všech druzích tetrametrů trochejských (tedy i o tak zv. skazontu, o němž pojednáno bude níže).

Tetrametry s arsemi vesměs krátkými, tedy se všemi takty směrnými, vyskytují se dosti často; srv. Solonův frg. 29

ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο.

Ale častěji vyskytují se na sudých místech takty nesměrné, jen že u rozličných básníků v různém počtu.

Hledíme-li k zachovaným tetrametrům, lze stanoviti o užívání nesměrných taktů tato pravidla:

1. Tetrametry se všemi takty směrnými (tedy ze samých trochejů) vyskytují se u lyriků dvakrát častěji než u dramatiků. U lyriků jest takto skládána asi $^1/_8$, u dramatiků asi $^1/_{16}$ všech tetrametrů. Celkem tedy tetrametry s takty směrnými jsou daleko řidší než tetrametry s takty nesměrnými.

2. Tragikové užívají skoro stejně často tetrametrů s jedním taktem nesměrným, jako tetrametrů se dvěma takty nesměrnými. Avšak lyrikové a Aristofanes skládají raději tetrametry se dvěma takty nesměrnými. Poměr tetrametrů se dvěma takty nesměrnými k tetrametrům s jedním taktem nesměrným, jest u lyriků a Aristofana asi 3 : 2.

3. Tetrametry se třemi takty nesměrnými jsou u lyriků i u tragiků řídké; častější jsou jen u Aristofana. U tragiků a lyriků činí asi $^1/_7$, u Aristofana však $^1/_4$ celého počtu.

Básníci se tedy drželi jakési střední cesty. Ani tetrametry s takty vesměs čistými, ani tetrametry se třemi takty nesměrnými (nejvyšším to možným počtem nesměrných taktů) nejsou u nich hojné.

Pozn. 5. Statistiku o té věci sestavil *J. Rumpel*, Der trochäische Tetrameter bei den griechischen Lyrikern und Dramatikern (Phil. 28, 1869, str. 425 n.; srv. zvláště str. 436 n.), opraviv nepřesná tvrzení starší, hlavně *Rossbachova* a *Westphalova* M.³, str. 454. O tvaru tetrametru Archilochova jedná *H. Dettmer*, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii 1900), str. 103 n.

Básníci latinští, kteří se drželi přísnějších pravidel, následovali i v této věci Řeky, kladouce nesměrné takty jen na místech sudých (Müller RM.², str. 527, Gleditsch M.³, str. 288).

Rozvedením these vznikají v taktech směrných tribrachye (⏑́⏑⏑ m. –́ ⏑), v taktech nesměrných zdánlivé anapaesty (⏑́⏑ – m. –́ –). I při užívaní

rozvedených taktů vedli si různí básníci různě. Podrobnou statistiku v této věci provedl opět J. Rumpel na u. m., str. 428 n.

U lyriků jest rozvedení these poměrně řídké: na př. u Solona 29, 3 (*περιβαλὼν δ' ἄγραν, ἀγασθεὶς οὐκ ἐπέσπασεν μέγα*); u Archil. 55, 1 (6. these); 59, 1 (6. these); 63 (5. these); 71, 2 (3. these), a j. v. Hojnější jest u dramatiků. U Aischyla bývá jedno rozvedení na osm veršů, u Sofoklea na pět, u Aristofana na čtyři, u Euripida na dva a půl verše. U Euripida jest nejčastější, zvláště v Orestu a Foiničankách. Rozvedení tedy čím dále, tím více přibývá; tetrametr stává se tvarem svým rozmanitější.

Nejčastější bývá rozvedení v první thesi dipodie, tedy v taktu prvním, třetím, pátém a sedmém. Ježto na těch místech musí státi takt směrný (– ⏑), tedy vzniká rozvedením tribrachys (⏑́⏑⏑), jenž se proto v tetrametru vůbec častěji vyskytuje než anapaest (⏑́⏑ –), vzniklý rozvedením nesměrného spondeje na místech sudých (v druhém, čtvrtém, šestém taktu). Rozvedení taktu v anapaest není u lyriků dosvědčeno ani jediným jistým příkladem.

Příčina úkazu, proč se raději rozvádí první takt dipodie než druhý, jest jasná. Dipodie končí klidněji, je-li druhý její takt nerozveden. Nicméně se ovšem vyskytuje rozvedení i v druhém taktu dipodie. Jest to mínění docela subjektivní, tvrdí-li Hermann El., str. 83 a Ep., str. 42, že jest rozvádění druhých taktů dipodie nelibé: srv. na př. Epich. frg. 43, 1:

κόγχος, ἃν τέλλιν καλέομες· ἐστὶ δ' ἅδιστον κρέας,

Eur. Or. 786

ἰτέον, ὡς ἄνανδρον ἀκλεῶς κατθανεῖν. αἰνῶ τάδε.

Nejčastěji vyskytuje se rozvedení vůbec v prvním a pátém taktu, tedy na počátku obou kol. Ve čtvrtém a sedmém taktu vyskytuje se jen u Euripida a Aristofana. Patrně jiní básníci toho dbali, aby konec obou kol byl klidný; srv. Eur. Foin. 609

ἀνόσιος πέφυκας· ἀλλ' οὐ πατρίδος, ὡς σύ, πολέμιος,

Iona 1254, Arist. Hipp. 319

νὴ Δία κἀμὲ τοῦτ' ἔδρασε ταὐτόν, ὥστε καταγέλων.

Sfek. 461, Orn. 276 a 281, a j. v. (Porson, Hec., str. L. Christ M.², str. 295 n.). Zbytečně byly některé tyto tribrachye v sedmém taktu odstraňovány konjekturami.

Anapaest (⏑́⏑ –), přípustný v druhém, čtvrtém a šestém taktu, jest u Aristofana dvakrát hojnější, než u tragiků. U Aristofana vyskytuje se častěji v druhém a šestém taktu, u Euripida ve čtvrtém. Podrobné doklady jsou u J. Rumpela na u. m., str. 428 n. Poměrně hojný jest anapaest u Epicharma, jenž vůbec rád takty rozvádí (i v tribrachye); srv. frg. 42, v. 3; 45, 3 (srv. i 46, 2):

τέτραγάς τε σπερματολόγους κἀγλαὰς συκαλλίδας;

60, 1; 67; 71, 1; 90, 3 a 4; 100, 4, a j. v.

Celkem tedy starší básníci počínali si při užívání taktů rozvedených s mírou a rozvahou nejen co do jejich počtu, ale také co do místa, na které je kladli.

Hermann El., str. 83 a Ep., str. 42 a podle něho jiní (na př. Rossbach M.[3], str. 189) pozorovali, že starší básníci skládali rozvedené takty z jediného slova nebo ze slov úzce souvislých, tak že v nich these a arse nebyly od sebe odděleny koncem slova. V rozvedených taktech stávají tedy u starších básníků slova jako *ἀνόσιος, πολέμιος, τὸν ἐμόν, διὰ κακῶν, ὁ δὲ τοιόσδε* a p. Avšak básníci mladší, tragičtí i komičtí, skládají takové takty i ze slov, která mezi sebou úzce nesouvisí; srv. Eur. Or. 740:

χρόνιος· ἀλλ᾽ ὅμως τάχιστα κακὸς ἐφωράθη φίλοις.

J. Rumpel na u. m. ukazuje, že tribrachys u tragiků je v šestém taktu až na jedinou výjimku složen z **jediného** slova, kdežto v jiných taktech může býti skládán i ze dvou, ba i více slov, a že i u Euripida anapaest složen bývá zpravidla z jediného slova, kdežto u Aristofana v polovici případů i ze dvou nebo několika slov. Rumpel připomíná také, že obyčejně začátek slova shoduje se se začátkem anapaestu.

Pozn. 6. O věci té jednal také *R. Enger*, Die Auflösungen im Trimeter des Aeschylus (RhM. 11, 1857, str. 444 n.), dokazuje, že aspoň pro tetrametr Aischylův platí o rozvádění these tytéž zákony, jako pro iambický trimetr, že tedy častěji tvoří thesi krátké počáteční slabiky slova několikaslabičného (srv. Aisch. Pers. 714 *διαπεπόρθηται*) než slabiky poslední (ib. 720 *ἀμφότερα· διπλοῦν . . .*). Ale o zákonu tu nelze mluviti. U básníků komických zvláště poslední krátké slabiky několikaslabičných slov tvoří v tomto verši, jako v tetrametru iambickém, rády thesi (*W. Meyer*, Die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie, ABA. 17, 1886, str. 35 n.).

O záslovných slabikách krátkých v thesi trochejského tetrametru, jakož i o tom, pokud mohou býti obě krátké slabiky rozvedené these děleny mezi dvě slova, jedná také *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 271. O výkladech těch platí totéž, co o nich vyloženo bude při známce o podobném úkazu v trimetru iambickém.

Pozorování tato jsou zajisté správná, ale nemají důležitosti. Rozvedený takt může býti zrovna tak tvořen jedním slovem (*χρόνιος, πολέμιος, ἀκλεῶς*), jako dvěma nebo více slovy, ať úzce souvislými (jako *διὰ κακῶν*), ať nikoli (jako *κακὸς ἐφωράθη*). Shledává-li se v posledních případech nějaká vada, které se dopouštějí teprve pozdější, nedbalejší básníci, děje se to zase pro mylné domnění, že mezi slovy (j. *κακὸς | ἐφωράθη*) je pausa, která části rozvedeného taktu od sebe odlučuje; a to patrně mnozí metrikové pokládají za nepřípustné, ač i v taktech nerozvedených these a arse téhož taktu často bývají odloučeny koncem slova. Vskutku mezi tvarem taktu *χρόνιος* a *κακὸς ἐφωράθη* není rozdílu. Básníci, když začali rozváděti trochejské takty, připadli, jak přirozeno, nejprve na slova, začínající se dvěma krátkými; později volnost tu rozšířili, skládajíce rozvedené takty i ze dvou a více slov. Úkaz ten souvisí s rozmnožováním rozvedených taktů vůbec. Čím více taktů se rozvádělo, tím více krátkých slabik bylo potřebí; proto byly takty rozvedené skládány později i z několika slov. Že v šestém taktu u všech tragiků (až na jedinou výjimku) tribrachys skládá se z jediného slova,

jest asi holá náhoda: neníť rozvedení v tomto taktu (je to druhý takt dipodie) vůbec hojné.

Při rozvádění thesí řídí se přísnější trochejský septenár latinský vzory řeckými (Gleditsch M.[3], str. 288); ale zasluhoval by i v té věci nového, důkladnějšího zkoumání.

O užívání daktylu v řeckém tetrametru trochejském platí to, co řečeno bylo výše na str. 255 n. V latinském tetrametru daktyl byl dosti řídký; nebýva v taktu čtvrtém, po kterém je diaerese, ale je řídký i v taktu druhém a šestém (Müller RM.[2], str. 163).

Tetrametry jsou verše příliš dlouhé, aby mohly býti pohodlně pronášeny bez přestávky, zvláště opakují-li se častěji za sebou. Přestávka nabízí se sama sebou po prvním kolu tetrametru. Tu také bývá zákonitá diaerese; srv. Sof. OT. 1515

ἅλις ἵν' ἐξήκεις δακρύων· | ἀλλ' ἴθι στέγης ἔσω.

Pozn. 7. Arist. p. 54 praví o této diaeresi: *χαριεστέρα δ' αὐτοῦ τομὴ εἰς τρεῖς τροχαίους· ἐπιδέχεται δὲ καὶ τὰς ἄλλας.* Patrně však m. *εἰς τρεῖς τροχαίους* třeba čísti *εἰς τέτταρας τροχαίους* (*Rossbach* M.[3], str. 187, pozn. 3).

Nebylo by nutno, aby diaerese tato, jsouc vlastně koncem kola, jako diaerese tetrametru anapaestického, řídila se smyslem. Nicméně, zastupujíc jaksi v tetrametru jakožto celku caesuru, přece se často smyslem řídí, ba dokonce bývá také spojena s interpunkcí; srv. mimo uvedený příklad Arch. frg. 47

<Ὦ> λιπερνῆτες πολῖται, | τἀμὰ δὴ συνίετε·

frg. 53, 1; 56; 65, Solonův frg. 30. 31, 1; Aisch. Pers. 215, 237, Sof. OT. 1516 n.

Někdy bývá taková diaerese sesílena i anaforou; srv. Aisch. Pers. 157

θεοῦ μὲν εὐνήτειρα Περσῶν, | θεοῦ δὲ καὶ μήτηρ ἔφυς.

Častěji bývá ovšem diaerese bez interpunkce, ale přece shodná se smyslem; srv. Arch. frg. 55, 1

οὐ φιλέω μέγαν στρατηγὸν | οὐδὲ διαπεπλιγμένον,

Solonův frg. 29, 2

ἐσθλὰ γὰρ θεοῦ διδόντος | αὐτὸς οὐκ ἐδέξατο,

Sof. OT. 1525

ὃς τὰ κλείν' αἰνίγματ' ᾔδει | καὶ κράτιστος ἦν ἀνήρ, a j. v.

Ale dosti často spokojují se i nejlepší básníci pouhým koncem slova, po němž lze pausu jakž takž omluviti (vyloučena jsou tedy zpravidla slova úzce souvislá), ba užívají v blízkosti diaerese také interpunkce; srv. Arch. frg. 52

καὶ νέους θάρσυνε· νίκης δ' | ἐν θεοῖσι πείρατα,

frg. 53, 4

ἵππους κλίνουσ᾽· ἔπειτα | πολλὰ γίγνεται κακά.

Solonův frg. 29, 3

περιβαλὼν δ᾽ ἄγραν, ἀγασθεὶς | οὐκ ἐπέσπασεν μέγα.

Epich. frg. 53, 2

νῦν μὲν οὐκ ἴσαντι, πεζᾷ δ᾽ | ἐμπορεύονται μόνοι.

Aisch. Pers. 227

σὸν πόσιν Δαρεῖον, ὅνπερ | φὴς ἰδεῖν κατ᾽ εὐφρόνην,

Arist. Nef. 612, 614, a j. v.

Někdy, ač zřídka, oddělují se jí i slova dosti úzce souvisla; srv. Aisch. Ag. 1671

κόμπασον θαρσῶν, ἀλέκτωρ | ὥστε θηλείας πέλας.

Arist. Ach. 316

εἰ σὺ τολμήσεις ὑπὲρ τῶν | πολεμίων ἡμῖν λέγειν.

Ach. 682, a j. v.

Ba po diaeresi nebo před ní střídají se i mluvící osoby; srv. Eur. Iona 557

ΙΩΝ. τῷ θεῷ γοῦν οὐκ ἀπιστεῖν | εἰκός. ΞΟΥ. εὖ φρονεῖς ἄρα;

srv. i 559, 561, a j. v.

Vůbec třeba připomenouti, že již Sofokles (a podobně Euripides) nehleděl toho, aby osoby mluvící střídaly se v místě diaerese; mimo uvedené příklady srv. Sof. Fil. 1402, Eur. Foin. 605, 613 (osoby střídají se tu po thesi druhého taktu), 612 (po druhém taktu), 614 (po patém taktu), 615 (po thesi šestého taktu), If. Aul. 1342 (po thesi druhého taktu), 1362, 1367, a j. v. Podobně je tomu u Aristofana; srv. Sfek. 416, 521, a j. v.

Elise, jak patrno z uvedených dokladů, nebrání diaeresi ani v trochejském tetrametru. Přes to však, že někdy oslabují diaeresi sousední interpunkcí nebo střídáním osob v sousedních taktech, přece i lyrikové i tragikové hledí přísně toho, aby tetrametr trochejský byl dělen diaeresí po čtvrtém taktu.

Výjimek z tohoto pravidla vůbec není u lyriků, u tragiků pak jsou pouze dvě: v Aisch. Pers. 165

ταῦτά μοι διπλῆ μέριμν᾽ ἄφραστός ἐστιν ἐν φρεσί,

a v Sof. Fil. 1402

ΝΕ. εἰ δοκεῖ, στείχωμεν. ΦΙ. ὦ γενναῖον εἰρηκὼς ἔπος.

Pozn. S. *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 206, uznává, jednaje o diaeresi a caesuře trochejského tetrametru, v Aisch. Pers. 165

»skrytou« diaeresi v slovech *αἴραντ' ἅρματα*. O této »skryté« diaeresi pojednáno bude při výkladu o trimetru iambickém. *C. Reisig*, Coniectaneorum in Aristophanem libri duo, Lipsiae 1816, str. 128 zbytečně hleděl místo toto opraviti. Oba uvedené verše opravoval nepravem *Porson*, Hec., str. XLVIII n.

U básníků komických tato diaerese chybí často, zvláště v epirrhematu a antepirrhematu parabase. Za to však místo této diaerese kladou tito básníci:

a) caesuru po thesi čtvrtého taktu: na př. Epich. 42, 11

πάντες ἄνθρωποι καλέονθ', ἀμὲς δὲ λεύκας τοὶ θεοί;

47; 48; 54, 1; 59, 2; 62, 2; 90, 2, 3, 4; 124, 2 a 6; 149, 2 a 3, a j. v., Arist. Nef. 620

κᾆθ' ὅταν θύειν δέῃ, | στρεβλοῦτε καὶ δικάζετε.

ib. 623, 625, Ach. 335, Eir. 558, 564; srv. i Theokritův epigr. 17, 10. U Epicharma frg. 71, 1 je tu caesura i po rozvedené čtvrté thesi:

τόν τε πολυτίματον ἔλοφ', | ὁ δ' αὐτὸς χαλκὸς ὤνιος.

b) caesuru po thesi pátého taktu; na př. Epich. frg. 42, 10

ταὶ κακοδόκιμοί τε χἄνωνοι, | τὰς ἀνδροφυκτίδας;

Arist. Nef. 607

ἡνίχ' ἡμεῖς δεῦρ' ἀφορμᾶσθαι | παρεσκευάσμεθα;

srv. i Theokritův epigr. 17, 1 a 5.

c) diaeresi po pátém taktu; na př. Epich. frg. 49

σκορπίοι τε ποικίλοι σαῦροί τε, | γλαῦκοι πίονες;

frg. 50; 51; 55; 56; 57, 1; 63, 1; 65; 68; Arist. Nef. 609

πρῶτα μὲν χαίρειν Ἀθηναίοισι | καὶ τοῖς ξυμμάχοις;

Sfek. 427, Eir. 560, 561; Antifanův frg. 179, 2, a j. v.

d) diaeresi po třetím taktu; na př. Epich. frg. 99, 2

πιστά κ' ε]ἶμεν ταῦτα | καὶ τοῖς δεξιωτέροι[ς δοκῇ;

snad i frg. 155; Arist. Sfek. 417

ταῦτα δῆτ' οὐ δεινὰ | καὶ τυραννίς ἐστιν ἐμφανής.

Pozn. 9. Nesprávně některé metriky (srv. *Rossbach* M.[3], str. 188) tvrdí, že je v takových případech diaerese zanedbána. Místo Aristeidovo, uvedené v pozn. 7, svědčí, že staří metrikové vedle diaerese po prvním kolu uznávali i jiné přerývky tetrametru: přerývky ty ovšem hledati možno jen v bezprostředním sousedství místa, kde se obě kola tetrametru stýkají. Ostatně tato otázka vyžaduje ještě bedlivějšího šetření. *C. Reisig*, Coniectaneorum in Aristophanem libri duo, Lipsiae 1816, str. 127 n., uznával vedle diaerese po prvním kolu caesuru po první thesi třetí dipodie a po druhé thesi druhé dipodie.

V řeckých nápisných tetrametrech trochejských, poměrně řídkých, dbá se rovněž diaerese po prvním kolu: srv. Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta ed. G. KAIBEL (Berolini 1878), č. 79, 3 n., č. 106 a 790. V č. 783 tři tetrametry (tři z těchto čtyř tetrametrů obsahují samá jména vlastní) mají místo diaerese caesuru.

V latinském trochejském septenáru, skládaném přísně, hledí se podle tvrzení metriků diaerese po prvním kolu velmi bedlivě (MÜLLER RM.², str. 231, GLEDITSCH M.³, str. 288). Jako výjimky uvádějí se tři verše z Terentiana Maura, z nichž dva p. 365, v. 1329

quinta quae vocalis est | longam creabunt syllabam

a p. 395, v. 2343

ter tibi spondeon hic | semper secundum suggeret

mají vlastně náhradnou caesuru po čtvrté thesi, jeden p. 367, v. 1411

pes erit *βακχεῖος*, | *ἀντίβακχος* autem tunc erit

diaeresi po třetím taktu, řídí se tedy docela způsobem řeckým. O úplném zanedbání caesury nelze tu mluviti.

Ale zdá se, že i v přísnějších tetrametrech bývá místo diaerese náhradná caesura také jinde. Sám MÜLLER RM.², str. 538 uvádí verš Varronův frg. 183

ubi graves pascantur atque | alantur pavonum greges,

v němž (právě tak, jako bývá v hexametru často caesura po atque, v. výše, str. 49 n.) uznává caesuru po čtvrté thesi, uváděje ještě jiné příklady z Lucilia (srv. str. 532). O trochejských septenárech Luciliových, které pravidelně diaerese nemají, jedná i F. MARX, C. Lucilii carminum reliquiae, Vol. I, str. 168 (index s. v. septenarii).

Přísnějších tetrametrů trochejských, v nichž třeba uznávati náhradné caesury, je asi více, než se dosud pro chybné pojímání caesury připouští; na př. v druhém verši ze známého dvojverší Porcia Licina (Gell. 17, 21, 45)

Poenico bello secundo Musa pinnato gradu
intulit se bellicosam in Romuli gentem feram

je možná diaerese jen tehdy, chceme-li od sebe odlučovati slova úzce souvislá (in | Romuli gentem); není však nemožno, že Porcius Licinus sám uznával tu caesuru po čtvrté thesi (bellicosam): elise caesuře nevadí.

Ausonius zachovává diaeresi přísně, jen někde má náhradnou caesuru; srv. Prof. Burdig. 11, 7 (ed. R. Peiper, str. 61)

iam mihi cognata dudum | inter memoratus nomina:

Ecl. 18 (Peiper, str. 102); De Bissula 1 (Peiper, str. 115).

Po způsobu hexametru připouštěla se diaerese i po jistých spojkách a částicích: srv. Varro frg. 53

magna uti tremescat Roma et | magnae mandonum gulae.

kde sotva je caesura po čtvrté thesi, hledíme-li k analogii latinského hexametru.

Otázka o diaeresích a caesurách latinského přísnějšího septenáru trochejského vyžaduje ještě podrobnějšího probrání; arci jest šetření stíženo tím, že septenáry trochejské volnější a přísnější nelze tak přesně od sebe odlišiti, jako verše jiné (GLEDITSCH M.[3], str. 246, 283 a 288). I sám M. Terentius Varro skládá je brzo přísněji, brzo volněji.

Nápisné septenáry latinské hledí si diaerese celkem přísně; srv. jich sestavení F. BÜCHELEREM v Index schol. aest. univ. Bonnské 1876, str. 11 n. a v Carmina latina epigraphica I, Lipsiae 1895, str. 107 n. Diaerese po e t vyskytuje se i tu (č. 230). Ostatně jsou nápisné septenáry skládány nestejně, a lze je věru leckdy těžko děliti v přísné a volné.

O interpunkci tetrametru trochejského nebylo dosud jednáno. Zdá se, že tu měli básníci velikou volnost. Interpunkce, nehledíme-li k případům, v nichž jest spojena s diaeresí, bývá nejen na počátku tetrametru nebo na jeho konci (srv. Arch. frg. 51, 1 n.; 59, 2 a 3; Solonův frg. 29, 4; Aisch. Pers. 240, 706, 715 n., 724; Eur. Or. 734, 760, 777; Foin. 594; Aisch. Pers. 717, 740, a j.), nýbrž někdy i blízko diaerese (po případě caesury): srv. Arch. frg. 52, uvedený na str. 263; frg. 53, 4; 71, 4; Solonův frg. 29, 3; Aisch. Pers. 216, 217, 226, 707, 713, 714, 722, 751, 754; Eur. Or. 757, 758, 771; Arist. Ach. 333, a j. v.

Celkem však i tu básníci dbají toho, aby interpunkce nebyla v bezprostředním sousedství diaerese, aby ji tedy neoslabovala. Proto kladou ji, jak se zdá, zpravidla po třetím nebo pátém taktu, ale arci často také po thesi čtvrtého taktu.

Básníci latinští i ti, kteří skládali tetrametry přísněji, sotva asi drží se pravidel přísnějších než Řekové.

Jako o jiných verších, tak také o tetrametru stanoveny byly některými metriky zákony, týkající se tak zv. řad (ordines).

Jeden takový zákon vymyslil již PORSON Hec., str. XLVIII. Lyrikové a tragikové vystříhali prý se do jisté míry dlouhé arse v druhém taktu třetí dipodie, a to v tom případě, když by byl býval tento takt tvořen koncovou dlouhou slabikou slova delšího jedné slabiky. Komičtí básníci toho pravidla nedbali.

U lyriků a tragiků směl tedy v třetí dipodii

– ◡ – ⏓, – ◡ – ⏓ | – ◡ – ◡, – ◡ – ∧

býti takt nesměrný tehdy, jestliže arse jeho tvořena byla jednoslabičným slovem dlouhým a počáteční nebo vnitřní slabikou slova několikaslabičného, jež přesahovalo z dipodie třetí do čtvrté; ale neměl na tom místě býti takt nesměrný, když jeho arse tvořena byla koncovou dlouhou slabikou slova delšího jedné slabiky.

U básníků komických jsou tedy přípustny verše, jako v Arist. Nef. 625

τὸν στέφανον ἀφῃρέθη· μᾶλλον γὰρ οὕτως εἴσεται,

ib. 577

πλεῖστα γὰρ θεῶν ἁπάντων ὠφελούσαις τὴν πόλιν,

kdežto u lyriků a tragiků jsou vadné. Správný jest tedy tetrametr tragický v Eur. Or. 773

ἀλλ᾽ ὅταν χρηστοὺς λάβωσι, χρηστὰ βουλεύουσ᾽ ἀεί.

ib. 786

ἰτέον, ὡς ἄνανδρον ἀκλεῶς κατθανεῖν· αἰτῶ τάδε.

ib. v. 787

ἢ λέγωμεν οὖν ἀδελφῇ ταῦτ᾽ ἐμῇ; μὴ πρὸς θεῶν. a j.,

ale nesprávný jest verš v Eur. Hel. 1628

οὕπερ ἡ δίκη κελεύει μ᾽· ἀλλ᾽ ἀφίστασθ᾽ ἐκποδών.

Proto Porson rukopisné čtení *ἀφίστασθ᾽*, docela dobře možné (oslovení týká se sboru), změnil v *ἀφίστασ᾽*. Vydavatelé tuto jeho změnu přijímají; srv. i Eur. If. Aul. 392, kde je konec *οἶμαι μέν, θεός*.

Porson stanovil toto pravidlo podle pravidla, platného pro trimetr iambický (Hec., str. XXXIII), i pro tetrametr trochejský z té příčiny, že pokládal jej (Hec., str. XLVII n.) za iambický trimetr s předraženým kretikem (– ⏑ – | – – – ⏑, ⏑ – ⏑ –, – – ⏑ –). Příčinu toho pravidla shledával v caesuře nebo pause, která prý vzniká po třetí dipodii, jestliže tvořen jest takt nesměrný koncem několikaslabičného slova s poslední slabikou dlouhou. Pausa po takovém slově byla mu nelibá.

Nejlépe odůvodnil jeho stanovisko Hermann El., str. 84 (v Ep. 43 spokojuje se pouhým tvrzením a hájí i čtení *ἀφίστασθ᾽* v Eur. Hel. 1628 interpunkcí, která předchází). Po slově, ukončeném dlouhou slabikou, nastává prý v proudu řeči větší pausa, a ta není vhodná, následuje-li po ní tak malý zbytek verše (– ⏑ –). Jednoslabičné slovo (jako ve výše uvedeném verši z Eur. Or. 787) jest na tom místě nezávadné, je-li přikloněno k následujícímu, nikoli však, je-li přikloněno k předcházejícímu slovu.

Pozn. 10. Tuto »caesuru« pokládají za příčinu toho pravidla také *Christ* M.[3], str. 295, vlastně také *Rossbach* M.[3], str. 188 a *Gleditsch* M.[3], str. 133, ač se nevyslovují jasně. *Havet-Duvau* M.[2], str. 104 n. rozšiřuje tento zákon Porsonův i na druhý takt prvního kola tetrametru tragického.

Ale pravidlo to je jistě mylné. Caesury (vl. diaerese) po třetí dipodii v tetrametru vůbec není, ježto po slovech v proudu řeči není pausy, pokud jí úmyslně nečiníme. Tato domnělá »pausa« nemůže býti tedy příčinou tohoto »zákona«. Komickým básníkům beztoho ta »pausa« nevadila, ježto takové tetrametry připouštěli bez rozpaků. Třeba však Porsonovi věřiti, že takto upravený tetrametr vyskytuje se u tragiků a lyriků na jediném místě (Eur. Hel. 1628), nehledíme-li k poněkud odchylnému místu v Eur. If. Aul. 392. Příčina toho úkazu jest tedy asi jiná.

Bylo již výše vyloženo (v. str. 260), že taktů nesměrných v tetrametru komickém jest více než v lyrickém a tragickém; zajisté tedy také v sedmém taktu bývá u nich nesměrnost hojnější než u tragiků. Proto jest to zajisté holá náhoda, že nesměrnost sedmého taktu, způsobená

koncem několikaslabičného slova, vyskytuje se u tragiků jen jednou (vlastně dvakrát), kdežto u básníků komických, kteří vůbec nesměrným taktům více přejí, vyskytuje se častěji. Otázka tato může se rozřešiti jen přesnou methodou statistickou; ale té ani Porson ani kdo jiný nedbal. Porsonovi dostačilo poznání, že se vyskytuje u tragiků jen jedna odchylka od jeho pravidla; mezi kolika tetrametry, a kolik je podobných případů a taktů nesměrných vůbec u básníků komických, o to se nestaral.

Podle mého zběžného počtu jsou mezi 735 tetrametry tragiků dvě výše uvedené odchylky (jedna asi na 350 v.), v 778 tetrametrech Aristofanových jest jich 89 (jedna asi na 100 v.), tedy ovšem značně více, a to patrně proto, že je u nich nesměrných taktů vůbec více než u tragiků, a že tedy možnost, tvořiti sedmý takt naznačeným způsobem, byla u nich vůbec větší. Ale otázku tu lze rozřešiti určitě teprve tehdy, až se zjistí přesně číselný poměr taktů směrných a nesměrných u tragiků a lyriků i básníků komických, zvláště vzhledem k šestému taktu.

Pozn. 11. *Christ* M.², str. 296 tvrdí, že ve všech tetrametrech, v nichž rozvedena jest sedmá these, v nichž tedy poslední dva takty mají tvar ⏑⏑⏑ – ∧ m. – ⏑ – ∧, sedmý a osmý takt (tedy celá tato skupina ⏑⏑⏑ – ∧) skládá se z jediného slova. Jedinou výjimku činí prý Epicharmos 100, 1. Citát ten jest ovšem chybný; ve frg. 149, 1 Kaibel (= 100 Ahrens) není toho případu; ale vyskytuje se tato výjimka ve frg. 102 . . . *ποτιφόριμον τὸ τέμαχος ἧς*; srv. však i frg. 57, 1 (. . . *τα πόδι' ἔχει*).

Avšak i tento úkaz jest asi náhodný. Proč by v tom případě bylo nutno, aby byla skupina slabik ⏑⏑⏑ – vyjádřena jediným slovem? Patrně básníci měli podle obsahu myšlenky, kterou chtěli vyjádřiti, častěji příležitost, užívati v tomto případě jednoho slova míry ⏑⏑⏑ –, než slov dvou neb tří míry ⏑ | ⏑⏑ –, ⏑⏑ | ⏑ – nebo ⏑⏑⏑ | –. Slov těchto nenabízel jim asi tak často smysl verše.

Jiná podobná pravidla pro tetrametr trochejský stanovil I. HILBERG, Das Princip der Silbenwägung, Wien 1879; ale i jeho pravidla jsou podle mého domnění libovolná a chybná.

Pozn. 12. Pravidla ta jsou:

1. Poslední slabika slova, končícího se krátkou samohláskou, nesmí státi ve čtvrté thesi. Pravidlo jest bez výjimky. Ale sám Hilberg pochybuje, je-li toto pravidlo skutečným pravidlem; nebo po čtvrtém taktu bývá zpravidla diaerese, a možnost, že by na onom místě tetrametru státi mohlo právě takové slovo, jest omezena (str. 254).

Právem zamítl toto pravidlo *R. Klotz* v posudku této knihy Hilbergovy (BJ. 36, 1883, str. 310 n.). Otevřené slabiky krátké nemohou státi podle něho ve čtvrté thesi proto, že po čtvrtém taktu jest zpravidla diaerese, i bylo by nutno, aby před ní v tomto případě stálo slovo jednoslabičné. Takové slovo jest však před diaeresí podle Klotze nepřípustno. Lépe snad bylo říci, že není tak snadno najíti jednoslabičné slovo, které by působilo násloviím polohovou délku předešlé krátké slabiky, zároveň pak nesplývalo s následujícím slovem a nebránilo diaeresi. Možnost tedy, že by se krátká slabika koncová vůbec kdy mohla octnouti v thesi čtvrtého taktu, jest téměř vyloučena.

2. Poslední slabika nevolných slov trochejských, končících se samohláskou, nesmí státi v thesi (str. 255). O významu slov nevolných srv. co bylo řečeno na str. 116.

3. Poslední slabika slov nevolných, delších dvou slabik a končících se krátkou samohláskou, smí tvořiti jen thesi před posledním slovem (str. 255 n.). Obě tato pravidla jsou mylná již proto, že platí pouze pro jistou kategorii slov (v. výše, str. 117).

Také *Müller* RM.[2], str. 263 uznává pro latinské septenáry některé zákony podobné. Ježto však tyto jeho zákony shodují se podle jeho tvrzení docela se zákony toho způsobu, jimiž řídí se iambický senár, odkazujeme na výklad o tomto verši. Co o té věci vykládá *Müller* RM.[2], str. 542 n., týká se volnějšího latinského septenáru trochejského, o němž bude pojednáno na jiném místě.

Tetrametr trochejský skládá se ze dvou kol a jest metron. Z toho následuje, že průzev a slabika volná přípustna jest sice na jeho konci, nikoli však na konci jeho prvního kola. Toho drželi se také básníci řečtí, a snad i skladatelé přísnějších septenárů latinských (Christ M.[2], str. 299). Myšlenka arci nebývala v tetrametru častěji ukončena, jako ani ve verších jiných, ačkoli snad někteří básníci i toho hleděli.

Pozn. 13. Aspoň *F. Buecheler* (Pervigilium Veneris, Lipsiae 1859, str. 30) tvrdí, že skladatel té básně pilně toho dbal, aby v každém tetrametru obsažena byla plná myšlenka, a proto slova k sobě náležící (na př. podstatné jméno a k němu patřící genitiv) nekladl do dvou veršů.

Tetrametr trochejský upomíná svým skladem na tetrametr anapaestický a iambický; ale oba tyto tetrametry jsou pro vzestupnost svých taktů daleko živější a prudší. Přes to jest tetrametr trochejský, skládající se ze dvou krátkých kol o taktech velmi pohyblivých, veršem velmi pohnutým a hodí se jednak k provázení rychlých pohybů, i tanečních, jednak k vyjadřování živého pohnutí mysli. Iambický trimetr, složený z jediného, ale delšího kola, má proti němu ráz mnohem klidnější.

Pozn. 14. Arist. Poet. 4 p. 1449*a* tvrdí, že staří tragikové užívali tohoto metra *διὰ τὸ σατυρικὴν καὶ ὀρχηστικωτέραν εἶναι τὴν ποίησιν*; srv. i Arist. Rhet. 3, 8, 4 (*ὁ δὲ τροχαῖος κορδακικώτερος· δηλοῖ δὲ τὰ τετράμετρα*) a schol. k Arist. Ach. 203. Mar. Vict. 84, 27 n. nazývá toto metrum aptum festivis narrationibus: est enim et agitatum et volubile. Schol. k Arist. Ach. 204 tvrdí, že trochejských řad užívali básníci komičtí a tragičtí, *ἐπειδὰν δρομαίως εἰσάγωσι τοὺς χορούς, ἵνα ὁ λόγος συντρέχῃ τῷ δράματι.*

Tetrametr trochejský jest zajisté veršem prastarým. Bylo ho užíváno ve zpěvích v kultu Dionysově, provázených arci tancem; poznáváme to z Archilochova frg. 74

ὡς Διωνύσου ἄνακτος καλὸν ἐξάρξαι μέλος
οἶδα διθύραμβον, οἴνῳ συγκεραυνωθεὶς φρένας.

jenž v něm patrně skládal písně na oslavu Dionysovu. Aspoň svědčí pro to tento jeho zlomek. S tímto užíváním toho verše asi souvisí, že jím Archilochos skládal také básně skoptické, pak i básně erotické a sympotické, někdy náruživého obsahu, pro nějž ovšem hbitý ten verš se hodil (uži-

valo se ho ἐπὶ θεωμῶν ὑποθέσεων, jak praví Anonym. Ambros. u STUDEMUNDA, Anecd. p. 223, 1 n., uváděje Archilochův frg. 57). Užíval ho také Solon (srv. frg. 28, 29, 30) v básních vázaných, jimiž hájil politických svých reforem, a snad i jiní staří básníci lyričtí. Ale z těchto jejich básní (i Archilochových a Solonových) máme tak málo zlomků, že z nich lze někdy těžko souditi o rázu básní celých. Celkem tedy o užívání trochejského tetrametru u básníků lyrických nelze říci mnoho podstatného.

Také první báseň Isyllova složena jest tetrametry trochejskými (srv. U. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, Isyllos von Epidauros, Philologische Untersuchungen IX, Berlin 1886, str. 5 n.).

Velmi oblíben byl tento verš v dorské komoedii Epicharmově, jak dokazují jeho zlomky. Přijal-li Epicharmos verš ten od iambografů, jak mimí ROSSBACH M.[3], str. 185, či odjinud, nelze stanoviti. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF na u. m., str. 7 tomu věří, ač neví, proč tak Epicharmos učinil.

Poměrně hojně vyskytoval se verš ten v komoedii attické. Ježto souvislost této komoedie s tlyakem dorským jest nyní velmi pravděpodobna, není nemožno, že přešel do ní z komoedie dorské, ač nelze naprosto zamítnouti ani myšlenku, že se dostal do ní přímo ze zpěvů slavností Dionysových, s nimiž vznik attické komoedie také souvisí. V komoedii attické vyskytuje se však jen na některých význačných místech.

Se skoptickým rázem básnictví iambického anebo s povahou některých zvyků o slavnostech Dionysových (srv. tak zv. σκώμματα ἐξ ἁμαξῶν) souvisí snad užívání jeho v epirrhematu (a antepirrhematu) parabase, které bývá rázu skoptického; srv. Arist. Hipp. 565—580 = 595—610; 1274—1289 = 1300—1315; Nef. 1114—1130; Sfek. 1071—1090 = 1101—1121; Eir. 1140—1155 = 1172—1187; Orn. 753—768 = 785—800 a 1071—1087 = 1101—1117. Tetrametry v epirrhematu a antepirrhematu shodují se svým počtem; bývá jich obyčejně 16 (Hef. p. 74, 14).

Ježto v epirrhematech a antepirrhematech vyskytují se i tetrametry kretické místo trochejských, nemůže býti pochybnosti, že tyto tetrametry byly zpívány; odtud také jejich přísná response. O tom však vyloženo bude na jiném místě.

Hbitých tetrametrů trochejských bývalo užíváno také v parodě komoedií; tak v Aristof. Ach. 204 n. a 284 n. (kde se arci vyskytují i řady kretické), Hipp. 242 n., Eir. 299 n., Orn. 268 n., jakož i v částech prvního epeisodia komoedií, řadícího se k parodě (Sfek. 403 n., 415 n., Eir. 553 n., kde trimetry iambické uprostřed věty přecházejí v tetrametry trochejské). V parodě byly asi zpravidla zpívány. Mimo to vyskytují se v Thesm. 659 n. a 687 n., kde jsou v části sborové, a v Ekkles. 1155 n., kde jsou úvodem k následující písni. I v obou těchto případech byly asi zpívány. Kde nebyly zpívány, byly jistě přednášeny s průvodem hudebním, tedy tak zv. παρακαταλογή. Ale výklad o přednášení jich náleží na jiné místo.

V komoedii nové a střední jest tetrametr trochejský po trimetru iambickém nejhojnějším metrem. Ale pro poměrnou skrovnost zlomků nelze jeho užívání v této komoedii stanoviti přesněji (srv. Antifanův frg. 52, 142, Nikostratův frg. 24, a j. v.).

Pozn. 15. *Th. Zielinski*, Die Gliederung der altattischen Komoedie, Leipzig 1885, str. 298 n. (srv. i výklad *R. Klotzův* BJ. 48 sv., str. 113 n.), rozeznává u komiku tetrametr lyrický a epický. Jak již upozornil *Th. Kock* ve výkladu k Aristof. Net. 541, slovou tetrametry u Aristofana ἔπη (Batr. 885 slovou tak tetrametry agonu, Hipp. 508 tetrametry parabase). K těmto ἔπη náleží anapaestické, trochejské i iambické tetrametry, tetrametry prokatalektické, dikatalektické, vůbec i tetrametry, odchylující se tvarem od tetrametrů obvyklých (str. 290). Trochejské tetrametry lyrické bez rozvedení a někdy bez caesur jsou řídké (je jich jen 16; na př. v Eir. 349 n., Lys. 619 n.), tetrametry ostatní jsou epické. Ale tyto tetrametry lyrické jsou jen grafické spojení dvou dimetrů v jeden verš. Rozdíl ten je tedy zbytečný.

Původní tragoedie měla, jak známo, ráz satyrského dramata; proto také v ní podle výše uvedeného místa Aristotelova bylo hojně užíváno tohoto verše. I v tragoedii pozdější, již vážné, byl s počátku verš ten v dialogu mnohem hojnější, než později. Frynichos užíval ho prý tak hojně, že byl dokonce pokládán za nalezce tohoto metra (Suidas s. v. Φρύνιχος).

K tragoediím starším, které v dialogu tohoto verše rády užívaly, náleží i Aischylovi Peršané, kde psáno jest jím skoro celé první epeisodion a část třetího (v. 155—175; 215—248; 696—758). Za největšího rozkvětu tragoedie (tedy asi v letech 470—420 př. Kr.) je však tetrametr trochejský v tragoedii velmi řídký. Vyskytuje se jen v Aisch. Ag. 1344. 1346 n. (jsou to uděšená slova sboru, slyšícího výkřiky vražděného Agamemnona) a na konci 1649—1673 v pohnuté konečné scéně mezi Aigisthem, sborem a Klytaimestrou; dále v konečné scéně Sofokleova Krále Oidipa v. 1515—1530.

Pozdější tragoedie v leccems uchylovala se zase ke způsobu tragoedie starší: mezi jiným klonila se k ní také poměrně hojným užíváním tetrametrů trochejských. Ve všech tragoediích této doby (mimo Sofokleovy Trachiňanky a Euripidovu Elektru, ač náleží-li tato tragoedie vskutku do této doby), užívá se tetrametru i v dialogu, a to obyčejně na takových místech, na nichž děj je pohnutý a kde dochází k rychlým pohybům herců nebo sboru. Leckde užito tetrametru tam, kde by tragoedie střední doby (t. j. tragoedie střední doby) byla užila systému anapaestických. Tak na př. v Sof. Fil. 1402—1408 obsahují tetrametry vyzvání k odchodu, v OK. 886—890 pronáší je Theseus, přicházející spěšně na pomoc. Jiné doklady jsou v Eur. Troad. 444—461 (Kasandra v pohnuté řeči vyzývá k odchodu), v Ionu 510—565 (pohnutá scéna mezi Xuthem a Ionem, v níž Xuthos Iona poznal), ib. 1250—1260 (Kreusa prchá), 1606—1621 (konec dramata), Foin. 588—637 (spor Polyneika a Eteoklea), If. Aul. 317—401 (spor Agamemnona a Menelaa: sbor, jenž oba konejší, mluví ve v. 376 n. v daleko klidnějších trimetrech iambických). Všecka místa pozdějších tragoedií, sem náležící, sebral Rossbach M.[3], str. 187, pozn. 1.

Básníci římští užívali tohoto verše v básních rozmanitého obsahu. Porcius Licinus (kol. r. 100 př. Kr.) užil ho v básni obsahu literárně historického (v. výše uvedené dva jeho verše, str. 266); užíval ho i M. Terentius Varro místy ve svých Saturae Menippeae, ač neskládal ho

všude stejně přísně, nýbrž leckde i po starém způsobu, podobně, jako Lucilius ve svých satirách (MÜLLER RM.², str. 532). U Suetonia Jul. 49 n. složeny jím výsměšné básně na Caesara.

V tragoediích Senekových (Phaed. 1210—1219; Oed. 227—236; Med. 743—754) užito ho pouze ve scénách velice vážných, které mají v divákovi vzbuditi hrůzu. V Medei užívá ho Medea při svém zaříkání; podobně ho užívá Faedra ve Faedře; v Oedipu Creon líčí jím scénu v chrámě delfském při věštění Pythie. Jím složena také živá a půvabná báseň, oslavující moc Veneřinu, Pervigilium Veneris, části metriky Terentianovy, a jedna báseň Tiberianova, obsahující půvabné líčení přírody (BÄHRENS PLM. 3, str. 264 n.). Užíval verše toho také Ausonius (srv. Peiperova vydání str. 102) v básni didaktické, Prudentius, a j. v. (MÜLLER RM.², str. 108 a GLEDITSCH M.³, str. 288). Básníci římští rozšířili celkem obor, v němž užívali metra toho Řekové, skládajíce jím také básně, pro které metrum toto nebylo právě nejvhodnější. Ale tak bývá u napodobitelů zpravidla.

Pozn. 16. O nápisných trochejských septenárech latinských, otištěných u *F. Büchelera*, Carmina latina epigraphica I, Lipsiae 1895, str. 107—115, jedná *A. W. Hodgman*, The versification of Latin metrical inscriptions (HSt. 9, 1898, str. 158 n.). Jedná tu ovšem také o skladu trochejských dimetru a oktonárů, vyskytujících se na nápisech.

O básnících, kteří septenár skládali volněji, částečně po starém způsobu básníků scénických, jedná *Müller* RM.², str. 528 a 532, kde také uvedena některá podrobnější pravidla.

W. H. Grauert, Über die Metrik der römischen Epiker, Eine Nachschrift (v *J. R. Könově* spise »Über die Sprache der römischen Epiker«, Münster 1840, str. 245 n.), tvrdí, že latina je nejzpůsobilejší pro metra trochejská a iambická (str. 248). Proto prý vyvinul se u Římanů již v dobách, kdy ještě nepodléhali vzdělanosti řecké, katalektický tetrametr trochejský a verš saturnský (str. 252), kdežto hexametr zaveden vlivem řeckým (str. 290). Ale že by byl tetrametr trochejský vznikl na půdě římské, je málo pravdě podobno.

8. Kulhavý katalektický tetrametr trochejský (*τέτραμετρον χωλόν* nebo *σκάζον*, tetrametrum claudum) rovná se docela obyčejnému tetrametru až na to, že předposlední takt je (na lichém, tedy nenáležitém místě) nesměrný:

– ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏓   – ⏑ – ⏓, – – – ⏑.

Srv. Hipp. fragm. 77

Μητροτίμῳ δῆτ' ἐπὶ χοῇ τῷ σκότῳ δικάζεσθαι.

Pozn. 17. O něm jedná Hef. p. 20, 17 n., schol. Hef. p. 157, 12 n., schol. Heph. (*Studemund*, Anecd., p. 136), Trichas 265, 17 n., Mar. Vict. 84, 13 n., 136, 31 n., kde za nálezce toho verše uvádí se Hipponax, jako u Caes. Bassa 258, 5 n. Fragm. Bob. 622, 18 n. nazývají jej proto hipponactium; tak nazývá jej i Diom. 507, 29 n. Jedná o něm také Atil. Fort. 283, 12.

Verše toho užíval poprvé Hipponax (frg. 71, 72, 74, 75, 77); po něm Ananios (frg. 5).

Rozvadění thesi je v něm dosti časté; srv. Hipp. frg. 74

λάβετέ μευ ταἰμάτια, κόψω Βουπάλου τὸν ὀφθαλμόν.

ib. frg. 72

μηδὲ μοιμύλλειν Λεβεδίην ἰσχάδ᾽ ἐκ Καμανδωδοῦ;

Anan. frg. 5, 1, 2, a j. v.

Druhá arse třetí dipodie může býti arci také nesměrná, ale vyskytuje se, pokud můžeme souditi z nepatrného množství zachovaných kulhavých tetrametrů, poměrně zřídka; srv. Ananiův frg. 5, 8 n.

ἀλλὰ πᾶσιν ἰχθύεσσιν ἐμπρεπὴς ἐν μυττωτῷ.
βοῦς δὲ πιανθείς, δοκέω μέν, καὶ μεσέων νυκτῶν ἡδύς.

Konec verše stává se tím ovšem ještě vleklejším. Zcela tak je tomu i v latinských kulhavých tetrametrech (Müller RM.[2], str. 161).

Jinak platí pro tento verš táž pravidla, jako pro obyčejný tetrametr trochejský.

U Římanů napodobil tento verš, jak se zdá, jen Varro ve svých Saturae Menippeae, připouštěje nesměrnost po způsobu řeckém i v taktu šestém; srv. frg. 251

hunc Ceres cibi ministra frugibus suis porcet,

frg. 21

quem secuntur cum rutundis velites leves parmis
antesignani quadratis multisignibus tecti;

srv. i frg. 288, 503, 525 (Gleditsch M.[3], str. 289 a Müller RM.[2], str. 113).

Byly podány rozmanité výklady význačné vlastnosti tohoto verše.

Pozn. 18. *Hermann* H., str. 56 rozděloval druhou část verše toho ⏑́ ‿ – ‿ – | ′ ‿, tak že se v ní stýkaly dvě these. Podobně v El., str. 89 a Ep., str. 44 označil druhou část verše těmito ikty: ′ ‿ – ‿ ⏑́ ⏑́ ‿.

Christ M.[2], str. 361 připouštěl možnost dvojí: buď třeba druhé kolon měřiti ′ ‿ – ‿ | ⏑́ – ‿, nebo ⏑́ ‿ – ‿ | ⏑́ – –. Prvého z těchto mínění drží se *Riemann* a *Dufour* TRM., str. 49; o obou zmiňuje se *Zambaldi* M., str. 337, ale kloní se k druhému, přes to, že ve verši tom shledává arrhythmii. Druhé z uvedených mínění pronesl také *Westphal* M.[3], str. 455 n., *Rossbach* M.[3], str. 190, *Masqueray* TMG., str. 128 a *Müller* RM.[2], str. 113.

Semitelos EM., str. 409 uznává tu zřejmě změnu rhythmu; první tři dipodie mají podle něho takt *ἑξάσημος γένους ἴσου* ([illegible]), poslední *ἑξάσημος γένους διπλασίου* ([illegible])

– ‿ – ‿, – ‿ – ‿ | – ‿ – ‿, – – ‿.

Otázka o rhythmickém výkladu tohoto úkazu souvisí s otázkou o výkladu choliambu, na kterýž odkazujeme. Lze však říci již předem, že netřeba v tomto tetrametru shledávati změny rhythmu: jest roven docela tetrametru obyčejnému, až na to, že se v něm nesměrný takt objevuje na nepravém místě. Tím stává se konec jeho vleklým, což právě označovala stará metrika slovem *χωλός, σκάζων*, claudus.

9. B r a c h y k a t a l e k t i c k ý   t e t r a m e t r   t r o c h e j s k ý (dimetr s ithyfallikem)

– ⏑ – ⏓, – ⏑ – ⏓ | – ⏑ – ⏑, ⊔ – – :

o němž se zmiňuje Hef. p. 21, 13 n., uváděje doklad z komoedie

οὐδ' Ἀμεινίαν ὁρᾶτε πτωχὸν ὄντ' ἐφ' ἡμῖν;

srv. Arist. Hipp. 616 (= 683)

νῦν ἄρ' ἄξιόν γε πᾶσίν ἐστιν ἐπολολύξαι.

V obou případech nebyla asi tato řada samostatné metrum, nýbrž byla jen částí strof; aspoň je tomu tak u Aristofana.

Stichicky užívala tohoto tetrametru Sapfo; srv. frg. 84

ἔστι μοι κάλα πάϊς, χρυσίοισιν ἀνθέμοισιν
ἐμφέρην ἔχοισα μόρφαν, Κλῆις ἀγαπάτα,
ἀντὶ τᾶς ἐγὼ οὐδὲ Λυδίαν παῖσαν οὐδ' ἐράνναν.

Arci diaerese po prvním kolu tu vždy dbáno není.

Pozn. 19. Hef. p. 54, 7 n. počítá tuto řadu mezi asynartety (podle něho měřena i v R., str. 131). Ale při této míře – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⊔ | – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ třeba v druhém z uvedených veršů Sapfiných čísti *Κλεηὶς* m. ruk. *Κλῆις* (vl. *κλεῖς*) a také třetí verš činí při té míře obtíže. O míře toho verše vykládá *Rossbach* M.[3], str. 191 a *Gleditsch* M.[3], str. 135.

Podle Servia 459, 31 n., jenž nazývá toto metrum s o t a d i c u m, užíval toho metra patrně Sotades. Diom. 508, 1 n. nazývá verš ten t r o c h a i c u s   c o l o b u s.

10. S p o j e n í   d v o u   i t h y f a l l i k ů, t. j. dvou brachykatalektických dimetrů, v t e t r a m e t r vyskytuje se u Sapfy frg. 83

δεῦρο δηῦτε Μοῖσαι χρύσιον λίποισαι
– ⏑ – ⏑, ⊔ ⊔ | – ⏑ – ⏑, ⊔ – ∧

(srv. Hef. p. 56, 19 n., jenž řadu tuto počítá mezi asynartety). Jak Sapfo té řady užívala, nevíme; zdali stichicky, jak míní Rossbach M.[3], str. 190 n., není jisto. Rossbach měří ostatně oba ithyfalliky, sotva správně, tripodicky. Že jsou tu spojeny brachykatalektické tetrapodie, k tomu ukazuje již Hefaistionovo zařadění tohoto verše mezi asynartety (srv. R., str. 131 a 134; Gleditsch M.[3], str. 135).

11. A k a t a l e k t i c k ý   t e t r a m e t r

– ⏑ – ⏓, – ⏑ – ⏓ | – ⏑ – ⏓, – ⏑ – ⏓

vyskytuje se u Anakreonta frg. 71

κλῦθί μευ γέροντος, εὐέθειρα χρυσόπεπλε κούρη

(srv. Hef. p. 21, 16 n.). Ale nevíme, užíval-li Anakreon řady té stichicky, či byla-li u něho jen částí strof. Ve frg. 70 je vskutku částí strofy. Podle Anakreonta nazývá se verš ten u Servia 460, 7 n. v e r s u s   A n a c r e o n t e u s.

U Římanů užíval akatalektického tetrametru jen Varro (MÜLLER RM.², str. 108 a 527): srv. frg. 54

et pater divum trisulcum fulmen igni fervido actum:

ib. frg. 56. Po prvním kolu jest diaerese také u Římanů (MÜLLER RM.², str. 531).

12. Katalektický pentametr trochejský skládá se ovšem aspoň ze dvou kol, trimetru a dimetru, nebo ze dvou dimetru a katalektického monometru:

– ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑, – ⏑ –

– ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ | – ⏑ –,

kteráž druhá možnost jest pravdě podobnější.

Pozn. 20. Hef. p. 20, 21 n. (srv. i schol. k Hef. p. 157, 19 n. a schol. Heph. u *Studemunda*, Anecd., p. 130) nazývá verš ten hypermetrickým, patrně proto, že překročuje obvyklou největší délku trochejských řad, t. tetrametr (R., str. 125 n.).

Podle tvrzení Hefaistionova užil stichicky tohoto nepěkného a neohrabaného verše (ač nedělil-li jej sám snad ve dva) v alexandrijské době Kallimachos. Báseň, z níž Hefaistion uvádí jeden verš, zachována je v Anth. Pal. 13, 9, ale není asi Kallimachova:

ἔρχεται πολὺς μὲν Αἰγαῖον διατμήξας ἀπ᾽ οἰνηρῆς Χίου
ἀμφορεύς, πολὺς δὲ Λεσβίης ἄωτον νέκταρ οἰνάνθης ἄγων.

§ 12. Trochejské systémy a strofy.

A. *Systémy.*

Jako z anapaestického tetrametru vzniká, opakuje-li se první kolon několikrát, anapaestický systém, tak také několikerým opakováním prvního kola tetrametru trochejského vzniká kratší nebo delší systém trochejský, perioda to, složená z libovolného počtu trochejských akatalektických dimetrů, jež někdy, zvláště před konečným kolem systému, nahrazeny bývají monometrem (srv. Aristof. Eir. 344, 579), a zakončena dimetrem katalektickým.

Systémy trochejské, jež skládány byly asi podle vzoru systémů anapaestických, vyskytují se v staré komoedii attické. ROSSBACH M.³, str. 192 soudí, že jich bylo užíváno již v básnictví lyrickém, a to v básnictví sympotickém, skoptickém a erotickém. Pro troskovitost zbylých básní lyrických nelze však toto tvrzení dokázati četnějšími příklady. U Timokreonta frg. 5

ὤφελέν σ᾽, ὦ τυφλὲ Πλοῦτε,
μήτε γῇ μήτ᾽ ἐν θαλάσσῃ
μήτ᾽ ἐν ἠπείρῳ φανῆμεν,
ἀλλὰ Τάρταρόν τε ναίειν
κἀχέροντα· διὰ σὲ γὰρ πάντ᾽
ἔστ᾽ ἐν ἀνθρώποις κακά

vyskytuje se trochejský systém s nějakým kolem, jenž se snad neopakoval

Christ M.², str. 290 n. uvádí mezi trochejskými systémy leckteré skutečné strofy.

V starší komoedii attické vyskytují se trochejské systémy jako závěrek části, psané trochejskými tetrametry; spojení mezi systémem a předchozími tetrametry bývá tak úzké, že přechází někdy i věta z tetrametru do systému. Užívá se tu tedy trochejského systému právě tak, jako anapaestického (v. výše, str. 240), a jak později shledáváme, iambického.

Takové systémy, jež jsou zakončením předchozích tetrametrů trochejských, vyskytují se v Aristof. Hipp. 284—302 (jednotlivé řady přednášejí tu Kleon a uzenáři), Eir. 339—345 (přednáší je Trygaios), 571—581 (Trygaios), 651—656 (Hermes), Orn. 387—399 (Peithetairos a Euelpides). V Eir. 339 a Orn. 387 přechází věta z tetrametrů do systému. Všude končí se však tetrametry systémem jediným. Systém končí pohnuté tetrametry způsobem klidnějším (srv. zvláště Orn. 387 n.). V Hipp. 284 n. pokračuje i v systému spor Kleonův a uzenářův, tak že tuto systém, rozdělený mezi dva herce, má pohnutější ráz. S tím souvisí také hojné rozvádění thesí v tomto systému, jež se ostatně vyskytuje i v systémech jiných (třeba ne v takové míře), jakož i nesměrnost arsí. V některých systémech přechází i slovo z jedné řady do druhé (srv. Aristof. Hipp. 301, Eir. 339).

Přednášeny byly asi tyto systémy, jako předcházející tetrametry, parakatalogicky, t. j. s průvodem hudebním. Že by systém v Aristof. Eir. 339 n., jako tetrametry před ním, byl býval zpíván, jak míní Rossbach M.³, str. 193, pozn. 1, jest, myslím, málo pravdě podobno.

V pozdější komoedii Aristofanově užívání těchto systémů mizí.

B. Strofy.

O rozboru trochejských strof srovnati třeba také pozn. 14 na str. 198 n. Nejprostší strofou trochejskou jest trochejský systém, který se v témž tvaru opakuje. Takové prosté strofy vyskytují se již u lyriků; srv. Anakreontův frg. 70

πῶλε Θρηκίη, τί δή με
λοξὸν ὄμμασιν βλέπουσα
νηλεῶς φεύγεις, δοκεῖς δέ μ'
οὐδὲν εἰδέναι σοφόν.

Systém ten opakuje se v tomto zlomku dvakrát.

Pozn. 1. *Christ* M.², str. 291 a *Rossbach* M.³, str. 191 soudí, že v tomto zlomku vždy dvě řady činily jeden verš, a v tom způsobu se také zlomek ten zpravidla otiskuje. Toto mínění je podle toho, co jsme vyložili o verši (R., str. 122 n.), zbytečné a nesprávné.

Jiných jistých dokladů takových strof u lyriků není.

Strofy takové objevují se však dosti často v komoedii, a to zpravidla (což jest dosti nápadno) v komoedii pozdější, kdežto v dřívější převládají strofy trochejsko-paionské, o nichž bude vyloženo níže (Rossbach M.³, str. 193).

Takové jsou čtyři strofy sboru. Xanthia a Dionysa v Aristof. Batr. 534 až 541 = 542—548 = 590—597 = 598—604. Každá skládá se ze čtyř systémů trochejských, z nichž první tři mají po třech, poslední pouze dvě kola. Response taktů není příliš přesná: za trochej v strofě stojí často v antistrofě na přípustných místech spondej nebo tribrachys.

Zcela podobně složeny jsou strofy sboru v Batr. 1099—1108 = 1109—1118. Skládají se ze čtyř systémů o 2, 4, 3 a 5 kolech.

V Thesmof. 459—465 jest osamělá strofa sboru, složená ze dvou systémů, z nichž první má vedle tří, druhý vedle pěti dimetrů monometr, mezi dimetry vsunutý.

Na konci systémů bývá v těchto strofách průzev i slabika volná; uvnitř systémů není průzevu, a slovo přechází dosti často z kola do kola.

Jiné strofy komoedie přibližují se sice svým tvarem systémům, ale jednotlivé jejich periody, jež můžeme přirovnati k systémům, mají jisté volnosti, jichž není ve vlastních systémech trochejských. Strofy ty složeny jsou z jakýchsi systémů volnějších, upomínajících na volné systémy anapaestické.

Takové jsou strofy sboru v Aristof. Orn. 1470—1481 = 1482—1493. Složeny jsou ze tří period o 3, 5 a 4 dimetrech; v první periodě objevuje se však katalektický dimetr dvakrát, v druhé třikrát za sebou, podobně jako paroimiakos ve volných anapaestech.

Jim docela podobné jsou strofy ib. 1553—1564 = 1694—1705, složené ze tří period o 3, 3 a 6 dimetrech: první končí se dvěma, druhá jedním katalektickým dimetrem, třetí má jej na počátku i na konci.

V. 1560 (-μνὸν τιν', ἐς λαιμοὺς τεμών) a v. 1701 antistrofy (Γοργίαι τε καὶ Φίλιπποι) neshodují se přesně: proti katalektickému dimetru v strofě stojí akatalektický v antistrofě. Patrně je tu nějaké porušení, asi ve v. 1561 n. (τεμὼν ὥσπερ ποθ' οὑνδρασεὺς navrhuje Hermann).

Nejvíce přibližuje se k předešlým strofám strofa v Thesmof. 520—530, složená ze dvou period o 8 a 5 řadách, vesměs dimetrů až na řadu předposlední, která je monometrem. Odchylný jest pouze verš počáteční (v. 520)

τουτὶ, μέντοι θαυμαστόν
– ⏑́ – ´ – ⏑́ ⏑́,

jenž je patrně tetrapodií anapaestickou.

Je velmi pravdě podobno, že tato strofa jest antistrofou k strofě v. 433—442 (jak soudí I. van Leeuwen, Aristophanis Thesmophoriazusae, Lugduni Batavorum 1904). V tom případě arci bylo by třeba tuto strofu leckde upraviti, totiž čísti 433 οὔπω] οὔποτε; 435 δεινότερα] δεινότερον; 437 πᾶσαν ἰδέαν ἐξετάζει (ἰδέαν ⏑́⏑ – byl by takt nesměrný)] πάσας δ' εἰδέας ἐξήτασεν; 438 φρενὶ δ' ἐβάστασεν] πάντα δ' ἐβάστασε φρενί; 441 Ξενοκλέης] Ξενοκλῆς.

Erotická píseň stařeny v Ekkles. 893—899 složena jest ze samých dimetrů akatalektických (i poslední kolon je akatalektické), jen v. 898 jest monometr. Několikrát objevují se tu nesměrné trocheje tvaru anapaestu (⏑́ ⏑ –). Ve v. 998 třeba čísti ὅτῳ] ᾧ.

Strofa sboru v Batr. 1370—1377 složena jest z osmi dimetrů, z nichž první tři jsou katalektické, poslední dikatalektický (– ⏑ – ⏑, ⌴ ⌴). Ve v. 1373 třeba čísti ἐπενόησεν] ἐποίησεν.

Docela podobné jsou strofy sboru v Batr. 1482—1490 = 1491—1499, složené z devíti dimetrů, z nichž první tři a pátý jsou katalektické, poslední opět dikatalektický. Zdá se, že celá ta strofa činí jedinou periodu, ač to mohou býti i periody dvě o třech a šesti dimetrech.

I. van Leeuwen, Aristophanis Ranae, Lugduni Batavorum 1896, poznamenává k v. 1370, že lichá strofa 1370—1377 shoduje se s těmito strofami. V tom případě bylo by nutno souditi s Hermannem, že v této strofě asi po v. 1373 vypadlo kolon. Zcela jisté toto mínění není.

Strofy v Batr. 895—904 = 992—1003 složeny jsou ze čtyř period: druhá a třetí skládá se ze tří dimetrů (poslední je katalektický), čtvrtá ze tří dimetrů, z nichž poslední jest rovněž katalektický, a jednoho monometru. První perioda (v antistrofě porušená) začíná se anapaestickým dimetrem. V té příčině podobá se strofě z Thesmof. 520 n. (v. výše, str. 278). Třeba čísti 997 *τὶν' ἐμμελείας*] *ἐμμέλειαν*; 993 *δὲ*] *δὴ*; 994 má mezeru míry ⏑ – ⏑ – ⏑; 1000 *τοῖς ἱστίοις*] *τοῖσιν ἱστίοισιν*.

V písni Thesmoforiazus ve stejnojmenné komoedii Aristofanově 953 až 1000, jejíž začátek jest astrofický, vyskýtá se dvojice strof (959 až 961 = 962—965), jež složena jest ze čtyř řad trochejských:

ἅμα δὲ καὶ	⏑⏑ ⏑ ⊔	2
γένος Ὀλυμπίων θεῶν	⏑⏑ ⏑ – ⏑, – ⏑ ⊔	4
μέλπε καὶ γέραιρε φωνῇ	⏑⏑ ⏑ – ⏑, – ⏑ –	4
πᾶσα χορομανεῖ τρόπῳ	– ⏑ ⏑⏑ ⏑, – ⏑ ⊔	4.

Epoda (966—968) jest totožná se strofami, jen druhé kolon jest akatalektické (– ⏑ – ⏑, – ⏑ – –). Snad jest tento v. 967 porušen a třeba jej upraviti ve shodě se strofami, tak že by se tu táž strofa opakovala třikrát.

Úvodní verše 953—958 jsou také trochejské s počáteční dipodií anapaestickou. Schema: 2(an) . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 2 . 4. V. 956 *βαῖνε καρπαλίμοιν ποδοῖν*, ἐ- (– ⏑ – ⏑⏑, – ⏑ – ⏑) není asi logaoed, nýbrž má místo druhého trocheje daktyl. Ve v. 955 čísti jest *χερὶ* m. *χειρὶ*.

V střídavé astrofické písni sboru žab a Dionysa v Batr. 209—268 vyskýtá se několik částí trochejských: tak v. 228—235. Schema: 4 . 6 . 6 . 6 . 4 . 4 . 4.

Prostší jest trochejská část v. 240 n. Po dvou tetrapodiích iambických následuje řada tetrapodií trochejských, katalektických i akatalektických (242—250): v. 251, 257 a 262 jsou opět iambické tetrapodie, ostatek až do v. 266 složen je z tetrapodií trochejských. Na konci jsou dva trimetry iambické (266 a 268). Čísti třeba 245 *πολυκολυμβήτοισι*] *πολυκολύμβοις*; 266 *τῷ*] *τὸ* nebo *τοῦ*.

Pozn. 2. O této písni jedná *E. Leutsch*, Metrische Fragmente, Der Froschgesang in Aristophanes Fröschen (Phil. 11, 1856, str. 715 n.). Dokazuje vedle jiných věcí, že zpěv ten není antistrofický, jak soudili někteří, nýbrž že skládá se ze tří různých strof (srv. str. 737). Jedná o něm také *J. P. Rossignol*, Memoire sur le choeur des Grénouilles dans la pièce d'Aristophane etc. (Revue archéologique 10, 1853, str. 445 n.). Rossignol pokouší se rovněž o rozdělení strofické.

Konečně třeba sem vřaditi podobné dvojice strof z Aristof. Sfek. 1060 až 1070 = 1091—1100. Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 6 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.

Rozdělení v periody není docela jisté. Podle čtení rukopisného, se stanoviska metrického nezávadného, jest tato strofa čistě trochejská. Konjekturami (na př. ve vydání Bergkově) vpraveno do ní zbytečně několik paionů (v. 1060. 1062. 1091. 1092).

Strofa ve Sfek. 333—345 = 365—378 má schema: I. 4 . 4 . 4. II 4 + 4 . 4 + 4 . 4 + 4 . 2 *paeon*. III. 4 + 4 . 4 + 4. IV. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 2 . 4.

Strofa ta jest čistě trochejská (řady, označené 4 + 4, jsou trochejské tetrametry) s jediným kolem kretickým na konci druhé periody tvaru ⏗ ⏑⏑⏑, ⏑́⏑ ⏑ –, jež zastupuje tetrapodii trochejskou. Třeba čísti ve v. 339 *καὶ τίνα] τίνα; 343 τί τι] τι.*

Mimo tyto strofy čistě trochejské vyskytují se řady trochejské v strofách vedle řad jiných; tak na př. vedle řad iambických. Ale o těchto strofách iambicko-trochejských pojednáme níže, zrovna jako o strofách paionsko-trochejských, v oddíle o strofách smíšených.

Trochejské strofy **t r a g o e d i e** liší se od strof komoedie dosti podstatně. Rhythmus strof tragických bývá přesnější tím, že se nepřipouštějí v nich nesměrné spondeje, tak že takty trochejské bývají čisté, ale zároveň vážnější a klidnější hojným užíváním katalektických řad, jakož i hojným užíváním tony, t. j. stahováním these s arsí. Oblíbena jest tona i na počátku i na konci kol; zdánlivé tripodie a pentapodie stávají se jí tetrapodiemi a hexapodiemi. Ba jsou v nich i kola, jež obsahují samé takty stažené. Tím povstávají v těchto strofách četné délky trojdobé, jež trochejským řadám dodávají klidu a jisté vážnosti. Ovšem nevíme ani tuto, zdali snad v melodii tyto slabiky trojdobé neměly aspoň někdy dvě noty.

Dipodie trochejská jest z těchto strof téměř vyloučena, tripodie vyskytá se jen u Euripida; převládá v nich tedy tetrapodie a hexapodie. Konečně užívá se v nich, ač s mírou, i řad alloiometrických, iambických, daktylských, zřídka snad i logaoedických. Anapaestické a ionské řady vyskytují se zpravidla jen v celých alloiometrických periodách, vsunutých do strofy trochejské. Avšak o těchto strofách, které tím stávají se smíšenými, pojednáme na jiném místě. Vším tím stávají se tragické strofy trochejské daleko rozmanitější než strofy komoedie.

Slovo v těchto strofách přechází, zvláště u Aischyla, často z kola do kola, response tvarů taktu v antistrofě nebývá docela přesná, častěji shoduje se rozvedený tvar taktu s nerozvedeným a naopak. Co vykládají někteří metrikové (na př. ROSSBACH M.[3], str. 204 n.) o spojování kol těchto strof ve verse, jest podle toho, co vyloženo v R., str. 122 n., zbytečné a vadné.

Klidné a vážné tyto strofy nehodí se ovšem pro zpěvy pohnuté, tedy ani pro žalozpěvy ani pro monodie. Vždy jsou jimi skládány jen zpěvy sborové. Rád užíval jich Aischylos; Sofokles jich nemá. Euripides vrátil se k nim v pozdějších svých tragoediích, ale skládal je poněkud jinak než Aischylos, ač podstatného rozdílu mezi oběma básníky v té příčině není. Euripides užíval řad tony na počátku kol, a skládal trochejské

strofy, jež proti úsečným, krátkým strofám Aischylovým bývají mnohem, i dvakrát, delší.

Prostá je strofa v parodě Aischylových Peršanů 114—119 = 120—125

ταῦτά μοι μελαγχίτων	I.	– ⏑ – ⏑ – ⏑ –	4
φρὴν ἀμύσσεται φόβῳ,		– ⏑ – ⏑ – ⏑ –	4
ὀᾶ, Περσικοῦ στρατεύματος	II.	⏗ ⏗ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏗	6
τοῦδε, μὴ πόλις πύθη-		– ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏗	4
ται κένανδρον μέγ' ἄστυ Σουσίδος.		– ⏑ – – – ⏑ – ⏑ – ⏑ –	6.

Složena jest asi ze dvou period, ač není vyloučeno, že jest to perioda jediná; interjekci *ὀᾶ* (v. 116 a 122) třeba asi měřiti jako dvě slabiky dlouhé (⏗ ⏗ : Rossbach M.[3], str. 207). H. Jurenka, Aischylos Perser. Einleitung und Kommentar, Leipzig 1902, str. 45 měří celou strofu iambicky.

Jí podobné jsou strofy v Agam. 176—183 = 184—191. Schema: I. 4 . 4 . 4. II. 6 . 6 . 4. III. 6 . 4.

Rossbach M.[3], str. 208 poslední dvě řady dělí v tetrapodii trochejskou a hexapodii iambickou, sotva správně. Rozdělení v periody není jisté.

V Eum. 490—498 = 499—507 skládá se strofa ze samých trochejských tetrapodií, jež jsou až na jediné kolon (496 = 505) katalektické (I. 4 . 4 . 4 . 4. II. 2 . 4 . 4. III. 4 . 4 . 4); i vnitřní tona jest hojná, dvakrát jest i trochej rozveden v tribrachys. Rozdělení v periody jest nezřetelné.

Jí zcela podobna jest druhá dvojice strof téhož zpěvu sborového, rovněž čistě trochejských, ib. 508—516 = 517—525. Periody, z nichž se skládá, jsou tu zřetelnější: I. 4 . 4 . 4 . 2 + 4; II. 4 . 4 . 4 . 4.

Pozn. 3. Strofa v Aisch. Pers. 548—557 = 558—567, která se uvádí mezi strofami trochejskými (*Rossbach* M.[3], str. 207 n.), jest převahou iambická. Dvě kola trochejská, která se v ní vyskytují, mohou také býti měřena iambicky; ostatně jsou v této strofě leckterá čtení kriticky nejistá.

Častější jsou strofy trochejské, které mají živly alloiometrické. Uvádíme tu jen ty, v nichž tyto živly jsou počtem nepatrné, tak že celkového trochejského rázu strof neruší. O strofách trochejských, které mají alloiometrických živlů mnoho, pojednáme ve výkladu o strofách smíšených.

Dvojice strof v Aisch. Hik. 154—161 = 168—173 má schema: 4 . 4 . 2*(i)* . 4 . 4 . 4 . 4 . 6. V. 156 n. = 170 n. *τὸν γάιον* | *τὸν πολυξενώτατον* Rossbach M.[3], str. 208 pokládá — asi neprávem — za hexapodii iambickou, ač to není nepřípustné. Refrain této strofy, jež jest vlastně samostatnou strofou, jest ionský.

V Hik. 1063—1068 = 1069—1074 složena strofa trochejská ze šesti kol (4 . 4 . 4*(i)* . 4 . 6 . 4), z nichž třetí jest iambické (⏓ ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗), a končí snad periodu přes to, že předchozí kolon ve strofě (v. 1064) má na konci slabiku volnou. V tom případě měla by tato krátká strofa dvě periody. Rossbach M.[3], str. 208 rozvrhuje poslední dvě kola jinak, v tetrapodii trochejskou a hexapodii iambickou, přibíraje slovo *κατασχέθων* (a v antistrofě *λυτηρίοις*) k poslednímu kolu.

Strofa v Agam. 975—987 = 988—1000 má schema: I. 4 . 4 . 6 . 5(d). II. 4 . 4 . 4 . 4 . 6(i). III. 4 . 4 . 4.

Ve v. 982 třeba čísti *εὐπειθὲς*] *εὐπιθὲς*; v. 985 strofy jest porušen. Rozdělení v periody jest nejisté.

V Agam. 160—167 = 168—175 je strofa ze sedmi kol, šesti trochejských, vesměs katalektických (první kolon má na počátku dvojí tonu): předposlední kolon je daktylská pentapodie, která by mohla býti ovšem také hexapodií. Schema: I. 6 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 5(d) . 4.

Choef. 585—593 = 594—602:

πολλὰ μὲν γᾶ τρέφει
δεινὰ δειμάτων ἄχη
πόντιαί τ' ἀγκάλαι κνωδάλων
ἀνταίων βροτοῖσι πλά-
θουσι καὶ πεδαίχμιοι
λαμπάδες πεδάοροι·
πτανά τε καὶ πεδοβάμονα κἀνεμόεντ' ἂν
αἰγίδων φράσαι κότον.

I.	– ⏑ └─ – ⏑ └─	4
	– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
	– ⏑ └─ – ⏑ └─ – ⏑ └─	6
	└── └─ – ⏑ – ⏑ └─	5
	– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
	– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
II.	– ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑⏑ – –	5(d)
	– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4.

Eum. 321—333 = 334—346:

μᾶτερ, ἅ μ' ἔτικτες, ὦ	I.	– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
μᾶτερ Νύξ, ἀμαυ-		└─ └─ – ⏑ └─	4
ροῖσι καὶ δεδορκόσιν ποινάν,		– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─ └─ └─	6
κλῦθ'· ὁ Λατοῦς γὰρ ἶ-	II.	– ⏑ └─ – ⏑ └─	4
νίς μ' ἄτιμον τίθησιν		– ⏑ └─ – ⏑ – –	4
τόνδ' ἀφαιρούμενος	III.	– ⏑ └─ – ⏑ └─	4
πτῶκα, ματρῷον ἄγ-		– ⏑ └─ – ⏑ └─	4
νισμα κύριον φόνον.		– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
Refrain:			
ἐπὶ δὲ τῷ τεθυμένῳ	IV.	⏑⏑⏑ └─ ⏑⏑⏑ └─	4
τόδε μέλος παρακοπά		⏑⏑⏑ └─ ⏑⏑⏑ └─	4
παραφορὰ φρενοδαλής,		⏑⏑⏑ – ⏑⏑ └─ └─	4 log
ὕμνος ἐξ Ἐρινύων,		– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
δέσμιος φρενῶν ἀφόρ-		– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4
μικτος, αὐονὰ βροτοῖς.		– ⏑ – ⏑ – ⏑ └─	4.

Třeba čísti 322 *ἀμαυροῖσι*] *ἀλαοῖσι*.

Rozdělení v periody není jisté. Zřetelná jest pouze poslední perioda, obsahující refrain (*ἐφύμνιον*), ač snad lépe jest tuto periodu pokládati za zvláštní strofu. Pozoruhodné jest tu rozvadění taktů, jež některá kola trochejská činí podobnými paionským. Třetí kolon čtvrté periody je logaoed, ač není-li trochejské s daktylem místo trocheje v druhém taktu.

Strofa v Eum. 996—1002 = 1014—1020 má schema: 5*d*. 4. 4. 4. 4. 4. 4. Úvodní pentapodie daktylská mohla by býti ovšem také hexapodií.

K trochejským strofám Aischylovým vrátil se v posledních svých tragoediích Euripides. Již v Heleně, provozované r. 412 př. Kr., v kommu 330—385 vyskytuje se část převážně trochejská (obsahuje ovšem také řady daktylské a iambické). Ale předchozí i následující části kommu jsou iambicko-trochejské. Podobně mají iambické živly převahou trochejské strofy ve Foin. 638 n. a 676 n., a proto výklad o těchto strofách odkazujeme do výkladu o strofách iambicko-trochejských.

Nepopíratelné strofy trochejské jsou však jinde, ve Foiničankách a v Ifigeneii v Aulidě.

Foin. 239—249 = 250—260 obsahují dvojici strof čistě trochejských a velmi prostých. Sedmkrát za sebou opakuje se kolon – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓ s trocheji vesměs čistými; zakončeno jest trochejskou hexapodií (v. 246 = 257) tvaru

– – ⌊ – – – –.

Ostatek složen jest ze dvou tetrapodií, z nichž jedné akatalektické, a vložené mezi ně hexapodie. Strofa má dvě periody: I. 4. 4. 4. 4. 4. 4. 4. 6. II. 4. 6. 4.

V If. Aul. 231—241 = 242—252 jest čistě trochejská strofa s koly vesměs katalektickými, hojnými vnitřními tonami a s takty sem tam rozvedenými, skládající se snad ze tří period: I. 6. 4. 6. 6. II. 3. 4. 6. 6. III. 6. 4. 6.

Třeba čísti 233 *γυναικεῖον*] *γυναικείαν*; 234 *μείλινον* je porušeno; třeba tu slova míry – ⏑: 237 *Μυρμιδὼν*] *μυρμιδόνων*; 239 *ἄκρα*] *ἄκραν*; 241 *πορθμεῦσι*] *πορθμεῖς*.

Podobná jest strofa v If. Aul. 253—264 = 265—276, rovněž čistě trochejská: I. 6. 6. 6. II. 3. 4. 4. 4. 4. III. 4. 4. 6. 4. Ve v. 263 (= 274) třeba počáteční slabiky *Δο-* a *Γη-* přiřaditi k předešlému kolu. Po v. 261 (= 274) jest ve strofě v rukopisech naznačena mezera dvou veršů: není tedy konec strof úplný a činil možná více než jednu periodu.

Třeba čísti 263 *ἣν ναῦς*] *ναῦς*; 265 *Μυκήνας*] *ἐκ μυκήνας*; *τᾶς*] *τὰς*.

Rozsáhlá jest čistě trochejská epodická strofa v If. Aul. 277—302. Rozdělení v periody jest nejisté: I. 6. 6. 4. 4. 6. II. 4. 4. 6. 4. 4. 6. III. 6. 3. 4. 6. 4. 6. 4. 3. IV. 4. 4. 4. 4. 4. 6. 6. Ton jest dosti, méně rozvedení.

Třeba čísti 290 *ξυνᾶγε*] *ξύναγε*; 299 *οἷον*] *ἄϊον*.

Snad lze sem přiřaditi strofu z Rhesa 674—682, jež je převahou trochejská, ač rázu docela jiného. Jen první kolon (*ἔα ἔα*) je iambické, a rovněž v. 677 (– ⏑⏑ –, ⏑ – ⌊_); poslední kolon v. 682 může býti trochejské (⏑⏑⏑ ⌊_, ⏑⏑⏑ ⌊_, ⏑⏑⏑ ⌊_) nebo paionské. Ve v. 675 třeba čísti

βάλλε, βάλλε. βάλλε, βάλλε.
θεῖνε, θεῖνε· τίς ὅδ' ἀνήρ.

Schema: I. 2*(i)*. 4. 4. II. 2*(i)* 4. 4. III. 3. 4. 6.

Připomenutí zasluhuje, že tripodie, vyskytující se v těchto strofách, svědčí ovšem proti míře dipodické, nechceme-li je pausami měniti v tetrapodie. Proti té míře svědčí také, jak se zdá, ten úkaz (v. výše str. 280),

že trocheje bývají v nich veskrze směrné (výjimky v Eur. I. A. 281 a 294 jsou podezřelé, a obě místa byla jinak kriticky upravována, strofa pak v Rhesu 674 n., v níž se vyskytují také takty nesměrné, jest vlastně jiného rázu). Ovšem není tento úkaz svědectvím dosti určitým (srv. výše, str. 254).

Pozn. 4. O strofách trochejských jednají ještě tyto spisy: *L. Myriantheus*, Die Marschlieder des griechischen Dramas. München 1873, str. 29 n.: soudě, že vlastně všecka metra hodí se k písním pochodovým, uznává i trochejské písně pochodové, a to nejen v komoedii, nýbrž i v tragoedii. *F. Heimsoeth*, De versuum in tragoediis Graecorum structura (Natalicia regis augustissimi Guilelmi ... Bonnae 1873), str. 4 n. O trochejských řadách Aischylova Promethea psal *Th. Heidler*, De compositione Promethei fabulae Aeschyleae capita IV. (Diss. Vratislaviae 1884), str. 24 n., o trochejských strofách Aristofanových *H. Steurer*, De Aristophanis carminibus lyricis (Diss. Strassburg 1896), str. 27 n. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Aischylos Orestie ... II. Das Opfer am Grabe. Berlin 1896, str. 256 n. podává i rozbor některých strof Euripidových. *W. Dechmann*, De versuum lyricorum incisionibus quaestiones selectae (JJ f. Ph. 28. Supplementbd. 1903, str. 282 n.), jedná o tom, pokud možna diaerese po rozvedených taktech trochejských řad. *A. Hauvette*, Archiloque, sa vie et ses poésies, Paris 1905, str. 139 n. a 141.

O trochejských řadách vůbec jedná mimo skladatele souborných metrik *A. Boeckh* MP., str. 111 n., *G. Dindorf*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici Graeci, ed. V. Lipsiae 1869), str. 42.

ODDÍL ČTVRTÝ.

Řady iambické.

§ 13. O iambu a řadách iambických vůbec.

Iamb (ἴαμβος, iambus) jest takt trojdobý, jako trochej, ale vzestupný, ježto arse předchází thesi (⏑ –́, po případě, je-li these rozvedena ⏑⏑́⏑). Jeho poměr taktový jest 1 : 2, náleží tedy, jako trochej, v γένος διπλάσιον (R., str. 48).

Pozn. 1. Jméno ἴαμβος vykládalo se v starověku různým způsobem:

1. Odvádělo se od slovesa ἰαμβίζειν (Arist. p. 38, schol. Hef. 152, 3 n.), ježto prý se taktu toho užívalo v posměšném básnictví iambickém, a ἰαμβίζει znamená tolik, co ὑβρίζειν, λοιδορεῖν. Podobně vykládá Anonym. Ambros. (*Studemund*, Anecd. p. 153), Helias Mon. ib. p. 171, Anecd. Chis. ib. p. 206, Anonym. Ambr. ib. p. 224, Diom. 476, 19 a 485, 15, Mar. Vict. 44, 26 n. a 79, 29 n.

2. Odvozovalo se z vlastního jména Iambe. Tato Iambe byla prý dívka, jež se oběsila, byvši hanebně potupena (schol. k Hef. p. 152, 8 n.; traktát Ambros. u *Studemunda*, Anecd. p. 153 n.; Helias Mon. ib. 171). V Dionysiově traktátu (ib. p. 161) Iambe nazývá se služkou Keleovou, jež hleděla potěšiti tancem tohoto rhythmu Demetru, hledající dceru. Totéž čteme u Anonyma Ambros. (*Studemund*, Anecd. p. 223). u Diom. 477, 1 n. a Plot. Sac. 498, 9 n. Anecd. Chis. (*Studemund*, Anecd. p. 206) pokládají tuto Iambu za stařenu, s níž se setkal kdysi Hipponax; když se dotkl jejích necek, v nichž prala, odpověděla prý mu trimetrem: ἄνθρωπ' ἄπελθε· τὴν σκάφην ἀνατρέπεις. Totéž povídání jest i u Anonym. Ambros. na u. m., jenž uvádí i pověst o Iambě, uvedenou na prvním místě; první a třetí pověst uvádí Trichas p. 256, 9 n.

Diom. 477. 4 n. odvádí jméno to od jakéhos vůdce Iamba (připomínaného u Arktina), jenž byl tak nazván ἀπὸ τοῦ ἰέναι καὶ βοᾶν, protože, chodě do bitvy, křičel.

3. Ἴαμβος slove παρὰ τὸ ἰὸν βάζειν, ὅπερ ἐστὶν ἰοῦ καὶ πικρίας ἀνάμεστα ῥήματα λέγειν (Arist. p. 38; traktát Ambros. u *Studemunda*, Anecd. p. 153; Helias Mon. ib. 171; Anecd. Chis. ib. p. 206; Anonym. Ambr. ib. p. 224, Trichas p. 256, 12). Srv. o té etymologii výklad *J. Caesara*, Die Grundzüge der griechischen Rhythmik im Anschluss an Aristides Quintilianus. Marburg 1861, str. 192 n.

4. Dionysios (*Studemund*, Anecd. p. 161) tvrdí, že nazván ἴαμβος proto tak, ὅτι ἐν διπλασίῳ λόγος ἐστί (*Studemund* přidává: nolui corrigere ἐν διπλασίονι).

5. Anonym. Ambros. u *Studemunda*, Anecd. p. 223 uvádí pověst, že ἴαμβος slove tak podle Iamby, jež kdysi rozesmála Demetru, a přidává, že od té doby ženy při Thesmoforiích stíhaly se vtipnými posměšky: ἰάμβους δὲ τὰς ὕβρεις ἔλεγον οἱ παλαιοὶ ἀπὸ τοῦ ἰάπτειν, ὅ ἐστι βλάπτειν.

6. Ἴαμβος jest prý vlastně θρίαμβος, a nazván tak podle triumfatora Libera (Dionysa): Diom. 477, 3 n.

7. Mar. Vict. 44, 28 odvádí jméno to ἀπὸ τοῦ ἰέναι βάδην: a brevi enim profectus per longam porrigitur: srv. ib. 84, 9 n.

Všecky tyto výklady, někdy velmi podivné, jež se opakují i leckde jinde u starých spisovatelů (*Rossbach* M.[3], str. 176, pozn. 2), jsou arci špatné: první jest dokonce převrácený, ježto ἰαμβίζειν odvozeno od slova ἴαμβος, ne naopak.

V novější době těší se jakési oblibě etymologie již starověká, uvedená pod č. 5.; slovo ἴαμβος odvádí se od slova ἰάπτειν (u Anonym. Ambros., *Studemund*, Anecd. p. 223 = βλάπτειν), značícího vlastně »házeti, posílati, kaziti«, tuto pak braného ve smyslu »házeti, metati posměšné verše«, tak že by ἴαμβος byl takt, jehož se užívalo při výsměchu, v posměšných písních (*Christ* M.[2], str. 317, *Rossbach* M.[3], str. 176). *Christ* na u. m. pomýšlí při tom slově na rychlé orchestické pohyby (srv. Sof. Ai. 700 ὀρχήματα ἰάπτειν), tak že by iamb byl taktem, obvyklým při rychlém, hbitém tanci. O tom jedná též **Ch. Kirchhoff*, Die orchestische Eurhythmie der Griechen, Gymn.-Pr. Altona 1873, str. 10. Výkladu toho drží se také *E. Leutsch*, Metrische Fragmente I. Die Namen der metrischen Füsse (Phil. 11, 1856, str. 332 n.), jenž sestavil starověké výklady toho slova. Staří vztahovali slovo to k potupné, skoptické, iambické poesii, tak že by takt ten byl dostal jméno podle básnictví, v němž ho bylo užíváno. Dle Leutsche slovo to souvisí s kmenem slovesa ἰάπτειν a znamená »metání«, pohyb, který tóny k cíli jejich mocně vede (»das Entsenden, also eine Bewegung, die Töne nach ihrem Ziele kräftig hinführt, nach einem Ziele schlägt«), pohyb nesoucí se k thesi. Slovo ἴαμβος významem svým bylo by příbuzné slovu ἀνάπαιστος a značilo by »der strebende und somit starke, kräftige Fuss«. Slova ἰαμβίζειν užíváno proto o potupách, které na někoho jsou metány (srv. i pozdější frási λόγους ἰάπτειν). Proto jest slovo ἴαμβος starší než básnictví Archilochovo (str. 334).

A. Chaignet E., str. 81 n., podav obšírný přehled výkladů starověkých i novověkých, odvozuje jméno to (str. 85) od výkřiků ἴ, ἰα, ἰώ, které provázely zpěvy při slavnostech náboženských; z těchto výkřiků odvozeno prý i sloveso ἰάπτειν i jméno ἴαμβος. Etymologie ta jest jistě nesprávná.

Avšak souvislost slova ἴαμβος s ἰάπτειν jest z hláskoslovných důvodů pochybná. Rovněž tak jest nejistá nová etymologie *W. Prellwitzova*, Etym. Wörterbuch der griechischen Sprache, Göttingen 1892, s. v., jenž odvádí slovo to z kořene is (srv. ἰαίνω) a soudí, že značí takt »svěží, silný« (srv. však i 2. vyd. z r. 1905, s. v.). Slovo ἴ-αμβος upomíná na slova διθύρ-αμβος, θρί-αμβος, na jména řecká Ἴσ-αμβος, Σύρ-αμβος a j. (*O. Crusius* v *Paulyho* a *Wissowově* Realencyklopaedie s. v. Dithyrambos). Pravdu má asi *Alexanderson* GM., str. 123 tvrdě, že skutečné etymologie slova toho neznáme. Starověké etymologie, které uvádějí vznik tohoto jména v souvislost s Demetrou a Thesmoforiemi, mají asi potud pravdu, že řad iambických bylo hojně užíváno v písních kultu Demetřina, a to již od starodávna.

Athen. 14, p. 622 *a b* uvádí zprávu Semovu, že flyakové, fraškáři, *αὐτοκάβδαλοι*, kteří byli zváni také fallofory, poněvadž se patrně účastnili průvodu o slavnostech Dionysových (srv. Athen. 14, p. 621 *f*), nazývali se sami *ἴαμβοι*, a že tak sluly i jejich písně. Patrně užívalo se těchto řad také v kultu Dionysově.

Do literatury zavedl verše iambické (vl. iambický trimetr), jak se zdá, Archilochos, jenž se proto také nazývá jich nálezcem; tvrdí tak Plutarchos de mus. 28, 3, Mar. Vict. 141, 10 n., Atil. Fort. 286, 2 n., jenž ovšem uvádí jako původce toho metra také Hipponakta a arci neprávem Homera, ježto trimetr iambický vyskytoval se v pseudohomerském Margitu, a to již snad před Archilochem (A. Hauvette, Archiloque, sa vie et ses poésies, Paris 1905, str. 142 n.; srv. i Hor. Ep. 2, 3, 79; Ovid. Ibis 519).

Archilochos užil řad iambických pro básnictví skoptické, asi podle užívání jich ve veselých a částečně jistě i skoptických písních prostonárodních při obžínkách a vinobraní v kultu Demetry a Dionysa, dárců to zemské úrody. Z básnictví skoptického rozšířilo se užívání těchto řad i do básnictví erotického a lehčího melického básnictví vůbec, a také do dramata, jehož původ, jak známo, souvisí s uctíváním boha Dionysa. Ve vážné lyrice chorické nebyly řady ty oblíbeny.

Rázem svým podobají se řady iambické řadám trochejským, od nichž se liší pouze svou vzestupností. Ale pravě vzestupnost činí tyto řady, jež jsou hbité a rychlé jako řady trochejské, ještě živějšími (srv. Arist. p. 98; R., str. 93).

Pozn. 2. Aristoteles Rhet. 3, 8, 4 tvrdí, že iambické řady ozývají se v obyčejném hovoru (řeckém) nejčastěji: *ὁ δ' ἴαμβος αὐτή ἐστιν ἡ λέξις ἡ τῶν πολλῶν· διὸ μάλιστα πάντων τῶν μέτρων ἰαμβεῖα φθέγγονται λέγοντες*; srv. Poet. 4, p. 1449 *a*, Cic. Or. 57, 191 a Hor. Ep. 2, 3, 79 n. Aristoteles má tu asi na mysli hlavně trimetr iambický, jehož délka zmírňuje příliš živý proud iambů. W. *H. Grauert*, Über die Metrik der römischen Epiker. Eine Nachschrift (v *I. R. Könově* spise: »Über die Sprache der römischen Epiker«, Münster 1840, str. 248), tvrdí, že také latina jest nejzpůsobilejší pro metra iambická (a trochejská; v. výše, str. 273).

Starověká svědectví o rázu rhythmu iambického sestavena jsou u *G. Amsela*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (Breslauer philologische Abhandlungen. I. Band, 3. Heft. Vratislaviae 1887), str. 95 n.

Iambická kola připouštějí touž největší délku, jako trochejská. Nejdelší jest hexapodie. Může se tedy v těchto řadách vyskytovati dipodie, tripodie, tetrapodie, pentapodie, hexapodie (R., str. 54 n.).

I tato kola mohou býti:

a) a k a t a l e k t i c k á, je-li poslední takt plný; na př.

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –.

b) k a t a l e k t i c k á, je-li arse posledního taktu potlačena, a tento takt tedy necelý. Scházející dobu možno nahraditi buď pausou

⏑ – ⏑ – ⏑ – – ,

buď tonou:

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⊔.

Již v R., str. 77 hájil jsem domněnky, že třeba potlačené arse v řadách vzestupných, a tedy také v iambických, nahrazovati na thesi t é h o ž

taktu, tedy na thesi následující, nikoli, jak se dosud děje, předcházející. Domněnka ta došla úplného stvrzení nálezem písně Seikilovy a nových fragmentů Aristoxenových. Srv. o této věci — výklad o ní náleží do rhythmiky — můj článek »Nový řecký nález hudební« (Listy fil. 23, 1896, str. 184 n.) a zprávu o nálezu nových zlomků Aristoxenových (ib. 26, 1899, str. 156). Je to stanovisko polovičaté a nesprávné, když se podle těchto nových nálezů pouze připouští, že potlačená arse může býti nahrazována prodloužením následující nebo předcházející these (GLEDITSCH M.[3], str. 137).

c) brachykatalektická, jsou-li arse obou posledních taktů potlačeny; na př.:

⏑ – ⏑ – ⊔ ⊔

nebo ⏑ – ⏑ – – .

Ale také na počátku a uvnitř kola mohou býti arse potlačeny, a to i v několika taktech za sebou, ba i ve všech. Jsou tedy možné na př. tvary kol:

⏑ – ⏑ – ⊔ ⊔

⏑ – ⊔ ⏑ – ⊔;

ba možný jest zajisté i tvar

⊔ ⊔ ⊔ ⊔.

Bez důvodné příčiny tvrdí GLEDITSCH M.[3], str. 138, že počáteční arsi lze potlačiti jen tehdy, je-li kolon středním nebo konečným členem periody.

Že lze potlačiti i počáteční arsi iambické řady, tak že řada iambická vypadá jako řada trochejská, tvrdí zřejmě Aristoxenos v nových fragmentech (sl. III, ř. 9 n.; srv. F. BLASS v JklA. 2, 1899, str. 35 n. a 42 a Listy fil. 26, 1899, str. 156). Aristoxenos měří verše

βᾶτε, βᾶτε κεῖθεν, αἱ δ'
εἰς τὸ πρόσθεν ὁρόμεναι
⊔ ⏑ – ⏑ – ⏑ –
⊔ ⏑ – ⏑⏑⏑ ⏑ –.

Zajisté lze na počátku kola místo tony potlačenou arsi nahraditi i pausou:

∧ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –.

Případy arse, potlačené na počátku kola, vyskytují se, jak níže shledáme, častěji v tak zv. verších asynartetických (R., str. 132).

Míra řad iambických, jako řad trochejských, může býti podle toho, co bylo vyloženo v R., str. 61 n., monopodická, dipodická, tripodická i tetrapodická. Naprosto nepřibližují k starověkým tradicím rhythmickým ti, kdo v novější době u anapaestu, trochejů a iambů pokládají podle starověkých metriků (srv. R., str. 64) za přípustnou jen míru dipodickou. Že ostatně i metrikové připouštěli v iambických řadách míru monopodickou, bylo řečeno již výše (v. str. 254; srv. i výklad Choiroboskův u STUDEMUNDA, Anecd. p. 68, 23 n.). Nelze však popříti, že bývá míra dipodická (⏑ ⏑́ ⏑ –) u řad iambických velmi hojná. Pro ni svědčí hojné užívání nesměrných spondejů na lichých místech řady, v prvním, třetím, pátém taktu:

– – – –, – –

(srv. výše, str. 253 n.). Všude tam, kde v řadách iambických vyskytují se takty nesměrné, lze souditi, že míra jejich byla dipodická, po případě

tetrapodická, ač tato míra zajisté byla asi řídká. Řady, které mají takty čisté, měřeny byly asi zpravidla monopodicky, po případě tripodicky, ač ani u nich míra dipodická (po případě tetrapodická) není vyloučena.

Pozn. 3. Staří metrikové (srv. Hef. p. 17, 4 n. *τὸ ἰαμβικὸν δέχεται κατὰ μὲν τὰς περιττὰς χώρας, τοῦτ᾽ ἔστι πρώτην τρίτην πέμπτην, ἴαμβον:* schol. Heř. p. 148, 17 n., Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 68, 16 n., Trichas p. 256, 3 n., Mar. Vict. 80, 7 n., Atil. Fort. 286, 23 n., Plot. Sac. 518, 23 n., Mall. Theod. 593, 6 n., fragm. Par. 630, 2 n.) tvrdí souhlasně, že ve kterémkoli lichém taktu iambické řady může státi nesměrný spondej. Avšak *Westphal* M.[2], str. 446 n. a *Rossbach* M.[3], str. 180 (v. výše, str. 254) vykládají, že nesměrná arse je přípustna bez výjimky před hlavní thesí řady, tedy na začátku kola (na př. ⏒ –́ ⏑ – ⏑ – | ⏒ –́ ⏑ – ⏑ –), ježto tato these vyžaduje nejvíce důrazu. Uvnitř řady vyskytuje prý se nesměrná arse jen před takovými thesemi, jejichž váha sahá na dipodii nebo na tripodii. Proto může míti hexapodie

⏒ – ⏑ – ⏒ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

uvnitř dva nesměrné takty (s počátečním taktem nesměrným arci tři), tetrapodie, pentapodie a tripodie uvnitř jen jedinou (tedy celkem dvě)

⏑ – ⏑ – ⏒ – ⏑ –
⏑ – ⏑ – ⏒ – ⏑ – ⏑ –
⏒ – ⏑ – ⏑ –,

dipodie uvnitř arci žádnou, nýbrž jen v počátečním taktu (⏒ – ⏑ –).

Odůvodnění toho pravidla jest docela libovolné. Od obyčejného pravidla uchyluje se toto pravidlo (nejasně vyslovené) jen tím, že v pentapodii

⏒ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ –

nepřipouští nesměrnost posledního taktu, ač ji připouští v tripodii. Jak se věc vskutku má, o tom třeba dalšího šetření, jež arci stíženo je tím, že skutečných tripodií a pentapodií jest pořídku.

U řad iambických, měřených dipodicky, vyloučena jest podle *Westphala* M.[2], str. 447 a *Rossbacha* M.[3], str. 181 nesměrnost arse, jestliže uvnitř dipodie vyskytuje se slabika trojdobá. Tedy dipodie tvaru – ⏗ – jest prý vyloučena; přípustna jest pouze dipodie tvaru ⏑ ⏗ –. Westphal a Rossbach nahrazují arci potlačenou arsi po starém způsobu na předchozí thesi. Správně třeba nyní říci, že vyloučen jest podle tvrzení toho tvar dipodie – – ⏗, a že je přípustný pouze tvar ⏑ – ⏗. Je-li pravidlo to správné, může rozhodnouti jen rozbor zachovaných kol (v. výše, str. 254).

Jasněji tvrdí *Gleditsch* M.[3], str. 139, že v kolech katalektických první arse poslední dipodie bývá čistá; na př.

⏑ – ⏑ –. ⏑ – ⏗
⏑ – ⏑ –. ⏒ – ⏑ –. ⏑ – ⏗.

Není-li z pravidla toho výjimek, jak se vskutku zdá, dělo by se to proto, aby shlukem tří dlouhých slabik konec kola nestával se příliš těžkým. Avšak schol. Hef. p. 146, 20 takové konce katalektických řad iambických (– – ⏓) uznávají. Nevíme ovšem, zdali právem. Hef. p. 17, 13 připouští na konci katalektických kol iambických jen amfibrachys (⏑ – ⏑) nebo bakcheios (⏑ – –), tedy v předposledním taktu jen iamb nebo snad i tribrachys; srv. i Choirob. u *Studemunda*, p. 68, 26 n. a traktát Ambrosianský (ib. p. 154). *Th. Kock*, Metrische Kleinig-

keiten (JPhP. 97. 1868. str. 489 n.), tvrdí, že konce veršů bývají zpravidla čisté. Proto v katalektických řadách iambických (i trochejských) bývá předposlední takt čistý (str. 490 n.). Ale výjimky z tohoto pravidla nutno připustiti (srv. str. 296).

Nesměrný spondej (– ⏗) připouští i v řadách iambických rozvedení these (nesměrná arse arci nesmí býti rozvedena ve dvě krátké), tedy tvar – ⏗⏑. zdánlivý daktyl s iktem na první krátké slabice. t. zv. χορεῖος ἄλογος ἰαμβοειδής (R., str. 72). Výše uvedená místa metriků mluví tu ovšem o pravém daktylu.

Za iamb stává někdy také anapaest, jenž ovšem nevznikl rozvedením první dlouhé slabiky nesměrného spondeje (– ⏗ = ⏑⏑ ⏗), ježto tato slabika, nejsouc vskutku dvoudobá, rozvedena býti nemůže. Metrikové ovšem pokládají anapaest za rozvedení spondeje (Juba u Rufina 562, 11 n., Mar. Vict. 80, 5 n., Atil. Fort. 286, 20 n.). Jest to skutečný, plný čtyrdobý anapaest, obdobný daktylu v řadách trochejských, ale snad zrychlený.

Anapaest může se vyskytovati na místech lichých i sudých (srv. Hef. p. 17, 4 n. a jiná místa výše uvedená). Užívá ho hojněji jen komoedie v trimetru dialogu; tragoedie jen výjimkou na počátku verše (srv. Sof. Fil. 470 ἱκέτης ἱκνοῦμαι) a při jménech vlastních, jež lze jinak těžko vpraviti ve verš (Sof. El. 2 Ἀγαμέμνονος παῖ), a to ve kterékoli stopě (mimo poslední); srv. Sof. Ant. 11

ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων, a j. v.

Zvláštním úkazem v iambických řadách je zdánlivé přesmykování dlouhé a krátké slabiky v taktu. Úkaz ten, známý hlavně z řad ionských, nazývá se, jak poznáme při výkladu o těchto řadách, anaklasí; můžeme týmž jménem nazývati úkaz ten i v řadách iambických. V dipodii totiž ⏑ – ⏑ – přesmykují se zdánlivě první a druhá slabika, tak že povstává dipodie tvaru choriambického (– ⏑⏑ –). Vskutku tu arci není přesmykování slabik, nýbrž ze tří dob prvního taktu (⏑⏑⏑) jsou dvě první staženy, tak že místo iambu povstává zdánlivý trochej. Tato anaklase vyskytuje se jenom v dipodii, kde je proto snesitelna, že rhythmický přízvuk dipodie je na druhém jejím taktu jednoduchém, jenž jest její thesí: ⏑ – ⏑ ⏗; jiné uspořádání dob prvního taktu se tu tedy snáze snáší. Od pravého choriambu, jenž se od diiambu liší rozčleněním (διαιρέσει; v. R., str. 67), liší se asi tento zdánlivý choriamb, jenž jest vlastně diiambem, podstatně. V tom případě, že se v některé písni objevuje hojně choriambů vedle diiambů, můžeme býti i na rozpacích, je-li píseň iambická či choriambická; neboť i za choriamb lze, jak poznáme níže, klásti diiamb.

V básnictví lyrickém (melickém) vyskytuje se choriamb místo diiambu často, jak seznáme při rozboru strof. V řadách pouze přednášených (na př. v trimetru iambickém) jest úkaz ten řídký; srv. Aisch. Hepta 257

Παρθενοπαῖον Ἀρκάδ', Ἀταλάντης γόνον;

ib. 488

Ἱππομέδοντος σχῆμα καὶ μέγας τύπος;

Aisch. Choef. 657, 1049, Arist. Eir. 663; Sof. frg. 785

Ἀλφεσίβοιαν ἣν ὁ γεννήσας πατήρ.

Herondas 1, 67

Γυλλί, τὰ λευκὰ τῶν τριχῶν ἀπαμβλύνει.

V Sof. Fil. 1003 (*ξυλλάβετ' αὐτὸν*) a 1007 (*οἷά μ' ὑπῆλθες*) byly takové začátky trimetrů neprávem měněny.

V řadách iambických drželi se básníci týchž pravidel prosodických, jako v řadách trochejských (v. výše, str. 256).

Pozn. 4. Že choriamb a diiamb mohou se střídati, vyplývá z nových zlomků Aristoxenových (*F. Blass*, Neuestes aus Oxyrrhynchos, NJklA. 2, 1899, str. 35). Poznal to již dříve *I. Luthmer*, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII, Argentorati 1885, str. 79 n.), a *Masqueray* TMG., str. 167, jenž soudí právem, že přízvuk rhythmický v první slabice choriambu je na druhé době této slabiky (⏑́⏑ ⏑⏑ –́), tak že choriamb se rhythmicky úplně rovná diiambu (⏑ –́ ⏑ –́). První slabika dlouhá byla tedy dělena přízvukem zřetelně na dvě doby; srv. i výklad *Tacconův* TG., str. 68 n.

§ 14. Jednotlivá kola a metra iambická.

1. Akatalektická dipodie neboli akatalektický monometr

⏑ – ⏑ –

bývá často vtroušena mezi iambické trimetry dialogu. Obsahuje zpravidla myšlenku v sobě uzavřenou, obyčejně nějaké zvolání. Má docela volnost metra a verše jako iambický trimetr; připouští tedy na konci slabiku volnou i průzev. Srv. Aisch. Ag. 1315 n.

ἰὼ ξένοι,
οὔτοι δυσοίζω θάμνον ὡς ὄρνις φόβῳ;

Sof. Fil. 219 (*ἰὼ ξένοι*); Eur. If. Aul. 1134 (*ἔχ' ἥσυχος*), a j. v.

V melických částech dramat a v iambických systémech jsou taková krátká kola částí periody, a nelze je stavěti na roveň kolům, vyskytujícím se v dialogu, jak činí Christ M.², str. 345 a Zambaldi M., str. 303.

2. Katalektická dipodie neboli katalektický monometr

⏑ – ⊔ (nebo ⏑ – ⏓ ⋀)

bývá kladena týmž způsobem; srv. Sof. OT. 1468 n.

ἴθ' ὦναξ,
ἴθ' ὦ γονῇ γενναῖε· χερσὶ τᾶν θιγών;

ib. 1475 (*λέγω τι*); OK. 318 (*τάλαινα*); ib. 1271 (*τί σιγᾷς*); Fil. 785 (*παπαῖ, φεῦ*), 787 (*προσέρπει*), 796 (*ἰώ μοι*), 804 (*τί φής, παῖ*); El. 1237 (*τί δ' ἔστιν*), 1258 (*τί δρῶσα*).

Pozn. 1. Leckde přerýván bývá proud iambických trimetrů i výkřiky, které rovnají se monopodii iambické (*παπαῖ* a p., také na př. u Sof. OK. 315 *τί φῶ*) anebo i výkřiky jednoslabičnými (*φεῦ* a pod.). Takové výkřiky nečiní ovšem

kol a jsou vlastně mimo metrum. I tyto výkřiky i iambické monopodie, výše připomenuté, vyskytují se, jak to jejich povaha sama sebou nese, jen v pohnutých částech dramat.

Tripodické kolon ⏓ – ⏑⏑ – ⏓, které *Christ* M.[2], str. 347 a *Zambaldi* M., str. 307 řadí mezi kola iambická, jest anapaestické prosodiakon, o němž bylo vyloženo již výše, str. 213 n.

3. Akatalektická tetrapodie neboli dimetr

⏒ – ⏑ –, ⏒ – ⏑ –

bývá částí iambických strof a systémů, o nichž vyloženo bude níže. Ve zlomcích starších básníků lyrických byl tento dimetr, jak se zdá, kladen stichicky. Srv. Alkmanův frg. 49

ὥρας δ' ἔσηκε τρεῖς, θέρος
καὶ χεῖμα κὠπώραν τρίταν,
καὶ τέτρατον τὸ Ϝῆρ, ὅκα
σάλλει μέν, ἐσθίην δ' ἄδαν
οὐκ ἔστιν:

Alkaiův frg. 87

δέξαι με κωμάζοντα, δέ-
ξαι, λίσσομαί σε, λίσσομαι:

srv. i Alkmanův frg. 42, Anakreontův frg. 82, 85, 86. V Anakreontově frg. 87

διὰ δηῦτε Καρικουργέος
ὀχάνοιο χεῖρα τιθέμενοι

kladen jest v prvním taktu místo iambu anapaest.

Pozn. 2. Podle Hef. p. 17, 16 n. skládal tímto veršem Anakreon celé básně (*ὅλα ᾄσματα*). *Rossbach* M.[3], str. 233 přihlíží k tomu, že ve zlomcích, psaných tímto metrem, přechází někdy slovo z jednoho dimetru do druhého, a soudí, že tyto básně byly snad psány akatalektickými tetrametry: Servius 459, 2 n. zná vskutku akatalektický tetrametr pod názvem Anacreontium. Ale akatalektický tetrametr není vlastně nic jiného než grafické spojení dvou dimetrů. Spíše bych soudil, že uvedené zlomky jsou trosky iambických strof (zvláště ty, kde dimetry nekončí se plným slovem), a zvláště iambických systémů. Hefaistion v slovech výše uvedených snad nehleděl ke katalektickému dimetru iambickému, končícímu systém.

U Římanů verš ten se také vyskytoval (jedná o něm Mar. Vict. 137, 8 n., 141, 20 n., 143, 29 n., 169, 30 n., 173, 4; Ter. Maur. 398, v. 2439 n.), a to stichicky. První prý ho užíval Laevius frg. 1 a 4 (Catulli, Tibulli, Propertii carmina . . . ed. L. MUELLER, Lipsiae 1870, str. 77):

nunc quod meum admissum nocens
hostit voluntatem tuam:

Andromacha per ludum manu
lascivola ac tenellula
capiti meo trepidans, libens
insolita plexit munera

(Müller RM.², str. 107). Vedle Laevia užíval ho Varro frg. 511. Ale ani z těchto zlomků nevyplývá, že ho básníci tito užívali vskutku stichicky, a že dimetry tyto nečinily u nich systémů.

Podle Ter. Maur. 398, v. 2448 n. užil tohoto dimetru stichicky Altius Avitus a po něm Marianus (oba v III. stol. po Kr.: Müller RM.², str. 94, 99 n., jenž uvádí i jeho zlomek), Prudentius (v IV. stol. po Kr.; Müller RM.², str. 100) a Ausonius (v IV. stol. po Kr.); srv. Eph. 2 (str. 6 ed. Peiper), 4 a 7 (str. 11 a 12); Epist. 12 (str. 239), 13 (str. 248); Epigr. 48 (str. 330). Ale stichické užívání tohoto dimetru bylo v oblibě již mnohem dříve, ve II. stol. po Kr. Svědčí o tom dimetry iambické, obsahující překlad jednoho řeckého disticha (u Gellia 19, 11), a Hadrianova básnička u Spartiana c. 25

Animula vagula blandula,
hospes comesque corporis,
quae nunc abibis in loca
pallidula rigida nudula
nec ut soles dabis iocos!

K obsahu tohoto pozdního básnictví dobře se hodil prostý tento verš, opakovaný stichicky. Jinak užívali Římané tohoto dimetru jen epodicky, jak shledáme níže.

Pozn. 3. O tomto dimetru jedná *F. Bücheler*, Metrisches (RhM. 11, 1857, str. 610 n.), jenž tvrdí, že Římané podle vzoru řeckého zachovávali druhý a čtvrtý takt čistý (některé poklesky proti tomu odstraňuje konjekturami). Teprv Ausonius kladl tu také spondej. I na nápisech vyskytují se básně, složené ze samých dimetrů iambických (*F. Bücheler*, Carmina latina epigraphica I, Lipsiae 1895, str. 102 n.).

4. Katalektický dimetr

⏓ – ⏑ –, ⏑ – ⊔,

jehož třetí arse podle toho, co bylo výše vyloženo (str. 289), bývá čistá. Zdá se, že tohoto verše bylo užíváno odedávna, jako dimetru akatalektického: aspoň vyskytoval se i v písni prostonárodní, na př. v taneční písni bottiajských dívek *ἴωμεν εἰς Ἀθήνας* (carm. pop., frg. 26); srv. Plutarch. quaest. Graecae c. 35.

Pozn. 4. Heř. p. 18, 3 n. nazývá toto kolon *Ἀνακρεόντειον* a uvádí příklad z Anakreonta frg. 88

ὁ μὲν θέλων μάχεσθαι,
πάρεστι γάρ, μαχέσθω.

Ze slov jeho ovšem nevyplývá určitě, že Anakreon a vůbec básníci starší užívali tohoto kola stichicky, ač je to pravdě podobno. O tomto kolu jedná také Mar. Vict. 81, 23 (slove tu anacreontium), 138, 20 n., 143, 24 (heptasyllabon anacreontium); Caes. Bass. 263, 14 n.; Plot. Sac. 520, 6 n.; Diom. 518, 14 n.; Ter. Maur. 399, v. 2484 n. Snad skládal těmito verši za doby Aristotelovy básně Aischrion. Aspoň Mar. Vict. 105, 11 nazývá tetrametr ze dvou takových dimetrů

amore me subegit et igneo furore

aeschrionion.

Stichicky užíváno bylo tohoto kola v době alexandrijské; srv. Kallimachův epigr. 37:

Ὁ Λύκτιος Μενοίτας
τὰ τόξα ταῦτ' ἐπειπὼν
ἔθηκε ̔τῇ, κέρας τοι
δίδωμι καὶ φαρέτρην,
Σάραπι· τοὺς δ' ὀιστοὺς
ἔχουσιν ̔Εσπερῖται'.

Ve frg. 38 a 39 vyskytuje se vedle jiných řad, jako na př. i v Dosiadově básnické hříčce *Βωμός* (Anth. Pal. 15, 26).

V době pozdější jest toto kolon vedle anakreontského anaklomena (⏑⏑ – ⏑ – ⏑ – –) velmi častým metrem; Trichas 259, 16 n. nazývá je také *ἡμίαμβον*. Toto jméno jest as pozdějšího původu a vzniklo patrně proto, že kolon to pokládalo se za hefthemimeres iambického trimetru

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑ –,

tedy jaksi za polovinu toho verše (F. Hanssen u Rossbacha M.³, str. 857, pozn. 2).

V době pozdější má tento dimetr iambický platnost verše, připouštěje na svém konci slabiku volnou a průzev; užívá se ho vedle anakreontského anaklomena v lehkém básnictví pseudoanakreontském. Jistě byl tu vzorem Anakreon, ač o něm není zcela jisto, že verše toho užíval stichicky, a snad ještě více básníci doby alexandrijské, kteří, jak aspoň souditi lze z básní Kallimachových, skládali básně tímto veršem, kladeným stichicky.

Pozn. 5. Herondas neskládal, jak se dříve soudilo podle jednoho zlomku jeho z básně *'Ενύπνιον* (*Rossbach* M.³, str. 234 a *Hanssen* ib., str. 858 n.), hemiambů, nýbrž, jak poznáváme nyní z nových nálezů jeho mimiambů, choliamby.

Z Anakreonteí jsou hemiambem složeny básně č. 1, 3, 5—14 a asi také č. 33, jež pocházejí asi z doby alexandrijské; z téže doby jest i Theokritova báseň *εἰς νεκρὸν Ἄδωνιν*, složená týmž veršem.

Jest otázka, čím se stalo, že se veršů, zdánlivě různých, užívalo v básních téhož rázu, jež známe nyní pode jménem Anakreonteí. Hemiamb i anaklomenos jsou verše velmi podobné; poněvadž však, jak níže bude vyloženo, za ionik vzestupný může státi také diiamb, může býti hemiamb (⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⊔) jen jiným tvarem dipodie ionské, kterou je také anaklomenos. Odtud pochází jejich vzájemné zastupování.

Pozn. 6. *Hanssen* u *Rossbacha*, str. 859 soudí nesprávně, že to zavinil skladatel nebo skladatelé Anakreonteí č. 21—32, kteří žili asi již v dobách po Kr. a užívali obojího verše bez rozdílu pro básně téhož rázu.

Hemiambů a anaklomenů užívá se však také v téže básni. Hanssen u Rossbacha M.³, str. 863 tvrdí, že se to vyskytuje pouze v jednom nápisu na jedné starověké gemmě (G. Kaibel, Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta, Berolini 1878, č. 1127):

λέγουσιν, ἃ θέλουσιν·
λεγέτωσαν, οὐ μέλι (sic) *μοι·*
σὺ φίλει με, συμφέρι (sic) *σοι.*

ač není-li první hemiamb porušen častým užíváním té průpovědi, a nemá-li se čísti s Hanssenem *λεγέτωσαν ἀθέλουσιν*, čímž by vznikl anaklomenos.

Hanssen tvrdí dále, že v některých Anakreonteích míšeny jsou hemiamby a verše logaoedické, které mají tvar – ⏑⏑ – ⏑ – ⏑, řidčeji – ⏑ – ⏑⏑ – ⏑ nebo ⏑ – – ⏑⏑ – ⏓, přidávaje právem v pozn. 2, že básníci sami verš – ⏑⏑ – ⏑ – ⏓ pokládali jen za jiný tvar hemiambu (– ⏑⏑ – stojí tu jako často m. ⏑ – ⏑ –). Totéž prý platí o řadě ⏑ – – ⏑⏑ – ⏑, kde – ⏑⏑ – kladeno místo druhého a třetího iambu, což by pro nepochybnou dipodickou míru hemiambu, o které právě svědčí choriamb, zastupující diiamb, bylo málo pravdě podobno, a také o řadě – ⏑ – ⏑⏑ – ⏓, kde třeba choriamb vyložiti týmž způsobem; v prvním taktu stojí prý tu trochej – ⏑ (= ⏑⏑́⏑) m. iambu ⏑ –. Básníci tedy sami pokládali podle Hanssena tyto tvary verše za variace hemiambu; není však správno, nazývá-li je Hanssen logaoedickými. Jsou to verše **iambické** a **ionské**. Tvar ⏑ – –, ⏑⏑ – ⏑ má v prvním taktu jiný tvar ionika ∧ ⏑ – – m. ⏑⏑ – –, o němž bude vyloženo níže, tvar pak – ⏑ –, ⏑⏑ – ⏓ má v prvním taktu diiamb, zdánlivě pětidobý (∧ – ⏑ –), jenž často zastupuje vlastní ionik. Ostatně se tento velmi nápadný tvar verše vyskytuje v Anakreonteích jen jednou, a to ve verši porušeném č. 49, 5.

Jsou to tedy kola iambická a ionská, a dokazují, že i někteří skladatelé Anakreonteí vskutku v **téže** básni mísili hemiamb, jenž je jen jiným tvarem dipodie ionské, a vlastní řady ionské, k nimž náleží i anaklomenon. Děje se to v č. 34, jež psáno jest celé hemiamby, ale končí dvěma verši odchylnými

ἐν δ' ἁπαλαῖσι κοίταις
τελεῖν τὰν Ἀφροδίταν
– ⏑⏑ –́, ⏑ – ⏓́
∧ ⏑ – –́, ⏑⏑ – –́.

V prvním verši stojí, jako často, choriamb za diiamb, druhý verš je čistě ionský.

Báseň 49 skládá se většinou z hemiambů, v nichž častěji místo diiambu stojí choriamb, nikoli z logaoedů, jak míní Hanssen na u. m., str. 863:

– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏓
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏓
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏓
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏓
⏑ – –, ⏑⏑ – ⏓
⏑ – –, ⏑⏑ – ⏓
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑.

V. 5 a 6 jsou řady čistě ionské. V. 5 jest kriticky nejistý (jest to onen verš, v němž podle staršího čtení vyskýtá se tvar verše ionského – ⏑ –, ⏑⏑ – ⏓).

V básni 37 není ionských nebo podle Hanssena logaoedických řad, nýbrž vedle obyčejných hemiambů i odchylný jich tvar – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏓. Z hemiambů tohoto tvaru skládá se také č. 20; v. 7 (*καὶ Παφίη λιπαρόχροος* jest ionský (– ⏑⏑ –, ⏑⏑ – ⏑⏑, nemá-li se čísti *λιπαρόχροος* ⏑⏑ – –). Č. 52 je rovněž složeno hemiamby, z nichž jeden (v. 8 *ἐξ ἀγέλης ἐλασθεὶς*) má týž tvar (– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑).

Tvar hemiambu – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ mají i tři interpolované verše 16—19 v básni č. 3. z nichž v. 18 jest asi porušen (třeba tu čísti *καὶ χρυσέους Ἔρωτας*), a také dva verše básně 45. V. 3 *κἂν δεήσῃ με χορεύειν* ⏑ – –, ⏑⏑ – – jest ionský; v prvním taktu jest nesměrný ionik. Někteří kritikové tu ovšem text mění.

Také báseň 46 má po hemiambech na konci tři anaklomeny. Že se v anakreontských hemiambech vyskytují choriamby, poznal již I. LUTHMER, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses. Vol. VIII, Argentorati 1885), str. 85.

V básni 45 vyskytuje se nesměrný ionik v druhém taktu verše; srv. v. 5 a 7

ὁ νάρθηξ δ' οὐδέν ἐστιν
παρέστω καὶ μαχέσθω
⏑ – –, – ⏑ – –.

CHRIST M.[2], str. 355 a GLEDITSCH M.[3], str. 140 soudí nesprávně, že řada ta jest hemiambem, v němž v druhém taktu jest arse proti pravidlu nesměrná (⏑ – – –, ⏑ – –). Řada ta jest čistě ionská. I verš č. 43. 1 *ὅταν πίνω τὸν οἶνον*, o němž se soudívá, že má v druhém taktu prosodickou chybu (– – m. ⏑ –), jest řadou čistě ionskou téhož rázu.

Básně tyto, v nichž vyskytují se uvedené odchylné tvary hemiambů a řady ionské vedle sebe, klade Hanssen do doby Hadrianovy (str. 863 n.). Pozdější básně hemiambické mají však zase hemiamby čisté.

Ve IV. stol. po Kr. užívá hemiambů (vedle anaklomenů) Gregorios Nazianský. Hemiamby jeho skládány jsou po způsobu alexandrijském až na to, že místo třetího iambu klade někdy spondej (⏓ – ⏑ –, ⏓ – –). Do této doby nebo do počátku V. století po Kr. klade HANSSEN na u. m., str. 867 z Anakreonteí č. 47, v němž, není-li básnička ta místy porušena, verš čtvrtý (*εἰσέλθῃ μεθυσθῶτας* – – –, ⏑⏑ – –) a pátý (*διδάσκει με χορεύειν* ⏑ – –, ⏑⏑ – –: *διδάσκει* bylo měněno; *διδάσκομαι* navrhl Mehlhorn) jest ionský. V. 3 zdá se porušen a byl často měněn.

V č. 43 jsou sem tam vsunuty mezi hemiamby akatalektické dimetry (v. 3 *τί μοι γάμων, τί μοι πόνων;* v. 5): v. 9 *σὺν τῷ δὲ πίνειν ἡμᾶς* má v třetím taktu spondej: podobně je tomu i v interpolovaných verších v č. 7, 15. Také č. 56 má mezi hemiamby vsunuté akatalektické dimetry (v. 15, 16, 39, 40 a j.). Báseň tato, jak soudí HANSSEN na u. m., není původem svým daleka doby byzantské.

Báseň, připisovaná Paulovi Silentiarovi (za Justiniana) *ἡμίαμβα εἰς τὰ ἐν Πυθίοις θερμά*, psána jest hemiamby tvaru ⏑ – ⏑ –, ⏓ – ⏑.

Pozn. 7. Č. 4 Anakreonteí jest podle *Hanssena* na u. m., str. 869 psáno politickým veršem byzantským, ale pořadatel sbírky Anakreonteí prý shledával tu hemiamby a hleděl politické verše opraviti v hemiamby. O přízvučných hemiambech byzantských nenáleží nám již vykládati (srv. o tom výklad *Hanssenův* na u. m., str. 869 n.). Pozdější hemiamby hleděly, jako anaklomeny, na konci také slovního přízvuku; ale o té věci jest lépe vyložiti později při výkladu o anaklomenech.

Z výkladu toho vyplývá, že hemiamby, spojené s dimetry ionskými jakéhokoli tvaru, nejsou vlastně dimetry iambickými, nýbrž i o n s k ý m i,

v nichž, jako často, diiamb zastupuje ionik. Za iambické možno pokládati jen ty hemiamby, jež objevují se samy o sobě.

V latinské literatuře vyskytuje se hemiamb nejprve u Petronia frg. 19 (p. 112 vydání Büchelerova):

Memphitides puellae
sacris deum parate.

tinctus colore noctis
Aegyptias choreas.

Zpravidla bývá však hemiamb u Římanů míšen v téže básni s anaklomeny (srv. Anthologia latina ed. F. Bücheler et A. Riese, Lipsiae II, 1897, č. 1519, 1521). Tak tomu bylo snad již u Laevia; srv. frg. 13 (Catulli Tibulli Propertii carmina . . . : rec. L. Müller, Lipsiae 1870, str. 79):

Venerem igitur almum adorans
seu femina isve mas est,
ita ut alba Noctilucast.

Druhý verš jest hemiamb, ostatní dva anaklomeny.

V básni na koně Borysthena, pocházející snad od Hadriana (Anthologia latina, ed. F. Bücheler et A. Riese II, Leipzig 1897, č. 1522), střídají se hemiamby tvaru obyčejného (⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏓) a tvaru (– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑:

Borysthenes Alanus
caesareus veredus
per aequor et paludes
et tumulos Etruscos
volare qui solebat
Pannonicos in apros atd.

Podobně mísili tyto verše s anaklomeny básníci pozdější; na př. Prudentius, Cathem. VI (Müller RM.², str. 107). Hemiamby, ale přízvučné, obsahuje nápis č. 225 v Büchelerových Carmina latina epigraphica I, Lipsiae 1895, str. 107. O těch však nám na tomto místě jednati nepřísluší.

5. Katalektická pentapodie

⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⊔

nazývá se proto, že jest třetím veršem alkajské strofy, metrum alcaicum.

Pozn. 8. Jedná o ní Mar. Vict. 81, 24, jenž po způsobu metriků nazývá verš ten hyperkatalektickým dimetrem; ib. 166, 20 n., 172, 22 n.; Atil. Fort. 301, 27 n.; Caes. Bass. 306, 21 n., kde slove alcaicon enneasyllabon; Plot. Sac. 541, 8 n. (nazývá jej enneasyllabon); fragm. Bob. 629, 18 n.; Diom. 520, 32 n., 521, 34. Prisc. 460, 5 n. nazývá jej novenarium Pindaricum.

Kolon to nevyskytovalo se nikdy stichicky, nýbrž jen jako součástka strof; podle básníků, kteří ho užívali, nebo podle počtu svých slabik má také jméno.

6. O hexapodii akatalektické neboli trimetru iambickém, jakož i o zvláštním jeho tvaru, choliambu, bude vyloženo ve zvláštních odstavcích.

7. Katalektický trimetr

⏑ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ –, ⏑ – ⊔

vyskýtá se rovněž jen jako součástka strof. U metriků jmenuje se opět různě podle básníků, u nichž se s řadou touto shledali.

Pozn. 9. U metriků slove kolon to Archilochovým (archilochium; Mar. Vict. 168, 32 n.; Caes. Bass. 270, 25 n.; srv. i Mar. Vict. 143, 26 n., Plot. Sac. 521, 12 n.).

Podle Heliodora (Prisc. de metris Ter. 428, 24 n.) prý Alkman frg. 1, 3 n. připouštěl ve čtvrtém taktu toho kola, tedy na místě nepravém, slabiku nesměrnou:

⏑ – ⏑ –, ⏓ – ⏓ –, ⏑ – ⊔ .

Ale tu jde snad o vnitřní tonu:

⏓ – ⏑ –, ⏑ – ⊔, ⊔ ⏑ –, ⊔ ⩘.

Řada ta by pak ani nebyla jediným kolem. Z Alkmanovy první básně máme jen trosky.

Pozn. 10. Servius 458, 18 n. nazývá tento katalektický trimetr Hipponactium, Priscianus 460, 10 n. iambicum colobon (ruk. mají tu chybu, kterou Putsch špatně opravil v »colophonium«). Že toto obojí jméno (Hipponactium i domnělé jméno colophonium) je porušeno, dokazuje *E. Leutsch*, Zu den Scriptores rei metricae (Phil. 23, 1866, str. 454). Porušeno jest také nějaké zvláštní jméno tohoto trimetru (parhoetiacum) ve fragm. Bob. 620, 3; v. kritickou poznámku *Keilovu* k tomuto místu. Srv. o tom kolu výklad *Tacconův* TG., str. 104 n.

Nesprávné jest, hledá-li W. CHRIST, Über die Verskunst des Horaz im Lichte der alten Überlieferung (SBA., 1868, I, str. 8), i TACCONE na u. m. i v tomto kolu všude caesury. Caesury v tomto lyrickém kolu nutné nejsou.

Teprve alexandrijský básník Falaikos užil kola toho stichicky (srv. Anthol. Pal. 13, 5).

8. Katalektická oktapodie neboli katalektický tetrametr iambický (iambicus septenarius)

⏓ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ –, ⏑ – ⏓ ⩘ (nebo ⏑ – ⊔)

skládá se ze dvou kol, z akatalektického a katalektického iambického dimetru; jest tedy tvořen obdobně, jako tetrametr anapaestický nebo trochejský. Nazýval se také *μέτρον Ἱππωνάκτειον* nebo *Ἀριστοφάνειον*.

Pozn. 11. Jedná o něm Hef. p. 18, 9; schol. Arist. Plut. 253; Caes. Bass. 263, 17 n., 268, 18 n.; Ruf. 555, 5 n. a 16 n., 556, 15 n.; Cens. fragm. 613, 12 n.; Mall. Theod. 594, 7. Obyčejně nazývá se *Ἱππωνάκτειον*; Aristophanium nazývá jej Servius 458, 13.

Rhythmické přízvuky byly na sudých taktech tetrametru:

⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ ⊼.

Lze tak souditi z Mar. Vict. 133. 34 n. (feritur . . . dipodiis quattuor atd.); srv. Diom. 504, 13 n.

Obě kola tetrametru iambického právě tak, jako anapaestického a trochejského, bývají oddělena diaeresí: srv. Hipp. frg. 79

εἴ μοι γένοιτο παρθένος | καλή τε καὶ τέρεινα.

frg. 73, Aristof. Hipp. 342, a j. v. O poměru této diaerese ke smyslu platí totéž, co bylo výše řečeno o diaeresích tetrametru anapaestického a trochejského.

Zdá se však, že i tuto místo diaerese po prvním kolu připouštěla se caesura po páté arsi; srv. Aristof. Hipp. 337:

ἐὰν δὲ μὴ ταύτῃ γ' ὑπείκῃ, | λέγ' ὅτι κἀκ πονηρῶν.

ib. 339

ἀλλ' αὐτὸ περὶ τοῦ πρότερος εἰπεῖν | πρῶτα διαμαχοῦμαι.

Nef. 1051. 1056. 1058, a j. v. (Christ M.[2]. str. 340).

Někdy připouštěla se asi i caesura po čtvrté arsi: srv. Arist. Nef. 1039

ἐν τοῖσι φροντισταῖσιν, | ὅτι πρώτιστος ἐπενόησα.

ib. 1045

ὁτιὴ κάκιστόν ἐστι | καὶ δειλὸν ποιεῖ τὸν ἄνδρα;

ib. 1049, 1057, 1071, 1359. Batr. 923. Thesmof. 533.

Interpunkce klade se někdy v samou blízkost caesur a diaeresí; srv. Aristof. Nef. 1056

εἰ γὰρ πονηρὸν ἦν, Ὅμηρος | οὐδέποτ' ἂν ἐποίει;

ib. 1059

οὔ φησι χρῆναι τοὺς νέους | ἀσκεῖν· ἐγὼ δὲ φημί

ib. 1077

ἀπόλωλας· ἀδύνατος γὰρ εἶ | λέγειν· ἐμοὶ δ' ὁμιλῶν.

Pozn. 12. *C. Reisig*, Coniectaneorum in Aristophanem libri duo, Liber primus, Lipsiae 1816, str. 117 n., byl původcem mínění, že v iambickém tetrametru místo diaerese přípustna byla caesura po páté arsi. Proti tomu vyslovil se *W. Meyer*, Die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie (ABA. 17, 1886, str. 67 n.). Tvrdí, že verš, není-li v něm diaerese, jest úplně bez caesury. Ale tvrzení to nezakládá se na prohlédnutí všech zachovaných trimetrů iambických.

Někdy, jak se zdá, diaerese, po případě caesura úplně chybí, tak ze obě kola splývají takřka v jednu řadu. Verš dělívá se tu jen interpunkcí; srv. Aristof. Nef. 1076

ἥμαρτες, ἠράσθης, ἐμοίχευσάς τι, κᾆτ' ἐλήφθης.

ib. Batr. 921

ὁ παμπόνηρος, οἷ' ἄρ' ἐφενακιζόμην ὑπ' αὐτοῦ.

ib. Thesm. 562

οὐδ' ὡς ὑπὸ τῇ πυέλῳ κατώρυξέν ποτ'· ἐξόλοιο.

565, 566 (po *οὔτοι μὰ τὼ θεὼ* může býti oddech), a j. v.

O diaeresi, po případě caesuře toho verše a také o jeho interpunkci třeba ještě konati další šetření. Připustíme-li obě výše uvedené náhradní caesury, zmenší se zajisté značně počet tetrametrů bez caesur. Neprávem ovšem hledají se diaerese nebo caesury v těch zdánlivých tetrametrech, které jsou částmi zpívaných strof; nebo tyto verše, jež jsou vlastně dvěma koly, caesury nepotřebují. Pochybuji, že jest pravda, co praví ROSSBACH M.³, str. 236, že diaerese bývá zanedbávána hlavně v dialogických částech — skoro šestina těchto veršů nemá prý diaerese —, kdežto tetrametry melické mají skladbu přísnější. Čekali bychom tu spíše opak. Tetrametrů melických je zachováno vůbec málo. Mají-li diaeresi zřídka zanedbánu, jak soudí ROSSBACH, svědčí úkaz ten o tom, že v nich zřídka přechází slovo z kola do kola; neboť tyto tetrametry jsou vlastně dva dimetry.

Pozn. 13. O diaeresi iambického tetrametru jedná i *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 206 n., míně, že Aristofanes vedl si tu podobně, jako v tetrametru trochejském. Ale touží na malý počet zachovaných iambických tetrametrů. Nejasný a částečně nesprávný jest výklad, který o diaeresi tetrametru podal *A. Chaignet* E., str. 165. Zdá se, že připouští caesury i tam, kde v tetrametru pouze končí se slovo.

Nesměrný spondej (po případě daktyl – ⏑⏑) připouští se podle pravidla v prvním, třetím i pátém taktu; tetrametry se dvěma takty nesměrnými jsou prý dokonce častější než s jediným (ROSSBACH M.³, str. 236). V sedmém taktu

⏓ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ –, ⏑ – – ∧

nesměrný spondej nebývá; ne však proto, jak tvrdí ROSSBACH na u. m., že these toho taktu jest trojdobá (trojdobá jest vskutku poslední dlouhá slabika celé řady), nýbrž patrně proto, že básníci se třem dlouhým slabikám na konci tetrametru vyhýbali, aby konec verše nečinili příliš vleklým.

Rozvedení taktu v tribrachys je v prvních třech taktech prvního kola a v prvních dvou taktech druhého kola hojné, zřídka však bývají dva rozvedené takty v témž verši; srv. Aristof. Nef. 1064

μάχαιραν· ἀστεῖον τὸ κέρδος ἔλαβεν ὁ κακοδαίμων.

V melických tetrametrech, jež však, jak častěji řečeno, nejsou skutečnými tetrametry, je prý rozvadění řidší (ROSSBACH M.³, str. 236).

These sedmého taktu se nerozvádí, ale ne proto, že by byla trojdobá, jak se soudí obecně (ROSSBACH M.[3], str. 237, GLEDITSCH M.[3], str. 144). Hef. p. 17, 13 n. praví zřejmě, že katalektické řady iambické připouštějí τὸν ἴαμβον παραλήγοντα, ἢ σπανίως τρίβραχυν. Zdá se tedy, že znal vskutku řady iambické, snad i tetrametry, třeba řídké, které měly předposlední takt rozvedený. Výroku Hefaistionovu diví se ROSSBACH M.[3], str. 237 pozn. i SEMITELOS EM. str. 448 zcela zbytečně. V zachovaných verších (poměrně nečetných) arci příkladu toho není. Proč se však sedmý takt zpravidla nerozváděl, jest jasno. Konec tetrametru ◡◡◡ – ∧ zdál se básníkům patrně neklidný.

Také čtvrtý takt, tvořící konec prvního kola, bývá z téže příčiny zpravidla nerozveden. Ježto však na tom místě přece není konec celé řady, připouštějí se i odchylky, t. j. rozvedení čtvrtého taktu, a to

a) v tetrametrech, v nichž místo diaerese jest náhradná caesura; na př. v Aristof. Nef. 1039

ἐν τοῖσι φροντισταῖσιν. | ὅτι πρώτιστος ἐπενόησα.

ib. 1067; Thesm. 542

εἶτ' εἶπον ἀγίγνωσκον | ὑπὲρ Εὐριπίδου δίκαια;

b) v tetrametrech s řádnou diaeresí: na př. v Aristof. Nef. 1063

πολλοῖς· ὁ γοῦν Πηλεὺς ἔλαβε | διὰ τοῦτο τὴν μάχαιραν.

Thesm. 567;

c) v tetrametrech bez diaerese nebo caesury: srv. Aristof. Nef. 1083

τί δ' ἢν ῥαφανιδωθῇ πιθόμενός σοι τέφρᾳ τε τιλθῇ,

Thesm. 565.

Rozvedení čtvrtého taktu vyskytuje se i v písni *ἄνθεμα*, níže připomenuté (str. 302). Že by se toto rozvedení připouštělo hlavně v tetrametrech bez diaerese, v nichž je spojení kol těsnější, jak soudí ROSSBACH M.[3], str. 237, pochybuji.

Anapaest přípustný je v tetrametru iambickém i ve vlastních jménech i v slovech jiných. Ale také anapaest vyskytuje se zpravidla v prvních třech taktech prvního a v prvních dvou taktech druhého kola. Z taktu čtvrtého a sedmého je takřka vyloučen z týchž důvodů, jako takty rozvedené. Jen výjimkou vyskytuje se v taktu čtvrtém; srv. Aristof. Batr. 912

Ἀχιλλέα τιν' ἢ Νιόβην, τὸ πρόσωπον οὐχὶ δεικνύς,

ib. 932, 937, Thesm. 560, Nef. 1427. V taktu sedmém vyskytuje se jen jednou, v Aristof. Thesm. 547

ἐγένετο Μελανίππας ποιῶν Φαίδρας τε· Πηνελόπην δέ.

Pozn. 14. Schol. k místu posléze uvedenému upozorňuje zřejmě na tento ojedinělý případ anapaestu v sedmém taktu. *Porson*, Hec., str. XLVII n. docela neprávem a bez důvodu pokládá takové tetrametry za porušené. Jeho mínění odmítl právem *Christ* M.[2], str. 340 i vydavatelé Aristofana.

Porson opravuje také neprávem verš v Aristof. Nef. 1063

πολλοῖς. ὁ γοῦν Πηλεὺς ἔλαβε | διὰ τοῦτο τὴν μάχαιραν.

kde stýká se tribrachys a anapaest, a některé jiné tetrametry iambické, vlastně bez označení důvodů. Pokud právem, nelze tuto rozhodovati. Ale metrické jeho důvody, které ho snad k opravám přiměly, jsou jistě zcela subjektivní.

I. Hilberg, Das Princip der Silbenwägung (Wien 1879) stanoví pro tetrametr iambický tyto zákony, týkající se tak zv. řad:

1. Poslední slabiky nevolných trochejských slov, končící se samohláskou, nesmějí státi v thesi (str. 252 n.).

2. Poslední slabiky slov delších dvou slabik, končící se samohláskou krátkou, smějí tvořiti jen šestou thesi, a to jen tehdy, když zbytek verše tvořen jest slovem jediným. Výjimku činí slova volná (str. 253). První pravidlo Hilbergovo mění poněkud *R. Klotz* v posudku jeho knihy (BJ. 36, 1883, str. 310 n.). O těchto pravidlech platí totéž, co o jiných pravidlech jeho, výše připomenutých (str. 100 n.).

Tetrametr iambický byl, jak se zdá, verš obvyklý již v básnictví prostonárodním, snad v písních tanečních (tak soudí Rossbach M.³, str. 234 a jiní po něm). Soudí se tak podle Athenaia 14, p. 629*e*, jenž se zmiňuje o jakémsi »květinovém« tanci ἄνθεμα, při němž se pěl popěvek, složený těmito verši:

ποῦ μοι τὰ ῥόδα, ποῦ μοι τὰ ἴα, ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα;
ταδὶ τὰ ῥόδα, ταδὶ τὰ ἴα, ταδὶ τὰ καλὰ σέλινα.

Užívalo prý se verše toho hlavně v písních kultu Demetřina a Dionysova.

Do literatury umělé zavedl jej, jak se zdá, první Hipponax; proto se také nazývá po něm. Z básnictví lyrického přešel do komoedie, která ho užívala i v částech melických i v částech dialogických (Rossbach, M.³, str. 235). Za části melické, v nichž se verš ten vyskytuje, pokládají se parodos a exodos.

V parodě přednáší jej asi náčelník sboru před strofami sboru nebo mezi nimi; srv. Aristof. Sfek. 230—247 (z v. 270 n., kde sbor praví, že bude teprve zpívati, poznáváme, že tyto verše, vůbec celá část, předcházející vlastní parodu, nebyly zpívány, nýbrž jen přednášeny za průvodu hudebního), Ekkl. 285—288 a snad také ib. 478—503.

Pozn. 15. Tato epiparodos Ekklesiazus rozděluje se na dvě části: v. 478 až 482, v nichž vsunuty jsou mezi iambické tetrametry jiné dva iambické verše, a na dvojici strof v. 483—492 = 493—503. Strofy skládají se z iambických tetrametrů a akatalektických dimetrů. Zdá se mi však, že celá tato část byla zpívána, že tu nejsou ani vlastní iambické tetrametry, nýbrž že v proodu i v obou strofách třeba tetrametry rozlučiti v dimetry akatalektické a katalektické. O tom by svědčily vložené iambické monometry a dimetry. Je-li tomu tak, byla by tu dvojice iambických strof, uvedená strofou lichou, proodickou.

V tomto mínění utvrzuje mne také parodos Pluta 253—321, jež je podobného skladu. Po iambických tetrametrech v. 253—289, o něž se dělí Karion a sbor, a které asi, nejsouce tu přerývány jinými řadami, byly pouze přednášeny, následují dvě dvojice strof 290—295 = 296—301 a 302—308 = 309—315, o které

se dělí rovněž sbor a Karion. I tu vedle iambických tetrametrů, které však třeba rozložiti v dimetry, objevují se akatalektické dimetry a ve v. 307 = 314 iambický trimetr. Epodickou strofou v. 316—321, zpívanou Karionem, parodos se končí. Že celá tato část byla zpívána a provázena tancem, vyplývá určitě z v. 288 a 291. Po té části není vynechána píseň sborová, jak by bylo lze souditi ze slov *XOPOΥ*, vyskytujících se v některých vydáních po v. 321. Srv. úpravu té části u *J. v. Leeuwena*, Aristophanis Plutus, Lugduni Batavorum, 1894, str. 41 n.

Také iambické tetrametry, zakončené dimetry na konci Acharnských v. 1226—1234, jakož i celá astrofická část předešlá (od v. 1190 n.), byly zpívány (srv. v. 1231). I tyto tetrametry třeba asi rozděliti v jednotlivá kola.

Celkem tedy skutečné iambické tetrametry mají v parodě i exodě význam nepatrný. *Rossbach* M.[3], str. 235, *Semitelos* EM., str 447 i *Gleditsch* M.[3], str. 144 počítají tyto zpívané iambické strofy také k iambickým tetrametrům, jistě nesprávně. O této věci jedná také *Th. Zieliński*, Die Gliederung der altattischen Komoedie, Leipzig 1885, str. 295 n. Ale »lyrické« tetrametry, jaké uznává, jsou vlastně tetrametry jen graficky, vskutku však musí býti rozděleny v dimetry.

Hojnější jsou iambické tetrametry v epirrhematech agonu, jako tetrametry anapaestické. Jako tyto, končí se vždy systémem, tuto ovšem iambickým.

Vyskýtají se v Aristof. Hipp. 331—366, 407—440; na tomto druhém místě následují ještě proti pravidlu po iambickém systému, kterým se tetrametry končí (441—456), další čtyři tetrametry iambické (457—460), jež činí jakýsi přechod a úvod k následujícím trimetrům iambickým; v Hipp. 836—910 (mimo v. 837 n., jež jsou tetrametry poněkud odchylného tvaru ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ – | ∧ – ⏑ –, ⏑ – –, o nichž řeč bude níže); Nef. 1032—1084 (v. 1085 n. jsou opět odchylné); Nef. 1351—1385 a 1397—1445; Batr. 905—970.

V Thesm. 531—573 chybí tetrametrům systém a také část, která by se s nimi shodovala; neboť, jak bylo již řečeno, epirrhema mívá zpravidla proti sobě antepirrhema. Dva tetrametry, které následují bezprostředně po strofě, přednáší v těchto částech vždy náčelník sboru. V Lysistratě jsou iambické tetrametry před strofou a antistrofou agonu (467—475 = 539—540). Vlastní agon proveden tu anapaestickými tetrametry a systémy; iambické tetrametry, jsouce úvodem k následujícím strofám, mají tu účel odchylný. Že by byly zpívány, jak soudí Rossbach M.[3], str. 235, je již proto málo pravděpodobno, že se ani počtem svým neshodují.

Iambický tetrametr je proti těžkému, vážnému, zároveň pak i prudkému a útočnému tetrametru anapaestickému, ale i proti svižnému, avšak přece klidnému tetrametru trochejskému přes svou poměrnou délku veršem daleko hbitějším a lehčím. Pro svůj málo vážný ráz nehodil se do tragoedie, která se ho vskutku vystříhala. U Aristofana objevuje se jeho ráz nejlépe tam, kde básník staví jej do protivy k tetrametru anapaestickému. Proto v agonu Oblak *Λόγος δίκαιος*, kterýž se zastává starých dobrých mravů, hájí své věci v anapaestických tetrametrech, *Λόγος ἄδικος*, zástupce moderní nevázanosti, v tetrametrech iambických; proto v agonu Žab mluví Aischylos v tetrametrech anapaestických, Euripides v iambických.

Římané užívali iambického tetrametru neboli septenáru (quadratus slove u Ter. Maura 396, v. 2376), složeného přísně podle pravidel řeckých, zřídka. Užíval ho Varro ve svých satirách; srv. frg. 308

quis poculis marcentium chorum intro ibit popino.

frg. 357

maerentis ut quietus ac demissior probandus

a Catullovu báseň 25:

cinaede Thalle, mollior cuniculi capillo.

Později se verše toho neužívalo. Terentius Maurus složil jich několik pro příklad: srv. 396, v. 2376, 2393—2397. Jen jediný z těch veršů (v. 2395) má diaeresi, ostatní mají caesuru po páté arsi (Müller RM.², str. 107 n. a 231 a Gleditsch M.³, str. 288).

Diaerese zachovává se u jiných básníků latinských přísně. Arci, jak ukazuje druhý příklad z Varrona, ke smyslu věty a souvislosti slov se při ní nehledí, ač není-li v tomto druhém zlomku Varronově místo diaerese caesura po slově quietus, tedy po čtvrté arsi.

9. Dikatalektický tetrametr rovná se obyčejnému tetrametru až na to, že druhé kolon jest prokatalektické, majíc první arsi potlačenu (R., str. 115 n.)

⏓ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ – ¦ ˙ – ⏑ –, ⏑ – ⏓ ⊼.

Tyto verše, skládané podle týchž pravidel, jako tetrametry katalektické, kladou se jim patrně na roveň a jsou jen jejich obměnou. Vyskytují se v parodách komoedií. Tak v parodě Aristof. Sfek. v. 230 po počátečních tetrametrech katalektických vyskytují se ve v. 248—272 tetrametry dikatalektické:

τὸν πηλόν, ὦ πάτερ πάτερ, τουτονὶ φυλάξαι.

Také na začátku druhé parabase Oblak v. 1113 n., složené tetrametry trochejskými, stojí jeden takový verš:

χωρεῖτέ νυν· οἶμαι δέ σοι ταῦτα μεταμελήσειν.

V Arist. Batr. 394—396 a 440—447 přednáší náčelník sboru na prvním místě dva, na druhém místě čtyři takové verše; na obou místech předchází je krátké kolon, katalektický monometr iambický: ⏓ – ⏑ ⊼ (*ἄγ' εἶα — χωρεῖτε*).

Diaerese po prvním kolu zachovává se přísně až na dva verše v Aristof. Sfek. 252 a 265

καὶ ταῦτα τοὐλαίου σπανίζοντος, ὦνόητε,
ὕδωρ γενέσθαι κἀπιπνεῦσαι βόρειον αὐτοῖς,

které třeba ovšem měřiti takto:

⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ – ¦ ˙ . ⏑ . ⏑ – – ⊼.

Pozn. 16. Hef. p. 54, 1 n. nazývá tuto řadu *Εὐριπίδειον τεσσαρεσκαιδεκασύλλαβον*, uváděje z Euripida verš (frg. 929)

ἑῷος ἡνίχ' ἱππότας ἐξέλαμψεν ἀστήρ.

Patrně se řada ta vyskytovala jako dvě kola i v strofách dramatiků, zvláště Euripida.

10. Prokatalektický tetrametr

⏓ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ – | – ⏑ –, ⏓ – ⏑ ⏑,

nazývaný u Heť. p. 53, 19 n. rovněž *Εὐριπίδειον*, vyskytoval se u Archilocha, frg. 114

Δήμητρος ἁγνῆς καὶ κόρης τὴν πανήγυριν σέβων.

a patrně i u jiných básníků jako část strof. Jsou to ovšem vlastně dvě kola, v jeden řádek psaná. Takovými koly psána jest na př. závěrečná píseň Peithetairova v Aristof. Orn. 1755—1765, napodobená, jak soudí Rossbach M.[3], str. 238, podle Archilocha. Svědčil by proto zvláště výkřik *τήνελλα* ve v. 1764, jenž se vyskýtá i u Archilocha, frg. 113. Není však vlastně správno, činiti z obou kol jeden verš, jak činí na př. Rossbach na u. m. V písni nemají verše významu (R., str. 124).

11. Akatalektického tetrametru

⏓ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ – | ⏓ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ –

užil jako verše básník Boiskos z Kyzika, položiv za ním obyčejný iambický tetrametr. Epigram jeho uvádí Mar. Vict. 82, 25 n.

Βοΐσκος ἀπὸ Κυζικοῦ, παντὸς γραφεὺς ποιήματος,
τὸν ὀκτάπουν εὑρὼν στίχον, Φοίβῳ τίθησι δῶρον.

Pozn. 17. Jedná o tom také Ruf. 558, 17 n. a 560, 5; 564, 1 n. podle Juby nazývá toto metrum Boiscion (po nálezci) a uvádí i latinský překlad Boiskova epigramu:

Boiscus is de Cyzico, novi repertor carminis:
nam primus octonopedem versum deo dicavit.

Jiný příklad latinský, patrně úmyslně složený, uvádí Mar. Vict. 82, 31 n.:

beatus ille qui procul negotiis forensibus
ruris sub umbra frigidi vitam quiete placat.

U Rufina 564, 1 a u Vict. 82, 25 n. nazývá se toto metrum oktametrem, a to katalektickým. Patrně oba ty verše, z nichž se skládá epigram Boiskův, metrikové pokládali za jedno metrum, ač Boiskos ve svém epigramu sám právem tvrdí, že nalezl jen iambickou oktapodii akatalektickou, tedy první verš svého epigramu. Obě řady byly by veršem velmi dlouhým, jenž by nejdelší přípustnou míru verše arci převyšoval (R., str. 125). V epigramu jsou však vskutku verše dva, akatalektický a katalektický tetrametr iambický, a není správno, pokládati je za verš jeden, ovšem hypermetrický (*Christ* M.[2], str. 356; *Müller* RM.[2], str. 108).

Také římští básníci užívali tohoto akatalektického tetrametru, skládajíce jej prosodicky dosti volně. Skládal jej Varro v satirách, užívaje v něm zpravidla diaerese po čtvrtém taktu, někdy i caesury po páté thesi: srv. frg. 320

quid aliud est quod Delphice, cantat columna litteris,

ač obsahuje-li zlomek ten vskutku verše; srv. i frg. 38, 136, 137, 511 (MÜLLER RM.[2], str. 231, 531, 534 a 538). Ale skoro všecky tyto tetrametry, z nichž některé upraveny byly teprve konjekturami ze zachované prósy, mohou býti ovšem také částí systémů nebo strof, složených z iambických dimetrů.

§ 15. Iambický trimetr.

Iambický trimetr jest akatalektická hexapodie, měřená po dipodiích neboli metrech, a proto zvaná t r i m e t r e m (latinsky versus s e n a r i u s podle počtu šesti taktů).

A. Rhythmické přízvuky trimetru; jeho ráz, užívání a vznik.

O rhythmických přízvucích trimetru soudí se dosud různě; nepochybuji však, že je třeba klásti podle svědectví starověkých na d r u h o u thesi každé dipodie:

◡ – ◡ –́, ◡ – ◡ –́, ◡ – ◡ –́.

Pozn. 1. Souhlasně učí staří metrikové, že trimetr má t ř i ikty (percussiones), že se tedy dělí na tři dipodie neboli metra; srv. Mar. Vict. 55, 14 n., 79, 8 n. (trimetros autem appellatus a Graecis, quia tribus percussionibus per dipodias caeditur), 132, 7 n., 133, 34 n., 141, 14 n.; Vict. 209, 16 n.; Ter. Maur. 391, v. 2191 n. (iambus ipse sex enim locis manet, et inde nomen inditum est senario; sed ter feritur, hinc trimetrus dicimus); fragm. Par. 633, 14 n.; Atil. Fort. 286, 14 n.; Diom. 504, 4 n. a 527, 35 n. Jména t r i m e t r u s i a m b i c u s nebo s e n a r i u s vyskytují se i jinde u metriků dosti často.

Metrikové tvrdí dále, že trimetr má ikty n a d r u h é m taktu každé dipodie. To tvrdí Juba u Prisciana 420, 7 n. Ter. Maur. 393, v. 2249 n. vykládá podobné, že sudé takty trimetru smějí býti jen čistými iamby a že třeba »scandendo et illic (t. na d r u h ý takt dipodie) ponere adsuetam moram, quam pollicis sonore vel plausu pedis discriminare, qui docent artem, solent . . . sed quia secundo nunquam iambus pellitur, moram necesse est in secundo reddere et ceteris qui sunt secundo compares. Podobně praví Caesius Bassus u Rufina 555, 22 n.: iambicus autem, cum pedes etiam dactylici generis adsumat, desinit iambicus videri, nisi percussione ita moderaveris, ut, cum pedem supplodes, iambum ferias; ideoque illa l o c a p e r c u s s i o n i s n o n r e c i p i u n t a l i u m q u a m i a m b u m e t e i p a r e m t r i b r a c h y n. Metrikové shledávají tedy příčinu toho úkazu, že sudé takty trimetru mohou býti jen směrné, v tom, že na těchto taktech, tedy na d r u h é m, č t v r t é m a š e s t é m, jest přízvuk rhythmický.

Podle *Bentleye* soudilo se až do nedávna, že ikty trimetru bývaly na první, třetí a páté thesi:

◡ –́ ◡ –, ◡ –́ ◡ –, ◡ –́ ◡ –.

Mínění Bentleyova drží se dosud *Christ* M.², str. 68 n. (srv. však i str. 319 n.) a *Havet-Duvau* M.², str. 93 n., jenž pokládá trimetr za řadu trochejskou s anakrusí: soudí totiž, jak níže poznáme, podle *Porsona*, že trimetr iambický jest vlastně tetrametr trochejský, jehož první metron nahrazeno jest pouhou anakrusí:

– ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ∧
⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ –.

Proto arci naznačuje přízvuky každé dipodie takto: ⏑ –'' ⏑ –'. Podobné mínění má *Plessis* TM., str. 139 n. a 142, *Riemann* a *Dufour* TRM., str. 53 n. a také *H. Jurenka*, Die neuen Theorien der griechischen Metrik (ZÖG. 52, 1901, str. 4, pozn.), aspoň o trimetru melickém, z důvodů nezávazných: rhythmické puntíky v písni Seikilově neznačí, tuším, lehké části taktu, a místo anonyma περὶ μουσικῆς jest jistě porušeno (R., str. 28).

Proti tomuto mínění ozval se, ukazuje na určité zprávy starých metriků, *Westphal* FL., str. 170 n., a jeho se drží i mnozí novější metrikové, pokud se o otázce té zmiňují; tak *Rossbach* M.³, str. 218, *Gleditsch* M.³, str. 140, *Semitelos* EM., str. 417 n., *Masqueray* TMG., str. 152 n. a *Taccone* TG., str. 29 n. Totéž tvrdí *F. Hanssen*, Ein musikalisches Accentgesetz in der quantitierenden Poesie der Griechen (RhM. 38, 1883, str. 235) a *H. Weil*, Metrica (REG. 13, 1900, str. 185).

Poněvadž trimetr je jediné kolon, třeba jeho rhythmické přízvuky naznačiti takto:

⏑ – ⏑ –''', ⏑ – ⏑ –'', ⏑ – ⏑ –'.

Ale na tato místa kladeny přízvuky zajisté jen v trimetrech zpívaných nebo přednášených za průvodu hudebního; v trimetrech pouze přednášených nebylo to ani dobře možno. To tvrdí správně Christ M.², str. 319 n., ač nelze souhlasiti s jeho dalším míněním, že rhythmickým přízvukem byly asi zpravidla (ale ne vždy) vyznamenávány these před caesurou a po ní (srv. i jeho pojednání »Über die Verskunst des Horaz im Lichte der alten Überlieferung«. SBA. 1868, I, str. 6). Lépe praví Rossbach M.³, str. 218, že v trimetru pouze přednášeném kladeny přízvuky rozmanitým způsobem, jak toho vyžadovalo členění řeči a důraz jednotlivých slov, ač prý základní pravidlo ó přízvucích rhythmických nebývalo zanedbáváno tam, kde mohlo býti zachováno.

Mně zdá se, že při pouhém přednášení toho verše pravidelných přízvuků rhythmických nebylo a nemohlo býti hleděno. Tu rozhodoval p o u z e smysl slov, a jím řídila se síla iktů jednotlivých taktů. Christ pravil dobře na u. m., že dramatičtí umělci jistě se neřídili při přednášení toho verše nějakou metrickou šablonou, nýbrž jen a jen smyslem, a také H. Draheim v recensi spisu Tacconova TG. (WklPh. 1904, sl. 909) pochybuje, že by při pouhém přednášení trimetru byl býval slyšitelný i přízvuk veršový. Na př. ve verši z Eur. Herakl. 873

ὦ τέκνα, νῦν δὴ νῦν ἐλεύθεροι πόνων

ikty měly při přednášení jistě asi tuto poměrnou sílu:

⏑ –' ⏑ –'', ⏑ –''' ⏑ –', ⏑ –' ⏑ –'.

v Eur. Kykl. 351

νῦν νῦν ἄρηξον· κρείσσονας γὰρ Ἰλίον

asi tuto:

⏑ ‴ ⏑ ʹ ⏑ ″ ⏑ ʹ ⏑ ʹ ⏑ ʹ.

tak že nejsilnější přízvuk měl tuto první takt.

Nejsilnější přízvuk mohl míti i poslední takt (srv. Sof. El. 1215 *ἄτιμος οὐδενὸς σύ· τοῦτο δ' οὐχὶ σόν*), i kterýkoli jiný. Určitého pravidla tu podati nelze.

Tím však dipodické složení trimetru přednášeného bylo vskutku rozbito, třeba jeho sklad při rozvádění taktů a připouštění taktů nesměrných stále šetřil původní míry dipodické. Římané pokročili dále: nehleděli při připouštění různých tvarů taktu složení dipodického a tím změnili iambický trimetr vlastně v hexapodii, měřenou monopodicky. Proto také právem nazývali iambický trimetr senarius, verš šestistopý (Plessis TM., str. 153 n.).

Pozn. 2. Pojednání *H. Buchholtzovo*, Zu Lucilius (RhM. 32, 1877, str. 114 n.), které vykládá, že v trochejských a iambických verších Luciliových nesmí rhythmický přízvuk sesilovati kteroukoli slabiku (na př. *i* v mulier, muliebris nemělo prý nikdy iktu), netýká se vlastně této otázky.

Trimetr jest nejdelší přípustné kolon z taktů *γένους διπλασίου* (R., str. 53 n.). Jeho vzestupnost a délka dodává mu také onoho zvláštního rázu, kterým se stává schopným rozmanitých úkolů, jež mu byly v literatuře vykázány. Vzestupnost činí jej veršem živým a svižným, délka vážným a klidným; tetrametry trochejské a iambické jsou sice delší trimetru, ale jsouce spojením dvou tetrapodických kol, oddělených zpravidla diaeresí, nemají daleko toho klidu, kterým vyniká trimetr. Hbitost jeho může býti ovšem mírněna užíváním taktů nesměrných, a naopak zvyšována užíváním taktů rozvedených. Vedle hexametru daktylského jest to verš, který pro svou mnohotvárnost mohl býti nejsnáze přizpůsoben k nejrůznějším náladám duševním: útočnosti básnictví skoptického i pathetické vážnosti tragoedie.

Trimetr objevuje se v literatuře řecké nejprve v skoptickém básnictví Archilochově a jeho následovníků, ač, není-li správná myšlenka těch, kteří iambické trimetry básně Margites, přičítané neprávem Homerovi, pokládají za starší doby Archilochovy (v. výše, str. 287). Pro trpké, ale zároveň vážné výtky, kterými stíhali iambografové osoby sobě nemilé, verš ten hodil se daleko více, než trochejské a iambické tetrametry, vhodné spíše k lehkým žertům. Proto se také Archilochos nazývá nálezcem tohoto verše; srv. Cens. 607, 3 (kde se vedle Archilocha jmenuje původcem toho verše neprávem i Simonides) a zvláště Hor. ep. 2, 3, 79 (Archilochum proprio rabies armavit iambo), ep. 1, 19, 23 n. (Parios ego primus iambos ostendi Latio numeros animosque secutus Archilochi).

Z básnictví skoptického dostal se asi do komoedie, která měla podobný ráz. Užíval ho sicilský básník Aristoxenos Selinuntský; Hef. p. 26, 20 uvádí zmínku Epicharmovu o tomto básníku, frg. 88:

οἱ τοὺς ἰάμβους κἀττὸν ἀρχαῖον τρόπον,
ὃν πρᾶτος εἰσηγήσαθ' Ὡριστόξενος.

Od něho přejala jej, jak se zdá, komoedie sicilská. V komoedii sicilské bylo hojně užíváno také, pokud víme, tetrametru anapaestického a trochejského (v. výše, str. 230 a 271): v komoedii attické má však v dialogu převahu trimetr, kdežto oběma připomenutým veršům vykázána byla zvláštní úloha v určitých částech komoedií, jak již výše bylo vyloženo.

Také v dialogu dramatu satyrského a tragoedie užíváno trimetru téměř výhradně; zatlačil tu dosti záhy trochejský tetrametr, který v starších tragoediích z příčin, již výše vyložených (str. 272), měl význam mnohem značnější, než v tragoediích doby střední.

V básnictví melickém (nehledíme-li k trimetrům, vtroušeným mezi melické části dramatu) nebylo pro vlastní trimetr místa; kde se objevuje ve zpěvech chorických, jest vlastně pouhým kolem, sourodým kolům okolním. Že podle Aristotelovy Poet. 4 p. 1449 *a* a Rhet. 3, 8, 4 trimetr iambický jest nejbližší řeči mluvené — Aristoteles má tu na mysli hlavně jeho ráz, odchylný od rázu hexametru a trochejského tetrametru — bylo rovněž již výše řečeno (str. 287). V pozdější době užívalo se trimetru i ve spisech vědeckých; psal jím na př. v době alexandrijské Skymnos dílo zeměpisné, v době Hadrianově dílo podobného obsahu Dionysios, zvaný Periegetes.

Staří dobře postřehli, že sklad trimetru v rozličných druzích básnictví není úplně týž, a rozeznávali proto č t y ř i druhy trimetru: tragický, komický, satyrský a trimetr iambografů, ač rozdílů těchto trimetrů nenaznačili přesně, hledíce pouze k tvaru taktů a nevytýkajíce ani různý tvar taktů těchto jednotlivých druhů správně. Tragický prý připouštěl zpravidla jen iamby a spondeje, zřídka stopy trojslabičné (tribrachys a anapaest), komický připouštěl stopy trojslabičné velmi často, satyrský (t. j. trimetr dramatu satyrského) byl prý uprostřed obou, trimetr iambografů měl prý jen stopy dvouslabičné, a hlavně čistě iambické.

Pozn. 3. O té věci jedná schol. k Hef. p. 52, 23 n., Anon. Ambros. u *Studemunda*, Anecd. p. 154 a jiný traktát ib. p. 197; Mar. Vict. 81, 25 n. a 182, 13 n.; Cens. 612, 20 n. (jmenuje však jen trimetr tragický a komický), Diom. 503, 30 (přihlíží rovněž jen k trimetru tragickému a komickému), Ruf. 557, 19 n. (rozeznává také jen trimetr tragický a komický, dovolávaje se Victorina). O komickém senariu zmiňuje se Cic. Or. 55, 184, o tragickém a komickém Quint. 9, 4, 140 n. Rozdíly v trimetrech těchto jsou však značnější a mnohostrannější, než by se ze slov starých spisovatelů mohlo souditi.

Th. Zieliński, Die Gliederung der altattischen Komoedie, Leipzig 1885, str. 292 n., rozeznává trimetr l y r i c k ý, skládaný přísně, t r a g i c k ý, jenž proti lyrickému připouští daleko častější rozvádění thesí i anapaesty, a k o m i c k ý, jenž v těchto volnostech jde ještě dále. I v komoedii vyskytují prý se tragické trimetry, a to všude tam, kde mluví jimi sbor nebo jeho náčelník. Volné trimetry komické náleží hercům.

Výklad o způsobu přednášení trimetru náleží do oddílu, v němž pojednáno bude o přednášení jednotlivých básní celých i jejich částí.

Některé zprávy starověké, výše uvedené (str. 308), pokládají za původce trimetru Archilocha (nebo nesprávně Simonida). Jiné zprávy však patrně soudí, že verš ten jest Archilocha starší; tak Mar. Vict. 50, 19 n.

tvrdí, že nalezl trimetr iambický podle jedněch Linos, kněz Apollonův, podle jiných Orfeus nebo Homeros (v Pseudohomerově Margitu střídal se, jak známo, hexametr s trimetrem), a ukazuje k tomu, že od hexametru, složeného ze samých spondejů

— —, — —, — —, — —¦ — —, — —

(metrum pythium, zpívané prý od Delfských k oslavě Apollona po zabití Pythona: *ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν, ἰὴ παιάν*) trimetr liší se jen tím, že místo první slabiky dlouhé každého spondeje jest v něm krátká. Totéž vykládá Ter. Maur. 372, v. 1580 n., pravě, že »hexametr« iambický (t. j. trimetr) vznikl ze skutečného hexametru (*ἰὴ παιάν* atd.) tím, že Delfští pěvci z radosti slabiku *ι* v *ἰὴ* za zpěvu krátili (srv. i fragm. Par. 633, 14 n.).

V této zprávě jest jistě mnoho výmyslu metriků (oba jich základní verše, hexametr daktylský a trimetr iambický, jsou podle té zprávy vlastně téhož původu), ale mohlo by se v nich tajiti aspoň tolik pravdy, že i trimetr je verš prostonárodní, kterého ani Archilochos ani kdo jiný před ním nevymyslil, nýbrž jen z prostonárodního básnictví přejal. Semos u Athen. 14 p. 622 *b* n. (carm. pop., frg. 9) uvádí píseň falloforů, složenou trimetrem:

σοί, Βάκχε, τάνδε μοῦσαν ἀγλαΐζομεν,
ἁπλοῦν ῥυθμὸν χέοντες αἰόλῳ μέλει,
καινάν, ἀπαρθένευτον, οὔτι ταῖς πάρος
κεχρημέναν ᾠδαῖσιν, ἀλλ' ἀκήρατον
κατάρχομεν τὸν ὕμνον.

Je tedy možno, že iambický trimetr vyskytoval se již před Archilochem v dionysických písních ithyfallů a falloforů, jako se v nich vyskytovaly i jiné řady iambické (v. výše, str. 287), a že Archilochos nebo snad někdo jiný před ním převzal jej odtud do literatury umělé.

Pozn. 4. Tak soudí *Rossbach* M.³, str. 221 a také **A. Platt*, On the iambic trimeter (JPh. 18, 1892, str. 161), míně, že byl tanečním rhythmem v kultu Demetřině a Dionysově, a že vznikl (což je arci nesprávné) z epitritů: ⏑ | — ⏑ — — | — ⏑ — — | — ⏑ —. Ze starého verše prostonárodního odvádí trimetr také *H. Usener*, Altgriechischer Versbau, Bonn 1887, str. 104 n. Vznikl prý ze dvou kratších veršu prostonárodních, a to buď *a*) o 3½ a 3 taktech:

⏑ –́ ⏑ –́ ⏑ ´ ⏑́ | –́ ⏑ ´ ⏑ –́

anebo *b*) z jednoho o 3½ taktech s jednou arsí potlačenou, a druhého o 4 taktech:

´ ´ ⏑ –́ –́ || –́ ⏑ ´ ⏑ –́ ⏑ ⏑́.

Usener míní, že Archilochos vycházel od těchto veršů prostonárodních, a že je jenom zdokonalil (srv. i str. 114 n.).

H. Draheim (v rec. ve WklPhil. 1904, sl. 910) vykládá i trimetr z původního přízvučného verše o osmi thesích. Zkrácení toho verše ve verš o šesti thesích jest umělé; před tímto umělým zkrácením změněna prý stará prosodie přízvučná (v starší řečtině velmi povážlivá) v časoměrnou. Nesměrnost v prvním a třetím taktu trimetru třeba vyložiti z povahy začátku verše a z působení caesury. Pochybuji, že je výklad ten správný.

Hledíme-li k tomu, že trimetr není z prostonárodního básnictví před Archilochem dosvědčen (píseň falloforů, připomínaná Semem, sotva je stará a není snad ani prostonárodní; srv. USENER na u. m., str. 106), zamlouvá se spíše starší mínění CHRISTOVO M.², str. 320, že Archilochos (nebo snad někdo jiný před ním) složil trimetr iambický přímo podle hexametru daktylského, třebas bychom nepřisvědčili Christovi, že daktylský hexametr byl verš, tehdáž jedině obvyklý. Aspoň caesury trimetru jistě jsou upraveny podle caesur hexametru, jak dobře uznává MASQUERAY TMG., str. 172, H. JURENKA, Die Metrik des Horaz und deren griechische Vorbilder (ZÖG. 52, 1901, str. 676 n.) a TACCONE TG., str. 104. Je to také vedle hexametru a pentametru j e d i n ý verš hexapodický; všecky ostatní složeny jsou z kol menších. Ve výkladech metriků jest tedy i v té věci něco pravdy.

Pozn. 5. Převrácené jest mínění *E. Leutschovo*, Metrische Fragmente 5. Die Entstehung des epischen Hexameters (Phil. 12, 1857, str. 20 n.), že iambický trimetr — iambický rhythmus vznikl prý u Dorů a oblíben byl i u Ionů — je starší hexametru, a že tento verš daktylský složen je podle trimetru iambického. Na stejnou podstatu obou veršů ukazují prý caesury (str. 22).

B. Caesury, diaerese a interpunkce trimetru.

Starověkých zpráv o caesurách a diaeresích trimetru máme velmi málo, daleko méně, než zpráv o caesurách a diaeresích hexametru.

Pozn. 1. Choiroboskos (*Studemund*, Anecd. p. 69, 26 n.) připomíná, že Hefaistion ve větším svém díle metrickém jednal také o caesurách trimetru (v encheiridiu není o nich zmínky), *σαφῶς δείξας καὶ συμφωνήσας πᾶσιν, ὅτι δύο μόναι εἰσὶ τομαὶ τοῦ ἰάμβου* (t. iambického trimetru), *λέγω δὴ πενθημιμερὴς δύο ἥμισυ ποδῶν καὶ ἑφθημιμερὴς τριῶν ἥμισυ.* Totéž tvrdí Aristid. p. 53, Helias Mon. u *Studemunda*, Anecd. p. 171, § 6 a Mar. Vict. 79, 19 n. Tento přidává tvrzení, že špatný jest trimetr, qui singula verba in dipodiis habet, qualis est »praesentium divinitas caelestium«. Srv. i Jubu u Prisciana de num. Ter. 420, 7 n.

Podle starých metriků má tedy trimetr pouze dvě zákonité caesury:

1. *π ε ν θ η μ ι μ ε ρ ή ς* (s e m i q u i n a r i a) po arsi třetího taktu:

⏑ – ⏑ –, ⏑ || – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –;

Aisch. Ag. 1

θεοὺς μὲν αἰτῶ || τῶνδ' ἀπαλλαγὴν πόνων.

2. *ἑ φ θ η μ ι μ ε ρ ή ς* (s e m i s e p t e n a r i a) po arsi čtvrtého taktu:

⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ || –, ⏑ – ⏑ –;

Sof. Ant. 1

ὦ κοινὸν αὐτάδελφον || Ἰσμήνης κάρα.

Metrikové moderní nalézali však v trimetru caesur více, a měnili a rozšiřovali prostou theorii starověkou.

Pozn. 2. *Porson*, Hec., str. XXVI n. uznával dvě caesury hlavní (*πενθημιμερής* a *ἑφθημιμερής*). Každá z nich má prý však několik způsobů. Caesura po třetí arsi může prý býti *a*) po krátké slabice (na př. po *ἔσχε*); *b*) po krátké slabice s elisí (na př. po *εἴ ποτ'*); *c*) po dlouhé slabice (*Ἅιδης*); *d*) po dlouhé slabice s elisí (*τοῦδ'*). Caesura po čtvrté arsi může státi: *a*) po slově dvouslabičném nebo i víceslabičném bez elise (*κευθμῶνα*); *b*) po takovém slově s elisí (*εὕρημαθ'*); *c*) po krátké slabice, jež je slovem příklonným (*νιν*); *d*) po slovci jednoslabičném, jež není sice příklonné, ale nemůže počínati myšlenku (*ἂν*); *e*) po slově jednoslabičném, jež vztahuje se sice k předešlým slovům, ale může myšlenku počínati (*ὃν*); *f*) po krátké slabice s elisí (*τόδ'*); *g*) po slově jednoslabičném bez elise, před nímž končí se smysl (na př. *ἀλλ' ὃν πόλις στυγεῖ, σὺ || τιμήσεις νεκρόν*); *h*) nebo po takovém slově s elisí (*ὅταν γὰρ εὖ φρονῇς, τόθ' || ἡγήσῃ σὺ νῷν*).

Porson uznává mimo to jakousi zdánlivou caesuru (quasi-caesura) po třetím taktu, je-li slovo, končící tento takt, elidováno; řidší je caesura po třetím taktu po slově neelidovaném. Caesury po první nebo druhé dipodii nejsou prý přípustny u tragiků.

Verše, které nemají některé z těchto tří caesur — caesury ty jsou vesměs v třetím nebo čtvrtém taktu, jež tedy nesmějí býti zaplněny jedním slovem — Porson opravuje (str. XXX n.).

Hermann El., str. 104 n. soudil, že trimetr připouštěl caesur několik, ale že mohou býti i trimetry bez caesury; to prý není závadné v tak krátkém verši, děje-li se to zřídka (str. 107). Podrobné rozdělování obou hlavních caesur, které Porson provádí, zavrhuje právem jako zbytečné a neužitečné (str. 107 n.). Caesuru po třetí arsi připouští (str. 104 n.). O caesuře po čtvrté arsi soudí, že dělí trimetr nepravidelně, ježto druhá část trimetru je při ní příliš krátká. Proto připouští místo ní raději, kde to možno, diaeresi po první dipodii; na př. ve verši z Eur. Hek. 1:

ἥκω νεκρῶν | κευθμῶνα καὶ σκότου πύλας.

Kde takové dělení je nemožné, tam třeba uznati, že verš caesury nemá, nebo připustiti přece caesuru po čtvrté arsi (str. 109). Právem Hermann vytýká Porsonovi, že v některých verších odstraňuje diaeresi po třetím taktu, nehledě smyslu a souvislosti slov, a uznávaje v nich caesuru po čtvrté arsi, ač jí smysl nepřipouští (str. 109). Diaeresi po třetím taktu třeba prý uznávati všude tam, kde jí žádá smysl, po případě třeba připustiti, že verš caesury nemá. Ostatně jest prý tato diaerese řídká, a snad i někdy úmyslná. Někdy prý básníci brání rovnosti obou částí trimetru, která touto diaeresí povstává, tím, že vedle ní kladou caesuru po druhé arsi (str. 110). Ale caesura může býti i jinde; na př. po páté arsi, jako v Sof. OT. 1171

κείνου γέ τοι δὴ παῖς ἐκλῄζεθ' · || ἡ δ' ἔσω

nebo po čtvrtém (Sof. OT. 1173) a po pátém taktu (Sof. OT. 1264). Ba může býti v témž verši i několik caesur (str. 112).

V Ep., str. 50 n. (zvláště str. 52) Hermann uznává i caesuru na začátku trimetru, na př. po prvním taktu (Sof. El. 715 *φορεῖθ' · | ὁμοῦ δὲ πάντες ἀναμεμιγμένοι*).

Stanovisko Hermannovo schvalují s malými obměnami a řídkými výjimkami metrikové dosud, uznávajíce vedle dvou caesur hlavních, po třetí a čtvrté arsi, a vedle vadné diaerese po třetím taktu (říká se jí v pojednáních i metrikách zpravidla caesura media), také rozličné caesury, po případě diaerese vedlejší. Ze skladatelů souborných metrik činí tak *Alexanderson* GM., str. 132 n.; *Rossbach* M.[3], str. 221 n. (uznává dvě caesury hlavní, diaeresi po druhém a třetím taktu, vedlejší řídké caesury po arsi druhého a pátého taktu); *Semitelos* EM., str. 421 (nezmiňuje se však o caesuře po arsi druhého taktu, ač jinak souhlasí s Rossbachem); *Zambaldi* M., str. 313 (uznává dvě caesury hlavní, diaeresi po druhém, třetím a pátém taktu a snad i některé jiné — zřejmě nejmenované — caesury vedlejší); *Plessis* TM., str. 149, 160, 162 n., 164 (připouští dvě caesury hlavní, caesuru po arsi druhého a pátého taktu, diaeresi po druhém a třetím taktu); *Masqueray* TMG., str. 167 n. (připouští dvě caesury hlavní, diaeresi po druhém a třetím, ba i po čtvrtém taktu); *Gleditsch* M.[3], str. 140 n. (uznává dvě caesury hlavní, diaeresi po třetím taktu, caesuru po arsi pátého taktu); *Müller* RM.[2], str. 228 (připouští dvě caesury hlavní, diaeresi po druhém, třetím i čtvrtém taktu).

Dvě caesury, řídící se smyslem, uznává *G. Dindorf*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici ed. V, Lipsiae 1869, str. 37). Kde není ani jedné ani druhé, je verš bez caesury. Jsou-li v témž verši možny obě caesury, rozhoduje smysl o tom, která z nich je caesurou skutečnou.

Dvě caesury po třetí a čtvrté arsi uznává také *Christ* M.[3], str. 334, *A. Chaignet* E., str. 96 n., *Havet-Duvau* M.[2], str. 93, *Ussing* GRM., str. 119, ač mluví také o diaeresích. Vůbec jest v metrikách v té příčině dosti veliká rozmanitost, zaviněná opět nejasným ponětím o caesuře a nedostatečným přihlížením k starověkým zprávám metrickým.

Podobně *Schmidt* GM., str. 417 a *B. Brill*, Über dipodische oder tripodische Messung und über die Caesur des jambischen Trimeters. Mit besonderer Rücksicht auf die Ansichten von Dr. H. Schmidt und Prof. K. Lehrs . . . (Königsberg 1873), str. 27 n. uznávají vedle caesury po třetí a čtvrté arsi i diaeresi po první dipodii, ale připouštějí, že každý trimetr může míti jen jednu caesuru, ježto by jinak byl roztrhán na malé kousky. Oba však dělí trimetr chybně (s anakrusí), a mají proto i při výkladu o caesurách leckteré zdánlivé odchylky; na př. caesura po čtvrté arsi je podle nich na konci třetího taktu, caesura po třetí arsi na konci druhého taktu.

V témž asi smyslu, uznávajíce vedle dvou hlavních caesur i caesury, po případě diaerese jiné, se vyslovili: **C. Preuss*, De senarii Graeci caesuris (Regimonti 1859), *E. Philipp*, Der iambische Trimeter und sein Bau bei Sophocles (Programm des k. k. deutschen Neustädter Staats-Gymnasiums zu Prag 1879), str. 7 a 14; *S. Mekler*, Zu griechischen Tragikern (WSt. 3, 1881, str. 37 n.), **J. B. Bury*, Caesura in the iambic trimeter of Aeschylus (JPh. 15, 1889, str. 76 n.); *C. Conradt*, Aeschylos Perser, erklärt von *L. Schiller*, 2. Aufl., Berlin 1888, str. 144; *F. Perschinka*, De mediae et novae quae vocatur comoediae Atticae trimetro iambico (Diss. phil. Vindobonenses III, Vindobonae 1891, str. 364 n.).

Zvláštní zmínky zasluhuje *C. W. Ahlwardt*, Über eine bestrittene Caesur im griechischen Trimeter (Litterarische Analekten . . . herausg. v. *F. A. Wolf*) I, Berlin 1816, str. 253 n., jenž zastával se trimetrů, jako v Aristof. Eir. 195

ἴθι νυν, κάλεσόν μοι τὸν Δί'· || ἰὴ ἰὴ ἰή,

v Thesm. 176

ἀλλ' ὥνπερ οὕνεκ' ἦλθον. | ἔα μ' εἰπεῖν. λέγε

a j., soudě, že je v nich caesura uprostřed daktylu, zastupujícího iamb.

Nedávno *J. Flagg*, Iambic composition of Sophocles (HSt. 12, 1901, str. 59 n.), dělil trimetr bez ohledu na zákonité caesury podle přestávek rhetorických. Tím se stává, že v těch případech, kdy není caesura spojena s oddechem v řeči, trimetr není vůbec dělen. Pojednání Flaggovo netýká se tedy vlastně caesury, nýbrž interpunkce trimetru.

Taccone TG., str. 93 n. a TGF., str. 6 n. uznává sice jen dvě obvyklé caesury, ale také diaeresi, někdy spojenou s elisí, po třetím (a ve dvou případech po druhém) taktu, která caesuru nahrazuje (str. 99, 101 n.). Zajímavo jest, že podle něho může státi caesura nejen po slově elidovaném (str. 98), ale i mezi slovem příklonným a slovem, o něž se opírá, i po předložce ve složeném slově (str. 100 n.); může tedy trhati slova úzce souvislá, ba i totéž slovo, a neřídí se smyslem.

Caesury trimetru týká se i spis, jejž napsal **B. Brill*, De Aristoxeni fragmentis quibusdam gravissimis atque de senarii Graeci caesura inde diiudicanda (Diss. Jenae 1876).

Při posouzení výkladů tak rozmanitých třeba se nám držeti zásad, vyslovených již při výkladu o caesurách hexametru: caesura jest i v trimetru pouze tam, kde ji připouští smysl, t. j. buď tam, kde je skutečná přestávka v řeči, naznačená často interpunkcí, nebo kde aspoň taková přestávka je možná, aniž jí trhána jsou od sebe slova, která v živé řeči nikterak od sebe rozlučována býti nemohou.

Pozn. 3. Tuto zásadu pronesli již mnozí; o trimetru iambickém na př. *A. Schmidt*, De caesura media in Graecorum trimetro iambico, Diss. Bonnae 1865, str. 2, jenž drží se mínéní, proneseného **Suhlem*, Über die Caesur und ihre Bedeutung für den Rhythmus, Berlin 1864, tvrdé, že při caesuře třeba hleděti smyslu, ale také prý rhythmických zákonů. Podobné stanovisko zaujímal i *Preuss* v pojednání výše uvedeném (str. 313), **O. Naumann*, Über die Caesuren des Trimeters in der Elektra des Sophokles (Gymn.-Progr. Belgard 1877) a podle nich *Perschinka* na u. m., str. 364 n., tvrdé, že caesura jest »pausa orationis«: nemůže tedy děliti slova úzce souvislá, a třeba ji posuzovati sluchem a nikoli očima. Bohužel tyto dobré zásady nedocházejí dosud u mnohých metriků uznání, ba šíří se dosud o caesuře vůbec a také o caesuře iambického trimetru zásady nesprávné. Tak *B. Brill* na u. m., str. 11 (v. výše, str. 313) soudí, že caesura v trimetru má úkol pouze rhythmický, naznačujíc spojení dvou kol v celek, že tedy je znakem pouze rhythmického rozdělení verše (srv. i str. 13), a nehledí proto někdy smyslu (str. 30). Dobře vyložil však *H. Jurenka*, Die Metrik des Horaz und deren griechische Vorbilder (ZÖG. 52, 1901, str. 673 n.), že staří metrikové nepokládají caesuru za hranici kol (neboť není nutno, aby kolon končilo se vůbec koncem slova, a staří metrikové pokládají iambický trimetr za *στίχος μονόκωλος*), a že caesura přípustná jest pouze ve verších přednášených. Ve verších zpívaných jest prý bez významu, ježto v těchto záleží jen na rozdělení v kola. Jurenka pronesl tu myšlenku, kterou jsem již mnohem dříve vyslovil ve své R., str. 137 n. Také *Taccone* na u. v. soudí nesprávně, že caesura smyslem se říditi nemusí.

Máme-li na mysli správný pojem caesury, zavrhneme zajisté také mínění těch metriků, kteří připouštějí caesuru i uprostřed slova, anebo aspoň mezi slovy úzce souvislými.

Pozn. 4. Mínění, že caesura může býti také uprostřed slova, vedle některých metriků, uvedených v poznámce 3., vyslovil také *L. Müller*, Über die Caesur des iambischen Trimeters (RhM. 24, 1869, str. 314 n.), **J. B. Bury*, Caesura in the iambic trimeter of Aeschylus (JPh. 15, 1889, str. 76 n.), *Plessis* TM., str. 163 (na př. u Hor. ep. 16, 8 parentibusque abominatus Hannibal uznává caesuru po předložce ab v slově abominatus). Mezi úzce souvislými slovy připouštěl caesuru **M. W. Humphreys*, On the nature of caesura (TAPA. 1879), soudě nesprávně, že v kratších verších (a také v trimetru iambickém) nemá caesura úkolu, děliti části verše, nýbrž je spojovati: proto prý může býti i mezi slovy úzce souvislými. Srv. i výklad *Tacconův* (v. výše, str. 315).

Totéž mínění pronesl *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 187 n. (»Bildung der Caesura und Schlüsse«). Trimetry i tetrametry v tragoedii a komoedii mohou prý se končiti slovy, jako *γάρ*, *ἤ*, *καί* (příklady uvedeny u něho na str. 188); proto prý trimetry básníků komických mívají někdy caesuru i po takových slovech, ba i po členu a po předložkách. Takovým způsobem lze arci zjednati caesuru i v mnohých trimetrech vadných, jež caesury vůbec ani nemají. Ale konec trimetru nepodléhá týmž pravidlům, jako caesura. Jak uvidíme níže, může konec trimetru vskutku obsahovati některá ze slov, uvedených Klotzem, ježto konec a začátek trimetrů bývají leckdy dosti těsně spojeny, ale není důvodu vyvozovati z toho důsledků pro caesuru. Právem se proti tomu ozval *Perschinka* na u. m., str. 364.

Nebudeme-li hleděti caesur nepřípustných, jež jsou vskutku pouze pro oko, zmenší se počet caesur trimetru, uznávaných od mnohých metriků, znamenitou měrou. Shledáme také nesprávným mínění ROSSBACHOVO M.[3], str. 222, že v trimetru vyskytují se i caesury dvě (diaerese po první dipodii a jedna z caesur hlavních), a že hlavní caesura tuto »caesuru« vedlejší, jež kryje se s rhythmickým dělením verše a není pro přednášené trimetry ani vhodná, oslabuje a činí nezřetelnou. Na př. v Aisch. Prom. 1

χθονὸς μὲν ἐς | τηλουρὸν || ἥκομεν πέδον

nebo ib. 4

ἅς σοι πατὴρ | ἐφεῖτο, || τόνδε πρὸς πέτραις

a jiných trimetrech, uvedených od ROSSBACHA na u. m., není vůbec po první dipodii diaerese, nýbrž jest tu vždy jen jedna z obou caesur hlavních (označená tuto ||).

Staří metrikové uznávali souhlasně jen dvě caesury trimetru, caesuru po třetí a po čtvrté arsi. Caesury ty má trimetr podle vzoru hexametru, podle něhož byl složen (v. výše, str. 311). Třetí caesura hexametru po třetím trocheji nebyla v řadě z taktů iambických vůbec ani možna. Není naprosto příčiny, abychom odstupovali od tohoto učení starověkého; ba není zpravidla ani možno, aby trimetr, verš hexametru kratší, měl více caesur než jednu, určujeme-li caesuru podle smyslu věty, a ne podle konce slov, jenž skutečné caesury leckdy ani nepřipouští. Všecky caesury jiné, které byly v trimetru uznávány, jsou tedy plané, pouze zdánlivé; se stanoviska metrického vlastně ani caesurami nejsou.

Pozn. 5. Je tedy úplně nesprávné, uznává-li na př. *Plessis* TM., str. 160 n. v trimetru rozličné kombinace caesur (caesuru po čtvrté arsi s caesurou po třetí nebo po druhé arsi, z nichž jedna jest hlavní), nebo soudí-li *L. Müller*, Über die Caesur des jambischen Trimeters (RhM. 24, 1869, str. 314 n.; srv. i RM.[2], str. 229) a *Gleditsch* M.[3], str. 287, že vedle caesury po čtvrté arsi nutný jest i konec slova buď po druhé thesi nebo po třetí arsi, a není-li těchto »vedlejších« caesur, že druhý a třetí trochej skládává se — což je arci svrchovaně přirozeno — z jediného slova. Ve verších, jako v Senekově Faedře 953

En perage | donum | triste, || regnator freti!

nebo u Hor. ep. 16, 2

suis et ipsa | Roma || viribus ruit,

jsou sice na místech, označených jedinou kolmou čárkou, konce slov, ale není po nich přestávky. Skutečné caesury jsou na místech označených dvěma kolmými čarami.

Obě tyto caesury mohou býti spojeny s interpunkcí; srv. Sof. Ai. 14

ὦ φθέγμ' Ἀθάνας· | φιλτάτης ἐμοὶ θεῶν,

ib. 7

εἴτ' ἔνδον εἴτ' οὐκ ἔνδον· || εὖ δέ σ' ἐκφέρει,

Hor. ep. 16, 14

nefas videre! — || dissipabit insolens,

ib. 17, 33

virens in Aetna flamma· || tu, donec cinis, a j. v.

Ale básníkům nebylo arci možno spojovati caesury vždycky s nutnou přestávkou v řeči, tedy se skutečnou interpunkcí. Proto kladou dosti často caesuru i mezi taková slova, která se mohou sice pronésti bez přestávky jedním proudem, ale která lze také jakousi přestávkou odděliti, aniž se přednášející prohřešuje proti správnému členění řeči. Takových slabších, méně znatelných caesur jest velmi mnoho, ba někdy oddělují se jimi i slova, která bychom raději měli spojena; srv. Sof. El. 700

εἰσῆλθε πολλῶν | ἁρματηλατῶν μέτα,

nebo ib. 760

ὅπως πατρῴας τύμβον | ἐκλάχῃ χθονός,

kde věru těžko říci, zamýšlel-li básník caesuru po třetí arsi (po slově **πατρῴας**) či po čtvrté arsi (po slově **τύμβον**).

Totéž děje se u Římanů; srv. Hor. ep. 17, 1

iam iam efficaci || do manus scientiae,

ib. 17, 19

dedi satis superque || poenarum tibi, a j. č.

Netřeba připomínati, že při stanovení caesur nesmí se nikdo másti naší interpunkcí, kterou někdy klademe i tam, kde v řeči ani skutečné přestávky není: na př. v Sof. El. 777

ἀπεξενοῦτο || καί μ', ἐπεὶ τῆσδε χθονὸς

je skutečná přestávka a také caesura po slově *ἀπεξενοῦτο*; slova *καί μ'*, ač jsou naší interpunkcí od následujících slov oddělena, přece ve výslovnosti byla s nimi zajisté spojena (v. výše, str. 55). Caesura nemůže býti proto ani mezi slovy úzce souvislými.

Pozn. 6. Caesuru mezi slovy úzce souvislými uznává i *Masqueray* TMG, str. 169; na př. v Eur. Bakch. 211

ἐγὼ προφήτης || σοι λόγων γενήσομαι.

Verš tento nemá vůbec caesury. Podobně ib. 682

μήτηρ Ἀγαύη σή, τρίτον δ' Ἰνὼ χοροῦ

není caesury po slově *Ἀγαύη*, nýbrž jest i tu diaerese po třetím taktu (po *σή*). Totéž mínění, jako Masqueray, má i *G. Dottin*, Les composés syntactiques et la loi de Porson (RPh. 25, 1901, str. 197 n.). *W. Doehrmann*, De versuum lyricorum incisionibus quaestiones selectae (JPhP. 28. Supplemtb. 1903, str. 263 n.), uznává caesury i po předložkách, na př. v Aisch. Prom. 6

ἀδαμαντινῶν δεσμῶν ἐν || ἀρρήκτοις πέδαις

(srv. Sof. Ai. 377, Fil. 1064, OT. 615, a j. v.).

Leckdy ovšem je caesura vskutku jen tehdy možná, když ji umístíme mezi člen a jméno; srv. Sof. Ai. 1289

ὁ δοῦλος, οὐκ τῆς || βαρβάρου μητρὸς γεγώς.

ib. 1228

σέ τοι τὸν ἐκ τῆς || αἰχμαλωτίδος λέγω, a j. č.

Zdali tu básníci vskutku zamýšleli klásti caesuru, či jsou-li verše ty bez caesury, bylo by nutno vyšetřiti podrobnějším soustavným rozborem takových míst; ale z poměrně hojného počtu takových míst skoro lze souditi, že básníci přece leckdy takové v a d n é caesury připouštěli (HAVET-DUVAU M.², str. 94).

Třeba vůbec ještě podrobně vyzkoumati, mezi kterými slovy, jež se souvisle vysloviti m o h o u, básníci vskutku přestávky připouštěli; caesura se zpravidla pojímá chybně, a proto všecky práce o caesurách trimetru (i na př. nejnovější TACCONOVY) jsou v této příčině více nebo méně nespolehlivé.

E l i s e, o které jsme výše (str. 51) vyložili, že jest asi skutečným vymítáním samohlásky, caesuře arci nebrání; srv. Sof. OK. 361

ἐγὼ τὰ μὲν παθήμαθ' || ἅπαθον, πάτερ;

El. 40, Trach. 487, Ant. 89, a j. v.

I v latinském senáru bývá caesura spojena s elisí; srv. Cat. 4, 8

Rhodumque nobilem || horridamque Thraciam,

ib. 13; 29, 5; 29, 11

eone nomine, || imperator unice, a j. v.

Seneca a pozdější básníci se elisi v caesuře vyhýbali, kdežto průzev na tom místě připouštěli; srv. Sen. Herc. fur. 1291 (pavidamque matrem? || arma nisi dantur mihi), Herc. Oet. 1205 (kde se však text opravuje), Oct. 528, a j. v. (R. KLOTZ, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 172).

Přes to však, že se o elisi u básníků římských až zbytečně mnoho psalo, není tato otázka dosud dosti prozkoumána. Zdá se mi, že básníci latinští byli v té příčině vskutku přísnější Řeků.

Pozn. 7. Nesprávné jest mínění ***F. E. W. Kohlrauschovo***, De diaeresi in medio trimetro iambico apud Sophoclem (Diss. Gottingae 1838), str. 25 a ***H. Draheimovo*** v recensi ve WklPh. 1904, sl. 908 n., že elise slova nebo části verše spojuje, a že po ní nesmí se činiti přestávka (verše výše uvedené by pak ani caesury neměly), i *Wilamowitzovo*, Euripides Herakles II, 2. Bearb., Berlin 1895, str. 170, jenž tvrdí v podstatě totéž, řka, že elisí slova srůstají.

Naprosto nesprávné jest ovšem tvrzení ***R. Klotzovo***, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 194, že je někdy caesura zakryta k r a s í (jež je vlastně stažením slabik; srv. R., str. 42); na př. u Alexida 36, 1

ὁ δεσπότης ο ὑ μ ὸ ς περὶ λόγους γάρ ποτε,

kde by podle něho byla po ὁ v slově *οὑμός*. Místa, kde jest caesura spojena s elisí, sebral ***A. Taccone*** TG., str. 98 n. a TGF., str. 6.

Bezvýznamný je článek, jejž napsal ***R. Löhbach***, Nochmals der goldene Schnitt (JPhP. 123, 1881, str. 309); dokazoval v něm, že caesurou po třetí arsi dělí se trimetr podle »zlatého řezu« (srv. výše, str. 31).

Který trimetr nemá caesury ani po třetí ani po čtvrté arsi, jest b e z c a e s u r y, a tedy vadný. Trimetry takové jsou poměrně hojné u básníků komických; srv. Aristof. Batr. 755

καὶ δὸς κύσαι, καὐτὸς κύσον καί μοι φράσον,

ale není správné, co praví U. WILAMOWITZ-MOELLENDORF, Euripides Herakles, II, 2. Bearb., Berlin 1895, str. 170, že prý v trimetru caesura není nutná, a že se komoedie V. stol. př. Kr. o pausy a caesury nestarala. I u tragiků vyskytují se podobné trimetry; srv. verš v Sof. OK. 372

εἰσῆλθε τοῖν τρὶς ἀθλίοιν ἔρις κακή,

jejž nelze omluviti podle PORSONA (Hec., str. XXX) tvrzením, že prý v něm příslovce *τρὶς* jest odděleno od přídavného jména; srv. i Sof. Ai. 969, Eur. If. A. 1586, Aisch. Pers. 501

στρατὸς περᾷ κρυσταλλοπῆγα διὰ πόρον,

Ag. 1252, Hik. 244, a j. v. Neprávem pokládá ovšem PORSON na u. m. tyto verše za p o r u š e n é.

Pozn. 8. Nesprávné je také to, co tvrdí *Alexanderson* GM., str. 135. Nesouhlasí s Porsonem, že by takové trimetry byly porušeny, ale hájí aspoň část jich výkladem, že prý caesura může býti uprostřed slova složeného (na př. v *κρυσταλλο πῆγα*). Mínění to zavrhl jsem již výše, str. 315.

V uvedených trimetrech všude jsou vlastně diaerese po první, někdy i po druhé dipodii; ale také všecky trimetry, které mají diaeresi po třetí dipodii a o nichž ihned bude řeč, jsou vlastně bez caesury.

Pozn. 9. U Athen. 10, p. 455 *a* vyskytuje se báseň Kastoriona Solského na Pana, sepsaná iambickými trimetry, jež mají po každé dipodii diaeresi:

σὲ τὸν βολοῖς | νιφοκτύποις | δυσχείμερον, atd.

Ale tyto »trimetry« nejsou skutečnými trimetry, nýbrž hexapodiemi, jež jsou takto úmyslně skládány. Marně v nich *Porson*, Hec., str. XXIX hledá caesur.
Trimetrů bez caesur týká se pojednání, jež napsal **R. Röding*, De Graecorum trimetris iambicis caesura penthemimeri et hepthemimeri carentibus (Upsala Universitets Årsskrift). Upsala 1874.

Nepřipustíme-li caesur ani po předložkách a slovech úzce spojených ani uprostřed složených slov, počet trimetrů bez caesur u básníků komických i tragických se dosti značně zvýší. Metrikové novější snaží se ovšem počet těchto vadných trimetrů zmenšiti. Dělo se to hlavně tím, že se uznávaly jakési caesury skryté, anebo že se jako náhrada caesur připouštěly na některých místech trimetru jisté, zákonité diaerese.
Některé trimetry mají diaeresi po třetím taktu, kterou se verš dělí proti svému dipodickému skladu na dvě tripodie, tedy ve dvě části úplně stejné. Takovému rozdělení se básníci vyhýbali, jak poznáváme z malého poměrně počtu těchto diaeresí.

Pozn. 10. O této diaeresi, nebo jak se také nazývá, caesura media, bylo hojně psáno. Celkem jeví se u metriků snaha, počet těchto diaeresí omezovati anebo je aspoň nějak omlouvati. Již *Porson*, Hec., str. XXVII, uznával v trimetrech, v nichž se po této diaeresi, spojené třeba s interpunkcí, vyskytovalo slovo jednoslabičné (v. výše, str. 312), caesuru po čtvrté arsi. Že tak proti smyslu děliti nelze, vytkl Porsonovi již *Hermann* El., str. 109 n., Ep., str. 50 n.; v trimetrech, uvedených Porsonem, z Aisch. Hepta 1046

ἀλλ' ὃν πόλις στυγεῖ, σὺ τιμήσεις νεκρόν

nebo ze Sof. El. 1038

ὅταν γὰρ εὖ φρονῇς, τόθ' ἡγήσῃ σὺ νῷν

nemohou býti přestávky po slově *σὺ* nebo *τόθ'*, nýbrž jen po třetím taktu, jak káže rozhodně smysl. *Hermann* El., str. 110 přičítal takové diaerese, ač ne dosti rozhodně, nedbalosti básníků, soudě, že někdy toto tripodické dělení trimetru mírněno bylo vedlejší caesurou po arsi druhého taktu; v Ep., str. 50 pokládal sice tuto »caesuru« za nedosti pěknou, ale za velmi vhodnou v řeči vážné a pohnuté. *O. F. Gruppe*, Ariadne, die tragische Kunst der Griechen (Berlin 1834), str. 778 n., chválil dokonce eleganci té caesury a pokládal ji leckde za úmyslnou. Sestavil také řadu trimetrů s touto diaeresí.
Porson (v. výše, str. 312) i *Hermann* uznávali také jakousi caesuru zdánlivou (quasi-caesura), jež povstávala, když koncová slabika třetího taktu měla elisi. Touž otázkou zabýval se i *Elmsley* v jedné recensi v *Classical Journal VIII, str. 417 n., otištěné v *Marklandově* vydání Euripidových Hiketid (Euripidis Supplices mulieres cum notis *Ier. Marklandi* integris et aliorum

selectis. Lipsiae 1822, str. 255 n., zvláště str. 286 n.) a ve svém vydání Bakch k v. 962.

F. E. W. Kohlrausch, De diaeresi in medio trimetro iambico apud Sophoclem (Diss. Gottingae 1838), str. 14 upozornil na úkaz, že tato diaerese jest jen zdánlivá tam, kde dělí slova těsně souvislá, nebo kde jí brání caesura (srv. Sof. OK. 1630, Ant. 507; str. 31), ale tvrdí nesprávně, že jí brání někdy také elise, jež prý slova spojuje (na př. v Sof. Ant. 307, OT. 263, 548), dále, že diaerese tato i tam, kde ji smysl přikazuje, bývá oslabována jinými caesurami a stává se tedy jaksi podružnou (na př. v Sof. Fil. 263, OT. 1155). Také prý není závadná, když část trimetru, která je před ní nebo po ní, souvisí úzce s trimetrem předešlým nebo následujícím; na př. v Sof. OT. 12, OK. 1489 a j. (str. 33 n.). Některé z těch diaeresí Kohlrausch přičítal nedbalosti básníků (na př. v Sof. OT. 979, El. 378, kde však vskutku jest caesura po třetí arsi), o jiných po příkladu Hermannově soudil, že jsou úmyslné, že jich užito z příčin řečnických (na př. v Sof. Ant. 518, OT. 968, OK. 610).

Dále jednal o té diaeresi **C. Preuss* v dissertaci, uvedené v pozn. 2.; také on soudil, že se jí užívá leckdy s úmyslem. *A. Schmidt*, De caesura media in Graecorum trimetro iambico (Diss. Bonnae 1865), vycházel od správnějšího pojetí caesury (caesura podle něho dělí a neslučuje metrum: str. 5) a pokládal tuto diaeresi po třetím taktu za vadnou, soudě, že se vyskytuje jen tam, kde je možná přestávka, ale že se ruší někdy hlavními caesurami neb elisí (str. 6 n.). Někde Schmidt odstraňuje tyto diaerese i konjekturou (na př. v Eur. Bakch. 1125 čte *ὠλέναισ'* m. *ὠλέναις*). Ale ospravedlňuje tuto diaeresi i jinak; na př. slovem jednoslabičným, které ji předchází (Aisch. Pers. 319) nebo po ní následuje (Aisch. Hepta 1046). Rovněž tak prý ji mírní rozvedení třetí these (Eur. Bakch. 298, If. Taur. 484). Ani Schmidt nemá však zcela správného pojetí o caesuře a diaeresi a snaží se, jako jeho předchůdci, počet těchto diaeresí co možná zmenšiti. Proto jeho tvrzení, že u básníků lyrických a u Aischyla jest tato diaerese výjimkou, jakož i jeho výklady o těchto diaeresích u Sofoklea, Euripida a Aristofana, jinak velmi podrobné, nevzbuzují příliš mnoho důvěry.

Podle tvrzení *B. Brillova*, v pojednání »Über dipodische oder tripodische Messung«, Königsberg 1873, str. 32 uznával prý ve svých přednáškách tuto »caesuru« *K. Lehrs*. Snad se této caesury týká i pojednání, které napsal **Schütze*, Über den Gebrauch der Alexandriner bei den griechischen Tragikern (Gymn.-Progr. Dessau 1868).

Jednal dále o té diaeresi **Röding*, De Graecorum trimetris iambicis caesura penthemimeri et hepthemimeri carentibus (Upsala 1874), a *E. Philipp*, Der jambische Trimeter und sein Bau bei Sophocles (Programm des k. k. deutschen Neustädter Staats-Gymnasiums zu Prag 1879), str. 14 n. Philipp soudil, že tato diaerese není nápadná, stojí-li před ní nebo po ní slovo jednoslabičné, a je-li tedy zároveň v trimetru některá caesura hlavní; na př. v Sof. OK. 1489

ἀνθ' ὧν ἔπασχον εὖ, τελεσφόρον χάριν.

Ale v takových verších vskutku caesury není: smysl jí nepřipouští. Také soudí, že lze ji omluviti, je-li spojena s elisí, a že jí básníci užívali někdy k docílení jistého dojmu. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Euripides Herakles II, 2. Bearb., Berlin 1895, str. 170, tvrdí zase, že se tragikové této diaeresi vyhýbali pro její nelibost. Trimetr nesmí prý míti diaerese ani po třetím ani po druhém a čtvrtém taktu; trimetry s diaeresí po třetím taktu jsou špatné, ale jsou prý někdy úmyslné.

Nedávno jednal o této diaeresi W. *Doehrmann*, De versuum lyricorum incisionibus quaestiones selectae (JPhP. 28. Supplemtbd. 1903), str. 263 n., jenž rovněž hleděl mnohé z těchto diaeresí omluviti. Diaerese ta není vadná, je-li před ní slovo jednoslabičné, třeba předklonné nebo předložka (na př. v Sof. OK. 607, Ant. 1073, Fil. 988, OT. 626), ježto malá pausa, která je před těmito jednoslabičnými slovy, diaeresi ruší (str. 264): také slovo dvouslabičné míry pyrrhichia z téže příčiny ji mírní (na př. v Eur. Bakch. 841). Dále ji mírní elise, ač o ní Doehrmann správně soudí, že slov nespojuje (na př. v Eur. Or. 1239).

Skladatelé novějších metrik souborných se k této otázce, tak různě řešené, chovají ovšem různě: *Christ* M.², str. 334 vyslovuje se o ní dost nerozhodně, *Alexanderson* GM., str. 133 míní, že bývá tato diaerese často mírněna některou caesurou hlavní; podobně soudí *Rossbach* M.³, str. 222 n., že vedle obou caesur hlavních může ji mírniti i diaerese po první dipodii. *Semitelos* EM., str. 422 připouští totéž a pokládá ji za nezávadnou, je-li spojena s elisí, *Masqueray* TMG., str. 173 pochybuje, že bývala úmyslná; my prý necítíme již, že by básníci tou diaeresí byli chtěli docíliti nějakého zvláštního dojmu.

Byla tedy o této diaeresi po třetím taktu pronesena mínění dosti různá. Chceme-li dojíti v otázce té určitého mínění, třeba míti opět na mysli, že slova plynou v řeči bez přestávky, pokud ji nečiníme úmyslně, a že caesura a také diaerese může děliti iambický trimetr, jenž jest jediným kolem, znatelně jen tehdy, ř í d í - l i s e s m y s l e m. Špatné ponětí o caesuře a chybné domnění, že po každém slově v řeči je nějaká pausa, zavinilo chybné řešení také této otázky. Máme-li správné ony dvě zásady na mysli, tedy dojdeme tohoto poznání:

1. Nemůže býti skutečné diaerese po třetím taktu v těch trimetrech, v nichž podle smyslu třeba uznati některou ze dvou caesur; tedy na př. verše v Aisch. Ag. 1

θεοὺς μὲν αἰτῶ || τῶνδ' ἀπαλλαγὴν πόνων

nebo v Sof. Ant. 507

κἄξεστιν αὐτῇ || δρᾶν λέγειν θ' ἃ βούλεται a j.

nemají této diaerese, nýbrž caesuru, hledíme-li ke správnému pronášení myšlenky. Diaerese po třetím taktu jest v nich pouze zdánlivá.

2. Slova jednoslabičná nebo dvouslabičná před touto diaeresí, je-li s k u t e č n á, nebo slova jednoslabičná po ní nemohou ji rušiti nebo mírniti, ať jsou to slova jakéhokoli způsobu, ježto není před nimi ani po nich pausy a tedy ani caesury, která by pausu diaerese oslabovala. Tedy na př. trimetry v Sof. OK. 607

ὦ φίλτατ' Αἰγέως παῖ, | μόνοις οὐ γίγνεται,

ib. Ant. 1073

θεοῖσιν, ἀλλ' ἐκ σοῦ | βιάζονται τάδε,

Aisch. Pers. 319

σκληρᾶς μέτοικος γῆς, | ἐκεῖ κατέφθιτο,

Eur. Bakch. 841

ὁδοὺς ἐρήμους ἴμεν· | ἐγὼ δ' ἡγήσομαι

(srv. i Sof. Fil. 263. 988, OT. 1155). mají tuto diaeresi plnou. ničím nerušenou.

Verš ze Sof. OT. 626

οὐ γὰρ φρονοῦντά σ' εὖ βλέπω. τὸ γοῦν ἐμόν.

jenž také v té souvislosti byl uváděn. nemá vůbec této diaerese. nýbrž jen interpunkci po čtvrtém taktu, spojenou se střídáním osob.

3. Ani rozvedení these před touto diaeresí jí neoslabuje; srv. výše uvedený verš z Eur. Bakch. 841 nebo ib. 298

μάντις δ' ὁ δαίμων ὅδε· τὸ γὰρ βακχεύσιμον

(ib. 8, If. Taur. 484 a j. v.).

Tu jest tato diaerese jaksi méně znatelna jen nám, kteří takovému rozvádění taktů nejsme zvyklí a dáváme se mýliti tím, že druhá slabika slova dvouslabičného (⏑́ ⏑) nemá tu rhythmického přízvuku: zdá se nám, jako by po takovém slově byla caesura.

4. Že by této diaerese básníci byli užívali z řečnických příčin, pro docílení nějakého zvláštního dojmu, že by tedy někdy byla úmyslná a tím pozbývala své vadnosti, jistě neplatí o největší části veršů, v nichž se vyskytuje. Čeho by byl chtěl docíliti básník na př. těmito diaeresemi: Sof. Ant. 518

πορθῶν δὲ τήνδε γῆν· ὁ δ' ἀντιστὰς ὕπερ.

ib. OT. 968

κεύθει κάτω δὴ γῆς· ἐγὼ δ' ὅδ' ἐνθάδε?

Pouhý parallelismus, jaký je v prvém případě, neučinil pronesení myšlenky zajisté výraznějším, než by bylo bez něho. Nejvýše lze souditi, že někde, kde podporována jest tato diaerese figurami řečnickými, básník volil ji úmyslně; ale případů těch je poměrně málo. Srv. Sof. OK. 610

φ θ ί ν ε ι μὲν ἰσχὺς γῆς. φ θ ί ν ε ι δὲ σώματος.

ib. El. 1036

ἀτιμίας μὲν οὔ, προμηθίας δέ σ ο υ.

Pozn. **11.** Některé jiné poznámky o místě figur řečnických v trimetru, jež s touto otázkou arci nesouvisí, pronesl *W. Doehrmann* na u. m., str. 258 n.

U Římanů diaerese po třetím taktu byla dosti vzácná (MÜLLER RM.², str. 230); má ji na př. Prudentius Peristeph. 10, 12

balbutit et modis | laborat absonis.

Sem tam bývala i u starších básníků; srv. Lucil. 902

favitorem tibi me, amicum | amatorem putes

(MÜLLER RM.², str. 537).

Diaerese tato byla, jak jsme již poznali, omlouvána také e l i s í (synaloifou). Ježto podle obvyklého mínění elidovaná samohláska se přece vlastně vyslovovala, třeba zkrácena, mohla vskutku elise, bylo-li tomu tak, tuto diaeresi zakrýti.

Pozn. 12. O této věci, nehledíme-li k některým poznámkám, již výše připomenutým, bylo v nejnovější době obšírněji jednáno. Učinil tak *S. Mekler*, Zur Revision der Frage der caesura media im iambischen Trimeter des Euripides (Jahresb. über das k. k. akad. Gymn. in Wien f. d. Schuljahr 1877—78). »Caesura media« nazývá Mekler (str. 26) jen tu diaeresi po třetím taktu, při níž není caesury ani po třetí ani po čtvrté arsi. Verše, v nichž před touto diaeresí jest caesura po třetí arsi, třeba jen zdánlivá (jako ve Foin. 521 *πρὸς ταῦτ' ἴτω μὲν πῦρ, ἴτω δὲ φάσγανα*) nebo slovo pyrrhichické (jako v Her. M. 1181 *οἱ παῖδες οἵδε τίνος, ἐφ' οἷς δακρυρροεῖς*), ať je v nich tato diaerese spojena s elisí nebo ne, jsou prý nezávadné (str. 27). Mekler všímá si tedy vlastně jen veršů, v nichž celý třetí takt zaplněn jest jediným slovem dvouslabičným nebo koncem delšího slova, tedy jen těch veršů, které jiné přestávky mimo tuto diaeresi nepřipouštějí (str. 27).

Mekler shledal, že takových trimetrů jest u Euripida daleko více s e l i s í než bez elise. Tedy trimetrů, jako v Eur. Alk. 625

ὦ τόνδε μὲν σώσασ', ἀναστήσασα δὲ

jest u něho daleko více než trimetrů, jako v Bakch. 962

μόνος γάρ εἰμ' αὐτῶν ἀνὴρ τολμῶν τόδε.

Trimetrů tohoto způsobu bez elise jest prý u Euripida po vyloučení některých nepravých pouze osm (str. 29), a ty Mekler všelijak opravuje. V dalším článku »Zu griechischen Tragikern« (WSt. 3, 1881, str. 32 n., III. Nachlese zur Frage der caesura media, str. 37 n.) Mekler zavrhuje některé konjektury, kterými se do textu zaváděla tato »caesura media« bez elise, jak to učinil částečně již v článku prvním (str. 39 n.).

Touž otázkou zabýval se skoro současně *M. W. Humphreys* v čl. *On certain effects on elision (TAPA. 1879) a v čl. »Caesura in Euripides« (AJPh. 2, 1881, str. 220 n.). Podle něho má tuto střední caesuru Aischylos v 89 trimetrech s elisí, v 39 bez elise; u Sofoklea je obojích případů 150 : 53, u Euripida 315 : 101. Vyloučí-li se nejisté případy (t. takové, kde vedle této caesury střední jsou ještě jiné »caesury«), zůstává u Aischyla pro obojí trimetry poměr týž (89 : 39), u Sofoklea jest poměr 83 : 17, u Euripida pak zůstává trimetrů se střední caesurou bez elise velmi málo. Proto soudí také Humphreys, jako Mekler, že u Euripida tato diaerese vždy spojena byla s elisí. Počítá ovšem všecky trimetry s touto diaeresí, nikoliv jen některé zvláštního tvaru, jako Mekler. Výčty, týkající se této diaerese u Euripida, doplňuje v článku druhém, kde přihlíží také ke Kyklopu a zlomkům Euripidovým. I Humphreys hledí trimetry se střední diaeresí bez elise buď Euripidovi upříti nebo je opravovati (na př. v Bakch. 1125 čte *ὠλέναισ'* m. *ὠλέναις*). Tuto diaeresi s elisí nazývá Humphreys podle Porsona a Hermanna q u a s i - c a e s u r a.

**F. Polle*, De Sophoclis Oedipo Rege quaestiones selectae (Lipsiae 1886), dovolával se při výkladu o podobných verších *Fleckeisena*, jenž prý radil takové trimetry s elisí v třetím taktu čísti tak, jako by měly caesuru po čtvrté arsi.

Názory tyto schválil *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 192 n. (srv. i jeho výklad v BJ. 36, 1883, str. 367 n.). Ukazoval k tomu, že taková caesura, elisí zakrytá (proto nazývá se také v novějších spisech latentní caesurou), vyskýtá se velmi často v nové komoedii, a to nejen po třetím taktu, nýbrž i po druhém; srv. Alex. 269, 2

ἢ μὴ ποθοῦντ'(α) ᾠδὰς ποιητὴν καὶ μέλη,

Anaxandr. 15, 5

κωδωνίσας πέμψαι σ'(ε) ἀγωνιούμενον, a j. č.

Klotz, uznávaje skryté caesury v třetí i čtvrté arsi, arci může tvrditi (str. 199), že střední a nová komoedie dbá caesur bedlivěji, než komoedie stará, a že se blíží tím k staré tragoedii.

F. Perschinka, De mediae et novae quae vocatur comoediae Atticae trimetro iambico (Dissertationes philologae Vindobonenses III, Vindobonae 1891, str. 365 n.), souhlasí s Klotzem; podobně uznává tuto caesuru *Taccone* TG., str. 99 n. a TGF., str. 6, *Masqueray* TMG., str. 170 (praví, že ve verších s diaeresí po třetím taktu, ale s elisí, elise není provedena) a *Gleditsch* M.³, str. 141 (»doch schwindet das anstössige der caesura media, wenn eine Elisionssilbe über den dritten Fuss hinausgreift«).

Počty trimetrů s diaeresí po třetím taktu, jsouce konány podle špatného názoru o podstatě caesury a diaerese, nejsou asi docela spolehlivé, ale přece zdá se jisto, že trimetry s touto diaeresí se vyskytují, třeba v poměrně malém počtu, u všech tragiků, v počtu větším v komoedii, a že dále jistá část jich má tuto diaeresi spojenu s elisí; tento případ převládá zvláště u Euripida. Jest to jistě chybné, jestliže se takové diaerese bez elise u Euripida odstraňují. Má je Aischylos i Sofokles, proč by jich nemohl míti Euripides? Že jich má poměrně méně než oba ostatní tragikové, jest asi holá náhoda. Podle domnění, nyní rozšířeného, tato diaerese s elisí není vadná; samohláska se při ní nevymítá, nýbrž (třebas zkrácena) vyslovuje, tak že ve verších, jako v Aisch. Ag. 20

νῦν εὐτυχὴς γένοιτ'(ο) ἀπαλλαγὴ πόνων

vzniká vlastně jakási skrytá caesura ve čtvrté arsi.

Výklad takový je svůdný, ale je jistě nesprávný. Byla-li elise vskutku splýváním samohlásek, tedy tato skrytá caesura nebyla naprosto znatelna. Měla-li býti znatelna, nesměly samohlásky splynouti, aby po první z nich byla možná přestávka. V tom případě vznikal nejen průzev, nýbrž i takt, kterýž měl vlastně o něco více než tři doby (3 doby $+ x$, t. dobu, kterou trvalo vyslovení první zkrácené samohlásky), vznikal jakýsi takt nesměrný, jenž ve čtvrtém taktu ani není přípustný. Vyložili jsme však již výše (str. 51), že elise jest asi úplné vymítání samohlásky. Výklady ty nejsou tedy správné, a pokus, zmenšiti počet trimetrů s vadnými diaeresemi po třetím taktu, jest nepodařený.

Někteří metrikové také soudili, že trimetry, nemající caesury, dělí se diaeresemi po druhém nebo čtvrtém taktu.

Pozn. 13. Soudil tak *C. Conradt* na místě, uvedeném v pozn. 2, a *Perschinka* na u. m., str. 364 n. Ze skladatelů souborných metrik *Zambaldi* M.,

str. 313 uznává diaeresi po první dipodii, ale soudí, že dvě takové diaerese (po první i druhé dipodii) jsou nelibé, zvláště obsahuje-li každá dipodie jedno slovo; *Plessis* TM., str. 164 připouští rovněž diaeresi po první dipodii, *Masqueray* TMG., str. 173 obě, druhou (diaeresi po druhé dipodii) však nedosti rozhodně.

Vskutku leckteré trimetry nemají žádné z obou zákonitých caesur, ale dělí se snadno buď diaeresí po první nebo po druhé dipodii nebo oběma zároveň; srv. Aisch. Pers. 352

ἢ παῖς ἐμός, | πλήθει καταυχήσας νεῶν.

Sof. Ant. 473

ἀλλ' ἴσθι τοι | τὰ σκλήρ' ἄγαν | φρονήματα,

ib. OT. 809

κάρα διπλοῖς | κέντροισί μου | καθίκετο.

Eur. Bakch. 479

τοῦτ' αὖ παρωχέτευσας εὖ. | κοὐδὲν λέγων, a j. v.

Častěji vyskytují se příklady toho úkazu v komoedii, jak vyplývá z dokladů, sebraných Perschinkou, jenž uznává obě tyto diaerese v témž trimetru: srv. Antifan. 148, 2

μετέρχετ' αὖ, | προσέρχετ' αὖ, | μετέρχεται.

Ostatně vyskytují se tyto diaerese již u Aristofana; srv. Ach. 219

ταύτας δέχομαι | καὶ σπένδομαι | κἀκπίομαι,

Orn. 175, Hipp. 100, 165 a j. (Christ M.[2], str. 332).

U básníků latinských jest příkladů toho méně; srv. Verg. Cat. 13 (5), 25

stant in vadis | caeno retentae sordido

(Müller opravoval kdysi zcela zbytečně verš ten pro tuto diaeresi; srv. RM.[2], str. 230). Častěji vyskytuje se taková diaerese u Varrona; srv. frg. 111, 1

vino nihil | iucundius | quisquam bibit;

frg. 271, 2

phrenitici | septentrionum filii.

Takových případů jest ještě několik u Aviena, Terentiana, Ausonia, Paulina, Prudentia. Müller RM.[2], str. 230 omlouvá je obtížemi, které působila slova mnohoslabičná, vlastní nebo řecká. Ale taková omluva je málo kde přijatelná. Ve Verg. Cat. 12 (4), 9

Talassio! Talassio! Talassio!

arci vlastní jméno nepřipouštělo pravidelné caesury, ale na jiných místech básníci mohli snadno voliti jiné výrazy (srv. uvedený příklad z Varrona), kdyby byli bývali dbalejší.

Těchto diaeresí jako náhrady za zákonité caesury staří neznali. Verše takové jsou vskutku **bez caesury**, a pokud s těmito diaeresemi je spojena skutečná interpunkce, jako v několika z uvedených případů, jest trimetr dělen pouze interpunkcí, nikoli však dělidlem metrickým, caesurou.

Pozn. 14. **L. Rademacher*, Observationes in Euripidem miscellae (Diss. Bonnae 1891), str. 12 (srv. i jeho článek »Ein metrisches Gesetz bei Babrios und anderen Jambendichtern«, Phil. 55, 1896, str. 433 n.) tvrdí, že v trimetru iambickém bývá před caesurou po třetí arsi jednoslabičné slovo dlouhé (t. j. že třetí takt bývá nesměrný), jestliže these druhého taktu obsahuje jednoslabičné slovo krátké, zdloužené teprve polohou. Patrně prý tragikové nechtěli verš činiti před caesurou příliš lehkým, zrovna jako konec, jenž nesmí prý obsahovati více než dvě jednoslabičná slova. Tedy pravidelný je na př. verš

καὶ ταῦτα μὲν δὴ || νυκτὸς εἰσιδεῖν θέλω.

Sofokles i Euripides jsou prý v pozdějších dramatech v té věci přísnější než v dřívějších. Aristofanes hledí přísněji toho pravidla než tragikové, maje na 80 pravidelných veršů jen pět výjimek. Tragikové i Aristofanes připouštějí prý spíše výjimku, je-li před krátkou slabikou, stojící před touto caesurou, silně přízvučné slovo (na př. ἕν; str. 14). Pozdější básníci, jako Lukianos, Georgios Pisides a j., drží se pravidla toho přísně (srv. druhý článek Rademacherův, str. 436).

Pravidlo to jest, tuším, zbytečné. Výjimky z pravidla toho **jsou**; úkaz, že dlouhá slova jednoslabičná před caesurou třetího taktu bývají hojná, souvisí patrně s tím, že v tomto taktu byl oblíben nesměrný spondej.

Z caesur pokládá se caesura po třetí arsi za přednější. Archilochos podle Christa M.^{2}, str. 333 prý ji v 48 verších nemá jen dvakrát, podle H. Jurenky, Die Metrik des Horaz und deren griechische Vorbilder (ZÖG. 52, 1901, str. 673 n.), má prý ze 74 trimetrů Archilochových jen devět caesuru po čtvrté arsi, jeden je bez caesury. Ostatní (64) mají caesuru po třetí arsi. Hojnější byla caesura po čtvrté arsi u básníků dramatických; podle Preusse na u. m. (srv. str. 313; Christ M.^{2}, str. 333) z 395 trimetrů Aischylových Peršanů mají 275, z 898 trimetrů Sofokleovy Antigony mají 529, z 670 trimetrů Aristofanových Oblak 489 caesuru po čtvrté arsi. Podle W. Christa, Über die Verskunst des Horaz im Lichte der alten Überlieferung (SBA. 1868, I, str. 1 n.), jest u Horatia pravidlem caesura po třetí arsi, kteráž verš prý **lépe** dělí, druhá caesura jest prý výjimkou (srv. i Jurenkovo pojednání na u. m.). Podobně Müller RM.^{2}, str. 229 n. soudí, že caesura po třetí arsi byla přední caesurou trimetru; čím kdo skládal básně lahodnější a kratší, tím méně užíval caesury po čtvrté arsi. Boetius prý užíval pouze prvnější. Caesura po čtvrté arsi spojena bývá s diaeresí po první dipodii nebo s caesurou po třetí arsi (totéž opakuje Gleditsch M.^{3}, str. 287); není-li těchto vedlejších »caesur«, druhý a třetí trochej skládá se z jediného slova, což jest ovšem nutné. O tomto nesprávném pravidlu v. výše, str. 315.

Na přesné výpočty nelze spoléhati z příčin, již častěji uvedených. Celkem však, jak se zdá, vskutku převládala u Řeků i u Římanů caesura po třetí arsi, obzvláště u Římanů. Staří řečtí básníci lyričtí oblibovali si

ji více než dramatikové. Avšak otázka o caesurách trimetru žádá si nového, střízlivějšího zpracování.

O interpunkci trimetru nebylo vůbec dosud podrobně jednáno. Zajisté i trimetr, jako hexametr, dělen jest jednak přestávkami metrickými, caesurami, jednak podle rozčlenění větného, interpunkcí. Jak jsme již viděli, některé interpunkce mísily se nesprávně s caesurami (str. 312 n. a 325). Pravidlo platí tu ovšem totéž, jako v hexametru: nemá-li interpunkce caesuru oslabovati, musí buď býti s ní spojena nebo od ní co možná oddálena. Proto v třetím a čtvrtém taktu nemůže býti interpunkce vedle caesury.

Shledali jsme již, že místem interpunkce bývá v trimetrech bez caesury konec první nebo druhé dipodie. V trimetrech s caesurou bývá interpunkce na rozmanitých místech, někdy i na samém počátku nebo konci trimetru; srv. Sof. OT. 222

νῦν δ'· ὕστερος γὰρ ἀστὸς || ἐς ἀστοὺς τελῶ

(srv. Ant. 1058), ib. 216

αἰτεῖς· ἃ δ' αἰτεῖς, || τἄμ' ἐὰν θέλῃς ἔπη,

ib. El. 891

σὺ δ' οὖν λέγ'· εἴ σοι || τῷ λόγῳ τις ἡδονή.

ib. Ant. 460

δώσειν· θανουμένη γὰρ || ἐξῄδη· τί δ' οὔ;

(srv. v. 1087).

V našich textech užívá se ovšem velmi hojné interpunkce pro oko, která se při přednášení verše nejeví. Zvláště interpunkce v sousedství caesur jsou asi vždy jen zdánlivé; na př. v Sof. El. 671

τὸ ποῖον, ὦ ξέν'; εἰπέ· παρὰ φίλου γὰρ ὢν

byl sotva verš rozkouskován caesurou po třetí arsi a hned za ní následující interpunkcí po slově *εἰπέ*. Má asi jen caesuru po čtvrté arsi (po slově *εἰπέ*); až k ní slova vyslovovala se bez přestávky. Silná interpunkce po *ὦ ξέν'*, jaká bývá v našich textech, jest jistě vadná.

V latinských trimetrech bylo tomu asi podobně. Ale o těchto věcech třeba ještě podrobnějšího zkoumání, založeného ovšem na správných zásadách o caesuře a diaeresi.

S otázkou o interpunkci trimetru souvisí také otázka, na kterých místech trimetru dopouštělo se střídání mluvících osob. O tom má některé poznámky Masqueray TMG., str. 170 n. a Taccone TG., str. 102 n. Obyčejně děje se střídání osob na místě caesury po třetí nebo po čtvrté arsi; srv. Sof. OK. 327 n.

ΟΙ. ὦ τέκνον ἥκεις; ΙΣ. ὦ πάτερ δύσμορφ' ὁρᾶν

(sedmkrát za sebou). Podobně v Sof. El. 1209, 1220—1226, a j. v.; Sof. OK. 846

ΟΙ. ὄρεξον, ὦ παῖ, χεῖρας. ΑΝ. ἀλλ' οὐδὲν σθένω

(srv. v. 856).

Ale osoby počínají mluviti i mimo caesuru (srv. OK. 311, 626, 861. Fil. 994), zvláště tam, kde v témž trimetru střídají se dvakrát (srv. Sof. Fil. 814 n.) nebo dokonce vícekrát (Sof. Fil. 753, 810, a j. č.).

Verše bez caesury nebo aspoň bez interpunkce jsou zajisté velmi řídké. Básníci komičtí připouštěli je snad úmyslně; srv. Aristof. Sfek. 220

ἀρχαιομελισιδωνοφρυνιχήρατα,

Eir. 831. Lys. 457 n. O Luciliových iambických senárech bez caesury srv. index vydání F. Marxova, C. Lucilii carminum reliquiae, I, Lipsiae 1904, s. v. senarii.

C. Tvar trimetru.

Jako ve všech řadách iambických, tak i v trimetru může místo iambu státi na lichých místech, t. j. v prvním, třetím a pátém taktu, nesměrný spondej (– ⏑́), jenž, maje rozvedenou thesi, podobá se daktylu (– ⏑́⏑); na všech místech, až na poslední takt, může státi za iamb tribrachys (⏑⏑́⏑) a také anapaest (⏑⏑ ⏑́), jenž u básníků komických stává i několikrát za sebou, u lyrických a tragických jest řidší.

Pozn. 1. Toto pravidlo stanoví Hefaistion p. 17, 4 n., připouštěje tribrachys i v šestém taktu. Opravuje jej již schol. Hef. 148, 25 n., řka, že v šestém taktu stává jen buď iamb nebo (hledíc k volnosti poslední slabiky v metru) pyrrhichios (⏑⏑́); srv. i Choirob. u *Studemunda*, Anecd., p. 68. Schol. Heph. ib. p. 131 pokládají daktyl i anapaest za rozvedené tvary spondeje, a proto tvrdí, že anapaest může státi jen na lichých místech, ale že toho pravidla básníci komičtí nehledí, užívajíce ho také několikrát po sobě (*συνεχῶς*). Správně tvrdí anon. Ambros. u *Studemunda*, Anecd., p. 154, že na lichých místech připouštěl se kterýkoli z možných tvarů iambického taktu, v druhém a čtvrtém jen iamb, tribrachys a anapaest, v šestém jen iamb (po případě pyrrhichius). Ne zcela správné jest to, co tvrdí Helias Monach. (*Studemund*, Anecd., p. 170; srv. i traktát ib. p. 192, báseň Psellovu a jinou podobnou báseň byzantskou o metru iambickém ib. p. 198 n. a 199 n.). Z latinských metriků srv. Mar. Vict. 132, 11 n., kde jsou i některé poznámky o rozdílu mezi trimetrem iambografů, tragiků a básníků komických. O téže věci jedná Ter. Maur. 391, v. 2196 n., Ruf. 557, 19 n. a 560, 10 (uvádí výklad Victorinův a Terentianův), fragm. Sangall. 638, 23 n., Cens. 612, 17 n., Diom. 503, 24 n.

Poznámky starých metriků jsou příliš povšechné a nepřesné, i není divu, že v novější době se zvláštní oblibou bádalo se o tvaru trimetru, a to s obdivuhodnou podrobností, a že se tímto bádáním, v podstatě statistickým, zašlo až za příslušné meze. Nehledíme-li k souborným metrikám, týkají se tvaru trimetru tato pojednání: *Porson*, Hec., str. XX n.; *R. Enger*, Die Auflösungen im Trimeter des Aeschylus (RhM. 11, 1857, str. 444 n.); *týž*, Der Ictus auf der kurzen ultima eines mehrsilbigen Wortes im komischen Trimeter (RhM. 19, 1864, str. 134 n.); *C. F. Müller*, De pedibus solutis in dialogorum senariis Aeschyli, Sophoclis, Euripidis (Diss. Gottingae 1866); *J. Rumpel*, Die Auflösungen im Trimeter des Euripides (Phil. 24, 1866, str. 407 n.); *týž*, Die Auflösungen im Trimeter des Aeschylus und Sophocles (Phil. 25, 1867, str. 54 n.); *týž*, Zur Metrik der Tragiker (Phil. 25, 1867, str. 471 n.); **W. Hamacher*, De anapaesto in trimetris Aeschyli (Gymn.-Progr. Trier 1867). Podle *J. Oberdicka*

(ZÖG. 22, 1871, str. 662, pozn.) Hamacher zastává se i anapaestů, dávno z textu odstraněných, a rozmnožuje je i konjekturami: **G. Widegren*, De numero et conformatione pedum solutorum in senariis Aristophaneis (Diss. Upsaliae 1868); **Szelinski*, Die Auflösungen im Trimeter des Aeschylus und Sophokles (Gymn.-Progr. Hohenstein 1868); *J. Rumpel*, Der Trimeter des Aristophanes (Phil. 28, 1869, str. 599 n.); *J. Oberdick*, Kritisch-exegetische Bemerkungen zu Aeschylus (ZÖG. 22, 1871, str. 660 n.: otištěno také v jeho *Kritische Studien, I, Münster 1884, str. 32 n.); *C. Bernhardi*, De incisionibus anapaesti in trimetro comico Graecorum (Acta societatis philologae Lipsiensis I, 1872, str. 243 n.); *C. Prahl*, Quaestiones metricae de Callimacho (Diss. Halensis 1879), str. 26, p. 2; *E. Philipp*, Der jambische Trimeter und sein Bau bei Sophocles (Programm des k. k. deutschen Neustädter Staats-Gymnasiums zu Prag 1879); **C. F. Müller*, De pedibus solutis in tragicorum minorum trimetris iambicis (Berlin 1879); *I. Hilberg*, Das Princip der Silbenwägung, Wien 1879, str. 206 n.; *F. Hanssen*, Über den griechischen Wortictus (RhM. 37, 1882, str. 260); *R. Klotz* v posudku knihy *Hilbergovy* v BJ. 36, 1883, str. 309 n.; *Th. Zieliński*, Die Gliederung der altattischen Komoedie, Leipzig 1885, str. 292 n.; *W. Meyer*, Die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie (ABA. 17, 1886, str. 3 n. a str. 66 n., kde jedná o trimetru Lykofronově); *J. Oberdick* v recensi v NPR. 1887, str. 164 n. (v podstatě totéž, co v ZÖG. 22, 1871, str. 660 n.; podrobně vykládá Oberdick na str. 166 o rozvedeních v trimetru Sofokleova OK., Fil. a Euripidovy Hek.); *Th. Neumann*, Quid ex Euripidis Cyclope et ad elocutionem et ad rem metricam dramatis satyrici accuratius definiendam redundet pluribus explicatur (Kgl. Domgymn. und Kgl. Realgymn. zu Colberg 1887); *A. Chaignet* E., str. 177 n.; *C. Conradt*, Aeschylos Perser, erklärt von *L. Schiller*, 2. Aufl., Berlin 1888, str. 144 (týká se rozvedení v trimetrech této tragoedie); *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 251 n.; *F. Perschinka*, De mediae et novae quae vocatur comoediae Atticae trimetro iambico (Dissertationes philologae Vindobonenses III, Vindobonae 1891, str. 319 n.); *H. Dettmer*, De arte metrica Archilochi quaestiones (Diss. Hildesheimii 1901), str. 101 n. (týká se tvaru trimetru Archilochova); *L. Sternbach*, Observationes in Pisidae carmina historica (Rozprawy akademii umiejętności, wydział filologiczny. Serya II. Tom XV. W Krakowie 1900, str. 199 n.); *F. Pongratz*, De arsibus solutis in dialogorum senariis Aristophanis. *Pars I (Progr. München 1902), Pars II (Programm des kgl. humanistischen Gymnasiums Freising für das Schuljahr 1904/5, Freising 1905), podává podrobný seznam těchto případů; jinak se pojednání to pohybuje v obvyklých kolejích; **W. E. Miller*, Hephaestion and the anapaest in the Aristophanic trimeter (TAPA. 34, 1903), podává statistické výpočty o anapaestech a daktylech v trimetrech Aristofanových; *Taccone* TG., str. 33—93 a TGF., str. 9 n. (obsahuje doplněk k předešlému spisu a jedná o trimetru fragmentů dramat tragických, komických i satyrských, jakož i Alexandry Lykofronovy). Taccone uvádí hojně příkladů všech tvarů iambického trimetru v celém básnictví řeckém. Bohužel přesné statistiky neprovedl. Poměrně přehledně pojednáno jest o tvaru trimetru u *G. Dindorfa*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici ed. V., Lipsiae 1869, str. 32 n.). Literatura, týkající se senáru Faedrova, uvedena bude ve zvláštním odstavci, jednajícím o verši tohoto básníka.

Trimetry úplně čisté, t. j. složené ze samých taktů iambických, jsou u básníků řeckých poměrně řídké. I lyričtí básníci starší — máme

ovšem zachován poměrně malý počet jejich trimetrů — připouštějí již ve svých trimetrech takty rozvedené (třeba zřídka) a nesměrné.

Pozn. 2. Podle počtu *H. Dettmerova* jest čistých iambických trimetrů u Archilocha poměrně velmi málo. Ale není dobře uváděti tu určitá čísla. Počet celých trimetrů, zachovaných ze starších básníků lyrických, není valný, a statistická methoda má jen tehdy nějakou cenu, zakládá-li se na velkých číslech.

Čisté trimetry u tragiků spočítal J. Rumpel v uv. čl. (Phil. 25, 1867, str. 471 n.), hledě nejen k trimetrům dialogu, nýbrž i k »trimetrům« částí čistě lyrických. Čísel jeho ani neuvádím, jednak proto, že spokojuje se pouhým stanovením, kolik čistých trimetrů v které tragoedii se vyskytuje, nepočítaje, jaké procento trimetrů celé tragoedie činí — a pouhé číslo při různém počtu všech trimetrů v jednotlivých tragoediích neposkytuje o poměrné hojnosti jejich jasného názoru —, jednak proto, že jiní došli k výsledkům jiným. E. Philipp v uv. čl. prohlásil na str. 11 počty Rumpelovy za nepřesné, ba i za chybné (srv. str. 12, pozn.), a počítaje podle novějšího textu, došel výsledků jiných. Patrně by se při takovém počítání měly vyloučiti verše, jejichž čtení není docela jisté. Tak na př. v Sofokleově Elektře (1136 trim.) je podle Philippa 88, podle Rumpela 87 čistých trimetrů, v Trachiňankách (983 trim.) podle Rumpela 69, podle Philippa 71 čistých trimetrů atd. Celkem snad možno říci, že u Sofoklea jsou poměrně řidší než u Aischyla, u Euripida řidší než u Sofoklea a u básníků komických řidší než u tragiků. Ubývá jich asi stejným poměrem, jakým přibývá volnosti při skladu trimetru.

Philipp, jenž na str. 13 asi neprávem soudí, že trimetry čisté volil básník úmyslně, užívá jich na str. 14 i k určení chronologie dramat Sofokleových. Myslím, že více pravdy má Rumpel (str. 476), praví-li, že o stáří tragoedie z většího nebo menšího počtu jich nelze usuzovati nic. Euripidovy Bakchy mají na př. dosti čistých trimetrů a jsou přece tragoedií pozdní. V té věci vládla zajisté někdy i náhoda.

U Aristofana je podle J. Rumpela (Phil. 28, 1869, str. 599 n.) nejvíce čistých trimetrů v Oblacích (17), nejméně v Jezdcích (6), tak že z počtu jich nelze o době komoedií usuzovati nic. Celkem prý veršů takových stále ubývalo. U iambografů připadá podle počtu Rumpelova 1 čistý trimetr na 9, u Aischyla na 14, u Sofoklea na 17, u Euripida na $22\frac{1}{2}$, u Aristofana na 168 trimetrů (str. 601).

Trimetrů, které nemají ani jeden čistý takt iambický (ovšem mimo poslední), u iambografů, Aischyla a Sofoklea vůbec není; teprv u Euripida jest jich 8, a to v mladších tragoediích (podle jiného článku Rumpelova ve Phil. 24, 1866, str. 421 však jen 6), u Aristofana vyskytují se ve všech komoediích; jeden připadá na 53 trimetry. Celkem jest jich u něho tedy více než trimetrů čistě iambických (str. 602).

Starší básníci římští, sceničtí i jiní, skládali trimetr zvláštním, volnějším způsobem, o němž pojednáno bude na jiném místě. Trimetry, složené po přísnějším způsobu řeckém, se spondeji jen na lichých místech, vyskytují se poprvé u Varrona a v Catullově kratičké básni 52, potom u Horatia v epodách, ve Vergiliových Cataleptech, u Petronia, Martiala, tragiků doby císařské a básníků pozdějších (Müller RM.², str. 159 n., Gleditsch M.³, str. 287).

Čisté trimetry vyskytují se u Římanů, patrně podle vzoru básníků alexandrijských, poprvé u Catulla v básni 4. a 29. Jen ve vlastním jméně připouští se nesměrný spondej u Cat. 29, 3:

Mamurram habere quod Comata Gallia.

Zcela tak skládány iambické trimetry v distichickém systému u Horatia ep. 16, v Catal. 6 (3), 12 (4), 10 (8) a v Priapeích 83 a 85 (ed. Bücheler); tak je skládá také Terentianus 390, v. 2182. 2190, snad však neúmyslně, ježto jiné trimetry iambické na tomto místě nejsou již čisté (Müller RM.², str. 106 n.).

Tragický trimetr latinský rád užíval spondejů (srv. mimo místa výše uvedená Cens. 612, 20 n., Terent. 391, v. 2205 n.), a to i na všech třech přípustných místech. Z Horatiových ep. 2, 3, 254 n.

non ita pridem
tardior ut paulo graviorque veniret ad auris,
spondeos stabiles in iura paterna recepit
commodus et patiens, non ut de sede secunda
cederet aut quarta socialiter.

soudí L. Müller, že užívání spondejů ve všech třech taktech, spondeji přístupných, stalo se podle vzoru básníků doby alexandrijské (srv. i Quint. 9, 4, 140). Poněvadž však nebylo vždy snadno, opatřiti si pro týž verš tolik spondejů, spokojovali prý se tragičtí básníci římští aspoň spondejem v pátém taktu (Diom. 507, 11 n. iambicus tragicus. hic, ut gravior iuxta materiae pondus esset, semper quinto loco spondeum recipit). I to stalo se zvykem za doby alexandrijské a bylo zachováváno — jak již dávno poznáno — od Seneky (Müller RM.², str. 161; srv. i literaturu tam uvedenou), jenž překročil tento zákon, klada na tom místě směrný tvar taktu, pouze na šesti místech, kde senár končí se slovem míry diiambu. I Petronius v básni v kap. 89 drží se téhož pravidla (*A. Lang, Quaestiones metricae, Bonnae 1851, str. 28 n.). U Catulla jest pátý takt vždy čistý.

Nehezké a chybné jest podle Müllera RM.², str. 261, je-li zaujat třetí takt spondejským slovem; srv. senár Terentianův 392, v. 2245

Aristophanis ingens micat sollertia,

Prudentiův, Peristeph. 10, 809

languetis inbelli fame ac fatiscitis,

Avienův Ora marit. 644

scis nam fuisse eius modi sententiam.

kde prý se eius modi má vysloviti jako jedno slovo. Jiní básníci prý se pravidla toho drželi. Zákon ten je zcela špatný a zbytečný. Spondejské (i iambické) slovo nemá státi proto v třetím taktu, že jím vzniká vadná diaerese po tomto taktu.

Rozvedením these může povstati ve všech taktech (mimo poslední) z iambu tribrachys (⏑ – = ⏑⏑⏑), v taktech lichých, prvním, třetím,

pátém, z nesměrného spondeje – ⏒ daktyl (– ⏑⏑). Ti badatelé, kteří bádali o rozvedených taktech trimetru, nerozlučovali zpravidla obou těchto případů, hledíce spočítati jen případy, v nichž je rozvedena these vůbec, ba někteří přihlíželi zároveň i k anapaestu, jenž není ani taktem rozvedeným.

Pozn. 3. *R. Enger* (RhM. 11, 1857, str. 444 n.) počítal rozvedení v tragoediích a zlomcích Aischylových a shledal, že nejvíce je rozvedení v třetím, pak ve čtvrtém taktu, nejméně v taktu pátém. Trimetrů s dvojím rozvedením je prý u Aischyla pouze šest. *J. Rumpel* (Phil. 25, 1867, str. 54) tvrdí, že rozvedení od iambografů k básníkům komickým přibývá. U iambografů jest řídké; nikdy se nevyskytuje u nich více než jedno rozvedení v témž verši. Arci již počet rozvedení u iambografů jest nesprávný, protože mezi takty rozvedené počítá Rumpel docela nesprávně také anapaesty (str. 55, pozn. 2). Podle jeho počtu jest u Aischyla průměrně jedno rozvedení v 11, u Sofoklea ve 14 verších; má tedy Sofokles méně rozvedení než Aischylos.

V pozdějším článku (Phil. 28, 1869, str. 599 n.) *Rumpel* počítá zase jinak (str. 603): Aischylos má prý jedno rozvedení asi v 13, Sofokles asi v 16, Euripides asi v $4^3/_4$ trimetrů. V jednotlivých tragoediích těchto básníků nejsou poměry stejné. U Aischyla připadá jedno rozvedení někde na 8, jinde na 20 trimetrů, u Sofoklea na 10 až 24, u Euripida na 2 až 19 trimetrů. Prvotních čísel Rumpelových drží se *Philipp* (na u. m., str. 21). Podle *C. F. Müllera* na u. m., str. 38 n. má Aischylos, nehledíme-li k rozvedením ve vlastních jménech, asi 293 rozvedení v 4808 trimetrech, Sofokles 446 v 7568, Euripides 3729 v 17.825. Rumpel řadí také jednotlivé tragoedie Aischylovy a Sofokleovy podle počtu rozvedení, ale z jeho číslic nedocházíme o poměrném množství rozvedení v jednotlivých tragoediích jasného názoru.

U Euripida jsou dle *Rumpela* (Phil. 24, 1866, str. 407 n.) poměry spletitější. V Orestu, Ifigeneii v Aulidě, Bakchách, Kyklopu, Heleně, Foiničankách připadá jedno rozvedení na dva trimetry, v Trojankách a Ifigeneii Taurské na tři, v Ionu, Herakleovi a Elektře na čtyři, v Hekabě a Hiketidách na pět, v Andromaše na šest, v Rhesu na deset, v Herakleovicích, Medei, Alkestidě, Hippolytu jest rozvedení ještě méně; v Hippolytu na př. jedno na $16^1/_2$ trimetru. Ovšem i tu počítá Rumpel k rozvedeným taktům anapaesty, tak že jeho počty nejsou docela spolehlivé. Ale celkem i z jeho počtů vyplývá, že Euripides skládal trimetr čím dále, tím volněji: v nejmladších jeho tragoediích, jichž část můžeme datovati přesně, vskutku jest rozvedení nejvíce. K nim řadí se i satyrské drama Kyklops, o němž nevíme, kdy bylo sepsáno. Z hojného počtu rozvedení v jeho trimetrech nelze nic usuzovati o době jeho složení. Z jiných důvodů bývá nyní kladen do mladších let Euripidových. Podle starověkých svědectví byl tvar trimetru satyrského dramata vůbec volnější.

Th. Neumann na u. m., str. 14 n. dokázal podrobným rozborem rozvedení v trimetru Kyklopa (Neumann již přesně liší tribrachys, daktyl i anapaest), že se Kyklops skladem trimetru řadí k tragoediím Euripidovým, jež skládají trimetr volněji, a že není dalek komoedie. Nejvíce rozvedení (asi $^2/_3$ všech) je v úlohách komických (Polyfemově, Silenově a Satyrů).

Nedávno počítal daktyly, tribrachye i anapaesty v trimetrech Aischylových, Sofokleových a Euripidových *A. Church*, The chronology of the dramas of Euripides (ClR. 14, 1900, str. 438 n.). U Aischyla na 1000 veršů připadá 49,

u Sofoklea 48 rozvedení, u Euripida jsou však v jednotlivých tragoediích veliké rozdíly (Hippolytos má 28, Orestes 400 rozvedení na 1000 veršů), jichž Church užívá k chronologickému řadění jeho tragoedií. Celkem potvrzuje staré tvrzení, že v pozdějších tragoediích Euripidových rozvedení přibývá.

U Aristofana připadá v nejstarších i nejmladších komoediích jedno rozvedení asi na dva trimetry (*J. Rumpel*, Phil. 28, 1869, str. 603). Patrně již starší komoedie skládala trimetr volněji a v míře této volnosti nepokročila.

Podle *W. Meyera* na u. m., str. 31 n. je v 4400 trimetrech Aischylových 123 tribrachyů, v 7600 trimetrech Sofokleových 197, v 18.200 trimetrech Euripidových 100 v šesti přísněji skládaných tragoediích, asi 1600 v tragoediích volněji skládaných, v 9000 trimetrech Aristofanových 2600 tribrachyů.

Daktylů má Aischylos v prvním taktu 12, Sofokles 24, Euripides 6 v přísnějších, několik set ve volněji skládaných tragoediích; v třetím taktu jich má Aischylos 137, Sofokles 185, Euripides 183 a 1400. V pátém taktu u tragiků daktylů není. U Aristofana jest v prvním taktu daktylů 458, v třetím 851, v pátém 156.

Taccone, jak již výše řečeno, přesné statistiky nepodává.

V době alexandrijské zavládla, jak se zdá, opět větší přísnost. V 1474 trimetrech Lykofronových jest jen 20 trojslabičných taktů: 13 daktylů, 6 tribrachyů, 1 anapaest, z nich 5 daktylů, 5 tribrachyů, 1 anapaest náleží jménům vlastním (Lykophrons Alexandra. Griechisch und Deutsch ... von Dr. *C. v. Holzinger*, Leipzig 1895, str. 81; srv. i *W. Meyer*, Über die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie v ABA. 17, 1886, str. 66 n., a *Taccone* TGF., str. 26).

Celkem z těchto namáhavých prací vyplývá to, co bije každému samo do očí i při dosti zběžném čtení, že nejpřísněji počínali si v té příčině staří básníci lyričtí, v tragoedii že vládla čím dále, tím větší volnost, v komoedii že byla tato volnost již od nejstarších dob, drama pak satyrské že se v té příčině blížilo komoedii. V době alexandrijské vraceli se básníci, kteří vůbec tehdy velice dbali formy, na staré stanovisko přísnější.

Pozn. 4. *R. Klaver*, De Aristophanis trimetrorum compositione artificiosiore (Diss. Marpurgi Cattorum 1905), soudí (srv. str. 80 n.), částečně podle popudu *Th. Zielińského*, Die Gliederung der altattischen Komoedie, Leipzig 1885, str. 292 n., že Aristofanes užíval volnějších komických i přísných tragických trimetrů s dobrým rozmyslem. Trimetrů s takty vesměs nerozvedenými užíval prý při parodiích tragoedie nebo když chtěl vysmívati se básníkům, řečníkům, učitelům a pod., ale i tehdy, když chtěl, aby řeč jeho byla vážnější nebo líbeznější. To vše Klaver dokazuje podrobně. Základní myšlenka jest asi správná (na př. při parodii tragoedie bylo jistě třeba podržeti i způsob jejího verše), ale nesprávné by bylo spojovati každý přísnější trimetr Aristofanův s nějakým zvláštním úmyslem.

Také bylo počítáno, kolik rozvedení dovolovali si básníci v témž trimetru.

Pozn. 5. Iambografové užívali vůbec rozvedení s mírou a připouštěli v témž trimetru jen jedno rozvedení. Dramatikové vedli si podle *J. Rumpela*

v uv. článcích (v. pozn. 1.) s větší volností. U Sofoklea a Aischyla vyskýtá se však více než jedno rozvedení v témž trimetru hlavně v trimetrech melických částí, a to i v takových, jež jsou vlastně pouhými součástkami strof (j. v Aisch. Prom. 162. 181), o nichž Rumpel ovšem měl raději jednati zvláště. Hromadění však rozvedených taktů v témž trimetru jest u obou těchto básníku velmi řídké: dva tribrachye, dva daktyly, dva anapaesty, anapaest a tribrachys, anapaest a daktyl, daktyl a tribrachys v témž verši vyskytují se u nich jen zřídka (u Rumpela jsou tu vesměs čísla malá, pod desíti). Některé kombinace těchto tvarů taktu jsou zvláště vzácné: na př. dva daktyly v témž verši vyskytují prý se jen u Sof. El. 433 (*οὐδ' ὅσιον ἐχθρᾶς ἀπὸ γυναικὸς ἱστάναι* ve verši arci často, asi zbytečně opravovaném). Ještě řidší jsou tři tribrachye (na př. v Sof. OT. 967 *κτενεῖν ἔμελλον πατέρα τὸν ἐμόν· ὁ δὲ θανὼν*).

Aischylos jediný ze všech tragiků má i čtyři rozvedení v témž verši (na př. v Ag. 769 = 779), arci v »trimetrech«, jež jsou součástkami strof a tedy ani počítány býti neměly (srv. *J. Dindorf* na u. m., str. 33). U Euripida jsou takové případy daleko častější: dva tribrachye v témž verši vyskytují se u něho 78krát, hlavně v mladších tragoediích, anapaest a tribrachys 90krát, rovněž v mladších tragoediích, anapaest a daktyl 63krát, daktyl a tribrachys 141krát, ostatní kombinace (zvláště tři rozvedení v témž verši) jsou řídké.

Daleko častější jsou taková opětovaná rozvedení v témž verši u Aristofana: dva tribrachye 134krát, dva anapaesty 400krát, anapaest a tribrachys 522krát, anapaest a daktyl 244krát, daktyl a tribrachys 220krát; jiné kombinace a trojí rozvedení v témž verši je poměrně řidší, ač i tu jsou čísla daleko vyšší než u tragiků.

H. Draheim v recensi díla *Tacconova* (WklPhil. 1904, sl. 910) soudí, že rozvedení v tragoedii přibývalo snad působením komoedie. O několika rozvedeních v trimetrech střední a nové komoedie jedná *F. Perschinka* na u. m., str. 360 n. Zlomků tragoedie, komoedie a dramata satyrského, jakož i Lykofronovy Alexandry týká se druhé pojednání *Tacconovo* TGF.

O Sofokleovi srovnati třeba také pojednání *Philippovo*, str. 36, o Euripidově Kyklopu pojednání *Neumannovo*, str. 17.

Celkem z těchto počtů, nespolehlivých již proto, že leckteré hledí také k anapaestům, jež nenáleží mezi takty rozvedené, a k »trimetrům«, jež jsou částí strof, a tedy vlastními trimetry ani nejsou, vyplývá přece dosti určitě, že i v připouštění několikerého rozvedení v trimetru vládla v tragoedii čím dále, tím větší volnost, a že komoedie v této volnosti předčila snad nad tragoedii. Staří básníci lyričtí a básníci alexandrijští a pozdější vůbec vedou si v té věci přísněji. Básníci latinští ve verších, v nichž není spondejů, nepřipouštěli rozvedení; výjimky jsou řídké. Pravidlo to platí pro všecky verše iambické i trochejské (MÜLLER RM.², str. 172 n.). Tribrachys (i daktyl) vyskytoval se hlavně v těch slovech, která nebylo lze snadno vpraviti v rhythmus iambický (MÜLLER RM.², str. 167 n.). Tak podrobného zpracování, jako trimetru řeckému, latinskému senáru se však nedostalo.

Byla však stanovena i velmi podrobná pravidla o tom, v kterých taktech smějí se tyto rozvedené tvary vyskytovati a z jakých slov smějí býti tvořeny. I o těchto mikrologických badáních třeba tu pronésti několik slov. Budeme se v této věci říditi pořadím taktů, hledíce jen k tribrachyu

a daktylu, jakožto tvarům taktu, povstalým vskutku rozvedením these. Podrobnější doklady lze nalézti v článcích výše uvedených.

1. V prvním taktu u Aischyla, Sofoklea i Euripida ráda tvoří tribrachys slova trojslabičná míry ⏑⏑⏑ (j. πότερα, ἀγαθά, ὄνομα a p.), při nichž přízvuk rhythmický a slovní shoduje se zřídka. Někdy jsou tu i slova delší než trojslabičná, jichž začátek má míru ⏑⏑⏑. Ale těmto slovům se celkem básníci v prvním taktu vyhýbají. Příklady jich jsou u Sof. Fil. 309 (προσέδοσαν οἰκτίραντες. . .), ib. 1420 (ἀθάνατον ἀρετὴν . . .), Ant. 1083 (ἀνόσιον ὀσμὴν) — v těchto případech je shoda obou přízvuků —, u Aisch. Prom. 817 ἐπαναδίπλαζε (Dindorf zbytečně: ἐπανδίπλαζε), Hepta 272 πεδιονόμοις τε. Slov víceslabičných je u Aischyla na tom místě pouze pět. Užíváno-li tak i slova Ἐτεοκλέης (na př. v Sof. Ant. 23 a j.), je sporno: první tři jeho slabiky mohou činiti také anapaest. V těchto posledňějších případech shody přízvuků není.

Ale vyskytují se také tribrachye, složené z několika slov. Aischylos ovšem skládal vždy tribrachys z jednoho slova: verš z Hepta 568 βοτὸν ἐσορῶντες má prý Hermann právem za zkažený. Není to však ani trimetr, jest to řada melické části. U Sofoklea je takových tribrachyů v prvním taktu několik; na př. v Aiantu 341 (τί ποτε), 467 (πρὸς ἔρυμα; Philipp v uv. čl., str. 31 chce tu čísti πρὸς ῥῦμα!), 1356 (τί ποτε), Fil. 740 (τί ποτε), 914 (τί ποτε), kteráž všecka slova činí vlastně slovo jediné, ale také ve Fil. 601 (τίς ὁ πόθος), 815 (τί παραφρονεῖς). Podobně je tomu i u Euripida; srv. Hik. 158 τὸ δὲ πλέον, kde tribrachys je ze tří slov, Foin. 390 τίς ὁ τρόπος, ib. 401 ποτὲ μὲν ἐπ' ἦμαρ (ze slov ⏑⏑ | ⏑), zvláště pak Or. 1659 δός· ὁ δ' ἐπιὼν νιν. Ještě častější je tento úkaz u Aristofana. Aristofanes prý zvláště v prvním taktu první dvě krátké slabiky tribrachye tvořil častěji jedním slovem (Ach. 1023 πόθεν; ἀπὸ φυλῆς). Hojnější než tvar taktu ⏑⏑ | ⏑ jest však přece tvar ⏑ | ⏑⏑.

Nevím, k čemu se tato mikrologická bádání konala. Nesejde na tom, skládá-li se tribrachys z jednoho nebo několika slov, nejsou-li tato slova oddělena caesurou (a té v prvním taktu není). Skupiny slov, j. τί ποτε, πρὸς ἔρυμα, činí zrovna tak souvislou skupinu, jak τίς ὁ πόθος. Zase tu působí neblahé ono domnění o pause na konci slov. Že Aischylos v prvním taktu tvořil tribrachys rád jediným slovem, je pouhá náhoda. Tribrachyů v první taktu jest u něho vůbec málo, a celá slova nabízela se k jeho tvoření sama sebou, jaksi v první řadě; další praxí došlo se ke skládání několika slov v jeden tribrachys. Původní šablona slov, j. πότερον, πότερα, ὄνομα, opakujících se v prvním taktu častěji, udržovala se ovšem i dále. Vadné to nikterak není. Také rhythmický přízvuk tribrachye se často se slovním přízvukem neshodoval, a nebylo ani třeba, aby se shodoval. Zjištění takovýchto malicherných úkazů je sice pracné, ale pro poznání metrického skladu verše z nich nevyplývá mnoho. Zajímavější jest, že Euripides kladl do prostřed tribrachye i interpunkci (δός· ὁ δ' ἐπιών). Vším právem. Nedělí interpunkce i jinde části taktu tak, jako caesura? Proč by to tedy bylo vadné v tribrachyu?

Daktyl v prvním taktu skládává se u Aischyla i Sofoklea ze slov trojslabičných (– ⏑́⏑) nebo i víceslabičných se začátkem míry daktylské (Sof. Fil. 999 οὐδέποτέ γ'); ze dvou slov tehdy, je-li první slovo

jednoslabičná částice: Aisch. Hepta 653 (*ὦ θεομανές τε*). Ag. 1312 (*οὐ Σύριον*), Choef. 216 (*καὶ τίνα*). U Euripida tvoří se daktyl také často z několika slov, z nichž i dvě bývají jednoslabičná (Herakl. M. 454 *ὦ τέκν᾽, ἀγόμεθα;* Ion 365 *πῶς ὁ θεός*), ba i ze tří slov jednoslabičných: Bakch. 951 *μὴ σύ γε;* ib. 492, Or. 1106 *πῶς; τὸ γάρ*, nebo ze slova dvouslabičného a jednoslabičného nebo počáteční slabiky slova víceslabičného: Bakch. 285 *ὥστε διά*, Or. 2 *οὐδὲ πάθος*, Or. 99 *ὀψέ γε*, If. A. 308 *οὐδέ γε*, ib. 1142 *αὐτὸ δέ*, Kykl. 270 *αὐτὸς ἐχ*. U Aristofana daktyl skládá se asi v jedné třetině případů ze slov trojslabičných míry daktylské (j. *ξύλλαβε*), častěji však je složen z několika slov, jako u Euripida.

Všecky tyto útvary jsou přípustné. Je to holá libovůle, jestliže C. F. Müller na u. m., str. 26 na př. daktyly typu *ὀψέ γε, αὐτὸ δὲ* pokládá za »nedbalejší«. Vždyť jsou tu slabiky vskutku ve výslovnosti tak těsně spojeny, jako v jediném slově. Poznáváme i tu, že se přibývající praxí a přibývajícím rozmnožováním rozvedení rozšiřuje obor slov, z nichž se daktyl tvoří.

2. V třetím taktu, kde bývá často caesura, tribrachys bývá skládán ze slova míry ⏑⏑⏑, nikdy však u Aischyla, jen jednou u Sofoklea (El. 1361 *χαῖρ᾽, ὦ πάτερ· πατέρα γὰρ εἰσορᾶν δοκῶ*; Nauck navrhuje *πάτερ μοι· πατέρα γάρ σ᾽ ὁρᾶν*). U Euripida v El. 14 *οὓς δ᾽ ἐν δόμοις ἔλιπεν, ὅτ᾽ ἐς Τροίαν ἔπλει* čte se obyčejně se Seidlerem *ἐν δόμοισιν ἔλιφ᾽, ὅτ᾽*. Mimo to vyskytuje se na tom místě tribrachys v If. T. 385 *οὐκ ἔστ᾽ ὅπως ἔτεκεν ἂν ἡ Διὸς δάμαρ* (*ποτ᾽ ἔτεκεν* navrhuje G. Hermann, *ἔτικτεν* Porson), v If. A. 630 *καὶ δεῦρο δὴ πατέρα πρόσειπε σὸν φίλον* na místě snad interpolovaném. Mimo verš v If. T. 385 nemají ty verše caesury, jíž se jim ani některými konjekturami nedostává. Ale dostatečné příčiny ke změnám není. Slovo míry ⏑⏑⏑ v tomto taktu ovšem činí caesuru nemožnou a způsobuje někdy vadnou diaeresi po třetím taktu.

Čtyrslabičné slovo, končící se tribrachicky, jest v Aisch. Eum. 485 *ὑμεῖς τε μαρτύριά τε* || *καὶ τεκμήρια*, Sof. OT. 301 *ἄρρητά τ᾽ οὐράνιά τε* || *καὶ χθονοστιβῆ*, OK. 1316, ač tu slovo *Ἐτέοκλος* možno měřiti i ⏑⏑ ⏑́ ⏑ (m. ⏑⏑́⏑, ⏑). Žádný takový případ není u Euripida. Verše ty mají vesměs caesuru po čtvrté arsi.

Velmi často bývá však tribrachys třetího taktu složen z poslední slabiky slova nebo ze slova jednoslabičného a dvou počátečních slabik krátkých slova jiného (⏑, ⏑⏑), tak že uprostřed něho jest možna caesura po třetí arsi; srv. Aisch. Prom. 2 *Σκύθην ἐς οἶμον* || *ἄβροτον εἰς ἐρημίαν*, Sof. OT. 248 *κακὸν κακῶς νιν* || *ἄμορον ἐκτρῖψαι βίον*, a j. v. Příkladů takových jest hojnost u všech tragiků. Ze tří jednoslabičných slov složen tento tribrachys jednou u Sofoklea OT. 749 *καὶ μὴν ὀκνῶ μέν*, || *ἃ δ᾽ ἂν ἔρῃ μαθοῦσ᾽ ἐρῶ* (kteréž místo se bez důvodu proto měnilo) a pětkrát u Euripida.

Podobně počíná si Aristofanes. Slova trojslabičná jsou v tomto taktu i u něho velmi řídká; na př. v Hipp. 670 *οἱ δ᾽ ἐξ ἑνὸς στόματος ἅπαντες ἀνέκραγον* z téže příčiny, ježto působí diaeresi po třetím taktu a brání caesuře. Vyskytují se i tribrachye z několika slov, dělené buďto ⏑, ⏑⏑ nebo i ⏑⏑, ⏑ (Rumpel ve Phil. 28, 1869, str. 607).

Daktyl je v třetím taktu poměrně hojný u všech tragiků. Pro caesuru, v tomto taktu velmi častou, dělí se zpravidla –, ⏑⏑, tak že slabika dlouhá náleží konci slova prvního, obě krátké začátku slova následujícího; srv. Aisch. Prom. 54 καὶ δὴ πρόχειρα || ψέλια δέρκεσθαι πάρα (kde ovšem lepší jest asi caesura po čtvrté arsi). ib. 210 καὶ Γαῖα πολλῶν || ὀνομάτων μορφὴ μία. Někdy obě slabiky krátké tvořeny jsou slovem dvouslabičným (Aisch. Pers. 181 ἐδοξάτην μοι | δύο γυναῖκ' εὐείμονε) nebo dvěma slovy jednoslabičnými (Sof. OT. 99 ποίῳ καθαρμῷ; || τίς ὁ τρόπος τῆς ξυμφορᾶς). Daktyl ze tří slov jednoslabičných nevyskytuje se u Aischyla, u Sofoklea je třikrát (srv. OT. 768 εἰρημέν' ἦ μοι || δι' ἅ νιν εἰσιδεῖν θέλω), u Euripida častěji.

Daktyl může býti zkrátka složen jakkoli, má-li však připouštěti caesuru, musí býti dělen –, ⏑⏑. Zdali slabiky krátké jsou v témže slově nebo v několika slovech, o to nejde. Přílišná mikrologie zaviněna tu zase míněním o mezislovné pause, která prý rozvedení brání. Ale skupiny δι' ἅ, τίς ὁ a j. vyslovují se zrovna tak, jako dvě slabiky krátké v jednom slově. Přibýváním daktylů se ovšem rozšiřoval úzký obor slov, z nichž se tvořily. Nechce-li však míti básník v třetím taktu caesuru, může v něm býti i daktyl nedělený ze slova několikaslabičného. U Aischyla prý případů toho úkazu není. Vyskytly se patrně teprve s přibýváním daktylů; srv. Sof. Ai. 340 ὤμοι τάλαιν'· Εὐρύσακες, || ἀμφὶ σοὶ βοᾷ. ib. Fil. 241 Ἀχιλλέως Νεοπτόλεμος· || οἶσθα δὴ τὸ πᾶν. Daktyl ze slova trojslabičného nevyskytuje se v taktu tom patrně proto, že by po něm vznikla vadná diaerese.

Celkem jest proto nedělených daktylů v třetím taktu u tragiků málo, podle Rumpela (Phil. 28, 1869, str. 599 n.) 11, jeden u Aischyla, dva u Sofoklea, osm u Euripida (při čemž počítány neprávem i »trimetry« melické).

U Aristofana vyskytuje se v třetím taktu nedělený daktyl dosti často; jest v něm asi desetina všech daktylů, vyskytujících se u Aristofana, mnohem méně než v taktu prvním, v němž stojí u Aristofana třetina všech daktylů jeho trimetru. Příčinou toho úkazu jest arci caesura. Kde stojí tento daktyl, tam caesury není; takových veršů bez caesury je při volnější metrické skladbě Aristofanova trimetru arci daleko více než u tragiků.

Častěji skládá se i na tom místě daktyl z několika slov. I tu bývá dvojdílný (také tvaru – ⏑, ⏑), ba někdy i trojdílný (–, ⏑, ⏑); srv. Aristof. Batr. 1436 περὶ τῆς πόλεως ἥν τιν' ἔχετον σωτηρίαν, ač je tu trojdílnost taktu jen zdánlivá. Ostatně také daktyl dvojdílný tvaru – ⏑, ⏑ brání arci caesuře, jako na př. ve verši právě uvedeném.

3. V pátém taktu jest tribrachys u Aischyla a Sofoklea řídký, častější jest u Euripida. Patrně připouštěli jej tragikové neradi proto, že stává se jím konec trimetru poněkud neklidným.

Pozn. 6. *A. Seidler*, De versibus dochmiacis tragicorum Graecorum, Lipsiae 1811, str. 380 n., smyslil o tomto tribrachyu u tragiků »zákon«, že prý je zpravidla první jeho slabika krátká koncovou slabikou slova, druhá, opatřená přízvukem rhythmickým, začáteční slabikou slova následujícího, jdoucího až do konce trimetru, tedy čtyrslabičného: ... ⏑, ⏑́⏑ (⏑ –́); srv. Aisch. Prom. 52

οὔκουν ἐπείξεις τῷδε δεσμὰ περιβαλεῖν.

Takové dělení (»caesuru«) stanoví i *R. Enger* (RhM. 11, 1857, str. 444), *J. Rumpel* (Phil. 24, 1866, str. 409; ve Phil. 25, 1867, str. 57 tvrdí, že u Aischyla a Sofoklea bývá v tom taktu tribrachys převahou z j e d n o h o slova), *J. Oberdick* v ZÖG. 22, 1871, str. 660 n., *W. Meyer* na u. m., str. 32, třeba tito badatelé nevyžadovali, aby trimetr končil právě slovem čtyrslabičným. Ale pravidlo to je zbytečné a vlastně nesprávné. Odchylek jest dost, jak ukázal *C. F. Müller* na u. m. (srv. i *Dindorf* na u. m., str. 35).

Někde tribrachys pátého taktu není vůbec dělen; srv. Aisch. Eum. 480 *τοιαῦτα μὲν τάδ' ἐστίν· ἀμφ ο τ έ ρ α, μένειν*, ib. 797, Hik. 388, Sof. Ai. 459 (*καὶ π ε δ ί α τάδε*). OT. 1496 (*τὸν π α τ έ ρ α πατὴρ*). El. 326 (*ἐ ν τ ά φ ι α χεροῖν*), Ant. 418 (*οὐ ρ ά ν ι ο ν ἄχος*), Eur. Kykl. 597 (*τὸν π α τ έ ρ α παθεῖν*), Bakch. 1067 (*ἑ λ ι κ ο δρόμον*). Jinde je sice dělen, ale po »caesuře« nenásleduje ani slovo čtyrslabičné, ani první slabika jeho nesouvisí s předešlým slovem (srv. pozn. 6). Bývá tu sice dělení ⏑, ⏑́⏑; srv. na př. konce Aisch. Pers. 448 *ἣν ὁ φ ι λ ό χ ο ρ ο ς*, ib. Hik. 259 *τἀ π ὶ τ ά δ ε κρατῶ*, a j. v. Avšak hořejší doklady ukazují, že ani toto dělení tribrachye n e n í n u t n é. Podobně je tomu u Aristofana.

D a k t y l u v pátém taktu se tragikové vyhýbali; patrně byl podle jejich mínění takový konec trimetru ještě neklidnější než konec s tribrachyem v pátém taktu.

Pozn. 7. Leckde se v našich textech daktyl v pátém taktu přece vyskytuje. Jednal o tom již *Porson*, Hec., str. XX n. a *A. Seidler*, De versibus dochmiacis tragicorum Graecorum, Lipsiae 1811, str. 380. Že se nevyskytuje u Aischyla, tvrdil již *R. Enger*, Die Auflösungen im Trimeter des Aeschylus (RhM. 11, 1857, str. 446 n.). V Eur. Ifˇ. A. 1623 (*μόσχ ο ν ν ε α γ ε ν ῆ*), v Eur. frg. 467 (*ἡ γὰρ σιώπη τοῖς σοφοῖς ἐστ' ἀ π ό κ ρ ι σ ι ς*) jsou asi řídké výjimky, sotva chyby textové (*νεαγενῆ* bylo by lze čísti také synizesí). »Melický« trimetr v Eur. Ifˇ. T. 414 nic neváží.

U Aristofana vyskytuje se vskutku daktyl i v pátém taktu, a to buď tvořený jedním slovem nebo i dělený, ale zpravidla tak, že obě jeho slabiky krátké činí jediné slovo se slabikami šestého taktu (srv. Aristof. Orn. 27 *ἡ μ ᾶ ς δ ε ο μένους*). Dělení daktylu – ⏑, ⏑ se nevyskytuje.

4. V d r u h é m taktu, jenž vždy je směrný, tribrachye, složené z jediného slova, jsou řídké. Z trojslabičného jsou u Aischyla dva: Ag. 1590 *αὐτοῦ ξ έ ν ι α δὲ*, Choef. 1 *Ἑρμῆ χ θ ό ν ι ε*, u Sofoklea rovněž dva (Fil. 1235, 1314); ani u Euripida není jich mnoho (jsou na př. v Med. 375, Bakch. 18, 261 a j.). Mohou se tu vyskytovati, ač zřídka, i slova delší trojslabičných (srv. Sof. Ant. 420 *ὕλης π ε δ ι ά δ ο ς*). Nejčastěji však i tu bývá dělen tribrachys tak, že jeho druhé dvě slabiky krátké počínají slovo (⏑, ⏑⏑), ať již slabiky před touto »caesurou« jsou částí slov předchozích nebo tvoří slova samostatná. Tedy hojná jsou v druhém taktu rozvedení tohoto způsobu: Aisch. Prom. 715 *οἰκοῦ σ ι Χ ά λ υ β ε ς*; Eur. Herakl. 70 *ἀ μ ύ ν ε θ' · ἱ κ έ τ α ι*; Ion 411 *ἔλθοιμεν, ἄ τ ε ν ῶ ν*; Bakch. 515 *στείχοιμ' ἄ ν · ὅ τ ι γ ὰ ρ*; srv. však Eur. Iona 931 *τί φ ή ς; τ ί ν α λ ό γ ο ν*. U Aristofana jsou poměry podobné.

5. Ve č t v r t é m taktu, jenž jest také vždy směrný, bývá někdy rovněž tribrachys nedělený z trojslabičných i delších slov. Z trojslabičných

slov jest v Aisch. Pers. 332 *αἴσχη τε Πέρσαις || καὶ λιγέα κωκύματα*, v Sof. OT. 826 *μητρὸς ζυγῆναι || καὶ πατέρα κατακτανεῖν*, v Eur. Med. 505 *δέξαιτο μ' οἴκοις ὧν πατέρα κατέκτανον* a v několika příkladech jiných. Z delších slov složen jest v Aisch. Hepta 1022 (*τυμβοχόα*) a j. V takovém případě arci není ve čtvrtém taktu caesury, nýbrž je v taktu třetím.

Mnohem častější je tu však tribrachys dělený (⏑, ⏑⏑) a skládaný týmž různým způsobem, jako v taktech jiných. Uprostřed tribrachye bývá caesura, ale býti nemusí; srv. Sof. Ai. 530 *κόμιζέ νυν μοι || παῖδα τὸν ἐμόν, ὡς ἴδω*. Eur. Hel. 491 *Νεῖλον παρ' ὄχθας; || εἰς γὰρ ὅ γε κατ' οὐρανόν*. Výjimečné je dělení ⏑⏑, ⏑; srv. Eur. Hel. 700 *Μενέλαε, κἀμοὶ προσδότε τι τῆς ἡδονῆς* (verš ten byl zbytečně opravován). Po tribrachyu čtvrtého taktu nastupuje v taktu pátém častěji iamb než nesměrný spondej, ač i ten se dosti často vyskytuje. Změn tu netřeba.

U Aristofana je tribrachys ve čtvrtém taktu nejhojnější (1102 případů, kdežto v prvním taktu je jich 206, v druhém 946, v třetím 300, v pátém 71). I tu bývá často tribrachys nedělen, anebo podobně dělen, jako v taktech jiných; vyskytuje se tu i tvar tribrachye ⏑⏑, ⏑.

Z přehledu toho — ve spisech uvedených v pozn. 1. je vše provedeno do největších podrobností — vysvítá, že tvoření tribrachyů a daktylů řídilo se v trimetru těmito pravidly.

1. Tribrachys i daktyl mohou míti složení libovolné; jejich slabiky mohou náležeti jednomu, dvěma nebo několika slovům jakéhokoli způsobu, mohou býti tedy neděleny nebo děleny jakousi (ovšem zdánlivou) caesurou. Úkaz ten je přirozený. Slova v řeči živé (nejen příklonná nebo předklonná, nýbrž v š e c k a) souvisí, pokud nejsou oddělena úmyslnou přestávkou. Mezi slovy příklonnými a nepříklonnými je pouze ten rozdíl, že příklonná nepřipouštějí přestávky nikdy, ostatní pak že ji připouštějí tehdy, kdy toho žádá smysl. Tribrachys *πατέρα* je tedy zrovna tak nezávadný, jako *ἐμέ γε, ἃ δέ νιν, (μαρ)τύρια*, a j. v. Je to holou zbytečností, zakládající se na neznalosti větové fonetiky, jestliže někteří metrikové hleděli stanoviti, která slova tvoří správně rozvedený takt, která nikoli, poněvadž vycházeli z domnění, že mezi nepříklonnými slovy je jakás »pausa«, která vlastně rozvedení brání. Je to plané doktrinářství, tvrdí-li na př. R. Enger (RhM. 11, 1857, str. 444 n.), že v prvním taktu, složeném z několika slov, jest rozvedení jen tehdy dobré, když jednoslabičné slovo arse t ě s n ě se kloní k slovu následujícímu.

Pozn. 8. Podobná tvrzení má *R. Enger* i v jiném článku (RhM. 19, 1864, str. 134 n.). Také *W. Meyer* na u. m., str. 32 pokládá za správné, aby při dělení tribrachye a daktylu arse a rozvedená these (⏑, ⏑⏑) souvisely těsně s předchozím a následujícím slovem. Odchylky od toho pokládá za porušení pravidla, ač aspoň přiznává, že názory o t ě s n é m spojení slov mohou býti rozličné.

Při těchto titěrných pravidlech šlo se, jak patrno z uvedených příkladů, tak daleko, že i předložky (*διὰ, παρὰ* a j.) a slova určitě příklonná (*τιν'* a j.) počítala se jako slova samostatná. Správnější je takřka ojedinělé tvrzení *U. Wilamowitze-Moellendorffa*, Aischylos Orestie II (Berlin 1896), str. 163, že *παρὰ φίλης* (Choef. 89) jest slovo čtyrslabičné, ač přidává nesprávně, že prý

slov dvouslabičných neužívá Aischylos jako pyrrhichia; proto zavrhuje také v Choef. 130 čtení *πάτερ* a čte *πατέρ'*, jako by toto slovo nebylo dvouslabičné.

2. Z uvedených dokladů vyplývá však přece neklamně, že tribrachys nebo daktyl byl nejčastěji dělen tak, aby dvě krátké slabiky jeho rozvedené these náležely témuž slovu: ⏑, ⏑⏑ a –, ⏑⏑. Dělení jiné ⏑⏑, ⏑ a – ⏑, ⏑ bylo aspoň u tragiků neobvyklé. Proto byly také podezřívány verše, v nichž se vyskytují rozvedené takty druhého způsobu. U Aischyla a Sofoklea jich vůbec není, u Euripida pak pouze dva; srv. výše uvedený verš z Eur. Hel. 700

Μενέλαε, κἀμοὶ προσδότε τι τῆς ἡδονῆς.

Jen u básníků komických trpěny aspoň většinou tyto domnělé tvrdosti: srv. Aristof. Nef. 29

ἐμὲ μὲν σὺ πολλοὺς τὸν πατέρ' ἐλαύνεις δρόμους.

Pozn. 9. O té věci jednal, hledě hlavně k střední a nové komoedii, také *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 251 n. Rozvedené takty, v nichž by these skládala se z krátké slabiky koncové a počáteční (⏑, ⏑), jsou prý i u Aristofana řídké a ještě řidší v komoedii nové. Vyjmouti prý třeba ovšem spojeniny předložky nebo členu se jménem a podobné případy, při nichž slova souvisí těsně. Tím prý se počet takových případů zmenší, tak že vadné ono dělení vyskytuje se jen v málo případech. Podrobné výkazy jsou u *Perschinky* na u. m., str. 330 n. *O. Bachmann*, Zur Kritik der Komoedien des Aristophanes (Phil. Suppl. 5, 1889, str. 242, zvlášť 248 n.), je nakloněn, leckteré takové tribrachye odstraňovati změnami.

Z tohoto pozorování sestrojil se tedy »zákon«, jenž všelijak byl odůvodňován. Jak se zvláště soudilo, užívají básníci dvou krátkých slabik v násloví slova k rozvedení these proto, že jen v tom případě mohou býti shrnuty pod jeden přízvuk rhythmický, poněvadž tomu napomáhá pausa, která je na konci slova předchozího, srážejíc takřka k sobě obě následující slabiky, tak že se rozvedená these snadno udržuje jako znatelný celek. Tak vysvětloval věc tu R. Enger (RhM. 11, 1857, str. 444), jenž rozvádění taktů pokládal vlastně za nedovolené, za výjimku vůbec, a odchylky od svého pravidla, jichž nemohl upříti, všelijak omlouval nebo prohlašoval za nápadné. Jeho výkladu drží se až dosud většina metriků.

Pozn. 10. O případech tohoto dělení tribrachye nebo daktylu, způsobeného poslední slabikou několikaslabičného slova, jednal *R. Enger* obšírně ještě v jiném článku, výše uvedeném (RhM. 19, 1864, str. 134 n.), opravuje v něm dřívější své mínění, jež pronesl ve vydání Aristofanovy Lysistraty (Bonnae 1844), str. XXVII. U dvouslabičných slov míry ⏑⏑ nebo – ⏑ může poslední jejich slabika krátká spojena býti s krátkou následujícího slova v rozvedené thesi (⏑⏑, ⏑ a – ⏑, ⏑) jen tehdy, jestliže obě slova úzce souvisí (j. *ἐμέ γε — ἀλλά με; ἀπὸ γάρ — πολλὰ κακά*), a při slovech j. *ὥσπερ, ἅπερ, οὐδέ* a pod., v nichž sloučena jsou dvě slova jednoslabičná. V podobných případech dovoleno to i u trojslabičných slov (j. *αὐτίκα μάλα*, a j. v.). Kde takové těsné souvislosti není (jako na př. v Aristof. Ach. 1023 *πόθεν; ἀπὸ;* Thesm. 414 *εἶτα διὰ τοῦτο*) nebo kde po dvouslabičném slově následuje mnohoslabičné (Aristof.

Sfek. 172 *αὐτὸν ἀποδοίμην*, a j. v.), Enger text docela neprávem opravuje. Jako by na př. mezi slovy *εἶτα* | *διὰ τοῦτο* a pod. byla nějaká pausa!

Výklad jeho schvaluje i *Philipp* na u. m., str. 22, odchylky, jichž nemůže upříti, také všelijak omlouvaje nebo prohlašuje za chyby. Dále schvaluje Engerovo pravidlo *W. Meyer* na u. m., str. 32 n., pokládaje odchylky za porušení pravidla, které i on leckdy všelijak omlouvá; rovněž tak schvaluje je *R. Klotz* (v. pozn. 9).

Zdánlivě jinak, v podstatě však týmž způsobem vykládal tento úkaz, přestávaje právem jen na dialogických trimetrech, *J. Oberdick* v uv. článcích. Jeho mínění přejal i *Rossbach* M.[3], str. 224 n. Rozvádění these je prý ve spojení s »hlavními« caesurami trimetru, caesurou po třetí a po čtvrté arsi. Zákonné je prý rozvedení these po caesuře po třetí nebo po čtvrté arsi, ale také v prvním taktu, tuto arci bez »caesury«. Všecka ostatní rozvedení, tedy rozvedení druhého a pátého taktu, jsou výjimky. I tu však bývá leckdy před rozvedením konec slova, ač se vyskytuje i opak.

Ale jaký je to »zákon«, který připouští výjimky, vlastně ničím neodůvodněné? Ani ten výklad není tedy správný. Ostatně také Oberdick, jako Enger i jiní, soudí patrně, že krátké slabiky, tvořící thesi, potřebují nějaké pausy před sebou (tuto pausy po caesuře), aby mohly býti spiaty jedním iktem.

Nechápu naprosto, proč by dvě krátké slabiky mohly býti spiaty rhythmickým přízvukem jen po nějaké předchozí pause. V prvním taktu to vůbec není možno, tam skoro ani nemohou dvě krátké slabiky, tvořící thesi, státi po pause, nýbrž jsou zpravidla uprostřed slova (*ὄνομα*, *πατέρα*). Jestliže je může rhythmický přízvuk spojovati v prvním taktu, proč by je nemohl spojovati i v taktech jiných? Proč by to v jiných taktech bylo možno jen po nějaké pause? Také je každý při přednášení trimetru i jiných veršů docela snadno spojí — k čemu tedy takové zbytečné starosti?

Nepopíratelný tento úkaz, že obě krátké slabiky rozvedené these v tribrachyu nebo daktylu vskutku stávají velmi často na počátku slova, třeba tedy vysvětliti jinak, myslím takto.

V třetím a čtvrtém taktu, kde bývají caesury, jsou právě tyto caesury toho příčinou, že rozvedená these náleží začátku slova. Jest tedy, jak zvláště OBERDICK tvrdí, vskutku jistá část rozvedení spojena s caesurou, ale obě slabiky krátké nekladou se po caesuře proto, aby po předchozí pause mohly býti spiaty rhythmickým důrazem, nýbrž proto, že tomu po caesuře, má-li se these rozvésti, ani jinak býti nemůže; není tu tedy nějakého úmyslného »zákona«, nýbrž holá a neodvratná nutnost. Caesura není podmínkou takovému rozvádění, nýbrž toto rozvádění jest přirozeným následkem caesury. Na těchto místech verše ustálil se zvyk, užívati k rozvádění these hlavně dvou počátečních slabik krátkých. Později užíváno tohoto způsobu rozvádění i na místech, kde caesury nebylo; tedy na př. v druhém nebo pátém taktu nebo v taktu třetím a čtvrtém, když v nich nebylo caesury. Také se takový způsob rozvádění nabízel jaksi sám sebou; spojovati v rozvedené thesi koncovou a počáteční slabiku dvou slov, nebylo tak na snadě a vzniklo teprve další praxí, hlavně když se rozsah rozvádění šířil. Ale nutný onen pravidelný způsob rozvádění nebyl; i jiné byly přípustné a stejně zákonné, jak vidíme z poměrné

četnosti těchto případů. Není tu tedy nijakých zvláštních »zákonů«, po nichž se noví metrikové shánějí se zvláštní horlivostí, a o nichž staří nic nevěděli, nýbrž jen přirozený výsledek jednak skladby verše, děleného caesurami, jednak vývoje (řekněme přímo také šablony), a snad i povahy jazykového materiálu, v němž slova, začínající dvěma slabikami krátkými, snáze se nabízela k tvoření takových taktů než jiná. Nepochybuji, že by podrobnější, nepředpojaté zkoumání, konané podle těchto zásad, správnost tohoto výkladu potvrdilo.

Pozn. 11. Zvláštní mínění o rozvádění má *H. Draheim* (v recensi ve WklPh. 1904, sl. 910). Dvě krátké slabiky jsou prý spíše oprávněny v arsi než v thesi. Působením hexametru vyvinula se však představa, že za slabiku dlouhou možno klásti vždy dvě krátké, a proto začaly se rozváděti i délky these. Toto jeho mínění souvisí s jeho názorem o vzniku iambického trimetru (v. výše, str. 310).

K nesprávným pravidlům o domnělém vadném rozvedení these náleží i pravidlo, že rozvedení druhého nebo čtvrtého taktu je drsné, jestliže po rozvedené thesi následuje délka (t. j. nesměrný spondej), jako na př. v Sof. Ant. 1209

τῷ δ' ἀθλίας ἄσημα περιβαίνει βοῆς,

ib. Fil. 932

ἀπόδος, ἱκνοῦμαί σ', ἀπόδος, ἱκετεύω, τέκνον,

Trach. 743 a častěji u Euripida (*Christ* M.², str. 324). *E. Wunder*, Adversaria in Sophoclis Philoctetam, Lipsiae 1833, str. 34 n. chtěl mnohá taková místa v druhé části trimetru odstraňovati změnami. Ale hojnost těch míst ukazuje, že pravidlo to je bez ceny. Domnělé ony tvrdosti jsou docela subjektivní.

U Římanů tribrachys nebyl oblíben v prvním a pátém taktu (MÜLLER RM.², str. 167 n.).

V slovech, končících se tribrachicky, nebýval prý kladen přízvuk rhythmický na předposlední slabiku, nýbrž na první slabiku krátkou; drželi se toho zákona Varro, Laevius, Catullus, Vergilius, Horatius, Petronius, Martialis, Boetius, Prudentius, ba i Seneca až na řídké výjimky, na př. v Med. 267

cui feminéa nequitia ad audenda omnia,

jež MÜLLER opravuje; u Prudentia, Aviena, Terentiana a Martiana připouští výjimky v prvních taktech trimetru. Rovněž tak nepřipouštěli prý básníci, aby první slabika rozvedené these byla koncovou slabikou daktylského nebo trochejského slova (str. 169). Jedná o tom také PLESSIS TM., str. 157 n. Vůbec rozvedené these, skládající se ze slabik dvou slov, jsou řídké a jen v prvním taktu; srv. Sen. Oed. 267

quidquid ego fugi, non erit veniae locus.

Ten zákon zachovávali někteří básníci přísněji (Varro, Catullus, Vergilius, původcové Priapeí, Prudentius, Avienus a j.), jiní méně přísně. Odchylky Müller zbytečně omlouvá, ale leckde také opravuje. Rozvedená these nerada se také skládá ze dvou slov jednoslabičných; i u Seneky jsou jen dvě výjimky z tohoto pravidla (Oed. 334, Her. Oet. 1445). Pravidla

ta třeba posuzovati podle toho, co výše bylo vyloženo o podobných pravidlech, týkajících se **řeckého** trimetru.

Daktylu (– ⏑́⏑) mimo Seneku a Petronia (a i ti kladou jej zřídka, a to v prvním taktu) básníci římští neužívají (Müller RM.², str. 169). U Catulla 44. 20

non mihi, sed ipsi Sestio ferat frigus

čte Müller (str. 170) non mi.

Pozn. 12. Tvaru iambického trimetru (a také choliambu) týkají se tři »pravidla« *I. Hilberga*, obdobná jeho pravidlům o hexametru (v. výše, str. 116 n.), a nesprávná z týchž příčin, jako pravidla o tomto verši. Jsou to tato pravidla, uveřejněná ve spise »Das Princip der Silbenwägung«, Wien 1879, str. 206 n.:

1. Poslední slabiky slov míry trochejské, končící se samohláskou, nesmějí státi v thesi; mohou v ní však státi volná slova té míry (v. výše, str. 116). Některé výjimky (j. *πᾶσι, χερσὶ* a j.: – ⏑́) Hilberg odstraňuje přidáváním *ν* efelkystika, jiné případy, dosti hojné, pokládá za porušené (str. 214 n.); na př. v Eur. El. 499

ἡδὺ σκύφον τοῦδ᾽ ἀσθενεστέρῳ ποτῷ

čte místo *ἡδὺ* (– ⏑́): *γλυκὺ* (⏑ –́).

2. Poslední slabika slov, delších dvou slabik, a končících se samohláskou, může tvořiti thesi jen před posledním slovem verše. Vyloučena jsou z toho pravidla slova volná (str. 208). Výjimek, které Hilberg opravuje, je mnoho (str. 229 n.).

3. Druhá otevřená slabika pyrrhichických slov, končících se samohláskou, nesmí státi v třetí thesi (str. 241). Pravidlo to je vůbec špatně vysloveno. Kdekoli by stálo v třetím taktu slovo míry ⏑⏑ poslední svou slabikou v thesi, neměl by verš caesury v třetím taktu, zřídka by ji mohl míti v taktu čtvrtém, ba leckdy, nebylo-li by pyrrhichické slovo (jako na př. *μέγα*) s následujícím slovem souvislé, povstala by po třetím taktu vadná diaerese, jíž se básníci vyhýbali. Kolikrát se tedy vůbec mohlo dostati slovo míry ⏑⏑ do these třetího taktu druhou svou slabikou? Bylo by to bývalo možno zajisté jen v případech nadmíru vzácných.

R. Klotz v posudku knihy Hilbergovy (BJ. 36, 1883, str. 309 n.) mění první jeho pravidlo, ukazuje k tomu, že Hilberg pro toto pravidlo nucen byl na čtrnácti místech opravovati zachovaný text. Mění je takto: »Otevřené koncové slabiky slov trochejských (volných i nevolných) smějí tvořiti jen v prvním slově verše první thesi nebo před posledním slovem verše pátou thesi.« Hilbergovo pravidlo druhé mění pak takto: »Otevřené koncové slabiky slov delších dvou slabik, volných i nevolných, smějí tvořiti pouze thesi před koncovým slovem verše.«

F. Hanssen, Über den griechischen Wortictus (RhM. 37, 1882, str. 260) postřehl dobře, že pravidla Hilbergova týkají se částečně úkazu, již dříve známého a také námi výše vyloženého, že totiž v trimetru mezi dvěma slabikami krátkými v thesi, nahrazujícími slabiku dlouhou s přízvukem rhythmickým, nerado se končí slovo, a že dále dvě slabiky krátké, tvořící část slova (Hanssen sám přihlíží jen k slovům tribrachickým nebo tribrachicky se končícím), raději zaujímají

v tribrachyu první a druhé místo (⏑́⏑, ⏑) než druhé a třetí (⏑́, ⏑⏑), proto prý, aby druhá slabika krátká při rozvedení dlouhé slabiky s iktem byla rovnocenná s první. Iktus je prý na obou krátkých slabikách, silnější na slabice první, slabší na druhé. Tato nevýhoda druhé slabiky byla by prý veliká, kdyby první z obou krátkých slabik these končila slovo, ježto pausa na konci slova (!) prodlužuje trvání první slabiky krátké. Odůvodnění to je docela chybné. Hanssen vyslovuje se také velmi nejasně, a jak se zdá, dělí trimetr v trocheje s anakrusí.

Anapaest může se klásti v kterémkoli taktu trimetru mimo poslední. Ale tragikové si při užívání jeho ukládali jistá omezení.

V prvním taktu Aischylos užívá anapaestu téměř jen ve jménech vlastních, která jinak nesnadno bylo vpraviti do verše (srv. Hepta 440 *Καπανεὺς ἀπειλεῖ*, Prom. 805 *Ἀριμασπὸν*, a j. v.), zřídka ve slovech jiných (hlavně jménech); srv. Prom. 89 *ποταμῶν*, Pers. 343 *ἑκατὸν δὶς*, Ag. 1257 *ὀτοτοῖ*. Podobně užívá ho v tomto taktu Sofokles (v Antigoně není ani jediný případ anapaestu v prvním taktu), velmi hojně příkladů je v tragoediích Euripidových, starších i mladších.

Anapaest skládá se tu zpravidla z jediného slova, jež již vlastní svou mírou jest anapaestem nebo anapaesticky se počíná (srv. mimo příklady výše uvedené Aisch. Prom. 89, Ag. 1257 a Prom. 6 *ἀδαμαντίνων δεσμῶν*). Teprve v pozdější tragoedii bývá počáteční anapaest složen ze dvou slov (členu nebo předložky a jména) nebo ze slova, které teprve polohou stává se anapaestem; srv. Sof. Fil. 795 *τὸν ἴσον χρόνον*, ib. Trach. 762 *ἑκατὸν προσῆγε* (příklad podobný jest však již u Aisch. Pers. 343 a v Ag. 509 *ὕπατός τε χώρας*, ve vlastním jméně v Pers. 323 *Θάρυβίς τε* — jediné to tři případy u Aischyla).

U Euripida složených anapaestů je hojně, a nejen takových, v nichž je předložka spojena se jménem (j. *ἐπὶ τοῖσδε*), nýbrž i jiných (j. *ἄγε νῦν*), ač tyto druhé případy jsou výjimkou.

Ale na tom, jak je složen anapaest, málo záleží: i anapaest, složený ze dvou slov, není nikterak závadný. Že se ho užívalo teprve později, je přirozeno; sahalo se nejprve k anapaestům přirozeným.

Pozn. 13. Jiným mikrologickým pozorováním bylo stanoveno, že slovesa s přímnožkem a slovesa složená jsou až na málo případů z anapaestů prvního taktu vyloučena. Případy ty uvádí *Rossbach* M.[3], str. 226; jedná o tom i *J. Oberdick* (ZÖG. 22, 1871, str. 660 a NPR., 1887, str. 164).

Pozorování to je bezcenné. Anapaestů je v tragickém trimetru vůbec poměrně málo, tím méně tedy jest asi anapaestů ze slov určitého rázu, výše uvedených.

V taktu druhém, třetím, čtvrtém a pátém Aischylos vůbec anapaestů nepřipouštěl až na případ v Hepta 569

ἀλκήν τ' ἄριστον μάντιν Ἀμφιάρεω βίαν.

U Sofoklea jest příkladů anapaestů v těchto taktech asi 15, a to i ve jménech vlastních, jež bylo lze i jinak umístiti, o něco více u Euripida; srv. Sof. OK. 1317

τέταρτον Ἱππομέδοντ' ἀπέστειλεν πατήρ.

ib. Ant. 11

ἐμοὶ μὲν οὐδεὶς μῦθος, Ἀντιγόνη, φίλων, a j. v.

Všude tvoří anapaest jména vlastní. Slova jiná, která tvoří anapaest v těchto taktech, bývají, ale jistě neprávem, opravována.

Pozn. 14. Jedná o té věci *Christ* M.[2], str. 326, *J. Oberdick* v ZÖG. 22, 1871, str. 662 n., *A. Taccone* TG., str. 53 n. (*H. Draheim* v rec. toho díla WklPhil. 1904. sl. 910 právem opravy takové zavrhuje).

V Euripidově Kyklopu, dramatě satyrském, jsou v těchto taktech složené anapaesty jistě správné: srv. v. 154 (*οὐ μὰ Δι' ἀλλ'*), 272 (*ἀπόλοιθ' ὁ πατήρ*), 333, 588. Nelze zajisté opravovati v dramatě satyrském ani ty anapaesty, které stojí (mimo první takt) v úlohách vážných; na př. v Eur. Kykl. 260 (*ἐπεὶ κατελήφθη*), což také bylo měněno. I. Neumann na u. m., str. 260 zaujímá tu stanovisko nerozhodné; N. Wecklein, Euripides Kyklops. Einleitung und Kommentar, Leipzig und Berlin 1903, str. 7, připouští anapaesty jen ve verších Kyklopa, Silena a sboru, v. 260, náležící Odysseovi opravuje, myslím, zbytečně.

Sem tam vyskytují se složené anapaesty i v tragoedii; srv. Eur. If. Aul. 652 (*οὐκ οἶδ' ὅτι φής, οὐκ οἶδα, φίλτατ' ἐμοὶ πάτερ*): ib. 1589 (*ἧς αἵματι βωμὸς ἐραίνετ' ἄρδην τῆς θεοῦ*); srv. ib. 1596, 1625, 1610 (ruk. mají čtení *βροτοῖσι*, ne *βροτοῖς*, jak se opravuje), a j. v. V If. Taur. 811 jest anapaest (*ἂν ἄκουε*) asi porušen. Ani tyto složené anapaesty v tragoediích nesmějí býti po mém soudu bez podstatné příčiny opravovány, jak činí nejnověji leckdy i A. Taccone TG., str. 54. Proč by se tato volnost nebyla mohla rozšířiti i na tragoedii?

Nesprávné a zbytečné je též počínání E. Philippa na u. m., str. 34, jenž anapaesty třetího taktu hledí odstraniti u Sofoklea buď uznáváním synizesí (jako v Aiantu 1302 *Λαομέδοντος*) nebo uznáváním interpolací.

Hromadění anapaestů v témž verši mimo některé příklady u Euripida (v. výše) u tragiků se nevyskytuje. V Sof. Fil. 794 (*Ἀγαμέμνον, ὦ Μενέλαε*) a Ai. 1302 (*βασίλεια, Λαομέδοντος*) vyskytují se výjimečně dva v témž verši.

Komoedie, sicilská i attická, připouští anapaest ve všech prvních pěti taktech, a to i ve jménech vlastních i ve slovech jiných; Aristofanes připouští ovšem i slovesa s přímnožkem a složená ve všech taktech (J. Rumpel Phil. 28, 1869, str. 614). Podle Rumpela na u. m., str. 610 připadá u něho již na $2^1/_2$ trimetru jeden anapaest, užíváno jich tedy velmi hojně (srv. i A. Taccone TG., str. 56 n. a TGF., str. 13 n.). V 11 komoediích Aristofanových vyskytuje prý se celkem 3779 anapaestů, nejčastěji v druhém, nejřidčeji v třetím taktu. V témž verši může býti i několik anapaestů, třeba bezprostředně za sebou; srv. Aristof. Nef. 24

εἶτ' ἐξεκόπην πρότερον τὸν ὀφθαλμὸν λίθῳ.

Obyčejně arci bývá v trimetru jeden anapaest, někdy dva i tři, zřídka čtyři; ve Sfek. 979 při opakování téhož slova je jich dokonce pět:

Φ. κατάβα, κατάβα, κατάβα, κατάβα. *Β.* καταβήσομαι. Srv. výčet u A. Taccona TG., str. 58 n. O anapaestech v trimetru střední a nové komoedie jedná F. Perschinka na u. m., str. 355 n.

Pozn. 15. Anapaestů v trimetru básníků komických týká se také článek *Th. Kockův*, Metrische Kleinigkeiten (JPhP. 97, 1868, str. 491 n.). Podle Kocka není trimetr těchto básníků nedbalejší tragického, ale má jiné zákony: nepřipouští prý dloužení tak zv. slabou polohou, a to proto, aby zároveň s připouštěním anapaestu nebyly příliš rozmnožovány volnosti verše. Některé verše totiž by se pak mohly čísti dvojako; na př. v Aristof. Sfek. 1155

κατάθου γε μέντοι καὶ κρεάγραν· τιὴ τί δή

je možno *κρεάγραν* čísti buď ⏑⏑ – nebo ⏑ – – (pak ovšem by bylo třeba čísti *τιὴ* synizesí): Neť. 638

πότερον περὶ μέτρων ἢ ῥυθμῶν ἢ περὶ ἐπῶν

lze **περὶ μέτρων** čísti buď ⏑⏑ –, – nebo ⏑⏑́⏑, –. Podobně je tomu jinde. Kock, nepřipouštěje u Aristofana dloužení předchozí slabiky tak zv. slabou polohou, jest nucen čísti *κρεάγραν* sice jako anapaest, ale *περὶ μέτ(ρων)* jako tribrachys. Myslím, že přirozenější jest připustiti v obojím případě anapaest. Proč by nebyli básníci komičtí v takových případech připouštěli tak zv. slabé polohy?

Většina anapaestů složena je v trimetru básníků komických z jednoho slova, ale jsou také anapaesty, složené ze dvou nebo několika slov, které tedy mají dělení ⏑⏑, – nebo ⏑, ⏑ – nebo i ⏑, ⏑, –. Tyto dělené anapaesty způsobily opět metrikům, bojícím se, aby pro »pausy« na konci slov se nerozpadly, veliké lámání hlavy, ovšem zcela zbytečné.

Pozn. 16. *Rossbach* M.[3], str. 227 soudil, že básníci zvláště toho dbali, aby v děleném anapaestě nebyla caesura ve čtvrté arsi (jedná o tom i *J. Rumpel* ve Phil. 28, 1869, str. 614 n.). Tato caesura je prý v děleném anapaestu jen tehdy přípustna, *a*) je-li vedle ní důrazná caesura po třetí arsi; na př. v Aristof. Orn. 442

ὁ μαχαιροποιός, || μήτε δάκνειν τούτους ἐμέ,

b) jestliže slova, z nichž anapaest jest složen, jsou předložka nebo člen a jméno: na př. v Aristof. Ach. 497

εἰ πτωχὸς ὢν ἔπειτ᾽ ἐν Ἀθηναίοις λέγειν, a j. v.:

nebo *c*) jsou-li to slova úzce podle smyslu souvislá, a je-li buď v takovém trimetru caesura po třetí arsi nebo interpunkce na konci anapaestu (která patrně anapaest chrání před rozpadnutím); na př. v Aristof. Thesm. 609

ἔχουσα; τιτθή || νὴ Δί᾽ ἐμή. διοίχομαι, a j. v.

Ale ve všech těch případech caesury ve čtvrté arsi vůbec není, pojímáme-li pojem caesury správně, složený pak anapaest nepotřebuje nijakých podpor, aby se nerozpadl, z příčiny již častěji uvedené. Ostatně se básníci pranic nerozpakovali i uprostřed anapaestu střídati mluvící osoby; srv. Aristof. Sfek. 1369

τῶν ξυμποτῶν κλέψαντα; *Φ.* ποίαν αὐλητρίδα;

ib. Ach. 178

Α. τί δ' ἔστιν; Ἀμ. ἐγὼ μὲν δεῦρό σοι σπονδὰς φέρων.

ib. Eir. 187

Ἑ. πατὴρ δέ σοι τίς ἐστιν; Τ. ἐμοί; μιαρώτατος, a j. v.

Dindorf na u. m., str. 36 nakloněn jest místa tato měniti. Ale není k tomu dostatečné příčiny. Mohou-li se od sebe děliti obvyklé části taktu caesurou, interpunkcí i střídáním osob, mohou se zajisté od sebe děliti i části anapaestu.

Anapaest vůbec může býti podle dosavadních theorií dělen takto.

1. Skládá se z jednoslabičného slova nebo poslední slabiky slova několikaslabičného a slova dvouslabičného nebo dvouslabičného začátku slova ⏑, ⏑ – nebo . . . ⏑, ⏑ – . . . V tom případě, že první slabika krátká tvořena byla jednoslabičným slovem, starali prý se básníci o to, aby to bylo slovo s následujícím slovem úzce souvislé (člen, předložka a p.); srv. Aristof. Orn. 847

οὐδὲν γὰρ ἄνευ σοῦ τῶνδ' ἃ λέγω πεπράξεται;

2. Anapaest skládá se ze slova dvouslabičného nebo dvouslabičného konce slova a slova, počínajícího se slabikou dlouhou; na př. v Aristof. Sfek. 70

ὥσπερ Μεγακλέης. ξυστίδ' ἔχων. ἐγὼ δ' ἔφην.

ib. Orn. 1022

ἐπίσκοπος ἥκω δεῦρο τῷ κυάμῳ λαχών.

Tento druhý případ pokládal se za méně závadný. V prvním případě tam, kde slovo jednoslabičné nepřiléhalo těsně k následujícímu slovu, byli někteří filologové až příliš nakloněni ke změnám; na př. v Aristof. Lys. 760

ἐγὼ δ' ὑπὸ γλαυκῶν γε τάλαιν' ἀπόλλυμαι

Bentley i Dindorf chtěli *γε* vymýtiti. Podobně činili i jinde (Dindorf na u. m., str. 36). A přece mohli se z omylu toho snadno vyléčiti. Jestliže není vadný anapaest *ἐπίσκοπος ἥκω*, ač prý je po *ἐπίσκοπος* pausa, proč by byl vadný anapaest *γε τάλαιν'*? Jestliže kdo uvedený anapaest mění, nemá tak činiti pro anapaest, který se v tom taktu vyskytuje, nýbrž proto, že by v tom taktu caesura byla uprostřed anapaestu, uprostřed arse čtvrtého taktu a ne po ní. Ale není vyloučena možnost, že tento trimetr caesury vůbec nemá, a že je v něm pouze diaerese po třetím taktu.

Pozn. 17. Tvoření tohoto složitého anapaestu podrobil velmi důkladnému zkoumání *C. Bernhardi*, De incisionibus anapaesti in trimetro comico Graecorum (Acta societatis philologae Lipsiensis I. 1872, str. 243 n.), a nalezl velmi podrobná pravidla, kterými prý se tu básníci řídili. Jsou to asi tato pravidla:

1. První slabika anapaestu může býti tvořena koncovou slabikou několikaslabičného slova; ale neužívá prý se takového anapaestu v třetím a pátém taktu. Jinak je ve verši chyba; na př. v Aristof. Hipp. 26

μόλωμεν αὐτὸ μόλωμεν αὐτομόλωμεν· ἤν.

kde prý třeba *αὐτὸ μόλωμεν* při vyslovení těsně spojiti, a j. v.

2. V druhém a čtvrtém taktu může státi anapaest tvaru ⏑, ⏑ – jen tehdy, je-li ve verši dosti těžká pausa blízko anapaestu; ve čtvrtém taktu jest tvar ten nezávadný, je-li s předchozí caesurou po třetí arsi spojena interpunkce.

3. Jednoslabičná a dvouslabičná slova příklonná (*μέν, δέ, γάρ, ἄν, ἄρα*) mohou počínati jen anapaest druhého a čtvrtého taktu za týchž podmínek, jako koncové slabiky slov několikaslabičných. Ostatní slova jednoslabičná nebo dvouslabičná mohou býti také v arsi anapaestu, ale nehledíme-li k členu, předložkám a slovům podobným, jen skoro za tou podmínkou, že stojí po nějaké interpunkci. Co se pravidlu tomu příčí, třeba prý odstraniti konjekturou; na př. v Aristof. Orn. 23

ἡδ' ἡ κορώνη τῆς ὁδοῦ τι λέγει πέρι

třeba *τι* vypustiti.

Netřeba připomínati, že jsou to pravidla zbytečná, zakládající se zase na mylném domnění, že po každém slově je v řeči pausa.

Také o elisi se bájilo, že je schopna spojovati části děleného anapaestu; rovněž tak se tvrdilo, že anapaesty, obsahující otázku, mohou býti spíše děleny, poněvadž živé rozčilení tázícího se sráží slova úzce k sobě (na př. v Aristof. Neř. 21 *φέρ' ἴδω. τί ὀφείλω* . . .). Avšak anapaesty, ve kterých končí se několikaslabičné slovo neelidované (na př. *ἐπίσκο π ο ς ἥκω*), nebo anapaesty, ve kterých několikaslabičné nebo jednoslabičné slovo nesouvisí těsně se slovem následujícím, pokládaly se, byly-li vůbec trpěny, za málo vhodnou náhradu iambu, ačkoliv jich bylo shledáno dost a dost (Christ M.[2], str. 327 n.).

Tolik zmatku a zbytečné práce, trvající půl století, způsobilo klamné domnění, že po slově jest pausa!

Nemůže býti pochyby, že anapaest může býti dělen j a k k o l i, ježto slova spolu v proudu řeči souvisí, pokud nejsou oddělena úmyslnou pausou. Že se některé tvary vyskytují spíše na tom nebo na onom místě verše, toho příčinou je sklad verše; v prvním taktu na př. těžko se může vyskytnouti anapaest, dělený ⏑, ⏑ –, v třetím těžko anapaest, dělený ⏑, ⏑, – (pro caesuru) atd. Také přibýváním dělených anapaestů rozmanitost těchto tvarů vzrůstala. Při tom není vyloučena možnost, že někteří básníci skládali raději anapaesty z jediného slova a vyhýbali se anapaestům děleným z pouhé záliby nebo subjektivního zdání.

Pozn. 18. *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 251 n., tvrdí, že dělení anapaestu ⏑ ⏑, – (*ἐπίσκο π ο ς ἥκω*) nebo ⏑, ⏑ – (*δεῦρο πάλιν*) jest u Aristofana řídké, v nové pak komoedii že se vůbec nevyskytuje; i dělení these (⏑, ⏑) jest prý u Aristofana řídké a ještě řidší v komoedii nové. Zdá se tedy, že volnost při skládání anapaestů a taktů rozvedených byla později omezována, že se trimetr začal později skládati opět pravidelněji a jednotvárněji. O užívání anapaestu (a také daktylu) u Aristofana jedná **C. W. E. Miller*, Hephaestion and the anapaest in the Aristophanic trimeter (TAPA. 34, 1903, str. 49 n.).

Básníci římští, starší i mladší, užívali anapaestu zřídka, nejčastěji v prvním taktu, někdy i v pátém. Více než jiní užíval ho Seneca v prvním

i pátém taktu. V třetím taktu ovšem užíváno ho jen v těch verších, v nichž caesura byla v taktu čtvrtém: jinak se básníci anapaestu v třetím taktu vyhýbali. Docela se vystříhali anapaestu Catullus, Vergilius a původci Priapeí (MÜLLER RM.[2], str. 165 n., kde jsou podrobnější výklady, hledící ke všem veršům iambickým i trochejským zároveň; srv. i GLEDITSCH M.[3], str. 287).

Anapaestu užívalo se nejprve ve vlastních jménech. Mimo první takt neskládávala se arse anapaestu ze dvou slov. I v prvním taktu je takové složení anapaestu řídké. Nejčastější jest u Seneky: srv. Herc. fur. 247

nec ad omne clarum facinus audaces manus

(MÜLLER RM.[2], str. 163 n.).

Pravidla toho drží se Seneca i skladatel Octavie, Prudentius i jiní. Ausonius, Paulinus a Avienus několikrát zákon ten přestoupili (str. 165 n.). Müller ovšem výjimky z toho »zákona«, objevující se u Seneky a v Octavii, buď všelijak omlouvá nebo opravuje — jistě neprávem. Zákon ten nemá rozumného důvodu.

Pozn. 19. *Plessis* TM., str. 159 stanoví, hledě ovšem hlavně k trimetrům starších básníků scenických, o složení anapaestu tato pravidla. Anapaest nesmí býti rozdělen ani v ⏑ ⏑, ⏑ – ⏑ ⏑ (zapověděn tedy tvar fingit amorem) ani ⏑⏑, –, nejsou-li první dvě slabiky jedním slovem (tedy je zapověděn tvar: omnibus aegre, ale připuštěn deus aegre). Důvod, který pro ten »zákon« uvádí, sotva koho přesvědčí.

Rozvede-li se these anapaestu, vzniká prokeleusmatik (⏑⏑⏑́⏑); ale tato skupina čtyř slabik krátkých vzniká v trimetru také tehdy, setká-li se tribrachys nebo daktyl s anapaestem (⏑⏑́⏑, ⏑⏑ –́ a – ⏑́⏑, ⏑⏑ –́).

Pozn. 20. O otázce, je-li takové spojení tribrachye nebo daktylu s anapaestem přípustno, a jak třeba ty skupiny měřiti, je starý spor, vzniklý již před *Hermannem* (srv. El., str. 126 n., Ep. 56 n., *Christ* M.[2], str. 328, *Zambaldi* M., str. 321 n. a *Rossbach* M.[3], str. 227 n.). Skupina ⏑⏑⏑, ⏑⏑ – může býti dělena také jinak: ⏑⏑⏑́⏑, ⏑ –́, tak že místo tribrachye a anapaestu vzniká prokeleusmatik (rovný anapaestu) a iamb. Obojí dělení ⏑⏑⏑́⏑, ⏑–́ i ⏑⏑́⏑, ⏑⏑ –́ je rhythmicky přípustné. *Hermann* a po něm i *Rossbach* na u. m. zavrhovali dělení druhé, při němž prokeleusmatik stojí zdánlivě místo trocheje (⏑⏑́⏑, ⏑⏑ –́ = ⏑ – ⏑ –). Myslíme-li si totiž trimetr, v němž se vyskytuje tato skupina (⏑⏑⏑⏑⏑ –),

⏑ – ⏑ –, ⏑⏑⏑⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –,

tedy lze jej děliti, odlučujeme-li anakrusi, buď

a) ⏑, – ⏑, – ⏑⏑, ⏑⏑⏑, – ⏑, – ⏑, –

nebo *b*) ⏑, – ⏑, – ⏑, ⏑⏑⏑⏑, – ⏑, – ⏑, –.

Tvar *b*), ve kterém ⏑⏑⏑⏑ (takt čtyrdobý) stojí místo trocheje, je prý rhythmicky nepřípustný, a proto je prý správné dělení první, t. j. dělíme-li verš správně bez anakruse, dělení v prokeleusmatik a iamb (⏑⏑⏑⏑, ⏑ –́).

Divím se, jak tento bezcenný důvod Hermannův mohl působiti i na Rossbacha, jenž druhé měření sice zavrhl jako rhythmicky nevysvětlitelné, ale přece je v praxi připouštěl. Dělíme-li trimetr onen správně, tedy může povstati buď tvar

⏑ –, ⏑ –, ⏑⏑⏑⏑, ⏑ –, ⏑ –, ⏑ –,

kde v třetím taktu je prokeleusmatik, ve čtvrtém iamb, nebo tvar

⏑ –, ⏑ –, ⏑⏑⏑, ⏑⏑ –, ⏑ –, ⏑ –;

kde v třetím taktu je tribrachys, ve čtvrtém anapaest. Obojí je rhythmicky přípustno a vysvětlitelno. Jak staří sami dělili, jest těžko říci bez určitých svědectví. Hermann celou otázku špatnou terminologií (tím že mluvil o prokeleusmatiku, stojícím místo trocheje nebo iambu) a nesprávným výkladem jen zamotal. *A. Taccone* TG., str. 67 připouští správně obojí možnost a soudí, že rozhodnouti tu může jen »interpunkce, zakládající se na logickém spojení slov«. *C. Reisig*, Coniectaneorum in Aristophanem libri duo, liber primus, Lipsiae 1816, str. 12, zastával se dělení ⏑⏑⏑, ⏑⏑ – ve verších, jako v Arist. Orn. 108

ποδαπὼ τὸ γένος; ὅθεν αἱ τριήρεις αἱ καλαί,

kde ⏑⏑⏑ a ⏑⏑– jsou odděleny »caesurou« (lépe řečeno interpunkcí). Zajisté je v tom případě toto dělení případnější, ba jedině přípustné. Co proti tomu namítá *Christ* M.², str. 328, jsou pouhá slova. Také *J. Rumpel* (Phil. 28, 1869, str. 626) klonil se k tomuto dělení.

Skupina čtyř slabik krátkých může se vyskytnouti v trimetru v těchto třech případech.

1. Místo anapaestu: ⏑⏑ ⏑́ = ⏑⏑⏑́⏑. Míra ta je všude nutná, kde se tato skupina čtyř slabik krátkých octne po iambu nebo spondeji a před spondejem nebo daktylem. Poněvadž spondej nebo daktyl může státi jen na lichých místech verše, tedy tento prokeleusmatik, stojící po něm nebo před ním, může býti jen v druhém nebo čtvrtém taktu; srv. Aristof. Ach. 78

τοὺς πλεῖστα δυναμένους καταφαγεῖν τε καὶ πιεῖν
– –́ ⏑⏑⏑́⏑, – –́⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –

(bylo opravováno φαγεῖν nebo δυνατούς); ib. Batr. 76

εἶτ' οὐχὶ Σοφοκλέα πρότερον ὄντ' Εὐριπίδου
– –́ ⏑⏑⏑́⏑, – –́⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –

(bylo opravováno οὐ m. οὐχὶ); ib. Hipp. 7, Ach. 437

Εὐριπίδη, 'πειδήπερ ἐχαρίσω μοι ταδί
– – ⏑ –, – – ⏑⏑⏑́⏑, – – ⏑ –

(opravováno ἐχαρίσω ταδί), a j. v.

Tento prokeleusmatik, stojící místo anapaestu, činí plynnému čtení verše značné obtíže. Hledíme-li k tomu, že míst, kde se vyskytuje, je málo a že velmi lehkými změnami lze docíliti jeho odstranění a plynnějšího rhythmu verše, zdá se mi pravdě podobné, že se dostal do textu omylem a že jej někteří vydavatelé právem odstraňují.

2. Skupinu slabik – ⏑⏑⏑⏑ –, zabírá-li celou jedinou dipodii, jest možno děliti pouze v daktyl a anapaest. Jiné dělení není ani možno; srv. Machonův frg. 2, 11

εἴσαγε διὰ πασῶν Νικολαΐδας Μυκόνιος.

Aristof. Ach. 733

ἀκούετον δή, ποτέχετ᾽ ἐμὶν τὰν γαστέρα

(bylo opravováno v *πότεχ᾽* a jinak).

V třetí dipodii taková skupina není možná, poněvadž poslední takt trimetru je i u básníků komických vždy čistým iambem.

Pozn. 21. Skupinu daktylu a anapaestu zavrhuje jakožto nepřípustnou podle starších filologů *Hermann* El., str. 153, Ep. str. 57 i *Dindorf* na u. m., str. 36. Dosvědčena je i nápisně CIG, I, 569, 5 (str. 493)

ζῆθι τὸν ἐπίλοιπον ἐν βίῳ χρόνον καλῶς,

na kterýž příklad, jakož i na příklad z Machona Dindorf arci váhy nekladl. Ale jestliže trpěli básníci komičtí skupinu daktylu a anapaestu v řadách anapaestických, proč by ji nebyli mohli trpěti i v trimetru iambickém?

3. Skupinu ⏑⏑⏑⏑⏑ – lze děliti buď ⏑⏑⏑́⏑, ⏑ –́ (v prokeleusmatik a iamb) nebo ⏑⏑́⏑, ⏑⏑ –́ (v tribrachys a anapaest); srv. Aristof. Lys. 1148

ἀδικίομες· ἀλλ᾽ ὁ πρωκτὸς ἄφατον ὡς καλός,

Thesm. 285

τὸ πόπανον, ὅπως λαβοῦσα θύσω τοῖν θεοῖν

(opravováno v *πόπανον, τὰ πόπαν᾽, τὸ πόπανον ὡς*), ib. Nef. 663

ἀλεκτρυόνα κατὰ ταὐτὸ καὶ τὸν ἄρρενα.

Pozn. 22. *Rossbach* M.[3], str. 229 soudí, že konec slova po třech slabikách krátkých, jež následují v mnohých případech po první dlouhé (tedy na př. u Aristof. Nef. 663 po *ἀλεκτρυόνα*) svědčí o dělení ⏑⏑⏑, ⏑⏑ –, ač sám toto dělení pokládá neprávem za povážlivé. U Platona frg. 188

Α. οὗτος, τίς εἶ; λέγε ταχύ; τί σιγᾷς; οὐκ ἐρεῖς

konec slova svědčil by spíše o dělení ⏑⏑⏑́⏑, ⏑ –. Ale podle konců slov o skladu těchto taktů souditi nelze.

Opravovati taková místa, z nichž ovšem leckterá vskutku zdají se zkažena, jen z metrických příčin, je nemístné. Skupinu ⏑⏑⏑⏑⏑ – nelze všude tak snadno odstraniti, i jde pouze o její správné dělení. I dělení ⏑⏑⏑́⏑, ⏑ –́ i dělení ⏑⏑́⏑, ⏑⏑ –́ je rhythmicky přípustné. Hledíme-li však k tomu, že skupinu – ⏑⏑ ⏑⏑ – lze děliti jen v daktyl a anapaest, zdá se mi pravdě podobnější, že i tuto třeba děliti v tribrachys a anapaest, nikoli v prokeleusmatik a iamb. Tak soudí vedle J. Rumpela i G. Dindorf na u. m., str. 36; srv. i pojednání Perschinkovo, str. 363 n., jenž chce arci tvar taktů – ⏑⏑, ⏑⏑ – i tvar ⏑⏑⏑, ⏑⏑́ – (anebo ⏑⏑⏑⏑, ⏑ –) aspoň v nové komoedii odstraňovati konjekturami, jistě neprávem.

Starší básníci lyričtí a tragikové se prokeleusmatiku vůbec vyhýbali; rovněž tak básníci římští. Avšak u Seneky a skladatele Octavie vyskytuje se v prvním taktu 17krát, podobně v Syrových sentencích i u Terentiana: srv. Sen. Troad. 955 (vide ut ánimus): Hippol. 1284 (patefácite acerba), Med. 673 (pavet ánimus) a výklad PLESSISŮV TM., str. 156.

Pozn. 23. *Plessis* TM., str. 159 tvrdí, přihlížeje ovšem hlavně k scenickým básníkům starším, že prokeleusmatik nesmí býti dělen ◡◡◡, ◡ ani ◡, ◡◡◡, že jsou tedy zapověděny tvary g e n é r a si|bi i si|bi g e n é r a. Z malého počtu anapaestů v trimetru pozdějších dob nelze správnost toho »zákona« posouditi.

Místo diiambu může, jak nyní víme, státi i choriamb (v. výše, str. 290 n.). V trimetru dialogickém vyskytuje se to patrně napodobením řad melických, vždy jen v p r v n í dipodii.

Pozn. 24. Jednali o tomto choriambu v trimetru *I. Luthmer*, De choriambo et ionico a maiore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII, Argentorati 1885), str. 79 n., *H. Weil*, Un péan Delphique à Dionysos (Bulletin de correspondance hellénique 19, 1895, str. 414) a *Masqueray* TMG., str. 165 n.

P o s l e d n í t a k t trimetru jest vždy čistý iamb; ježto trimetr jest metron, na jehož konci smí státi slabika volná, stává ovšem někdy na jeho konci i pyrrhichius (◡◡). Velikou výjimkou užil Aristof. Batr. 1203

καὶ κωδάριον καὶ ληκύθιον καὶ θυλάκιον

v posledním taktu tribrachye (DINDORF na u. m., str. 38), ač nemá-li se poslední takt tohoto trimetru pokládati za anapaest (CHRIST M.², str. 338), což by ovšem také bylo výjimkou.

Neprávem se tvrdilo (CHRIST M.², str. 337, ZAMBALDI M., str. 314 n., A. TACCONE TG., str. 36 n.), že prý koncové jednoslabičné slovo je vadné, jestliže úzce nesouvisí se slovem předešlým, ač starověké doklady svědčily o opaku. Slov jednoslabičných, i příklonných (jako v Sof. Aiantu 1 *δέδορκά σε*) i nepříklonných, je na konci trimetru dost. Obava novověkých metriků, že se šestý takt, končící se jednoslabičným slovem nepříklonným, pro pausu na konci slova rozpadne, jest zase úplně zbytečná.

Pozn. 25. *J. H. Wright*, Studies in Sophocles (HSt. 12, 1901, str. 159 n.), soudí neprávem, že na konci trimetru, jímž nekončí se smysl, v tom případě, že se končí samohláskou a následující trimetr také počíná se samohláskou, má státi samohláska dlouhá nebo dvojhláska, anebo že následující trimetr má se počínati anapaestem. Kde toho není (jako v Sof. El. 461), tam prý třeba na konci prvního trimetru uznati pausu.

H. Draheim v recensi spisu *Tacconova* (WklPhil. 1904, sl. 909) chce, aby se zkoumalo, zdali krátká slabika na konci trimetru není zdloužena skupinou hlásek následujícího trimetru, jestliže nepusobí tu interpunkce nebo konec věty. To vše je zbytečné. Volná slabika na konci trimetru, jako na konci každého metra jest úplně oprávněna.

Trimetr má se jakožto metron končiti plným slovem, a to takovým, po kterém jest možna pausa, nikoliv slovem, které se buď těžko od ná-

sledujících slov trhá nebo které vůbec od nich vlastně odděliti nelze. Ale básníci jednotlivé trimetry spojovali někdy úžeji a končili je i slovy, která se začátkem následujícího trimetru souvisela dosti těsně: srv. Aisch. Pers. 460 n. *τοξικῆς τ' ἀπὸ | θώμιγγος ἠράσσοντο*; ib. Choef. 1005 n. *ἐν δόμοισι μὴ | γένοιτ'* . . .; Sof. Ant. 409 *ἢ κατεῖχε τὸν | νέκυν*, OT. 555 *χρείη μ' ἐπὶ | τὸν σεμνόμαντιν*, Fil. 626 *εἶμ' ἐπὶ | ναῦν*. Podobných míst je také u Euripida dosti. Patrně byli staří básníci méně úzkostliví než někteří moderní metrikové, kteří i taková místa chtěli měniti.

Tak je tomu také i u básníků komických. Básníci tito nehrozí se ani interpunkce před poslední slabikou; srv. Antif. frg. 190, 14

τί οὖν ὄφελος τῶν νησιαρχῶν ἐστι; δεῖ.

ib. 233. 4 n. (*ἐμβρόντητος, ὡς | οἶμαι δικαίως* . . .), a j. v.

Eupolis dokonce jednou, v Baptech frg. 73, proti všemu pravidlu dovolil si převésti slovo z trimetru do trimetru:

ἀλλ' οὐχὶ δυνατόν ἐστιν· οὐ γὰρ ἀλλὰ προ-
βούλευμα βαστάζουσι τῆς πόλεως μέγα.

Pozn. 26. O těchto úkazech jedná *E. Leutsch*, Metrische Fragmente. IV. Die Wortbrechung (Phil. 11, 1856, str. 750 n.), **J. Rumpel*, De trimetri Graeci exitu (Gymn.-Progr. Insterburg 1872), *R. Klotz*, Grundzüge altrömischer Metrik, Leipzig 1890, str. 188 n., jenž rozšiřuje své pozorování i na tetrametr, *Perschinka* na u. m., str. 367 n., *C. v. Holzinger*, Lykophron's Alexandra, Leipzig 1895, str. 85, *I. H. Wright* na u. m. (HSt. 12, 1901, str. 157 n.) a *A. Taccone* TG., str. 35 n.

Sofokles dovoloval si na konci trimetru také elisi (tak zv. *ἐπισυναλοιφή*), jak již bylo vyloženo (R., str. 44). Učinil prý to podle vzoru Kalliovy *τραγῳδία γραμματική* (Athen. 10 p. 453 *e*). Aischylos a Euripides episynaloify nemají. V Eur. If. Taur. 961 jest ovšem podobný případ (*δίκην τ'*), ale tam Elmsley vším právem *τ'* podle smyslu vymýtil. Aristofanes ji tu připustil třikrát (Orn. 1716 *θυμιαμάτων δ'*, Batr. 298 *καλεῖς μ'*, Ekkles. 351 *ἐμοὶ δ'*).

Christ M.², str. 338 raději by podle některých rukopisů taková elidovaná slůvka jednoslabičná (jsou to mimo zájmeno *μὲ* jen částice *δὲ* a *τὲ*) kladl na začátek druhého verše. Tam by však tato slůvka, která se pojí těsně k slovům předešlým, byla ještě méně na místě. Ostatně episynaloifa předpokládá těsné splynutí obou trimetrů (nebo bez těsného splynutí elise není možná), a je vždy vlastně porušením pravidla, že trimetr jako metron jest samostatná rhythmická řada.

Pozn. 27. O episynaloifě jedná *A. Taccone* TG., str. 36 n. *H. Draheim* v recensi tohoto spisu (WklPhil. 1904, sl. 909) připomíná, že při episynaloifě nikdy není na konci trimetru slabika volná; při těsném splynutí obou trimetrů arci ani jinak býti nemůže. Připomněli to ostatně již jiní (na př. *Dindorf* na u. m., str. 38). Dále jedná o ní *I. H. Wright* na u. m. (HSt. 12, 1901, str. 151 n.).

Latinský trimetr nekončívá se jednoslabičným slovem mimo est a es, jež s předešlým slovem někdy i afaeresí splývají (Plessis TM.,

str. 171 n.). Podrobnější zákony o konci latinského trimetru, ale zbytečné, má MÜLLER RM.², str. 262.

Pozn. 28. Zajímavo jest, že v době alexandrijské řecký trimetr skládán bývá vůbec přísněji, po způsobu trimetru starých lyriků; Lykofron, básně řecké anthologie a také nápisné trimetry, uveřejněné u *G. Kaibela*, Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta. Berolini 1878 (v. index), složeny jsou tímto přísným způsobem. Jedná o tom také *W. Meyer*, Die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie (ABA. 17, 1886, str. 3 n.), na str. 110 n. (»Geschichte des griechischen und lateinischen Trimeters in den späteren Zeiten«).

S tvarem taktu souvisí do jisté míry také tak zv. Porsonovy zákony. Jsou to celkem tři zákony, a to tyto.

1. Zřídka zabrán bývá takt třetí nebo čtvrtý celým slovem nebo částmi slov (PORSON Hec., str. XXVII n.), leda chce-li básník naznačiti úmyslně »drsností« verše, takto ustrojeného, něco určitého, na př. namáhání Peršanů v Aisch. Pers. 509

Θρήκην περάσαντες μόγις πολλῷ πόνῳ.

Smysl nejasně vysloveného pravidla jest ten, že jen zřídka končí se slovo v taktu třetím, jiné pak začíná taktem čtvrtým, nebo, vyjádříme-li se ještě jasněji: po třetím taktu zřídka bývá u tragiků vadná diaerese. Učené pravidlo to je zhola zbytečné. Přijímá je také HERMANN El. 110, Ep. 51. V novějších metrikách tento zbytečný zákon právem se již neuvádí.

2. Nikdy není u tragiků zabrán takt třetí a čtvrtý jediným slovem (PORSON Hec., str. XXVIII). Místa, která tomu »zákonu« odporovala, Porson opravoval. Srv. Aisch. Pers. 501

στρατὸς, περᾷ κρυσταλλοπῆγα διὰ πόρον.

Proti tomu zákonu vyslovil se již HERMANN El., str. 112 n. a Ep., str. 51; z novějších metriků Alexanderson GM., str. 135, jiní pak tiše tím, že ho neuváděli. V třetím nebo čtvrtém taktu bývá caesura; kde tyto takty zaplněny jsou jediným slovem, arci caesury není. Správně měl býti tedy zákon ten vysloven jinak: že trimetr má míti caesuru buď v třetím nebo čtvrtém taktu. Kde jí není, jest verš bez caesury. Avšak jen z té příčiny, že caesury nemají, nelze trimetry takové opravovati (v. výše, str. 319 n.).

3. Více víry došel zákon třetí, i v novějších metrikách často opakovaný (PORSON Hec., str. XXXII n.): Jestliže tragický trimetr končil se slovem míry kretické (– ⏑ –), a před tímto slovem stálo slovo delší jedné slabiky, byl pátý takt buď iamb, buď tribrachys. Tedy jsou vadné verše, jako v Eur. Hek. 343

κρύπτοντα χεῖρα καὶ πρόσωπον τοὔμπαλιν

(dobré rukopisy mají tu ostatně *ἔμπαλιν*) nebo v Eur. Ionu 1

Ἄτλας ὁ χαλκέοισι νώτοις οὐρανὸν.

Pravidlo toto platí i tehdy, když koncový kretik jest dělen – ⏑, – (ἐστὶ δή, σοί γε μήν) nebo –, ⏑ – (τῷ καλῷ, ἐν βροτοῖς), jestliže v tomto druhém případě slovo jednoslabičné (člen, předložka, zájmeno τίς, částice ὡς, οὐ, καί a pod.) je spojeno úžeji se slovem následujícím než s předchozím. Jestliže však v této skupině –, ⏑ – první slabika dlouhá kloní se k předchozímu slovu a splývá s ním, zákon ten neplatí; tu může slabika předchozí býti dlouhá neboli v pátém taktu může státi spondej; na př. správný jest verš v Sof. Fil. 788

προσέρχεται τόδ᾽ ἐγγύς· οἴμοι μοι τάλας.

Rovněž tak může v pátém taktu státi spondej, jestliže první dlouhá slabika kretiku (–, ⏑ –) obsahuje slovo sice nepříklonné, avšak takové, jež nemůže počínati myšlenku nebo verš, j. γάρ, γοῦν, μέν, ἄν (jen že ἄν má se k předešlému slovu pojiti s elisí); na př. v Sof. El. 413

εἴ μοι λέγοις τὴν ὄψιν, εἴποιμ᾽ ἂν τότε.

Verše, jež svědčí proti tomuto pravidlu, Porson opravuje (str. XXXVI a XXXVII n.).

Často brání tomu pravidlu tvary slova οὐδείς; na př. v Sof. OK. 1022

εἰ δ᾽ ἐγκρατεῖς φεύγουσιν, οὐδὲν δεῖ πονεῖν;

neboť οὐδείς je slovo dvojslabičné, a v tom případě před koncovým kretikem má podle pravidla státi slabika krátká. Porson myslí, že vyhoví pravidlu, píše-li místo οὐδείς, οὐδέν a pod. οὐδ᾽ εἷς, οὐδ᾽ ἕν! Rovněž tak třeba leckde, aby se vyhovělo pravidlu, psáti před koncovým kretikem ἥμιν, ὕμιν (m. ἡμῖν, ὑμῖν; někteří vydavatelé píší ἡμὶν, ὑμὶν); na př. v Sof. El. 1328

ἢ νοῦς ἔνεστιν οὔτις ὑμὶν ἐγγενής (ὑμῖν rukop.).

Výjimek z tohoto učeného pravidla, o nichž Porson soudí, že vznikly porušením textu, jest dosti.

Pozn. 29. Podle *A. Taccona* TGF., str. 3 n. připadá u Aischyla, Sofoklea a Euripida asi jedna výjimka na 8, hledíme-li i k fragmentům, na 6, v Euripidově Kyklopu jedna na 4 trimetry. U Aristofana mají se trimetry pravidelné k nepravidelným, jako 1 : 2; komoedie dorská jest uprostřed mezi dramatem satyrským a komoedií attickou. Taccone uvádí podrobnější počty, týkající se jednotlivých básníků komických. Výjimek jest tedy více než dost. Ale výklad jeho o tomto pravidle v TG., str. 33 n. není docela správný; pokládá leccos za výjimku, co Porson sám za výjimku nepokládal, a proto třeba k jeho tvrzením chovati jistou nedůvěru.

Proč toto podivné pravidlo vzniklo, Porson nepokouší se vyložiti, mluvě jenom (str. XXXII n.) o jakési caesuře neboli pause před tímto kretikem, která snad podle jeho domnění, zřejmě nevysloveného, byla příčinou toho pravidla.

Pozn. 30. *Hermann* El., str. 113 n., Ep., str. 52 pravidlo Porsonovo schválil, ale, stavě se proti snaze Porsonově opravovati vše, co se pravidlu

příčilo, hleděl výjimky a pravidlo samo vysvětliti. Verše, uvedené Porsonem, mají prý **skoro** vesměs caesuru po čtvrté arsi nebo diaeresi po třetím taktu; při té caesuře a diaeresi druhá část verše, je-li sama bez další caesury, nemá prý vhodného rhythmu, a proto ji básníci dělili caesurou před koncovým kretikem, připouštějíce před ním v případech, uvedených Porsonem, také slabiku dlouhou. **Není-li však v takovém verši caesura po čtvrté arsi nebo diaerese** po třetím taktu, nýbrž caesura po třetí arsi, je prý dlouhá slabika před kon**covým kretikem velmi drsná, jako na př. v Aisch. Choef.** 903

κρίνω σε νικᾶν, καὶ παραινεῖς μοι καλῶς.

Je prý nelibé, aby na konci delší řady hlas pronášením dlouhé slabiky se zastavoval, jako by měla následovati nějaká delší řada, k jejimuž pronesení třeba většího napětí sil (str. 115). Ale Hermann připouští i z pravidla takto vysvětleného rovněž výjimky: básníci připouštěli prý je, buď aby docílili nějakého dojmu **(na př. v Eurip. Ionu 1), nebo při vlastních jménech, jako v Aisch. Pers.** 321

νομῶν, ὅτ' ἐσθλὸς Ἀριόμαρδος Σάρδεσι.

Správné jsou prý ty verše s koncem –, – ⏑ – (tedy se slabikou dlouhou před kretikem), které mají caesuru po čtvrté arsi, diaeresi po třetím taktu nebo interpunkci v první části verše. Dělení tvarů slova *οὐδείς* Hermann právem zavrhl.

Není divu, že tento mikrologický a podivný zákon byl i jinými všelijak vykládán a měněn. ***F. E. Kohlrausch***, De diaeresi in medio trimetro iambico apud Sophoclem (Diss. Gottingae 1838), str. 30 upravil jej takto: »Stojí-li před caesurou v pátém taktu trimetru slovo delší jedné slabiky, nutno, aby arse pátého taktu byla krátká. Ale caesury tu není, jsou-li slova pátého taktu spojena přirozeně nebo elisí.« ***Gotthold***, Über den Schlusskretikus des iambischen Trimeters der Griechen und Römer (ZGW. 8, 1854, str. 695 n.), vytýká Porsonovi, že nehledí případů, kdy se první slabika kretiku nepojí k předchozímu slovu, nýbrž předchozí slabika ke kretiku, jako na př. v Eur. Hek. 3 ***παῖς γεγὼς τῆς Κισσέως*** a j. (což není správná výtka; v. výklad ***Porsonův***, Hec., str. XXXIII dole), souhlasí s některými výklady Hermannovými, kterými »caesuru« před kretikem omlouvá, **a pokládá koncový kretik vůbec za nevhodný. Soudí, že se** nevhodnost jeho mírní, je-li spojen s předchozími slovy elisí nebo tím, že je první jeho slabika slovo příklonné, nebo že předchozí slabika pojí se těsně ke kretiku. Gotthold pokládá tedy »caesuru« před kretikem, jež prý i u Aristofana jest **řídká, za vadnou; vadná není prý jen tehdy, lze-li ji nějak omluviti (na př.** nezbytností při užití vlastního jména) nebo lze-li ji skrýti řádným přednesem, při němž pausa před kretikem mizí: řeckému sluchu prý se kretický konec trimetru nelíbil, ať je před ním slabika krátká nebo dlouhá. Také Římané hleděli pausu před ním skrýti, pokud ji nepodržovali úmyslně: skrývali ji na př. elisí (j. Catullus a Seneca), ač někteří Římané spojování kretiku s předchozími slovy vůbec nehleděli (na př. Horatius, Faedrus, a zvláště Plautus a Terentius). Gotthold tedy pravidlo Porsonovo úplně změnil: podle něho je **každý** koncový kretik v trimetru vadný, ať následuje po slabice krátké nebo dlouhé: míst, kde se přece vyskytuje, nemění, ale všelijak je omlouvá. ***G. Dindorf***, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici Graeci, ed. V, Lipsiae 1869), str. 37, schválil zákon Porsonův, ale vyslovil se proti tomu, aby výjimky byly odstraňovány změnami, i proti psaní *οὐδ' εἷς* a p., jakož i proti tvarům ***ἡμὶν, ὑμὶν*** **u Aischyla, jenž prý jich, rovněž jako Euripides, neužívá.**

O zákoně tom jednal dále i *N. Wecklein*, Studien zu Aeschylus, Berlin 1872, str. 130 n. Porsonův zákon připouští prý dvě výjimky:

1. Slova příklonná a ἄν po elisi jsou tak úzce spiata s předešlým slovem, že činí s ním jedno slovo. Uvádí toho hojně dokladů, jež prý jsou nezávadné.

2. Dlouhá arse pátého taktu, tvořená poslední slabikou několikaslabičného slova, je nezávadná, je-li hlavní caesura ve čtvrtém taktu; na př. v Eur. Ionu 1.

Správnost zákona toho, připouštěje arci pro satyrské drama výjimky, uznává i ve svém nejnovějším vydání Kyklopa (Euripides Kyklops. Einleitung und Kommentar, Leipzig und Berlin 1903), str. 7.

F. Philipp, Der jambische Trimeter und sein Bau bei Sophocles (Programm des k. k. deutschen Neustädter Staats-Gymnasiums zu Prag 1879), str. 15 zákon Porsonův schvaluje, ježto prý caesura v pátém taktu vadí, je-li takt ten nesměrný. Méně nápadná je prý ta caesura, jsou-li slova těsněji spojena; na př. je-li v arsi pátého taktu člen, předložka, záporka a pod. (srv. Sof. El. 85), nebo je-li these pátého taktu slovo příklonné nebo s předchozími slovy těsněji spojené (na př. v Sof. El. 23). Za těch podmínek jest nesměrný spondej v pátém taktu dovolen. Ve všech těch případech je prý po čtvrtém taktu diaerese až na osm veršů, jež jsou nápadné; některé z nich Philipp opravuje a také některé jiné odchylky buď omlouvá buď podezřívá.

O téže věci jednal i **A. Platt*, On the iambic trimeter (JPh. 18, 1892, str. 161 n.). *H. Draheim* v recensi spisu Tacconova (WklPhil. 1904, sl. 909 n.) praví, že Porsonův zákon není zákonem, nýbrž výjimkou z pravidla. Dlouhé slabiky s elisí, která slova spojuje, předložky, člen, slova bezpřízvuká nepůsobí prý výjimek.

Rozličné výklady o caesuře pátého taktu soustředil a rozhojnil **J. Oberdick*, Kritische Studien, I, Münster 1884, str. 51 (srv. *Rossbach* M.[3], str. 223). »Caesura« v pátém taktu (tedy před koncovým kretikem) je prý dovolena: 1. je-li arse pátého taktu krátká, ať již je tvořena jednoslabičným slovem nebo koncem slova několikaslabičného; 2. je-li arse dlouhá a zaplněna jednoslabičným slovem; 3. je-li však tvořena dlouhou koncovou slabikou slova několikaslabičného, tragikové připouštěli zpravidla caesuru tuto jen v těchto případech: α) když these pátého taktu byla po slově příklonném nebo po ἄν s předchozí elisí (tuto výjimku připustil již *Porson*); β) když hlavní caesura je ve čtvrtém taktu (jak učil *Wecklein* na u. m.); γ) u jmen vlastních; δ) jestliže těžkým rhythmem má býti docíleno jistého dojmu, nebo žádá-li smysl těžšího rhythmu (jak připustil již *Hermann*). Básníci komičtí toho »zákona« nehledí; iambografové nepřestupují ho nikdy, tragikové zřídka.

Za důvod toho zákona uvádí *Rossbach* M.[3], str. 223 toto. Pátá these, předchází-li ji caesura a ritardando dlouhé arse, žádá prý si příliš silného iktu, jenž je v ní nevhodný a ničí rhythmický souměr.

Zákona Porsonova týká se také syntaktický článek *G. Dottina*, Les composés syntactiques et la loi de Porson (RPh. 25, 1901, str. 197 n.). Dottin v zákon tento věří, zkoumá konce iambických trimetrů v částech některých tragoedií (str. 200 n.), ale připouští na str. 204, že v Euripidově Orestu a v Ifigenii Aulidské jest mnoho příkladů, kde se zákona toho nehledí; odchylky méně četné jsou ovšem i jinde.

Ze soubornych metrik schvaluje úplně »zákon« Porsonův *Christ* M.[2], str. 338 a hledí jej také znova vysvětliti: spondej pátého taktu, způsobený koncem slova několikaslabičného, působí prý takový konec trimetru, že koncový kretik za přední částí verše spíše pokulhává než s ní souvisí; tato obtíž se nevyskytuje, není-li první slabika spondeje koncem několikaslabičného slova nebo je-li ve verši caesura po čtvrté arsi. Schvaluje jej dále *Plessis* TM., str. 145 n., *Havet-Duvau* M.[2], str. 102, jenž jej rozšiřuje dokonce i na druhý takt tragického trimetru. Schvaluje jej docela *Semitelos* EM., str. 423 n. i *Gleditsch* M.[3], str. 141 a *Masqueray* TMG., str. 174 n., ačkoli opírá se tomu, aby se výjimky odstraňovaly změnami textu proto, že nevyhovují pravidlu, vyzpytovanému moderním metrikem. *Ussing* GRM., str. 117 n. vyslovuje se o zákoně Porsonově velmi střízlivě, přikládaje mu málo významu a jeho oprávněnosti hrubě nevěří.

Jak viděti, nápad Porsonův má dosud mnoho přívrženců, a přece jest to nápad zcela jistě bezvýznamný. Není to zákon; nebo zákon, který připouští tolik výjimek, přestává býti zákonem. Porson hleděl ovšem výjimky odstraniti změnami textu. Ti však, kdo po něm vyslovili se právem proti odstraňování těchto výjimek a přece ještě schvalují jeho pravidlo, dopouštějí se vlastně nedůslednosti: měli raději přiznati, že tam, kde se připouští tolik výjimek, pravidelnost přestává (srv. ukázky výjimek, sestavené od Dindorfa na u. m., str. 37 a od Masqueraye TMG., str. 175 n.). Nikdo také neuměl naznačiti nějakou pravdě podobnou příčinu toho zákona.

Příčiny, od některých uváděné, jsou naprosto subjektivní a strojené. Končí-li se trimetr slovem nebo skupinou úzce souvislých slov míry ⏖ ⏑ –, má býti u tragiků podle tohoto zákona předchozí slabika krátká (tedy pátý takt čistý), náleží-li několikaslabičnému slovu, ale může býti dlouhá (tedy pátý takt může býti nesměrný), náleží-li slovu jednoslabičnému. Jest prý tedy správný verš v Aisch. Prom. 52

οὔκουν ἐπείξῃ τῷδε δεσμὰ περιβαλεῖν.

v Sof. OT. 458

ἀδελφὸς αὐτὸς καὶ πατήρ, κἀξ ἧς ἔφυ.

ale jsou nesprávné verše v Sof. OK. 1022

εἰ δ' ἐγκρατεῖς φεύγουσιν, οὐδὲν δεῖ πονεῖν

nebo v Sof. Aiantu 995

μάλιστα τοὐμὸν σπλάγχνον, ἣν δὴ νῦν ἔβην.

ježto prý slova *ἣν δὴ* souvisí těsně (srv. Sof. OK. 1543 a j.), nebo v Eur. Ionu 1

Ἄτλας ὁ χαλκέοισι νώτοις οὐρανὸν, a j. v.

V komoedii se takové nesprávné verše připouštějí: zákon ten platí jen pro tragoedii. Ale proč takové verše nevadily básníkům komickým? Za příčinu zákona uvádí se caesura před koncovým kretikem. Jestliže před tou caesurou je slabika dlouhá, hlas prý se na ní zadržuje, a přízvuk rhythmický páté these příliš vzmocňuje (Rossbach), verš se tím trhá:

jeho kretický konec se tím od ostatního verše odděluje (CHRIST) atd. Divím se, že kdo věří takovému povídání. Ať jest před tím kretikem slabika dlouhá nebo krátká, vyslovíme verš stejně a se stejným přízvukem na páté thesi. Staří tu různosti necítili, a proto toho »zákona« vskutku nehleděli.

Při tomto »zákonu« působí zase mocně neblahé domnění o pauše na konci slova; proto se také tolik vyšetřovalo, jaká z jednoslabičných slov smějí státi podle tohoto zákona v pátém taktu (OBERDICK), proto se soudilo, že předchozí caesura nebo interpunkce některé výjimky zmírňuje (WECKLEIN), atd. Vše to je zbytečné. Před tímto kretikem vůbec není caesury ani přestávky, pokud by na tom místě nebylo skutečné přestávky v řeči (jako na př. v Sof. OT. 436 . . . *οἵ σ' ἔφυσαν, ἔμφρονες*). Mělo se tedy při tom zákoně hleděti aspoň ke skutečným přestávkám před kretikem. Jakmile však na tomto místě nemůžeme uznati caesury, zmizí všecka oprávněnost tohoto zákona, malicherného a nesprávného.

Něco pravdy však asi ten »zákon« přece v sobě tají: že totiž tragikové častěji než básníci komičtí mívali v trimetru pátý takt čistý, nikoli nesměrný. Ale nesměrnost tohoto taktu dokonce nezávisela na domnělé caesuře před koncovým kretikem. Celá tato otázka stála by ještě za podrobné, systematické probrání, arci ne v kolejích, vyježděných Porsonem a jinými metriky; nepochybuji, že by prázdnost tohoto zákona vyšla velmi zřetelně na jevo.

Z básníků latinských nezachovával prý Porsonova zákona Seneca, ač výjimek je u něho málo, a lze prý je omluviti (MÜLLER RM.², str. 263). Ani Horatius ho nedbal, leč v poslední epodě (*A. MEINEKE ve vydání Horatia, ed. 2., Berlin 1854, p. XXXVIII).

Pozn. 31. *Th. Birt* v poznámce 1. k *Friedländerově* vydání Martiala (I, Leipzig 1886), str. 27 tvrdí, že Martialis má někdy před koncovým kretikem trimetru slovo čtyř i několika dob bez synaloify, která by patrně měla takové slovo s následujícím slovem spojovati (na př. 1, 49, 1: non tacende | gentibus). Taký konec jest prý mdlý (schlaff). Seneca mívá prý jej zřídka, skladatel Octavie a Hercula Oetaea nikdy (*Th. Birt*, Zu Seneca's Tragoedien, RhM. 34, 1879, str. 559 n.). To vše je náhodné; že by takové verše byly mdlé, je zcela subjektivní mínění, zakládající se zase na nesprávné víře v pausu na konci slov.

Koncový kretik trimetru nemíval v latinském senáru první dlouhou slabiku rozvedenou: v pátém taktu nerad tedy stál takt rozvedený. Vyskytuje se jen v pěti trimetrech Senekových (na př. v Med. 471, 266). Jinde je toto rozvedení velikou výjimkou (MÜLLER RM.², str. 171 n., GLEDITSCH M.³, str. 287).

Pozn. 32. Jestliže trimetr latinský končí se slovem dvouslabičným, pátý takt nesmí prý býti slovo míry iambické, ježto by se zdálo, že trimetr končí se dvakrát (*Havet-Duvau* M.², str. 123, *Plessis* TM., str. 170 n.). Takt pátý má tedy býti v tom případě nesměrný. Řekové tohoto pravidla nedbají: srv. z hojných příkladů Sof. OK. 420

ἀλγῶ κλύουσα ταῦτ' ἐγώ, φέρω δ' ὅμως.

Pravidlo to porušuje prý několikrát Prudentius; srv. Peristef. 10, 484

non ungularum tanta vis latus fodit,

ib. 854 (datum est mihi) a 943 (libet. potest). Ale odchylky jsou i u Horatia epod. 1, 15

roges tuum labore quid iuvem meo, a j. v.

Podobně stává v šestém taktu iambické slovo po slově několikaslabičném, končícím se iambicky; srv. Hor. epod. 1, 13 (*Müller* RM.², str. 263). *Th. Birt* v pozn. 1. na str. 27 *Friedländerova* vydání Martiala I (Leipzig 1886) tvrdí, že u Martiala (jako u Faedra a Seneky) před koncovým iambem vždy stojí v pátém taktu spondej.

I tyto zákony jsou zbytečné, jak vyplývá již z jejich odchylek. I slovo iambické je v pátém taktu přípustno; není rozumné příčiny, proč by tak býti nemělo.

D. Poměr přízvuku slovního a rhythmického v trimetru.

Bylo také zkoumáno, pokud mohou míti poslední slabiky trimetru přízvuk slovní.

Pozn. 1. Otázky té týkají se tyto spisy: *I. Hilberg*, Das Princip der Silbenwägung, Wien 1879, str. 271 n.; *F. Hanssen*, Die Gliederung der im Codex Palatinus enthaltenen Sammlung der Anacreontea (VVDPS. 36, 1883, str. 284 n., zvláště str. 289 n.): *týž*. Ein musikalisches Accentgesetz in der quantitierenden Poesie der Griechen (RhM. 38, 1883, str. 222 n.); *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 979 n.); *I. Hilberg*. Über die Accentuation der Versausgänge in den iambischen Trimetern des Georgios Pisides (Festschrift Johannes Vahlen zum siebenzigsten Geburtstag gewidmet von seinen Schülern), Berlin 1900, str. 149 n.

HANSSEN dokazoval hlavně v druhém z uvedených článků, že slovní přízvuk z poslední slabiky trimetru čím dále, tím více mizel. U Semonida z Amorga je přízvuk na poslední slabice trimetru v 27·4% případů, u Aischyla v 28·8%, u Sofoklea v 32·5%, u Euripida v 30·3%, u Aristofana v 27%. Ale již v době alexandrijské Lykofron a jiní básníci měli nechuť k přízvuku poslední slabiky; v pozdějších trimetrech je prý procento posledních slabik s přízvukem ještě menší: u Agathia (VI. stol. po Kr.) 8·7%, u Ioanna z Gazy (z doby po Nonnovi, tedy aspoň ze IV. stol. po Kr.) 3%, u Georgia Pisida (VII. stol.) 1·1%, u básníků ještě pozdějších 0·1%.

Rovněž I. HILBERG došel na u. m. poznání, že od VII. stol. po Kr. poslední these trimetru nemá zpravidla přízvuku slovního. Již snad v době alexandrijské, ale jistě v době římské, básníci se prý oxytonům a perispomenům na konci trimetru vyhýbají.

Zkoumán také přízvuk předposlední, páté these. Na předposlední thesi má přízvuk Semonides v 29·6% případů, Aischylos v 15·3%, Sofokles v 12%, Euripides v tragoediích v 13·5%, v Kyklopu 14·1%, Aristofanes v 24·7%; avšak Ioannes z Gazy nikdy. Georgios Pisides počíná si v různých básních různě (přízvuk páté these kolísá u něho mezi

23·2%—2·6% případů). Kladení slovního přízvuku na pátou thesi, tedy užívání proparoxyton na konci trimetru jest u básníků, píšících vážným, vznešeným tónem, starších (u attických tragiku, u Lykofrona) i mladších (na př. u Paula Silentiaria), řidší než u básníků ostatních. Ale úplné odstranění proparoxyton z konce trimetru provedlo se teprve později.

Ještě Georgios Pisides má podle uv. čl. I. Hilbergova (v Festschrift J. Vahlen, str. 149 n.) trimetry, ač nečetné, s oxytony nebo perispomeny na konci (leckteré Hilberg odstraňuje změnami, ale všech odstraniti nemůže; srv. str. 156), ale také s proparoxytony. Ovšem volí raději konec s paroxytonem a konec s proparoxytonem připouští jen ze zvláštních příčin, které Hilberg obšírně vykládá (str. 157 n.). U Pisida není tedy v té příčině důsledného pravidla. Pravidlo to provedlo se teprve po jeho době; podle něho každý trimetr má se končiti paroxytonem nebo properispomenem, nikoli proparoxytonem, perispomenem nebo oxytonem. Podle W. Meyera na u. m., str. 1019 n. provedeno toto pravidlo úplně až v X. stol. po Kr., tedy již v době byzantské (Gleditsch M.[3], str. 142).

Tíže lze naznačiti, proč řecký trimetr začal se vyhýbati nejprve slovnímu přízvuku na poslední thesi, potom i přízvuku na thesi předposlední; nebo tím vzniká neshoda mezi přízvukem slovním a rhythmickým na konci verše. Vykládán byl tento zjev všelijak. Hilberg soudil na u. m., že rhythmický přízvuk šesté these je velmi slabý. Proň byl by býval silný důraz slovního přízvuku (nebo za těch dob byl již přízvuk řecký důrazový) příliš silný; proto se začali básníci oxytonům a perispomenům na konci trimetru vyhýbati. Poněvadž pak i proparoxytona mají vedlejší přízvuk na poslední slabice, začali se básníci vyhýbati i těmto. Ale každý by čekal vlastně pravého opaku, totiž hledání shody obou přízvuků, byl-li slovní přízvuk tehdy již důrazový; nebo důrazový přízvuk slovní na poslední arsi při užívání paroxyton nebo properispomen jest i sebe slabšímu rhythmickému přízvuku páté a šesté these na závadu. Rušiti však rhythmický přízvuk verše znamená rušiti verš sám. Hanssen v druhém článku na str. 235 n. soudil, že básníci chtěli vzestupný rhythmus na konci trimetru spojiti s přechodem od vyššího tónu k nižšímu. Proto nekladli slovního přízvuku na poslední slabiku, neužívajíce na konci trimetru perispomen a oxyton a později ani proparoxyton, nýbrž hlavně paroxyton. Toto mínění předpokládá pro doby tak pozdní přízvuk hudební, jenž je vyšším tónem, a proto je jistě nesprávné. V dobách, kdy tyto zákony vznikaly, nebyl řecký přízvuk jistě již hudební, nýbrž důrazový.

W. Meyer na u. m., str. 1018 n. zavrhl právem výklad Hanssenův jako strojený (srv. str. 1022 n.). Dovolává se obdobných úkazů na konci hexametru a před mužskou caesurou u Nonna, v pentametru a Anakreonteích i soudí, že tento zjev nastal za doby římské nejprve v pentametru, pak u Nonna na konci hexametru a před caesurou, potom v Anakreonteích a konečně i v trimetru iambickém, a že jeho příčina je čistě rhetorická. Básníci hleděli toho, aby poslední slabika verše neměla slovního přízvuku, z řečnických příčin. Proto přestali klásti slovní přízvuk nejprve na poslední thesi, později odstranili z konce trimetru

i proparoxytona, ježto měla také vedlejší přízvuk na poslední slabice. Mínim, že ani tento výklad neuspokojuje.

Zákon tento, provedený úplně až v době byzantské, byl vyšetřován a všelijak vykládán také pro časoměrný trimetr byzantský. Ale o této věci nenáleží nám již jednati. Výklad tohoto úkazu, vznikajícího již v době římské, není posud podán. Nepůsobil tu snad na pozdější trimetr choliamb římský i řecký, v němž tento zákon mohl míti jistou rozumnou příčinu, jak shledáme níže?

Pozn. 2. Podle *Müllera* RM.², str. 261 jsou vadné trimetry latinské, v nichž před caesurou stojí slovo jednoslabičné po slově několikaslabičném; na př.

nec tu negas i d. || expetent poenas dei
diris agam v o s. || dira detestatio
regnante te vides u t || imperium cadat.

Müller však přiznává, že takové verše připouštějí i nejlepší básníci, ježto uprostřed nich vzniká n e s h o d a přízvuku slovního a rhythmického, jež patrně podle jeho mínění verši dodává krásy (v. výše, str. 133). Pravidlo to nemá podle mého mínění ceny.

E. Senár Faedrův.

Volněji, částečně po starším způsobu básníků scenických, skládali latinský senár někteří básníci starší, Lucilius, Varro (u něhož však se vyskytují také senáry, přísněji skládané), Volcatius Sedigitus a zvláště Faedrus; z básníků těchto mimo Faedra máme poměrně málo jistých ukázek tohoto verše. V podstatě řídí se všichni týmiž zákony, ač si nepočínají všickni se stejnou volností. Spokojíme se podrobnějším probráním pravidel Faedrových. Co platí o Faedrovi, platí v podstatě i o ostatních básnících, výše uvedených.

Pozn. 1. O verši Faedrově jedná mimo *L. Müllera* ve vydání Faedra (Phaedri fabularum Aesopiarum libri quinque, Lipsiae 1877, str. IX n.) a RM.², str. 524 n. *P. Langen*, Über die Metrik des Phaedrus (RhM. 13, 1858, str. 197 n.), *L. Havet*, Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopiae, Paris 1895, str. 147 n. (»De re metrica in Phaedri senariis«), jenž srovnává senár Faedrův se Senekovým (výklad jeho je dost nesrovnaný a nepraktický, sestavený podle p ů l s t o p verše), *J. S. Speyer*, Phaedri fabulae Aesopiae, Groningae 1897, str. XI n. a *Th. Hingst*, De spondeis et anapaestis in antepaenultimo pede versuum generis duplicis Latinorum (Diss. Lipsiae 1904), str. 102 n.

Caesura jest u Faedra vždy buď po třetí nebo po čtvrté arsi; první je zvláště hojná (Müller RM.², str. 536 n.).

Pozn. 2. Ovšem *Müller* uznává také u Faedra chybně caesuru uprostřed slova; na př. 3, 15, 6

novissima prolapsam ef|fudit sarcinam, a j. v.

Havet, str. 151 uznává v tomto a některých jiných podobných verších skrytou caesuru po čtvrté nebo po třetí arsi (v uvedeném verši po slově p r o l a p s a m):

na str. 150 kloní se k mínění, že třeba uznávati caesuru mezi předložkou a jménem nebo zájmenem, podle str. 154 i mezi slovy úzce souvislými (j. exsecutus — sum a pod.). Obojí je nesprávné. Nečiníme-li tak, některé verše Faedrovy zákonité caesury nemají. Caesura může býti ovšem i po elidovaném atque (str. 150). Havet uvádí také některá podrobnější pravidla o tvaru taktu před caesurou, zvláště pokud se týče slov elidovaných a jednoslabičných (str. 150 n.; srv. i str. 155), jichž pomíjíme, ježto vlastně svědčí jen o tom, že i u Faedra vyvinul se jistý ustálený způsob skládati verše, šablona, kterou se řídil. O interpunkci Faedrova senáru jedná *Havet*, str. 154 n.

Faedrus užíval nesměrných spondejů i v sudých taktech (arci mimo takt poslední), snad napodobením Publilia Syra, jak ostatně činili mimo básníky výše uvedené také Avienus, Ausonius, Paulinus a Martianus Capella. V pátém taktu klade zpravidla před koncovým iambem spondej; iamb klade tu jen tehdy, končí-li se trimetr slovy čtyř- nebo víceslabičnými; na př. 1, 2, 3

frenumque solvit pristinum licentia;

1, 8, 8

gulaeque credens colli longitudinem.

Rovněž tak si počíná, končí-li se senár amfibrachyem nebo kretikem s jednoslabičným slovem předcházejícím nebo následujícím a těsně souvislým (4, 12, 7 amicus est; 2, 5, 2 . . . in otio), nebo končí-li se trochejským koncem slova delšího dvou slabik, po němž následuje kretik (1, 19, 3 . . . rogasset alteram).

Podle Haveta, str. 178 n. končí se 798 senárů Faedrových slovem, zabírajícím poslední tři půlstopy (j. dicerem, celeriter a p.). V tom případě prý nesmí v pátém taktu předcházeti slabika krátká (nesmí tedy býti čistý), nýbrž jen buď dlouhá nebo dvě krátké (musí tedy v něm státi spondej, daktyl nebo anapaest). Dvanáct veršů, které se tomu pravidlu vzpírají, Havet opravoval. Podle Speyera opravoval je neprávem. Faedrus mohl připustiti výjimky, jako je připouštěl Publilius Syrus a Terentius.

Ze slova iambického nebo iambicky se končícího Faedrus (a ani Lucilius a Varro) pátého taktu prý neskládal. Co se tomuto »zákonu« příčí, Müller RM.², str. 529 n. neprávem opravuje (srv. str. 359, pozn. 32). Nejde tu jistě o nějaký »zákon«, jak vidno z jeho výjimek..

Daktyl vyskytuje se u Faedra podle Müllera RM.², str. 531 hlavně v prvním, třetím a čtvrtém taktu, jinde je řidší. Dosti často bývají za sebou dva daktyly, zřídka tři (na př. 1, 5, 8). Tribrachys nevyskytuje se v prvním a pátém taktu.

Pyrrhichius v thesi rozvedených taktů náleží většinou slovům delším dvou slabik; první slabika rozvedené these nebývá poslední nebo předposlední slabikou slova. Někdy these skládá se ze dvouslabičného slova, hlavně v prvním taktu, zřídka ze slova jednoslabičného a slabiky následujícího slova, jež jest delší než jednoslabičné (j. ab ove, quod erit a j.), jednou i ze dvou slov jednoslabičných; srv. appendix 10, 10

non ut labores facio, sed ut istum domes

(MÜLLER raději by tu psal sed uti stum!). Ani tu nelze mluviti o určitém pravidle.

Pátá these bývá prý rozváděna jen tehdy, končí-li se senár slovem delším tří slabik. Tomuto zákonu vyhovují prý i verše, jako 5, 7, 22

quidam in conspectum prodituram s i n e m o r a,

patrně proto, že slova »sine mora« jsou úzce souvislá. Jistě i při tomto zákonu rozhodovala domnělá diaerese po pátém taktu.

Dvou a n a p a e s t ů Faedrus za sebou nepřipouští; užívá anapaestu hlavně v prvním a pátém taktu. Obyčejně prý se u něho arse anapaestu skládala ze dvou koncových slabik krátkých slova delšího dvou slabik mimo takt první (kde to vůbec nebylo možno!) a zřídka pátý. V těch arse skládá se ze slova dvouslabičného, několikrát i ze dvou slov jednoslabičných (MÜLLER RM.², str. 530 n.).

Že třeba připouštěti u Faedra anapaest i v třetím taktu, právem tvrdí SPEYER na u. m., str. XII. Proč by nebylo v třetím taktu možno, co se často připouští na př. v taktu prvním, a co se vyskytuje i u jiných básníků? Caesura v tom případě arci v třetím taktu býti nemůže.

Spojení daktylu a anapaestu (– ⏑́⏑ ⏑⏑ –́) vyskytuje se u Faedra zřídka (HAVET, str. 207 n.), a bylo ovšem zase podezříváno.

P r o k e l e u s m a t i k klade se, jako u Publilia Syra, Lucilia a Varrona, v prvním taktu. Pochyboval o tom a odstraňoval jej neprávem A. NAUCK, »Bemerkungen zu den Sprüchen des Publilius Syrus«, Mélanges Gréco-romains III (1869—1874), str. 203 n. U Faedra (a většinou i u ostatních) bývá arse jeho zaplněna slovem dvouslabičným nebo trojslabičným, ale elidovaným; na př. 4, 11, 12

i t a q u e h o d i e nec lucernam de flamma deum.

Kdekoli se prokeleusmatik vyskytuje jinde, jest podle MÜLLERA (RM.², str. 532) vadný. Tvrzení to jest asi sotva správné. HAVET, str. 202 n. (srv. zvláště str. 206) připouští prokeleusmatik jen na lichých místech verše, jako by byl jen jiným tvarem nesměrného spondeje.

Bylo jednáno také hojně o tom, jaké míry jsou slova, kterých Faedrus ve svém verši užíval a kterým se vyhýbal. I u Faedra jednáno tedy o tak zv. stopách slovních (MÜLLER, Phaedri fabulae, str. IX n. a RM.², str. 540 n., GLEDITSCH M.³, str. 288; srv. zvláště výklad HAVETŮV, str. 147 n., kde podáno jest množství podobných pozorování, vedle pozorování o průzevu, elisi a jiných zjevech prosodických, které v nějaké pravé »zákony« ani uvésti nelze).

Na konci senáru Faedrus připouštěl z jednoslabičných slov jen e s t a e s po předchozím slově aspoň dvouslabičném (HAVET, str. 193, MÜLLER, RM.², str. 539).

Celkem neskládal prý Faedrus druhý, třetí a čtvrtý takt ze slova nebo konce slova spondejského, anapaestického nebo daktylského, čehož příčinou jsou asi také caesury v taktu třetím a čtvrtém, jež stěžují užívání takových slov v těchto taktech.

Také HINGST na u. m., str. 102 tvrdí, že Faedrus v druhém taktu dipodie nekladl slov míry spondejské a anapaestické, ve čtvrtém taktu ani v tom případě, kdy končil senár slovem, zabírajícím celý pátý a šestý takt.

Jsou-li všecka tato pravidla správná, svědčí jen o tom, že i Faedrus si oblíbil určitý způsob skládání veršů, určitou šablonu. Velmi podrobná pravidla o této věci podal P. Langen na u. m. (RhM. 13, 1858, str. 197 n.). Hleděl dokázati, že užívání slov určité míry v určitých taktech souvisí se snahou Faedrovou, hleděti do jisté míry shody přízvuku slovního a rhythmického. Jen v prvním, pátém a šestém taktu prý Faedrus této shody nehleděl. Leccos arci, co tomu pravidlu odporuje, Langen opravuje (str. 198. 203).

O pravidlech Langenových jednal I. Draheim, De Phaedri senario (JPhP. 139, 1889, str. 429 n.), jenž na str. 430 dobře připomenul: »eae vero leges quas plurimas viri doctissimi perscripserunt gravem mihi dubitationem movent: qui enim fieri potest, ut duodecim vel plura praecepta unus homo atque is poeta sibi ipse proponat servanda?« Proto Draheim hledí hojná pravidla Langenova o užívání slov určité míry v jednotlivých taktech shrnouti v pravidlo jediné (str. 430): Faedrus v druhém a třetím taktu hleděl shody přízvuku slovního a rhythmického. Kde jest shoda jinde, jest náhodná. Z tohoto pravidla jsou prý jen tři výjimky: 4, 4, 2; app. 10, 12; 25, 4. Ty třeba opraviti.

I toto pravidlo Draheimovo, jakkoli jednotné, třeba znova zkoumati. Ostatně souvisí tato otázka s touž otázkou u starších básníků scenických, které Faedrus do jisté míry napodobil. Jest tedy lépe řešiti otázku, pokud básníci latinští hleděli shody obou přízvuků také v senáru, vzhledem ke všem těmto básníkům najednou.

F. Literatura, týkající se trimetru.

Trimetru týkají se ještě tyto spisy, jež buď výše nebyly připomenuty, nebo které třeba tuto uvésti znova, aby na ně byla obrácena pozornost.

G. R. Hanow, Exercitationum criticarum in comicos Graecos libri III. Liber I. Halis Saxonum 1830. V tom i oddíl »Res metricae«, týkající se trimetru. — **Fritzsche*, De trimetro Graecorum comico I. Rostoch 1831. — *G. Sorof*, De augmento in trimetris tragicis abiecto praemissa de crasi elisione aphaeresi quaestione (Diss. Vratislaviae 1851). — **F. Fritze*, Über die Anwendung des deklamatorischen Accents im Trimeter der griechischen Tragoedie und über deren praktischen Einfluss (Berlin 1859). — *J. Rumpel*, Zur Metrik der Tragiker (Phil. 25, 1867, str. 471 n.) jedná na str. 477 n. také o otázce prosodické (Die Liquida ϱ im Anlaute und Inlaute bei den Tragikern). — *Th. Kock*, Metrische Kleinigkeiten (JPhP. 97, 1868, str. 489). — *W. Christ*, Die Verskunst des Horaz im Lichte der alten Überlieferung (SBA. 1868, I, str. 1 n., zvláště str. 5 n.), jedná o trimetru Horatiově. — **R. A. Nieberding*, De senariis a Sophocle inter carminum melicorum partes collocatis (Realschulprogr. Neustadt in Schl. 1871). — *N. Wecklein*, Studien zu Aeschylus. Berlin 1872 (jedná také o krasi a synizesi u Aischyla). — *G. Engelmann*, De vario usu trimetri iambici in diverbiis tragoediarum Aeschyli et Sophoclis (Gymn.-Progr. Neusohl 1874). — *Th. Heidler*, De compositione metrica Promethei fabulae Aeschyleae capita IV. (Diss. Vratislaviae 1884; cap. I a III), str. 3 n.

a 23 n. Týká se i trimetru Aischylova Promethea. — *W. Meyer*, Die Beobachtung des Wortaccentes in der altlateinischen Poesie (ABA. 17, 1886, str. 3 n.). Na str. 110 n. je odstavec »Geschichte des griechischen und lateinischen Trimeters in den späteren Zeiten«. — ***F. Perschinka***, De mediae et novae quae vocatur comoediae Atticae trimetro iambico (Dissertationes philologae Vindobonenses III, Vindobonae 1891, str. 319 n.). Na str. 367 je také odstavec »de prosodia« (o slabé poloze, krácení dvojhlásek a pod.). — **A. Platt*, On the iambic trimeter (JPh. 18, 1892, str. 161 n.). Týká se také Archilocha, trimetru byzantského a otázek prosodických. — O senárech Senekových vykládá *L. Havet*, Phaedri Augusti liberti fabulae Aesopeae, Paris 1895, str. 147 n. (De re metrica in Phaedri senariis). Od Faedra se Seneca v lecčems uchyluje, v lecčems s ním souhlasí. — *A. W. Hodgman*, The versification of Latin metrical inscriptions (HSt. 9, 1898, str. 135 n.; srv. i TAPA. 29, 1898, str. 54: »On the versification of the Latin epigraphical senarii«). Týká se také nápisných senárů, otištěných ve sbírce Carmina Latina epigraphica, conlegit F. Bücheler, I, Lipsiae 1895, str. 12—98. Hodgman rozeznává senáry přísněji a volněji skládané a pojednává o jednotlivých jejich vlastnostech velmi podrobně podle běžných zásad (o tvaru stop, rozvedení, přízvuku slov vzhledem k iktu, o caesuře, konci senáru, otázkách prosodických atd.). Na str. 157 n. jedná také o nápisných iambických dimetrech akatalektických a katalektických. — ***L. Sternbach***, Observationes in Pisidae carmina historica (Rozprawy akademii umiejętności, wydział filologiczny. Serya II. Tom. XV. W Krakowie 1900, str. 199 n.), str. 259 n. (Appendix metrica). Je tu podrobné probrání trimetru Pisidova i stránky jeho prosodické. — O prosodických úkazech latinského senáru jedná *Müller* RM.², str. 547 n.

§ 16. **Choliamb.**

A. Vznik choliambu a jeho užívání.

Iambický trimetr, jehož poslední, šestý takt jest proti pravidlu nesměrný

⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – – –,

nazývá se choliambem (*τρίμετρον χωλόν, σκάζον*, metrum hipponacteum, ananium).

Pozn. 1. Ze starověkých metriků jednají o choliambu tito. Hef. p. 18, 11 n. tvrdí, že někteří původ jeho přičítají Hipponaktovi, jiní Ananiovi: *χωλός* nazývá se protivou k obyčejnému trimetru, který je *ὀρθός*. Vytýká dále, že na rozdíl od obyčejného trimetru nepřipouští v pátém taktu ani daktylu ani tribrachye ani anapaestu, jen někdy spondej, což prý jest poněkud drsné. Schol. k Hef. p. 151, 1 n. nazývá ten verš *χωλιαμβικόν* (totéž jméno má Trichas p. 260, 18 n., přidávaje povídačku, jak Hipponax na tento kulhavý trimetr připadl); srv. i Choiroboska u *Studemunda*, Anecd. p. 69, 17 n. Mar. Vict. 81, 4 n. rozeznává, hledě k trimetru, iambická metra integra (= *ὀρθά*) a clauda, scazonta nebo choliamba; 136, 13 uvádí také Hefaistionovo pravidlo o pátém taktu choliambu, nazývaje obyčejný trimetr rectus. Caes. Bass. 257, 2 n. nazývá choliamb hipponacteum, jako to činí i At. Fort. p. 293, 1 n., Ter. 397, v. 2399 n. Ruf. 557, 28 n., 559, 30 n. a 562, 19 n. vytýká, že se

měří po dipodiích. U Plot. Sac. 519, 22 slove *hipponactium* nebo *ananium*: srv. 522, 15 n. a Mall. Theod. 59, 7 n.

Původcem tohoto verše jest asi Hipponax nebo Ananios. To tvrdí starověké zprávy; verš sám svědčí o svém umělém původu. Nálezce jeho pokládal asi trimetr s koncem úmyslně vleklým za velmi vhodný pro ráz svých básní.

Pozn. 2. Verš Semonida z Amorga frg. 18

καὶ σαῦλα βαίνων, ἵππος ὣς κορωνίτης

byl asi právem opraven v obyčejný trimetr (*κορωνίης* navrhl Dindorf a Bergk, *κορωνίδης* Welcker).

V komoedii vyskýtá se verš ten dvakrát u Eupolida, Baptai frg. 74:

ἀνόσια πάσχω ταῦτα ναὶ μὰ τὰς Νύμφας.
B. πολλοῦ μὲν οὖν δίκαια ναὶ μὰ τὰς κράμβας.

Eupolis užil asi těchto veršů úmyslně, napodobuje snad Ananiův frg. 4, kde je týž konec *ναὶ μὰ τὴν κράμβην* (Christ M.², str. 364).

V době alexandrijské užíval choliambu pro své mimiamby Herondas, pro básně obsahu parainetického a didaktického užívali ho Aischrion, Kallimachos, Apollonios Rhodský, Foinix Kolofonský a později hlavně skladatel bájek Babrios. Výčet všech básníků řeckých, kteří užívali toho verše, je u Semitela EM., str. 434. Vyskytuje se i na nápisech (G. Kaibel, Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta, Berolini 1878, č. 276 a 549).

Do literatury římské choliamb uveden byl Cn. Matiem, Laeviem a M. Varronem. Hojně užíván byl Catullem, v pozdější pak době básnili jím Persius (Prol. 14, str. 56 n. ed. O. Jahn), Petronius, Martialis, Ausonius (epigr. 8, ed. R. Peiper), Terentianus, Boetius de consol. II. 1, III, 11. Výčet všech básníků latinských (hlavní jsme právě uvedli), kteří psali choliambem, a všech zachovaných choliambů podává W. Weinberger. Der lateinische Choliamb (Serta Harteliana, Wien 1896, str. 117 n.).

Zmínky zasluhuje, že u Martiala 1, 61 střídají se s choliamby iambické dimetry, u Ausonia 18, 15, 19 n. (str. 251 ed. R. Peiper) stojí choliamb před čtyřmi iambickými senáry.

Ani u Římanů nevyskytuje se choliamb jenom v básních skoptických. I báseň vážná a něžná, jako je Catullova básnička 31 (Peninsularum, Sirmio, insularumque | ocelle . . .), nebo básně Martialovy 3, 58; 7, 26; 9, 1, psány jsou tímto veršem. Choliamby vyskytují se i na nápisech (Bücheler, Carmina Latina epigraphica I, č. 212—216), a užívá se jich tu dokonce pro básně náhrobní. Někteří básníci, jako Varro, Catullus, Petronius, Boetius, ale také asi Martialis jistě užívali choliambu jen z té příčiny, aby formu svých básní střídali, nehledíce ani toho, zdali choliamb se pro tu neb onu báseň hodí. Ostatně činili již před nimi Řekové totéž, užívajíce choliambu, jak jsme již vyložili, na př. pro básně didaktické (Weinberger na u. m., str. 120).

Choliamb nebyl veršem vhodným pro delší báseň; vleklý konec jeho, stále se opakující, byl by unavoval. Většinou skládány jím básně krátké, nejvýše asi o 20 verších; nejdelší báseň, psaná choliambem, jest,

nehledíme-li k mimiambům Herondovým. ostatně také poměrně krátkým. 95. bájka Babriova, obsahující ve vydání Crusiusově 102 verše.

Pozn. 3. Souborné jest podrobné pojednání o choliambu, které na konci *Rossbachovy* M.³, str. 808 n. podal *Max Ficus* (Über den Bau des griechischen Choliambus, insbesondere über den des babrianischen Mythiambus). Také jedná o choliambu *A. Taccone* TG., str. 106 n. a *A. Chaignet* E., str. 122 n. a 197 n.

O Herondově choliambu jedná: *St. Witkowski*, Observationes metricae ad Herondam (Analecta Graeco-latina... Cracoviae 1893), str. 1 n.; **S. Olschevsky*, La langue et la métrique d'Hérondas, Leid, Bruxelles, Paris, Leipzig 1897 (podle recense *W. Weinbergerovy* v NPR. 1898, str. 363 týká se z veliké části zjevů prosodických); *A. Huemer*, Gibt es einen Vers *μιμίαμβος* (WSt. 26, 1904, str. 39 n.), jenž soudí, že Herondas neskládal veršů svých ledabylo, nýbrž že se držel, pokud možná, Hipponakta a starších choliambiků.

O choliambu Babriově jedná: *C. Lachmann* ve vydání Babria: Babrii fabulae Aesopeae. *Carolus Lachmannus* et amici emendarunt . . . Berolini 1845, str. XII n. (týká se také latinských choliambů); **A. Eberhard*, Observationes Babrianae (Progr. des Wilhelm-Gymn. Berlin 1865) a v úvodě svého vydání Babria (Babrii fabulae, Berolini 1875); **A. Grumme*, De Babrii choliambis, Quaestio metrica I. (Gymn.-Progr. Gerae 1875); **C. Deutschmann*, De Babrii choliambis, Wiesbaden 1879; *W. G. Rutherford*, Babrius edited with introductory dissertations, critical notes, commentary and lexicon, London 1883, str. XII n.; *J. Werner*, Quaestiones Babrianae (Diss. Berolini 1891), str. 12 n., jenž tu má i seznam nápisných choliambů; *O. Crusius*, Babrii fabulae Aesopeae... Lipsiae 1897. Prolegomena IV. De arte metrica (str. XXXIV n.): srv. i jeho článek Babrios v Realencyklopaedie *Paulyho* a *Wissowově* II, Stuttgart 1896, sl. 2665; *H. van Herwerden*, Babriana. II. De metro Babriano (Mn. 28, 1900, str. 164 n.).

O latinském choliambu vůbec jedná *W. Weinberger*, Der lateinische Choliamb (Serta Harteliana, Wien 1896, str. 117 n.), o Martialově **O. Guttmann*, Observationum in Marcum Valerium Martialem particulae quinque (Diss. Vratislaviae 1866), str. 46 n. a *L. Friedländer*, M. Valerii Martialis epigrammaton libri. Mit erklärenden Anmerkungen von . . . I. Band, Leipzig 1886, str. 27 n. O prosodických stránkách choliambu jednají hlavně *Ficus*, str. 819 n. a 845 n., *Crusius*, str. 50 n., *Witkowski*, str. 1 n. a *Herwerden*, str. 166 n. O latinských choliambech nápisných jedná *A. W. Hodgman*, The versification of Latin metrical inscriptions (HSt. 9, 1898, str. 155 n.).

Choliamb řídí se týmiž zákony jako trimetr iambický, až na poslední takt. Třeba tedy poukázati k tomu, co bylo výše řečeno, a přidati pouze některé dodatky.

B. Caesury, diaerese a interpunkce choliambu.

Caesuru má řecký choliamb buď po třetí arsi, a ta jest častější, nebo po čtvrté.

Pozn. 1. U Babria jest podle tvrzení *Ficusova*, str. 845 caesura po třetí arsi dvakrát hojnější než u jeho předchůdců a nikdy prý nechybí; mezi

100 verši má prý jen asi 12 nebo 13 veršů caesuru po čtvrté arsi. Tvrzení *Ficusových* docela se drží *Semitelos* EM., str. 434 a *O. Crusius*, str. XLVI. Popíral to *M. Gitlbauer* ve svém vydání Babria (Babrii fabulae, Vindobonae 1882), v němž leckde (i konjekturou) připouštěl místo caesury diaeresi po třetím taktu. Gitlbauer opíral se arci leckdy o místa, kriticky nejistá.

O Herondových choliambech tvrdí *Witkowski*, str. 13, že žádný není bez jedné z obou uvedených caesur; ze 721 veršů jen 118 má caesuru po čtvrté arsi. Ovšem také on uznává caesury uprostřed slova (po předložce, přímnožku, první složce slova složeného); na př. 1, 69

καὶ τὴν φίλην Δή||μητρα, ταῦτ' ἐγὼ 'ξ ἄλλης,

ač jest tu jistě caesura po čtvrté arsi.

Podle *Weinbergera*, str. 118 z 1150 choliambů latinských jen asi 30 nemá caesury po třetí arsi. Tyto verše mají prý caesuru po čtvrté arsi ve spojení s koncem slova po první dipodii. Jen jeden choliamb Varronův, frg. 219 (in lucubrando olivitasque consumpta est) a jeden Ausoniův 19, 87, 5 (str. 344 ed. R. Peiper: de valle femorum altrinsecus pares rugas) nemají vůbec caesury. Jako *Ficus*, str. 818 a 845 a *Witkowski*, str. 13, soudí i *Weinberger*, že caesura po třetí arsi vyskytuje se i vedle caesury po čtvrté arsi.

Weinberger uznává podle *L. Müllera* tmesi po první dipodii i v choliambu Mattiově, frg. 3 (Catulli Tibulli Propertii carmina rec. *L. Müller*, Lipsiae 1870, str. 91):

qua propter e|dulcare || convenit vitam.

U Martiala 6, 74, 4:

mentitur, Aefulane: non habet dentes

prý chybí diaerese po první dipodii před caesurou po čtvrté arsi, poněvadž jí bránilo vlastní jméno. Že u Martiala převládá caesura po třetí arsi, soudí i *Friedländer* na u. m. I on míní, že caesura po čtvrté arsi bez caesury po třetí arsi jest u Martiala řídká; při caesuře po čtvrté arsi bývá prý vždy konec slova po první dipodii; na př. 1, 71, 1:

pulchre valet | Charinus, || et tamen pallet;

uvádí ovšem touž výjimku od toho pravidla (6, 74, 4), jako *L. Müller*.

Poněvadž ti, kteří jednali o caesuře choliambu, neuvádějí určitých dokladů, jest těžko bez nového prohlédnutí celé látky tvrzení jejich přesně posuzovati. Ale podle toho, co jsem již několikrát vyložil o caesuře, jest leccos z těchto tvrzení pochybné. Caesury uprostřed slov jsou naprosto nepřípustné, rovněž tak nepřípustné jsou dvě caesury v témž verši. Zbytečno jest také požadovati diaerese po první dipodii, má-li verš caesuru po čtvrté arsi. Kdybychom znova přehlédli zachované choliamby, soudíce správně o pojmu caesury, shledali bychom, tuším, že jest přece poněkud více veršů s caesurou po čtvrté arsi než se obyčejně soudí, a že je také více veršů bez caesury, po případě s diaeresí po třetím taktu, že zkrátka v choliambu jsou při caesuře tytéž poměry, jako v trimetru. FICUS, str. 832 uznává na př. u Babria 59, 9

τῶν ὀμμάτων τὰ κέρατα μὴ κάτω κεῖσθαι

caesuru po τά, ač připouští, že není účinná; ale tuto i jinde jest jistě caesura po čtvrté arsi. Ficus (str. 818) šel tak daleko, že opravoval verše bez caesury, jako Hipponaktův frg. 26

ὦ Ζεῦ πάτερ, θεῶν Ὀλυμπίων πάλμυ

nebo Aischrionův frg. 7, 9

ἔγραψεν ἅσσ' ἔγραψ'· ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδα.

Činí tak částečně i jiní, jistě neprávem. Střízlivěji soudí CHRIST M.², str. 363.

Pozn. 2. *L. Rademacher*, Ein metrisches Gesetz bei Babrios und anderen Jambendichtern (Phil. 55, 1896, str. 433 n.), tvrdí, že Babrios i Herondas drží se přísně zákona, který stanovil pro trimetr iambický (v. výše, str. 326): před caesurou po třetí arsi bývá jednoslabičné slovo dlouhé (t. j. třetí takt bývá nesměrný), jestliže v thesi druhého taktu je jednoslabičné slovo krátké, zdloužené teprve polohou. Srv. Babr. praef. 12

ἐφύετ' ἐκ γῆς || πάντα μηδὲν αἰτοῦσης.

Jediné dvě výjimky (22, 13 a 16, kde před caesurou po třetí arsi jest ἕν γε) jsou ve verších interpolovaných. Vůbec prý Babrios tam, kde jednoslabičné slovo před caesurou po třetí arsi má způsobiti polohovou délku, raději volí slovo jednoslabičné dlouhé než krátké. Tedy raději klade ἀμείνονα σχῶν (5, 9) než νῦν οὖν ἄφες με (6, 9). Poměr obojích míst jest u Babria 25 : 4, u Heronda 18 : 3. Ale z tohoto poměru jest viděti, že tu nejde o »zákon«. Příčina toho úkazu je v tom, že v třetím taktu klade se rád takt nesměrný. Srv. o té věci výklad *Crusiusův* ve vydání Babria, str. XLVI n. Crusius doplňuje zákony Rademacherovy ještě pozorováním, že Babrios nikdy nekladl některá krátká slova jednoslabičná (j. ποτ', τι, ἐν, ἐπ') v páté půlstopě, t. j. před caesurou po třetí arsi. Pravidlo to jest nezávažné: nekladl tam asi tato slova většinou proto, že po nich (j. po ἐν, ἐπ') nemohlo býti caesury.

E. B. LEASE, Diaeresis at every foot in Latin hexameter, phalaecian and choliambic verse (ClR. 11, 1897, str. 148 n.), dokazuje, že také choliamby mívají diaerese, jak se často nesprávně soudí, vadné a drsné po každém taktu (srv., co o té věci řečeno výše, str. 69).

O interpunkci choliambu Babriova pojednal CRUSIUS, str. XLVIII n. Obyčejným místem interpunkce jest konec verše nebo místo caesury. Ale interpunkce vyskytuje se i na počátku verše, jako v trimetru; jen po arsi prvního taktu vystříhá se Babrios »závažnější« pausy. Zdá se, jako by tu Crusius lehčí pausy připouštěl, maje snad na mysli výjimky z pravidla, jež hned uvádí. Verše 134, 5 πῶς, ὦ τάλαινα, 7, 7 ὃ δ' »οὐ προάξεις« εἶπε obsahují výjimky jen zdánlivé. Vskutku jest tu interpunkce pouze pro oko.

V druhé části verše Babrios lehčí interpunkci se nevyhýbal, těžších prý se dosti vystříhal po čtvrtém taktu a páté arsi, nikdy jí nepřipouštěl po pátém taktu. Kde taková interpunkce jest, j. 7, 6 τάχ' ἂν γενοίμην σῶος· εἰ δὲ μή, θνήσκω, 12, 7 χὴ μὲν χελιδὼν εἶπε »φιλτάτη, ζώεις«,

23, 4 Ἑρμῇ κωμαίῳ, Πανί, τοῖς πέριξ, ἄγρα | λοιβὴν παρασχεῖν (tento verš Crusius pokládá za porušený), bývá podle mínění Crusiusova jen zdánlivá. Babrios nechtěl prý vleklý konec verše pausou před posledním spondejem činiti ještě vleklejším. Ale na př. v 7, 6 jest skutečná pausa po εἰ δὲ μή, a proto tento »zákon« také není asi bez výjimek. Vůbec třeba způsob interpunkce choliambu ještě přesněji vyšetřiti: nesmí se činiti rozdíl mezi »těžší« a »lehčí« interpunkcí (takový rozdíl jest vždy subjektivní), nýbrž počítati jen s interpunkcí skutečnou. I tu asi platí jediné pravidlo, jako v trimetru, že interpunkce nesmí býti v sousedství caesury.

C. Tvar choliambu.

I. Spondej může státi jen v prvním, třetím a pátém taktu, nehledíme-li k nepravidelnému spondeji v taktu šestém:

⏓ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ –, ⏓ – – –.

Verše bez spondejů jsou řídké. Z latinských choliambů asi polovina má dva spondeje, kdežto jen asi 50 veršů má pět iambů (WEINBERGER, str. 119). V prvním a třetím taktu je spondej u všech básníků hojný (i u Herondy; WITKOWSKI, str. 11). Jinak však jest tomu v pátém taktu.

Pozn. 1. Hef. p. 18, 19 n. připouští v pátém taktu spondej, ač nazývá takové verše poněkud drsnými (srv. schol. Hef. 151, 7 n.). Neznámý jakýs grammatik, z něhož výpisy uvedl **T. Tyrwhitt*, Dissertatio de Babrio... Ed. II., Erlangae 1785, str. 17 (otištěno též u *Hermanna* El., str. 142), tvrdí, že Ananios skládal choliamby, jež končily se pěti dlouhými slabikami a měly tedy v pátém taktu spondej. Takový choliamb byl prý nazýván ἰσχιορρωγικός, διὰ τὸ μὴ κατὰ τὸ τέλος πάσχειν τὴν χώλανσιν, ὡς ὁ τοῦ Ἱππώνακτος, ἀλλ' ἀνωτέρω ἀπὸ τῆς δ' χώρας. Nesprávně vykládá o ischiorrogiku *Christ* M.[2], str. 346, ač není-li na Tyrwhittově místě obsaženo více, než co uvádí Hermann. Patrně se oním jménem měla naznačiti (jak vykládá onen grammatik) značnější jeho nepravidelnost; jest kulhavý nejen v posledním, nýbrž i v předposledním taktu, jako by kulhal nejen na nohu, nýbrž měl nohu zchromlou již od kyčle (ἰσχίον).

Římští metrikové nepřipouštějí spondeje v pátém taktu; srv. Caes. Bass. p. 257, 21 n., Mar. Vict. p. 136, 17 n., Ter. Maur. p. 397 v. 2408 n. Jen Plot. Sac. p. 523, 3 jej připouští, nazývaje choliamb se spondejem v tomto taktu duplex clodum hipponactium trimetrum; má i latinský příklad:

senes quod omnes videant cunctos canos.

V pátém taktu vyskytuje se vskutku spondej u starších choliambiků; na př. u Hipponakta 1, 1 (ἔβωσε Μαίης παῖδα, Κυλλήνης πάλμυν), u Anania, u Theokrita v epigr. 21 (ve čtyřech verších dvakrát). Připouštěl jej také Babrios aspoň v několikaslabičných (i trojslabičných) slovech, jak ukázal již LACHMANN na u. m.; srv. 22, 9 (λευκανθιζούσας), 107, 16 (ἀντιζωγρήσας), a j. v.

Pozn. 2. Některé takové spondeje nejsou u Babria dosti jisté, některá pak místa byla od vydavatelů měněna. Ovšem i některé jisté případy odstraňují se tvrzením, že před hláskou ζ Babrios samohlásky nedloužil (*Crusius*, str. XLI a LIX); ale příklady 14, 4 (τοῦ δὲ ζῶντος) a 17, 6 (εἶχε ζῶντος) jsou podstatně rozdílné od příkladů, uvedených výše. Tu Babrios nedbá patrně mezislovné posice. Spondejů v pátém taktu jest i u Babria asi o něco více, než připouštějí vydavatelé a metrikové, chtíce verše činiti, pokud možná, pravidelnými. Srv. o té otázce zvláště výklad *Ficusův*, str. 816 a 843, *Crusiusův*, str. XL, *Wernerův*, str. 18 a *Herwerdenův*, str. 164 n.

U Herondy stojí spondej v pátém taktu podle WITKOWSKÉHO, str. 11 26krát (srv. 2, 9 a 26 a j.). SEMITELOS EM., str. 434 n. počítá v pátém taktu u Hipponakta 13, u Herondy 29, u Babria nejvýše 20 spondejů.

Římané se celkem spondeji v pátém taktu vyhýbali. Někteří básníci vyhýbali se mu na tom místě úplně; tak Catullus a Martialis. Avšak Varro (ač jeho verše nebývají vždy dosti jisté, zakládajíce se na úpravě zdánlivě prosaického textu) prý spondej v pátém taktu připouštěl, ale vždy jen po čtvrtém taktu čistém. Podobně prý si počínal i v kulhavém tetrametru trochejském v taktu šestém. Připouštěl jej také Boetius (srv. II, 1; III, 11 a j.). Jedná o tom MÜLLER RM.², str. 161 n. a 330, WEINBERGER, str. 119 n. a FRIEDLÄNDER, str. 27 n.

V druhém a čtvrtém taktu spondej dovolen není; kde se vyskytuje, jest jen zdánlivý (jest tu slabika obojetná nebo třeba v dvojhlásce οι, ευ atd. druhou samohlásku čísti jako polosamohlásku). Spondeje ve čtvrtém taktu u Hipponakta, frg. 64

δοκέων ἐκεῖνον τῇ βακτηρίᾳ κόψαι

a u Kallimacha, frg. 89 ed. Schneider

Σόλων· ἐκεῖνος δ' ὡς Χιλῶν' ἀπέστειλεν

jsou buď chyby básníků nebo spíše textové. Ostatní zdánlivé odchylky třeba vyložiti prosodickými volnostmi; na př. u Hipponakta 39, 1

ἐπ' ἁρμάτων τε καὶ Θρηικίων πώλων

jest η před ι asi zkráceno (FICUS, str. 817 n.).

Babrios se na těch místech spondejům vyhýbal; kde se vyskytují, jsou to opět prosodické iamby. V básni 17, 6

οὐδεὶς δ' ὀδόντας εἶχε ζῶντος αἰλούρου

je zanedbána mezislovní posice, jest tu tedy volnost prosodická, ne metrická. FICUS, str. 843 mění zbytečně toto místo podle Haupta. I Herondas se spondejům v druhém a čtvrtém taktu vyhýbá (WITKOWSKI, str. 11).

Římané (na př. Boetius a skladatelé nápisných choliambů) připouštěli spondeje v druhém a čtvrtém taktu řídkou výjimkou (jako v trimetru), ale jen ve vlastních jménech. V prvním a třetím taktu jsou však u nich spondeje četnější než iamby (WEINBERGER, str. 119 n.). Martialis má spondeje jen v prvním a třetím taktu (FRIEDLÄNDER, str. 27 n.).

II. Daktyl vyskytuje se u starších choliambiků řeckých pouze v prvním a třetím taktu; daktyl a tribrachys v témž verši jest jen u Hipp. 5, 2

a také několikrát u Foinika, básníka doby alexandrijské. Rozvedená these daktylu náleží zpravidla témuž slovu (jen u Kallimacha, frg. 98 a, 4 μηδὲ παρὰ νύσσῃ obě slabiky these náleží dvěma slovům). Podrobnější výklad podal FICUS, str. 815 a RUTHERFORD, str. XV.

U Herondy vyskytuje se podle SEMITELA EM., str. 437 daktyl 30krát, v prvním taktu 16krát, v třetím 14krát (srv. i výklad WITKOWSKÉHO, str. 7 a WERNERŮV, str. 27).

U Babria stojí daktyl asi 130krát, hlavně v třetím taktu, daleko řidčeji v prvním; o rozvádění these platí totéž pravidlo, jako pro tribrachye (FICUS, str. 838 n.).

U latinských choliambiků jest daktyl rovněž častější v třetím taktu než v prvním (WEINBERGER, str. 118). U Martiala jest v obou těchto taktech častý (FRIEDLÄNDER, str. 27 n.). V prvním a zároveň třetím taktu jest u něho daktyl jen jednou (5, 37, 5); srv. výklad PLESSISŮV TM., str. 179.

III. Tribrachys vyskytuje se u choliambiků jen v prvních čtyřech taktech, a i v těch zřídka (asi v 300 choliambech, jež máme mimo choliamby Herondovy a Babriovy, vyskytuje se jen asi 20krát). Největší poměrně část tribrachyů připadá na báseň Foinikovu, jenž jediný ze všech má tribrachys v třetím a čtvrtém taktu. V taktu druhém, třetím a čtvrtém náleží rozvedené slabiky vždy témuž slovu, v prvním taktu i dvěma; na př. u Hipp. 5, 2 ἴθι διὰ Λυδῶν... (srv. výklad FICUSŮV, str. 814, SEMITELŮV EM., str. 437 a RUTHERFORDŮV, str. XV).

O tribrachyu u Herondy jedná SEMITELOS EM., str. 437, WITKOWSKI, str. 7 n. a WERNER, str. 27. Podle SEMITELA vyskytuje se tribrachys v 720 celých choliambech Herondových 25krát, v prvním taktu čtyřikrát, v druhém patnáctkrát, v třetím třikrát, ve čtvrtém rovněž třikrát.

U Babria vyskytuje se tribrachys rovněž jen v prvních čtyřech taktech, nejčastěji v druhém, nejřidčeji ve čtvrtém taktu. Celkem jest u něho asi 114 tribrachyů; 71 v druhém, 25 v třetím, 12 ve čtvrtém a jen 6 v prvním taktu, ježto v tomto taktu stává častěji anapaest (FICUS, str. 834 n.). V prvním taktu jest jeho arse a these vždy oddělena (na př. 43, 15 τὰ κέρατα), jak poznal již EBERHARD (srv. výklad CRUSIUSŮV, str. XXXIX). Interpolatoři Babriovi tohoto pravidla Babriova o prvním taktu podle tvrzení CRUSIUSOVA nehleděli.

Pozn. 3. *Lachmann*, str. XIV stanovil pravidlo, jež schvalují i jiní (*Crusius*, str. XXXVIII n. a *Rutherford*, str. XIII n.): Babrios skládal prý daktyly i tribrachye tak, aby žádná krátká slabika ze dvou posledních krátkých slabik slov mnohoslabičných, ani poslední krátká slov dvouslabičných míry pyrrhichické neměla přízvuku rhythmického. Dovoloval si tedy rozvedení 42, 3 αὐτὸν ἐπὶ | τὸ, 98, 7 μὲν ὄνυχας a p., ale nikdy na př. πλεί|ονος ἔ|ρως nebo βα|ρέα φέ|ρων a p. Taková rozvádění vyskytují se jen v epimythiích a v interpolacích Babria nebo i v konjekturách, k němu činěných.

Z tohoto pravidla Lachmannova jsou vůbec jen čtyři výjimky na místech (mimo první 8, 2) podezřelých (v epimythiích a interpolacích): 8, 2 (πότερ' ἀναβαίνειν); 22, 13 (ἀεὶ γὰρ ἕν γε τιλλόμενος ἐγγυνοῦτο); 29, 2 (ὑπὸ μύλην) a 116, 16 (κακὸν ἐπιχαίνειν). I u jiných básníků jsou však výjimky (srv. *Ficus*, str. 833, pozn. 2.), právě jako v trimetru (v. výše, str. 340).

Babrios držel se zkrátka, jak se zdá, dosti přísně pravidla, o kterém jsme se zmínili při výkladu o trimetru (str. 340): rozvedená these v taktu, v němž končilo se slovo, měla se skládati ze dvou slabik krátkých, jež činily počátek slova nebo ze skupiny slov těsně souvislých. Případů, v nichž rozvedený takt tvořen jest *jediným* slovem míry ⏑⏑́⏑⏓ nebo – ⏑́⏑⏓, jest 13 (*Ficus*, str. 833); srv. 30, 6 συνθέμενος; 86, 5 ἐξέφυγε.

Herondas připustil v témž verši dva rozvedené takty jen čtyřikrát, více než dvě rozvedení nikdy (WITKOWSKI, str. 11). Dva rozvedené takty v témž verši připouští i Babrios bez rozpaků, ač ne příliš často, a nejraději tvary taktů nestejné (na př. tribrachys a daktyl). Tři rozvedení vyskytují se u něho jen 106, 15; srv. výklad FICUSŮV, str. 842 (arci Ficus počítá mezi rozvedené takty i anapaesty) a HERWERDENŮV, str. 166. Někdy stojí u něho rozvedené takty bezprostředně za sebou; na př. 98, 9 ἀφόβως περιλαβεῖν; 43, 10 καὶ μακρὸν ἐπέρα πεδίον, a j. Mezi 1650 celými choliamby Babriovými jest celkem rozvedení (tribrachyů i daktylů) 244 (poměr 1 : $6\frac{3}{4}$), v 720 choliambech Herondových je rozvedení 55 (poměr 1 : $13\frac{1}{11}$), asi v 300 choliambech ostatních 36 (poměr 1 : $8\frac{1}{3}$). Babrios rozvádí tedy takty nejčastěji, Herondas nejřidčeji, o polovici řidčeji než Babrios; ostatní choliambikové jsou asi uprostřed obou (SEMITELOS EM., str. 438).

U choliambiků latinských tribrachys vyskytuje se zřídka v prvním taktu, často v druhém, v třetím a čtvrtém asi stejným počtem. U Martiala jest často v druhém, třetím i čtvrtém taktu, nejčastěji v druhém, v prvním jen dvakrát. Také u nich bývá více než jedno rozvedení (po případě anapaest a rozvedení) v témž verši, i u Martiala.

Pozn. 4. Jedná o tom *Plessis* TM., str. 179, *Weinberger*, str. 118 a *Friedländer*, str. 27 n. Pravidla Lachmannova, uvedeného v pozn. 3, držel prý se přísně Catullus, skladatelé Priapei, Persius, Petronius, Martialis a Seneca (*Rutherford*, str. XIII n.).

IV. Anapaest jest u starších choliambiků řídký. V prvním taktu jest u Hipponakta ve frg. 61

ἐκέλευε βάλλειν καὶ λεύειν Ἱππώνακτα

a ve frg. 68, 2 Κριτίης ὁ Χῖος (ale tento verš nebyl, jak se zdá, choliamb, nýbrž trimetr). Ve frg. 28 má jej Hipponax i v pátém taktu

ἀπό σ' ὀλέσειεν Ἄρτεμις, σὲ δὲ κὠπόλλων.

Vyskytuje se také jednou u Foinika v třetím taktu. Nevím, máme-li právo tato místa podezřívati, jak činí FICUS, str. 813.

Herondas mívá anapaest zřídka; na 70 veršů připadá u něho jeden, a polovice jich skládá se z vlastních jmen. Zpravidla klade jej Herondas jen v prvním taktu. Složen je tu buď z jediného slova, nebo i ze dvou (srv. 6, 72 ἔφι', οὐχ ἱμάντες). Srv. výklad SEMITELŮV EM., str. 436, WITKOWSKÉHO, str. 6 a WERNERŮV, str. 27. Podle Semitela jest u Herondy v prvním taktu anapaestů 9, v druhém 2, ve třetím 1, ve

čtvrtém 2, v pátém 4 (2, 8: τῆς πόλιος κἠγὼ; 2, 82 Βατταρίῳ τιμήν; 4, 72 Ἐφεσίου χεῖρες a 4, 86 χὐγιέη πολλῇ — kde však vesměs jest asi užito synizese a tedy spondeje; Crusius, str. XXXVI).

Babrios užívá anapaestu častěji v prvním taktu, asi v desíti verších jednou, ale rozdělen jest tu na jednotlivé básně nerovnoměrně. Tvořen jest slovy trojslabičnými, čtyřslabičnými nebo i dvěma slovy míry ⏑⏑, – (j. ἐπὶ τοῖς), ⏑, ⏑ – (ὁ κύων), ⏑, ⏑ – . . . (ὁ γεωργὸς), ⏑, ⏑, – (ὁ δὲ βοῦς), ⏑, ⏑, – . . . (ὁ δὲ χειροτέχνης), ⏑⏑, – . . . (χάριν εἴσομαι), vždy však slovy úzce souvislými (Crusius, str. XXXVIII a Ficus, str. 827 n.). I tři verše za sebou mohou se počínati anapaestem (Crusius, str. XXXVII).

Pozn. 5. V ostatních taktech *Lachmann*, str. XII anapaestů nepřipouštěl mimo slova, jimž se Babrios vyhnouti nemohl (j. κορυδαλλός, σισύρα); ostatní anapaesty chtěl odstraňovati změnami textu. Jiní vydavatelé odstraňovali anapaesty (mimo anapaesty prvního taktu) vůbec, soudíce, že Babrios napodobil choliambiky římské, kteří anapaest připouštěli jen v prvním taktu. *Ficus*, str. 831 připouští anapaest v těchto taktech v obmezené míře, následuje v tom *C. Deutschmanna*, De Babrii choliambis (Wiesbaden 1879), str. 12 n. Připouští jej v druhém a čtvrtém taktu, ale jen je-li složen z jediného slova. Proto 1, 9 čte

μικρὸν διαστάς· χὠ μὲν οἰστὸς ἐκρύφθη

(nikoli ὀϊστὸς). Zdali anapaest v třetím taktu 72, 20

καὶ κίσσα καὶ κορυδαλλὸς οὐν τάφοις παίζων

jest pravý, pochybuje; jistě zbytečně. *Crusius*, str. XXXV připouští anapaesty v těchto taktech rovněž nerad, a jen ve vlastních jménech nebo v terminech technických. Některé chce odstraniti (asi zbytečně) synizesí; na př. 133, 1 ὄνος παλιούρων. Tvrdí však, že skoro všecky tyto anapaesty jsou v druhém taktu, a naprosto všecky v první polovici verše. Dvou anapaestů za sebou Babrios nekladl (vyskytují se jen v epimythiích a interpolacích). Srv. i výklad *Rutherfordův*, str. XV a *Herwerdenův*, str. 165. I podle Herwerdena stojí anapaest u Babria jen v prvním taktu mimo jména vlastní, která připouštějí anapaest, ač velmi zřídka, i v taktech jiných (srv. i výklad *Semitelův* EM., str. 436).

Jisto jest, že v těchto taktech jest anapaest u Babria řídký, ale vyskytuje se přece několikrát v druhém taktu (10, 12 τούτῳ κεχόλωμαι; 57, 6 τῷ τῶν Ἀράβων a j.); ve čtvrtém taktu jen 18, 3 ὁδοιποροῦντος τὴν σισύραν ἐκδύσει, kde opravují právem σίσυρναν, a podobně 18, 13 αὐτὸς δὲ ῥίψας τὴν σισύραν ἐγυμνώθη, kde se rovněž činí opravné návrhy.

Hledíme-li k počtu anapaestů, shledáváme, že Hipponax v 120 verších užil jich 2krát (poměr 1 : 60), Herondas v 720 verších 18krát (poměr 1 : 45), Babrios v 1650 verších 150krát (poměr 1 : 11). Babrios převyšuje tedy v té příčině všecky své předchůdce.

O anapaestu u latinských choliambiků jednal Weinberger, str. 118 (srv. i výklad Rutherfordův, str. XV a Wernerův, str. 18). V prvním taktu se anapaest připouští, v jiných taktech jest velkou výjimkou; u Martiala se prý právem z těchto taktů odstraňuje. O Martialovi srv. i výklad Friedländerův, str. 27 n.

Pozn. 6. U Babria 95, 78 čte se v prvním taktu i prokeleusmatik (βασιλέα δέ φησι). Crusius jej asi právem odstraňuje; čte βασιλῆα φησι. Snad třeba čísti έα v βασιλέα synizesí, tak že vznikne anapaest.

Stanovena také některá pravidla o konci choliambu.

1. Ani staří choliambikové ani Babrios nekončí choliambu jednoslabičným slovem.

Pozn. 7. Konce Babriovy 50, 20 οὐδ' ἄν τις (verš ten jest ostatně interpolovaný) a 102, 11 ἤ τις nejsou výjimkami, jak dobře tvrdí *Semitelos* EM., str. 439 (srv. výklad *Ficusův*, str. 820). **Eberhard* praef., str. IX (po něm *Crusius*, str. XLV n.) vypočetl také, jakých tvarů slov Babrios užíval na konci choliambu.

Herondas má asi deset jednoslabičných konců, z nichž většina jest příklonných (Semitelos EM., str. 439). Podle Witkowského, str. 4 n. jest na konci choliambu Herondova v 60% případů slovo dvouslabičné, v 33% slovo delší dvou slabik (vyskytují se i slova čtyř- a pětislabičná), v 13 případech slova jednoslabičná, hlavně příklonná nebo s předchozími úzce souvislá (j. τῆς γῆς); jen ve dvou případech 1, 48 (ἄκουσον δή) a 2, 65 (καὶ σύ) slova jiná. V těchto případech prý mluvící »orationem parumper interrumpit«.

I tu mají metrikové, tuším, zbytečnou starost, aby se poslední takt pro domnělou pausu na konci slova nerozpadl nebo, jak se vyjadřuje Ficus, str. 820 a 826, aby konec verše byl plynný a neměl překážek a obtíží. Ale i jednoslabičná slova, jakákoli, třeba samostatná, mohou jistě státi na konci choliambu; jsou tu, jako v trimetru, ovšem poměrně řídká z přirozených příčin (v. výše, str. 352). Že jich není v poměrně malém počtu starších choliambů, jest náhoda. Že však na konci choliambu státi mohou, dokazuje Herondas. Babrios se ovšem samostatným slovům jednoslabičným na konci verše vyhýbá, jistě jen proto, že se vyhýbá přízvuku na poslední slabice verše, jak níže bude dovozeno.

O konci latinského choliambu pojednal souborně Weinberger, str. 120 (srv. i Ficusovy poznámky na u. m. a Friedländerovy, str. 27 n.). Na konci latinských choliambů vyskytují se slova dvouslabičná až pětislabičná, v 32 případech jednoslabičná (ale většinou jest to est a jiné tvary toho slovesa, spojené s předešlým slovem; u Boetia 2, 1, 8 si quis). I Římané se tedy přízvučnému konci choliambu vyhýbali.

2. Choliamby starších choliambiků i Herondovy končí se častěji (asi v třetině případů) slabikou krátkou. Podle Witkowského na u. m. jsou mezi 685 choliamby Herondovými 234 s krátkou slabikou koncovou (srv. i výklad Semitelův EM., str. 439 a Wernerův, str. 26). Také u Babria jsou sem tam v rukopisech zachovány choliamby s poslední slabikou krátkou.

Pozn. 8. Že slova s poslední slabikou krátkou Babrios kladl na konci verše nerad, tvrdil již **H. L. Ahrens*, De crasi et aphaeresi cum corollario emendationum Babrianarum (Gymn.-Progr. Ilfeld; Stolbergae 1845), str. 31. Jednal o té věci i **Eberhard*, str. 8. *Ficus*, str. 825 silně se kloní k tomuto mínění, pokládaje za podezřelé i celé básně (106 a 116), v nichž se verše končí

krátkou slabikou častěji. *Semitelos* EM., str. 438 počítá mezi 1650 choliamby Babriovými 57 krátkých konců (tedy jeden připadá asi na 29 konců dlouhých). *Werner*, str. 14 n. počítá u Babria as 70 krátkých konců choliambu; z nich asi 40 obsahuje tvary slovesné na *-σθαι, -ται, -ναι*, které prý měly původně dvojhlásku dlouhou. asi 20 má na konci ς nebo ν (j. ἥτις, τοίνυν). Velmi málo míst má koncové slabiky s otevřenou slabikou krátkou (v pozn. 2. obsažen seznam těchto míst), a všecka ta místa jsou i Wernerovi podezřelá. Srv. i výklad *Herwerdenův*, str. 164.

Stanovisko FICUSOVO i WERNEROVO jest hyperkritické: není dostatečné příčiny. takové krátké konce odstraňovati ani z pravých veršů Babriových. Babrios obliboval si patrně konec dlouhý. proto však přece mohl výjimkou připustiti konec krátký, metricky rovněž správný.

U Římanů jest podle WEINBERGERA, str. 120 i WERNERA. str. 14 n. dlouhý (spondejský) i krátký (trochejský) konec asi stejně četný; jen krátkým samohláskám prý se na konci vyhýbají.

Pozn. 9. Zajímavo jest, že se Herondas podle *Witkowského,* str. 11 prohřešuje proti Porsonovu »zákonu«; srv. 3, 69

ᾧ τοὺς πεδήτας κἀποτάκτους λωβεῦμαι;

ib. 3, 76; 4, 9, a j.

D. Poměr přízvuku slovního a rhythmického v choliambu. Rhythmický výklad choliambu.

Babrios dbal ve svém choliambu do jisté míry slovního přízvuku, klada zpravidla slovní přízvuk na druhou slabiku od konce choliambu.

Pozn. 1. Poznali to již **H. L. Ahrens*, De crasi et aphaeresi cum corollario emendationum Babrianarum (Gymn.-Progr. Ilfeld; Stolbergae 1845), str. 31 a *W. Hertzberg*, Babrios Fabeln, übersetzt . . . Halle 1846, str. 174. Po nich jednali o tom *T. Mommsen*, Accentcholiamben und prosodische Choliamben (Phil. 16, 1860, str. 721 n.), *Rutherford*, str. XVIII n., *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1013 n.), *Crusius*, str. XLIII n., *Werner*, str. 16 a *Herwerden*, str. 164. Zvláštní mínění má o té věci *A. Taccone* TG., str. 108. Podle něho předposlední slabika choliambu měla již dříve. u Herondy, přízvuk slovní dosti často, později se z toho stalo pravidlo, a to bylo počátkem přízvučného básnictví. Výklad sice jednoduchý, ale málo pravdě podobný. Babrios by byl podle toho vlastně bez důvodu provedl důsledně to, co před ním bylo pouze časté (srv. *H. Draheim* ve WklPhil. 1904, sl. 913).

Starší choliambikové přízvuku slovního v choliambu vůbec nehleděli. Podle přesných počtů SEMITELOVÝCH EM., str. 439 n. ze 120 choliambů Hipponaktových má 75 přízvuk na předposlední slabice, 45 tu přízvuku nemá (poměr obojích choliambů $1\frac{2}{3}$: 1). Srv. i výklad WERNERŮV, str. 16 n. Ze 740 choliambů Herondových 523 má podle Semitela na u. m. přízvuk na předposlední slabice, 217 nikoli (poměr obojích veršů $2\frac{3}{7}$: 1);

podle Wernera má Herondas shodu přízvuků v předposlední slabice 430krát, neshodu 160krát. Podle Witkowského, str. 2 z 674 choliambů Herondových 50% veršů končí se paroxytonem, 20% properispomenem, 13% proparoxytonem, 8% oxytonem, 8% perispomenem. Tedy asi v 30% případů druhá slabika od konce u Herondy přízvuku nemá.

T. Mommsen, drže se textu Lachmannova, a nehledě k těm koncům, na nichž byla slova kolísavého přízvuku (j. *ὑμᾶς, ὑμῖν — ὕμας, ὕμιν*), nebo slova, dosazená konjekturou nebo porušená nebo nedosti kriticky zajištěná, shledal, že z 1486 choliambů Babriových jen pět nevyhovuje pravidlu; z těchto pěti veršů čtyři jsou v novějším textu Crusiusově opraveny, jeden pak 10, 14 *(πηρός)* náleží k veršům interpolovaným. Mommsen je vesměs opravoval konjekturami.

Podle Crusiusa, str. XLIII n. příčí se u Babria pravidlu pouze některé tvary zájmen osobních: *ὑμᾶς, ὑμῶν, ἡμᾶς, ἡμῖν*. Crusius dovolává se zpráv starých grammatiků, podle nichž tato zájmena také bývala příklonná a v tom případě měla přízvuk na první slabice (*ἥμων, ἥμιν* atd., jak psáno bývá i v některých rukopisech i v papyru Herondově). Na všech odchylných místech Babriových lze pokládati tato zájmena za příklonná a klásti u nich přízvuk na první slabiku. V 117, 10 *θεοὺς ὑμῶν* | *εἶναι*, kde *ὑμῶν* nemůže býti příklonné, Crusius obě slova přemísťuje.

Pozn. 2. Bez významu jest, co vypočetl *Werner*, str. 18, že z 1425 choliambů Babriových asi 84 mají shodu přízvuků ve všech taktech, ze 150 choliambů Hipponaktových pouze 7.

Hledíme-li k nepatrnému počtu odchylek, snadno odstranitelných, nemůže býti nejmenší pochybnosti, že Babrios kladl přízvuk slovní na předposlední slabiku úmyslně. Tíže jest však vyložiti, proč tak činil. Výklad této věci souvisí s rhythmickým výkladem zvláštního konce choliambu. Staří metrikové spokojují se většinou tvrzením, že v choliambu v posledním taktu stojí spondej místo iambu, o výklad se nestarajíce. V době novější vykládá se tento nápadný zjev rozmanitým způsobem.

Pozn. 3. 1. *Hermann* H., str. 73, El., str. 142, Ep., str. 60 pokládal poslední dipodii tohoto verše

⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – – ⏒

za antispast a označoval její ikty takto: ⏑ –́ –́ ⏑. Týž výklad měl na mysli i *F. Ritschl*, Zur Metrik (RhM. 1, 1842, str. 298 n.) a *J. Caesar*, Die Grundzüge der griechischen Rhythmik nach Aristides Quintilianus, Marburg 1861, str. 142, pozn. Ještě nedávno opakoval Hermannovo tvrzení o antispastu *F. Leo*, Zur neuesten Bewegung in der griechischen Metrik (NJklA. 5, 1902, str. 165 n.). Arci tento antispast Leův může míti i jiné ikty než antispast Hermannův. *Werner*, str. 17 měří patrně konec aspoň Babriova choliambu ⏑ –́ –́ ⏑.

Tento výklad je rhythmicky nepřípustný. Domnělý antispast, kladený za diiamb, měl by míti tento rhythmický přízvuk: ⏑ – – ⏑́; ikty, jak naznačeny byly Hermannem, ukazovaly by na míru ⏑ – ⊔, ⏑ ⩚, jak (ovšem s nesprávným označením tony po starém způsobu) vskutku chtí měřiti **Th. Bergk*, Meletematum lyricorum specimen II (Ind. schol. Halle 1860, str. XIII) a *Riemann* a *Dufour* TRM., str. 55 (⏑ –̋ –́ –).

2. Podobně označuje konec choliambu *Masqueray* TMG., str. 181 (⏑ – –́ –́), nepřičiňuje však výkladu rhythmického. Zdá se, že neměl Hermannova výkladu na mysli, ježto by byl asi po svém způsobu předposlední slabiku označil tonou a ježto choliamb pokládá jen za obměnu šestitaktového trimetru (str. 180). Ale tyto rhythmické přízvuky arse i these iambického taktu byly by podivné. Nejasně a příliš opatrně se vyjadřuje *Ussing* GRM., str. 127 n.

3. *Semitelos* EM., str. 440 n. pokládá slabiku předposlední i slabiku před ní za trojdobou, tak že schema choliambu jest podle něho toto:

⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́, ⏑ ⏗ ⏗́ ⏑.

Jest prý to trimetr hyperkatalektický, jak praví grammatik Tyrwhittův. Semitelos předpokládá patrně tvar

⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́, ⏑ –,

tedy vlastně jakousi heptapodii nebo brachykatalektickou oktapodii. Choliamb byl by tedy o celý takt delší než trimetr. O výkladu tom platí totéž, co o výkladech předešlých.

4. Nerozhodně, jako často, vyslovuje se *Christ* M.[2], str. 361. Připouští konec ⏑ ⏗ – ⏓ a soudí, že v době Babriově jistě byl choliamb takto vykládán, ale zároveň také míní, že v choliambu jde o pravidelné střídání hlavních iktů. Klade tedy ikty na tatáž místa, jako v trimetru, ovšem po svém způsobu na první část dipodie (tedy ⏑ –́ – ⏓), tak že by jaksi rhythmický přízvuk první slabiky dlouhé kryl nepravidelné prodloužení následující slabiky krátké v dlouhou. Této druhé možnosti, připuštěné od Christa, drží se *Zambaldi* M., str. 334, ač zmiňuje se i o prvé; označuje tedy konec choliambu ⏑ –̋ –́ ⏑. *W. Hertzberg*, str. 168 uznával u Babria iambickou míru posledního taktu, u Hipponakta však (str. 170) změnu posledního iambu v trochej.

5. Nejčastější jest mínění, že choliamb shoduje se ikty s trimetrem. Podle tohoto mínění liší se od něho pouze tím, že má nesměrný takt na neobvyklém místě, čímž jeho konec učiněn, zajisté úmyslně, neobyčejně vleklým:

⏓ –́ ⏑ –̋, ⏓ –́ ⏑ –̋, ⏓ –́ – –̋.

Toto mínění pronesli *Westphal* M.[2], str. 489, *Rossbach* M.[3], str. 231, *Ficus*, str. 809 n., *Plessis* TM., str. 176, *Müller* RM.[2], str. 113 (srv. i *L. Müller*, Catulli Tibulli Propertii carmina, Lipsiae 1870, str. LXIX); *týž* ve spise »Der saturnische Vers und seine Denkmäler«, Leipzig 1885, str. 36 n. zastával se přízvuků ⏑ –́ –́ ⏑. Srv. i výklad *O. Crusiusa*, De Babrii aetate (Leipziger Studien für class. Phil. II, 1879), str. 164. Že má poslední slabika přízvuk rhythmický, soudí také *A. Chaignet* E., str. 207 n.

V novější době povstal spor o rhythmický výklad choliambu znova. Způsobil jej *O. Crusius* článkem »Die Betonung des Hinkiambus nach dem Herondaspapyrus (Phil. 50, 1891, str. 446 n.). Z důvodů, čerpaných z označení jedné slabiky v papyru Herondově zvláštním znamením, od nichž v dalším článku sám upustil (Phil. 53, 1894, str. 224 n.), hleděl dokázati správnost dřívějšího svého mínění o přízvuku konce choliambu (⏑ – ⏑ –́). Proti němu vystoupil *A. Ludwich* článečkem »Die Betonung des Hinkiambus« (BPW. 1892, str. 640 n.). Z Mar. Vict. p. 136, 14 n. (cuius compositio talis est, ut secunda ab ultima semper syllaba longa ponatur, id est ut non iambo sexto, sed spondeo pede aut trochaeo, contra quam iambi lex postulet, terminetur)

usoudil, že konec choliambu třeba označovati takto: ⏑ ⏑́ –̋ ⏑. *L. Müller*, Über die Betonung der hinkenden Jamben und Trochaeen (ib. 1892, str. 995), zastal se mínění Crusiusova. *A. Ludwich* ozval se novým článečkem »Die Betonung des Hinkiambus II« (ib. 1892, str. 1344 n.). Polemiku ukončili *W. Hörschelmann* a *O. Crusius* článkem »Die Betonung des Choliambus« (Phil. 53, 1894, str. 214 n.), snesše nové doklady pro mínění Crusiusovo.

Touž skoro dobou totéž mínění zastával *H. Jusatz*, De irrationalitate studia rhythmica (Leipziger Studien für class. Phil. 14, 1893, str. 334), ač nesměrnost posledního taktu vykládal si svým nesprávným způsobem.

O věci jednal také *Th. Korš*, Ударение холіамба (Fil. Ob. 7, 1894, str. 247 n.). Ač se mu výklad, že poslední takt je pouze nesměrný, nejvíce líbí, přece na konci vyslovuje se nerozhodně (str. 258). Odděluje v choliambu nesprávně anakrusi

⏑, – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑, – – –,

pomýšlí i na tu možnost, že v posledním taktu stojí ionik (– – –) m. – ⏑ –. V tom případě bylo by prý nutno, aby anakruse následujícího verše byla vždy krátká, ježto doplňuje předešlý takt. Ježto však anakruse bývá dlouhá, zavrhuje i tento výklad, nesprávný již proto, že zakládá se na nesprávném dělení verše. Není ostatně výklad ten nový. Podal jej již *F. Heimsoeth*, De syllabarum in versibus antiquis mensura commentatio (Natalicia regis augustissimi Guilelmi I . . . Bonnae 1869), str. 8. *A. Taccone* TG., str. 106 klade v choliambu přízvuky rhythmické na tatáž místa, jako v obyčejném trimetru.

Jednoty mezi metriky při výkladu tohoto verše tedy dosud nedocíleno, a přece nemůže býti pochybnosti, že jedině správný jest výklad WESTPHALŮV, ROSSBACHŮV, CRUSIUSŮV a j. Choliamb třeba jistě děliti a přízvuky opatřovati takto:

⏑ – ⏑ ́, ⏑ – ⏑ –́, ⏑ – – –́.

Již FICUS, str. 809 n. snesl pro to dosti dobrých důvodů. Staří metrikové až na jednu výjimku (neznámého grammatika, otištěného TYRWHITTEM — v. výše, str. 371 —, jenž pokládá verš ten za hyperkatalektický) vesměs nazývají choliamb veršem a k a t a l e k t i c k ý m, patrně tedy pokládají konec jeho ⏑ – – – za d i p o d i i. Plot. Sac. p. 519, 22 n. pak zřejmě praví: Hipponactium trimetrum clodum p e r c u t i t u r s i c u t i a m b i c u m t r i m e t r u m archilochium, comicum vel tragicum, s e d p a e n u l t i m a m s y l l a b a m l o n g a m h a b e t c o n t r a i l l o r u m r a t i o n e m, quae brevem habent. Kladl tedy přízvuky v poslední dipodii takto: ⏑ –́ – –̋. Že jiní metrikové mluví o spondeji nebo trocheji na konci choliambu, nač kladl veliký důraz A. LUDWICH, nic neznamená: nehledí k iktům, nýbrž označují zcela mechanicky tvar posledního taktu, jenž ovšem může býti také trochejem (arci s jiným iktem – ⏑́, o čemž metrikové nemluví).

HÖRSCHELMANN upozornil také na zajímavé místo Ovidiovo v Rem. am. 377 n.

liber in adversos hostes stringatur iambus,
seu c e l e r, e x t r e m u m s e u t r a h a t i l l e p e d e m.

Tu se patrně obyčejný trimetr iambický klade úplně na roveň choliambu; rozdíl mezi nimi jest podle Ovidia jen ten, že trimetr plyne

rychle, kdežto choliamb je v posledním taktu vleklý. Patrně i Ovidius kladl tyto přízvuky na konci choliambu: ⏑ ⏗ – ⏗̈.

Co proti tomuto důvodu namítá Th. Korš (str. 248 n.), pravě, že ze slova i a m b u s nevyplývá, mínil-li Ovidius právě trimetr a choliamb (mohl míti na mysli na př. i dimetr), a že Ovidius sám třeba skladu choliambu již ani nerozuměl, ježto jinde (v. výše, str. 171 n.) měřil pentametr jako verš pětitaktový, nemá váhy. O pentametru vyloženo to již výše (str. 171 n.): na iambické pak dimetry nebo jiné řady nepomýšlel Ovidius při slově i a m b u s již proto, že i trimetr i choliamb jsou verši po výtce skoptickými. A Ovidius naráží na skoptické verše, jak ukazuje smysl místa (srv. slova: in adversos h o s t e s stringatur iambus). Jiné zmínky o choliambu (u Ausonia, Varrona, Babria), na které ukázal Crusius, nemají již té průkaznosti.

Není tedy nejmenší pochybnosti, že na konci choliambu třeba naznačovati rhythmické přízvuky takto: ⏑ ⏗ – ⏗̈, a že choliamb liší se od trimetru pouze nesměrností, připuštěnou proti pravidlu a úmyslně v posledním, šestém taktu.

Zajímavo jest, že Martialis 1, 61 má strofu, v níž spojen choliamb s dimetrem iambickým, obdobnou tedy docela známé strofě iambické z trimetru a dimetru (jako u Hor. epod. 2). Patrně kladl choliamb ú p l n ě na roveň trimetru.

Má-li tedy konec choliambu přízvuky ⏑ ⏗ – ⏗̈, nastává otázka, proč Babrios kladl na jeho konci slova s přízvukem n a d r u h é s l a b i c e od konce, a to raději paroxytona než properispomena, a k tomu zvláště taková, jejichž předposlední slabika byla p ř i r o z e n ě dlouhá. Byly podány rozličné výklady tohoto úkazu.

Pozn. 4. *Ahrens* a *T. Mommsen,* str. 727, soudili, že v tomto úkazu třeba spatřovati první koncessi, činěnou verši přízvučnému, tehdy vznikajícímu. Žilť Babrios, ač nemáme o době jeho života určitých zpráv, nejspíše za doby římské, snad až na počátku III. století po Kr., kdy přízvuk řecký jistě již byl důrazový. Ovšem, kdo podává takový výklad toho zjevu, drží se mlčky Hermannova mínění o iktech na konci choliambu (⏑ ⏗ ⏗ ⏑̲) a soudí, že Babrios, aby aspoň částečně ve verši časoměrném vyhověl tehdejšímu důrazovému přízvuku řeckému, chtěl slučovati na konci verše oba přízvuky, rhythmický i slovní. Tomu výkladu vzpírá se ovšem novější výklad choliambu; měl-li i za dob Babriových konec choliambu rhythmické přízvuky ⏑ ⏗ – ⏗̈, tedy Babrios, klada přízvuk slovní na druhou slabiku od konce, nedocílil shody, nýbrž naopak n e s h o d y přízvuků. Týž v podstatě výklad podává i *Semitelos* EM., str. 440 n.

F. Hanssen, Ein musikalisches Accentgesetz in der quantitierenden Poesie der Griechen (RhM. 38, 1883, str. 239 n.), obrátil pozornost na ten úkaz, že choliamby Babriovy mají na druhé slabice od konce většinou o s t r ý přízvuk. Jak vyložil již *Ahrens,* str. 31 a *Th. Fix* v recensi některých vydání Babria v RPh. 1, 1845, str. 62, Babrios kladl na druhém místě od konce nerad slabiku dlouhou p o l o h o u (taková délka vyskýtá se u něho jen v 83 verších); properispomen je na konci verše u Babria jen 49. To vše vysvětluje Hanssen z povahy řeckého přízvuku. V paroxytonu *κάμνω* i v properispomenu *τοῦτο* je prý přízvuk hlavně na začátku slabiky, kdežto v *μήτηρ* na druhé její

části. Ježto slova typu κάμνω a τοῦτο jsou na konci choliambu u Babria neoblíbena, Babrios patrně nechtěl, aby přízvuk slovní byl na první době druhé slabiky od konce verše. To vše jest vysvětlitelno, měl-li konec choliambu tyto rhythmické přízvuky: ⏑ ´ – ″. Je tedy v choliambech Babriových zřetelna táž snaha, jako v pentametru a iambickém trimetru, dosíci na konci verše spádu od vyššího tónu přízvuku slovního k nižšímu; srv. i *Hanssenův* výklad ve Phil. Anz. 13, 1883, str. 423 v recensi *Deutschmannovy* knihy »De poesis Graecorum rhythmicae primordiis« (Progr. Malmedy 1883), kde se na str. 423 vyslovuje proti výkladu Crusiusovu.

Pochybuji, že koho tento strojený výklad uspokojí, nehledíc ani k tomu, že předpokládá řecký přízvuk hudební, tak že bychom život Babriův musili klásti do dob dřívějších, kdy podle nynějších našich vědomostí takový přízvuk v řečtině byl.

O. Crusius, De Babrii aetate (Leipziger Studien für class. Phil. 2, 1879), str. 164 n., a podle něho *W. Meyer,* Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1013 n.), chopili se myšlenky *Lachmannovy* (ve vydání výše uvedeném, str. 368), že Babrios ve skladu svého choliambu napodobuje choliambiky latinské. Babrios klade podle nich přízvuk slovní na předposlední slabiku verše proto, že měla jej tato slabika v choliambu latinském; nebo konec choliambu ⏑ – – ⏓ nepřipouští v latině podle přízvukových pravidel latinských jiných přízvuků slovních na konci verše, zvláště když se Římané jednoslabičným koncům choliambu vyhýbali (v. výše. str. 376); srv. i *Crusiusův* výklad ve Phil. 53, 1894, str. 225 n. a v jeho vydání Babrii fabulae Aesopeae, Lipsiae 1897, str. XXIV, pozn. 1. K výkladu *Crusiusovu* přidal se později, zřek se původního svého odchylného stanoviska, také *F. Hanssen,* Accentus grammatici in metris anacreontico et hemiambico quae sit vis et ratio explicatur (Phil. Supplembd. V, Göttingen 1889, str. 201), *Rutherford,* str. XII a XVIII n. a *Werner,* str. 18 n., jenž mimo to soudil, že Nonnos, kterýž na konci svého hexametru držel se podobného pravidla, napodobil tím pravidlem Babria.

Proti starším výkladům, že Babrios hleděl tu shody obou přízvuků, vyslovuje se i *Ficus,* str. 822 n., ale zavrhuje i výklad *Crusiusův,* drže se nesprávného mínění *W. Meyera,* Anfang und Ursprung der lateinischen und griechischen rhythmischen Dichtung (ABA. 17, 1886, str. 363 n.), podle něhož přízvučná prosodie řecká a římská není domácího původu, nýbrž přenesena křesťanskými kněžími, většinou Semity, na půdu klassickou ze Syrie. Soudí tedy, že i Babrios, původem Syr, činil tak podle vzoru své domácí prosodie syrské a že hledal úmyslně neshody mezi oběma přízvuky (srv. str. 822). Ovšem, že Babrios byl Syr, není nikterak jisto, jiní ho opět měli za Římana.

Úplně přesvědčivý není žádný z výkladů dosud podaných. Nejpřirozenější byl by starý výklad Ahrensův, že totiž Babrios chtěl, jako Nonnos, sloučiti na předposlední slabice verše přízvuk slovní i rhythmický, a že tedy ovšem psal v době římské, kdy přízvuk řecký byl již důrazový; neboť jen tento přízvuk vysvětluje takové slučování. Mínění tomu vadí však rhythmické přízvuky konce choliambu (⏑ ´ – ″). Chceme-li tedy připustiti tento výklad Ahrensův, bylo by třeba, abychom se domnívali, že Babrios kladl na konci přízvuky rhythmické jinak (⏑ ´ ´ ⏑), a že se tedy za jeho doby nebo již před ním rhythmické pojímání choliambu

změnilo. Nemožné to mínění není. Grammatik Tyrwhittův (v. výše, str. 371) vykládá choliamb vskutku tak. Snad se stala vskutku tato změna na půdě římské působením latinského choliambu, v němž předposlední slabika měla zpravidla přízvuk slovní. Lze tedy snad mínění AHRENSOVO a CRUSIUSOVO sloučiti. Avšak úplně jistý výklad toho úkazu dosud podán není.

Pozn. 5. *A. Huemer*, Gibt es einen Vers μιμίαμβος (WSt. 26. 1904, str. 33 n.), soudí právem, že slovo μιμίαμβος neznačí verš, nýbrž zvláštní druh básní.

§ 17. Iambické systémy a strofy.

A. Systémy.

Jako systémy anapaestické a trochejské, jsou i systémy iambické rozšířením tetrametru. Skládají se z akatalektických dimetrů iambických, opakovaných v libovolném počtu a zakončených dimetrem katalektickým. Někdy vložen bývá mezi dimetry, zvláště před kolem koncovým, monometr (srv. Aristof. Hipp. 380, 455, 939, Nef. 1098, 1102, 1104). V Hipp. 442 třeba trimetr iambický rozvésti v monometr a dimetr, ač není-li tu mezera jednoho metra, aby z trimetru vznikly dva dimetry.

Jednotlivé řady systémů mají vespolné těsné spojení (συνάφεια), t. j. nepřipouštějí na svém konci slabiky volné a průzevu: byly tedy i tyto systémy přednášeny ἀπνευστί (v. výše, str. 235). Obyčejně končí se na konci kol slovo, avšak leckdy přechází také z kola do kola (Aristof. Hipp. 375, 378, 445, 912, 915, 927, 936, 939, Batr. 980 a j. v.). Rozvedení these jest hojné, třeba i ve čtvrtém, koncovém taktu. Příklady rozvedeného taktu na konci dimetru jsou v Aristof. Hipp. 931 (γνώμην ἐρεῖν μέλλοντα περὶ), Nef. 1386, 1388, 1389, a j. v. Také bývá kladen anapaest místo iambu, a to v kterémkoli taktu: v prvním (Aristof. Hipp. 371, 372, 917, Nef. 1098), v druhém (Hipp. 445, Batr. 987), v třetím (Hipp. 921) i čtvrtém (Hipp. 453), ba i dvakrát za sebou: srv. Aristof. Batr. 984 τίς τὴν κεφαλὴν ἀπεδήδοκεν. Rovněž tak vyskytují se v těchto systémech takty nesměrné, které zmírňují přílišnou rychlost dimetrů, způsobenou hojným rozváděním thesí.

Systémy iambické, jako systémy trochejské a anapaestické, končí v komoedii předchozí iambické tetrametry v eristických scenách agonů. ROSSBACH M.[3], str. 241 soudí, že se v nich jeví nálada nejvýše rozčilená a napiatá, v níž osoby, vedoucí při, s největší rychlostí výtky na sebe metají a je odrážejí. Myslím však, že iambické systémy přece mají daleko klidnější ráz než předchozí tetrametry iambické, a že jimi spor, prudce vedený v tetrametrech, spíše dozní vá v posledních výbuších, že tedy spor klidněji ukončují, než by bylo možno pouhými tetrametry iambickými.

Systémy ty vyskytují se v agonu Kleonově a uzenářově v Aristof. Hipp. 367—381 a 441—456 a v agonu Strepsiadově a Feidippidově v Nef. 1386—1390 a 1446—1452. V obou těchto agonech shodují se systémy (jako předchozí tetrametry), ale jen jako celky, nikoli také počtem řad. Systémem iambickým končí se i spor, vedený tetrametry iam-

bickými mezi polosbory mužů a žen v Lysistratě 383—386 (v. 386 neprávem tiskne se jako iambický tetrametr). Systém tento, jakož i předchozí tetrametry, nemají response.

V Hipp. 911—940 (spor Kleona a uzenáře), Nef. 1089—1104 (spor mezi *Λόγος ἄδικος* a *δίκαιος*) a Batr. 971—991 (spor Aischyla a Euripida) stojí systém iambický proti systému anapaestickému, ježto tyto agony psány jsou jednak mírnějšími tetrametry iambickými, jednak útočnějšími tetrametry anapaestickými podle povahy a prudkosti sporu; syntagma a antisyntagma končí se tedy různými systémy (v. výše, str. 231 n.).

Zbytky iambických systémů jsou snad i ve zlomcích komoedií; srv. Kratetův frg. 16, Aristof. frg. 192, a j. v. Ale těžko říci určitě, zdali zachované tyto dimetry náležely vskutku systémům.

Iambický systém jest vždy ve velmi těsném spojení s předchozími tetrametry; někdy počíná se i uprostřed věty (Aristof. Hipp. 440, Nef. 1386, 1446). Vždy následuje po tetrametrech systém jediný, ukončený jediným, katalektickým dimetrem. Systém bývá přednášen zajisté týmž způsobem, jako předchozí tetrametry, vždy od několika osob. V Aristof. Hipp. 367 n. střídají se dokonce mluvící osoby v první polovici systému po každém dimetru. Jen v Nef. 1386—1390 pronáší systém jediná osoba, Strepsiades. O všem tom jedná podrobně ROSSBACH M.³, str. 241 n.

B. Strofy.

a) Strofy básníků lyrických a komických.

U l y r i k ů a v k o m o e d i i setkáváme se se strofami velmi prostými, které hojným připouštěním taktů nesměrných a řídkým užíváním taktů stažených (ton) ostře se liší od iambických strof tragiků. ROSSBACH M.³, str. 239 soudí z Aristof. Batr. 384 n., kde vyskytuje se iambická píseň na oslavu Demetřinu, že se strofy ty vyvinuly v kultu Demetřině a Dionysově, a tím že se vysvětluje i jejich dvojitý ráz: bývá jich užíváno jednak v písních potupných (skoptických), jednak v písních oslavných. Mínění to jest možné; přesně však je dokázati nelze.

Strofy básníků lyrických a komických jsou co do svého skladu čtveré povahy: *a)* buď se skládají z dimetrů a trimetrů, nebo *b)* ze systémů, jež se opakují, nebo *c)* z řady různých kol, hlavně dimetrů, někdy *d)* s připouštěním alloiometrických živlů.

a) 1. Distichon z trimetru a dimetru iambického vyskytuje se častěji u Archilocha, jenž ho užíval, jak se zdá, hlavně v básních skoptických.

Pozn. 1. Hef. p. 71, 15 n. nazývá takové strofy proto, že v nich následuje po delším verši verš kratší, *ἐπῳδοί*. Schol. k Hef. p. 150, 17 n. spojuje oba verše této strofy a nazývá je akatalektickým pentametrem; podobně činí Mar. Vict. 81, 14 n., jenž původ tohoto pentametru přičítá Archilochovi.

Srv. Archilochův frg. 84

ὦ Ζεῦ, πάτερ Ζεῦ, σὸν μὲν οὐρανοῦ κράτος,
σὺ δ' ἔργ' ἐπ' ἀνθρώπων ὁρᾷς
λεωργὰ καὶ θεμιστά, σοὶ δὲ θηρίων
ὕβρις τε καὶ δίκη μέλει;

frg. 85

πάτερ Λυκάμβα, ποῖον ἐφράσω τόδε;
τίς σὰς παρήειρε φρένας; atd.

Pozn. 2. *Christ* M.[3], str. 377 soudí z frg. 81, že Archilochos spojoval také opačně dimetr a trimetr ve strofu. Ale z tohoto zlomku nelze činiti takových závěrů; je to snad holá náhoda, že se počíná, jako i frg. 86, dimetrem.

Horatius napodobil tuto strofu v prvních deseti epodách; srv. epod. 1, 1 n.:

Ibis Liburnis inter alta navium,
amice, propugnacula

(Müller RM.[2], str. 121).

Téže strofy užito také v Cataleptech 13. Později vyskytuje se tato strofa u Seneky Med. 771—786, u Prudentia, Paulina, a j. Martialis užíval v této strofě místo iambického trimetru také choliambu (v. výše, str. 367).

2. Iambickou, ne iambicko-trochejskou, jest snad i strofa Archilochova ve frg. 113, skládající se ze dvou dimetrů a jednoho trimetru:

Τήνελλα καλλίνικε· – – ⏑ –, ⏑ – └─
χαῖρ' ἄναξ, Ἡράκλεες, └─ ⏑ –, – – ⏑ –
αὐτός τε καὶ Ἰόλαος αἰχμητὰ δύο. – – ⏑ –, ⏑⏑ – ⏑ –, – – ⏑ ⏑̲.

Sotva je druhé kolon vskutku trochejské. V posledním kolu je v třetím taktu anapaest místo iambu.

3. Čistě iambická byla jistě i tak zv. strofa **Hipponaktova**, známá z Horatia, carm. 2, 18:

non ebur nec aureum └─ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
mea renidet in domo lacunar ⏑ – ⏑ –,¦⏑ – ⏑ –, ⏑ – └─,

v níž Horatius v druhém kolu zachovává pravidelně caesuru po třetí arsi.
Horatius přejal tuto strofu jistě z básní řeckých. Sapfin frg. 99

χαίροισα νύμφα, χαιρέτω δ' ὁ γάμβρος

jest snad druhým kolem této strofy.

Pozn. 3. O strofě té zmiňují se Mar. Vict. 168, 18 n. a Caes. Bass. 270, 19 n., tvrdíce, že pochází od Alkaia; Atil. Fort. 302, 14 n. a Diom. 524, 25 n. jména jejího neuvádějí.

Že první kolon strofy Hipponaktovy jest vlastně iambické, soudí *U. Wilamowitz-Moellendorff* v recensi v Gött. gel. Anz. 1898, str. 699, pozn. 3 a *H. Jurenka*, Die Metrik des Horaz und deren griechische Vorbilder (ZÖG. 52, 1901, str. 680).

4. Jiná zdánlivá strofa iambicko-trochejská jest u Anakreonta, frg. 84:

κοὺ μοχλὸν ἐν θύρῃσι διξῇσιν βαλὼν
ἥσυχος καθεύδει
– – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, – – ⏑ –
└─ ⏑ –, ⏑ – └─

a u Theodoridy (Anth. Pal. 13, 21):

Μνασάλκεος τὸ σᾶμα τῷ Πλαταΐδα
τῶ 'λεγειοποιῶ atd.

5. U básníků pozdějších vyskytuje se i spojení iambického tetrametru, jenž se skládá ze dvou dimetrů, a katalektického trimetru; na př. u Asklepiada v Anthol. 13, 23:

ἰὼ παρέρπων μικρόν, εἴ τι κἀγκονεῖς, ἄκουσον
τὰ Βότρυος περισσὰ δῆτα κήδη.

6. Zmínky zasluhuje také píseň Seikilova (srv. otisk její u K. Jana, Musici scriptores Graeci, supplementum, Lipsiae 1899, str. 35 n.), jež jest složena ze samých dimetrů:

ὅσον ζῇς, φαίνου,	⏑ – ⊔ , ⊔ ⊔
μηδὲν ὅλως σὺ λυποῦ·	– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔
πρὸς ὀλίγον ἐστὶ τὸ ζῆν.	⏑⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔
τὸ τέλος ὁ χρόνος ἀπαιτεῖ.	⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑, ⏑ – ⊔.

Míra její jest dipodická; v druhém kolu místo diiambu stojí choriamb. Širší výklad o té písni podal jsem v čl. »Nový řecký nález hudební« v Listech fil. 23, 1896, str. 184 n., kde uvedena také literatura, jí se týkající. Částečně nesprávné jest, co o té písni vykládá K. Brandt, Metrische Zeit- und Streitfragen (Jahresbericht der kgl. Landesschule Pforta . . ., Naumburg 1902), str. 8 n.

Strofám básníků lyrických podobny jsou i iambické strofy komoedie. O schematech strof, níže vyložených, srovnati třeba, co řečeno na str. 198, pozn. 14.

Prosté strofy, obsahu oslavného a spolu skoptického, složené snad vskutku podle zpěvů o slavnostech Demetřiných a Iakchových, vyskytují se v Aristofanových Batr. 416—439 a 397—413.

První píseň skládá se ze strof o dvou dimetrech a jednom trimetru:

βούλεσθε δῆτα κοινῇ
σκώψωμεν Ἀρχέδημον;
ὃς ἑπτέτης ὢν οὐκ ἔφυσε φράτορας.

Celkem opakuje se tato strofa na tomto místě ještě sedmkrát.

Píseň druhá (v. 397—413) složena je ze strof ze dvou katalektických trimetrů, jednoho dimetru a z katalektického a akatalektického trimetru (6 . 6 . 4 . 6 . 6):

Ἴακχε πολυτίμητε, μέλος ἑορτῆς
ἥδιστον εὑρών, δεῦρο συνακολούθει
πρὸς τὴν θεὸν καὶ δεῖξον ὡς
ἄνευ πόνου πολλὴν ὁδὸν περαίνεις.
Ἴακχε πολυτίμητε, συμπρόπεμπέ με.

Poslední akatalektický trimetr vyskytuje se jako refrain ve všech strofách; neboť tato strofa opakuje se ještě dvakrát (397—402 = 403 až 408 = 409—413).

Podobného způsoby jsou tyto strofy:

Aristof. Ach. 1190—1225.

Schema: I. 4 . 6 . 6 . 6 . 6 . 6. II. 4 . 6 . 6 . 6 . 6. III. 6 . 6 . 6 . 4 . 4 . 4 . 4 . 6 . 4 . 6. IV. 6 . 4 . 6 . 4 . 6 . 4 . 6 . 4 . 6 . 4 . 6 . 4.

Míra je pro nesměrné takty dipodická. Proto v. 1219 = 1221 – ⏑⏑ –, ⏑ – ⋏̄ jest asi brachykatalektickou tetrapodií. Strofa tato paroduje strofy tragické (schol. k v. 1190 poznamenal zřejmě: *θρηνῶν παρατραγῳδεῖ*).

1191 *τάδε γε*] *τάδε*; 1195 *αἰακτὸν*] *αἰακτὸν ἂν οἰμωκτὸν*; *γένοιτο*] *γένοιτό μοι*; 1196 *εἰ νῦν*] *ἂν*, *ἂν εἴ*, *γὰρ εἰ* nebo *εἴ*; 1197 *ἐγχάνοι*] *ἐγχανεῖται*; 1206 *Λαμαχίσκιον*] *Λαμαχιππίδιον*, *Λαμαχίππιον*; 1212 *ἰὼ ἰὼ*] *ἰώ*.

Sfek. 868—873 = 885—890 má schema:

I. – – ⏑ –, ⏒ – ⏑ –, ⏑̄ – ⏑ – 6
⏒ – ⏑ –, – ⏑⏑ ⏑ ⏑⏑̄, ⏑⏑ – ⏑ – 6
⏑̄ – ⏑ –, ⏑ – ⊔ 4
II. – – ⏑ –, – – ⏑ – 4
⏑ – ⏑ –, – – ⏑ – 4
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑⏑ – ⊔ 6.

Třikrát jest v této dvojici strof anapaest za iamb; v druhém kolu antistrofy stojí proti čistému iambu strofy.

885 *ταὖτά σοι*] *σοι*; 890 *γε νεωτέρων*] *γενναιοτέρων*; *ἰήιε Παιάν* třeba v tomto kolu přidati podle strofy.

b) Delší, ale podobně prosté, byly strofy básníků komických, které jsou vlastně opakovaným systémem iambickým. Vznikly snad z průvodových písní v kultu Demetřině a Dionysově (Rossbach M.[3], str. 241); ale nebylo jich, jak se zdá, mnoho.

Z jediného systému skládá se strofa v Aristof. Batr. 384—388 = 389—393:

Δήμητερ, ἁγνῶν ὀργίων
ἄνασσα, συμπαραστάτει,
καὶ σῷζε τὸν σαυτῆς χορόν.
καί μ' ἀσφαλῶς πανήμερον
παῖσαί τε καὶ χορεῦσαι.

c) Některé strofy Aristofanovy skládají se z několika systémů, lišících se od pravých systémů jen jistými odchylkami. Jsou to tyto strofy:

Ach. 929—939 = 940—951.

Strofa skládá se ze tří systémů, jež před koncovým katalektickým dimetrem mají monometr. Odchylný jest pouze třetí systém, jenž počíná se dvěma katalektickými dimetry. Schema I. 4 . 4 . 2 . 4. II. 4 . 4 . 2 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 4 . 2 . 4.

944 *κατάξειας*] *καταγείη*; 949 *τοῦτον λαβὼν* třeba z metrických příčin odstraniti; 950 *πρόβαλλ'*] *πρόσβαλλ'*.

Ach. 1008—1017 = 1037—1046.

Strofa skládá se ze čtyř period, z nichž první a poslední jsou pravidelné systémy, druhá a třetí skládají se z akatalektického a katalek-

tického dimetru, jež by, jsouce psány na jeden řádek, arci daly tetrametr, kdybychom měli právo mluviti v těchto i v jiných strofách o tetrametru, jak činí Rossbach M.^{3}, str. 243 n. a také Gleditsch M.^{3}, str. 145. Schema: I. 4 . 4 . 4. II. 4 . 4. III. 4 . 4. IV. 4 . 4 . 4.

Ve v. 1041 *κατάχει σὺ τῆς χορδῆς τὸ μέλι* jest v prvním taktu anapaest.

Pozn. 4. *Rossbach* M.^{3}, str. 849 tvrdí, že v melických systémech iambických vyskytuje se anapaest místo iambu pouze v Aristof. Ach. 849 (*Κρατῖνος ἀεὶ κεκαρμένος*), kteréž místo se také opravuje. Tvrzení to jest patrně nesprávné.

V Lys. 256—265 = 271—280 je strofa tohoto tvaru:

I. – – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
⊔ ⏑ –, ⏑ – ⊔
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
⊔ ⏑ –, ⏑ – ⊔
II. ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑, ⏑ – ⏑ –
⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑, ⏑ – ⏑ –
– – ⏑ –, ⏑ – ⊔
∧⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔.

256 *ἔνεστιν*] *ἐστὶν*; 264 *κλήθροις δὲ καὶ μοχλοῖσιν*] *μοχλοῖς δὲ καὶ κλήθροισι*. Schema toto podáno jest podle strofy; v antistrofě jsou lecktera místa porušena.

Někdy střídají se tetrapodická kola akatalektická a prokatalektická (∧ – ⏑ – ⏑ – ⏑ ⏓). Tak v písni v Orn. 1755—1765. Jsou to dvě liché strofy: jedna 1755—1762 složena je z osmi tetrapodií, akatalektických a prokatalektických, jež se pravidelně střídají, druhá ze tří tetrapodií (1763—1765):

∧ ⏑⏑ ⏑ –, – – ⏑ –
– – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
∧ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ ⏓.

1757 jest porušen.

K těmto strofám lze přiřaditi i takové strofy, v nichž vedle dimetrů vyskytují se i trimetry a zdánlivé tetrametry. Astrofická píseň toho způsobu je v Ach. 263—279. Skládá se ze čtyř period, složených ze samých tetrapodií a hexapodií. První perioda končí se katalektickým dimetrem a rovná se systému, následující dvě jsou ze samých akatalektických tetrapodií (lze ovšem také děliti částečně v tetrapodie, částečně v hexapodie), poslední perioda je z hexapodií. Schema jest tedy: I. 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. IV. 6 . 6 . 6.

Ve v. 276 třeba před *Φαλῆς* vynechati *ὦ*.

Lys. 286—295 = 296—305.

Schema: I. 4 . 4 . 6 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 2 . 4. Rozdělení v periody není zcela jisté. Hojné trochejské tetrapodie jsou asi vskutku iambické, a strofa ta není iambicko-trochejská, za jakou se pokládá (Rossbach M.^{3}, str. 306 n.). Refrain (v. 294 n. = 304 n.) má asi míru:

⏑⏑ ⊔
⏑ – ⏑ . – ⏑ –.

291 ἐξιπώκατον] ἐξεπιώκατον: 299 κἄστιν γε] κἄστιν; 301 οὐ γὰρ ἂν] οὐδὲ γάρ. οὐ γάρ.

Zvláštní způsob iambických strof Aristofanových jest, jak se zdá, složen z tetrametrů a dimetrů. Tetrametry třeba ovšem všude rozložiti v dimetry. Jestliže ve vydáních podle starověké kolometrie z těchto dimetrů čím se tetrametry, tedy jest to jen graficky jiné rozdělení kol. V schematech, níže uvedených, hledě ku psaní v obyčejných textech a obvyklému dělení těchto strof, označuji tetrapodie, spojené v textu našich vydání, tím, že označení kol podle počtu jejich taktů spojuji obloukem (4 . 4).

Prosté jsou takové strofy v Eir. 1305—1310 = 1311—1315, ač byla-li tato část komoedie zpívána. Schema: 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.

1307 ἐμβάλλετ' ὦ] ἐμβάλλετον, ἐμβάλλετε.

V Ach. 1226—1234 jest podobná strofa, sestrojená ze šesti zdánlivých tetrametrů a zakončená třemi dimetry.

O strofách v Ekkles. 478—482 a 483—492 = 493—503, složených z monometrů, dimetrů a tetrametrů, které však třeba rozložiti v dimetry, jednáno bylo již výše (str. 302). Schemata jejich jsou asi tato: pro strofu úvodní, proodickou (478—482): I. 4 . 4 . 4. II. 2 . 4 . 4 . 4 . 4. Pro strofy následující (483—492 = 493—503): I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. V. 478 (ἔμβα, χώρει) je dimetr (⌴ ⌴, ⌴ ⌴). 487 n. mají mezeru diiambu; 495 ἡμᾶς ὄψεται] ὄψεθ' ἡμᾶς.

Zcela podobně složeny jsou strofy v parodě Pluta 290—295 = 296—301; 302—308 = 309—315 a epodická strofa 316—321 (v. výše, str. 302). Schema první dvojice strof: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4, druhé: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 6 . 4, epodické strofy: 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.

Rozdělení v periody není tu nijak jisté. Osamělý trimetr v druhé strofě bylo by možno arci rozložiti v dimetr a monometr.

312 Λαρτίου] Λαερτίου.

Strofa v Hipp. 756—760 = 836—840 skládá se rovněž z tetrapodií akatalektických a prokatalektických. Schema: 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.

758 ἀνὴρ] ἀνήρ.

d) V Ach. 836—840 = 841—846 = 847—853 = 854—859 jest strofa, složená ze samých akatalektických a katalektických tetrapodií (ve vydáních opět se tu leckde píší dvě tetrapodie jako tetrametry), zakončená prosodiakem tvaru ⏓ – ⏑⏑ – ⌴ (v. výše, str. 213 n.). Jest však možno, ba pravdě podobnější, že tato řada ⏓ – ⏑⏑, – – ⊼, stojící tuto i jinde, je dipodií ionskou. Periody nejsou zřetelné. Schema: I. 4 . 4. II. 4 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 2*ion*.

Ve v. 849 (Κρατῖνος ἀεὶ κεκαρμένος) jest v druhém taktu místo iambu anapaest, kterýž ROSSBACH M.[3], str. 243 a jiní, myslím, zbytečně odstraňují (v. výše, str. 388).

837 ἀνὴρ] ἀνήρ; 850 ὁ] οὐδ' ὁ.

Strofy v Aristof. Nef. 1345—1350 = 1391—1396 skládají se ze tří period, z nichž každá obsahuje hexapodii a prosodiakos, jenž je patrně dipodií ionskou (⏓ – ⏑⏑, – – ⊼). Schema I. 6 . 4. II. 6 . 4. III. 6 . 4. Srv. výklad Rossbachův M.³, str. 245.

1349 n. *δῆλόν γε τἀνθρώπου 'στὶ τὸ λῆμα*] *δῆλόν(γε) τὸ λῆμ' ἐστὶ τἀνθρώπου.*

Strofa v Nef. 1303—1310 = 1311—1320 má schema: I. 6 . 2*(ion.)*. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 6. III. 4 . 4. Periody nejsou zřetelné. V. 1304 = 1312 je zdánlivý prosodiakos ⏑ – ⏑⏑, – – ⊼, v. 1308 (= 1316 ⌴ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –) a podobně následující (⌴ ⏑ –, – – ⏑ –, ⌴ ⏑ –) jsou zdánlivě trochejské.

V. 1308—1311 jsou těžce porušeny a mají i mezery; třeba je upraviti podle antistrofy; 1312 *ἐπήτει*] *ἐπεζήτει.*

V Thesmof. 969—976 = 977—984 je strofa z akatalektických a katalektických dimetrů; předposlední kolon jest trimetr, uprostřed strofy jsou dva verše ionské (972 n. = 980 n.):

χαῖρ' ὦ Ἑκάεργε, ὄπαζε δὲ νίκην
– – ⏑⏑, – ⏒ ⊼ | ⏑ – ⏑⏑, – – ⊼.

Schema: I. 4 . 4 . 4. II. 2 + 2*(ion.)*. III. 4 . 4 . 6 . 4. Ve v. 970 je ve čtvrtém taktu opět anapaest (*μέλπουσα καὶ τὴν τοξοφόρον*).

980 *ἡμετέραισι*] *ἡμετέραις*; 982 *χάριν*] *χαίρειν*; 984 *νηστεύομεν*] *νηστεύωμεν.*

Lichá strofa v Eir. 511—519 skládá se z dipodie anapaestické a pěti dimetrů iambických, dílem katalektických, dílem akatalektických; v. 518 n. obsahuje řadu interjekcí (*ὦ εἶα, εἶα, εἶα* atd.), které činí nejspíše dvě hexapodie, jednu katalektickou, druhou akatalektickou. Schema: I. 2*(an.)* . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 6 . 6.

V. 508—511, obsahující iambické tetrametry, sotva patří k strofě, jak míní Rossbach M.³, str. 245. Ve v. 519 čísti třeba jen pět *εἶα*, jak má nejlepší rukopis.

V Orn. 629—636 je vloženo mezi anapaestické tetrametry šest hexapodií iambických s hojnými tonami a rozvedeními.

629 *τοῖσι*] *τοῖς*; 631 *ἐὰν*] *ἢν*; 633 *δίκαιος ἄδολος ὅσιος*] *δικαίους ἀδόλους ὁσίους.*

Krátká strofa v Nef. 1206—1212 skládá se ze dvou period:

I.	⏑⏑ – –, ⏑⏑ ⊔	2 *ion.*
	– – ⏑ – ⌴ ⏑ –	4
	– – ⏑ –, ⌴ ⏑ –	4
	– – ⏑ –, ⌴ ⏑ –, – – ⏑ –	6
II.	– – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
	⌴ ⏑ –, ⌴ ⏑ –	4
	– – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
	⌴ ⏑ –, ⏑ – ⌴	4.

Všecky tyto strofy básníků lyrických i komických měřeny byly, jak se zdá, d i p o d i c k y (po případě tetrapodicky). Není v nich skutečných tripodií a pentapodií a vůbec nic v nich nesvědčí o míře monopodické (nebo tripodické).

b) Strofy tragoedie.

Iambické strofy tragiků, hojné u Aischyla a Euripida, poměrně řídké u Sofoklea, skládají se hlavně z tetrapodií a hexapodií. Daleko řidší jest v nich dipodie, tripodie a pentapodie; velkou výjimkou jest monopodie (při zvoláních *αἰαῖ, ἒ ἒ*).

Nesměrné takty vyskytují se často (i nesměrný takt tvaru – ⏑́ ⏑), ale proti taktům směrným jsou v nápadné menšině; ani rozvedených taktů nebývá mnoho, ba jsou z většiny strof takřka vyloučeny. Charakteristickým znakem těchto strof jest však hojné užívání katalexe a tony, a to nejen na konci kol, nýbrž i uprostřed nich a také na jejich začátku. Tím vznikají v strofách těchto zdánlivá kola trochejská (na př. ⊔ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –), o nichž vyloženo bylo již výše na str. 288.

Mnohé strofy, které dosud pokládány byly za iambicko-trochejské, stávají se touto měrou vskutku čistě iambickými; iambicko-trochejskými zůstávají nyní pouze ty strofy, v nichž vyskytují se nepopíratelná kola trochejská, jež proto, že končí se akatalekticky (na př. – ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⏑), nelze ani změniti v kola iambická o témž počtu taktů. O těchto strofách iambicko-trochejských promluveno bude při výkladu o strofách smíšených.

Místo tony vyskytují se leckdy uprostřed kol takty rozvedené s počáteční pausou. Všude tam, kde v kolu vyskytuje se skupina slabik ⏑⏑⏑ –, počínající slovo, třeba ji měřiti: ∧ ⏑⏑, ⏑ –; srv. Sof. OT. 190 = 203

Ἀρεά τε τὸν μαλερόν, ὃς ⏑⏑⏑ ⏑ –, ∧⏑⏑ ⏑ –
νῦν ἄχαλκος ἀσπίδων. ⊔ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –.

Pro tuto míru svědčí kola zdánlivě trochejská, jejichž první takt zaplněn jest jednou slabikou dlouhou, před kterou možno doplniti jednodobou pausu, není-li nutno pokládati ji proto, že se nalézá uprostřed slova, za trojdobou (srv. str. 288 a uvedený tam článek Blassův).

Velmi často vyskytuje se v strofách těch za diiamb (⏑ – ⏑ –́) choriamb (– ⏑ ⏑ –́); viz výše, str. 290 n. Dříve se taková kola, v nichž vyskytovaly se choriamby, pokládala za logaoedická. Ježto však jsou, jak nyní víme, vskutku čistě iambická, stává se velká část strof, zdánlivě smíšených, čistě iambickou.

Nesměrné takty a choriamby svědčí vždy o míře dipodické (po případě tetrapodické); tripodie a pentapodie, které se vyskytují v strofách, měřených dipodicky, třeba proto pokládati za brachykatalektické tetrapodie a hexapodie; tedy na př.

⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⊼
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⊼.

Větší část těchto strof iambických má míru dipodickou (po případě tetrapodickou); jen u menší části strof jest možna nebo pro tripodie a pentapodie pravdě podobna míra monopodická (po případě tripodická).

Alloiometrických řad je v těchto strofách velmi málo, vyloučíme-li z nich strofy, v nichž je více než jedno kolon, po případě celá perioda neiambická; bývají to nejčastěji kola daktylská nebo logaoedická a ionská, řidčeji anapaestická.

Strofy iambické vyskytují se v písních sborových i v kommech (v monodii jen v Eur. Or. 960 n.) a mají ráz vážný, pathetický, jenž jeví se hlavně v hojných jejich tonách. Pro svou vzestupnost jsou živější než strofy trochejské. Ježto jsou však klidnější než strofy dochmické, hodí se dobře pro kommy rázu mírnějšího, kdežto pro kommy, v nichž jeví se nálada pohnutější, raději se užívalo řad dochmických. Celkem však užívá se jich k vyjádření kterékoli vážnější nálady duševní.

Pozn. 5. O původu iambických strof pronesl některé domněnky *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Commentariolum metricum II (Index schol. hib. 1895-6, Gottingae), str. 29 n. Iamby i choriamby pocházejí prý v tragoedii z písní Anakreontových, a jsou tedy původu ionského; amoibaia tragoedie vznikla z písní průvodů pohřebních (str. 32). Iambické strofy v komoedii napodobí dílem prostonárodní písně, dílem písně kommu. Čisté řady iambické jsou prý vůbec z písně prostonárodní (str. 33). Přesvědčivé ty domněnky vždycky nebývají.

W. Doehrmann, De versuum lyricorum incisionibus quaestiones selectae (JPhP., 28. Supplementbd., 1903), jedná o tom, pokud je možna diaerese nebo caesura v rozvedených taktech iambických řad (str. 271) a v taktech odchylných (na př. tvaru kretika; str. 298 n., 329 n.; srv. i str. 307 n., 382 n.).

Míru dipodickou (po případě tetrapodickou) mají proto, že se v nich vyskytují takty nesměrné a choriamby, tyto strofy, z nichž některé rozbíráme podrobněji.

V Aischylových Hik. 95—102 = 103—110:

ἰάπτει δ' ἐλπίδων	I. ⏑ – └ , └ ⏑ –	4
ἀφ' ὑψιπύργων πανώλεις βροτούς,	⏑ – ⏑ –, └ ⏑ –, └ ⏑ –	6
βίαν δ' οὔτιν' ἐξοπλίζει,	⏑ – └ , ⏑ – ⏑ –, └ ⊼	6
τὰν ἄπονον δαιμονίων·	II. – ⏑ ⏑ –, – ⏑ ⏑ –	4
ἧμεν' ἄνω φρόνημά πως	– ⏑ ⏑ –, ⏒ – ⏑ –	4
αὐτόθεν ἐξέπραξεν ἔμ-	– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
πας ἑδράνων ἀφ' ἁγνῶν.	– ⏑ ⏑ –, ⏑ – └	4

Pozoruhodná jest brachykatalektická hexapodie, končící první periodu. Druhá perioda má tolik choriambů, že by mohla býti pokládána i za choriambickou.

95 *δ' ἐλπίδων*] *δὲ ἀπϊδὼν*; 99 *ἄπονον*] *ἄποινον*; 100 *ἧμεν'*] *ἥμενον*; ale porušení je tu asi hlubší; 103 *εἰς*] *ἐς*; 106 *δυσπαραβούλοισι*] *δυσπαραβούλοισιν*; 107 *μαινόλιν*] *μενόλιν*. Text je vůbec leckde nejistý.

Hik. 134—143 = 144—153.
Schema: I. 4 . 4 . 6. II. 4 . 4 . 6. III. 6 . 6 (nebo 6 . 2 . 4).
Kolon třetí a šesté je zdánlivá pentapodie.

136 *ἀχείματον*] *ἀχίματον*; *σὺν πνοαῖς*] *συμπνοιαῖς*; 143 a 153 *ἀδάματον*] *ἀδάμαντον*; 147 n. jsou porušeny, a třeba je opraviti podle shodného místa strofy.

Hik. 590—594 = 595—599.
Schema: 6 . 6 . 6 . 4 . 6. Strofa činí as jedinou periodu; v textu strofy v. 592 jest mezera míry – ⏑ ⏑.

Hik. 776—783 = 784—791.
Schema: I. 6 . 6 . 6. II. 4 . 4 . 6 . 6.

776 *βοῦνι πάνδικον*] *βουνῖτι ἔνδικον*: 780 *νέφεσσι*] *νέφεσι*; 781 jest těžce porušen; 785 *κελαινόχρως*] *μελανόχρως*.

Hik. 792—799 = 800—807.
Schema: I. 6 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.

Čtyři tetrapodie druhé periody mají tvar zdánlivých tetrapodií trochejských (⊔ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –).

799 *καρδίας* třeba čísti synizesí dvouslabičně; 804 *ἐλθέτω*] *ἐλθέτω ἐλθέτω*; 806 jest porušen, a třeba jej opraviti podle strofy; 807 *λντῆρα*] *καὶ λντῆρα*.

Hik. 808—816 = 817—824.

ἴυζε δ' ὀμφὰν οὐράνια,	I. ⏑ – ⏑ –, – ⏖ ⏑ ⏑⏑	4
μέλη λιτανὰ θεοῖσι καὶ	⏑ – ⏑ ⏑⏑, ⏑ – ⏑ –	4
τέλεα δὲ πῶς πελόμενά μοι	⏑⏑⏑ ⏑ –, ⏑⏑⏑ ⏑ –	4
λύσιμα· μάχιμα δ' ἔπιδε, πάτερ,	⏑⏑⏑ ⏑ ⏒⏑, ⏑⏑⏑ ⏑ –	4
βίαια μὴ φιλεῖς ὁρῶν	⏑ – ⏑ –, ⏓ – ⏑ –	4
ὄμμασιν ἐνδίκοις. σεβί-	II. – ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
ζου δ' ἱκέτας σέθεν, γαι-	– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔	4
άοχε παγκρατὲς Ζεῦ.	– ⏑ ⏑ –, ⏑ ⊔	4

Rozdělení v periody není docela jisté. Pozoruhodná jsou tu hojná rozvedení taktů.

807 *ἴυζε*] *ἴυζεν*; 810 *δὲ πῶς*] *δέ μοι πῶς*; 818 jest porušen, a třeba jej upraviti podle strofy; 824 *θνατοῖσι*] *θνατοῖς*. I tu je text vůbec nejistý.

V Hik. 904—917 zpívá sbor po hexapodii (⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑–, ⊔ ⏑ –). Následující dva iambické trimetry činí snad s tímto kolem strofu.

907 *διωλόμεσθ' · ἄελπτ', ἄναξ*] *διωλόμεσθα ἐπτάναξ*.

Hepta 734—741 = 742—749.
Schema: I. 4 . 6. II. 4 . 6. III. 4 . 4 . 4 . 4.

Zajímavé je druhé kolon první periody *αὐτοδάϊκτοι θάνωσι* = *παραβασίαν ὠκύποινον* (⏖ ⏑ ⏑ –, ⊔ ⏑ –, ⊔ ⊼), v němž místo prvního diiambu stojí choriamb, mající v antistrofě první slabiku rozvedenou a rovný tedy úplně diiambu s prvním taktem rozvedeným; není nutno opravovati *παρβασίαν*. Proti choriambu ve v. 736 (*καὶ χθονία*) stojí v antistrofě diiamb (*αἰῶνα δ' ἐς*). Zdánlivé pentapodie ve v. 735 (= 742) a 737 (= 745) jsou obě asi koncem periody.

734 *αὐτοκτόνως*] *αὐτοκτόνωσιν*.

Hepta 832—839 = 840—847.
Schema: I. 4 . 4 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4.

I v této strofě jest několik na pohled trochejských kol; takovým kolem (∧ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –) také strofa se počíná.

Hepta 961—965.
Schema: 6 . 4 . 4 . 4 . 4.

Ve v. 964 *ἴτω γόος, ἴτω δάκρυ* (⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –) jsou poslední slabiky obou dipodií krátké. Třeba to omluviti tím, že se po obou dipodiích zpívající osoby střídají.

962 *ἔκανες*] *ἔκτανες*; 964 *δάκρυ*] *δάκρυα*; 965 *πρόκεισαι*] *προ**-*κείσεται*.

Pers. 1002—1007 = 1008—1013.
Schema: 6 . 4 . 4 . 4 . 4 . 6.
V. 1007 = 1013 *διαπρέπον; οἷον δέδρακεν Ἄτα* = *δυσπόλεμον δὴ γένος τὸ Περσᾶν* má tvar:

⏕ ⏑⏑ –, ⊔ ⏑ –, ⏑ – ⊔.

V první dipodii je v antistrofě choriamb, ve strofě diiamb s rozvedenou první slabikou dlouhou. Dříve bylo rukopisné čtení *διαπρέπον*, docela bezvadné, měněno, anebo se v něm *ι* čtlo synizesí (Rossbach M.[3], str. 282, pozn.). Krátká ta strofa skládá se asi z jediné periody.

1002 *βεβᾶσι*] *βεβᾶσιν*; 1003 *νώνυμοι*] *νώνυμνοι*; 1005 *ἔθεσθ'*] *ἔθετ'*; 1011 *Ἰαόνων*] *ἰάνων*.

Pers. 1038—1045 = 1046—1053.
Schema: I. 6 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 2 . 4 . 4.
Rozdělení v periody není docela jisté.

1038 jest porušen, nechceme-li druhé *δίαινε* čísti synizesí dvouslabičně; 1040 a 1048 *νυν*] *νῦν*.

Pers. 1054—1059 = 1060—1065.
Schema: I. 6 . 2. II. 6 . 6. III. 6.
Druhé kolon má míru ∧ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑, čtvrté ⏑ – ⏑ –, ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ –, ⊔ ⊼. jest tedy pouze na pohled pentapodií; poslední ⏑ – ⊔, ⊔ ⏑ –, ⏑ – ⊔. Rozdělení v periody jest nejisté.

1054 *καὶ βόα*] *κἀπιβόα*, ač nemá-li se poslední slabika čísti synizesí, jak činí H. Jurenka (Aischylos Perser, Leipzig und Berlin, 1902).

Epodos v Prometheu 901—906 má snad schema: I. 4 . 4 . 6. II. 4 . 6. III. 4 . 4. V posledním kolu stojí choriamb místo diiambu.

Text první periody jest však silně porušen. 902 třeba vynechati *ἄφοβος* a 903 *ἔρως*, ač snad chyby textu tají se jinde; *προσδράκοι*] *προσδάρκοι*.

Ag. 218—227 = 228—237.
Schema: I. 6 . 6 . 4. II. 6 . 6 . 6. III. 4 . 4 . 4 . 4.
Rozdělení v periody není všude jisté. V posledních třech kolech vyskytují se choriamby za diiamby.

229 *παρθένειον*] *παρθένιον*; 232 *χιμαίρας*] *χειμαίρας*.

Ag. 238—246 = 247—257.
Schema: I. 6 . 6. II. 4 . 6. III. 4 . 4 . 4 . 4. IV. 4 . 4 . 4 . 6.
Rozdělení v periody i kola není všude jisté.

246 *παιᾶνα*] *αἰῶνα*; 251 *ἐπεὶ γένοιτ'*] *ἐπιγένοιτ'*.

Ag. 367—384 = 385—398.
Schema: I. 6 . 6. II. 6 . 6 . 4 . 4. III. 4 . 4 . 6 . 6. IV. 6 . 4 . 4.
Rozdělení v periody je velmi nejisté. Po této dvojici strof následuje krátký refrain logaoedický, jenž se i po následujících strofách opakuje v témž metrickém tvaru.

368 *πάρεστιν*] *πάρεστι; τοῦτό γ'*] *τοῦτ'*; 369 *ἔπραξεν*] *ὡς ἔπραξεν*; 386 *προβούλου παῖς*] *προβουλόπαις*; 391 *προσβολαῖς*] *προβολαῖς*; 396 *τῶν δ' — δὲ*] *τὸν δ' — τῶνδε.*

Ag. 403—415 = 420—432.
Schema: I. 6 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 6. III. 6 . 6. IV. 4 . 4 . 4 . 4 . 6.
Rozdělení v periody a někde i v kola jest nejisté. Po strofách následuje týž logaoedický refrain, který stojí po strofách předešlé dvojice strof.

404 *κλόνους τε καὶ λογχίμους*] *κλόνους λογχίμους τε καὶ*; 412 *ἀτίμους*] *ἄτιμος; ἀλοιδόρους*] *ἀλοίδορος*: 413 *ἄλγιστ'*] *ἄδιστος; ἀφημένων*] *ἀφεμένων*; 429 *Ἕλλανος*] *Ἑλλάδος.*

Ag. 437—451 = 456—470.
Schema: I. 6 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.
Po obou strofách následuje týž logaoedický refrain jako v předešlých dvojicích strof. V třetí periodě je několik choriambů.

448 *διαὶ*] *διὰ*; 457 *δημοκράντου*] *δημοκράτου.*

Ag. 475—487.
Schema: I. 4 . 4 . 4 . 6. II. 6 . 4 . 6 . 4. III. 4 . 6. IV. 6 . 4 . 6.
480 *παραγγέλμασιν*] *παραγγέλμασι*; 483 *γυναικὸς*] *ἐν γυναικὸς.*

Ag. 763—772 = 773—782.
Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4.
Rozdělení v periody i kola není docela jisté.

766 *ὅτε*] *ὅταν*; 767 *φάος τόκου*] *νεαρὰ φάους κότον*; 768 *δαίμονά τε τὸν* (*ἄμαχον*) jest porušeno; třeba tu slov míry – ◡ ◡ ◡ –; 775 *βίον* po *τίει* třeba vypustiti; 779 *προσέβα τοῦ* porušeno; třeba tu slov míry ◡ ◡ ◡ ◡.

Ag. 1530—1536 = 1560—1566.
Schema: I. 6 . 4 . 6. II. 6 . 6. III. 6 . 6.
1535 *θηγάνει*] *θήγει*; 1565 *ἀραῖον*] *γόνον.*

Choef. 22—31 = 32—41.
Schema: I. 4 . 6 . 6 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4. III. 4 . 6.
Rozdělení v periody není jisté. Čtvrté kolon první periody má tvar ∧ ◡ ◡ ◡ ◡ ◡, ◡ ◡ ◡ ◡ –, poslední perioda:

– – ∟, – – ∟
– ◡◡ –, – – ◡ –, ◡ – ◡ –.

První z těchto dvou kol mohlo by býti také ionské (– – –, – – –).

23 *σὺν κόπῳ*] *συνκύπτωι* (*συγκυ∗ωι*); 24 *φοινίοις*] *φοίνισσ'*; 32 *ὀρθόθριξ φόβος*] *Φοῖβος ὀρθόθριξ*; 36 *γυναικείοισιν*] *γυναικίοισιν*; 37 *κοιταὶ δὲ*] *κοιταί.*

Choef. 66—70 = 71—74.
Schema: 6 . 6 . 6 . 4.
66 *ἐκποθένθ'*] *ἔκποθεν*; 68 *ἄτα διαλγὴς*] *διαλγὴς ἄτη*; po tomto verši třeba vypustiti slova *τοὺς δ' ἄκραντος ἔχει νύξ* (srv. v. 65); 73 n. jsou těžce porušeny a mají mezery; třeba je upraviti podle strofy.

Choef. 75—83 jsou těžce porušeny.

Snad bylo schema: I. 6 . 6 . 6. II. 6 . 4 . 4. III. 4 . 4 . 6.

78 n. jsou porušeny; snad tu byla hexapodie, jak naznačeno v schematu, nebo dvě tetrapodie; 80 *φρενῶν*] *φερομένων*; *φρενῶν* za *πικρὸν* třeba vymýtiti.

Choef. 405—409 = 418—422.

Schema: 6 . 4 . 4 . 4 . 4 . 6.

Strofa ta skládá se z jediné periody. Pozoruhodná jest zdánlivými koly trochejskými; srv. kolon druhé, třetí a čtvrté

∧ ⏑⏑ ⏑⏑⏑, ⏑ – ⏑ –
∧ ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
⊔ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –.

406 *φθινομένων*] *φθειμένων*; 418 *τύχοιμεν*] *τύχοιμεν ἂν*; 419 *ἄχεα*] *ἄχθεα*.

Choef. 423—433 = 444—455.

Schema: I. 6 . 4 . 6 . 6 . 6 . 6. II. 4 . 6 . 4 . 4 . 6.

423 *Ἄριον*] *ἄρειον*; 423 *ἰηλεμιστρίας*] *ἰλεμιστρίας*; 425 *ἀπριγδόπληκτα*] *ἄπριγκτοι πλη∗κτὰ*; 449 *χέουσα*] *χ∗ρουσα* (*χαίρουσα*); 450 *φρεσὶν*] *φρεσσὶν*; na konci je mezera míry ⏑ –; 451 na začátku jest mezera míry ⏑ –.

Choef. 456—460 = 461—465.

Schema: 6 . 6 . 6 . 4 . 4.

456 *φίλοις*] *φίλοισι*; 461 *ξυμβαλεῖ*] *ξυμβάλλει*; 462 na konci jest mezera míry ⏑ –.

Choef. 639—645 = 646—652.

Schema: I. 4 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4.

Snad se skládá strofa ta z jediné periody.

641 třeba vynechati *γὰρ οὐ*; 649 *δόμοις*] *διμασι*.

Eum. 381—388 = 389—396.

Schema: I. 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4. III. 6 . 6.

Rozdělení v periody není jisté. Předposlední kolon (v. 387 = 395) má podle strofy míru: ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ∧ ⏑⏑, ⏑ – ⏑ –; v antistrofě má toto kolon tvar: ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ∧ –, ⏑ ⏑ – ⏑ ⏓. Verše ty nejsou, jak se zdá, v pořádku. Sotva tu třeba uznávati kola daktylská, jak činí Rossbach M.[3]. str. 274.

385 *ἀτίετα*] *ἀτίεται*; 387 *λάπᾳ*] *λάμπᾳ*; 394 na počátku je mezera míry ⏑ –.

Eum. 550—557 = 558—565.

Schema: I. 6 . 4 . 6. II. 6 . 6 . 6. III. 4 . 4.

Rozdělení v periody není jisté.

552 *πανώλεθρος δ'*] *πανώλεθρος*; 553 *παρβάται*] *παραιβάδαν*; 554 *ἄγοντ' ἄνευ*] *ἄνευ*; 559 *ἐν μέσᾳ*] *μέσᾳ*; *δυσπαλεῖ τε δίνᾳ*] *δυσπαλεῖται δίναι*; 560 *θερμῷ*] *θερμοεργῷ*; 565 *ᾄστος*] *ἄιστος*.

V **S o f o k l e o v ě** Aiantu 866—869 = 870—872 a 873 n. = 875 n. jsou snad dvě dvojice iambických strof, k nimž řadí se strofa epodická

o dvou trimetrech (v. 877 n.). Arci třeba ve v. 867 čísti παπαῖ, παπαῖ (m. πᾶι, πᾶι), po v. 869 doplniti verš, shodný s veršem 866, a ve v. 870 čísti ἰδού, ἰδού (nikoli ἰδού). Srv. moje vydání Aianta (Tragoedie Sofokleovy II. V Praze 1884, str. 63). Je-li úprava ta správná, bylo by schema obou strof: 4 . 2 . 4 . 6 a 2 . 6. V. 868 = 871 by byl jen zdánlivě trochejský (⊔ ⌣ –, ⌣ – ⌣ –).

Ant. 853—856 = 872—875.
Schema: 4 . 4 . 4 . 6.

El. 504—517.
Schema: I. 4 . 4 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4. III. 6 . 4 . 4.
Převládá tu tetrapodie tvaru – ⌣ ⌣ ⌣ –, ⊔ ⊔.
510 παγχρυσέων] παγχρύσων; 511 δύστανος] δυστάνοις; 513 τί] τις.

El. 1082—1089 = 1090—1097.
Schema: I. 4 . 6 . 4. II. 4 . 4. III. 4 . 4 . 6.
První kolon má tvar ⊔ ⊔, – ⌣ ⌣ –, třetí – ⌣ ⌣ –, ⊔ ⊔.
1086 ἀπολακτίσασα] καθοπλίσασα; 1088 ἐν před ἑνὶ přidáno; 1090 καθύπερθεν] καθύπερθε; πλούτῳ τε] καὶ πλούτῳ; 1092 ὑπόχειρ] ὑπὸ χεῖρα; 1094 ἐν před ἐσθλᾷ třeba přidati; 1097 τᾷ παιδὸς] τᾷ διός.

Čistě iambická jest asi také porušená dvojice strof v OK. 1447—1456 = 1462—1471.
Schema: I. 4 . 6 . 6. II. 4 . 4. III. 4 . 4 . 6 . 4.
Druhé a třetí kolon (1448 n. = 1463 n.) má míru:

∧ ⌣⌣ ⌣⌣⌣, ⌣⌣⌣ ⌣⌣⌣, ⊔ ⌣ –
⊔ ⌣ –, ⌣ – ⊔, ⌣ – ∧,

kolon šesté a sedmé (v. 1454 n. = 1469 n.):

⌣ – ⌣ –, ⊔ ⌣ –
∧ ⌣⌣ ⌣ –, ∧ ⌣⌣ ⌣ –.

Poslední kolon má tvar: – ⌣ ⌣ –, – – ⊔.
1449 třeba doplniti νέα před βαρύποτμα; 1450 κιγχάνει] κιχάνῃ; 1455 τὰ δὲ παρ' ἦμαρ] τάδε πήματ'; 1466 snad οὐρία] οὐρανία. Ale povážlivý metrický tvar veršů, výše jmenovitě uvedených, ukazuje, že strofa ta trpí asi většími chybami.

O míře a textu některých kol té strofy jedná I. Denisov, Къ Софоклу (Fil. Ob. 2, 1892, str. 190).

OK. 1692—1695 = 1720—1723.

ὦ διδύμα τέκνων ἀρί-	– ⌣ ⌣ –, ⌣ – – –	4
στα, τὸ φέρον ἐκ θεοῦ καλῶς	– ⌣⌣ ⌣ –, ⌣ – ⌣ –	4
μηδὲν ἄγαν φλέγεσθον· οὔ	– ⌣ ⌣ –, ⌣ – ⌣ –	4
τοι κατάμεμπτ' ἀπέσβη.	– ⌣ ⌣ –, ⌣ – ⊔	4

1691 διδύμα — ἀρίστα] δίδυμα — ἄριστα; 1692 φέρειν χρή po καλῶς třeba vypustiti: 1693 μηδὲν ἄγαν] μηδ' ἄγαν οὕτω.

Trach. 132—140.
Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 6 . 6 . 6.

Trach. 947—949 = 950—952.
Schema: 4 . 4 . 6. Poslední kolon má tvar:

– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏗, ⏗ ⋀:

choriamb, stojící místo první dipodie, ukazuje, že je to brachykatalektická hexapodie. Arci mohl by tento verš býti měřen i jako tetrapodie logaoedická (– ⏑ ⏑ – ⏑ – – ⏗).

947 *πότερα πρότερον*] *πότερ᾽ ἂν πρότερα*; 951 *μένομεν*] *μέλλομεν*.

V Euripidově Andr. 464—470 = 471—478 má strofa schema: I. 6 . 4 . 6. II. 6 . 6.

467 *ἔριδας οἴκων* porušeno; podle antistrofy (v. 475) stála tu původně slova míry ⏒ – ⏑ – ⏓; 471 *οὐδέ γ᾽ ἐνὶ*] *οὐδὲ γὰρ ἐν*; 476 těžce porušen; třeba jej upraviti podle shodného verše strofy (469).

Andr. 1197—1212 = 1213—1225.
Schema: I. 6 . 6 . 6 . 6. II. 6 . 6 . 4 . 4 . 6. III. 4 . 4 . 6 . 6.

1197 a 1200 *ὀτοτοτοτοῖ*] *ὀττοτοτοτοῖ*; 1205 porušen, i třeba jej upraviti podle shodného verše antistrofy (1219) v míru: – ⏑ ⏑ –, ⏗ ⏑ –, ⏑ – ⏗; 1206 jest porušen a nemetrický, ač není-li verš ten interpolací; v antistrofě není shodného verše; jest tam tedy mezera.

1210 *κάρα*] *ἐμῷ κάρα*; 1211 *πόλις πόλις*] *πόλις*; 1223 *σκῆπτρα τάδ᾽ ἐρρέτω ᾽πὶ γᾶν*] *σκῆπτρά τ᾽ ἐρρέτω τάδ᾽ ἐπὶ γαῖαν*; 1225 *πρὸς γᾶν* po *πίτνοντα* třeba vymýtiti.

El. 1177—1189 = 1190—1205.
Schema: I. 6 . 4 . 4 . 4. II. 6 . 4 . 6. III. 6 . 6 . 4. IV. 6 . 4 . 4 . 6.
První a druhá perioda jsou snad periodou jedinou.

1180 jest těžce porušen; třeba jej opraviti podle shodného verše antistrofy (1193): ⏑⏑⏑ ⏑ –, – – ⏑ –; po 1181 jest ve strofě mezera dvou kol; 1185 *τᾶς σᾶς*] *σᾶς*; 1186 *μέλεα*] *μελέα*; 1191 n. *ἄφαντα*] *ἄφατα*; *ἐξέπραξας*] *ἐξεπράξω*; 1192 *φόνια*] *φοίνια*; 1193 *τᾶς* po *γᾶς* třeba vynechati; 1197 *χορόν*] *χῶρον*; 1201 třeba vypustiti slova *πρὸς αὔραν*; 1205 *οὐ θέλοντα*] *οὐκ ἐθέλοντα*.

El. 1206—1212 = 1213—1220.
Schema: I. 6 . 6 . 4 . 6. II. 6 . 6.

1207 *φοναῖσιν*] *φοναῖς*; 1208 *ἰὼ ἰώ μοι*] *ἰώ μοι*; 1215 *χεῖρα*] *χέρας*; 1216 *παρηίδων τέ γ᾽*] *παρῄδων τ᾽*; 1217 *ἐκρίμναθ᾽*] *ἐκριμνᾶθ᾽*.

Her. M. 107—118 = 119—129.
Schema: I. 4 . 4 . 6 . 6. II. 6 . 4 . 6. III. 4 . 4 . 4 . 4.
První dvě kola mají míru:

– ⏑́⏑ ⏑ ⏑⏑, ⏑ ⏑⏑ ⏑ –
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏗.

Třetí kolon druhé periody (v. 113 = 125)

⏑ ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑⏑ ⏑ –, ⏗ ⋀

jest zdánlivá pentapodie; jest to však patrně brachykatalektická hexapodie. Poslední kolon třeba měřiti ∧ ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏗.

107 *ὑψόρροφα*] *ὑπώροφα*; 113 *μὲν*] *μόνον*; 114 *ὦ τέκεα*] *ἰὼ τέκεα τέκεα*; 119 *κάμητε*] *προκάμητε*; 121 je těžce porušen; třeba jej upraviti podle shodného verše strofy (109).

Her. M. 130—137:

ἴδε, πατρὸς ὡς γοργῶπες αἵδε προσφερεῖς
ὀμμάτων αὐγαί,
τὸ δὲ κακοτυχὲς οὐ λέλοιπεν ἐκ τέκνων
οὐδ' ἀποίχεται χάρις.
Ἑλλὰς ὦ ξυμμάχους
οἵους οἵους ὀλέσα-
σα τούσδ' ἀπεστερήση.

I. ⏑⏑⏑ ⏑ –, – – ⏑ –, ⏑ – ⏑ – 6
∟ ⏑ –, ∟ ∟ 4
∧⏑⏑ ⏑⏑⏑, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ – 6
∟ ⏑ –, ⏑ – ⏑ – 4
II. ∟ ⏑ –, ∟ ⏑ – 4
– – ∟, – ⏑ ⏑ – 4
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ∟ 4.

Lichá tato strofa jest zajímavá hojnými zdánlivými koly trochejskými. Ale text není docela jistý, a proto ani schema.
130 *ἴδε*] *ἴδετε*.

Her. M. 763—771 = 772—780.
Schema: I. 4 . 6. II. 4 . 4 . 4. III. 6 . 6 . 6.
Častěji vyskytuje se tu choriamb; hojná jsou i rozvedení.
767 *ἔτεκον ἔτεκον*] *ἔτεκον*; 768 *βέβακ'*] *βέβακεν*; 773 *ἐπᾴειν*] *ἐπαΐειν*.

Hik. 365—368 = 369—372:

– ⏑́⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑⏑⏑, ⏑ – ⏑ – 6
⏑⏑⏑ ⏑⏑⏑, ⏒ ⏑⏑ ⏑ – 4
⏑⏑⏑ ⏑ ⏒⏒, ⏑ – ∟ 4
⏑⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ∟, ⏑ – ∟ 6.

366 *τάδε γ'*] *τάδ'*. Ale jak se zdá, není text této strofy ještě náležitě uspořádán.

Hik. 618—625 = 626—633.
Schema: I. 6 . 6. II. 6 . 4. III. 4 . 4. IV. 4 . 4 . 4.
Poslední perioda je zdánlivě trochejská:

∧⏑⏑ ⏑ –, ⏑⏑⏑ ⏑ –
⏑⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
∟ ⏑ –, ⏑ – ∟.

618 *πεδία*] *παιδία*; 622 *τύχας*] *ψυχὰς*; 632 *πόλεος*] *πόλεως*.

Hik. 918—924.
Schema: I. 4 . 4 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 6.
Rozdělení v periody je nejisté. Poslední zdánlivá pentapodie je jistě brachykatalektickou hexapodií.
923 *γηροβοσκὸν*] *γερωβοσκὸν*; 924 *τεκοῦσ' ἁ*] *τεκοῦσα*.

Hik. 1123—1131 = 1132—1138.
Schema: I. 2 . 6 . 6 . 6. II. 2 . 4 . 4 . 6 . 6.

Několikrát vyskytují se tu zdánlivá kola trochejská a takty choriambické.

1128 *δάκρυα φέρεις*] *φέρεις δάκρυα*; 1136 *ποῦ λοχευμάτων*] *πολυχευμάτων*.

Hik. 1139—1145 = 1146—1152.
Schema: I. 6 . 6 . 4 . 6. II. 6 . 6 . 6.

1139 *ἔστι κἀμοὶ πατήρ*] *εἰσί μοι πάτερ*: 1142 *Ἅιδαν*] *ἀΐδαν*; 1143 *μῶν*] *σὺ μὲν*; 1148 *ἅλις γόων*] *αἶ αἶ γόων*; 1149 *ἅλις δ'*] *ἅλις*; *ἐμοὶ*] *μοι*: 1150 *ἔτ' Ἀσωποῦ*] *στασωποῦ*; 1151 *χαλκέοις ἐν*] *χαλκέοις*.

Hik. 1153—1158 = 1159—1164.
Schema: I. 6 . 6. II. 4 . 4. III. 4 . 6.
Páté kolon má tvar – ⏑́⏑ ⏑ –, – ⏑́⏑ ⏑ –.

1157 *δύστονα δ' ἄχη ματρί τ' ἔλιπεν*] *δυεῖν δ' ἄχη ματέρι τ' ἔλιπες*; 1160 *φέρ'*] *φέρε*; *τέκνον* třeba přidati po *σποδὸν*; 1164 *φίλας*] *φίλος*; *σε*] *σῆς*.

Or. 960—970 = 971—981.
Schema: I. 6 . 6 . 4. II. 6 . 6. III. 6 . 6 . 4. IV. 4 . 4 . 6.

Několikrát vyskytují se tu kola zdánlivě trochejská; takové je zajisté i kolon v. 967 (= 978): ⊔ ⏑ – ⊔ (nikoli – ⏑ – –). Při této míře vzniká tripodie, která vzhledem k dipodické míře té strofy je patrně brachykatalektickou tetrapodií (⊔ ⏑ –, ⊔ ⋏).

960 *στεναγμὸν*] *στεναγμῶν*; 962 *τὰν αἱματηρὸν*] *αἱματηρὸν*; 964 *νερτέρων καλλίπαις ἄνασσα*] *νερτέρων περσέφασσα καλλίπαις θεά*; 967 *πῆματ' οἴκων*] *τῶν ἀτρειδᾶν πήματα οἴκων*; 975 *φοίνια*] *φονία*; 976 *ἰώ, ὤ*] *ἰὼ ἰώ*; 979 *ἕτερος*] *ἑτέροις*.

Troad. 551—567.
Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4 . 4.
Periody jsou nezřetelné. Strofa jest velmi jednotvárná.
554 *Ἄρτεμιν* po *κόραν* třeba vypustiti; 560 *ἐξέβαιν'*] *ἐξέβαινεν*.

Troad. 577—581 = 582—586.
Schema: I. 6 . 6. II. 4 . 4 . 4.

Snad jest celá strofa jedinou periodou. Pozoruhodná jest poměrná hojnost ton.

578 *ὤμοι*] *ἰώ μοί μοι*; 579 *αἰαῖ*] *αἶ αἶ αἶ αἶ*; 580 *ὦ*] *ἰώ*; 582 *βέβακ'*] *βέβακεν*: 585 *οἰκτρὰ*] *οἰκτρά γε*; 586 *πόλεος*] *πόλεως*.

Troad. 1302—1316 = 1317—1332.
Schema: I. 6 . 2 . 6 . 6 . 6 . 6. II. 6 . 4 . 4. III. 6 . 6. IV. 4 . 4 . 4. V. 4 . 6.

Rozdělení v periody není docela jisté. Pozoruhodná jsou tu hojná rozvedení, kola (1302 = 1317) tvaru: ⏑ – ⊔, ∧⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ – a kola (1307 = 1322) tvaru: ⏑⏑⏑ ⏑ –, ∧⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔. Po prvním kolu v obou strofách následuje výkřik ἒ ἔ (= ἐή ⏑). Ježto nesměrné takty ukazují k míře dipodické, čekali bychom tu dipodii *ἐή, ἐή* (⏑ – ⏑ –).

1306 *κτυποῦσα*] *κρύπτουσα* (*κρύπτουσι*); 1307 *διάδοχά*] *διάδοχόν*: 1310 *φερόμεθ'*] *φερόμεθα*; 1320 *αἰθέρ'*] *αἰθέρα*; 1322 *ἄλλα δ'*] *ἄλλα δ'*;

1325 περγάμων γε] περγάμων; 1326 ἔνοσις — ἔνοσις] ἔνωσις — ἔνωσις; 1327 ἰὼ ἰὼ] ἰώ; 1328 τρομερὰ τρομερὰ] τρομερά; 1329 τάλαιναν po ἐπὶ třeba vypustiti.

Strofy, které nemají taktů nesměrných ani choriambů, jsou, jak se zdá, měřeny monopodicky (po případě tripodicky). Jsou to tyto:

V Aischylových Hik. 698—703 = 704—709.
Schema: I. 6 . 6 . 6. II. 4 . 4 . 6.
698 a 700 jsou porušeny; třeba je opraviti podle shodných veršů antistrofy; 706 δαφνηφόροις] δαφνηφόροισι.

Choef. 434—438 = 439—443.
Schema: 6 . 6 . 4 . 4 . 6.
439 ἐμασχαλίσθη δέ γ' ὡς τόδ' εἰδῇς] ἐμασχαλίσθη δὲ τωστοστείδης; 440 ἅπερ] ἅπερ; 441 κτίσαι] κτεῖναι; 443 δύας ἀτίμους] δυσατίμους.

Choef. 623—630 = 631—638.
Schema: I. 6 . 6 . 4. II. 6 . 4 . 6. III. 6 . 6. Rozdělení v periody není jisté.
623 ἐπεμνησάμην] ἐπεμνήσαμεν; 628 δήοισιν] δήοις.

V Sofokleových Trach. 888—895 (v části astrofického kommu) jest schema strofy: I. 6 . 6 (dva iamb. trim.) . 4 . 6 (iamb. trim.) . 4. II. 4 . 4 . 4. Trimetry té strofy mají arci míru dipodickou.
888 mataĩe] mataĩa; τήνδε τὴν] τάνδε; 893 ἔτεκ' ἔτεκε] ἔτεκεν ἔτεκεν; 894 ἁ νέορτος] ἂν ἔορτος.

V Euripidových Hik. 373—376 = 377—380.
Schema: 6 . 5 . 6 . 4 . 4.
Druhé kolon ⏑ – ⏑ – ⊔ ⏑ – ⊔ jest asi jen zdánlivou pentapodií, vskutku asi hexapodií (⏑ – ⏑ –, ⊔ ⏑ –, ⊔ ⊼).
376 τέκνοισιν] τέκνοις; 380 jest porušen, i třeba jej upraviti podle strofy.
Celkem jest strof, v nichž je přípustna (nikoli jistá) míra monopodická, nápadně málo.

Strofy s alloiometrickými řadami jsou rovněž nečetné. Vyskytují se strofy:

a) s koly daktylskými.

V Aischylových Hepta 966—977 = 978—989.
Schema: I. 2 . 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 (*d*) . 4 . 4 . 4. III. 6 . 4 . 6.
V. 975 (= 986) má schema: ⏑ – ⊔, ⏑⏑⏑ ⏑ –, ⏑⏑⏑ ⊔. Ve v. 970 je poslední daktyl (– ⏑ –) nesměrný.
968 πάνδυρτε] πανδάκρυτε; 977 μέλαιν'] μέλαινά τ'; 982 ὤλεσε δὴ τόδε· καὶ τόδ'] ὤλεσε δῆτα· καὶ τόνδ': 983 τάλαν πάθος] τάλανα καὶ παθόν. Ale i v. 973 (= 984) a 974 (= 985) se neshodují a jsou porušeny; snad to byly tetrapodie iambické. Míra byla asi dipodická.

Hepta 990—1004.
Schema: I. 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 4. III. 4 (*d*) . 6 . 6 . 6. IV. 6 . 6 . 6.
Rozdělení v periody jest nejisté, míra pro nesměrnost některých taktů dipodická. V šestém kolu (v. 995) každá dipodie (ἰὼ πόνος, ἰὼ

κακά) končí se krátkou slabikou, což omlouvá se střídáním zpívajících osob. Kolon osmé a následující (v. 998 n.) mají míru:

⏑ – ⏑ –, – – ⌞, ⏑ – ⏑ – 6
⏑ – ⌞, – ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑̄ ∧ 6
⏑ – ⌞, ⏑ – ⏑⏑ –, ⌞ ⏑̄ ∧ 6.

V. 1000—1003 jsou zdánlivé pentapodie, vskutku hexapodie s trojdobou pausou na konci. Ve v. 997 jest na konci nesměrný daktyl (– ⏑ –), ve v. 1001 ve čtvrtém taktu anapaest. Ostatně není asi text této strofy docela v pořádku.

995 *ἰὼ κακὰ*] *ἰὼ ἰὼ κακά*; 996 po *χθονὶ* třeba vypustiti *πρὸ πάντων δ' ἐμοί*, jako 999 slova *Ἐτεόκλεις ἀρχηγέτα*.

V Sofokleově OK. 534—541 = 542—548 má strofa schema: I. 4 . 4 . 4 . 4. II. 4 . 6 . 4 (*d*) . 6. Míra jest dipodická.

534 *ἄρ' εἰσὶν*] *σαί τ' ἄρ' εἰσίν*; 541 *πόλεος*] *πόλεως*; 547 *ἄνους*] *ἄλλους*; *ὤλεσα*] *ἀπώλεσα*.

Fil. 1095—1100 = 1116—1120.
Schema: 4 . 4 . 4 (*d*) . 4 . 4 . 4.
Poslední dvě kola mají tvar

– ⏑ ⏑ –, – ⏑ ⏑ –
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⌞ .

Choriamby stojí v nich místo diiambů; míra jest tedy dipodická.

1096 *αὐτός, οὐδὲ βαρύποτμος*] *ὦ βαρύποτμε οὐκ*; 1097 *ἁ τύχα ἅδ'*] *ἔχει τύχα τᾷδ'*; 1100 *λωίονος*] *τοῦ λώιονος*; 1116 *πότμος πότμος*] *πότμος*; 1117 *τάδ' ἔρξεν*] *τάδ'*; 1120 *ἀρὰν*] *ἀρὰν ἀράν*.

Trach. 205—224.
Schema: I. 4 . 4 . 6 . 6 . 4. II. 4 . 4 . 4 . 4 (*d*) . 6. III. 4 . 6. IV. 4 . 4. 4 . 4. V. 4 . 4 . 4 . 4.
První a druhé kolon (v. 205 n.) mají míru:

∧ ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ ⏓
⏑ – ⏑ –, ∧ ⏑⏑ ⏑ –.

deváté a desáté

– ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ 4 *d*
– ⏑ ⏑ –, ⌞ ⏑ –, ⏑ – ⌞ 6.

Jedenácté kolon (v. 216) pokládáno bývá za logaoedickou tetrapodii (čte se *ἀείρομαι οὐδ' ἀπώσομαι*, ač rukopisy mají *ἀείρομ'*), ale jistě tu původně byla buď tetrapodie nebo hexapodie iambická. Ostatně, i ponecháme-li opravu *ἀείρομαι*, lze kolon to pokládati za iambické: mělo by v druhém taktu anapaest místo iambu. Míra té strofy je dipodická.

205 *ἀνολολυξάτω δόμος*] *ἀνολολύξετε δόμοις*; *ἀλαλαγαῖς*] *ἀλαλαῖς*; 209 *Ἀπόλλω*] *Ἀπόλλωνα*; 210 *παιᾶνα παιᾶν*] *παιᾶνα παιᾶνα*; 218 *ἰδοὺ ἰδού*] *ἰδού*; 219 *εὐοῖ, εὐοῖ*] *εὐοῖ μ'*; 220 *βακχίαν*] *βακχεία*; 222 *ἴδ', ὦ φίλα γυναικῶν*] *ἴδε ἴδ' ὦ φίλα γύναι*.

V Euripidových Hik. 798—810 = 811—823 má strofa schema: I. 4 . 4 . 4 . 6. II. 4 . 4 . 6. III. 6 . 6 . 6. IV. 2 + 4 (*d*) . 4 . 4.

Rozdělení v periody není docela jisté. Třetí kolon druhé periody (804 = 817) jest asi brachykatalektickou hexapodií (⏑ – └─ , ⏑ – ⏑ –, └─ Ʌ̲).
Poslední dvě kola mají tvar:

⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –

{ – / Ʌ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – └─.

Možno, že stál proti taktu strofy └─ (tona jest tu nutná, ježto takt ten jest uprostřed slova) takt Ʌ⏑⏑ antistrofy, ale je to nápadné. Text těchto kol není v strofě i antistrofě docela jistý. Míra jest asi dipodická.

800 *ἀύσατ' ἀπύσατ'*] *ἀύσατ' ἀπύσατ' ἀπύσατ'*; 805 *ἰὼ ἰώ*] *ἰώ μοι μοι*; 806 po slově *αἰαῖ* jest mezera, kterou třeba vyplniti v hexapodii; 807 *ἐπάθομεν*] *ἔπαθον μὲν*; 809 *ὁρῶσι κἀμὲ τὰν*] *ὁρῶσιν ἐμὲ τὰν*; 811 po *προσάγετε* třeba přidati *τῶν*; 813 *σφαγέντας οὐκ*] *σφαγέντ' οὐκ*; 819 *αἰαῖ αἰαῖ*] *αἰαῖ*; 823 *δέμας ἐς*] *δέμας γ' εἴς τιν'*.

Troad. 587—590 = 591—594.
Schema: 4 . 4 . 3 (*d*) . 4. Míra jest asi monopodická.
592 jest porušen; třeba jej opraviti podle shodného verše strofy (⏑ –, └─, ⏑ –, └─).
Srv. i strofu z If. Aul. 1509 n. (v. str. 406).

b) s koly anapaestickými.

V Aischylových Hepta 874—879 = 880—887 má strofa schema: I. 4 . 6 . 4 . 4. II. 4 (*a*) . 4 (*a*).
Třetí a čtvrté kolon první periody má tvar:

⏑ – ⏑ –, └─ ⏑ –
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – └─.

V antistrofě má čtvrté kolon tvar └─ ⏑ –, ⏑ – └─. V strofě možno ve shodném kolu dosáhnouti téhož tvaru, čteme-li v slově *μέλεοι* (v. 877) slabiky *εοι* synizesí. Perioda druhá skládá se z anapaestického dimetru a paroimiaku a jest asi samostatným systémem. První periodu bylo by lze také děliti 2 . 4 . 4 . 4 . 4, tak že by počáteční zvolání *ἰὼ ἰὼ* činilo zvláštní krátké kolon. Míra jest asi dipodická.

876 *δόμους πατρῴους*] *πατρῴους δόμους*: 881 *ἐρειψίτοιχοι*] *ἐρρι-ψίταχοι*; po 885 třeba vynechati slova *οὐκ ἔτ' ἐπὶ φιλίᾳ, ἀλλ' ἐπὶ φόνῳ διεκρίθητε.*

V Sofokleově Aiantu 372—376 = 387—391 má strofa schema: I. 3 (*a*) . 4. II. 4 . 4 . 4. III. 6 . 6 (trimetry).
Choriamby, které stojí místo diiambů v druhé periodě, ukazují na dipodickou míru řad iambických.
372 *χερὶ μὲν*] *χερσὶ μὲν*: 390 *ὀλέσσας*] *ὀλέσας*.

V Ai. 900—904 = 946—949 jest, zdá se, krátká strofa iambická:

– ⏑⏑ –, └─ └─ 4
– – ⏑⏑ – ⏑⏑ – 3 *a*
└─ ⏑ –, – – ⏑ – 4
└─ ⏑ –, └─ ⏑ – 4.

Míra řad iambických jest dipodická.

900 ὤμοι] ἰώ μοι; 901 ὤμοι] ἰώ μοι; 902 τάλας] ἰὼ τάλας; 947 n. ἄνανδ' ἔργ'] ἄνανδον ἔργον.

OT. 190—202 = 203—215:

Ἄρεά τε τὸν μαλερόν, ὃς
  νῦν ἄχαλκος ἀσπίδων
  φλέγει με περιβόητος, ἀντιάζω
παλίσσυτον δράμημα νωτίσαι πάτρας
  ἄπουρον, εἴτ' ἐς μέγαν
  θάλαμον Ἀμφιτρίτας
εἴτ' ἐς τὸν ἀπόξενον ὅρμον
  Θρῄκιον κλύδωνα·
  τέλει γὰρ εἴ τι νὺξ ἀφῇ,
  τοῦτ' ἐπ' ἦμαρ ἔρχεται·
τόν, ὦ τᾶν πυρφόρων
  ἀστραπᾶν κράτη νέμων,
  ὦ Ζεῦ πάτερ, ὑπὸ σῷ φθίσον κεραυνῷ.

I.	⏑ ⏖ ⏑ –, ∧ ⏑⏑ ⏑ –	4
	⏘ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
	⏑ ⏕ ⏑ ⏖, ⏑ ⏕ ⏑ –, ⏑ – ⏘	6
II.	⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	6
	⏑ ⏕ ⏑ –, ⏘ ⏑ –	4
	∧ ⏑⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏘	4
III.	– – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑ – ⏙	4 *(a)*
	⏘ ⏑ –, ⏑ – ⏘	4
	⏒ – ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
	⏘ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
IV.	⏑ – ⏘, ⏘ ⏑ –	4
	⏘ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –	4
	– – ⏑ ⏑ ⏑, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏘	6.

Rozdělení v periody jest nejisté; míra dipodická. Pozoruhodná jsou zdánlivá kola trochejská, počtem dosti hojná.

200 ὦ τᾶν] ὦ: 205 ἀδάματ'] ἀδάμαστ'; 214 po ἀγλαῶπι je mezera míry – ⏑ –.

c) s koly **logaoedickými** (po případě **ionskými**).

V **Aischylových** Hepta 766—771 = 772—777 má strofa schema: 6 . 4 . 5 . 4 . 2 + 2 (*ion*).

Poslední kolon není asi logaoedické (– –, – –, – –, ⏑⏑ –, ⏑ –, ⏘), nýbrž **ionské**: – – –, – – –, ⏑ ⏑ ⏙, ⏑ – ⏘. Pentapodie té strofy může trojdobou pausou změněna býti v hexapodii; míra byla by pak asi dipodická.

773 πόλεος ὁ] πόλεως.

Epodos threnu v Pers. 1066—1077, ač není-li to místo porušeno, má schema: I. 4 . 4 . 4. II. 6 . 6 . 6. III. 2 (*ion.*) . 6 . 6 . 6 . 6.

Rozdělení v periody jest nejisté. Páté a šesté kolon (1070 n.) jsou zdánlivé pentapodie (⏑ – ⏘, ⏘ ⏑ –, ⏘ ⏑̄∧), sedmé (v. 1072) γοᾶσθ'

ἁβροβάται jest asi ionské (∧ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – ⊼), osmé, deváté a desáté (v. 1074 n.) má míru

⏑ – ⏑ –, ⏗ ⏗, ⏗ ⏗
⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑⏑⏑, ⏑ – ⊼
⏗ ⏗, ⏗ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –.

Ve v. 1075 by v druhé dipodii byl choriamb tvaru – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑; ale ten tvar kola zakládá se asi na porušení textu. Míra jest asi dipodická.
1067 *νυν*] *νῦν*.

Choef. 42—53 = 54—65.
Schema: I. 6 . 4 . 4 . 6 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4 . 2 (*ion*).
Rozdělení v kola není v první periodě jisté. Ježto se vyskytují takty nesměrné a choriamb, jest tu míra dipodická. Poslední kolon – ⏑ – ⏑⏑ – – může býti tetrapodie logaoedická (– ⏑ – ⏑⏑ ⏗ ⏗), ale je to nejspíše dipodie ionská (⏗ ⏑ –, ⏑ ⏑ – –).
42 *ἀχάριτον*] *ἄχαριν*; 45 *μ' ἰάλλει*] *μιλλεῖ*; 47 *ἐκβαλεῖν*] *ἐκβάλλειν*; 54 *ἀδάματον*] *ἀδάμαντον*; 64 *χρονίζοντας ἄχη*] *χρονίζοντ' ἄχη βρύει*.

V Euripidově Alk. 872—878 = 889—894 má strofa schema: I. 6 . 2 (*αἰαῖ*) . 6. II. 6 . 4 . 4. III. 5 (*log*) . 4.
Rozdělení v periody není jisté. Řady iambické mají pro nesměrné takty míru dipodickou, a proto je asi v. 876 (= 893): *ἰώ μοί μοι* ⏗ ⏗, ⏗ ⏗ brachykatalektickou tetrapodií.

El. 1221—1226 = 1227—1232.
Schema: I. 6 . 4 . 4. II. 4 . 4 . 4 (*log*).
Druhé kolon je zdánlivě trochejské; pro některé takty nesměrné jest míra dipodická. Poslední kolon mohlo by býti také ionské (– ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⏘, ⏑ – ⏗), ale zdá se mi to málo pravděpodobné.
1221 *ἐμαῖς*] *ἐμαῖσι*; 1224 *ἐπεγκέλευσα*] *ἐπεκέλευσα*; 1228 před *καθάρμοσον* třeba přidati *καὶ*; 1229 *ἄρα*] *ἆρα*; 1230 *κοὐ*] *καὶ οὐ*; 1231 *τάδ'*] *γ'*.

Hik. 71—78 = 79—86.
Schema: I. 6 . 6 (*log*). II. 4 . 4 . 4. III. 4 . 6 . 6.
Rozdělení v periody není jisté. Druhé kolon jest logaoedické ⏑⏑⏑ ⏑ –, ⏗ ⏗, ⏑⏑ – ⏑ –; ale může býti i čistě iambické, uznáme-li, že v pátém taktu je místo iambu anapaest. Poslední perioda obsahuje zdánlivou pentapodii (v. 77 = 85):

∧⏑⏑ ⏑ –, ⏑⏑⏑ ⏑ – 4
⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⏑⏑⏑, ⏑ – ⊼ 6
⏑ – ⏑ –, ⏗ ⏑ –, ⏑ – ⏗. 6.

72 *προπόλων*] *προσπόλων*; 75 *Ἄιδας*] *ἀΐδας*; 76 *παρῇδος*] *παρηΐδος*; 82 *αἰεὶ*] *ἀιεί*.

Hik. 778—785 = 786—793.
Schema: I. 3 (*log*) . 4 . 4 . 4. II. 6 . 6 . 4 . 6.
Takty vesměs směrné a tripodie logaoedická (⏑⏑ – ⏑⏑ – ⏑ –), uvozující první periodu, svědčily by o míře monopodické; ale onu řadu

logaoedickou možno měřiti také ionsky: ⏑⏑ – ⏑⏑, ⏗ ⏑ –, a v tom případě byla by pravdě podobnější míra dipodická.

Hik. 824—836.
Schema: I. 4 . 4. II. 6 . 4. III. 4 . 4 . 4 . 6. IV. 4 . 4 . 5 (*log*) . 5.
První a čtvrté kolon (v. 824 a 827) mají tvar:

⏑⏑⏑ ⏑ –, ∧⏑⏑ ⏑ – a ⏑ – ⏑ –, ∧⏑⏑ ⏑ –.

Obě pentapodie, z nichž arci poslední iambická mohla by býti také brachykatalektickou hexapodií, svědčí o míře monopodické.

If. Aul. 1509—1531.
Schema: I. 2 . 4 . 4 . 4 . 6. II. 4 . 4 . 4 . 4 (až po *σφαγεῖσαν*). III. 6 . 4 . 4 . 4. IV. 4 . 6 . 4. V. 6 . 4 . 4 . 6. VI. 3 . 4 (*d*) . 3 (*log*) . 6.

Vyskytuje se tu několik kol zdánlivě trochejských. Nesměrné takty a choriamb, jednou položený místo diiambu (v. 1527), svědčí o míře dipodické. Té brání pentapodie (v. 1517, 1524, 1527). Třeba je tedy pokládati za brachykatalektické hexapodie. Tripodické logaoedické kolon poslední periody svědčilo by pro míru monopodickou aspoň této periody. V. 1528 má asi míru: ⏑ ⏑ –, ⏑ ⏑ ⏑, – – a jest asi iambický s anapaestem v prvním taktu: tripodie ta mohla by býti arci také tetrapodií. Ale celá tato část, jak se zdá, není ještě všude náležitě upravena.

1518 *μένουσι χέρνιβές τέ σε*] *μένουσί σε χέρνιβές τε*: 1524 *πότνια*] *πότνια*; *θέμασιν*] *θέμασι*; 1530 *κάρα δ'*] *κάρα*.

Iambická byla také, jak se zdá, neobyčejně porušená dvojice strof v Aischylových Hik. 885—894 = 895—903. Pro velikou porušenost textu nelze tu stanoviti určitého schematu.

Pozn. 6. O iambických řadách jednají: *Boeckh* MP., str. 120; *C. F. A. Nobbe*, De metris Catulli. II. Lipsiae 1821 (výklad zcela stručný); **Th. Raehse*, De re metrica Ausonii (Diss. Rostoch.), Berolini 1868; *G. Dindorf*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici Graeci, ed. V. Lipsiae 1869), str. 38 n.; *L. Myriantheus*, Die Marschlieder des griechischen Dramas. München 1873, jenž i iambické a iambicko-trochejské řady pokládá za metrum pochodové (str. 48 n., 63 n.); *F. O. Stange*, De re metrica Martiani Capellae (Diss. Lipsiae 1882), str. 20 n.; *A. E. Chaignet*, Essais de métrique grecque. Le vers iambique précédé d'un introduction sur les principes généraux de la métrique grecque. Paris 1887; *A. Huemer*, De Pontii Meropii Paulini Nolani re metrica (Dissertationes philologae Vindobonenses vol. VII, Vindobonae et Lipsiae 1903), str. 41 n., 57 n., 70 n., 74 n.

W. H. Rouse, Demonstrations in Greek iambic verse, London 1899, není (již podle titulu) dílo metrické.

O iambických strofách jednají mimo metriky souborné, z nichž zvláště třeba srovnati výklad *Rossbachův* M.[3], str. 246 n., tyto monografie a články: *F. A. Gotthold* v recensi *A. Mundtovy* knihy »Grundzüge zur Metrik der griechischen Tragiker«, Berlin 1826, v JPhP. 6, 1828, str. 274 n.; *A. Boeckh*, Index aest. Berol. 1827, str. 3 n.; *H. Weissenborn*, De versibus iambico-antispasticis. Lipsiae 1824 (srv. *G. Hermannovu* recensi tohoto díla v Zeitschrift für die Alter-

thumswissenschaft 2, 1885, str. 380 n.): *F. Heimsoeth*, De versuum in tragoediis Graecorum structura (Natalicia regis augustissimi Guilelmi . . . Bonnae 1873), str. 3 n.; *I. Luthmer*, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII. Argentorati 1885), str. 86 n.; *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Commentariolum metricum I (Index schol. aest. 1895, Gottingae), str. 11 n., II (Index schol. hib. 1895-6), str. 4 n.; *A. Preuss*, De versuum iambicorum in melicis partibus usu Aeschyleo (Diss. Leipzig 1896); *H. Steurer*, De Aristophanis carminibus lyricis (Diss. Strassburg 1896), str. 16 n.; *W. Doehrmann*, De versuum lyricorum incisionibus quaestiones selectae (JPhP., 28. Supplementb. 1903), str. 298 n., 369 n., 374 n.

ODDÍL PÁTÝ.

Řady ionské a choriambické.

§ 18. O ioniku a choriambu a řadách z nich složených vůbec.

Ionik sestupný nebo vzestupný jest ποὺς ἑξάσημος γένους διπλασίου (R., str. 51), náš takt $^3/_4$. Poměr these k arsi jest totiž 4 : 2 nebo 2 : 4:

– – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – –
θ α α θ

Ionik sestupný slove u metriků ἰωνικὸς ἀπὸ μείζονος, ionicus a maiore, vzestupný ἰωνικὸς ἀπ' ἐλάσσονος, ionicus a minore. Přízvuky rhythmické (ikty) jsou buď na první a druhé dlouhé slabice (– – ⏑ ⏑ a ⏑ ⏑ – –) nebo spíše na slabice první a poslední (– – ⏑ ⏑ a ⏑ ⏑ – –). Pro toto druhé mínění svědčí, jak poznáme níže, některé zvláštní zástupné tvary těchto taktů.

Pozn. 1. O ionicích a choriambech vykládají mimo Aristoxena: Arist. p. 55; Hef. p. 30 n., 35 n., 37 n.; schol. Hef. p. 179 n. a 189 n.; Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 73 n., 78 n.; schol. Heph. ib. p. 146; Mar. Vict. 42, 19 n., 47, 16 n., 64, 6 n., 86, 1 n., 89, 16 n., 127, 3 n., 129, 15 n., 169, 5 n., 181, 30 n.; Ter. Maur. 370, v. 1485 n., 381, v. 1861 n. a 385 v. 2011 n.; Vict. 208, 8; Atil. Fort. 289, 1 n. a 303, 1 n.; Caes. Bass. 308, 1 n., 312, 5 n.; Plot. Sac. 534, 9 n. a 539, 25 n.; Mall. Theod. 597, 1 a 598, 21 n.; Cens. 613, 14 n. a 616, 22 n.; Diom. 505, 21 n., 508, 33 n., 510, 27 n.

O rhythmickém významu ioniku bylo mnoho psáno, a leckdy nesprávně; výklad o tom náleží však vlastně do rhythmiky (srv. o té otázce výklad *Rossbachův* M.[3], str. 323, pozn.). Držíme-li se Aristoxena a staré tradice, nemuže býti míra ioniku jiná, než jak naznačena byla výše.

Byl zvláště spor o to, která ze dvou dlouhých slabik ioniku má rhythmický přízvuk. *Hermann* H., str. 171 n., El., str. 458 n., Ep., str. 164 n. naznačoval ikty ioniku takto: – – ⏑ ⏑ a ⏑ ⏑ – –, tak že obě dvě slabiky dlouhé měly rhythmický přízvuk, a to stejně silný. Takovým způsobem čtou se ioniky až dosud i u nás. Ale toto mínění jest jistě nesprávné. Ionik sestupný, jehož rozdělení taktové jest 4 : 2, má ovšem thesi složenu ze dvou slabik dlouhých,

ale jejich rhythmické přízvuky jistě nejsou stejně silné, nýbrž přízvuk první slabiky dlouhé jest asi silnější –″ –′ ⏑ ⏑, tak že tři díly, z nichž takt ten jest složen, odlišují se již stupněm svých přízvuků. Při vzestupném ioniku byly by přízvuky tyto: ⏑ ⏑ –″ –′, držíme-li se mínění, že these je vždycky delší arse. Ale ovšem není vyloučena možnost, že arse byla delší these; v tom případě bylo by třeba naznačiti ikty takto: ⏑ ⏑ –′ –″ [α ϑ]. V ioniku sestupném zůstal by poměr iktů týž i při tomto dělení taktu: –″ –′ ⏑ ⏑ [ϑ α] (srv. R., str. 61, p. 1; 62, p. 2 a 63).

Která z obou možností jest pravdě podobnější, vysvitne z dalšího výkladu. Kdo označuje ikty vzestupného ioniku ⏑ ⏑ –′ – nebo ⏑ ⏑ – –′, drží se jednoho z obou výkladů, jenom neoznačuje iktů co do stupně jich přesně.

Míry ⏑ ⏑ –′ –′ drží se také *F. Heimsoeth*, De versuum ionicorum mensura commentatio (Natalicia ... Guilelmi I.... Bonnae, bez roku), str. 3 n. Jest ovšem k takovému označování iktů oprávněn, poněvadž ionik klade co do trvání na roveň dvěma daktylům nebo anapaestům, arci proti vší tradici starých rhythmiků: –′ –′ ⏑ ⏑ jest podle něho rovno –′ (⏑ ⏑) –′ ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ –′ –′ jest rovno ⏑ ⏑ –′ (⏑ ⏑) –′. Podobně arci i choriamb –′ ⏑ ⏑ –′ jest podle něho roven dvěma taktům: –′ ⏑ ⏑ –′ (⏑ ⏑).

Christ M.², str. 460 n. soudí, že v choriambu první tři slabiky mají hodnotu kyklického daktylu, a že tedy druhá slabika dlouhá jest delší první, ale ne trojdobá, ježto kyklický daktyl má tu o něco delší trvání než obyčejný trochej. Celý takt choriambický, rovný ditrocheji nebo diiambu, má podle něho 6 nebo 6½ doby. Na kyklickou míru choriambu vztahuje prý se jméno κύκλιος, které mu vedle jména ὑποβακχεῖος a βακχεῖος κατὰ τροχαῖον dává schol. Hef. p. 135, 11 n. Zcela podobně soudí také o ioniku, v němž prý rovněž skupina slabik – ⏑ ⏑ jest daktylem kyklickým (str. 485). Toto mínění jest jistě nesprávné. Ostatně podobné, byť i ne zcela stejné mínění pronesl již před Christem *Apel* M.², II, str. XXVIII, *H. Feussner*, De antiquorum metrorum et melorum discrimine (Diss. Hannoviae 1836), str. 16 n., *F. Bellermann*, Die Hymnen des Dionysios und Mesomedes, Berlin 1840, str. 61. Proti Apelovi ozval se právem *Boeckh* MP., str. 91 n.

Velmi podobného mínění drží se v novější době *Havet-Duvau* M.², str. 167; klade ionik úplně na roveň ditrocheji, v němž druhý přízvuk rhythmický nebyl naznačován (–′ – ⏑ ⏑ = –″ ⏑ –′ ⏑), tak že nesešlo na tom, jak čtyři doby trocheje, které neměly iktu (⏑ – ⏑) byly vyplněny díly rhythmizomena.

*H. *Butzer*, Der Ionicus a maiore (Frankfurt a. M.; Progr. der Wöhlerschule 1889), označuje zcela odchylně přízvuk sestupného ioniku takto: – –′ ⏑ ⏑ (srv. BJ., 69, str. 211 n.). Proti tomu vyslovil se *F. Podhorsky*, De versu Sotadeo (Diss. phil. Vindob. V, 1895), str. 164 n.

O míře choriambu a ioniku jednal také *O. Meissner*, Choriambus (Phil. 10, 1855, str. 1 n.), jenž takty tyto správně pokládal za ¾. Choriamb –′ ⏑ ⏑ – nebo – ⏑ ⏑ –′ (vlastně –‴ ⏑″ ⏑ –′ a –′ ⏑‴ ⏑ –″ nebo –′ ⏑″ ⏑ –‴) jest jen jiným tvarem ioniků, jest to takt týž. Od pravého choriambu lišiti jest choriamb, zastupující ditrochej a diiamb; ten jest ποὺς ἑξάσημος γένους ἴσου, jako tyto takty (–″ ⏑ –′ – = –″ ⏑ –′ ⏑; – –′ ⏑ –″ = ⏑ –′ ⏑ –″; v. výše, str. 290).

Nedávno *O. Schroeder*, Die enoplischen Strophen Pindars (H. 38, 1903, str. 202 n.), soudil, že v »stilisovaných« ionicích (t. j. v ionicích přísně skládaných) je rhythmický přízvuk na obou délkách, ale v ionicích volných, jež byly zpívány a provázeny tancem a vyskytují se podle jeho mínění v tak zv. daktyloepitritických řadách, že je těžiště toho taktu pohyblivé, jak prý svědčí různé tvary toho taktu. Schroeder sloučil vlastně ionik vzestupný i sestupný i choriamb v jediný takt s iktem na prostřední slabice: ⏑⏑ ⏒́⏑ ⏓⏓. To odporuje starověké tradici vůbec.

Rhythmikové starší nazývají choriamb bakcheiem (R., str. 82). Jména těchto taktů vykládána byla různým způsobem.

Pozn. 2. Aristoxenos ve fragm. Ox. sl. III, ř. 12 (*F. Blass* v NJklA 2, 1899, str. 35) nazývá choriamb vždy bakcheiem. Arist. p. 37 nazývá však bakcheiem nejen choriamb, nýbrž i antispast (⏑ – – ⏑); podobně je tomu ve scholiích k Pindarovi. Choriamb nazývá bakcheiem také Bakch. p. 25, Mar. Vict. 127, 25 n. (choriambico . . ., quod genus bacchiacum musici dicunt), 149, 32 n., Caes. Bass. 259, 2 n., 263, 22 n., 268, 21, Ter. Maur. 402, v. 2607 n. Jedná o té věci *F. Blass*, Bacchylidis carmina, tertium ed., Lipsiae 1905, str. XLIX n. O jménu bakcheia pojednáno bude níže při výkladu o řadách paionských.

U metriků slove bakcheios *χορίαμβος* podle své podoby metrické (– ⏑, ⏑ –).

Jméno ioniku vykládalo se různě. Arist. p. 37 tvrdí, že nazván tak *διὰ τὸ τοῦ ῥυθμοῦ φορτικόν, ἐφ' ᾧ καὶ οἱ Ἴωνες ἐκωμῳδήθησαν*. Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 61, 18 n. soudí, že se jmenuje tak podle Ionů, kteří ho často užívali, přidávaje i jiné jméno jeho *περσικός* (*διὰ τὸ τὰς ἱστορίας τὰς Περσικὰς γεγράφθαι τούτῳ τῷ μέτρῳ, ὡς παρ' Αἰσχύλῳ καὶ ἄλλοις τισίν*): ionik *ἀπ' ἐλάσσονος* nazývá také *ὑποκύκλιος*. Touž zprávu má Anon. Ambr. (ib. p. 228, 12 n.), nazývaje spolu rhythmus ionský *μαλθακὸν καὶ ἀναβεβλημένον καὶ χαῦνον*. Mar. Vict. 90, 18 n. odvádí jméno jeho od Ionů, rovněž tak měkkých, jako tento rhythmus. Plot. Sac., 499, 19 n. má zprávu nesprávnou, odchylnou: ionici, qui sunt duo, ab Ione inventore sunt dicti.

Jiný tvar ioniku *μολοσσός* (– – –) vykládá Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 60, 19 n. takto: *διὰ τὸ μέγιστος εἶναι πάντων τῶν ἁπλῶν ποδῶν καὶ μήκιστος· τοὺς δὲ μηκίστους τὸ παλαιὸν μολοσσοὺς ἐκάλουν*, uváděje pro tento výklad jeden doklad ze Sofoklea. Jiní prý vykládali jinak, soudíce, že takt ten vynalezen byl od Molossů. Choiroboskos přidává také toto: *καλεῖται δὲ ἵππειος διὰ τὸ τέλειον εἶναι τὸ ζῷον*. Dionysios u *Studemunda*, Anecd. p. 162 odvádí jméno jeho od Molossa, syna Pyrrhova, na jehož počest zpívány v tom metru písně v Dodoně. Oba výklady mají také Anecd. Chis. (ib. p. 209), všecky tři Anon. Ambr. (ib. p. 226, 23 n.). Některé tyto výklady a jiná jména molossu opakují se u metriků latinských; srv. Mar. Vict. 45, 10 n. (zván prý tak od Molossů), Caes. Bass. 307, 11 n., Ter. 367, v. 1396 n., Plot. Sac. 498, 25 n. (zván prý od Molossa kretského); Diom. 479, 4 n. Zprávy ty sebral *E. Leutsch*, Metrische Fragmente. I. Die Namen der metrischen Füsse (Phil. 11, 1856, str. 328 n.), kde na str. 337 n. jest i výklad jména *μολοσσός*.

Nemůže býti, tuším, pochybnosti, že ionik se zove proto tak, že vyskytoval se v básních ionských, moloss pak asi pro svůj pádný tvar; jen že někteří

novější metrikové (*Christ* M.², str. 486) soudí, že ionským zván tento takt pro svůj měkký, zženštilý ráz, shodující se s povahou Ionů, jiní (*Westphal* AM.³, str. 146, *Rossbach* M.³, str. 331) proto, že tímto rhythmem v době alexandrijské psány byly plody kinaidologické poesie, a to nářečím ionským; básně Sotadovy nazývaly se vskutku *ἰωνικοὶ λόγοι*. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Isyllos von Epidauros (Phil. Unters. IX, Berlin 1886), str. 159 n. míní, že se ioniky nazývaly tak již v době klassické, ježto vznikly u Ionů maloasijských. I sám *Rossbach* M.³, str. 335 tvrdí, že z Asie přenesla do Hellady toto metrum škola Olympova v době mezi Archilochem a Alkmanem. Dokázati to ovšem nelze. Od Ionů šířila se podle Wilamowitze metra ionská k Aiolům a skrze ionské básnictví Anakreontovo do dramata i do dithyrambu.

Jméno *ἰωνικός* svědčí zajisté o ionském původu toho taktu nebo spíše o tom, že ho ionští básníci hojně užívali, jak to ostatně dosvědčují zlomky jejich básní. Jistě nedáno toto jméno taktům ionským pro jejich měkký ráz nebo proto, že jich užíváno v básních pozdějších, psaných nářečím ionským. Ale hledíme-li k tomu, že choriamb a jistě také ionik slul původně *βακχεῖος*, jak nelze pochybovati, nemůžeme tvrditi, že jest to jméno staré; bylo dáno tomuto taktu patrně teprv od metriků alexandrijských, kteří shledávali se s ním hlavně v básních ionských nejen starších, nýbrž i současných (na př. Sotadových). Již neobvyklý ethnografický ráz tohoto názvu svědčí pro toto mínění.

Co do svého rázu ionik (i choriamb) náleží sice k živým taktům *γένους διπλασίου*, jako iamby a trocheje, ale pro svou větší délku a jiné rozdělení částí rhythmizomena nemá té pohyblivosti, jako tyto takty; činí dojem větší volnosti. Tuto větší volnost a nepohyblivost chtěl zajisté naznačiti Aristeides p. 37, mluvě při ioniku o hrubém, pádném jeho rhythmu (*τὸ τοῦ ῥυθμοῦ φορτικόν*; srv. Arist. pol. 7, 5 *οἱ μὲν γὰρ ἦθος ἔχουσι στασιμώτερον, οἱ δὲ κινητόν, καὶ τούτων οἱ μὲν φορτικωτέρας ἔχουσι τὰς κινήσεις, οἱ δὲ ἐλευθεριωτέρας*, kde se patrně oběma slovy označují pohyby pádné a čilé, hbité; Rossbach M.³, str. 324, pozn. a také str. 358 n.). Tato volnošt rhythmu činila podle souhlasného domnění starých takt tento mdlým a měkkým.

Pozn. 3. Tak soudí Hef. p. 190, 20, Caes. Bass. 274, 17 n. a zvláště Mar. Vict. 90, 18 n.: ionicum metrum . . . in rhythmo et satis prolixum et satis molle. Odtud vznikl asi také název ionského taktu *περσικός* (*Rossbach* M.³, str. 309, p. 1). Dionys. de vi dic. Dem. kap. 43, p. 227, ed. H. Usener et L. Rademacher, staví tento rhythmus do protivy k rhythmům, které jsou *ἀνδρώδεις, ἀξιωματικοί* a *εὐγενεῖς*.

O rázu toho rhythmu jedná *G. Amsel*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (Breslauer philologische Abhandlungen, I. Bd., 3. Heft. Vratislaviae 1887), str. 101 n. a 105 n.

Z povahy tohoto rhythmu, živého a přece dosti klidného, lze si vysvětliti rozmanité jeho užívání: hodil se pro básně erotické i sympotické, pro žalozpěvy i zpěvy prosebné u lyriků i dramatiků, ale také pro nadšené písně na oslavu Bakcha a Kybely, ba i pro kinaidologické básně Sotadovy.

Z taktů původních – – ⏑ ⏑ a ⏑ ⏑ – – mohou rozváděním slabik dlouhých a stahováním slabik krátkých vzniknouti i tyto tvary:

⏗ – –	– – ⏗
⏗ ⏑⏑ ⏑⏑	⏑⏑ – ⏗⏑
⏗⏑ – ⏑⏑	⏑⏑ ⏑⏑ ⏗
⏗⏑ – –	– – ⏗⏑.

Ale za ioniky může státi i choriamb, týmže způsobem vzniklý, a to ⏗ ⏑ ⏑ – za sestupné, – ⏑ ⏑ ⏗ za vzestupné.

Tvar molossu byl řídký; také nebylo v obyčeji rozváděti o b ě slabiky dlouhé (tvar ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ je tedy neobvyklý). Jedná o tom mimo metriky souborné i U. Wilamowitz-Moellendorff, Isyllos von Epidauros (Phil. Unters. IX, Berlin 1886), str. 19.

Také se vyskytují, a to často, n e s m ě r n é tvary těchto taktů: ⏗ – ⏑ –̲α a –̲α ⏑ – ⏗; na př. v Aisch. Hik. 1021

περιναίονται παλαιόν
⏑ ⏑ – –, –̲α ⏑ – –,

ib. 1030, Prom. 405, Aristof. Thesm. 107, 116, a j. v.

Pozn. 4. Rozvedení shodují se zřídka antistroficky. Že by moloss (– – –) mohl býti jen na lichých místech verše v ionicích vzestupných, na sudých v sestupných, jak tvrdí Hef. p. 38, 9 n. (srv. i Trichu p. 294, 9 n.), nebo že by se směl klásti jen na začátku nebo na konci řady, jak tvrdí Mar. Vict. 90, 8 n., jest omyl, který zachované básně samy vyvracejí (*Rossbach* M.[3], str. 326 n.).

Často bývají dvě dlouhé slabiky ioniku staženy v jedinou slabiku dlouhou, čtyřdobou. Úkaz ten vyskytuje se v ionských řadách vzestupných, a vzniká jím zdánlivý anapaest ⏑ ⏑ ⊔. Hojné toho příklady sebrány jsou u Rossbacha M.[3], str. 325 n.

V sestupných ionicích stává podle Hef. p. 37, 8 (srv. i schol. k Hef. p. 192, 26 n.) a Arist. p. 55 n a p o č á t k u k o l a i tvar ⏗ – ⏑ ⏑ (m. ⏗ – ⏑ ⏑), při čemž třeba patrně uznati na počátku taktu jednodobou pausu (= ∧ ⏗ – ⏑ ⏑). Hefaistion uvádí také příklad ze Sapfy, frg. 53

πόας τέρεν ἄνθος μαλακὸν μάτεισαι
⏗ – ⏑ ⏑, ⏗ – ⏑ ⏑, ⏗ ⏑ – –,

ač by bylo možno měřiti tuto řadu také vzestupně. Na konci kol vzestupných tvar ⏑ ⏑ – ⏗ m. ⏑ ⏑ – ⏗ jest arci méně nápadný (U. Wilamowitz-Moellendorff na u. m., str. 21).

Pozn. 5. *U. Wilamowitz-Moellendorff* na u. m., str. 20 připouští ve vzestupných ionicích tvar ⏑ ⏑ – ⏑ i na jiných místech řady. U Isylla v jeho básni ionské je ho takto užito dvakrát; ve v. 11 δὲ Κορωνὶς ἐπεκλήθη a v. 24 ὑγίειαν ἐπιπέμποις. Arci, jak připouští i sám Wilamowitz, lze prý také čísti ὑγιεῖαν; čtení v. 11 není dosti jisté. Před ionikem tvaru molossu (– – –) jest prý však tento tvar taktu (⏑ ⏑ – ⏑) vůbec a často obvyklý. Wilamowitz uvádí toho doklady z Eur. Bakch. 74 βιοτὰν ἁγιστεύει (⏑ ⏑ – ⏑,

– – –) a Aristof. Neř. 812 *ταχέως φιλεῖ γάρ πως* ⏑ ⏑ – ⏑, – – –. Takový tvar taktu uprostřed kola nelze dobře rhythmicky vyložiti, i třeba tu asi měřiti jinak. V Eur. Bakch. 73 n. je kolon - *δῶς βιοτὰν ἁγιστεύει* – ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔, ⊔ ⩘, v Arist. Neř. 812 slova *ταχέως φιλεῖ* jsou diiambem (⏑ – ⏑ –), položeným místo ioniku. Na str. 151 Wilamowitz shledává tvar ionského taktu – ⏑ ⏑ ⏑ i v Sof. El. 829 (*ποῦ ποτε κε-*); ale jiným výkladem lze neobvyklý ten tvar taktu snadno odstraniti. Je to rovněž diiamb s prvním taktem nesměrným: – ⏑́ ⏑ ⏑ – (srv. mé druhé vydání Elektry z r. 1902, str. XV). Pokud jsou tyto zdánlivě pětidobé takty v řadách ionských přípustny, a jak je třeba vyložiti rhythmicky, vyžaduje ještě bedlivého zkoumání.

Za ionik sestupný může státi, jak je hojnými doklady dosvědčeno, také ditrochej –́ ⏑ – ⏓, za vzestupný diiamb ⏓ – ⏑ –́. Zastupování vzestupného ioniku diiambem svědčí, myslím, pro rhythmický přízvuk na poslední slabice ioniku: ⏑ ⏑ – –́ (nikoli ⏑ ⏑ –́ –); neboť diiamb ani ditrochej nezpůsobovaly patrně v řadách ionských změny taktu ($^3/_4$ v $^6/_8$). Z tvaru ionského taktu ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ – a – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ stažením druhé a třetí, po případě třetí a čtvrté slabiky krátké v dlouhou vznikají tvary ⏑ – ⏑ – a – ⏑ – ⏑ (nad tím (⏑⏑) … (⏑⏑)), aniž se mění druh taktu, *ποὺς ἑξάσημος γένους διπλασίου* ($^3/_4$). To je, tuším, snáze možno, má-li vzestupný ionik přízvuk rhythmický ⏑ ⏑ – –́, než má-li přízvuk ⏑ ⏑ –́ –; doby, stojící před slabikou s přízvukem rhythmickým, mohly býti takto snáze vyjádřeny rozličným seskupením dílů rhythmizomena zrovna tak, jako v choriambu, stojícím za diiamb (– ⏑ ⏑ –́ = ⏑ – ⏑ –́), jenž jest ovšem *ποὺς ἑξάσημος γένους ἴσου* ($^6/_8$).

Pozn. 6. Za takty $^3/_4$ pokládá diiamby v řadách ionských *O. Meissner*, Choriambus (Phil. 10, 1855, str. 11 n.). Zrovna tak třeba prý vykládati střídání ioniků sestupných a ditrochejů.

O tvarech taktů ionských vůbec jedná i *I. Luthmer*, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII, Argentorati 1885), str. 79 n., *J. Lamer*, De choriambicis Graecorum poetarum versibus (Diss. Lipsiae 1896), str. 102 n. a *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Choriambische Dimeter (SPAW 34, 1902, str. 865 n.).

Zvláštním úkazem v řadách ionských jest anaklase (*ἀνάκλασις*), při níž na místě, kde se dva ionské takty stýkají, slabika dlouhá zaměňuje zdánlivě své místo s krátkou. Z čistého tvaru taktu: ⏑ ⏑ | – –, ⏑ ⏑ | – – vzniká tak tvar: ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – –, místo slabik, stojících na rozhraní obou taktů (– – ⏑ ⏑), stojí skupina – ⏑ – ⏑.

Pozn. 7. Takové řady nazývají se u metriků *ἀνακλώμενα*; srv. Hef. p. 39, 3 n. a schol. k Hef. p. 194, 7: *λέγεται δὲ οὕτως ὅτι ἡ τελευταία τοῦ πρώτου ποδὸς ἀνακλᾶται ἐπὶ τὴν δευτέρου ἄρχουσαν βραχεῖαν ὡς εἶναι τὸ πρῶτον ἀντὶ ἰωνικοῦ παίωνα τρίτον, τὸ δὲ δεύτερον ἐπίτριτον δεύτερον*; ib. 195, 4 n.: *ἡ γὰρ τελευταία τῶν προτέρων ποδῶν ἀνακλᾶται τῇ ἀρχῇ τῶν δευτέρων διὰ τὸ ἐν ὀρχήσει ἀνακλασμὸν μελῶν γίνεσθαι*; srv. ib. p. 200, 20.

Metrikové vykládali si podle těchto míst úkaz ten takto: poslední dlouhá slabika prvního ioniku přelamuje se a část její připojuje se k následující slabice krátké; vyjádříme-li tuto myšlenku jinak, tedy se v dimetru ionském

⏑ ⏑ – ⏓⏓, ⏑ ⏑ – – druhá dlouhá slabika prvního ioniku rozvádí ve dvě slabiky krátké a druhá krátká spojuje se s následující krátkou v slabiku dlouhou, tak že vzniká řada: ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –. Helias Mon. u *Studemunda*, Anecd. p. 176 zahrnuje pod pojem anaklase i choriamb – ⏑ ⏑ –, stojící místo ioniku.

Při anaklasi stává prý se první takt ionského dimetru o slabiku kratší (⏑ ⏑ – ⏑), ale úbytek ten nahrazuje se taktem druhým, jenž má místo první slabiky krátké dlouhou (– ⏑ – –). Tak vykládá o anaklasi Mar. Vict. 93, 11 n., řka, že tomu úkazu musici říkají ἀνάκλασις, a Atil. Fort. 290, 7 n.

Mar. Vict. 94, 6 n. připomíná i jiný výklad Heliodorův a Jubův, podle něhož v anaklomenu smíšeny jsou takty ionské a trochejské tak, jako do řad choriambických bývají vkládány i takty iambické. Z dalšího výkladu jeho vyplývá, že si Heliodoros představoval vznik anaklomena zcela mechanicky. Jako z řady čistě choriambické – ⏑ ⏑ –, – ⏑ ⏑ – vznikne odnětím první slabiky řada ionská ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –, tak z řady choriambicko-iambické – ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ – týmže způsobem vznikne anaklomenos ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –. Tak vyložil nejasné místo Victorinovo *Rossbach* M.[3], str. 328, pozn. 2, asi správně.

Nesprávný jest zajisté i výklad schol. Hef. p. 194, 24 n., jenž, přihlížeje ke galliambu, praví: ἴσως δὲ διὰ τοῦτο καὶ ἀνακλώμενον διὰ τὴν κλάσιν τῆς φωνῆς αὐτῶν (t. τῶν Γάλλων) καὶ ἁπαλότητα (srv. i Trichu 297, 9 n.).

Nesprávný a zcela mechanický jest i výklad Trichův p. 296, 10 n., jenž připomíná dělení anaklomena ⏑ ⏑ –, ⏑ –, ⏑ –, –, které se dálo διὰ τὸ σαφέστερον, patrně z důvodů didaktických.

V novější době podány i výklady jiné. *Hermann* El., str. 469 n. a Ep., str. 168 n. soudil, že ionik skládá se z anapaestu a »arsis nuda« ⏑ ⏑ –́, –́. V řadě ⏑ ⏑ –́, –́, ⏑ ⏑ –́, –́ stává se první »arsis nuda« iambem tím, že se odejme první arse druhému taktu a přidá se k »arsis nuda« (t. j. k thesi –); tím počet dob se nemění. Místo ⏑ ⏑ –́, –́, ⏑ ⏑ –́, –́ vznikne ⏑ ⏑ –́, ⏑ –́, ⏑ –́, –́. Kratčeji a jasněji mohl se Hermann vyjádřiti, kdyby byl řekl, že první arse anapaestu přesmykuje se před předchozí thesi. Výklad jeho, zakládající se na jeho chybném mínění o »arsis nuda« (srv. R., str. 8), jest nesprávný.

Westphal M.[2], str. 690 n. a *Rossbach* M.[3], str. 328 n. shledávají v úkazu tom změnu rhythmu, soudíce (proti starověkým výkladům), že slovo ἀνάκλασις značí právě tuto změnu taktu ionského ($^3/_4$) v trochejský ($^6/_8$):

⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑ | – –, ⏑ ⏑ | – ⏑ · ⏑ | – –.
$^6/_8$ $^3/_4$ $^6/_8$

Ale výklad ten zakládá se jednak na nesprávném dělení těchto taktů vzestupných (s anakrusí), jednak je málo pravděpodobný proto, že by v hojných anakreonteích opakovala se změna taktu vlastně v každém verši. *Rossbach* M.[3], str. 333 n. soudí, že anaklomenos vznikl z řad trochejských; z ithyfalliku –́ ⏑ – ⏑ – ⏓, obvyklého v písních kultu Dionysova a Demetřina, předražením dvojí anakruse vyvinula se řada

⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ | – –, ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ | – –,

t. j. ionikos anaklomenos, v němž se střídaly tvary taktu – ⏑ – ⏑ a – – ⏑ ⏑. Teprve, když se za ditrochej dosadil ionik sestupný, vznikly ionské řady čisté. Právem se proti tomu výkladu o vzniku tak zv. anaklase vyslovil *F. Podhorský*, De

versu Sotadeo (Diss. phil. Vindob. V, 1895, str. 138); přece však schvaluje, jak se zdá, rhythmický výklad Rossbachuv, že je tu změna taktu $^3/_4$ v $^6/_8$, třeba pokládal tuto změnu ne za změnu taktu, nýbrž jen za změnu tvaru jeho.

Výklad Rossbachův schvaluje i *Semitelos* EM., str. 461 n., *Alexanderson* GM., str. 158 a *K. Brandt*, Metrische Zeit- und Streitfragen (Progr. Naumburg 1902), str. 11.

Nedávno *Westphal* (Ar., st. 70 n. a GR.[3], str. 193), drže se mínění Hefaistionova, dělil anaklomenos ⏑ ⏑ – ⏑, – ⏑ – – v takt pětidobý (paion) a sedmidobý (epitrit); oba ty takty arci by měly spolu také dvanáct dob. Mínění to jest již proto málo pravdě podobné, že skutečný sedmidobý epitrit byl podle zpráv starých metriků velmi řídký, kdežto anaklastické řady ionské jsou velmi hojné (R., str. 90).

Nic vlastně nevykládá *Christ* M.[2], str. 487 n., dopouštěje se mimo to také té chyby, že anaklomenos úplně směšuje s řadou ionskou ⏑ ⏑ – –, – ⏑ – –. Soudí, že v anaklomenu čtvrtá slabika mohla býti obojetná; ale v domnělém tvaru anaklomena ⏑ ⏑ – –, $\overset{\alpha}{-}$ ⏑ – – jsou dva pravidelné ioniky, z nichž druhý je nesměrný. Anaklase tu není. Také *Zambaldi* M., str. 425 směšuje oba tvary, ale vykládá anaklomenos jinak; soudí, že značí rhythmicky buď ⏑ ⏑, – ⏑ ⊔ ⏑, – – nebo spíš ⏑ ⏑, ⊔ ⏑ – ⏑, – –, což nevyžaduje ani delšího vyvracení.

Ussing GRM., str. 151 n. dělí řady ioniků v choriamby s počátečním anapaestem: ⏑ ⏑ –, – ⏑ ⏑ –, – ⏑ ⏑ –, – a soudí, že anaklase zakládá se na nahrazování choriambu diiambem. Tvar ionské řady ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, – ⏑ ⏑ –, – je vskutku anaklastický; ale bylo by v tom případě nutno, aby počáteční anapaest měl šest dob (⏑ ⏑ ⊔), a těch ovšem nemá; neboť anaklastické dimetry kladou se často na roveň 12dobým dimetrům, kdežto by měly 14 dob, kdyby počáteční ten anapaest měl šest dob.

I. Luthmer, De choriambo et ionico a maiore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII, Argentorati 1885), str. 127 n., vykládá anaklasi přemístěním slabiky čtvrté a páté, tedy zcela mechanicky. *Ph. Spitta*, Eine neugefundene altgriechische Melodie (Vierteljahrsschrift für Musikwissenschaft 10, 1894, str. 106 n.), soudí ze slov Hefaistionových a z analogie písně Seikilovy (z taktu *μηδὲν ὅλως*), že třeba v anaklomenu uznávati synkopu.

U. Wilamowitz-Moellendorff, Commentariolum metricum I (Index lect. aest. Gottingae 1895), str. 13, II (ib. Index lect. hib.), str. 18 a v uv. již spise »Isyllos von Epidauros«, str. 21 n. klade anaklasi úplně na roveň úkazu nám již známému, že totiž v řadách iambických za diiamb stává choriamb, a podobně činí *Masqueray* TMG., str. 225 n. Jako v ionských řadách sestupných za ionik – – ⏑ ⏑ může státi ditrochej – ⏑ – ⏑, tak se to děje i uprostřed anaklomena. Týž výklad podal i *O. Crusius*, Zu neuentdeckten antiken Musikresten (Phil. 52, 1894, str. 167 n.), jenž vychází od tvaru anaklomena

⏑ ⏑ – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ – –

a soudí, že obě krátké na hranici obou taktů jsou staženy; v melodii mohla slabika dlouhá, vzniklá stažením, docela dobře míti dvě noty. Co proti tomuto výkladu připomíná *Rossbach* M.[3], str. 329, pozn. 4, nemá váhy a jest zcela subjektivní (»doch wird wohl Niemand es für glaublich halten, dass die Alten ihre Verse so verstümmelt haben«).

Ze všech výkladů, dosud podaných, pravdě nejpodobnější jest výklad CRUSIUSŮV, jenž jest vlastně shodný s výkladem starých metriků. Jestliže, jak nyní víme určitě, stává často – ⏑ ⏑ ⏊ za ⏑ – ⏑ ⏊ a naopak ⏑́ – za ⏊ ⏑ (= ⏑́ ⏑ ⏑), ⏊ ⏑ – ⏑ za ⏊ – ⏑ ⏑, tedy zajisté i anaklase jest úplně týž úkaz. Díly rhythmizomena jsou v těch případech neobvyklým způsobem staženy a rozvedeny. Kdežto však jinde děje se to v témž taktu, v anaklomenu děje se tak na hranici dvou taktů. Patrně třeba ikty obou taktů naznačiti takto: ⏑ ⏑ ⏊ ⏑́′′ (⏑⏑) – ⏑ ⏊ ⏊′′. První část druhé slabiky dlouhé spadá ještě pod rhythmický přízvuk předcházející krátké, hranice taktů jsou tu setřeny, jest tu úkaz. obdobný moderní synkopě, jak soudil i SPITTA. Ostatně byly-li v melodii nad druhou dlouhou dvě noty, byla tato synkopa zřetelna jen v textu.

Mohlo by se pomýšleti ještě na výklad jiný. V řadách ionských (srv. výše, str. 412 n.) a také v řadách daktylsko-epitritických, jež asi jsou také vlastně ionské, objevují se leckdy pětidobé tvary ionského taktu. Lze je sice vyložiti jednak uznáváním paus, jednak anaklasí, přece však sama nabízí se otázka, zdali staří rhythmikové nepřipouštěli výjimkou skutečné pětidobé takty mezi šestidobými, jako zcela jistě připouštěli pětidobé takty paionské vedle šestidobých taktů trochejských, a zdali obojí takty v téže řadě nevyrovnávali pouze tempem. Byl by to výklad prostý a zajisté přípustný.

Pozn. 8. Podle *I. Luthmera*, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII, Argentorati 1885), str. 148 Sofokles nikde neužíval anaklomenů.

Častěji se v řadách ionských vyskytuje i kolon ⏑ ⏑ – ⏑ – –; srv. Aisch. Ag. 451 *προδίκοις Ἀτρείδαις* nebo Arist. Sfek. 303 *σὺ δὲ σῦκα μ' αἰτεῖς*. Jistě třeba krátké toto kolon měřiti ⏑ ⏑ ⊔, ⏑ – ⊔. Tvar taktu ⏑ – ⊔ jest diiamb (⏑ – ⏑ –).

Pozn. 9. *Rossbach* M.[3], str. 328 uznává i tu anaklasi, t. j. podle svého výkladu změnu taktu. Ježto Rossbach uznává anakrusi, náleží podle jeho rozboru počáteční dvě krátké slabiky toho kola ke kolu předešlému, a slabiky zbývající – ⏑ – – arci možno měřiti taktem $^6/_8$. Ale neuznáváme-li anakruse, jest tento výklad nesnadný. *F. Heimsoeth*, De versuum ionicorum mensura commentatio (Natalicia . . . Guilelmi I . . . Bonnae, bez roku), str. 4, měří ty řady po svém způsobu: ⏑ ⏑ ⏊ ⏊ ⏑ ⏊ ⏊, t. j. naznačíme-li verše rhythmicky správně: ⏑ ⏑ ⊔́, ⏑ – ⊔́ (⏑ – ⊔ = ⏑ – ⏑ –). Tak třeba jistě tyto řady měřiti. Anaklase, kterou také Heimsoeth uznává, tu vlastně není. *O. Schroeder*, Die enoplischen Strophen Pindars (H. 38, 1903, str. 206), tvrdí ovšem, že katalexe ⏑ – – je neionská; ale rozbor ionských strof toho mínění nepotvrzuje.

Ionik jakožto takt šestidobý může skládati kola dipodická (dimetry) a tripodická (trimetry). Tetrametry měly by 24 doby, a připouštějíce jen rozdělení rovné (12 : 12) nebo diplasické (16 : 8), převyšovaly by největší přípustnou délku kol *γένους ἴσου* a *διπλασίου*. Tetrametry tedy, které metrikové uznávají (srv. Hef. p. 36, 18 n., Mar. Vict. 52, 35 n., 128, 23 n., At. Fort. 289, 12 n., a j.), jsou složeny vždy ze dvou kol dipodických.

Katalektická kola nahrazují vynechané části taktu buď dvoudobou pausou nebo prodloužením slabiky dlouhé na čtyři doby:

a) ⏗ – ⏑ ⏑, ⏗ – ⩘
⏗ – ⏑ ⏑, ⏗ – ⏑ ⏑, ⏗ – ⩘
b) ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ ⊔
⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ ⊔ nebo
⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – ⩘
⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – ⩘.

§ 19. **Jednotlivá kola a metra ionská.**

A. Ionská kola a metra sestupná.

1. Akatalektický dimetr s pravidelným molossem v taktu druhém nazývá se Kleomacheion.

Pozn. 1. Jedná o tom metru Hef. p. 36, 2, schol. k Hef. p. 191, 7, Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 80, 5, podle něhož Kleomachos byl zápasník (*πύκτης*), jenž se zamiloval a začal básniti; dále Mar. Vict. 89, 31 n. a Plot. Sac. 540, 17 n.

První takt tohoto metra připouští dvojí tvar: – – ⏑ ⏑, – – – a – ⏑ – ⏑, – – –. Hefaistion uvádí tento příklad:

τίς τὴν ὑδρίην ὑμῶν
εὐρόφησ'; ἐγὼ πίνων.

Plot. Sac. 540, 19, podle něhož Kleomacheion skládá se z ioniku a ditrocheje (– – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑), uvádí odchylný příklad latinský:

nec prata rigantur amne.

Nejspíše skládaly se z tohoto metra systémy.

2. Akatalektický dimetr tvaru

⏑ – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏓

vyskytuje se u Sapfy ve frg. 50, arci podezřívaném, kde se opakuje čtyřikrát:

δέδυκε μὲν ἁ σελάννα
καὶ Πληίαδες, μέσαι δὲ
νύκτες, παρὰ δ' ἔρχετ' ὤρα.
ἔγω δὲ μόνα κατεύδω.

Řada ta bývá měřena jako katalektická tetrapodie logaoedická (⏓ –, ⏑ ⏑ –, ⏑ –, ⊔; Christ M.[2], str. 492), je však nejspíše ionská. Tak měří verše ty Hefaistion p. 37, 12 n.; schol. k Hef. p. 193, 1 n. spojuje dva takové dimetry v jeden verš.

3. Katalektický dimetr tvaru

⏓ – ⏑ ⏑, – ⏑ ⊔

Hefaistion p. 35, 19 (srv. i schol. k Hef. p. 191, 4 n.) počítá rovněž mezi ioniky; užívala prý ho básnířka Telesilla, z níž uvádí verše (jediný to zlomek její):

ἅδ' Ἄρτεμις, ὦ κόραι,
φεύγοισα τὸν Ἀλφεόν.

Kolon to vyskytuje se i ve zpěvech sborových a bývá měřeno jako logaoedická tripodie (⏑ –, ⏑ ⏑ –, ⏑ –; CHRIST M.[2], str. 493). Ale míra ionská jest nejen přípustná, nýbrž také asi správnější. GLEDITSCH M.[3], str. 152 n. nazývá podle Telesilly tuto řadu Telesilleion. Za glykoneje měl tyto verše U. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF, Isyllos von Epidauros (Phil. Untersuchungen, IX. Heft, Berlin 1886), str. 143.

4. Katalektický dimetr tvaru

⏑⏑ – ⏑ ⏑, – – ⊼

vyskytuje se snad u Laevia, frg. 22:

gracilenti' colorem,
ex hoc gracilans fit

(MÜLLER RM.[2], str. 111).

Dva takové dimetry spojují se v jeden verš u Sapfy, frg. 48 a 49:

κῆ δ' ἀμβροσίας μὲν | κράτηρ ἐκέκρατο.

Ježto ve v. 4 tohoto zlomku přechází slovo z jednoho dimetru do druhého, U. WILAMOWITZ-MOELLENDORFF na u. m., str. 2 n. dělí tento zlomek v šest dimetrů katalektických a trimetr; v. 4 *κἄλειβον, ἀράσαντο δὲ πάμπαν ἔσλα* měl by pak míru: – – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑.

5. Akatalektický trimetr tvaru

– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑

vyskytuje se u Sapfy, frg. 52:

Κρῆσσαί νύ ποτ' ὧδ' ἐμμελέως πόδεσσιν
ὤρχεῦντ' ἀπάλοισ' ἀμφ' ἐρόεντα βωμόν.

Hef. p. 36, 16 n. zná tento trimetr i v jiném tvaru, s ditrochejem v třetím i v druhém taktu, a uvádí frg. adesp. 23

τριβώλετερ, οὐ γὰρ Ἀρκάδεσσι λώβα.

6. Katalektický trimetr tvaru

– – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑, – – ⊼

Hef. p. 36, 6 n. a schol. k Hef. p. 191, 29 n. nazývá Praxilleion a podle své terminologie kolem brachykatalektickým, ježto poslednímu

taktu, jejž pokládá patrně za ditrochej, chybí zdánlivě celý jednoduchý takt (⊔ ⊔ m. – ⏑ – ⏑): srv. Sapfin frg. 51

πλήρης μὲν ἐφαίνετ' ἁ σελάννα·
αἱ δ' ὡς περὶ βωμὸν ἐστάθησαν.

O tomto metru zmiňuje se i Mar. Vict. 91, 30 n. a 129, 6 n., ale příklady, patrně schválně složené, které uvádí:

te nunc rogo, Phoebe, dulce melos
qui nunc hilares litare deam

mají v posledním taktu m. – – ⊼ iamb (⏑ –) a nepřipouštějí správného rhythmického výkladu.

7. Akatalektický tetrametr, skládající se arci ze dvou kol, dvou dimetrů, tvaru:

⏑ – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑

vyskytuje se u Sapfy, frg. 75

εὐμορφοτέρα Μνασιδίκα τᾶς ἀπάλας Γυρίννως.

V Sapfině frg. 77—80 vyskytuje se několikrát v prvním taktu tvar ∧ ⏑ – ⏑ ⏑ m. – – ⏑ ⏑. Hef. p. 37, 4 nazývá toto metron patrně proto, že bylo hojné u básníků lesbických, *Αἰολικόν*. Mar. Vict. 91, 1 n. a Atil. Fort. 289, 14 n. uvádějí latinský příklad tohoto tetrametru neznámého původu:

uvas nitidis frondibus Euan hederis inligat,

pravíce, že vyskytoval se u Kleomacha. Čtvrtý takt jest však v něm ionský.

8. Nejčastějším metrem z ioniků sestupných je katalektický tetrametr, zvaný *Σωτάδειον*, metrum Sotadium.

Pozn. 2. Jedná o něm Hef. p. 36, 18 n. a schol. k Hef. p. 192, 3 n.; schol. Heph. u *Studemunda*, Anecd. p. 112; Anon. Ambros. (ib. 228, 15 n.); Mar. Vict. 77, 32 n., 84, 22, 91, 22, 128, 13 n., 131, 1 n.; Caes. Bass. 255, 2 n., 261, 15 n., 263, 4 n., 271, 23 n.; Atil. Fort. 289, 14 n.; Ter. Maur. 370, v. 1508 n.; Plot. Sac. 541, 20 n.; Diom. 510, 33 n., 516, 24 n.; Serv. 464, 10 n. a Dionys. de comp. verb. k. 4, 23 n. (o tomto místě Dionysiově jedná *G. Amsel*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint, Breslauer phil. Abh. I. Bd., 3. Heft. Vratislaviae 1887, str. 32 n.).

V novější době jednali mimo souborné metriky o sotadeích: *C. Freese*, Griechisch-römische Metrik, Dresden und Leipzig 1842, str. 322 n., **W. Velke*, De metrorum polyschematistorum natura atque legibus primariis, Gottingae 1877, **H. Butzer*, Der Ionicus a maiore. Frankfurt a. M. (Progr. der Wöhlerschule 1889; srv. BJ. 69, 1892, str. 211 n.) a zvláště *F. Podhorsky*, De versu Sotadeo (Diss. phil. Vindobonenses V, 1895, str. 107 n.).

Původ tohoto verše souvisel snad podle Rossbacha M.³, str. 356 n. s kultem Dionysovým. V něm na konci klassické doby vyvinula se hilarodie nebo simodie, magodie nebo lysiodie (druhá jména odvozena jsou od jmen básníků Sima a Lysida), jež ovšem vskutku, jak třeba

nyní soudili, byly jen pokračováním a jiným tvarem starodávných prostonárodních frašek, flyaků. Z nich zvláště magodie měla hojně nízkých a necudných živlů. S těmito fraškami jsou spojeny tak zv. *ἰωνικοὶ λόγοι* nebo *κιναιδολόγοι*, které za doby prvního Ptolemaia skládali Sotades, Alexandros Aitolský, Pyres (Pyrros), Theodoros, Timocharidas, Xenarchos, Alexas a jiní (Athen. 14 p. 620e n., Suidas s. v. *Σωτάδης*). Byly to žertovné básně skoptické, tedy podobné tendence jako flyax, ale nebyly určeny pro provozování dramatické, nýbrž pro pouhé přednášení nebo snad jen čtení; dramatického živlu asi neměly.

Pozn. 3. Athen. 7, p. 293a nazývá ovšem básně Sotadovy *Ἰωνικὰ ᾄσματα*, jak se soudí, nepřesně. Obyčejný jejich název *λόγοι* nesvědčí pro přednes melický. Aristeides p. 32 počítá je mezi básně pouze přednášené s živými posunky (*ῥυθμὸς . . . μετὰ . . . λέξεως μόνης ἐπὶ τῶν ποιημάτων μετὰ πεπλασμένης ὑποκρίσεως, οἷον τῶν Σωτάδου καί τινων τοιούτων*). Arci výraz *μετὰ πεπλασμένης ὑποκρίσεως* není jasný, ale jistě spíše značí »s výraznou (plastickou) gestikulací« (*Gleditsch* M.³, str. 152) než »s gestikulací přimyšlenou« (jak vykládá *Rossbach* M.³, str. 357, pozn. 4). Že nebyly verše ty zpívány, tvrdí také Strabon 14, p. 648 řka, že Sotades a po něm Alexandros Aitolský skládali je *ἐν ψιλῷ λόγῳ*, kdežto Lysis a Simos skládali své frašky *μετὰ μέλους*. Volnost toho metra ovšem nesvědčí hrubě o tom, že bylo pouze přednášeno. Snad byly tedy přece verše ty, aspoň původně, zpívány, jak tvrdí na uvedeném místě Athenaios, nazývaje je *ᾄσματα*. Název *ἰωνικοὶ λόγοι* dán jim proto, že psány byly nářečím ionským a také rhythmem, obvyklým již dříve u básníků ionských a snad i v uvedených fraškách. Pro flyakografii i básně ionské arci se hodil měkký a volný rhythmus ionský (*Podhorsky* na u. m., str. 107 n., jenž celkem souhlasí s *Rossbachem*).

F. Susemihl, Geschichte der griechischen Literatur in der Alexandrinerzeit, I, Leipzig 1891, str. 243 n., a podle něho jiní arci upírají, že by básně tyto souvisely s flyakografií. Podle Susemihla básně Sotadovy souvisí se zpěvy kinaidů, provádějících necudné tance. Podle nich začal skládati své básně i Sotades, přejav z těchto popěvků nářečí i rozměr.

Sotadův verš není před jeho dobou doložen, ač tetrametrů ionských jiného tvaru se užívalo hojně. Vyslovena domněnka (Podhorsky na u. m., str. 113 n.; srv. str. 123), že Sotades tetrametr tohoto zvláštního způsobu zavedl teprve sám; proto se také verš ten jmenuje podle něho.

Pozn. 4. Servius 459, 31 n. nazývá Sotadovým i brachykatalektický tetrametr trochejský tvaru

— ◡ — ◡, — ◡ — ◡ | — ◡ — ◡, ⏑ —.

(v. výše, str. 275). Verš tento vyskytoval se již před Sotadem (na př. u Aristofana), Sotades pak sám užíval ho jako zvláštního tvaru svého sotadeia. Proto soudí *Podhorsky* na u. m., str. 139 n., že Sotades nevytvořil nového svého verše podle vzestupného tetrametru ionského, nýbrž podle brachykatalektického tetrametru trochejského. Ale to je mínění, tuším, zbytečné. Sestupné tetrametry ionské byly již před Sotadem a měly již zárodek všech volností, kterou se vyznačuje verš Sotadův; ke zvláštnímu upravení tohoto tetrametru Sotades věru nepotřeboval analogie. Provedl katalexi v řadách ionských tak, jak často prováděna byla v řadách jiných.

Po Sotadovi užívalo se toho metra zřídka; užil ho snad Lykofronides, Moschion (*PUCHSTEIN, Epigrammata Graeca in Aegypto reperta, Argentorati 1880, str. 9), Lukianos v básni Tragodopodagra 113—124 a někteří jiní spisovatelé, nám jménem neznámí.

Ve verších Sotadových bývalo asi obsaženo mnoho gnom (ROSSBACH M.³, str. 360), a proto snad užívali Římané sotadeí i v básních obsahu didaktického. Užíval jich tak Ennius v básni Sota, Accius v Didascalicon libri, Varro v Saturách, Petronius 23 a 132 (p. 17, 30 n. a p. 98, 29 ed. Bücheler), Martialis 3, 29 (dva verše) a Terentianus Maurus p. 328 n. (v. 85—278), p. 369 (v. 1457—1579), p. 386 n. (v. 2013—2092).

Pozn. 5. O sotadeích Acciových a Varronových psal *C. Lachmann*, De versibus Sotadeis et Accii didascalicis (Ind. lect. 1849-50, Berolini 1849; Kl. Schriften II, str. 67 n.), *Christ* M.², str. 490 a *Gleditsch* M.³, str. 290. Všecky sotadeie řecké i římské otiskl *Podhorsky* na u. m., str. 141—159. Málo sotadeí je zachováno ze Sotada samého; sebral je poprvé *Hermann* El., str. 445 n. Velmi mnoho jich složil Terentianus Maurus. Sotadeie ostatních básníků, pokud je máme zachovány, jsou nečetné.

Původní tvar verše Sotadova jest

– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏑, – ⏓ ⊼.

Sotad. 3 (cituji podle čísel PODHORSKÉHO):

Ἥρην ποτὲ φασὶν Δία τὸν τερπικέραυνον.

Ale tento původní verš nabývá velmi rozmanitého tvaru připouštěním různých volností.

1. V prvních třech taktech připouští se rozvádění a stahování slabik ioniku. Vyskytují se tedy za původní ionik i tvary ⏑́ ⏑ – ⏑ ⏑, –́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑, –́ – –, ⏑́ ⏑ – –, ba i ⏑́ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑.

V připouštění těchto tvarů vedou si různí básníci různě, brzo s větší, brzo s menší volností. Při rozvádění mají obě slabiky krátké, povstalé rozvedením, zpravidla přízvuk rhythmický i slovní na téže slabice a náleží témuž slovu; ale jsou z toho pravidla i výjimky. Celkem si básníci řečtí vedli při rozvádění v tomto verši tak, jako v trimetru iambickém (PODHORSKY na u. m., str. 163).

2. Místo ioniku může státi ditrochej ve všech taktech, arci mimo takt poslední, a to třeba ve všech prvních třech taktech zároveň. Jest tu tedy možno osm tvarů:

a) tvar základní:

1. – – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏑, – – ⊼

b) tvary s jedním ditrochejem:

2. – ⏑ – ⏑, – – ⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏑, – – ⊼
3. – – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑ | – – ⏑ ⏑, – – ⊼
4. – – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑, – – ⊼

c) tvary se dvěma ditrocheji:

5. – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ ¦ – – ⏑ ⏑, – – Λ̄
6. – ⏑ – ⏑, – – ⏑ ⏑ ¦ – ⏑ – ⏑, – – Λ̄
7. – – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑ ¦ – ⏑ – ⏑, – – Λ̄

d) tvary se třemi ditrocheji:

8. – ⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ | – ⏑ – ⏑, – – Λ̄.

Tvar poslední jest nejodchylnější a rovný brachykatalektickému tetrametru trochejskému. Srv. na př. pro tvar osmý příklad frg. inc. 9

σαρκικὸν γὰρ εἶχε χρῶτα καὶ τὸ δέρμ' ὅμοιον.

Ježto však nejen ionik, nýbrž i ditrochej připouští rozvedení these (– ⏑ – ⏑ = ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑ nebo – ⏑ ⏑ ⏑ ⏑, kterýž druhý tvar arci jest rovný rozvedenému ioniku: – ⏑⏑ ⏑ ⏑), tedy mohou povstati v rámci naznačených tvarů ještě jiné nové tvary; na př. frg. inc. 13, 3

Ἑλλάδος ἱερῆς καὶ μυχὸν ἑστίας πατρῴας
– ⏑⏑ ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑, – – Λ̄

má v prvním taktu asi rozvedený ionik: ⏒ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ = ⏒ – ⏑ ⏑, nikoli trochej – ⏑ ⏑⏑ ⏑: frg. inc. 13, 2

γῆς ἐπὶ ξένης, ὀρφανὰ τείχεα προλιπόντες
– ⏑ – ⏑, – – ⏑ ⏑ | – ⏑⏑ ⏑ ⏑, – – Λ̄, a j. v.

Příklad tvaru s rozvedením v ditrocheji: frg. inc. 14, 7

ἥβην δ' ἀγαθὴν <σὺ> δεδομένην φύλασσε σαυτοῦ
– – ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑, – – Λ̄.

kde v druhém taktu spíše jest uznati rozvedení ditrocheje (⏒ ⏑ ⏒ ⏑ ⏑) než ioniku (⏒ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑), poněvadž při prvním způsobu rozvedení ve slově *δεδομένην* přízvuk rhythmický jest na první z obou slabik krátkých; ib. 17, 3

καὶ γὰρ κατὰ γαῖαν τά<γε> κακὰ πέφυκεν ἀεί
– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑, – – Λ̄.

ib. 20, 1

πλειστάκις ἀδικούμενός τις ἐν ἀδικοῦντι καιρῷ
– ⏑⏑ ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑ | ⏑ ⏑ ⏑ – ⏑, – – Λ̄, a j. v.

3. Ditrochej může býti také nesměrný (– ⏑ – –) a rovněž tak ionik (– – ⏑ –$^{\alpha}$); srv. frg. inc. 17, 8

ὑπὸ τοῦ γεννήτορος κόσμου κακῶς παθόντες
⏑ ⏑ – –, – ⏑ – – | – ⏑ – ⏑, – – Λ̄:

frg. 18, 7; 15, 2; 20, 2; ib. frg. 14, 2

μιμοῦ τὸ καλόν, καὶ μενεῖς ἐν βροτοῖς ἄριστος
– – ⏑ ⏑, – – ⏑ –$^{\alpha}$ | – ⏑ – ⏑, – – Λ̄.

Pozn. 6. Zajisté jest lépe tyto tvary taktu pokládati za nesměrné, než vykládati je způsobem *Rossbachovým* M.[3], str. 361, jenž soudí, že v nich trochej – ⏑ zastupuje délku a je dvoudobý.

4. V sotadeích vyskytují se však i takty na první pohled **sedmidobé** tvaru – – – ⏑, ⏑ ⏑ – – ⏑, o nichž Rossbach M.[3], str. 361 soudí, že trochej v nich obsažený je **dvoudobý**: dovolává se neprávem úkazu, obvyklého v paionských řadách, v nichž často za paion (– ⏑ ⏑ ⏑, – ⏑ –) vyskytuje se ditrochej. Má-li tento ditrochej (– ⏑ – ⏑) vyrovnán býti s paionem a státi se pětidobým, třeba prý thesi jednoho z obou trochejů pokládati za nesměrnou o $1^1/_2$ době, arsi pak přičísti trvání o $^1/_2$ době (celkem dvě doby). Za nesměrné pokládá neprávem ty takty také Podhorsky na u. m. (srv. na př. str. 183 a j.).

Že tyto na pohled sedmidobé takty v sotadeích se vskutku vyskytují, o tom pochybovati nelze; srv. frg. inc. 14, 6

παρατήρει τὰ πάντων καλὰ καὶ ταῦτα σὺ μιμοῦ
⏑ ⏑ – – ⏑, – – ⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏑, – – $\bar{\Lambda}$.

Ib. 13, 4

ἥβην τ' ἐρατὴν καὶ καλὸν ἥλιον πρόσωπον
– – ⏑ ⏑, – – – ⏑ | – ⏑ – ⏑, – – $\bar{\Lambda}$

lze v druhém taktu zajisté měřiti *καλὸν* s krátkým *α*, tak že vznikne v taktu tom obyčejný ionik – – ⏑ ⏑; Lykofr. 7, 2

καλὸν μνῆμα καὶ πέδιλα καὶ <τὰν> κνέαν καὶ
– – – ⏑, – ⏑ – ⏑ | – – ⏑ ⏑, – – $\bar{\Lambda}$.

Pozn. 7. Lykofronidovy verše, otištěné *Podhorskym* na u. m., str. 142, byly však měřeny také jinak (srv. *Bergkovu* Anthologia lyrica, 4. vyd., str. 299 n.). Jsou porušeny a některé, jak se zdá, ani nejsou sotadei. Proto je snad lépe k nim nepřihlížeti. **H. Butzer* na u. m., str. 18 takové takty podezříval; vskutku jsou z rhythmického ohledu nápadné. Lukianos, Ennius, Petronius jich ani nepřipouštěli (*Podhorsky* na u. m., str. 161).

Způsobem Rossbachovým tyto nápadné tvary taktu vyložiti nelze. These nejsou nikdy nesměrné, nýbrž jen arse, a ditrocheje, stojící za kretiky, třeba měřiti jinak (srv. R., str. 70 n. a 108). Rhythmicky nelze tyto takty, tuším, vyložiti jinak, než uznáme-li v nich dlouho hledané skutečné **sedmidobé epitrity**, jež mohly se výjimečně vkládati mezi jiné takty, ale bezprostředně za sebou následovati nesměly (R., str. 90 n.).

Rozmanitých tvarů taktů, o nichž jsme se zmínili, různí básníci užívali různě, jak vyplývá z podrobného rozboru Podhorského na u. m., str. 160 n.

Ve zlomcích, přičítaných Sotadovi a Lykofronidovi, vyskytují se různé tvary ioniku (nikdy však tvary ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ a – – –), některé tvary ditrocheje i tvary nesměrné. Sedmidobý ionik není u Sotada určitě dosvědčen. Ale zlomků, pocházejících určitě od Sotada, je tak málo, že vlastně o skladu veršů Sotada samého nelze pronášeti určitého soudu.

V sotadeích, připisovaných Sotadovi Stobaiem, ale sotva od něho pocházejících, jsou větší volnosti v tvaru taktu; vyskytují se v nich nejen různé tvary ioniku (také – – –, ale ne ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑), dosti často nesměrný ionik (– – ⏑ –), směrné i nesměrné ditrocheje, po případě s rozvedeními,

a také tvar – – – ⏑ (celkem 14krát), tvar ⏑ ⏑ – – ⏑ jednou (PODHORSKY na u. m., str. 167). Lukianos složil několik svých sotadeí dosti přísně (připustil, jak se zdá, jednou i tvar ioniku ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑). Jsou však u něho jen různé tvary ioniku a ditrocheje; taktů nesměrných není (PODHORSKY na u. m., str. 170 n.). Podobně přísně složeny jsou i sotadeie Moschionovy; jednou připuštěn i tvar nesměrný ⏑ ⏑ ⏑ – – (m. – ⏑ – ⏑; PODHORSKY na u. m., str. 172 n.). Z Římanů Ennius skládal sotadeie přísně, ač připustil jednou i moloss (PODHORSKY na u. m., str. 173). Accius velmi volně, připouštěje molossy, takty nesměrné i sedmidobé (tyto desetkrát: PODHORSKY na u. m., str. 174 n.); srv. 41

vectigalia egerant vestra et struantur statim
– – – ⏑, – ⏑ – – | – ⏑ – –, – – ⩘

(verš arci opravený). Ne tak pestrých tvarů taktu užíval Varro (PODHORSKY na u. m., str. 175; F. BÜCHELER, Über Varros Satiren, Rh. M. 20, 1865, str. 401, zvlášť str. 422 n.); tvar taktu – – – ⏑ připustil dvakrát.

Petronius (PODHORSKY na u. m., str. 177) v 13 svých sotadeích připouštěl jen různé tvary ioniku a ditrocheje, ne však takty nesměrné. Z Martialových dvou sotadeí nelze nic usuzovati.

Velmi bedlivě skládal hojné své sotadeie Terentianus Maurus (PODHORSKY na u. m., str. 179 n.). Připouštěl jen některé tvary ioniku a ditrocheje (jednou i moloss), ale jen čtyřikrát nesměrný ditrochej, – ⏑ – – a dvakrát tvar taktu – – – ⏑. O tvaru latinských sotadeí jedná také MÜLLER RM.², str. 177 a 545.

Nejčastější jsou tvary sotadeí

– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑, – – ⩘
– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – – ⏑ ⏑, – – ⩘.

Sotadeí podoby čistých trochejských tetrametrů užíval Sotades a skladatelé sotadeí Stobaiových, z Římanů Accius; jinak nikdo. Byl to tvar patrně výjimečný (PODHORSKY na u. m., str. 182).

Sotades a jeho stoupenci neoblibovali si prý jednoslabičného konce verše, jestliže ho nekladli úmyslně (na př. 5, 3 *χαλᾷ βοῦς*). Mimo to, končil-li se verš slovem trojslabičným, vyhýbali prý se slovům míry – – – a – – ⏑ a připouštěli jen slova míry ⏑ – ⏓ (PODHORSKY na u. m., str. 165). Divím se, jak z několika zachovaných veršů jejich lze stanoviti taková určitá a k tomu zbytečná pravidla. Z hojnějších sotadeí u Stobaia jest zřejmo, že konec sotadeia může obsahovati slova různé míry i délky, pokud vyhovují metru (PODHORSKY na u. m., str. 169).

Pozn. 8. O konci Acciova verše srv. výklad *Podhorského* na u. m., str. 175. Jeden verš Acciův 37, 1

– – ⏑ sed Euripidi', qui chorus temerius
– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑ | – ⏑ – ⏑, ⏑ ⏑ – ⩘

nápadný je tím, že má proti pravidlu rozvedení v posledním taktu, jehož jinde nikde není (*Müller* RM.², str. 545). O konci verše Varronova jedná *Podhorsky* na u. m., str. 177, o konci verše Terentianova, ib. str. 801 n.

Po druhém metru čekali bychom v sotadei diaerese; ale není jí všude, nýbrž leckde chybí.

Pozn. 9. **Puchstein*, Epigrammata Graeca in Aegypto reperta, Argentorati 1880, chtě míti všude tuto diaeresi, uznával prý ji i uprostřed slova, proti čemuž právem vyslovil se *U. Wilamowitz-Moellendorff* v častěji uvedeném spise »Isyllos von Epidauros«, str. 140. Také *Butzer* na u. m. žádal si caesury po druhém metru. *Masqueray* TMG., str. 231 n. uznává diaeresi po druhém metru, ale připouští, že může často chyběti. *Podhorsky* na u. m., str. 165 n. hledá ve verších Sotadových a ve verších jeho stoupenců caesuru uprostřed druhého taktu před arsí, je-li takt ten ionikem, nebo po druhém taktu, je-li takt ten ditrochejem; ale uznává i dvě caesury v témž verši po první slabice dlouhé druhého a třetího taktu. Rovněž tak uznává náhradnou caesuru po první thesi druhého taktu, je-li to ionik, nebo po první dlouhé slabice třetího taktu. Podobně jedná o caesuře v ostatních sotadeích (str. 169 n., 171 n., 172 n., 173, 175, 177 n., 181 n.). Pojímá »caesuru« jako konec slova (srv. zvláště str. 166), a proto jeho výklady nejsou spolehlivé (srv. str. 183 n.). *Müller* RM.[2], str. 231 míní, že z meter ionských caesuru měly jen galliamby.

Jednalo se také o tom (dotkl se toho již BUTZER na u. m.), pokud se v sotadeích shoduje přízvuk slovní a rhythmický. U Sotada a jeho následníků leckde je shoda, leckde neshoda (PODHORSKY na u. m., str. 164); podobně je tomu i jinde (srv. str. 169, 171 n., 175, 176, 178, 181 a zvlášť str. 183). Nejčastější jest prý shoda v prvním taktu, nejřidší v druhém. Patrně tu pravidla není, básníci té shody nevyhledávali.

B. *Ionská kola a metra vzestupná.*

1. Akatalektický dimetr bez anaklase nebo s anaklasí:

⏑ ⏑ — —, ⏑ ⏑ — —
⏑ ⏑ — ⏑ — ⏑ — —.

Nazývá se *Ἀνακρεόντειον* (anacreontium) podle básníka, jenž ho hojně užíval.

Verše toho užívali stichicky, spojujíce jej v systémy, již starší lyrikové v básních erotických a sympotických.

Pozn. 10. Jedná o něm Hef. p. 38, 12 n. a 40, 5 n., anonym. Ambros. (*Studemund*, Anecd. p. 157 § 4 a), Helias Mon. (ib. p. 176) a také traktát u *B. Grenfella* a *A. Hunta*, Oxyrhynchus papyri II, London 1899, str. 45, sl. 8 a 9; dále Cens. 615, 3 n., Mar. Vict. 93, 21 n., Atil. Fort. 290, 7 n., Diom. 510, 18 n., Serv. 464, 17 n. U Mar. Vict. 130, 26 n. nazývá se tetrametr, složený ze dvou takových dimetrů, sapphicum, u Atil. Fort. 290, 13 n. slove tetrametr ze dvou anaklomenů heteromeres sapphicum. *Rossbach* M.[3], str. 336 n. pochybuje nesprávně o tom, že se dimetrů užívalo u lyriků samostatně a spojuje je v tetrametry, které jsou beztoho vždycky dvěma koly. Ovšem připouští, že někde (na př. u Anakreonta, frg. 45) přece se vyskytují dimetry. Třeba tu všude uznávati dimetry; spojuje-li je kdo v tetrametry, skládá zdánlivý rhythmický celek, který ani celkem není. Že Mar. Vict. 130, 26 n. a Atil. Fort. 290, 13 n. nazývají spojení dvou dimetrů tetrametrem, nemá váhy.

Christ M.[2], str. 498 soudí, že v anaklastickém tvaru anakreonteia čtvrtá slabika jest obojetná: ⏑ ⏑ – ⏓ – ⏑ – –; srv. na př. Arist. Batr. 328

πολύκαρπον μὲν τινάσσων
⏑ ⏑ – –, – ⏑ – –

a jiné dosti časté příklady u dramatiků i pozdějších lyriků. Ale tvar verše se čtvrtou slabikou dlouhou není anaklastický, jest tu obyčejný dimetr, jehož druhý takt jest nesměrný (⏗ ⏑ – –).

Hermann El., str. 477 soudil zase, že bývá obojetná i šestá slabika: ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏓ – –. Totéž míněni pronesl **W. Velke*, De metrorum polyschematistorum natura atque legibus primariis, Gottingae 1877, str. 43. Ale v uvedeném příkladu z Eur. Kykl. 499 ἐπὶ δεμνίοις τε ξανθὸν je slovo ξανθὸν jistě porušeno a v Sof. El. 1058 n. nejsou anakreonteia. *Christ* M.[2], 497 n. vyslovil se právem proti tomu mínění; ostatně je zamítl později i sám *Hermann* Ep., str. 173.

Dimetrů těchto užíval v čistém tvaru již Alkman, frg. 57

ἑκατὸν μὲν Διὸς υἱὸν
τάδε Μῶσαι κροκόπεπλοι.

Užívali jich i Sapfo, Alkaios a Anakreon; srv. Alk. frg. 80

ἔμε δείλαν, ἔμε παίσαν
κακοτάτων πεδέχοισαν,

Anakr. frg. 30.

Rovněž tak vyskytují se u těchto básníků tvary anaklastické, spojované nyní pravidelně v tetrametry; srv. Anakr. frg. 32

πολιοὶ μὲν ἡμὶν ἤδη
κροταφοὶ κάρη τε λευκόν atd.

(celkem 12 dimetrů); frg. 33, frg. 44 (čtyři dimetry), 45 (šest dimetrů).

Jednotlivé dimetry končí se plným slovem. Výjimky se však také vyskytují, ač nebyly, jak se zdá, časté; srv. Anakr. frg. 31

καθαρῇ δ' ἐν κελέβῃ πεν-
τε <τε> καὶ τρεῖς ἀναχείσθω·

ib. frg. 34

ἐμὲ γὰρ λόγων <ἐμῶν> εἵ-
νεκα παῖδες ἂν φιλοῖεν.

na místě, jak vidno, porušeném. Všude tu byly tyto dimetry částí systémů nebo strof.

Podle vzoru Anakreontova užívali tohoto metra skladatelé tak zv. Anakreonteí. Ale u nich tento dimetr, jako hemiamb, jehož rovněž užívají (v. výše, str. 293 n.), není již nesamostatným členem systémů, spiatým těsně s členy okolními, nýbrž samostatným metrem, psaným na řádek, a proto také veršem (στίχος). Nejlépe jest to patrno z toho, že již v nejstarších Anakreonteích na konci každé řady dovolen jest průzev a slabika volná.

V starších Anakreonteích vyskýtají se buď samé dimetry anaklastické (srv. č. 2a, 59) anebo smíšené s čistými dimetry ionskými; srv. č. 15

ἄγε ζωγράφων ἄριστε,
γράφε ζωγράφων ἄριστε,
Ῥοδίης κοίρανε τέχνης,
ἀπεοῦσαν, ὡς ἂν εἴπω atd.,

kde v. 3 jest dimetr čistého tvaru.

Podle týchž zásad složena jest i báseň 51 (v. 10 a 14 není anaklastický), 53 (v. 41 není anaklastický), 55 a básně Gregoria Nazianzského a Synesia, psané tímto metrem. Některá anakreonteia bývala však skládána mnohem volněji; vedle obyčejných dvou tvarů dimetru ⏑ ⏑ – – ⏑ ⏑ – – a ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – připouštějí se v nich i dimetry s rozvedením druhé slabiky dlouhé ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ – –, se stažením prvních dvou krátkých – – –, ⏑ ⏑ – –, dále tvar – – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ – – a také – – ⏑ –, ⏑ – ⊔ (tak zv. hemiamb; viz výše, str. 293 n.). Připouští se v nich tedy daleko více tvarů než u starších lyriků, snad působením volného metra galliambického (Hanssen u Rossbacha M.³, str. 861). Taková jsou anakreonteia u Lukiana, Tragodopod. 30 n. (jen tvaru – – –, ⏑ ⏑ – – Lukianos neužil) a v Anakreonteích č. 42; v č. 16 a 17.18 vyskytuje se vedle obvyklých tvarů ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – – a ⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – – jen ještě tvar – – ⏑ –, ⏑ – ⊔ (srv. 16, 35; 17.18, 15); podobně je tomu i v č. 50.

Vsunování těchto odchylných kol děje se však s mírou; největší volnost vykazují výše připomenuté verše Lukianovy.

Ve IV. stol. po Kr. Gregorios Nazianzský užil první anakreonteí pro básnictví církevní. Podobně jich užíval o něco mladší Synesios; u něho a některých jiných pozdějších básníků vyskytuje se ta zvláštnost, že vyhýbají se na jejich konci proparoxytonům.

Pozn. 11. O tomto úkaze jednal obšírně *F. Hanssen* v čl. »Die Gliederung der im Codex Palatinus erhaltenen Sammlung der Anacreontea« (VVDPS. 36, Leipzig, 1883, str. 289 n.) a v čl. »Accentus grammatici in metris anacreontico et hemiambico quae sit vis et ratio explicatur« (Phil. Suppl. Bd. V. Göttingen 1889, str. 197 n.); srv. i jeho výklad u *Rossbacha* M.³, str. 864 n. Z pojednání jeho, ne ve všem shodných, vyplývá, že na konci anakreonteí někteří básníci vskutku vyhýbali se proparoxytonům, někteří dokonce i perispomenům a oxytonům. Pravidla ta nevznikla podle Hanssena přirozenou cestou, z povahy jazyka, jak soudil dříve (na u. m. VVDPS., str. 289), nýbrž uměle (Phil. na u. m., str. 217), napodobením přízvučných hymnů církevních, jež na určitých místech verše měly shodu obou přízvuků.

Ioannes z Gazy (v V. stol. po Kr.) a Georgios Grammatikos (na rozhraní V. a VI. stol. po Kr.) kladou s oblibou přízvuk na předposlední slabiku anakreonteí (Ioannes v 93%, Georgios skoro v 98% veršů) a oba drží se pravidla, že iamb, stojící uprostřed verše (⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –) smí míti přízvuk slovní jen na své slabice krátké, nikoli na dlouhé. Jejich verše mají tedy toto schema: ⏑ ⏑ – ⏑́ – ⏑ –́ –; srv. Ioannovu báseň (*Th. Bergk*, Poetae lyrici Graeci, III⁴, Lipsiae 1882, str. 342 n.):

Ὁ χορὸς τίς ἐστιν οὗτος
ὁ σοφῆς βρύων μελίσσης;
ἔλαθον πόδες με μᾶλλον
μεμεθυσμένον λαβόντες
Ἑλικῶνος ἐς τὸ μέσσον atd.

Mezi Anakreontei vyskytují se starší básně, než tyto básně Ioannovy, jež řídí se týmiž zákony; je to č. 50, 1—8

τί με τοὺς νόμους διδάσκεις
καὶ ῥητόρων ἀνάγκας;
τί δέ μοι λόγων τοσούτων
τῶν μηδὲν ὠφελούντων; atd.

Hanssen uznává tu i čtyřřádkové strofy, jako se vyskytují v anaklomenech Ioannových a Georgiových. Strofy čtyřřádkové vyskytují se i v č. 48 Anakreonteí. Zajímavo je i č. 2 a Anakreonteí (δότε μοι λύρην Ὁμήρου); v něm třetí slabika od konce nemá přízvuku a konec veršů je spondejský. Takový konec ovšem brání proparoxytonům na konci verše.

Hanssen u *Rossbacha* M.[3], str. 867 soudí, že odstraněním proparoxyton z konce verše způsobeno odstranění volnosti poslední slabiky. Myslím, že věc může se míti i naopak: později vyskytla se snaha tvořiti konec verše čistý (t. j. spondejský), a tím arci učiněno užívání proparoxyton na konci verše nemožným.

Tyto úkazy jsou blízké podobným úkazům v hexametru Nonnově; v jakém jsou poměru chronologickém, zdali první jich dbal Nonnos či skladatelé Anakreonteí, nechávám nerozhodnuto (*Hanssen* u *Rossbacha* M.[3], str. 865, soudí, že Anakreonteia působila na hexametry). Otázky té dotýká se také *W. Meyer*, Zur Geschichte des griechischen und des lateinischen Hexameters (SBA. 1884, str. 1018). Snad vskutku vznikla i v Anakreonteích snaha, dbáti na konci verše shody obou přízvuků (kdežto uvnitř verše ji básníci nehleděli nebo se jí snad i vyhýbali). Byla-li však tato snaha i v Anakreonteích, nevznikla asi napodobením církevních hymnů a jejich zvláštností hudebních, jak soudí *Hanssen* u *Rossbacha* M.[3], str. 864, ukazuje k tomu, že v byzantské hudbě vysoké tóny skoro vždy bývají na slabice přízvučné a že metra Anakreonteí užívalo se i v církevním básnictví, nýbrž skutečně cestou přirozenou, změnou řeckého přízvuku v důrazový. Jisté tu vládne příčina táž, jako v hexametru Nonnově a choliambu Babriově. Ale otázka tato vyžaduje ještě dalšího zkoumání.

Těchto pravidel, jak vyvinula se u Ioanna z Gazy, drží se Řekové až do XII. stol. po Kr. Anakreonteia skládají u nich strofy (na př. u Sofronia v VIII. stol. po Kr.). Vedle časoměrných Anakreonteí skládala se však v té době i Anakreonteia přízvučná, arci s nedokonalým šetřením přízvuku. Ve sbírce Anakreonteí č. 38 a 39 jsou také taková »neprosodická« Anakreonteia. Ale výklad o těchto Anakreonteích překračuje již hranice této metriky (vykládá o nich *Christ* M.[2], str. 500 a *Hanssen* u *Rossbacha* M.[3], str. 868 n.).

U Římanů nebyla anakreonteia příliš v oblibě. Příklad, uváděný z Varrona, frg. 19

gravidaque mater <alvo>
peperit Iovi puellum,

má, jak vidno, mezeru (MÜLLER RM.[2], str. 110) a není dosti jistý.

Anaklase se u Římanů vyskytuje, rozvádění zřídka; srv. Laeviův frg. 13:

Venerem igitur almum adorans,
seu femina isve mas est,
ita ut alba Noctilucast.

Místo jest porušeno; druhý verš, je-li dobře opraven, jest hemiambem.

Boetius užil anakreonteí v básních II, 4 (kde po anakreontei nebo hemiambu následuje ferekratský verš) a III, 7. První takt mívá u něho tvar molossa. Anakreonteia skládali také Petronius, frg. 20 (Tér. Maur. 409, v. 2861 n.), Prudentius (Cathem. 6 mísí anaklomeny a hemiamby), Claudianus, Fesc. II (ed. Th. Hirt, str. 121), Luxorius, Apollinaris Sidonius 9, 3, 5 (str. 224 n. ed. P. Mohr), Prosper (Wernsdorf, Poetae latini minores III, str. 413) a Martianus Capella (9, 918, kde rovněž vedle anakreonteí vyskytují se i hemiamby).

V Senekově Medei v. 856—886 jsou systémy z anakreonteí a hemiambů, zakončené brachykatalektickým veršem (⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⊼). U Claudiana místo anaklomena kladou se i dva choriamby (– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́), po případě verš stejnoznačný – ⏑ ⏑ –́, ⏑ – ⏖ ; srv. Fesc. II, 4 n.

omne nemus cum fluviis
omne canat profundum.

Způsobem, upomínajícím na anakreonteia Lukianova, složena jsou nápisná anakreonteia (Marcellus hic quiescit | medica nobilis arte); srv. BÜCHELER, Carmina latina epigraphica II, Lipsiae 1897, č. 1521.

2. Katalektický dimetr tvaru

⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – ⊼.

Jedná o něm Hef. p. 40, 10 n., Trichas p. 295, 21 n. a Servius 464, 15 n., jenž jej nazýval snad Timocreontium, jak třeba asi opraviti. Užil ho stichicky podle Hef. na u. m. ke složení skolia Timokreon ve frg. 4

Σικελὸς κομψὸς ἀνὴρ
ποτὶ τὰν ματέρ' ἔφα.

3. Akatalektický trimetr:

⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –.

Podle Hef. p. 38, 16 n. psala jím Sapfo, patrně stichicky, celé básně. Podle svědectví Trichova p. 296, 24 n. užíval ho také Anakreon (srv. anon. Ambros. u STUDEMUNDA, Anecd. p. 157 § 4 a, kde se verš ten podle byzantské metriky počítá mezi verše anakreontské, a Heliu Mon. ib., p. 176 n.). U Servia 464, 21 n. slove Sapphicum.

Na místo prvních nebo posledních dvou ioniků může nastoupiti anaklomenos; srv. Sapfin frg. 86

τί με, Πανδίονις ὦ 'ραννα χελίδων;

anaklasi má frg. 85

Ζαελεξάμαν ὄναρ Κυπρογενήα
⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –:

srv. dále Anakr. frg. 51, 53, 55 a zvláště 52:

ἀγανῶς οἷά τε νεβρὸν νεοθηλέα
γαλαθηνόν, ὅστ' ἐν ὕλῃ κεροέσσης
ἀπολειφθεὶς ὑπὸ μητρὸς ἐπτοήθη.

Někdy bývá v prvním taktu i diiamb:

⏑ – ⏑ –, ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – –:

na př. v Alkmanově frg. 85

περισσόν· αἰ γὰρ Ἀπόλλων ὁ Λύκηος;

srv. ib. frg. 86, Sapfin frg. 59.

4. Katalektický trimetr

⏑ ⏑ – –, ⏑⏑ – –, ⏑ ⏑ – ⋀.

Jedná o něm Hef. p. 40, 3 n. Servius 464, 19 n. nazývá jej anacreontium; srv. Anakr. frg. 57

Διονύσου σαῦλαι Βασσαρίδες.

Sotva bylo asi toho verše užíváno stichicky.

5. Ze spojení akatalektického a katalektického dimetru vzniká katalektický tetrametr, zvaný *μητρῳακόν* nebo *γαλλιαμβικόν*:

⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – – | ⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ ⏓ ⋀.

Pozn. 12. Jedná o něm Hef. p. 38, 20, jenž takový tetrametr shledal již u tragického i u komického básníka Frynicha, schol. k Hef. p. 194, 7 n., Mar. Vict. 46, 25 n., 95, 24 n. (metrum . . . galliambicum, dictum quasi *Γάλλων ἴαμβοι*, id est maledicta, quibus nonnumquam conviciantur), 154, 18, Caes. Bass. 261, 28 n., Atil. Fort. 290, 4 n., Ter. Maur. 410 n., v. 2885 n., Diom. 514, 12 n.

V obou kolech metra toho připouští se anaklase; proto Mar. Vict. 95, 26 nazývá verš ten také bacchiacon anaclomenon, Hef. p. 39, 4 prostě *ἀνακλώμενον*. Rovněž tak stahují se často arse a rozvádějí these, tak že metron to jest velmi volné.

Hef. p. 39, 11 n. uvádí tento příklad:

Γαλλαὶ μητρὸς ὀρείης φιλόθυρσοι δρομάδες,
αἷς ἔντεα παταγεῖται καὶ χάλκεα κρόταλα.

Jiný příklad s dimetry anaklastickými jest u Diogena Laert. 8, 8. 9. Původ jména tohoto metra není dosti jasný.

Pozn. 13. Galliambickým nazývá se toto metrum proto, že ho užívali ve svých zpěvech Gallové, kněží Kybelini (schol. Hef. p. 194, 22: *ἀπὸ τοῦ τοὺς Γάλλους, ὅ ἐστι κιναίδους, ἰαμβίζειν καὶ ὑμνεῖν τὴν Ῥέαν κατὰ τὴν ὄργαν*; srv. i Mar. Vict. 95, 24 n.). Iambickým neslove však zajisté proto, že měly takové básně ráz skoptický; slovo galliamby znamená asi ionské iamby (t. ioniky) Gallů. Jméno to pochází snad vskutku teprv od metriků. Podle *Christa* M.², str. 502 a *Müllera* RM.², str. 174 vzniklo tím, že metrikové dělili verš ten ve dvě iambická kola s anakrusí anapaestickou, ale to je málo pravdě podobno. Tak metrikové metra toho nedělili.

Μητρῳακόν nazývá se podle obyčejného soudu metron to proto, že ho užíváno ve zpěvech Gallů na počest *Μεγάλη μήτηρ* (Kybely). Celkem správně vykládá obě jména Terent. p. 410, v. 2889 n.:

sonat hoc subinde metro Cybeleium nemus,
nomenque galliambis memoratur hinc datum,
tremulos quod esse Gallis habiles putant modos.

Ovšem nemáme zpráv, že by tímto veršem byly bývaly skládány zpěvy na počest Kybely. Není vyloučena možnost, že jméno to pochází teprve z doby alexandrijské; pokud na jeho utváření působily podobné náboženské zpěvy, těžko říci. Nasvědčovala by tomu zpráva, ovšem, jak se zdá, interpolovaná, v textu Hefaistionově p. 39, 5 n.: ἐκλήθη (μητρωακὸν) διὰ τὸ πολλὰ τοὺς νεωτέρους εἰς τὴν μητέρα τῶν θεῶν γράψαι τούτῳ τῷ μέτρῳ (interpolace tato je ze scholií k Hef. p. 194, 13 n.). Není proto nemožno, že verš ten pochází teprv z doby alexandrijské, snad přímo od Kallimacha, jenž si ho utvořil pro svou báseň o Attiovi. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Isyllos von Epidauros, Phil. Unters. IX. Heft, Berlin, str. 140 (srv. i jeho čl. »Die Galliamben des Kallimachos und Catullus«, H. 14, 1879, str. 194 n.), tvrdí, že galliamby jsou metrum umělé, vzniklé v III. stol. př. Kr. (ve IV. stol. není ještě kultu Attiova). Catullus svou básní 63. napodobil Kallimacha, jako Varro, a Kallimachos toto metrum vynalezl sám. Jméno bacchiacon anaklomenon (v. výše, str. 410 n.) obsahuje ještě staré jméno ioniku (*Christ* M.², str. 502).

Od básníků alexandrijských přejali toto metrum a užívali ho stichicky Římané. Po prvé tak učinil Varro ve svých Saturách, frg. 79:

tua templa ad alta fani properans citus itere;

srv. frg. 131:

Phrygius per ossa cornus liquida canit anima;

frg. 132 n., 275, 540 n.

Užil ho i Catullus v básni 63:

Super alta vectus Attis celeri rate maria

a také Maecenas (Caes. Bass. 262, 6 n.):

ades, inquit, o Cybebe, fera montium dea,
ades et sonante typano quate flexibile caput.

Catullus připouštěl v prvním kolu pravidelně anaklasi a předposlední délku pravidelně rozváděl (mimo v. 14, 35, 73, 76); totéž činíval Varro i Maecenas (srv. Caes. Bass. 262, 9 n.). Slabiky krátké prvního i třetího ioniku se někdy stahují; dlouhé se častěji rozvádějí mimo první délku druhého kola (výjimka je ve v. 91) a ovšem poslední délku prvního kola. Ale rozvedení nebývá dvakrát v témž kolu (výjimka je ve v. 63 ego mulier, ego adolescens, ego ephebus, ego puer, kde se ovšem text také opravoval; Gleditsch M.³, str. 291).

Obě kola přísně se dělila diaeresí. Měl tedy galliamb tuto podobu:

⏖ ⏔ ⏑ ⏔ ⏑ ⏔ – | ⏖ – ⏑⏑ ⏑⏑ ⏓.

Zvláštní ráz některých latinských galliambů jest příčinou, že Diomedes 514, 12 n. rozeznává dvojí galliamb.

Římané, jak patrno z básně Catullovy i zlomků Varronových a Maecenatových, užívali toho verše jen v básních, týkajících se Kybely

a Attia. Že by však ještě v prvním století po Kr. byly se skládaly podobné básně na Attia, z Mart. 2, 86. 1 n. nevyplývá; Martialis může tu narážeti na básně starší. Ale v pozdějších dobách (od III. stol. po Kr.) užívalo se tohoto metra i k básním jiného obsahu, jak lze souditi z několika zlomků, zachovaných na uvedených místech latinských metriků (MÜLLER RM.², str. 109 n.; srv. str. 174 n. a 231).

Pozn. 14. **Th. D. Goodell*, Wordaccent in Catullus Galliambics (TAPA. 34. 1903, str. 27 n.), jedná o poměru mezi přízvukem slovním a rhythmickým v galliambu 63. básně Catullovy a jeho souvislosti s anaklasí (srv. WklPh. 1905, str. 133). O galliambech jednal také *C. F. A. Nobbe*, De metris Catulli, fascic. I. De galliambis, Lipsiae 1820.

6. Dikatalektický tetrametr tvaru

⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ – ⩘ | ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ⊔.

Užíval ho stichicky v celých básních Anakreon (Hef. p. 39, 14 n.; schol. k Hef. p. 195, 17 n.); srv. jeho frg. 48

μεγάλῳ δηὖτέ μ' Ἔρως ἔκοψεν ὥστε χαλκεὺς
πελέκει, χειμερίῃ δ' ἔλουσεν ἐν χαράδρῃ.

Ostatních řad, které se v metrikách uvádějí (na př. u CHRISTA M.², str. 496 n.), neužívá se stichicky.

§ 20. Ionské systémy a strofy.

Užívalo-li se ionských řad u lyriků stichicky, mohly skládati pouze systémy, jež, když se opakovaly, stávaly se strofami (ROSSBACH M.³, str. 331). Trosky takových systémů máme asi zachovány ve zlomcích starších lyriků (Alkaia, Sapfy, Anakreonta), jejichž básně byly vzorem i skladatelům pozdějších Anakreonteí.

Sklad takových systémů z ioniků sestupných nebo vzestupných byl ovšem velmi prostý. Jistý počet dimetrů činil systém, jehož konec nebyl ani označen zvláštním tvarem kola; tak tomu bylo jistě v básni, z níž pochází Alkmanův frg. 57 nebo Alkaiův frg. 80, Anakreontův frg. 30, 31, 32, 33, 34 a n. Básně takové složeny byly snad ze systémů různé délky (byla to v tom případě *ποιήματα τὰ ἐξ ὁμοίων κατὰ περιορισμοὺς ἀνίσους*), po případě i z jediného systému (*τὰ ἐξ ὁμοίων ἀπεριόριστα*; R., str. 146 n.).

Pozn. 1. Tak si představovali, jak se zdá, skladbu podobných básní ionských Mar. Vict. 91, 8 a Ter. Maur. 370, v. 1512 n. (*Rossbach* M.³, str. 338 n.). Hef. p. 66, 24 n. arci Alkaiův frg. 80 (*ἔμε δείλαν* . . .) pokládá za antistrofický, soudě, že deset ioniků činilo strofu, a mínění jeho schvaluje *Rossbach* M.³, str. 339 i *Gleditsch* M.³, str. 154. Arci strofy takové nebyly by právě příliš znatelné.

U Anakreonta, frg. 32 (*πολιοὶ μὲν ἡμὶν ἤδη*) snad se vyskytuje vskutku strofa a antistrofa ze šesti dimetrů, označená tím, že předposlední dimetr je z čistých ioniků; zlomek ten skládal by se v tom případě

ze dvojice strof (F. Blass, Zu den griechischen Lyrikern, RhM. 29, 1874, str. 155 n., Gleditsch M.[3], str. 154 a Hanssen u Rossbacha M.[3], str. 857 n.). Podobné strofy jsou také asi v Anakreontových frg. 45 a 45 *a*; arci v obou případech chybí antistrofa, v druhém pak zlomku poslední verš je necelý.

Také nápisně zachovaná čtvrtá báseň Isyllova, paian (U. Wilamowitz-Moellendorff, Isyllos von Epidauros, Phil. Unters. IX, Berlin 1886, str. 13 n.), složena jest ze 78 vzestupných ioniků, jež tvoří asi několik nestejných systémů (D. Semitelos v čl. P. Kavvadia *Ἐπιγραφαὶ ἐξ Ἐπιδαύρου*, *Ἐφημερὶς ἀρχ.* 3, 1885, str. 74 n.). Podle Wilamowitze na u. m., str. 158 blíží se paian ten skladem ionikům nového dithyrambu.

Systémů ze sestupných ioniků užil asi také Varro v Saturách (F. Bücheler, Coniectanea, JPhP. 111, 1875, str. 305 n.); srv. frg. 489

nequeiquam agippinnis ana-	– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑
tes remipedes buxei-	– – ⏑ ⏑, – – –
rostris pecudes paludi-	– – ⏑ ⏑, – ⏑ – ⏑
bus nocte nigra ad lumina	– – ⏑ ⏑, – – ⏑ ⏑
lampadis sequentes.	– ⏑ – ⏑, ⎿ ⎿.

Podobný systém byl v Laeviově frg. 6: Venus amoris altrix genetrix (Müller RM.[2], str. 120 a Gleditsch M.[3], str. 295).

Také známá báseň Horatiova carm. 3, 12 (Miserarum est nec amori atd.), napodobená podle Alkaiova frg. 80 (*ἔμε δείλαν, ἔμε παίσαν κακοτάτων πεδέχοισαν*), jest složena ze systémů, ale, jak se zdá, stejných o desíti ionicích, a to ze dvou dimetrů a dvou trimetrů (sotva z pěti dimetrů, ježto by v tom případě přecházela leckde slova z kola do kola, čehož při prvním dělení není). Kola jsou od sebe oddělena diaeresí, ale jinak mají těsné spojení (synafeii). Anaklase, rozvádění a stahování slabik v nich není; ioniky jsou tu jen v původním tvaru.

Pozn. 2. Srv. o té věci výklad *Rossbachův* M.[3], str. 340 n. a *Gleditschův* M.[3], str. 296. O této básni Horatiově se často soudívá, že se v ní přízvuk rhythmický a slovní shodují, ovšem klademe-li přízvuk rhythmický na druhou slabiku ioniku (⏑ ⏑ ⏊ –). Dotkl se té věci před nedávnem i *T. G. Goodell*, Chapters on Greek metric, New York 1901, str. 165 n. Ale tato shoda přízvuků není v té básni všude, a kde vskutku jest, jest jen výsledkem zvláštních přízvukových poměrů latiny; ježto v taktu ⏑ ⏑ – – druhá slabika od konce jest dlouhá, má arci vždy slovní přízvuk, jakmile se s taktem končí slovo. Dokonce snad nelze z této domnělé shody obou přízvuků v této básni Horatiově souditi, že přízvuk rhythmický byl v ionských taktech vzestupných na první dlouhé slabice.

Dramatikové skládali zpěvy z ionských taktů vždy stroficky, jistě asi podle příkladů básníků lyrických (Rossbach M.[3], str. 331). Ionské řady byly, jak se obyčejně soudí (Rossbach M.[3], str. 332 n., Gleditsch M.[3], str. 155), obvyklé ve zpěvech kultu Dionysova, Demetřina a bohyně Kybely. Působením asijského orgiastického kultu Kybelina zavládl i v kultu Dionysově a Demetřině ekstatický, nadšený ráz, jehož výrazem byly právě tyto řady ionské, zpívané snad také ionskou hypofryžskou harmonií. Podle

tohoto mínění byl tento rhythmus původu asijského, a zaveden byl v Řecku školou Olympovou v dobách kdysi mezi Archilochem a Alkmanem.

Určitých dokladů pro toto mínění z chorického básnictví nemáme. Ionské řady má Simonides, frg. 17 (z threnu), 22, 37, ovšem leckde jen ojedinělé, Timotheos, frg. 12, 14, Telestes, frg. 4 (kde děje se zmínka o nomu na počest Kybely), Pindaros, frg. 189 a 203. Alkman užíval jich hojně (srv. Hef. p. 38, 12 n.), ale jediný zachovaný jeho verš ionský, frg. 57, je zlomkem písně na Apollona, snad nějakého hyporchematu (ROSSBACH M.[3], str. 335).

Spíše by pro toto mínění mohly svědčiti některé chorické písně v dramatu, jež bylo arci v úzkém spojení s kultem Dionysovým. V Euripidových Bakchách, jejichž děj vzat jest z kruhu bájí o Dionysovi, jest několik písní sborových, oslavujících Dionysa a Kybelu, buď úplně nebo částečně ionských; jistě tu napodobuje Euripides dionysské písně slavnostní. Podobný zpěv zpívá sbor mystů v Aristof. Batr. 324—336 = 340—353, oslavuje jím Iakcha. Takový ráz měl snad i zpěv z některé komoedie Frynichovy (snad z komoedie *Μύσται*), z něhož máme ionský frg. 70. Jakýsi ráz dionysský, arci bujný a nevázaný, má také ionský popěvek opilého Kyklopa a sboru, jenž mu odpovídá, v Euripidově Kyklopu 495—518.

Vedle nadšených písní oslavných užívalo se však těchto řad i v písních rázu žalostného (srv. schol. Aisch. Prom. 128), ne sice ve vlastních žalozpěvech, ale v písních, dýšících náladou smutnou, zádumčivou, melancholickou, k níž se měkký ráz tohoto rhythmu dobře hodil. Rád užíval asi těchto řad tragik Frynichos, podle něhož se také vzestupný katalektický tetrametr ionský nazývá *μέτρον Φρυνίχειον* (Hef. p. 38, 20 n. uvádí z něho příslušný doklad), a také Aischylos, u něhož vyskytují se ionské strofy často, nejvíce v Peršanech. U Sofoklea a Euripida jsou poměrně řidší. Monodie nebyly, pokud víme, nikdy skládány z pouhých ioniků.

Básníci komičtí arci strofy ionské, které neměly rázu oslavného, skládali zřídka; vždy měly asi u nich ráz parodistický (ROSSBACH M.[3], str. 341 n.).

Zajímavo jest, že ani jedna strofa u dramatiků neskládá se z ionských řad sestupných: aspoň nemáme pro to určitého a zcela jistého dokladu.

Rozvádění slabik dlouhých ve dvě krátké děje se v těchto strofách poměrně zřídka; řídký jest i tvar taktu o třech slabikách dlouhých. Častěji vyskytuje se však tvar taktu ◡ ◡ ⊔, hlavně na konci kol, ale také uprostřed nich. Sem tam objevují se takty zdánlivě pětidobé (∧ ◡ – –), jež leckdy možno a nutno uznáním jednodobé pausy přetvořiti v šestidobé. Hojné jsou takty nesměrné ($\underline{\alpha}$ ◡ – –), hojné také anaklastické dimetry akatalektické (◡ ◡ – ◡ – ◡ – –) i katalektické (◡ ◡ – ◡ – ◡ – $\bar{\wedge}$), hlavně na konci strof nebo period, ale také uprostřed nich. V kolech tvaru ◡ ◡ – ◡ – – – třeba asi také uznati anaklasi

◡ ◡ – $\overline{◡ ◡}$, ◡ – ⊔,

a to taktu čistě ionského s diiambem. Kolon to mohlo by se také měřiti ◡ ◡ ⊔, ◡ – – –, tak že by v něm vznikl v druhém taktu epitrit, jejž jsme shledali již v sotadeích (v. výše, str. 423). Věc ta vyžaduje ještě dalšího zkoumání.

Jen menší část strof skládá se z čistých ioniků, různících se jenom tvarem a připouštějících anaklasi. Velmi často střídá se s ionikem (⏑ ⏑ – ´) choriamb (– ⏑ ⏑ ´) a diiamb rozmanitých tvarů (⏓ – ⏑ –, ⊔ ⊔, ⏑ – ⊔, ⊔ ⏑ –). Diiamb tvaru ⏑ – ⊔ rád končí periody (viz výše, str. 416). Kola, zakončená diiambem, bývají někdy, ač zřídka, brachykatalektická; diiamb má v nich tvar ⏑ – ⋀, po případě ⊔ ⋀.

Periody, zvláště ve strofách složených z pouhých ioniků, bývají nezřetelné; zdá se leckdy, že strofa, i dosti dlouhá, složena jest z periody jediné. Alloiometrických kol, vtroušených mezi ioniky, v těchto strofách není. Ovšem vyskytují se strofy smíšené, do kterých vloženy jsou celé periody ionské. Ale o těch pojednáme ve zvláštním oddíle. O rozboru strof srovnati třeba poznámku 14 na str. 198.

A. *Strofy z čistých ioniků.*

Aisch. Hik. 1018—1025 = 1026—1034.
Schema: I. 2 . 2 . 3 . 2. II. 2 . 3 . 2 . 2 *(an.)*.
Ve čtvrtém kolu první periody jest ionik nesměrný (– ⏑ – –); poslední kolon jest anaklastické (= *an.*).

1019 *μάκαρας*] *μακρας*; 1021 *περιναίουσιν*] *περιναίετε*; 1023 *ὑποδέξασθε δ'*] *ὑποδέξασθ'*; 1026 *προχοὰς*] *πρὸς χοὰς*; 1030 *μειλίσσοντες*] *μελίσσοντες*; 1034 *στυγερὸν*] *στύγειον*.

Hik. 1035—1043 = 1044—1062.
Schema: I. 3 . 3 . 2 . 2. II. 3 . 2 . 2 . 3 . 2 *(an.)*.

1035 *Κύπριδος δ'*] *κύπριδος*; 1038 *δὲ φίλᾳ*] *δ' αἱ φίλαι*; 1039 *ἃ τ'*] *τ'*; 1040 *θέλκτορι*] *θεακτορι*; *πειθοῖ*] *πιθοῖ*; 1042 *ψεδυραὶ*] *ψέδυρα*; 1044 *φυγάδεσσιν*] *φυγάδες*; 1048 *παρβατός*] *παραβάτας*.

Hik. 1053—1057 = 1058—1062.
Schema: 2 . 2 . 2 . 2 . 2.
Vše jest asi jedinou periodou.

Pers. 65—72 = 73—80.
Schema: I. 3 . 2 . 2 . 3. II. 2 . 2 . 3.
V druhé periodě třikrát vyskytuje se tvar taktu ⏑ ⏑ ⊔.
65 *πεπέρακεν*] *πεπέρακε*.

Pers. 81—86 = 87—92.
Schema: 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 *(an.)*.
Strofa skládá se asi z jediné periody.
81 *κυανοῦν*] *κυάνεον*, ač nemají-li se první dvě slabiky slova *κυάνεον* čísti synizesí ⏑ ⏑ –; *φονίον*] *φοινίον*.

Pers. 93—95 = 96—100.
Schema: 2 . 2 . 2 . 2 *(an.)*.
Strofa má jedinou periodu. Antistrofa jest silně porušena.
95 *εὐπετοῦς ἀνάσσων*] *εὐπετέος ἀνάσσων*, ač i *εὐπετέος* lze hájiti: poslední kolon mělo by pak tvar ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ – – a nebylo by anaklastické; 96 *παρασαίνει βροτὸν*] *σαίνουσα τὸ πρῶτον*; 97 *ἄρκυας ἄτα*] *ἀρκύστατα*; 99 n. silně porušeno: třeba asi čísti *ἀλυσκάζοντα φεύγειν*.

čímž arci nevzniká anaklomenos, nýbrž dipodie ionská s druhým taktem nesměrným ◡ ◡ – –, – ◡ – –] ἀλέξαντα φυγεῖν.

Euripid. Bakch. 64—67 = 68—71.

Schema: 2 . 3 . 3 . 3 (nebo snad spíše 2 . 2 . 2 . 2 . 3).

Strofa má jedinou periodu; v prvním taktu prvního a v posledním taktu posledního kola mají ioniky tvar ◡ ◡ ⊔. Poslední kolon má v strofě tvar ◡ ◡ – –, ◡ ◡ – –, ◡ ◡ ⊔, v antistrofě ◡ ◡ – –, ◡ ◡ – ◡ – – –, ponecháme-li čtení rukopisné ὑμνήσω. Response byla by nepřesná, ač rhythmicky přípustná. Kolon téhož tvaru vyskytuje se i v Eur. Kyklopu (502, 510, 518). Takty ◡ ◡ – ◡ – – – byly by anaklastické (= ◡ ◡ – ◡ ◡, ◡ – ⊔; v. výše str. 434).

64 γαίας] γᾶς; 66 Βρομίῳ θεῷ] Βρομίῳ; 71 κελαδῶ] ὑμνήσω.

Bakch. 370—385 = 386—401.

Schema: I. 2.2.2.2.2. II. 2 . 2 . 2 . 3. III. 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 3.

Rozdělení v periody není dosti zřetelné; dvakrát vyskytuje se tvar taktu ◡ ◡ – ◡ ◡, několikrát ◡ ◡ ⊔ (v první periodě končí se tak všecka kola). Poslední kolon má tvar ◡ ◡ – –, ◡ ◡ ⊔, ◡ – ⊔, ač netřeba-li tu uznati anaklasi v obou posledních taktech (srv. str. 434):

◡ ◡ – –, ◡ ◡ – ◡ – – ⊼.

372 χρυσέαν] χρυσέα; 385 ἀμφιβάλλῃ] ἀμφιβάλῃ; 401 ἔμοιγε] ἐμοί.

Bakch. 519—536 = 537—555.

Schema: I. 2 . 2 . 2 . 2. II. 2 . 2 . 2. III. 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 . 2. IV. 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 *(an.)*. V. 2 . 2 . 2 . 3.

Periody ani tu nejsou všude zřetelné. Vyskytuje se tu i tvar taktu ◡ ◡ – ◡ ◡ a ◡ ◡ ⊔ i několik kol anaklastických. Poslední kolon má tvar ◡ ◡ – –, ◡ ◡ ⊔, ◡ – ⊔, není-li tu anaklase.

526 ἴθ] ἴθ' ὦ; 528 ἀναφαίνω] ἀναφανῶ; 537 třeba vypustiti; 545 ἔμ' ἐν] με; 549 σκοτίαισι . . . εἱρκταῖς] σκοτίαις . . . ἐν εἱρκταῖς.

Bakch. 556—575.

Schema: I. 2 . 2 . 2 . 2. II. 2 . 2 . 2 . 2 . 2. III. 2 . 2 . 2 . 2. IV. 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2.

Rozdělení v periody není dosti jisté. Ioniky mají několikrát tvar ◡ ◡ ⊔. Poslední tři kola mají tvar:

◡◡ ◡◡ ◡◡, ◡◡ – –,
– – –, ◡◡ – –,
– – ◡◡, – – ⊼.

556 ἄρα τᾶς] ἄρα; 558 Διόνυσ'] Διόνυσε; 560 πολυδένδροισιν] πολυδένδροσι, πολυδένδρεσσιν; 563 a 564 σύναγεν] σύναγε; 565 μάκαρ] μάκαιρ'; 567 βακχεύμασι] βακχεύμασιν; 570 εἱλισσομένας] εἱλισσομένας τε; 571 τὸν] τὸν τᾶς, τὸν τὰς; 572 βροτοῖς třeba vypustiti; 574 ὕδασιν] ὕδασι.

Hik. 42—47 = 48—53.

Schema: I. 2 . 2 . 2. II. 2 . 2 . 2. III. 2 . 2.

Rozdělení v periody není jisté; několikrát vyskytuje se tvar taktu ◡ ◡ ⊔.

44 πίτνουσα] πίπτουσα; 51 χειρῶν] χεροῖν; 53 προθέμεναι] προὔθέμεναι.

Hik. 54—62 = 63—70.
Schema: I. 3 . 3 . 3 . 3 . 2. II. 2 . 2 . 2 . 2 . 2.
Rozdělení v periody není docela jisté; někdy vyskytuje se tvar taktu ⏑ ⏑ ⊔.

58 *ὅσσον*] *ὅσον*; *μελέα' γῶ*] *μελέα*; 60 *τεὸν*] *σὸν ὃ*; *λισσόμεθ'*] *λισσομ'*: 61 *τ' ἐς*] *τ' εἰ(ς)*; *χέρα*] *χεῖρα*; 62 *πτώματ' ἀλαίνοντα τάφων*] *σώματα λάινον τάφον*; 63 *ὁσίως*] *ὅσιος*; *προπίτνουσα*] *προσπίπτουσα*; 70 *νέκυν*] *νέκυα*; *ἀμφιβαλεῖν*] *ἀμφιβάλλειν*.

Kykl. 495—502 = 503—510 = 511—518.
Schema: 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 *(an.)* . 2 . 3.
Strofa skládá se patrně z jediné periody; jednotlivá kola jsou anaklastická. Poslední dvě mají tento tvar:

⏑⏑ – –, ⏑⏑ – –
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – ⏑ – – –.

V posledním kolu jest zdánlivý pětidobý ionik, jejž pro v. 518, kde nekončí se jím slovo, nelze změniti pausou v šestidobý. Sotva tu možno uznati poslední kolon logaoedické – ⏑ ⏑ – ⏑ – – –, jak činí na př. Rossbach M.³, str. 355. Jest tu patrně anaklase (srv. výše str. 434).

495 *μάκαρ ὅστις*] *μακάριος ὅστις*; 504 *γάννμαι δὲ*] *γάννμαι*; 510 *ξεῖνε φέρ'*] *φέρε ξέν'*; 511 *ὄμμασιν*] *ὄμμασι*; 513 *φίλος ὢν* třeba doplniti před *φιλεῖ τις*; 514 slova *δαΐα σὸν* jsou porušena; 517 *χροιὰ*] *χρόα*.

B. Strofy z ioniků a diiambů.

Aisch. Hik. 85—89 = 90—94.

I. – – –, ⏑⏑ ⊔ , ⏑⏑ – – 3
⏑⏑ ⊔ , ⏑⏑ ⊔ 2
– – –, ⏑⏑ – – 2
II. – – –, ⏑⏑ – – 2
⏑ – ⏑ –, – – ⏑ – 2
⏑⏑ ⊔ , ⏑ – ⊔ 2.

94 *κατιδεῖν*] *κατειδεῖν*.

Pers. 102—107 = 108—113.
Schema: 2 . 2 . 2 . 2 . 3 . 2 *(an.)* Mohlo by se arci také děliti: 3 . 3 . 2 . 3 . 2.
Perioda jest to asi jediná. Pozoruhodné jsou tu tři takty tvaru ⏑⏑ ⊔ a poslední kolon s konečným diiambem: ⏑ ⏑ ⊔, ⏑ – ⏑ –, jež by se arci mohlo také vysvětliti anaklasí (⏑ ⏑ – ⏑ – ⏑ – ⊼ = ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑, ⏑ ⏑ – ⊼).

Aristof. Sfek. 291—303 = 304—316.
Schema: I. 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2. II. 2 . 2 *(an.)* . 2 *(an.)*. III. 3 . 3 . 2 . 2 . 2.
Periody jsou nezřetelné; snad je tu period více. Takty některé jsou nesměrné anebo mají tvar (⏑ ⏑ ⊔). Poslední kolon má tvar ⏑ ⏑ ⊔. ⏑ – ⊔.

308 *ἱρὸν εἰπεῖν*] *ἱερὸν*; 309 *ἀπαπαῖ φεῦ, ἀπαπαῖ φεῦ*] *ἀπαπαί φεῦ*; 314 *ἄρ' ὦ θυλάκιόν σ'*] *ἄρα σ' ὦ θυλάκιόν γ'*; 316 *ἒ ἒ* třeba vypustiti.

Batr. 323—336 = 340—353.

I. ⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – ⏑ 2
II. ⌞ ⏑ –, ⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 3
⏑⏑ – ⏑, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – ⏑, – ⏑ – – 2
⏑⏑ – ⏑, – ⏑ – ⏑ 2
⏑⏑ – ⏑, – ⏑ – –, ⏑⏑ – – 3
III. ⏑⏑ ⊔, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ ⊔, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – –, ⏑⏑ ⊔ 2
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 2.

Zajímavé jsou tu ioniky zdánlivě pětidobé, tvar diiambu ⌞ ⏑ – a střídání anaklomenů s čistými dimetry; i nesměrné ioniky jsou tu poměrně hojné.

324 *πολυτίμοις ἐν*] *πολυτίμητ' ἐν*; 340 *χερσὶ*] *χερσὶ γὰρ ἥκει(ς)*; 350 *φέγγων*] *φλέγων*.

C. Strofy z ioniků, diiambů a choriambů.

Aisch. Hik. 57—62 = 63—68.
Schema: I. 3 . 3. II. 2 . 2 . 2 . 2.

Vedle samých choriambů a iambických dipodií mají druhé a třetí kolon poněkud odchylnou podobu:

– – ⏑ ⏑, ⌞ ⏑ –, ⏑ – ⋀
⌞ ⏑ –, ⏑ ⏑ ⊔.

58 *ἐγγάϊος*] *ἔγγαιος*; *οἰκτρὸν* za *οἶκτον* třeba vymýtiti; 60 *Τηρείας*] *τηρείας*; 63 *ἄτ' ἀπὸ*] *ἄτοπο*; 66 *ἔθεν*] *ἔο ἐν*.

Hik. 111—122 = 123—133.
Schema: I. 3 . 3 . 2 . 2. II. 2 . 2 . 2. III. 2 . 2 . 2.

První perioda skládá se až na jeden choriamb ze samých diiambů. Druhé dvě (obsahující refrain) mají tuto podobu:

II. – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ – 2
– – –, – ⏑ – – 2
– – –, – ⋀
(či ⌞ ⌞, ⌞ ⌞ ?) 2
III. – ⏑⏑ –, ⏑ – ⌞ 2
⏑⏑ ⏑⏑ –, ⏑ – ⌞ 2
⏑⏑ ⌞, ⏑ – ⌞ 2.

117 a 127 *ἰλέομαι*] *ἱλέωμαι*: 118 *εὖ, γᾶ, κοννεῖς*] *εὐακονεῖς* (srv. 130 *εὐγακόννεις*): 124 *ἐπίδρομ', ὁπόθι*] *ἐπιδρόμωπόθι*: 132 *λίνοισιν*] *αἴνοισιν*.

Hik. 538—546 = 547—555.

```
I.  ⏑ – ⌞_, ⌞_ ⏑ –, ⏑ – ⌞_ 3
    – ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⌴, ⏑ – ⌞_. 3
    ⏓ – ⏑ –, ⌞_ ⏑ –, ⏑ – ⌞_ 3
II. – ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⌴          2
    – ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⌴          2
    – ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⌴, ⏑⏑ ⌴     3
III. – ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –        2
    – ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –        2
    – ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –, ⏑ – ⌞_ 3.
```

Perioda druhá mohla by býti i daktylská; pak by byla strofa ta smíšená. Jest to však málo pravdě podobno.

547 *βασίδος* je porušeno; 550 *τ' ἂν γύαλα*] *τε γύαλα*; 552 *τε*] *τε γένη*.

Pers. 584—590 = 591—597.

τοὶ δ' ἀνὰ γᾶν Ἀσίαν δὴν	I. – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – ⏑ 2
οὐκέτι περσονομοῦνται	– ⏑⏑ –, ⏑⏑ – – 2
οὐδ' ἔτι δασμοφοροῦσιν	– ⏑⏑ –, ⏑⏑ – – 2
δεσποσύνοισιν ἀνάγκαις.	– ⏑⏑ –, ⏑⏑ – – 2
οὐδ' ἐς γᾶν προπίτνοντες	II. – – –, ⏑⏑ – ⏓ 2
ἅζονται· βασιλεία	– – –, ⏑⏑ – – 2
γὰρ διόλωλεν ἰσχύς.	– ⏑⏑ –, ⏑ – ⌞_ 2.

Strofa ta je zajímavá tím, že se v první periodě střídá původní ionský tvar taktu s tvarem choriambickým. Kolon takto vzniklé

– ⏑ ⏑ –́, ⏑ ⏑ – –́

hojné je v tak zv. daktyloepitritech. Zajímavé jsou také volné slabiky na konci některých kol. Jistě není tato strofa logaoedická, za jakou se pokládává, ani není první perioda její daktylská.

588 *προπίτνοντες*] *προσπίτνοντες*; 595 *ἄρουραν*] *ἄρουρα.*

Pers. 647—651 = 652—656.

```
I.  – ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –               2
    – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⌞_ ⩘        3
II. ⏑⏑ – –, ⏑⏑ ⌴                2
    ⏑⏑ – –, ⏑⏑ – –              2
    – ⏑⏑ –, ⏑⏑ ⌴, ⏑ – ⌞_        3.
```

647 *ἀνὴρ*] *ἀνὴρ;* *φίλος*] *ἢ φίλος*; 650 *ἀνείης*] *ἂν εἴη*; 651 těžce porušen; 652 *ἀπώλλυ*] *ἀπόλλυ*; 656 *εὖ ἐποδώκει*, což je čtení druhé ruky ruk. M (první ruka má *ὑπεδώκει*), je porušeno, jak ukazuje nesprávný průzev. Poslední kolon strofy i antistrofy třeba opraviti asi podle uvedeného schematu. Na konci strofy i antistrofy třeba vynechati interjekci *ἠέ*, rukopisně zachovanou.

Pers. 657—664 = 665—671.

βαλλὴν ἀρχαῖος βαλλήν, ἴθ' ἱκοῦ·	– – –, – – –, – ⏑⏑ –	3
ἔλθ' ἐπ' ἄκρον κόρυμβον ὄχ-	– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ –	2
θον, κροκόβαπτον ποδὸς εὔ-	– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –	2
μαριν ἀείρων, βασιλεί-	– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –	2
ου τιάρας φάλαρον πιφαύσκων.	∟ ⏑ –, – ⏑⏑ –, ⏑ – ∟	3
βάσκε πάτερ ἄκακε Δαριάν, οἶ.	– ⏑⏑ ⏑⏑, ⏑⏑ ⊔, ⏑ – ∟	3.

Snad se skládá strofa ta z jediné periody.

657 *ἴθ' ἱκοῦ*] *ἴθι ἱκοῦ*; 665 n. silně porušeno; třeba upraviti podle strofy.

Hepta 720—726 = 727—733.

⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ – 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ – 2
– ⏑⏑ –, – – ⏑ – 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ – 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ – 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ – 2
⏑⏑ ⊔, ⏑ – ∟ 2.

Strofa skládá se z periody, jak se zdá, jediné.

725 *Οἰδιπόδα βλαψίφρονος*] *βλαψίφρονος οἰδιπόδα*; 726 *δ' ἔρις ἅδ'*] *δ' ἔρις δ'*; 732 *φθιμένοισιν*] *φθιμένοισι*.

Pozn. 3. *Rossbach* M.³, str. 348 n. měří tuto strofu špatně, soudě, že první a poslední kolon je logaoedické.

Hepta 911—921 = 922—933.

Schema: I. 3 . 3 . 2 . 2. II. 2 . 2 . 3. III. 2 . 2 . 2 . 3.

První perioda skládá se vesměs z diiambů (někdy tvaru ∟ ⏑ –), třetí vesměs z choriambů (jen poslední takt má tvar ⏑ – ∟). Druhá je smíšená:

⏑ – ⏑ –, ∟ ⏑ –
⏑ – ∟, ⏑ – ∟
⏑ ⏑ – –, ⏑ ⏑ ⊔, ⏑ – ∟.

Po 911 třeba vypustiti slova *τετυμμένοι δῆθ' ὁμοῦ* (z v. 889); 915 *ἀχὰν ἐς οὖς*] *ἀχέεσσα τοὺς*; 918 *δαϊόφρων*] *δαίφρων*; 921 *δυοῖν*] *δοιοῖν*; 927 *ἰὼ δυσαίων*] *δυσδαίμων*; 928 *γυναικῶν πασᾶν* třeba vymýtiti.

Prom. 397—405 = 406—414.

στένω σε τᾶς οὐλομένας	I.	⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ –	2
τύχας, Προμηθεῦ·		⏑ – ⏑ –, ∟ ⋀	2
δακρυσίστακτον ἀπ' ὄσσων	II.	⏑⏑ – –, ⏑⏑ – –	2
ῥαδινῶν λειβομένα		⏑⏑ – –, ⏑⏑ ⊔	2
ῥέος παρειὰν		⏑ – ⏑ –, ∟ ⋀	2
νοτίοις ἔτεγξα παγαῖς·	III.	⏑⏑ – ⏑ – ⏑ – –	2 an.
ἀμέγαρτα γὰρ τάδε Ζεὺς		⏑⏑ – ⏑ – ⏑ – –	2 an.
ἰδίοις νόμοις κρατύνων		⏑⏑ – ⏑ – ⏑ – –	2 an.
ὑπερήφανον θεοῖς τοῖς		⏑⏑ – ⏑ – ⏑ – –	2 an.
πάρος ἐνδείκνυσιν αἰχμάν.		⏑⏑ – –, – ⏑ – –	2.

398 *δακρυσίστακτον*] *δακρυσίστακτον δ'*; 405 *ἐνδείκνυσι*] *ἐνδεικνύειν*; 408 má mezeru míry – ◡◡ –.

Choef. 789—793 (refrain ten třeba opakovati také po antistrofě):

∟ ∟ , ◡◡ – –
◡◡ – –, ◡◡ – –
◡◡ – –, ◡◡ – –
◡ ◡◡ –, ◡ – ◡ –
– ◡◡ –, ◡ – ∟ .

789 *αἰαῖ*] *ἒ ἔ*; 790 *τὸν ἔσωθεν μελάθρων, Ζεῦ*] *τῶν ἔσω μελάθρων. ὦ Ζεῦ.*

Sof. Ant. 781—790 = 791—800.

Ἔρως, ἀνίκατε μάχαν,	I.	◡ – ◡ –, – ◡◡ – .	2
Ἔρως, ὃς ἐν κτήμασι πίπτεις,		◡ – ◡ –, – ◡◡ –, ∟ ⊼	3
ὃς ἐν μαλακαῖς παρειαῖς		◡ – ◡◡, – ◡ – –	2
νεάνιδος ἐννυχεύεις,		◡ – ◡◡, – ◡ – –	2
φοιτᾷς δ' ὑπερπόντιος ἔν τ'	II.	– – ◡ –, – ◡◡ –	2
ἀγρονόμοις αὐλαῖς·		– ◡◡ –, ∟ ∟	2
καί σ' οὔτ' ἀθανάτων φύξιμος οὐδεὶς		– – –, ◡◡ – ◡̲◡̲, ◡◡ – –	3
οὐδ' ἁμερίων σέ γ' ἀνθρώ-		– – ◡◡, – ◡ – –	2
πων· ὁ δ' ἔχων μέμηνεν.		– ◡◡ –, ◡ – ∟	2.

Rozdělení v periody není docela jisté. Strofa ta není logaoedická, za jakou se zpravidla pokládá. Pozoruhodné jsou tvary ioniků, zdánlivě pětidobé, a střídání hojných tvarů ionského taktu.

789 *σέ γ'*] *ἐπ'*; 796 slova rukopisná, často měněná, *πάρεδρος ἐν ἀρχαῖς* lze při té míře metricky dobře vyložiti.

Pozn. 4. Za strofu, složenou z choriambických dimetrů, pokládá tuto strofu *O. Schroeder*, Pindarica. V. Aeolische Strophen (Phil. 62, 1903, str. 161). Počítám ji pro některé takty ionské mezi strofy ionské; choriamb jest ostatně jen jiný tvar ioniku.

Ant. 944—954 = 955—965.

Schema: I. 3 . 2 + 2 . 2 . 3. II. 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2. III. 2 . 2 . 3.

Hojný jest tu ionik v tvaru molossu; čtyřikrát vyskytuje se brachykatalexe: (◡ ◡ – –, ∟ ⊼ a ◡ – ∟, ∟ ⊼). Poslední perioda jest iambická; není ovšem jisto, zdali tu diiamby nezastupují ioniky. Logaoedická, za jakou se pokládá, strofa ta jistě není.

949 *καίτοι καὶ*] *καίτοι*; 950 *χρυσορύτους*] *χρυσορρύτους*; 950 *ἀλλ' ἁ*] *ἀλλὰ*.

OT. 483—497 = 498—512.

Schema: I. 2 . 2 . 2 . 2. II. 2 . 2 : 2 . 2 . 2 . 2. III. 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2.

První perioda jest choriambická, druhá a třetí ionská. Druhá perioda mohla by se rozděliti také na dvě (2 . 2 . 2 — 2 . 2 . 2); aspoň druhá její část počíná se kolem odchylného tvaru (⊼ – –, ◡◡ – –). Tím kolem nepočíná se asi řada ioniků sestupných (– – ◡ ◡, – – ◡ ◡ . . .); lze tak souditi proto, že strofy z takových ioniků aspoň u dramatiků nejsou určitě dosvědčeny. Často jsou tu takty katalektické tvaru ◡ ◡ ⊔.

493 třeba po *βασάνῳ* doplniti slovo míry – ◡◡ –.

El. 823—836 = 837—848.
Schema: I. 3 . 2 . 2. II. 3 . 3. III. 2 . 2 . 2 . 2.

V první periodě vyskytují se většinou choriamby, v posledním jejím kolu ioniky vzestupné, v prvním kolu na počátku diiamb s prvním taktem nesměrným (– ⏑́ ⏑ ⏑ –). Druhá perioda obsahuje ioniky vzestupné, třetí sestupné; ale hledíme-li k tomu, že sestupné ioniky nejsou v dramatech určitě dosvědčeny, třeba snad i tuto periodu měřiti vzestupně, asi takto:

Λ̄ – –, ⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 3
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 3
⏑⏑ – –, ⏑⏑ – –, ⊔ Λ̆ 3.

825 *ἅλιος*] *ἀέλιος*; 838 *ἀπάταις* po slově *γυναικῶν* třeba vymýtiti; 843 *τἄρ'*] *γὰρ*.

Fil. 706—717 = 718—729.

I. – – –, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – –, – – – 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –, – ⊔ 3
II. – – –, ⏑⏑ – –, ⏑⏑ – – 3
– – –, – ⏑⏑ – 2
⏑ – ⏑ –, ⊔ Λ̆ 2
III. – ⏑⏑ –, ⊔ ⊔ 2
– – –, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – –, ⏑⏑ ⊔, ⏑ – Λ̆ 3
IV. – – –, – – – 2
⏑⏑ ⊔, ⏑ – ⊔ 2
– ⏑⏑ –, ⊔ Λ̆ 2.

I tato strofa zajímavá jest svými brachykatalexemi a rozmanitostí taktů; pokládá se neprávem za logaoedickou.

711 *πτανοῖς ἰοῖς ἀνύσειε*] *πτανῶν ἀνύσειε πτανοῖς*; 716 *εἴ που*] *ὅπου*; 723 *πατρίαν*] *πατρῴαν*.

Fil. 1178—1185.
Schema: I. 3 . 2 . 2 . 2. II. 2 . 2 . 3.

První perioda jest ionská (s několika takty tvaru ⏑ ⏑ ⊔), druhá choriambická.

1180 *ἴομεν δ' ἴομεν*] *ἴομεν ἴομεν*; 1184 *μετρίαζ'*] *μετρίαζε*; 1185 *ὦ ξένοι ὦ*] *ὦ ξένοι*.

Eur. Bakch. 72—87 = 88—104.
Schema: I. 2 . 2 . 3. II. 2 . 2 . 3. III. 2 . 2 . 2 . 2 . 2. IV. 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2.

První dvě periody, úplně shodné tvarem, jsou choriambické (nikoli logaoedické):

– ⏑⏑ –, ⏑ – ⊔
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⊔
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⊔, – Λ̆.

Třetí a čtvrtá jsou čistě ionské (jednou vyskytuje se i tvar taktu – – –), jen poslední dvě kola čtvrté periody mají tvar odchylný:

⏑⏑ – –, ⏑⏑ ⊔
⏑ – ⊔, – ⏑⏑ –.

76 *ὄρεσσι*] *ὄρεσι*; 77 *ὁσίοις*] *ὁσίοισι*; *καθαρμοῖσιν*] *καθαρμοῖσι*; 79 *θεμιτεύων*] *θεμιστεύων*; 83 *ἴτε* (na prvním místě)] *ὦ ἴτε*; 87 *εὐρυχόρους*] *εὐρυχώρους*; 92 *ἔτεκεν*] *ἔτεκε*.

Rhes. 360—369 = 370—379.

I. – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏑ – 2
– – –, – ⏑⏑ – 2
⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ –, ⏑ – ∟ 3
II. – – ⏑ –, ⏑⏑ ⊔ 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ – 2
⏑ – ⏑ –, ∟ ⋀ 2
III. ⏑⏑ ⊔, ⏑⏑ – – 2
– – –, ⏑⏑ – – 2
⏑⏑ – ⏑ – – ⋀ 2
IV. – ⏑⏑ –, ⏑ – ⋀ 2
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ – 2
– ⏑⏑ –, ⏑ – ∟ 2.

Třetí kolon třetí periody třeba vyložiti anaklasí (⏑ ⏑ – ⏑ – – = ⏑⏑ – ⏑⏑, ⏑ – ⋀).

363 *ψαλμοῖσι*] *ψάλμασι*; 368 *δορὶ*] *δόρατι*; 369 *ἐς*] *εἰς*; 371 *Πηλείδα προβαλοῦ*] *προβαλοῦ πηλείδα*; 378 *καπφθίμενον*] *καταφθίμενον*; *Θρῃκὶ*] *θρῃκίων*.

Aristof. Nef. 700—706 = 804—812.

I. – – ⏑ –, – ⏑ ⏑ – 2
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ∟ 2
⏑ – ⏑ –, – ⏑ – ⏑⏑ 2
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –, ⏑ – ∟ 3
II. ⏑ – ⏑ ⏑⏑, – – ⏑ – 2
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ – 2
– ⏑ ⏑ –, – ⏑ ⏑ – 2
– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⏑ – 2
– – ⏑ –, – ⏑ ⏑ –, ⏑ – ∟ 3.

Zajímavý jest tvar nesměrného ioniku v třetím kolu první periody.

700 *διάθρει*] *διάρθρει*; po v. 705 jest mezera tří kol, jak vidíme z antistrofy.

Ekkles. 969—972 = 973—976.

I. – – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
⏑ – ⏑ ⏑⏑, ⏑ – ∟ 2
⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
– ⏑ ⏑ –, {⏑⏑ – – | ⏑ – ∟} 2
II. ⏑ – ⏑ –, – – ∟ 2
⏑⏑ – ⏑⏑, ∟ ⏑ – 2.

V druhém taktu čtvrtého kola je v strofě ionik ⏑⏑ – –, v antistrofě diiamb ⏑ – ∟, ač není-li slovo *ἱκετεύω* (v. 970) v strofě porušeno.

Ionské strofy, složené z taktů vesměs čistých, připouštějících pouze anaklasi, bylo by lze právem nazvati přísnými; strofy s takty rozmanitého tvaru volnými. Takovými volnými strofami ionskými jsou asi také tak zv. strofy daktyloepitritické, a snad i leckteré strofy, jež se dosud pokládají za logaoedické. O obojích pojednáno bude na příslušném místě.

§ 21. O kolech a metrech choriambických.

Choriamb (*χορίαμβος*) nebo podle starší terminologie *βακχεῖος ἀπὸ τροχαίου* (srv. nové zlomky Aristoxenovy sl. III v NJklA. 2, 1899, str. 35) jest jen jiným tvarem ioniku a mohl by zastupovati buď ionik sestupný ⏗ ⏑ ⏑ – nebo vzestupný – ⏑ ⏑ ⏗.

Pozn. 1. O jménech choriambu vykládá *J. Lamer*, De choriambicis Graecorum poetarum versibus (Diss. Lipsiae 1896), str. 113 n. *Hermann* H., str. 162 n., El., str. 421 n., Ep., str. 155 a podle něho jiní kladou rhythmický přízvuk vždy na první slabiku choriambu (⏗ ⏑ ⏑ –), kdežto *Masqueray* TMG., str. 248 n. a *Gleditsch* M.[3], str. 155 n. opatřují iktem slabiku poslední (– ⏑ ⏑ ⏗). *Christ* M.[2], str. 460 n. připouští správněji obojí. Které z obou mínění je správné, o tom třeba rozhodnouti podle rozboru strof.

Místo choriambu mohl by státi také ditrochej (⏗ ⏑ ⏑ – ═ ⏗ ⏑ – ⏑), a stává často diiamb (– ⏑ ⏑ ⏗ ═ ⏑ – ⏑ ⏗). Výklad toho úkazu jest týž, jako při ioniku. Hojné užívání diiambu místo choriambu svědčí o tom, že choriamb bývá zpravidla taktem vzestupným (– ⏑ ⏑ ⏗).

Pozn. 2. Mar. Vict. 127, 25 (instruendi sane sumus non numquam choriambico, si usus exegerit, iambicam basin immisceri, quod genus bacchiacum musici dicunt) svědčí, že zastupování choriambu diiambem uznávali již staří rhythmikové; srv. i Ter. Maur. 402, v. 2607 n. Vskutku je výslovně uznáno v Oxyrhyn. frg. Aristoxenových (sl. III, ř. 1 n.; *F. Blass* v NJklA. 2, 1899, str. 35). Podle nich místo choriambu může státi i diiamb, třeba tvaru ⌞ ⏑ –; uvádí se proto doklad:

φέρτατον δαῖμον', ἁγνᾶς τέκος
ματέρος, ἂν Κάδμος ἐγέννασέ ποτ' ἐν
ταῖς πολυολβίοις Θήβαις

⌞ ⏑ –, ⌞ ⏑ –, ⌞ ⏑ –
– ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –
– ⏑⏑ –, ⏑ – ⌞, – ⋀ .

O tomto míšení jedná *I. Luthmer*, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII, Argentorati) str. 79 n.; srv. však i pojednání *J. Lamerovo*, De choriambicis Graecorum poetarum versibus (Diss. Lipsiae 1896). Poslední kolon uvedeného zlomku mohlo by míti také dva takty, kdybychom v něm chtěli připustiti epitrit (– ⏑ ⏑ –, ⏑ – – –; v. výše str. 423).

Potlačením jedné arse mohou dipodie trochejské a iambické nabýti tvaru: – ⏑ ⌞ a ⌞ ⏑ –, potlačením obou arsí tvaru ⌞ ⌞. Vyskytuje-li se tedy po choriambu takt – ⏑ – (na př. v řadě – ⏑ ⏑ –, – ⏑ –) nebo

– – (na př. v řadě – ⏑ ⏑ –, – –), není hned patrno, zastupuje-li skupina – ⏑ – a – – ditrochej či diiamb. Novější metrikové, hledíce asi také k uvedené zprávě Maria Victorina o míšení choriambů s diiamby, uznávají jen míšení choriambů s těmito takty, ač míšení choriambů s ditrocheji bylo by také přípustno. Rozhodnutí o té otázce může podati jen metrický rozbor jednotlivých meter a strof. Podle mého rozboru příslušných strof, níže uvedených, není jistého dokladu, že by kde choriamb vskutku zastupoval ditrochej.

Ditrochej i diiamb připouští ovšem také nesměrnost taktu (⏗ ⏑ – ⏓ a ⏓ – ⏑ ⏗); mimo to rozváděním slabik dlouhých mohou vzniknouti i jiné tvary taktů, zastupujících choriamb. Dosvědčeny jsou rozborem řad a strof tyto tvary diiambu: ⏑⏑⏑ ⏑ ⏗ a – ⏑⏑ ⏑ ⏗.

Pozn. 3. Jedná o té věci *I. Luthmer* na u. m., str. 99 n.; připouští arci i tvary taktu ⏑⏑ – ⏑ –, ⏓ – ⏑⏑ –, ⏑⏑ – ⏑⏑ –, ale jistě jen nesprávným výkladem a dělením řad. Takové tvary mohly by vzniknouti jen tehdy, kdybychom anapaesty, v nich obsažené, pokládali za náhradu iambů, což arci je připustno.

Velmi rozmanité tvary taktů získává svým rozborem za choriamb a vedle něho *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Choriambische Dimeter (SPAW. 24, 1902, str. 865 n.): na př. tvary – – – ⏑, – – – –, – – ⏑, – ⏑ ⏑ – ⏑ ⏑, – ⏓ – ⏓ (str. 867 n.). Ale nevysvětluje těchto tvarů rhythmicky, nýbrž spokojuje se jen jejich zjištěním. Jsou-li správné, může rozhodnouti jen rozbor příslušných strof a také rozřešení otázky, nyní právě probírané, které řady máme pokládati za logaoedické, které za choriambické; neboť značná část novějších metriků vrací se na stanovisko starých metriků a měří velikou část tak zv. logaoedických strof choriambicky, myslím, většinou asi správně.

Tento spor řešiti můžeme určitě až při výkladu o tak zv. logaoedech. Tuto jednati můžeme pouze o těch řadách, které jistě anebo s velikou pravděpodobností jsou choriambické, tedy obsahují vedle choriambů jen diiamby a různé jejich tvary.

Takty choriambické mohou, jako ionské, skládati kola jen až do tripodie. Řady, které jsou tripodie delší, skládají se z více než jednoho kola.

Celkem však není oddělování choriambických meter a strof od meter a strof ionských oprávněno; jsou to metra a strofy téhož druhu i o n s k é h o, jen že převládá v nich zvláštní tvar ionského taktu, choriamb. Oddělujeme je od řad ionských pouze pro lepší přehled.

Choriambických kol užíváno bylo dílem jako částí strof, dílem stichicky. Částmi strof nebo koly stichicky užívanými byly leckteré řady, zachované u básníků lyrických; na př. u Anakr. frg. 27

δακρυόεσσάν τ' ἐφίλησεν αἰχμήν
– ⏑ ⏑ ⏗, – ⏑ ⏑ ⏗, ⏑ – ⏗,

ib. frg. 29

οὐδ' ἀργυρῇ κώ ποτ' ἔλαμπε πειθώ
– – ⏑ ⏗, – ⏑ ⏑ ⏗, ⏑ – ⏗.

u Sapfy frg. 61

δεῦτέ νυν ἄβραι Χάριτες καλλίκομοί τε Μοῖσαι
– ⏑ ⏑ ⏗, – ⏑ ⏑ ⏗ | – ⏑ ⏑ ⏗, ⏑ – ⏗.

ib. frg. 96

ὄλβιε γάμβρε, σοὶ μὲν δὴ γάμος, ὡς ἄραο,
ἐκτετέλεστ', ἔχῃς δὲ πάρθενον, ἂν ἄραο
– ⏑ ⏑ –́, ⏑ – ⏓́ | – ⏑ ⏑ –́, ⏑ – ⏓́.

Jsou to čtyři kola, nemající ani synafeie. Srv. dále Anakr. frg. 22

ἀναπέτομαι δὴ πρὸς Ὄλυμπον πτερύγεσσι κούφαις
διὰ τὸν Ἔρωτ'· οὐ γάρ ἐμοὶ <παῖς ἐ>θέλει συνηβᾶν.
⏑⏑⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́ | – ⏑ ⏑ –́, ⏑ – ⏓́.

O této řadě Hef. p. 31, 6 tvrdí, že jí Anakreon užil v témž způsobu v celé básni, tedy asi stichicky.

Téhož tetrametru užil Ausonius, De Bissula 4 (str. 116 ed. Peiper):

Delicium, blanditiae, ludus, amor, voluptas atd.

Pozn. 4. Zcela taková kola jsou částmi strof i u básníků dramatických. *Lamer* na u. m., str. 84 pokládá některé z uvedených řad (na př. v Sapfině frg. 96) za logaoedické nebo (na př. v Anakr. frg. 27 a Sapfině frg. 61) za choriambicko-logaoedické, myslím, neprávem. Řady, v nichž se s choriamby střídají diiamby, třeba asi vždycky počítati k choriambům, po případě k iambům.

Kallimachos užil podle Hef. p. 31, 17 n. v celé básni *Βράγχος* patrně stichicky choriambického pentametru, t. j. periody z trimetru a dimetru, jehož podle Mar. Vict. p. 86, 30 n. užíval již Kratinos:

δαίμονες· εὐυμνότατοι Φοῖβέ τε καὶ Ζεῦ Διδύμων γενάρχα
– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́
– ⏑ ⏑ –́, ⏑ – ⏓́.

Simmias Rhodský v zachované básni *Πέλεκυς* (mající podobu sekyry; schol. k Hef. p. 182, 24) a v básni *Πτέρυγες* (Hef. p. 32, 8 n.) užil hexametru choriambického (t. j. periody ze dvou trimetrů), jímž po něm celou báseň složil tragik Filikos Kerkyrský; srv. jeho verš:

τῇ χθονίῃ μυστικὰ Δήμητρί τε καὶ Φερσεφόνῃ καὶ Κλυμένῳ τὰ δῶρα
– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́.
– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́, ⏑ – ⏓́

(Hef. p. 31, 20 n.).

Báseň Filikova byla hymnus na Demetru a Koru.

Pozn. 5. Caes. Bass. 263, 22 n. nazývá proto toto metrum Philicium, podobně Mar. Vict. 86, 16 n. a Ter. Maur. 381, v. 1883 n., jenž se zmiňuje i o pentametru Kallimachově v Branchu. Plot. Sac. 5: 6, 14 n. zmiňuje se rovněž o obou těchto metrech, nazývaje pentametr Kallimachův Callimachium. Latinští metrikové uvádějí i latinské příklady těchto meter.

U básníků latinských jest kol a meter choriambických málo. Tetrametry choriambické skládal Martianus Capella (F. O. Stange, De re metrica Martiani Capellae, Diss. Lipsiae 1882, str. 36). Zvláštní je pobloužení v nápise č. 1095 (G. Kaibel, Epigrammata Graeca ex lapidibus conlecta.

Berolini 1878, str. 494), kde před daktylskými hexametry stojí po jednom choriambu:

Εἶ· Διομήδης μὲν ἀριστεύει· πρὸς δ' Ἴλιον ἔρχεται Ἕκτωρ.

V nápise tom vykládá se obsah jednotlivých zpěvů Iliady: tuto zpěvu pátého (*εἶ*).

§ 22. Strofy choriambické.

O skladu choriambických strof u starších básníků lyrických nemáme dosti zpráv a dokladů; nemůžeme ani o řadách, uvedených výše z jejich zlomků, vždy určitě říci, bylo-li jich užíváno stichicky či byly-li částmi strof.

Zcela jistá strofa je v Anakr. frg. 19:

πρὶν μὲν ἔχων βερβέριον, καλύμματ' ἐσφηκωμένα,
καὶ ξυλίνους ἀστραγάλους ἐν ὠσὶ καὶ ψιλὸν περὶ
πλευρῇσι <δέρριον> βοός.
– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́ | ⏑ – ⏑ –́, ⏓ – ⏑ –́
– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́ | ⏑ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́
⏓ – ⏑ –́, ⏑ – ⏑ –́.

Strofa ta opakuje se čtyřikrát. Konec každého druhého choriambického kola (tedy každého »tetrametru«) je iambický. V prostředních dvou taktech tetrametru se choriamb i diiamb častěji navzájem střídají; v prvním taktu jest vždycky choriamb až na v. 11 (*πάις Κύκης καὶ σκιαδίσκην ἐλεφαντίνην φορεῖ*), kde stojí místo něho také diiamb (Masqueray TMG., str. 255 n.). Strofa ta tedy svědčí také zcela jasně, že choriamb i diiamb mohou míti touž rhythmickou platnost.

V Sapfině frg. 103

παρθενία, παρθενία, ποῖ με λίποισ' οἴχῃ;
οὐκέτι ἤξω πρὸς σέ, <πρὸς σ'> οὐκέτι ἤξω
– ⏑ ⏑ –́, – ⏑ ⏑ –́ | – ⏑ ⏑ –́, ⊔ ⊔́
– ⏑ ⏑ –́, – – ⏑ –́ | – ⏑ ⏑ –́, ⊔ ⊼

je snad podobná prostá strofa choriambická; druhý verš jest ostatně kriticky pochybný a bývá upravován i jinak. Zdali i výše uvedený Sapfin frg. 96 je distichická strofa, jak soudí Gleditsch M.[3], str. 158, je, tuším, nejisto. Celkem však se zdá, že choriambické strofy lyriků byly velmi prosté a také krátké.

Hojnější jsou strofy choriambické u dramatiků. Ježto ovšem ve strofách iambických může za diiamb státi choriamb (v. výše, str. 290), lze u některých strof choriambicko-iambických, v nichž je diiambů hojně, leckdy těžko říci, jsou-li měřeny iambicky či choriambicky. Bývá možno obojí; rozhoduji se v nich pro míru choriambickou jen z toho důvodu, že v nich bývá choriambů mnoho. O rozboru strof srv. pozn. 14 na str. 198.

Aisch. Prom. 128—135 = 144—151.

μηδὲν φοβηθῇς· φιλία	I.	– – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
γὰρ ἥδε τάξις πτερύγων		⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
θοαῖς ἁμίλλαις προσέβα		⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
τόνδε πάγον, πατρῴας		– ⏑ ⏑ –, ⏑ – ⊔ 2

μόγις παρειποῦσα φρένας· II. ⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
κραιπνοφόροι δέ μ' ἔπεμψαν αὖραι. – ⏑ ⏑ –, ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗ 3
κτύπου γὰρ ἀχὼ χάλυβος III. ⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
διῇξεν ἄντρων μυχόν, ἐκ δ' ⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ – 2
ἔπληξέ μου τὰν θεμερῶπιν αἰδῶ· ⏑ – ⏑ –, – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗ 3
σύθην δ' ἀπέδιλος ὄχῳ πτερωτῷ. ⏑ – ⏑⏑, – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗ 3.

Rozdělení v periody není jisté; poslední kolon druhé a třetí periody pokládáno bývá za logaoedické.

145 *εἰσιδοῦσαν*] *εἰσίδουσα*; 147 *ταῖσδ' ἀδαμαντοδέτοισι*] *ταῖς ἀδαμαντοδέτοις*; 150 *ἀθέτως*] *ἀθέσμως*.

Choef. 385—393 = 410—417.

ἐφυμνῆσαι γένοιτό μοι πυκά- I. ⏑ – ⊔, ⊔ ⏑ –, ⏑ – ⏑ –
εντ' ὀλολυγμὸν ἀνδρὸς – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗
θεινομένου γυναικός τ' – ⏑⏑ –, ⏑ – ⊔
ὀλλυμένας· τί γὰρ κεύ- – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗
θω φρενὸς οἶον ἔμπας – ⏑⏑ –, ⏑ – ⏗
ποτᾶται; πάροιθεν δὲ πρῴρας II. ⏑ – ⊔, ⏑ – ⏗, ⏑ – ⊔
δριμὺς ἄηται κραδίας – ⏑⏑ –, – ⏑⏑ –
θυμός, ἔγκοτον στύγος. ⊔ ⏑ –, ⏓ – ⏑ –.

Strofa ta pokládána byla dříve za logaoedickou, je však vskutku choriambickou.

385 *πυκάεντ'*] *πευκήεντ'*; 389 *οἶον*] *θεῖον*; 391 *κραδίας*] *καρδίας*; v. 415 n. antistrofy jsou porušeny; třeba je opraviti podle strofy.

Aristof. Ach. 1150—1161 = 1162—1173.
Schema: I. 3 . 2 . 2 . 2 . 3 . 2. II. 2 . 2 . 3 . 3 . 3.
V první periodě převládají choriamby; v třetím taktu prvního kola antistrofy stojí proti choriambu strofy diiamb. Druhá perioda jest čistě iambická; iambické dipodie patrně tu zastupují choriamby.
1155 *ἀπέλυσ' ἄδειπνον*] *ἀπέκλεισε δείπνων*.

Nef. 512—517.
Schema: 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2.
Choriamby střídají se s diiamby. Snad jest strofa ta složena z periody jediné.

Nef. 949—958 = 1024—1033.
Schema: I. 2 . 2. II. 2 . 2. III. 2 . 2. IV. 2 . 2. V. 2 . 2.
Rozdělení v periody není jisté. Choriamby a diiamby se tu zastupují; proti choriambu strofy stojí diiamb (v. 954 = 1029).
V. 952 n. = 1027 n. jsou však porušeny a neshodují se; 1030 *οὖν τάδ'*] *τάδ'*.

Ve Sfek. 526—528, 531—536, 540—545 jsou krátké strofy, které jsou v responsi se strofami 631—633, 636—641, 644—648.
Schema jich jest 2 . 2 . 2 — 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 — 2 . 2 . 2 . 2 . 2.
Za choriamb stojí někdy diiamb (na př. ve v. 527 podle ruk. čtení *λέγειν τι δεῖ*, které Porson mění v choriamb *δεῖ τι λέγειν* podle antistrofy).

533 ἐστὶν ἀγὼν] ἔστ᾽ ἀγών; 535 γένοιθ᾽] γένοιτο νῦν; 544 ἐν ταῖς ὁδοῖς] ἂν ἐν ταῖσ(ιν) ὁδοῖσ(ιν) ἁπάσαις; 635 ὡς δ᾽ ἐπὶ πάντ᾽ ἐλήλυθεν] ὡς δὲ πάντ᾽ ἐπελήλυθεν: 646 po χαλεπὸν je mezera míry ⏑ – ⏑ – (snad třeba doplniti νεανίᾳ).

Lys. 321—334 = 335—349.
Schema: I. $\underline{2}$. $\underline{2}$. 3 . $\underline{2}$. $\underline{2}$. II. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$. 3. III. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$. $\underline{2}$.
Druhá a třetí perioda jsou skoro čistě choriambické; někdy proti choriambu stojí diiamb (na př. ve v. 326 = 340 ὑστερόπους = γυναῖκας ἀν-).
Po v. 330 chybí ve strofě dipodie choriambická; v. 338 neshoduje se s metrem strofy; je v něm asi slovo τριτάλαντον porušeno.

Pozn. O řadách ionských a choriambických, zvláště o strofách, jednají tato díla: ***R. Enger***, De responsionum apud Aristophanem ratione dissertatio (Friderico Ritschelio ... grati animi monumentum posuerunt seminarii philologici ... socii), Vratislaviae 1839, str. 8 n. (týká se choriambů). ****F. B. L. Adrian***, De cantico quod est apud Euripidem Bacch. versus 367—426 ed. Herm. (Gymn.-Progr. Görlitz 1860). **Th. Raehse*, De re metrica Ausonii (Diss. Rostoch.). Berolini 1868. *G. Dindorf*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici Graeci, ed. V. Lipsiae 1869), str. 45, 54 n., 57. *L. Myriantheus*, Die Marschlieder des griechischen Dramas (München 1873), str. 66 n. a 68 n. ***F. Heimsoeth***, De versuum in tragoediis Graecorum structura (Natalicia regis augustissimi Guilelmi ... Bonnae 1873), str. 7. ***F. O. Stange***, De re metrica Martiani Capellae (Diss. Lipsiae 1882), str. 34 n. *Th. Heidler*, De compositione metrica Promethei fabulae Aeschyleae capita IV. (Diss. Vratislaviae 1884), str. 33 n. ****L. Tichelmann***, De versibus ionicis a minore apud poetas Graecos obviis (Diss. Königsberg 1884). *I. Luthmer*, De choriambo et ionico a minore diiambi loco positis (Diss. phil. Argentoratenses selectae. Vol. VIII. Argentorati 1885), str. 79 n. Týká se lyriků i dramatiků. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Isyllos von Epidauros (Phil. Unters. IX. Berlin 1886), str. 125 n. ****Grant Allen***, The Attis of Catullus ... with dissertations ... on the origin ... of galliambic metre, Oxford 1892, podal nesprávný výklad galliambu (srv. čl. ***R. Y. Tyrrella*** »Grant Allen on the Attis of Catullus« v ClR. 7, 1893, str. 44 n. a další čl. ***E. S. Thompsona*** a ***G. Dunna*** ib. 145 n. a 354 n.). *I. Lamer*, De choriambicis Graecorum poetarum versibus (Diss. Lipsiae 1896). Jedná vůbec o otázce, týkající se poměru logaoedů k choriambům, o níž se zmíníme při výkladu o logaoedech. Ale celé toto pojednání zakládá se často na špatném dělení rhythmickém. *H. Steurer*, De Aristophanis carminibus lyricis (Diss. Strassburg 1896), str. 17 n. Ne všude lze s ním souhlasiti. *A. W. Hodgman*, The versification of Latin metrical inscriptions (HSt. 9, 1898, str. 165 n.), týká se ionských veršů na nápisech latinských. *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Choriambische Dimeter (SPAW. 34, 1902, str. 865 n.). Aischylos Perser, herausgegeben und erklärt von *Hugo Jurenka* (Meisterwerke der Griechen und Römer in kommentierten Ausgaben I), Leipzig und Berlin 1902, Einleitung und Kommentar, str. 45 n. Jurenka má ionské strofy rozebrány již novým způsobem. Leckde se arci od jeho rozboru uchyluji.

ODDÍL ŠESTÝ.

Řady paionské.

§ 23. O taktech a kolech paionských vůbec.

Paion jest takt *γένους ἡμιολίου*; jeho poměr taktový jest 3 : 2 nebo 2 : 3 (R., str. 48).

Pozn. 1. O paionu jednají: Arist. p. 38, jenž tvar paionu – ⏑ – nazývá *παίων διάγυιος* (*διάγυιος μὲν οὖν εἴρηται οἷον δίγυος· δύο γὰρ χρῆται σημείοις*). Hef. p. 40, 14 n. rozeznává tři *εἴδη* taktu paionského: *κρητικόν* (– ⏑ –), *βακχειακόν* (⏑ – –) a *παλιμβακχειακόν* (– – ⏑), jež prý není vhodné k melopoii; srv. p. 12, 24 n. a schol. Hef. p. 196, 10 n. Podle scholiasty Hefaistionova jest původním taktem paionským (*κύριος πούς*) *κρητικός* nebo *ἀμφίμακρος* (– ⏑ –). jehož rozvedením jest paion čtvrtý (⏑ ⏑ ⏑ –) a první (– ⏑ ⏑ ⏑). Paionu druhého (⏑ – ⏑ ⏑) a třetího (⏑ ⏑ – ⏑) prý metrum paionské nepřipouští (schol. Hef. p. 125, 12 a 196, 20 n.). Stáhnou-li se však v druhém paionu poslední dvě slabiky krátké (⏑ – –), vzniká *βακχεῖος*; stáhnou-li se v třetím první dvě krátké, vzniká *παλιμβάκχειος* (– – ⏑); srv. i Trichu p. 298, 18 n. Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 61, 8 n. (srv. i 82, 3 n.) uvádí ještě jiná, méně známá jména těchto taktů, jako Anon. Ambros. ib. p. 228, 1 n., Anecd. Chis. ib. p. 207. Anonym. Ambr. ib. p. 232 nazývá tvar paionu ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ ⏑ *ὄρθιος ἢ ἀρίθμιος* (obyčejně slove u metriků *πεντάβραχυς*). Dále jednají o těchto taktech Mar. Vict. 41, 5, 9, 42, 26, 47, 30, 96, 10 n.; Vict. 207, 17, 24 n. a 208, 14 n.; Caes. Bass. 307, 12 n. a 308, 19 n.; Ter. Maur. 367, v. 1411 n. a 371, v. 1532 n.; Atil. Fort. 290, 27 n.; Plot. Sac. 542, 18 n.; Diom. 506, 8 n. a 513, 21 n. Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 60, 7 a Vict. 207, 18 nazývají palimbakcheios také a n t i b a k c h e i e m; Ter. Maur. 367, v. 1411 nazývá bakcheiem tvar – – ⏑, antibakcheiem tvar ⏑ – –.

Jméno těchto taktů paionských nebo kretických vzniklo podle starověkých zpráv ze jména písní, oslavujících boha Apollona, paianu, jež, jak se zdá, v nejstarších dobách kvetly hlavně na Kretě.

Pozn. 2. Jméno paionu souvisí s kultem Apollonovým podle schol. Hef. p. 125, 15 n. a schol. Heph. u *Studemunda*, Anecd. p. 128. Jméno kretikos vykládá Choirob. u *Studemunda*, Anecd. p. 59, 19 n. tím, že prý takt ten našli

Kretové (podobně vykládá to jméno Anon. Ambr. ib. p. 225 a Mar. Vict. 46, 4 n., přidávaje, že tím taktem ráda byla skládána hyporchemata), kdežto bakcheios a palimbakcheios nebo antibakcheios slove prý proto tak, že se hodil pro písně bakchické v kultu Dionysově (Choir. ib. p. 60, 4 n. a 8 n.). Totéž tvrdí o jménu bakcheia Dionysios (ib. p. 161: *ἐπειδὴ οἱ ὕμνοι τῶν διθυραμβοποιῶν πρὸς Διόνυσον ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τούτου τοῦ μέτρου εἰσίν*), a také Anonym. Ambr. ib. p. 226, 1 n. Že i bakcheios a kretikos nazýván byl paionem, tvrdí týž Anon. Ambr. ib. p. 228, 5 n.

Tytéž výklady shledáváme i u Plot. Sac. 499, 2 n.; kretik našli prý na Kretě Korybanti při svém zbrojném tanci, kterým chtěli přehlušiti křik nově narozeného Dia, aby nebyl slyšen Kronem. Výklad tento ovšem vyskytuje se v podstatě již v pramenech řeckých; srv. schol. Pind. Pyth. 2, 127 a schol. Aristof. Nef. 651. Podle schol. Aristof. slove amfimakros také *Κουρητικός, ἀπὸ τοῦ τὰ εἰς τοὺς Κούρητας μέλη τούτῳ τῷ μέτρῳ κεχρῆσθαι*. Nazývá-li schol. k Aristof. Nef. 651 *ἀμφίμακρος* neobvyklým jménem *ἐνόπλιος*, jež značí vlastně prosodiak, pomýšlí při tom, jak ostatně vyplývá z jeho výkladu, na zbrojné tance Kuretů. Sotva tu lze mluviti o omylu, jak činí *Christ* M.², str. 391.

Uvádí se tedy v starých zprávách vznik paionu ve spojení jednak s kultem Apollonovým, jednak s kultem Dionysovým. Obyčejně se soudí (*Christ* M.², str. 384 n., *Rossbach* M.³, str. 735, *Gleditsch* M.³, str. 160), že paionský rhythmus byl původně rhythmem hyporchemat, písní obvyklých v kultu Apollonově; živý a hbitý ráz toho rhythmu by neodporoval této domněnce, která má oporu v starověkých zprávách. Takty ty zvány tedy *παίωνες*, že užíváno jich v písních tanečních, oslavujících Apollona Paiana, jak to naznačují již zprávy starověké; ježto pak hyporchemata pěstována byla nejprve na Kretě, nazván tento rhythmus také kretickým (*κρητικός*). Zvláštním druhem hyporchematu byla také pyrrhiche (*πυρρίχη*), jež se rovněž pěstovala nejprve na Kretě; proto v pověsti původ její přičítán byl Kuretům nebo Korybantům. Že na Kretě již od starodávna pěstovány byly písně, spojené s tanci, dosvědčuje Homeros (v Il. 16, 617, kde kretský Meriones nazývá se *ὀρχηστής*; srv. i Il. 18, 591 n.) a homerský hymnus na Apollona Pyth. 336 n.

ἦρχε δ' ἄρα σφιν ἄναξ Διὸς υἱὸς Ἀπόλλων
φόρμιγγ' ἐν χείρεσσιν ἔχων, ἐρατὸν κιθαρίζων,
καλὰ καὶ ὕψι βιβάς· οἱ δὲ ῥήσσοντες ἕποντο
Κρῆτες πρὸς Πυθὼ καὶ Ἰηπαιήον' ἄειδον,
οἷοί τε Κρητῶν παιήονες . . .

Proto Kratinos v Trofoniovi, frg. 222 nazývá píseň, složenou kretiky, *Κρητικὸν μέλος*; srv. i frg. melica adespota, frg. 70 *Κρησίοις ἐν ῥυθμοῖς παῖδα μέλψωμεν*.

Zajisté trvalo dlouho, než prostonárodní zpěvy (hyporchemata, paiany), psané tímto rhythmem, dostaly se do literatury umělé a také do ostatního Řecka. Zdá se, že obojí způsobil Thaletas Kretský, původce druhé musické katastase ve Spartě, jenž z Krety přenesl je do Sparty a sám takové písně skládal, a proto pokládá se i za nálezce paionu, po případě hyporchemat (schol. Pind. Pyth. 2, 127, Eforos u Strabona 10, p. 480 n., Plut. de mus. 10, 2).

Ve Spartě pěstoval tento druh básnictví Xenodamos z Kythery (Athen. 1, p. 15 *d*) a Alkman (srv. frg. 56). Z ostatních básníků skládali

básně aspoň částečně z řad paionských Simonides, frg. 16, ač míra paionská části toho zlomku není jistá, Pindaros (srv. Ol. 2) a Bakchylides, frg. 14 (ROSSBACH M.³, str. 735 n. a GLEDITSCH M.³, str. 160).

Zbytků tohoto paionského básnictví máme tedy poměrně málo; patrně zatlačeny byly v době rozkvětu meliky v těchto zpěvech řady paionské řadami jinými, tehdy oblíbenějšími. Že však v náboženském básnictví tento rhythmus přece se udržoval, toho důkazem jsou nově nalezené hymny delfské, z nichž dva psány jsou celé nebo částečně kretiky (srv. o nich můj článek »Nový řecký nález hudební« v Listech fil. 23, 1896, str. 178 n.). Simmias z Rhodu (v III. stol. př. Kr.) užíval v některých básních svých často kretiku (Hef. p. 42, 1 n.).

Chceme-li tedy vyložiti jméno toho taktu *παίων* (jméno *κρητικός* a vlastně i *βακχεῖος* jest jasné), třeba rozhodnouti nesnadnou otázku o původu příjmení Apollonova *Παιάν* a písně náboženské, podle něho jmenované.

Pozn. 3. *E. Leutsch*, Metrische Fragmente. 1. Die Namen der metrischen Füsse (Phil. **11**, 1856, str. 334 n.), odvádí jméno paionu již podle jednoho výkladu starověkého (Ioannes Sic. u *Walze*, Rhet. Gr. VI. p. 237) od slovesa *παίω* »tlouci«, ale také od slovesa *παύω* a od jména národa Paionů. Slove prý tak, »da er abweichend von allen andern als zwei Arsen habend z w e i m a l in einer Bewegung zuschlägt« (str. 336). Výklad ten zavrhl již *Christ* M.², str. 386. Aristoteles Rhet. 3, 8, 4 užívá místo tvaru *παίων* (nebo *παιών*) tvaru *παιάν*; naopak písně, zvané paiany, nazývají se dosti často názvem *παιών*. Patrně jméno taktu a písně jest nerozlučně spojeno. Jde jen o to, má-li takt tento jméno od písní, v nichž se užíval, či je tomu naopak. Poněvadž slovo *Παιήων*, *Παιάν* a *Παιών* jest také známým příjmením Apollonovým, jest jistě pravdě podobnější, že takt tento nazývá se podle písně, kde byl podle uvedených zpráv obvyklý, a tato opět podle jednoho jména toho boha, jemuž na počest se zpívala. Třeba tedy vlastně vyšetřovati význam vlastního jména *Παιήων*, *Παιάν*, *Παιών* (srv. ***W. H. Roscherův*** Ausführl. Lexikon der griech. u. röm. Mythologie s. v. ***Paian***).

Jméno *βακχεῖος* náleželo, jak jsme výše poznali (str. 410 n.), vlastně choriambu a ioniku, a tím asi vysvětliti třeba uvedené zprávy starověké, že bakcheia užíváno v písních, zpívaných na počest boha Dionysa. Když taktům ionským dána jména nová, přeneseno jméno bakcheia na zvláštní tvar taktů paionských. Schol. k Hef. p. 134, 5 n. tvrdí, že nazván ten takt proto tak, že skládány v něm zpravidla hymny na boha Dionysa, Athen. 14 p. 631 a n., že pyrrhiche za jeho dob měla ráz dionysský a že opěvovaly se jí skutky Dionysovy. Mohli bychom tedy souditi, že změna významu slova *βακχεῖος* souvisí s pozdní změnou pyrrhichy, a že byla tímto zvláštním vývojem pyrrhichy podporována (***Christ*** M.², str. 411; ***Rossbach*** M.³, str. 754 n.).

Ráz paionských a bakchijských taktů byl hbitý, živý, vzrušený (R., str. 92 n.). Proti ionikům, taktu rovněž pohnutému, jsou daleko ráznější, pevnější, nemajíce té měkkosti, jako ioniky (ROSSBACH M.³, str. 735). Užívání jejich v hyporchematech a jiných básních lyrických, v komoedii i tragoedii to jasně dosvědčuje.

Pozn. 4. O rázu jich jedná *G. Amsel*, De vi atque indole rhythmorum quid veteres iudicaverint (Breslauer phil. Abhandlungen, I. Band, 3. Heft, Vratislaviae 1887), str. 106 n.

Paionské takty mohou podle toho, co vyloženo bylo v R., str. 49 n. (zvláště str. 55), skládati dipodie, tripodie a pentapodie. Tetrapodie a řady delší (na př. hexapodie) jsou vždycky souborem aspoň dvou kol.

Katalektická kola kretická mohou končiti se buď taktem tvaru ⌞_ – nebo – ⌣ ⩘, bakchijská taktem tvaru ⌣ – ⩘. Rossbach M.[3], str. 734 připouští v kretických řadách i katalektický konec jednoslabičný – ⩘. I na počátku kol vyskytují se někdy takty s tonou; místo – ⌣ – stává ⌞_ –; srv. Arist. Lys. 808 n.

Τίμων ἦν τις ἀίδρυτος ἀβάτοισιν ἐν
⌞_ –, – ⌣ ⌣ ⌣ | – ⌣ ⌣ ⌣, – ⌣ –.

Pozn. 5. *Christ* M.[2], str. 412 n. a *Rossbach* M.[3], str. 734 připouštějí i kretické řady s anakrusí; na př. v Aristof. Lys. 476

ὦ Ζεῦ, τί ποτε χρησόμεθα τοῖσδε τοῖς κνωδάλοις
– | – ⌣ ⌣ ⌣ – ⌣ ⌣ ⌣ – ⌣ – – ⌣ –,

ib. Lys. 1208

ὁ δ' ἄρτος ἀπὸ χοίνικος ἰδεῖν μάλα νεανίας
⌣ | – ⌣ ⌣ ⌣ – ⌣ ⌣ ⌣ – ⌣ ⌣ ⌣ – ⌣ –.

Třeba ovšem děliti tak, aby anakruse nebylo. V obou případech třeba asi uznati v počátečních taktech pausu (v prvním ⩘ –, v druhém ⩘ ⌣) a měřiti je jako pentapodie, nebo třeba je měřiti jako tetrapodie

⌣̄ – ⌣ ⌣́ ⌣, – ⌣ ⌣ ⌣, – ⌣ ⌣⌣, – ⌣ –

s počátečním diiambem. Ani Pindarova báseň Ol. 2 nemá dokladu anakruse v řadách paionských, jak míní *Christ* M.[2], str. 412 n.

Anakrusi v řadách paionských uznává nesprávně také *P. Giesemann*, De metro paeonico sive cretico apud poetas Graecos (Diss. Trebnitziae 1892), str. 52 n., 57, 99, *K. Steiger* na mnohých místech pojednání, níže uvedených, a *Semitelos* EM., str. 478.

U Alkmana frg. 54 nemají takty kretické rozvedení (ovšem jsou zachovány pouze dva verše), u jiných lyriků i dramatiků připouští se v nich často rozvedení druhé slabiky dlouhé, řidčeji slabiky první, někdy však i obou (Christ M.[2], str. 393).

Bakchijské řady byly podle Hef. 43, 9 n. řídké, a rozbor zachovaných zpěvů to potvrzuje; patrně byly jen podružným tvarem paionského taktu (Rossbach M.[3], str. 755 n.). Je ovšem otázka, zdali dochmie, o nichž bude níže řeč, u básníků velmi hojné, nejsou přece jen dipodií bakchijskou (srv. R., str. 88).

Antibakchij (– – ⌣) byl podle Hef. p. 40, 2 n. nevhodný k melopoiii a je snad vskutku výmyslem grammatiků, kteří chtěli míti takt protivný bakcheiu (Rossbach M.[3], str. 756). Určitých dokladů pro něho není. Zlomek z fragm. melica adesp. 62

σοί, Φοῖβε, Μούσαις τε σύμβωμον
– – ⌣, – – ⌣, – – ⌣,

zachovaný u Dionys. de comp. verb. k. 17, měří Rossbach M.[3], str. 756 jako řadu kretickou s anakrusí, arci nesprávně. Z nepatrného zlomku toho nelze nic uzavírati. Lze jej také měřiti zcela dobře iambicky:

– – ⏑ –, ⊔ ⏑ –, ⊔ ⊔. Vyskytoval-li se vskutku někde palimbakcheios, byl jistě jen jiným, méně obvyklým tvarem paionu (– – ⏑ = – ⏑⏑ ⏑). K. STEIGER, De versuum paeonicorum et dochmiacorum apud poetas Graecos usu ac ratione, Particula I (Jahresb. über das Realgymn. zu Wiesbaden 1886), str. 12, soudí správněji, že antibakchijských řad u básníků samých nebylo.

Paionu sestupnému ⏗ ⏑ ⏑ ⏑ rovná se ovšem kretik s iktem na první slabice (⏗ ⏑ –), snad i palimbakchij (⏗ – ⏑), paionu vzestupnému ⏑ ⏑ ⏑ ⏗ kretik – ⏑ ⏗ a bakchij ⏑ – ⏗ s iktem na poslední slabice.

Velmi často spojují se řady paionské s řadami trochejskými. Jsou-li tyto řady vedle řad paionských, mohou býti alloistrofickými živly v strofách paionských a podržeti, jako jiné řady alloiometrické, svou míru. Ale dosti často stojí ditrochej vedle paionu v témž kolu; srv. Aristof. Sfek. 411

ὡς ἐπ' ἄνδρα μισόπολιν
ὄντα . . .
– ⏑ – ⏑, – ⏑ ⏑ ⏑.

Někdy stojí proti paionu strofy v antistrofě ditrochej nebo naopak. Tak na př. s veršem právě uvedeným shoduje se v antistrofě v. 469 *οὔτε λόγον εὐτράπελον* – ⏑ ⏑ ⏑, – ⏑ ⏑ ⏑, v němž proti ditrocheji strofy stojí paion, Výklad toho úkazu podán v R., str. 108. Oba takty různě dlouhé vyrovnávaly se asi tempem, ač různost taktů při tom zůstala. Totéž platí o řadách daktylsko-paionských (R., str. 108).

Pozn. 6. *F. Heimsoeth*, De syllabarum in versibus antiquis mensura commentatio (Natalicia regis . . . Guilelmi I . . . Bonnae 1869), str. 6 n., soudí, že v takovém případě jsou buď kretiky vskutku rovny trochejům (– ⏑ ⊔) nebo ditrocheje rovny kretikům, majíce jen pět dob a míru 2 : 1, $1\frac{1}{2} : \frac{1}{2}$ (nebo 2 : 1. $1\frac{1}{3} : \frac{2}{3}$). Druhý trochej v ditrocheji obsahuje podle něho jen dvě doby, celý ditrochej pět dob v rozdělení hemiolickém (3 : 2). Zcela tak vykládá ditrochej *Steiger* na u. m. I, str. 18. Že tyto ditrocheje není možno pokládati za pětidobé (jak soudí dosud *Rossbach* M.³, str. 738, míně rovněž, že druhý trochej je dvoudobý s nesměrnou thesí a arsí kratší jedné doby), ukázáno bylo v R., str. 108. Ještě méně jest oprávněno taková místa pokládati za porušená a ditrocheje měniti v paiony, jak činil **M. Seliger*, De versibus creticis sive paeonicis poetarum Graecorum (Diss. Regimonti, 1885). Nesprávný je také výklad, který podal *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Aischylos Orestie II, Berlin 1895, str. 265 n. Podle něho paiony vznikly z prostonárodních trochejů tím, že v ditrocheji místo druhé slabiky dlouhé nastoupila krátká v tom případě, když v tanci při druhém kroku noha jen lehce se dotkla země. Tím se vlastně nevykládá nic.

Jako za paion sestupný stává ditrochej, tak za paion vzestupný nebo bakchij může státi diiamb (⏑ – ⏗ = ⏑ – ⏑ ⏗).

Pozn. 7. Není třeba uznávati s *F. Heimsoethem*, De versuum ionicorum mensura commentatio (Natalicia Guilelmi I... Bonnae, bez roku), str. 3, že bakchij ⏑ ' ' vznikl z diiambu ⏑ ⏗ (⏑) ⏗, jako antibakchij ⏗ ' ⏑ z ditrocheje ⏗ (⏑) ⏗ ⏑.

O užívání těchto řad v básnictví melickém bylo vyloženo již výše (str. 451 n.). Z básnictví lyrického přešly do komoedie, kde pro živý svůj

ráz, shodný s rázem komoedie, zvláště byly vhodné; často vyskytují se tu v písních sborových, někdy i v monodiích (srv. Arist. Orn. 242 n.). Tragoedie užívala těchto příliš živých řad podle obvyklého mínění jen zřídka (ROSSBACH M.[3], str. 737 n.).

Pozn. 8. O starověkých svědectvích, týkajících se těchto řad, a o výkladu jejich jména jedná *P. Giesemann*, De metro paeonico sive cretico apud poetas Graecos (Diss. Trebnitziae 1892), str. 4 n.

§ 24. Jednotlivá kola a metra paionská.

Řady bakchijské se vůbec stichicky nevyskytují, nýbrž jen jako část strof (ROSSBACH M.[3], str. 755). Z veršů kretických vyskytují se stichicky tyto:

1. Akatalektický tetrametr, složený arci ze dvou kol,

– ◡ –, – ◡ – | – ◡ –, – ◡ –;

srv. Aristof. Sfek. 428 n. Častěji užíval ho Aristofanes (a zajisté i jiní básníci komičtí) jako části strof. Podle Mar. Vict. 97, 24 n. nazýval se Phrynichion, jistě podle komického básníka Frynicha. Simmias užíval ho často, připouštěje v něm pouhé kretiky; v jedné básni rozváděl však všecky slabiky dlouhé až na poslední (Hef. p. 42, 1 n.). Srv. příklad, uvedený Hefaistionem:

σέ ποτε Διὸς ἀνὰ πύματα νεαρὲ κόρε νεβροχίτων.

2. Katalektický tetrametr, složený rovněž ze dvou kol,

– ◡ –, – ◡ – | – ◡ –, ⌊ ⏓,

bývá částí, někdy i koncem systémů a strof; končí na př. systém v Aristóf. Orn. 246.

3. Akatalektický pentametr, složený z dimetru a trimetru nebo naopak.

– ◡ –, – ◡ –, – ◡ – | – ◡ –, – ◡ –

připomíná Hef. p. 42, 21 n. Užil prý ho komický básník Theopompos, podle něhož nazývá se také *Θεοπόμπειον*, v komoedii *Παῖδες*, frg. 38:

πάντ' ἀγαθὰ δὴ γέγονεν ἀνδράσιν ἐμῆς ἀπὸ συνουσίας.

Zdali ho užíval stichicky, Hefaistion nepřipomíná.

Zdali byly tyto řady měřeny jako sestupné či vzestupné, vlastně nevíme, jako to nevíme ani o kretických strofách, níže uvedených.

Římané, kteří skládali verše přísně, užívali paionů málo. Kretiků užil Septimius Serenus, frg. 13 ed. Wernsdorf na místě porušeném a opravovaném

pusioni meo
septuennis cadus,

kretiků i bakcheiů Varro ve svých Saturách; srv. frg. 386, 405. Ještě jiné zlomky Satur byly, jak se zdá, psány tetrametry paionskými (MÜLLER RM.[2], str. 111 n. a 543 n.); ale ze zlomků těch není patrno, užíval-li Varro těchto řad stichicky či jako částí systémů nebo strof.

§ 25. Paionské systémy a strofy.

Paionské řady vyskytovaly prý se v monodickém nomu; podle Plut. de mus. 10, 2 užil prý kretického rhythmu v aulodickém nomu již Olympos. Jinak nejsou v básnictví lyrickém právě četné.

Kretická kola, hlavně dimetry, skládají u básníků lyrických systémy, zakončené kolem katalektickým. Tak tomu bylo již u Alkmana. Jeho frg. 56:

Ἀφροδίτα μὲν οὐκ ἔστι, μάργος δ' Ἔρως οἷα παῖς παίσδει
ἄκρ' ἐπ' ἄνθη καβαίνων, ἃ μή μοι θίγῃς, τῶ κυπαιρίσκω

obsahuje vlastně dva stejné systémy:

– ∪ –, – ∪ –
– ∪ –, – ∪ –
– ∪ –, ⊔ –.

Arci nevíme, zdali tento zdánlivý systém nebyl členem delší strofy. Systémy, uváděné z Aristofana, Ach. 209 n., Orn. 1069 n. a j. (Steiger na u. m., str. 32 n. a Gleditsch M.[3], str. 162), jsou jimi vskutku.

Paionská (bakchijská) jest báseň Pindarova Ol. 2.

Strofy a antistrofy mají schema:

Ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι	I.	∪ ⊔ , ∪ – –, ∪ – ⏓	3
τίνα θεόν, τίν' ἥρωα, τίνα δ' ἄν-		∪ ⏔ –, ∪ – –, ∪∪∪ –	3
δρα κελαδήσομεν;		∪∪∪ –, ∪ ⏓ ⊼	2
ἤτοι Πίσα μὲν	II.	∧ – –, ∪ – –	2
Διός· Ὀλυμπιάδα δ' ἔσ-		∪∪∪ –, ∪ ⏕ –	2
τασεν Ἡρακλέης		– ∪ –, ⏔ ∪ ⏑	2
ἀκρόθινα πολέμου·		– ∪ –, ∪∪∪ ⏓	2
Θήρωνα δὲ τετραορίας ἕνε-	III.	∧ – –, ∪∪∪ –, ∪ – ∪∪	3
κα νικαφόρου		∪ – ∪⏓, ∪ – ⊼	2
γεγωνητέον ὄπι		∪ – –, ∪∪∪ –	2
δίκαιον ξένων,		∪ ⏔ –, ∪ ⏓ ⊼	2
ἔρεισμ' Ἀκράγαντος,		∪ – –, ∪ – ⏑	2
εὐωνύμων τε πα-	IV.	∧ – –, ∪ – ∪∪	2
τέρων ἄωτον ὀρθόπολιν.		∪ – ∪ –, ∪ – ∪∪, – ⊼	3.

Rozdělení v periody není docela jisté; ani míra poslední periody není jistá. Sotva jsou však v ní kola iambická a logaoedická. V slově *τετραορίας* čísti třeba slabiky *αο* synizesí. V druhém kolu první periody má snad ve v. 42 první takt tvar kretický (– ∪ –).

Epodos:

I. – – ∪ –, – ∪ ∪∪, – ∪ ∪ 3
– ∪ – , ∪ – ∪∪ 2
∪ – ∪ –, – ∪ –, ∪ ⊼ 3
II. ∪ ∪ ∪ –, – ∪ – 2
∪ – ∪ ∪, ∪ – –, ∪ ∪ ⊼ 3
III. – – ∪ –, – ∪ ⏔ 2
– ∪ ∪ ∪, – ∪ ⊼ 2
IV. ⏑ – ∪ ∪, ∪ – ∪ – 2
– ∪ – , ∪ ⊼ 2
∪ ∪ –, ∪ – ∪ 2.

Ani tu není rozdělení v periody jisté. Textu třeba se držeti Schroederova. Zajímavé jest tu střídání různotvárných paionů s diiamby a nesměrný takt bakchijský v některých strofách v prvním kolu čtvrté periody (R., str. 71): srv. i schema u TH. KORŠE, Новѣйшая теорія дохмія (Fil. Ob. 5, 1893, str. 118).

Z čistých paionů skládají se také dva nově nalezené hymny delfské; rozbor jejich neposkytuje obtíží, ač periody jsou nezřetelné. Oba hymny jsou kretické s velmi rozmanitými tvary taktu (i ◡ ◡ ◡ ◡ ◡). Srv. otisk jejich u K. JANA, Musici scriptores Graeci, Supplementum, Melodiarum reliquiae, Lipsiae 1899, str. 13 n. a mé články »O novějších řeckých nálezech hudebních« (Listy fil. 23, 1896, str. 41 n.) a »Nový řecký nález hudební« (ib. str. 178 n.), v nichž uvedena i příslušná literatura, jich se týkající.

Pozn. 1. Hymnu toho týkají se také články: *F. D. Allen*, The Delphian hymn to Apollo (HSt. 9, 1898, str. 55). Článek ten neobsahuje hrubě nic nového. **E. Poirée*, Une nouvelle interpretation rythmique du second hymne Delphique. Solesmes 1900.

Z části paionská jest i báseň 16 (17) Bakchylidova *Ἠίθεοι ἢ Θησεύς*. Ale má také některé alloiometrické živly a vedle taktů paionských hojně taktů trochejských nebo iambických, a proto pojednáme o ní při výkladu o strofách smíšených.

V tragoedii jsou paionské řady, nehledíme-li k dochmiům, rovněž řídké. Drama přejalo je ovšem z lyriky. U Aristofana nevyskytují se paionské strofy nebo vůbec větší skupiny paionů ve všech kusech jeho; není jich v Thesmoforiazusách, Žabách, Ekklesiazusách a ovšem ani v Plutu. V posledních svých komoediích vystříhal se tedy Aristofanes tohoto rhythmu, prudkého a neobyčejně živého (ROSSBACH M.[3], str. 740). Celkem lze tu uvésti jen tyto paionské strofy (o rozboru jich třeba srovnati pozn. 14 na str. 198 n.):

α) strofy kretické:

Aisch. Hik. 418—422 = 423—437.

φρόντισον καὶ γενοῦ	– ◡ –. – ◡ –	2
πανδίκως εὐσεβὴς πρόξενος·	⏓ ◡ –. – ◡ –. – ◡ –	3
τὰν φυγάδα μὴ προδῷς,	– ◡◡◡. – ◡ –	2
τὰν ἕκαθεν ἐκβολαῖς	– ◡◡◡. – ◡ –	2
δυσθέοις ὀρμέναν.	– ◡ –. – ◡ –	2.

Strofa skládá se, jak se zdá, z jediné periody.
421 *ὀρμέναν*] *ὀρομέναν*.

Aristof. Ach. 280—284.

οὗτος αὐτός ἐστιν, οὗτος·	– ◡ – ◡. – ◡ – ◡	4 *t*.
βάλλε βάλλε βάλλε βάλλε.	– ◡ – ◡. – ◡ – ◡	4 *t*.
παῖε πᾶς τὸν μιαρόν·	– ◡ –. – ◡◡◡	2
οὐ βαλεῖς, οὐ βαλεῖς;	– ◡ –. – ◡ –	2

Že tu spojeny jsou s koly trochejskými kola kretická, jež nesmíme měniti v trochejská (– ◡ ⊔, ⊔ ◡ –), ukazuje tvar taktu – ◡◡◡, jednou se tu vyskytující.

Aristof. Ach. 665—675 = 692—701.

Schema: I. 3 . 3. II. 2 . 2 . 2 . 2. III. 2 . 2. IV. 2 . 2. V. 2 . 2 . 2 . 3.

Hojný je tu tvar taktu – ∪∪∪, na konci period – ∪ –. Ostatně rozdělení v periody není docela jisté.

671 ἀνακυκῶσι] ἀνακυκλῶσι; 673 περὶ] παρὰ.

Aristof. Ach. 971—987 = 988—999.

Schema: I. 3 . 3 . 5 . 3 . 3. II. 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2 . 2. III. 4(t.) . 4(t.).

Rozdělení v periody není docela jisté. Hojný je tu tvar taktu – ∪∪∪.

973 οἷ' ἔχει σπεισάμενος] σπεισάμενος οἷ' ἔχει; 986 ἔτι] ἐν: 988 má na začátku mezeru, kterou třeba vyplniti podle strofy; 989 δεῖγμα τάδε τὰ] δείγματα nebo δεῖγμα τὰ; 991 ἐμὲ] ἐμέ τε; 995 po μὲν třeba doplniti ἂν; 996 συκίδων] συκιδίων; 997 ὄρχον] κλάδον.

Aristof. Sfek. 1275—1283 = 1284—1291.

Schema: 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2 . 2 + 2 . 4(t.) + 4(t.).

Strofa složena asi z jediné periody a vesměs z řad tvaru

– ∪∪∪ – ∪∪∪ | – ∪∪∪, – ∪ ⏑̱,

jež jsou souborem dvou dipodií paionských. Poslední dvě kola jsou trochejská. V antistrofě chybějí první dvě kola.

1286 κακίαις] κακίσταις; 1287 οὐκτὸς . . . θεώμενοι] ἐκτὸς . . . μ' οἱ θεώμενοι.

b) strofy bakchijské:

Aisch. Ag. 1072—1075 = 1076—1079 a 1080—1084 = 1085 až 1089.

a) ∪∪∪ – . ∪ – – 2
– – ∪ . – – ∪ 2
2 trim. iamb.
b) ∪ – ∪∪, – – ⊼ 2
∪ – – . ∪ – –. ∪ – ⊼ 3
1 trim. iamb.

1073 a 1077 snad třeba m. ὤπολλον ὤπολλον čísti také Ἄπολλον Ἄπολλον (∪ – ∪∪, – – ⊼), aby místo antibakchiů vznikly bakchie. Takt – – ⊼ jest nesměrný.

O strofách paionsko-trochejských pojednáno bude při výkladu o strofách smíšených.

Pozn. 2. O paionech jednají: *R. Enger*, De responsionum apud Aristophanem ratione dissertatio (Friderico Ritschelio... grati animi monumentum posuerunt seminarii philologici socii), Vratislaviae 1859, str. 3; *G. Dindorf*, De metris poetarum scenicorum (Poetae scenici Graeci, Ed. V, Lipsiae 1869), str. 44 n.; *I. H. H. Schmidt*, Griechische Metrik. Leipzig 1872, str. 497 n. (»Die Paeonen bei Pindar«); *F. Heimsoeth*, De versuum in tragoediis Graecorum structura (Natalicia regis augustissimi Guilelmi... Bonnae 1873), str. 7; *R. Klotz*, De numero dochmiaco observationes. Leipzig 1881, str. 9; * *M. Seliger*, De versibus creticis sive paeonicis poetarum Graecorum (Diss. Regimonti 1885);

K. Steiger, De versuum paeonicorum et dochmiacorum apud poetas Graecos usu ac ratione. I (Jahresbericht über das königl. Realgymnasium zu Wiesbaden, Wiesbaden 1886), II (ib.), 1887; *P. Giesemann*, De metro paeonico sive cretico apud poetas Graecos (Diss. Trebnitziae 1892); *U. Wilamowitz-Moellendorff*, Aischylos Orestie . . . II. Das Opfer am Grabe, Berlin 1896, str. 256 n. (týká se také poměru ditrocheje k paionu); *H. Steurer*, De Aristophanis carminibus lyricis (Diss. Strassburg 1896), str. 40 n. a 42 n.

REJSTŘÍK.

(Číslice značí stránku; slova, i řecká, seřazena jsou podle abecedy české.)

Ch.

I.

Seznam strof, jejichž rozbor podán jest v tomto díle.

(Básníci i jejich díla seřazena jsou abecedně; básníci římští následují za řeckými. Číslice první značí počáteční verš strofy, druhá stránku této knihy.)
